O. G. LECCA

DICȚIONAR
ISTORIC, ARHEOLOGIC ȘI GEOGRAFIC
AL ROMÂNIEI

BUCUREȘTI
EDITURA „UNIVERSUL", S. A.
1937

www.dacoromanica.ro

CARISSIMÆ MATRI
GENEROSÆ SVAVIQVE ANIMÆ
FILII MEMORIS
PIVS DOLOR
DEDICAVIT

www.dacoromanica.ro

PREFAȚĂ

Această lucrare e un informator pentru tot ce privește trecutul României (Țara-Românească, Moldova întreagă, Banatul, Transilvania cu regiunile alăturate, Dobrogea), prezintat sub forma de dicționar. Ea se adresează atât cercetătorilor, celor ce cunosc mai de aproape istoria țării, cât și persoanelor ce doresc să aibă la îndemână desluşiri şi date.

Scopul lucrării și întinderea ei, cer o conciziune pe care am căutat-o și pe care credem că am îndeplinit-o, evitând fraze inutile şi digresiuni, și atingând numai în treacăt lucrurile cunoscute de ori cine.

Publicând această carte, ne-am gândit în primul rând că cel doritor să aibă un răspuns neîntârziat și lămurit la o chestiune, nu-l poate căpăta decât după cercetări în lucrări speciale, cari nu sunt la îndemână, pe cari nu le cunoaște și nici nu le poate găsi, în afară de subiectele asupra căror nu s'a scris nimic.

Lipsurile sunt explicabile într'o publicație care e cea d'ântâi în felul ei și care, pe de altă parte, s'ar putea întinde ori cât de mult.

Am căutat să situăm cât mai bine noțiunile în timp *(epoci, secoli)* și în loc *(deosebiri de insti-*

www.dacoromanica.ro

tuții, de numiri, de obiceiuri, între Țara-Rom. și Moldova de ex.), spre a feri pe cititor de confuziuni și de anacronisme.

Articolele din carte sunt privitoare la: — Localități: țări, orașe, târguri; cetăți, mânăstiri și biserici; stațiuni arheologice; ruine de construcții și așezări omenești (preistorice, daco-getice, romane, românești); valuri, brazde, movile; sate vechi; locuri istorice; bătălii. — Archeologia: arte, antichități. — Diplomatica, Numismatica, Heraldica. — Viața Socială; clădiri; obiecte diverse. — Instituții; stări și clase sociale; organizarea Statului: slujbe; așezăminte de tot felul. — Nume personale și de localități. — Numiri archaice. — Oastea, ostașii; arme. — Biserica; locașuri religioase; episcopi. — Cultura; Literatura; Știința. — Personale: Domnii; Familii boerești și altele ai căror membrii au avut un rol în viața publică și au alcătuit aristocrația constructivă a țării; personalități deosebite; chronologia și filiația Domnilor; mari demnitari (Voevozi și Guvern. Transilv., Banii Craiovei, etc.); străini cari au avut legătură sau au scris asupra țărilor rom. — State vecine și suveranii lor, în legătură cu ale noastre. — Popoare cari au trecut sau rămas pe pământul românesc. Etnologia. — Țări și ținuturi românești; Județe, hotare. — Evenimente; fapte politice; epoci. — Geografia fizică (râuri, munți, etc.) în relație cu istoria și pentru situarea localităților și împrejurărilor. — Chestiuni generale au fost tratate în articole speciale, cu trimeteri la cele de amănunt. Altele mai mărunte au fost grupate sub un titlu general (măsuri, monede, etc.).

www.dacoromanica.ro

Multe articole dau explicația cuvintelor vechi.

Articolele privitoare la Transilvania și celelalte regiuni altă dată în Ungaria, se referă mai ales la viața socială și culturală a Românilor de acolo, și numai în general la stăpânitori și la istoria politică, care e legată de istoria Ungariei și Austriei.

Datele personale (scurte) au fost mărginite la cele mai importante, cu deosebire pentru vremea apropiată, cum sunt secol. XIX—XX mai bine cunoscute și asupra căror se pot găsi amănunte aiurea. Scriitorii, oamenii de știință, artiștii, etc. din această epocă, figurează în articole generale: Literatura, Știința, Pictura, etc.

In principiu, nu sunt menționate persoanele a căror activitate începe după 1918.

Autorul ar fi dorit să înregistreze pe toți cei cari s'au ilustrat în marele Răsboi: greutatea de a obține date asupra lor, grija de a nu lăsa de o parte pe atâți cari s'au deosebit prin fapte eroice, și mulțimea lor, l'au silit să renunțe la aceasta.

Anexele *cuprind: — Table cu filiațiunea vechilor Domni naționali (Basarabi și Mușați); — O listă de nume proprii românești; — ordinea de bătae a marilor comandamente din răsboi, etc.*

Hărțile *arată schimbările teritoriale, cu localitățile din deosebite epoci ale istoriei noastre.*

www.dacoromanica.ro

Prescurtări:

a. Cr.	=	înainte de Crist
b., boer.	=	boeresc
Com.	=	comitat
ep.	=	epoca
J., Jud.	=	Județul
M., Mold.	=	Moldova
m.	=	mare
magh.	=	maghiar
orig.	=	origină, originar
Pr.	=	principe
s., sec.	=	secolul
Tr., Trans.	=	Transilvania
Ț.-Rom., Ț.-R.	=	Țara Românească
v.	=	vezi la

NOTA, asupra ordinei literilor.

Sunetul *ă* merge la rând cu *a*. Litera *â*, urmează în text după *a*, înainte de *b*.

Cuvintele începând cu *î*, la sfârșitul lui *i*.

Litera *Ș* urmează după *S*; Litera *Ț* *(Tz)* după *T*.

www.dacoromanica.ro

A

AARON (de Bistra), Petru Pavel. Episcop unit de Făgăraş 1752 † 64 (n. 1709). Fondator de aşezăminte bisericeşti.

ABAZA. Familie boerească din Moldova, sec. 16—18. Andrei A. Pârcalab de Hotin. 1667.

ABRAD. Urme de castru roman în Oltenia. — (v. **Brădeşti**).

ABRITTUS. Oraş şi cetate romană din Moesia inferioară, întemeiat de Traian, înfloritor în sec. 3—5 p. Cr.; situat unde e azi satul Abtat-Calesi în Dobrogea nouă. (Ruine, antichităţi, inscripţii). Episcopi creştini în sec. 5.

ABRUD. Orăşel din Transilvania, în munţii Apuseni (Jud. Alba). Veche aşezare dacă şi romană cu mine de aur (Abrut, Abruttus), „Auraria Daciae". Resturi romane (table cerate) s'au aflat la „Cetatea mare" şi „Cetatea mică". — Centru vechiu românesc, comuna act. figurează în docum. din secol. 13. (German: Gross-Schlatten; magh.: Abrud-banya). Populaţia, 2500 loc.

ABRUTTUS. Aşezare dacă (Abrut sau Abrud) şi romană, în Transilvania, pe locul Abrudului de azi. — (v. **Abrud**).

ABTAT-CALESSI. Sat în jud. Caliacra. Urmele cetăţii romane Abrittus. — (v. **Abrittus**).

ACADEMIA ROMANA. Instituţiune de cultură fondată la Bucureşti în 1866, după modelul academiilor din Occident. Până la 1879 a purtat numele de „Societatea literară română".

www.dacoromanica.ro

ACCEA. Moneda curentă de argint (asprul), în sec. 16-17. Cuvânt turcesc. (Mold.).

ACIDAVA. Stațiune romană, la satul de azi Ienușești, lângă Piatra, jud. Romanați, unde s'au găsit ruine de castru și urmele vechiului drum roman de la Romula spre Apulum. (Nume dac).

ACMONIA. Așezare dacă și romană în părțile Banatului la răsărit de Tibiscum, la Ohaba de azi, pe Bistra. (J. Severin).

ACPUNAR. Sat în jud. Tulcea. „La Cișmele", ziduri și baso-reliefuri de la un templu mitraic din sec. 2—3.

ACRIDA. La Grecești, în jud. Dolj, aproape de Gura Jiului, ruine din cetățuia romană A.

ACSINIA. Doamna lui Ștefan Vodă Tomșa al Moldovei (1563).

ADA-KALEH (Rușava). Insulă pe Dunăre, între Orșova și Porțile de fier. Fortăreață turcească (ridicată întâi de Austriaci, de cari fu ocupată la 1716-38, apoi refăcută de Turci). Până la 1878 a fost a Turciei, apoi a Austro-Ungariei (trat. de la Berlin). In urma marelui război, prin tratatul 1919, atribuită României (jud. Mehedinți). — Zidurile cetăței în ființă. — Numită și „Orșova-nouă" și „Rușava". — Locuită de Turci.

ADAM. Monăstire în jud. Tutova (de călugărițe). Fondată pe la finele sec. 18, în locul altei vechi de lemn.

ADAM banul. Boer din Ț.-Rom.; prins și tăiat de Leon Vodă la 1631 după bătălia de la București.

ADAM-CLISI. Sat în jud. Constanța, lângă care se află monumentul triumfal al lui Traian. — (v. **Tropaeum**).

AD AQUAS (AQUAE). — Localitate cu isvoare termale. cunoscută de Daci (Idata) și folosită de Romani. Avea rang de colonie. La satul actual Calan în jud. Hunedoara, pe drumul roman.

AD MEDIAM. Localitate romană la marginea de răsărit a Banatului, la ape: „aquae ad Mediam" (com. Mehadia de azi). Pe valea Cernei, băile calde consa-

www.dacoromanica.ro

crate lui Hercule, unde s'au găsit resturile termelor romane și numeroase inscripții (azi: „băile lui Hercule"). In documente din 1370, de la Vladislav-Voev.: „apele calde".

AD PANNONIAS. Localitate romană, pe Timiș, la Teregova actuală în Banat (jud. Severin).

AD PONTES. Localitate romană în Banat. — (v. **Apo**).

ADMINISTRAȚIA (cârmuirea) țărilor române. — In vechime marele Vornic erea capul ei (în Oltenia, Banul). Județele din Țara-Rom. ereau cârmuite și judecate de căpitani, parcalabi, vornici sau bani (sub ei, căpitani de plasă); iar din sec. 18 de ispravnici (cu vătafi de plasă). — Ținuturile din Moldova ereau sub pârcălabi sau staroști. — Atribuțiunile administrative au fost despărțite de cele judecătorești prin Regulam. organic, sub regimul căruia capii județelor se numeau „cârmuitori". Prefecturile actuale și Ministerul de Interne datează de la 1864. — In târguri (orașe), administrația comunală erea în seama pârgarilor, prezidați de județ în Țara-Rom. și de șoltuz în Moldova. In sate ereau pârcălabi în Ț.-R și vornici în Mold. Organizarea comunelor cu consilii com. și Primari e din 1864. — (v. **vornic** mare, **căpitan**, **ispravnic**, **pârcălab**, **județ**, **pârgar**, **staroste**, etc).

ADRIAN (P. Aelius Hadrianus). Imperator roman. Văr cu Traian și înfiat de acesta, îi urmă pe tron de la 117 la 138. Domnia lui înseamnă o perioadă de pace și de progres. Numele lui e legat de istoria Daciei: ridică întăriri și castre de-a lungul Dunării și Olteniei.

ADRIANOPOL, TRATATUL de la. Incheiat la 14 Sept. 1829. — (v. **Tratate**).

ADVON (nartexul exterior). Pridvorul de la intrarea în biserică.

AEGYSSUS. Cetate tracă și romană pe Dunăre, ridicată în sec. I contra Geților. In Dobrogea, pe locul unde e astăzi Tulcea (resturi de construcții, obiecte, podoabe).

AELIANUS, Tib. Plautius Silvanus. Guvernator ro-

www.dacoromanica.ro

man al Moesiei; învingător și pacificator al Geților, an. 52-53. Probabil pe vremea lui fu ridicat valul roman din câmpia T.-Rom.

AER (aier). Acoperământ bisericesc reprezentând înmormântarea lui Christos. văl de pus pe masă. Aere măestrit brodate s'au păstrat în monăstiri (Sucevița, Putna ; Muzăul național).

AFUMAȚI. Sat în jud. Ilfov, pe valea Pasărei. La 1530 bătălie cu Turcii. — Biserica din 1696 de la Const. Cantacuzino stolnicul și curtea caselor lui, locuită mai târziu de Alex. Moruzi Voev., care făcu acolo (1795) o moară de hârtie.

AFUMAȚI. Vechiu sat, desființat, din jud. Vâlcea; la încep. secol. 16 moșia lui Radu Vodă VI.

AGA. Demnitate militară (nume împrumutat de la Turci la finele sec. 16). Erea comandant general al pedestrimei și dorobanților în Țara-Rom. (sec. 17) ; In sec. 18—19 erea guvernator militar și cap al poliției din București. — In Moldova, introdus mai târziu, erea șeful jandarmeriei și al poliției din Iași.

AGA banul. Boer din Țara-Rom., de la 1391—1422 sfetnic al lui Mircea, Mihail și Radu Voev.

AGAFTON. Monăstire de călugărițe în jud. Botoșani. Din secolul 18.

AGAPIA. Monăstire de călugărițe în jud. Neamț.— Agapia din deal, azi în ruină, fusese fondată în sec. 16 de Petru Vodă (Schiopul). — A. din vale (actuală) de Hatmanul Gavril, fratele lui Vasile Vodă, și soția lui Liliana, la 1642.

AGATIRȘI. Inainte de pomenirea numelui Dacilor în Ardealul de azi, acea regiune erea, prin secolul 4 a. Cr., locuită de Agatirși sau TRAUSI, cari par a fi acelaș popor cu Dacii, cunoscut însă vechilor scriitori (Herodot, etc.) sub acest nume.

AGATON. Lângă schitul Sf. Gheorghe, la satul Nucul, jud. Buzău, resturile unui paraclis săpat în stâncă, în muntele Crucea Spătarului, din vremea lui Neagoe-Vodă. Inscripții în altar.

AGIE. Scaunul Agăi. In sec. 18—19, poliția Capitalei (București și Iași).

www.dacoromanica.ro

AGIUD (Adjud). Târg în jud. Putna, pe Siret, cunoscut în docum. de la 1430. In sec. 18 căzuse. Astăzi sat: Agiudul vechiu. — La 1795 se înfiinţă A.-nou, spre apus de cel vechiu; astăzi orăşel (6000 loc.).

AGNITA (Agnetheln). Orăşel în jud. Târnava mare. Veche colonie săsească. Biserică, întărită cu ziduri şi turnuri, din secol. 15. — In apropiere, „la Cetate", a fost probabil o cetăţuie romană. (Popul. 4100 loc.).

AGOSTIN (magh.: Agostonfalva). Sat în jud. Târnava mare, pe Olt. Pe deal, fusese odată o mănăstire românească.

AGRIŞ (magh. Egreg). Comună în jud. Arad, amintită din sec. 13. Resturile cetăţii ridicată în sec. 14. Urmele valului roman.

AHTUM (Ohtum). Conducător, domn (dux) al Românilor în părţile Banatului actual şi dincolo de Mureş, în sec. 10. In luptă cu Ştefan cel Sfânt, † 1021.

AITON. Sat în jud. Cluj. S'a aflat acolo o columnă miliară de la Traian (muzăul din Cluj).

AIUD. (Nagy-Enyed; Strassburg). Oraş în Transilvania, jud. Alba, pe Mureş. Intemeiat în sec. 13 de coloni germani. — Burg medieval cuprinzând biserica reformată. — Colegiu maghiar al lui Bethlen, din 1662 (cu un muzău). Biserica luterană din sec. 19, în locul celui vechi din al 14. — Acolo a fost o veche aşezare dacă : pe „dealul cocoşului", morminte preistorice din sec. 9—8 a. Cr. (arme, podoabe, etc.). Poate Brucla din vremea romană. — Populaţie (1930): 9500 loc.

AKINGII. Ostaşi turci neregulaţi (călărime), oaste de dobândă (s. 16—17). — AZAPII ereau pedestrime.

AKKERMAN. Numele turcesc al Cetăţii-Albe din Basarabia (v. **C.-Albă**). = Convenţia de la AK. între Rusia şi Turcia e din 26 Sept. 1826. (v. **Tratate**).

ALA (aripa). Subdiviziune, unitate militară a cavaleriei romane. In garnizoanele Daciei se aflau câteva ale.

ALACHIOI. In jud. Caliacra. Ruine şi necropola unui oraş roman. Poate vechiul Zaldapa.

www.dacoromanica.ro

ALANI. Popor de stepă dintre Volga și Don, la N. Caucazului, neam scito-iranian în amestec cu Slavi și alți, care ajunse la Scitia minoră și Dunăre în sec. 4—5. Până târziu scriitorii bizantini amintesc de Alanii cari năvăleau în împărăție, nume sub care înțelegeau pe Românii de la Dunăre, cu cari A. fuseseră cândva în legătură.

ALĂUTA, lăuta (laute germ.). Numele vechi al cobzei, apoi a vioarei; dela care vine și alăutar, lăutar.

ALBA. Județ în Transilvania. Vechiul comitat Alba-de-jos (Alsó-Fehér). Regiune românească a Moților, în partea muntoasă. Rîuri: Mureș, Târnava, Sebeș. Orașe : Alba Iulia, reședința, Sebeș, Aiud. Urme antice, dace și romane. — Suprafață 3646 k. p. Populația (1930): 214.000 loc.

ALBA. Sat în jud. Dorohoi, lângă Conțești. La locul numit „mormântul crăesc", sepultura unui șef scito-sarmat de prin sec. 1—3 p. Cr. (asemenea celor din Rusia de miază-zi din Kurgane). — Săpături făcute la 1810 au dat, într'o groapă boltită, de scheletul unui om și al calului său: prețioase podoabe de caracter greco-roman (vase de argint ciselate), la muzăul Ermitagiului din Petersburg.

ALBA DE JOS (Alsó-Fehér). Comitat ungar al Transilv., astăzi județul Alba.

ALBA DE SUS (Felsö-Fehér). Comitat ungar al Transilvaniei, în sec. 17—18, împărțit la 1784 comitatelor Sibiu și Făgăraș; reînființat apoi, fu suprimat din nou în sec. 19.

ALBA-IULIA (Rom. Bălgrad; germ. Karlsburg; maghiar: Gyula-fehérvar; latin A.-I.). Oraș al Transilvaniei, pe Mureș. Acolo se afla o străveche așezare dacă și apoi orașul roman Apulum. (v. **Apulum**). — In docum. din sec. 12, cetatea veche a Regilor Ungariei apare cu numele de Alba (germ. Weissenburg). — In locul ei, Eugen de Savoia a ridicat pe cea modernă sub Carol VI, 1716, numită Karlsburg (Alba Carolina). Interesantă biserică catolică, zidită în sec. 11, rezidită la 1443 de Ion Huniadi (mormântul lui și al lui Ladislas H, a Isabelei Regina,

www.dacoromanica.ro

Pr. Ioan Sigismund, Andrei Bathori, etc.). Porți interesante ale cet. din s. 17. — Mai mulți principi ai Transilv. din sec. 16 își aveau reședința în palatul din cetate. — Bibliotecă prețioasă fondată de episc. Bathyany în sec. 18. — La 1 Nov. 1599 Mihai Vodă al Ț.-Rom., intră la A.-I. ca Domn al Ardealului (înainte zidise acolo o biserică). — La 1 Decembrie 1918 fu proclamată de Adunarea națională unirea Trans. cu România. In 1922 Regele Ferdinand fu încoronat în catedrala cea nouă, ridicată atunci. — Reședința jud. Alba. — Episcopie romano-catolică. — Populația (1930) : 12.500 loc.

ALBA IULIA, Episcopia catolică de. Fondată la 1185 de Regele Ladislau I al Ungariei.

ALBA IULIA, Episcopia și Mitropolia ortodoxă a Transilv. în sec. 16 și 17 (1570—1698). Mihai Vodă așeză (1599) pe mitrop. Ioan și de atunci ep. purtară titlul de mitropolit. După unirea ep. Atanasie cu biserica romană, rămase „unită". — Episcopi: Eftimie de la Neamț 1571—4, Cristofor, Ghenadie mitr. 1578-85, Ioan de la Prislop 1585, mitrop. 1599—1601, Teoctist, August, Teofil, Dositei, Gheorghe (Ghenadie II) 1629—40, Ilie, Simeon 1643—51, Daniil 1652—6, Sava Brancovici 1656—80, Ghenadie, Iosif Budai, Varlaam 1685—92, Teofil 1692—7. Atanasie Anghel 1698—1701. (Urmează **A.-I.-Făgăraș**):

ALBA-IULIA-FAGARAȘ. Titlul arhiepiscopiei unite (greco-catolice) a Românilor din Transilvania. Inainte erea episcopie cu scaunul la Alba-Iulia; de la 1855, ca arhiepiscopie, la Blaj.— Episcopi: Atanasie Anghel 1701—15, Ion Giurgiu Pataki 1715—27, Ion Inocent Klein 1729—51, Petru P. Aaron 1752—64, Atanasie Rednic 1764—72, Gregore Maior 1772—82, Ioan Bob 1783—1830, Ioan Lemeny 1832—50, Alexandru Sterca-Suluț 1851, cu titlul de arhiep. și mitropolit 1855—67, Ioan Vancea 1867 — 1892, Victor Mihaly 1892—1918, Vasile Suciu 1918—35, Alexandru Nicolescu 1936. — (Până la 1853 episcopii ereau sufraganți ai arhiep. de Strigon a Ungariei).

ALBANEZI (Arnăuți, Arbănași). In oastea domnilor

www.dacoromanica.ro

Ţ.-Rom., încă din sec. 14, serveau Albanezi, cunoscuţi prin bărbăţia lor. Cu timpul ei veniră mai numeroşi, formând mai târziu corpurile de ostaşi cunoscute sub numele de „arnăuţi". Mulţi A. au rămas şi venit în ţară, până în zilele noastre, ca negustori. (Numele lor naţional e „Skipetar", la Turci arnaut; la greci arvaniţi; la sârbi arbanşi).

ALBENI. Sat în jud. Gorj. La „Câmpu-Mare", mai multe movile şi resturi de întărituri. Urme din calea romană şi de ziduri pe malul Gilortului.

ALBEŞTI. In Muscel, aproape de Câmpulung. Cariere de piatră de construcţie, cari au servit la monăstirea Argeşului la încep. sec. 16. — Ruine la „plaiul bisericei".

ALBEŞTI. Sat în jud. Prahova. Biserica din 1799 de la Barbu Văcărescu.

ALBEŞTI. In jud. Buzău, la câmp. La 1808 luptă între Ruşi şi Turci.

ALBEŞTI. Boerii din Alb. în jud. Dolj, cunoscuţi pe la începutul sec. 16, stăpâneau mai târziu moşia Obede sau Obedin.

ALBOTĂ. Neam de boeri moldoveni, cunoscuţi în sec. 15—17. Albotă (Albu). Pârcălab de Neamţ. 1460—70. — Petrea Albotă mare vornic de Ţ.-de jos. 1572. — Pavel, vel pivnicer, 1650: — urmaşii lui poartă numele de Flondor.

ALBU CEL MARE. Boer din sec. 15 în Ţara-Rom. Pe vremea lui Vlad Ţepeş ridicându-se ca pretendent la domnie, fu învins şi decapitat de Vlad, la 1460.

ALBU TOCSABĂ. Boer din sec. 15. Intâiul sfetnic şi mare vornic al lui Dan (1420) şi al lui Alexandru Aldea (1431—36), când erea locţiitor al Domnului în Ţ.-Rom. 1431—32.

ALBURNUS major. Aşezare romană şi exploatare de mine din Dacia; în Munţii apuseni, la Roşia de astăzi, jud. Alba.

ALDEA. Domn al Ţării-Rom. sub numele de Alexandru, 1431—35. — (v. **Alexandru**).

ALDENI. Sat în jud. Buzău. Resturi de aşezare preistorică. — O fântână veche la „puţul Tătarului".

www.dacoromanica.ro

ALECSANDRI. Familie din Moldova. — Vasile. A. (1821—1890). Scriitor, poet strălucit, om politic. (Balade istorice. Poezii populare ale Românilor).

ALEXANDRIA. Oraş în jud. Teleorman. Intemeiat la 1834 cu locuitori din Zimnicea şi cu locuitori bulgari veniţi de la Şiştov. Numele i s'a dat după al Domnului de atunci, Alexandru Ghika. — Populaţia (1930): 19.000 loc.

ALÉXANDRU. — Domni ai Ţării-Româneşti:

ALEXANDRU I (Nicola-Alexandru) fiul lui Basarab; Domn 1340—1364, unul din întemeietorii Ţării-Rom. La 1342 erea în revoltă contra lui Carol Robert al Ungariei. Anul următor, împăcat cu Regele Ludovic şi împreună cu acesta, poartă răsboi Tătarilor rămaşi la câmpie şi la Dunărea de jos şi curăţă ţara de ei (1345—54). Hotarele domniei se întinseră spre răsărit, dincolo de Siret şi Prut (Basarabia). Sub Al. luară fiinţă mitropolia Ţ. R. la 1359 şi episcopia catolică dela Argeş. Inrudit cu regii sârbi şi bulgari. Intâia lui soţie pare a fi fost Margareta, a doua Clara, fiica lui Ion de Doboka. Mormântul lui e în monăst. dela Câmpulung, probabil fondaţiunea lui în târgul unde îşi avea scaunul (cronicele îl numesc „câmpulungean").

ALEXANDRU II ALDEA. Domn al Ţ.-Rom. 1431 — 35. Fiul lui Mircea Vodă c. mare. Susţinut de Alexandru al Moldovei. In luptă cu Dan şi apoi cu Vlad Dracul, fratele său, împărţi câtva timp domina cu acesta. † 1435 ca Domn.

ALEXANDRU III, fiul lui Mircea şi nepot al lui Mihnea cel rău. Domn al Ţ. R. 1568—77. Boerii ridicându-se în mai multe rânduri contra lui, Alex. omoară pe mulţi din ei şi pe pribegii întorşi în ţară. La 1574, împreună cu Petru Vodă e în luptă cu Ion al Moldovei, care-i învinse la Râmna. In acelaş an omorî pe Vintilă Vodă. Soţia lui erea Caterina Salvarezzo.

ALEXANDRU IV (numit de cronici: cel rău), fiul lui Bogdan V. Lăpuşneanul din Moldova, fu Domn în Ţ.-Rom. 1592—93. Puse biruri grele. Ucis de Turci la Ţarigrad 1597.

www.dacoromanica.ro

ALEXANDRU V Iliaş, fiul lui Ilie Voev. din Moldova; Domn în Ţ.-Rom. 1616—18 şi 1627—29. O răscoală a boerilor contra grecilor de cari erea înconjurat, îl goni din ţară. Din a doua domnie, fu înlocuit de Turci cu Leon Tomşa. — A domnit şi în Moldova.

ALEXANDRU VI Coconul (copilul), fiul lui Radu Mihnea; Domn al Ţ.-Rom. 1623—27 încă nevrâstnic, prin stăruinţa tatălui său, Domn al Moldovei şi de fapt al ambelor ţări. Domni şi în Moldova şi muri tânăr la C-pol, 1633.

ALEXANDRU. Mai mulţi domni ai Ţ.-R. în sec. 18 şi 19: — Alexandru Ghika 1766—68 (v. **Ghika**); — Alex. Ypsilanti, 1774—82 (v. **Ypsilanti**); — Alex. Moruzi 1799—801 (v. **Moruzi**); — Alex. Sutzu 1818—21 (v. **Sutzu**); — Alex. II Ghika. 1834—42 (v. **Ghika**).

Domni ai Moldovei :

ALEXANDRU I, cel bun. Domn Ţ. Mold. 1400-32, fiul lui Roman Voevod. In legături bune cu Regele Poloniei, suzeranul său, intră în stăpânirea Pocuţiei (1411). Al. întări Moldova în hotarele ei cele mai întinse şi într'o domnie liniştită organiză statul şi biserica şi introduse instituţii din Polonia şi Bizanţ. Numai târziu avu conflicte: cu Dan al Ţ.-Rom. care năvălise în Moldova şi cărui îi luă Kilia; şi cu Polonii la 1432, când fiind de partea marelui Duce al Lituaniei, regele Vladislav îi luă Pocuţia. † 1432. Avu de soţii pe: Margareta de Losonz, Ana fiica lui Mircea, Ringala de Lituania şi Marina.

ALEXANDRU II cel tânăr (Alexăndrel), Domn M. 1448—49 şi 1451—55. Al doilea fiu al lui Ilie Voev., înlăturat de Bogdan II, se întoarse peste un an cu Polonii şi domni în rivalitate cu Petru Aron. Silit să fugă la Cetatea Albă, fu ucis de boerii acestuia. Avea 20 ani.

ALEXANDRU III, zis Cornea. Domn al Moldovei 1540—1. Fiu nelegitim al lui Bogdan II. Domni câteva luni şi fu ucis de Petru Rareş la Galaţi.

ALEXANDRU IV Lăpuşneanul. Domn al Moldovei 1552—61 şi 1564—8. Fiu nelegitim al lui Bogdan III, înainte de domnie se numea Petru. O domnie rea.

www.dacoromanica.ro

Bănuit de Turci pentru plecarea lui spre Poloni, se menținu cu bani, dar fu răsturnat de Despot.— In a doua domnie, adus de Turci, strică din ordinul lor cetățile țării. Hotinul deveni raià. Ucise mulți boeri pe carei bănuia. Călugărit, se zice că ar fi fost otrăvit de boeri, 1568. — Doamna lui erea Ruxanda, fiica lui Rareș.

ALEXANDRU V Movilă, Domn Mold. 1615-16. — (v. **Movilă**).

ALEXANDRU VI-lea al lui Iliaș, Domn Moldovei 1620—1 și 1631—33, când fu răsturnat de boeri. A domnit și în Ț. Rom. (v. mai sus).

ALEXANDRU VII Coconul, fiul lui Radu Mihnea. Domni în Moldova câteva luni 1629—30. Fusese Domn în Ț. R. pe când părintele său erea al Moldovei (v. mai sus).

ALEXANDRU. In sec. 18 au mai domnit în Moldova, cu acest nume: Alex. Mavrocordat 1782—85; — Alex. II Mavrocordat 1785—6. (v. **Mavrocordat**); Alex. Moruzi 1792—3 și 1802—06. (v. **Moruzi**);— Alex. Calimaki 1795—99; — Alex. Sutzu 1801—2.

Domn al României:

ALEXANDRU IOAN Cuza, Domn al României 1856—1866. — (v. **Cuza**).

Fii de Domn; pretendenți:

ALEXANDRU voevod. Fiul întâi născut al lui Ștefan cel Mare și al Doamnei Marușca. In ultimii ani ai sec. 15 guverna Moldova de jos, la Bacău. Trimes zălog la C-pol, muri acolo. Inmormântat în mon. Bistrița (1464 † 1496).

ALEXANDRU voev. fiul lui Alexandru II al Ț. R. și fratele lui Mihnea turcul. Pretendent la domnie pe la sfârșitul sec. 16.

ALEXANDRU Șarpega. Pretendent în Moldova 1578. — (v. **Șarpega**).

ALEXANDRU. Un fiu al lui Iancu Vodă Sasul al Mold. Ucis de Turci la C-pol 1592.

ALEXENI. Sat în jud. Ialomița, stăpânit în sec. 16—18 de boerii ALEXENI: — Ghiorma din A. mare Ban 1646—55. — Fiul său Alexandru, mare vornic.

www.dacoromanica.ro

ALFABETUL CHIRILIC erea întrebuințat în limba română, de când se cunosc cele mai vechi texte scrise. Introdus odată cu limba slavonă în biserică (la o epocă nedeterminată, probabil în sec. 13), a servit și celei românești până în secolul 19. Oarecari suprimări de semne inutile în limba noastră (ereau 42) s'au făcut în sec. 17 și 18. In cele din urmă alfabetul se compunea din 27 de litere. După 1830, caractere latine fură amestecate cu cele chirilice, pregătind schimbarea: abia pe la 1860-62 scrierea cu aceste slove fu părăsită definitiv. — Intrebuințarea scrierei chir. a fost o piedică în desvoltarea limbei, literaturei și întregei noastre culturi. — Iată slovele acestui alfabet, „buchile“: а (a), в (b, v), г (gh), д (d), є (e),, ж (j), ѕ (z) і (i), к, л (l), м (m), н, о, п (p), ρ (r), с (s), т, ȣ (u), ф (f), Х (h), ц (tz), ч (c) ш (ș), щ (șt), ъ (ă), î (â, î Î) (în), џ (ge).

ALIOBRIX. Veche localitate (nume celtic), amintită de scriitorii antici, care se afla undeva în jud. Tulcea de azi.

ALION. Munte în jud. Mehedinți. Fortificații de la 1789, făcute de generalul austriac comite Laudon. — Lupte în răsboiul cel mare, 1916.

ALMĂJIU. Sat în jud. Gorj. Biserica din 1787 de la Barbu Poenaru și Catrina.

ALMAȘ. — In Banat, pe valea Almașului până la Dunăre, se afla kneziatul A., ținut care cuprindea mai multe comune și sate și erea stăpânit de knejii români. In documente din sec. 14—17. (J. Severin).

ALMAȘ. Țara, ducatul. — (v. **Amlaș**).

ALMAȘU Mic. Sat în J. Hunedoara. Urme romane și preistorice.

ALMAȘ. Schit de călugărițe în jud. Neamțu, lângă satul A. Clădit în sec. 18 de Lupu Balș.

ALPINI. Rasa alpină, brachicefală, ocupă părțile muntoase ale Europei spre sfârșitul erei paleolitice (a pietrei cioplite). Atingând Carpații nordici și munții apuseni, triburile alpine, aflate printre străvechii locuitori ai Daciei alături cu cele băștinașe de rasă nordică, contribuiră la formarea populațiunei Daciei de mai târziu.

www.dacoromanica.ro

ALSO-FEHER. Numele maghiar al comitatului Alba de jos (jud. Alba de astăzi).

ALTAN. Pe vârful unui deal, în apropriere de satul Audia, jud. Neamț, se afla cetățuia medievală A., din care n'au rămas urme.

ALTSCHANTZ (Șanțul vechiu). La trecătoarea din munți numită astfel, spre pasul Bratocea (S. E. de Brașov), d'asupra pârîului Târlung, fusese o cetățue a Ordinului Teutonic, la încep. sec. 13.

ALTINUM. Localitate romană lângă Dunăre, azi satul Oltina, jud. Constanța.

ALUNIȘ. Fost schit în jud. Buzău, din care a rămas numai o biserică mică săpată în stâncă, care servește și astăzi. Din sec. 16, se pare dela Mircea Ciobanul.

ALUTUS. (Aluta). Numele vechiu dac (Alt, Olt) și roman al rîului Olt.

AMAN. Familie din Craiova. — Teodor A. pictor (1832—1981). Tablouri istorice, de gen, peisage, portrete.

AMARADIA. Rîu din Oltenia (Gorj, Dolj); afluent al Jiului.

AMARAȘTII de jos. Sat în jud. Romanați. Movile; resturi romane. — **A. de sus** (Godenel), sat lângă cel d'întâi. Urme de lagăr roman (obiecte antice). Măguri.

AMIRAS, Alexandru, sluger, de origină grec. A copiat în grecește o cronică a Moldovei dintre 1662—1733.

AMLAȘ (Omlaș, Amnaș, Almaș). Ținut în partea de miază-zi a Transilvaniei, la apus de Olt, munții Sibiului și Sebeș (o parte din jud. Sibiu și Huniedoara de azi), în jos de Sibiu. „Sylva Blacorum" in docum. medievale. Stăpânit de voevozii Ț.-Rom. ca feud, în a doua jumăt. a sec. 14 și în al 15. Vladislav I poartă cel d'întâi, după 1365, titlul de Hertzeg (duce) de Amlaș, la început numit „nova plantatio", ceeace arată că fusese colonizată sau cuprinsă atunci, sau formată din mai multe domenii, constituite în ducat de Regele Ungariei și concedat Domnului român. Această numire a pierit de mult, iar hotarele Amla-

www.dacoromanica.ro

şului nu se pot stabili. In regiunea Almaş se afla cetăţuia Salgo, (numită şi Amlaş), lângă Sălişte, — (v. şi Făgăraş).

AMPELUM. Numele vechiu dac şi roman al rîului Ampoi din Transilvania.

AMPELUM. Localitate daco-romană, în munţii apuseni. Centru minier al Romanilor, la Zlatna de astăzi.

AMPOI. Rîu în Transilvania, afluent al Mureşului (vechiul Ampel, Ampelum).

AMUTRIUM (Amutria). Localitate dacă şi cetate romană în Oltenia, aproape de satul act. Răcari, în Dolj, pe Jiu mai jos de gura Motrului (numele dela acest rîu). Ruinele castrului roman (ziduri, inscripţii, statui).

ANA. Numele mai multor Doamne şi Domniţe:

ANA. Soţia lui Vladislav I, Domnul Ţ. Rom. (1364).

ANA. Tradiţia populară din Muscel, vorbeşte de Doamna Ana a lui „Negru Vodă". E probabil amintirea Doamnei Ana a lui Vladislav I.

ANA. Fiica lui Alexandru Basaraba şi a Doamnei Clara; se pare soţia lui Strasimir, ţarul bulgar dela Vidin (sec. 14).

ANA. Doamna lui Laţcu voev. al Moldovei (1365).

ANA (Neacşa). A doua soţie a lui Alexandru I cel bun al Moldovei. Poate fiică a lui Mircea al Ţ.-Rom. Mamă lui Ilie şi Roman V. v.; † 1418.

ANA (Anca). Domniţa. Sora lui Basarab V. cel tânăr; soţia lui Stancîul Benga † 1490.

ANA (Anica). Doamna lui Vlad Vodă cel tânăr (Vlăduţă), † 1512.

ANA. Soţia lui Vladislav III al Ţ. Român., 1523.

ANA. Fiica lui Petru Rareş al Moldovei şi soţia lui Vlad VI Domn al Ţ.-Rom., 1530.

ANA (Ancuţa). Fiica lui Radu Şerban Vodă al Ţ.-Rom. şi soţie lui Nicolae Petraşcu Voev., fiul lui Mihai. Pribegi în nenorocire, în Moldova, la Viena, apoi în Ardeal până la 1652. † pe la 1656.

ANA, fiica lui Eremie Movilă voev. Măritată în Polonia: 1) cu Maximilian Przerebski. 2) Sedziwoj

www.dacoromanica.ro

Czarnkovski. 3) Vlad Myszkowski voevod al Cracoviei. 4) Hatman Stanislas Potocki. Ea fu amestecată adesea în intrigele politice din Polonia. † 1666.

ANA, soția lui Constantin Cantemir voev. înainte de domnie ; mama lui Dimitrie Cantemir. Fiica boerului Bantaș, † 1680.

ANAFORA. Raport către Domn sau către Divan (termen grecesc, întreb. în sec. 18—19).

ANANIA. Mitropolit al Ungro-Vlahiei 1545, ucis la 1548 de Mircea Vodă.

ANARȚI. Popor sau trib dac, în partea de nord-vest a Daciei.

ANASTASIA. Numele mai multor Doamne din Moldova :

ANASTASIA, doamna. Fiica lui Latzcu Voev. al Moldovei; soția lui Jurg Koriatovici (1373). Mormântul ei în bis. din Rădăuți.

ANASTASIA. Doamna lui Roman I, vărul ei ; fiica Anastasiei și a lui Jurg. † 1420 (înmormânt. la bis. din Roman).

ANASTASIA. Soția d'întâi a lui Roman II al Mold. † 1512 (mormânt. la mon. Dobrovăț).

ANASTASIA dela Lăpușna. Mama lui Alexandru V. Lăpușneanu. † 1558.

ANASTASIA (Nastasia). Doamna lui Gheorghe Duca Vodă (1650). Fiica lui Dimitrie Buhuș m. vistiernic și a Dafinei apoi Doamna lui Istrate Voev. † 1692.

ANASTASE Crimca. Episcop de Roman (1606—12), apoi Mitropolit al Moldovei 1608—17 și 1619—29. Miniaturist și caligraf. A zidit mânăst. Dragomirna, unde se păstrează frumoase lucrări de-ale lui.

ANCA (sau Lenka). Fiica lui Alexandru Domn al Ț.-Rom. — (v. **Lenka**).

ANCA. Fiica lui Radu Vodă dela Afumați al Ț. Rom.; soția lui Udriște dela Mărgineni vistierul. † 1560.

ANCA dela Coiani. Fiica lui Șerban banul Craiovei și a jupân. Marga din Craiovești. Soție lui Neagoe Banul Cr. † după 1570.

ANCUȚA, Domnița. Soția lui Nicolae Pătrașcu Voev. și fiica lui Radu Șerban V. (v. **Ana**). — AN-

www.dacoromanica.ro

CUȚA, fiica lor, fu soția lui Constantin postelnicul, † 1646.

ANDREI Laczkfi. Comite al Secuilor, comandă la 1345 expediția Regelui Ludovic contra Tătarilor din Moldova. Voevod al Transilvaniei 1356—59. (v. Laczkfi).

ANDREI de Cracovia. Intâiul episcop catolic de Siret, în Moldova, 1371.

ANGARA (Angarea). Corvadă, dare în natură; prin extensiune : pacoste, belea. (Termen grec, sec. 18—19).

ANGHELESCU, Alexandru. General ; la 1877 comandă Divizia 4 care cuceri reduta Grivița No. 1 (1838—1900).— A. Gheorghe, fratele său, general; comand. de Divizie la Plevna și Smârdan (1839—1915).

ANINOASA. Fostă mânăstire în jud. Muscel ; azi biserica satului. Fondată la 1678 de Tudoran Vlădescu clucerul și soția lui Alexandra. Zidurile din prejur în ruină.—Boerii dela Aninoasa din sec. 17, erau aceiași cu cei dela Vlădești.

ANINOASA. Un schit vechiu lângă Cislău, jud. Buzău, desființat din secol. 16.

ANINOASA. Sat în jud. Gorj. Stațiune preistorică neolitică.

ANONIMUL CRONICAR al Ungariei. Cronica cea mai veche a Ung. rămasă până azi, a fost scrisă de „Anonymus Belae Regis Hungariae Notarius", probabil al lui Bela I (1131—41) și Geza II. Cuprinde părți de mare însemnătate pentru istoria Românilor, relatând cucerirea Ardealului de Maghiari în sec. 10 de la vechii Voevozi români de acolo.

ANTIM (Daniil Kritopulos). Cleric grec, numit sub Vladislav I Episcop al Severinului, apoi Mitropolit cu titlul Ungro-Vlahiei, între 1381—94.

ANTIM dela Ivir (Ivireanul), Mitropolit al Ungro-Vlahiei, 1708. Vrednic tipăritor de cărți bisericești. Ziditor al mon. Antim din București. Amestecat în intrigile politice, fu exilat în Turcia de Nicolae Mavrocordat și ucis pe drum (1716).

ANTINA e numită de popor localitatea care cuprin-

www.dacoromanica.ro

de ruinele romane dela Reșca (Romula), în jud. Romanați. Numele vine probabil dela „Antonina", sau era o veche numire dacă a așezărei de acolo. — (v. **Romula**).

ANTIOH Cantemir, Domn al Moldovei. — (v. **Cantemir**).

ANTONEȘTI. Sat în Teleorman. Așezări preistorice.

ANTONIE Vodă, Domn al Țării Rom. 1669—72. Din boerii dela Popești și Negoești. Bătrân și slab, dar înțelept, pierdu scaunul din cauza intrigilor grecilor, îndepărtați în domnia lui când partida Cantacuzenilor era puternică. Ucigașii posteln. Constantin Cantac. fură osândiți. — (v. **Popești**).

ANTONIE Ruset (Kiritza Drako), Domn al Moldovei 1675—78. Răsturnat de Duca, muri la Const.-pol. Domnie liniștită și fără însemnătate. — (v. și **Rosetti**).

ANTONINUS Pius. Imperator roman (136—161), pe vremea cărui Dacia fu înfloritoare. El potoli o răscoală a Dacilor de răsărit.

ANTROPOLOGIE. Tipul fizic al Românilor este. ca al majorității popoarelor, și mai ales pentru o regiune supusă amestecului neîncetat, greu de definit. Pe un fond străvechiu de tip nordic (înalt, blond, cap prelung) al Dacilor și altor popoare ce locuiau ținuturile noastre în timpuri pre și protoistorice, și parte alpino-celtic (cap și fața rotundă, brachicefal, stat mijlociu, îndesat, păr închis), s'au adăogat și influențe mediteranee (cap prelung, oacheș, stat mijlociu). Tipul brun predomină, mai ales în regiunile muntoase ; dar în mai multe părți se constată insule de tip bălan, nordic. — Caracterele antropologice generale (medii) ale poporului român sunt: craniul mesaticefal (potrivit, între lungăreț și rotund) ; înălțimea mijlocie 1 m. 65—1.66. Părul în genere închis, nasul drept și strâmpt (leptorinian) ; fața potrivită, cu tendința spre rotund.

ANȚI. Slavii din regiunea Nistrului, cunoscuți sub numele de Anți, s'au întins prin sec. 6 în părțile Moldovei de azi. — (v. **Slavi**).

APAFI. Familie domnească maghiară din Ardeal.

www.dacoromanica.ro

— Gregore A. comite de Doboka, în sec. 16. — Mihail I Principe al Transilvaniei, 1661—90. Pus în scaun de Turci, se menținu câtva timp în liniște. Ajutând pe Turci în războiul contra Impărăției germane, și învins împreună cu ei la 1686, fu silit să primească dominațiunea austriacă. — Fiul său Mihail II, fu ultimul principe al Transilvaniei, numai cu titlul, țara fiind de fapt stăpânită de Austria (n. 1676 † 1713 la Viena).

APAHIDA. Sat în jud. Cluj. Așezare protoistorică: morminte, tezaur de obiecte gotice gepide din sec. 5 (ornamente de aur, o cască de argint, etc., la muzăul din Pesta).

APELE VII. Sat în jud. Romanați. Ruine și resturi de așezăminte romane; mai multe măguri de pământ.

APOLODOR DIN DAMASC. (61—130). Arhitect roman care a construit podul lui Traian peste Dunăre și Columna lui Traian dela Roma. Ucis din ordinul lui Adrian la 130.

APO. Dela rîul Apo (azi Caraș), și-a luat numele localitatea dacă și romană Apo (sau ad pontes), pe locul unde e azi Caras, în Banat.

APOLDU DE SUS (Grossapold). Târg în Transilvania, jud. Sibiu, veche colonie de Sași. — **A. DE JOS.** Sat în jud. Sibiu. Acolo se afla stațiunea antică Cedonia, pe drumul roman.

APOR. Familie nobilă maghiară din Ardeal. — Un Apor, Voevod al Trans. 1285.—Ladislau, fiul lui A. Voevod al Transilv. 1307—13, senior puternic, se ridică câtva timp contra Regelui. — Ștefan A., vistier (tesaurar) al țării sub Leopold I (1696), sprijini unirea bisericii rom. cu Roma. — Petru A., comite în Trei-Scaune, istoric (1676—1712).

APOSTOL, Daniil. Hatman al Cazacilor Ucrainei. De origină moldovean, fiul lui Pavel Apostol polcovnic (1658—1734).

APOSTOLACHE (vechiu: Măstănești). Fost schit în Prahova, fondat de Apostolache comisul și Voichița la 1595 (reparată 1850); azi biserica satului.

APROD. In sec. 15—17, tinerii feciori de boer ser-

www.dacoromanica.ro

vind la curtea domnească ca curieri și gardă la Divan, se numeau aprozi. Capul lor era vătaful de apr., sub ordinele paharnicului mare; iar ajutor avea pe ceauș.—Incepând din sec. 17, a. de divan vor fi simpli agenți ai vătafului de divan, însărcinați cu executarea pricinilor civile. (In cele din urmă, aprod însemna odăiaș de la Divan și dela alte autorități). Cuvântul e de orig. ungară.

APȘA DE JOS. Sat românesc în Maramureș, cunoscut din sec. 14. Biserică de lemn din 1561. — A. DE MIJLOC, sat în Maramureș. Biserica de lemn dela încep. sec. 15. La Apșa era cetățuia Cremenița (Kermeezvar) din secol. 14.

APULENSIS, DACIA. Subîmpărțire romană a provinciei Dacia din vremea lui Marc Aurelius (partea de jos a Transilvaniei), numită după orașul Apulum.

APULUM. Colonie romană ; unui din cele mai importante și înfloritoare orașe din Dacia, pe Mureș. Reședința Daciei superioare (Apulensis). Resturi de zidării, termele, statui, pietre votive, obiecte diverse, s'au găsit la Alba-Iulia act., aflată pe locul vechiului oraș A.

ARAD (magh. O-Arad). Oraș ; pe Mureș. Vechiul Arad figurează în docum. dela 1197 (la 1388 : „oppidum“). Orașul actual a fost reedificat în apropiere, la apus de cel vechiu, în a doua jumătate a sec. 15. La 1834 cetate liberă a Ung. ; de atunci crescu repede. Târg important, industrii. Reședința județului A. Episcopie ortodoxă. Muzău și pinacotecă. La 1848 a fost centrul revoluției maghiare. Populația (1930) : în mare parte magh., 77.000 loc. — La marginea orașului ruine din cetatea medievală Ciala. Cetatea modernă, din s. 18, în stânga Mureșului.

ARAD, Județul. La vestul Transilvaniei și N. Banatului. Vechiu comitat maghiar, existând din sec. 13 („Orod-megye“). Mărginit la sud cu Mureșul, străbătut de Crișul Alb. Partea de apus muntoasă. Reședința la Arad. Regiune cu populație deasă românească. Suprafața 6005 k. p. Populația (1930) : 424.000 loc.

ARAD, EPISCOPIA ortodoxă. Inființată la 1705 a

www.dacoromanica.ro

fost întâiu episc. sârbească; română dela 1829. — Episcopi: Nistor Ioanovici 1829—30, Gherasim Ratz 1930—53, Procop Ivacicovici 1853—73, Miron Romanul 1873—5, Ion Mețianu 1875—98, Iosif Goldiș 1899—902, Ion Pop 1902—25, Grigore Cosma 1925—35, Andrei Magier, 1935. (Eparhie : județele Arad, Timiș, Caraș, Severin, Huniedoara).

ARADU NOU (Schela ; magh. Uj-Arad). Comună în fața orașului A., pe Mureș. Cetatea turcească ridicată la 1553, dărâmată și rezidită modern de Maria Tereza la 1752. — (v. și **Arad**).

ARAPU. Familie boerească din Moldova de sus. — Gheorghe A. Pârcălab de Neamț, 1590.

ARAROS. Nume antic al Siretului. transmis de scriitorii greci.

ARBORE. Neam de boeri din Moldova, înfloritor în sec. 15—16 (ținutul Sucevei). — Sub Ștefan Vodă trăia Arbore pârcălabul de Neamț (1470). Fiul său Luca Arbore, Portar de Suceava între 1498—1523, servi în fruntea boerilor țării pe Ștefan, Bogdan și Ștefăniță, al cărui tutor fusese și de care fu ucis la 1523, împreună cu doi fii ai săi. — Mihu A., pârcălab, 1539.

ARBORE. Sat în Bucovina (j. Suceava). Biserica făcută la 1502 de Luca Arbore părcălabul, înmormântat acolo. Fresce interesante înăuntru și pe din afară (de Drăgușin Zugravul).

ARC. Instrumentul de aruncat săgeți din timpurile vechi, a rămas până târziu arma principală de războì și de vânătoare. Era făcut de obicei din lemn de frasin, ulm, tisă, etc. Cu coarda întinsă, gata de tras, era „înstrunat“. Mult timp după introducerea armei de foc, arcul s'a menținut încă ca armament pentru o parte din oastea românească (până spre sfârșitul sec. 17). In Moldova se întrebuința și arcul „tătăresc“.— TOLBA, sau curcura în Mold., era punga sau teaca în care se țineau săgețile. COARDA bine întinsă servea pentru aruncarea lor la distanță. — ARBALETA sau arcul mecanic, se numea la noi „Arc cu vârtej”, sau une-ori „Arc tare”.

ARCAȘI. Purtătorii de arcuri, pedeștri sau călări,

www.dacoromanica.ro

formau grosul oștirei românești de altădată, până la răspândirea armelor de foc; iar pentru gloate și oameni de țară până după mijlocul sec. 17.

ARCALIA. Sat în jud. Năsăud. Așezare dacă protoistorică (bronz, care de luptă).

ARCHEBUZA (fr. arquebuse; germ. büchse). Cea dintâi armă de foc portativă, introdusă și în țările române în sec. 16, se numea la noi **Sineață.**

ARCHITA (Arkeden). Sat în Târnava mare. Biserica sasă cu burg interesant, din sec. 15.

ARCIDAVA. — (v. Argidava).

ARCINA (Arkina, Argina). Localitate în Dacia, menționată de Ptolomeu. Poate la Bumbeștii de azi, în Gorj. (Un sat Argineşti se află în Mehedinți, pe Motru, aproape de Jiu).

ARCOVADARA. Localitate dacă și romană, prin partea de N. E. a Transilvaniei (Bistrița-Rodna).

ARDEAL (maghiar: Erdély, din „Erdö-elü). Numele obișnuit și popular al Transilvaniei (afară de Țara Oltului-Făgăraș, Țara Bârsei și Hațeg). — v. **Transilvania).**

ARDEU. Sat în Hunedoara. In apropiere peșteri, cu așezări preistorice: la Piatra, Cheia, Cetățuia, Dealu Judelui, Cornet.

ARDUD (Erdöd). Târgușor în jud. Satu-Mare. Ruinele unui castel al familiei Voevozilor Dragfi, din sec. 14—15.

ARGAMUM. Localitate romană în Dobrogea. Poate la Jurilofca (Bisericuța), pe lacul Razelm, unde sunt ruine.

ARGEȘ. Râul mai mare al Țării Rom. după Olt. Isvorit din muntele Buteanu și Paltina, trece prin Argeș, Dâmbovița, Ilfov ; se varsă în Dunăre lângă Oltenița. Lungime aprox. 300 km. Afluenți principali : Râul Doamnei, Vâlsan, Dâmbovița, Neajlov-Călniște. (Nume geto-dacic: Argis. La Greci și Romani: Ordessos (Argessos), Ordessus).

ARGEȘ. ORAȘ. (v. **Curtea de Argeș).**

ARGEȘ, CETATEA. Pe un munte, dominând valea îngustă a Argeșului (Cheile), în sus de Arif și Căpă-

www.dacoromanica.ro

ţăneni-Poenari, cam la 25 km. de Curtea de A., se înalţă ruinele numite de popor „Cetatea lui Negru Vodă“ cunoscute şi sub numele de „Poenari“. Cetatea a fost ridicată de primii Voevozi români, pe la încep. sec. 13. In al 14-lea erea cetatea de sprijin a lui Basaraba (retras acolo la 1330) şi apoi, prefăcută, servi urmaşilor săi. Reparată în sec. 15 de Vlad Vodă Ţepeş. La 1502 avea de Pârcălab pe jupân Gherghina, unchiul lui Radu Vodă. Lăsată în părăsire în prima jumăt. a sec. 16, cetatea era ruinată în cel următor. Au rămas încă părţi din zidurile din prejur şi din donjon (turnul mare). Castelul era mic, dar tare zidit şi într'o poziţie din cele mai grele. Unii istorici cred că ar fi putut face parte din castelele ridicate de Ordinul Teutonic spre Cumania. E datorit, fără îndoială, Domnilor români dela Argeş, căror le servea de retragere şi apărare.

ARGEŞ. JUDEŢUL. Printre cele mai frumoase din România, J. Argeş e centru istoric al desvoltării Ţării Rom. Resturi romane de-a lungul Oltului. Ruine: Cetatea A., palatul domnesc de la A. Monăstiri şi biserici: C. de Argeş, Cotmeana, Văleni, Tutana, etc. Masivul muntos cel mai înalt al ţării (Negoi, Buteanu, Suru). Ape: Olt, Argeş, Topolog. Păduri mari la munte; vii, livezi. Reşedinţă la Piteşti. Suprafaţa 4435 k. p.; Populaţia (1930): 258.000 loc.

ARGEŞ, MONĂSTIREA. Lângă (la nord) de oraşul Curtea de A. Fondată la 1512-17 de Neagoe Vodă Basarab, care ar fi făcut el însuşi planul şi de Doamna Despina. Terminată definitiv de ginerele său Radu Vodă şi Ruxanda, 1526. Ziduri de piatră albă, sculptate cu deosebită măestrie. Restaurată în întregime (refăcută) între 1875-86 de Regele Carol, arhitect fiind Lecomte du Nouy. E cel mai măreţ monument din ţară şi una din cele mai frumoase biserici bizantine. Neagoe clădise biserica pe locul alteia, a vechei Mitropolii ,pe care Domnul o mută la Târgovişte. In biserică sunt mormintele lui Neagoe (1521), ale copiilor săi, a lui Radu de la Afumaţi; apoi moderne: ale Regelui Carol, Reginei Elisabeta şi Regelui Fer-

www.dacoromanica.ro

dinand. — Privitor la clădirea monăst., tradiția spune că a fost construită de meșterul Manole. (In apropiere fântâna zisă „a lui Manole“). — Palatul episcopal e ridicat pe locul fostei monăstiri.

ARGEȘ, EPISCOPII DE.—O episcopie CATOLICA fu înființată pela 1380 pentru Țara Românească. Nicolaus Antonii fu primul episcop, după care urmară numai titulari. După an. 1590, sub titlul de „al Argeșului și Bacăului“, pentru ambele țări, era un episcop efectiv care rezida la Bacău. (v. **Bacău**). — Altădată, când scaunul domniei era la Argeș, ședea acolo și MITROPOLITUL Ungro-Vlahiei, mutat la Târgoviște la încep. sec. 16. — Episcopia ORTODOXĂ de Argeș, actuală, a fost înființată la 1793 cu reședința la monast. Argeș (eparhie : Argeș și Olt). — Episcopi : Iosif 1793—1820, Ilarion 1820—3 și 1828—45, Grigore 1823—28, Samuil (locțiit.) 1845—50, Clement 1850—62 Neofit (locțiit.) 1862—5, Ghenadie 1865—8, Neofit 1868—73, Iosif Naniescu 1873—6, Ghenadie II Petrescu 1876—93, Gherasim Timuș 1893—1912, Calixt Ialomițeanu 1912—18, Teofil Mihăilescu 1918—21, Visarion Puiu 1921—3, Nichita Duma 1923.

ARGEȘEL. Râu în jud. Muscel, afluent al râului Doamnei.

ARGETOIANU. Familie boerească din Oltenia, stăpânind moșia Argetoaia (Dolj) din sec. 16. — Constantin A., serdar, caimacan și Ban la Craiova, 1738.— Ioan A. general ; se distinse ca oficer de geniu în camp. 1877, (1841—1928).

ARGHIRA Doamna. Soția lui Radu Vodă Mihnea, Domn al Ț. R., 1611.

ARGIDAVA (Arcidava, Arghidava). Oraș dac-roman, situat la Vărădia de astăzi, jud. Caraș, în sudul Banatului. Acolo era reședința obișnuită a Regelui Boerebista (sec. 1 a. Cr.).

ARGYROPOL (Arghiropol). Familie boer, de origină veche bizantină, în Moldova din secol. 18.

ARHITECTURA. Din clădirile ridicate în trecut, cele mai de seamă rămase până azi, sunt cele religioase, BISERICI construite începând din sec. 13, de

www.dacoromanica.ro

caracter bizantin. Cel mai vechiu și interesant monument al țării noastre, biserica domnească din Curtea de Argeș, de la finele sec. 13 (sau începutul sec. 14), e de stil curat bizantin. Variante, în stilul sârbesc al epocei, se clădesc la finele sec. 14 (Cozia, Cotmeana) și în al 15 și 16-lea. Influențe orientale apar uneori în detalii. Cupola bizantină, emisferică, domină. In sec. 16 mon. Dealu și mon. de la Argeș, sunt cele mai frumoase. Arh. bisericească pierde în general în sec. 17 ; în al 18—19 scăderea e vădită. — In Moldova, stilul bizantin e modificat de influențe felurite, cari dau bisericelor de acolo, o înfățișare deosebită. Mai înalte ca cele din Ț. Rom., multe n'au cupolă (Borzești, Rădăuți), iar când o au, e mai strimtă și mai înălțată. Clopotnița e sau un turn deosebit (Păpăuți) sau alipită de intrare (Bălinești). Caractere și ornamente gotice (nervuri de boltă, chenare de piatră la uși și ferestre) la toate clădirile din sec. 15—16; mai târziu și orientale (Trei Erarhi din Iași). Pridvorul, de regulă în Țara-Rom., e excepțional în Moldova. Intrarea e obișnuit laterală, nu prin față. Bisericile din sec. 18—19, ca și în Țara R., sunt lipsite de interes. — Bisericie catolice erau în stil gotic (Baia, C. de Argeș). In Transilvania, arhitect. biseric. gotică e cea occidentală (Cluj, Brașov, Alba Iulia, etc.)—Pentru plan și construcție, v. și **biserica).**

Arhitectura CIVILA în Ț. R. și M. nu ne-a lăsat dinnainte de sec. 17, decât ruine. Din al 17—18 câteva case și palate se mai găsesc prin țară. Ornamentele sculptate dovedesc întrebuințarea a deosebite stiluri (gotice, renaștere, oriental). Casele obișnuite ale boerilor sunt în stil caracteristic românesc. (v. **case și cule**). — Arhitectura militară, la cele câteva cetăți, ale căror ruine subsistă, e cea obișnuită în veacurile de mijloc. (Influența ungară și polonă).

ARHITECȚI moderni, căror li se datoresc clădiri publice și particulare mai însemnate și reconstituții de monumente vechi : I. Mincu (1852—1912), Gottereau, Gabrielescu, Gr. Cerkez, G. Balș, P. Antonescu, J. Berindei, N. Ghika-Budești.

www.dacoromanica.ro

ARHON. Titlu grecesc ce se da boerilor din vremea fanariotă (sec. 18—19), înlocuind pe vechiul „jupân“ (cum ar fi azi: domn).

ARHONDOLOGIA. Listă, catagrafia boerilor şi a rangurilor. (cuvânt grecesc, sec. 18—19).

ARICEŞTI. Sat în Prahova, spre Predeal. La „Silişteа“ a fost sat vechi „tătăresc“ după tradiţie.

ARIEŞ. Râu din Transilvania, în Munţii apuseni, afluent al Mureşului. Străbate jud. Turda (numit înainte Turda-Arieş). Lung aprox. 120 k. (maghiar Aranyos).

ARIF. Sat în jud. Argeş, mai sus de care se află ruinele cetăţei lui Negru Vodă, de pe Argeş. — (v. Argeş, cetatea).

ARION. Familie boer. din Ţ.-Rom. (Ialomiţa).— Eracle A., general (1838—1923) ; colonel în camp. 1877. — Constantin A., om politic, jurist, orator, vice-preşed. al Consiliului, 1918. (1855—1923).

ARIUŞD. In jud. Trei-Scaune. Aşezare dacă, din sec. 10 a. Cr. (ceramică, obiecte de bronz).

ARMĂRII. Armele, scutul, herbul sau stema (blason). Cele familiale sau personale sunt neregulat reprezentate pe pecetiile vechi. Arta heraldică nu a fost cultivată la noi şi de altfel până târziu, afară de excepţii, neamurile boereşti nu întrebuinţau steme proprii. Semnele heraldice pe cari le întâlnim obişnuit, erau personale. Excepţiile privesc mai ales familiile de origină străină apuseană şi cele cari au primit concesiuni (titluri nobiliare) de la suveranii străini. — Pentru armăriile ţărilor rom., cari erau şi ale Domnilor, v. **stema** şi **armele ţării**.

ARMAŞ MARE. Funcţiune boerească, pe care o aflăm în Ţ.-Rom. din sec. 15. A era executorul poruncilor şi pedepselor domneşti ; iar la oaste comanda artileria (s. 16—17) şi era şeful puşcăriei (arsenalului) unde se ţineau tunurile şi mai târziu se închideau vinovaţii. — Pe lângă A. cel mare erau mai mulţi armaşi (al doilea, etc), ca ajutori. Agenţii lor se numeau „armăşei“. Un armaş era şi la Craiova, pe

www.dacoromanica.ro

lângă Ban. — In Moldova, cu aceleași atribuțiuni, m. armaş avea mai puțină însemnătate.

ARMĂŞEL. Om sau agent al armașului ; executorii osândelor.

ARMATA. (Pentru alcătuirea ei în vechime, v. **Oastea**). — Armata modernă a României își are origina în miliția prevăzută de Regulam. organic la 1830. Țara-Rom. avea atunci 3 Regim. de miliţie (de câte 2 batalioane) și 1 de cavalerie ; Moldova un Regt. mixt (1 batal. și 1 escadron de cav.). Se formară apoi, ca trupe teritoriale neregulate : Dorobanții (serviciu de jandarmerie călare) și grănicerii. — După unire, sub Pr. Cuza, erau: 7 Regt. de infanterie, 1 batal. de vânători, 3 Reg. de cavalerie, 1 de artilerie, 30 escad. de dorobanți, geniu și celelalte servicii ale armatei. Reorganizată sub Pr. Carol la 1868, armata dispunea de: 8 Reg. de infant. de linie, 4 bat. de vânători, 3 Reg. de cavalerie, 3 Reg. artilerie, 2 bat. de geniu. 8 Reg. dorobanți a 4 batal., și 7 Reg. de călărași, fură înființate la 1872. — Efectivele crescură de atunci progresiv. La 1877, România intră în război cu 2 corpuri de armată (4 Divizii), cu 24 Reg. infanterie (linie și dorobanți) 4 bat. de vânători, 10 Reg. de cavalerie, 4 de artilerie. — Inainte de războiul cel mare (1916), pe teritoriul Rom. se aflau 5 corpuri de armată (Craiova, Bucureşti, Galaţi, Constanța, Iași), a câte două divizii, o divizie indep. de cavalerie și trupele auxiliare (40 Reg. de inf. + 40 de rezervă, 10 de vânători, 24 de artilerie, 21 de cavalerie, 8 batal. de geniu), cu efectiv de pace de aprox. 5000 ofițeri și 100.000 trupă.—(v. **infanterie, cavalerie, etc.**).

ARME. In vechime, armele erau : — De tăiat, împuns sau lovit: sulița; spada sau sabia (paloș, spată, meci) ; buzduganul, baltagul. — De aruncat : arcul pentru săgeți, sulițe mici (darde) ; — De foc, mai târziu, în s. 15—16: archebuza, sineața și flinta; pistol ; pușca (balimez, săcălușe, hușniță, tun). —

Armele defensive, armătura (armura), erau: scutul și pavăza, zalele (zeaua) și platoșa, coiful (casca). —

www.dacoromanica.ro

Pedestrimea și gloatele întrebuințau încă : măciuca (ghioaca), coasa, toporul, bardișa, praștia, furca, etc. — (v. la **numele** fiecărei).

ARMELE ROMÂNIEI (armăriile, stema). Prin legea din 8 Martie 1872, armăriile sau armele României au fost fixate, modificându-se prima lege din 1867, în modul următor : — „Scutul împărțit în patru părți (cartiere) : In primul, pe fond albastru aquila romană („abaissée“) cu o cruce în gură, cu coroana domnească, sabia și sceptrul, toate de aur; în colțul drept de sus un soare (urcând), tot de aur ; — armele țării Românești. In al doilea, pe fund roșu, capul de taur cu o stea cu 6 raze între coarne, toate de aur, — armele Moldovei. In al treilea, pe roșu, un leu ridicat, coronat, eșind dintr'o coroană, cu o stea cu 6 raze între labe, toate de aur, — ale Banatului-Craiovei. In al patrulea, pe albastru, doi delfini cap la cap, cu coadele îndoite în sus (în „pal“), de aur, — ale țărmurilor mărei Negre (mai târziu Dobrogea). Peste scut, în mijloc, scutul Domnitorului, scartelat (împ. în patru) în 1-ul și al 4-lea cartier, de argint ; în al 2-lea și 3-lea de negru (al casei de Hohenzollern). Pe scut coroana regală. Suporți: doi lei privind scutul. Sub el deviza : „Nihil sine Deo“ (al casei Domnitorului). Mantaua de purpură, căptușită cu hermină și deasupra coroana regală.

In 1919, după întregirea României prin reunirea cu Transilvania și cu celelalte țări românești, armele țării au fost prefăcute și completate. Ele reprezintă astăzi o combinațiune heraldică, cu trei scuturi suprapuse : Pe cel principal e o aquilă convențională, având pe piept scutul cu stemele țărilor sau ținuturilor, cu 5 cartiere (Țara-Rom., Moldova, Oltenia-Banat, Transilvania, Dobrogea), și la mijloc scutul Casei Regale. — (v. și la **Stema**).

ARMENII. Incă de la înființarea Țării-Moldovei în sec. 14, Armenii se aflau ca negustori în târguri. De atunci au trăit grupați în comunități (în vechime cu șoltuzii lor), păstrându-și tradițiunea și individualitatea etnică și religioasă, însă asimilându-se în toate

www.dacoromanica.ro

celelalte privințe (limba, îndatoriri cetățenești, etc.) cu populația românească. Comerțul Moldovei a fost ținut câți-va secoli, aproape exclusiv de A. — Centrele lor de așezare în Moldova sunt : Cetatea-Albă (unde s'au stabilit cei dintâi armeni emigrați), Suceava, Siret, Iași, Roman, Botoșani, Hotin, Bacău, Focșani, Galați. In Țara-Rom. puțin numeroși (București). Mai multe familii de origină armeană au dat țării personalități de seamă. — In Transilvania A. au fost așezați în sec. 17, venind din Mold., sub domnia lui Apafi (centre: Ibașfalău și Gherla).

ARMUTLIA. Sat în j. Tulcea. Movile antice, printre cari „Chișlegi" sau Bisericuța. Legende.

ARNĂUȚI. Numele turcesc al Albanezilor (sau arbănași în Moldova). Obișnuit în sec. 18—19, când o trupă de arnăuți, pe jos și călări, servea de gardă domnească, sub „Ghenghi-aga" și bașbulucbașa de arnăuți. — (v. **Albanezi**).

ARNOTA. Mânăstire, pe munte în pădure, deasupra mon. Bistrița, în Vâlcea. Fondată de Matei Basarab, (înmormântat acolo, cu tatăl său Danciul Vornicul), la 1633. (Restaurată de Pr. Știrbey, 1851, care construi și o temniță politică). Frumoasă tâmplă a bisericii, (la Muzăul Națion.) și uși sculptate. O fântână domnească dela Matei, restaur. de Brâncoveanu. Părăsită, monastirea se ruinează.

ARON Voev., cel rău. Domn al Moldovei 1591—95, (fiu presupus al lui Lăpușneanu), prin cumpărarea scaunului dela Turci. La 1592 fu înlăturat pentru scurt timp de pretend. Potcoavă. Făcu alianță cu Mihai Vodă contra Turcilor. Răsturnat de Hatman Răsvan, omul lui Sig. Bathori, fu închis la Vintzi, unde muri, (1596).

ARON. Nume de poreclă al lui Petru III, Domn al Moldovei. — (v. **Petru**).

ARON-VODĂ, Monăstirea lui. Aproape de Iași (satul Aroneanu), fu ridicată la 1594 de Aron Domnul Mold., în locul altei mai vechi de la Alexandru Lăpușneanu.

ARRUBIUM. Așezare antică pe Dunăre, în jud.

www.dacoromanica.ro

Tulcea, unde e astăzi orășelul Măcin. Cetate romană și târg (Ruine, subterane, inscripții).

ARSELE. La Arsele-Nehoiaș, ruine dintr'un schit (jud. Buzău).

ARSURA. Sat în j. Fălciu. La „Cetățue", urmele unor întărituri cu șanțuri (epocă nedeterminată).

ARTA. Arta POPULARĂ (țărănească), e reprezentată mai ales prin măestritele țesături, broderii și cusături ale femeilor, (portul, velințe și scoarțe, etc.), cari din fericire s'au păstrat după vechile modele, până în zilele noastre. Cele mai frumoase sunt din Țara-Rom., regiunea muntelui (Argeș, Muscel, Dâmbovița și Oltenia). Origina motivelor ornamentale e străveche, autochtonă, cu oare-cari influențe orientale și prezintă un caracter special (v. și **țesături**). — O altă manifestare a artei populare o găsim în ciopliturile sau săpăturile în lemn, cu motive interesante (porți, coloane la case, cruci, obiecte casnice).

ARTE FRUMOASE. (In Ț.-Rom. și Mold.). — Arhitectura prezintă un interes deosebit pentru biserică, (v. **Arhitectura**). — Artele plastice au o desvoltare specială, dar mărginită (v. **pictura** și **sculptura**). — Muzica era în întregime populară, (v. **muzica**). — Dintre artele tehnice aplicate, ORFĂURARIA și juvelăria au lăsat frumoase lucrări bisericești, datorite mai ales meșterilor sași din Transilvania, din Orient sau din Apus, sau trecători prin țară. — Ceramica luase o desvoltare deosebită în sec. 14—15, (v. **ceramica**).

ARTIC. Jalba, plângere la Domn ; în Moldova, sec. 17.

ARTILERIA. In vremea veche, ostașii cari mânuiau „puștile" (tunurile), erau pușcașii, (mai târziu tunarii), sub comanda marelui armaș. In sec. 18 acest corp mai trăia numai cu numele.

In reorganizarea armatei în sec. 19, prima baterie de artilerie fu înființată în Ț.-Rom. la 1846, în Moldova la 1852. După Unire, sub Cuza, se formă primul regiment de art. Organizarea de la 1868 înființă 2

www.dacoromanica.ro

Reg. (a 8 baterii). In războiul dela 1877 erau 4 Reg.— (v. şi **armata**).

ARUTELA (Alutela, Ad Rutelam). Castru pe drumul roman, ale cărui ruine se află la Bivolari (J. Argeş), între Cozia şi Turnu pe malul stâng al Oltului. După inscripţiile găsite, castrul a fost zidit la 133 sub Adrian.

ARZ. Petiţii, raport, cerere adresată Porţei Otomane (cuvânt turcesc: „arz-magzan"). — „ARZ-IHAL" avea aceeaşi însemnare.

ASAKI, Gheorghe. Scriitor, inginer, profesor, efor al şcoalelor ; factor al redeşteptărei naţionale în Moldova (1788—1869).

ASĂU. Pârâu în munţii Bacăului, afluent al Trotuşului. — Lângă satul ASĂU şi Lunca (J. Bacău), un schit fondat la 1750.

ASLAN. Familie boer., din Moldova ; cunosc. din sec. 17.

ASPRU. Monedă veche de argint, din sec. 15—18. — (v. **monede**).

ATANASIE. Mitropolit al Severinului 1394—1401. —

ATANASIE Anghel, Episcop ortodox al Transilv. şi Mitropolit de Alba-Iulia 1698. La 1700 făcu, unirea cu biserica română. († 1713).

ATELCUZ (Etelköz, Etelkuz). Regiune în Basarabia de azi şi peste Nistru, în care s'au oprit câtva timp Maghiarii în sec. 9, la venirea lor în Europa.

ATHANARIC. Rege al Visigoţilor (sec. 4), care a stăpânit câtva timp în părţile noastre, regiunea Ţării Rom. spre Siretul de jos, în „Caucaland" (probabil Buzăul), unde s'a găsit tesaurul de la Pietroasa, rămas de la el. † 381.

ATLAMOS. Capul său Kanul Tătarilor cari năvăliră în Mold, Ţara-Rom. şi Ardeal la 1348. Alexandru Basaraba cu oastea Ţării Rom. şi a Regelui Ludovic, sdrobi pe Tătari, prinse pe Atlamos şi-l decapită.

AŢEL (Hetzeldorf). Sat lângă Mediaş (j. Târnava). Pe deal urme dintr'o cetăţue dacă (obiecte, podoabe).

AURARI. Ţiganii domneşti slobozi cari aveau privilegiul adunării aurului din nisipul unor râuri din

www.dacoromanica.ro

Ţ.-Rom. (Olt, Argeş, Buzău). Din ceeace strângeau, o bună parte era venit al Doamnei; restul îl puteau vinde în câştigul lor, însă numai marelui armaş.

AURELIAN, Lucius Domitius Aurelianus. Imperator roman, 270—275. Din cauza năvălirilor dese ale popoarelor de nord și răsărit, el retrase administrația și legiunile din Dacia peste Dunăre, în Moesia, la 271.

AURELIAN, Petre. Om politic, economist, profesor (1893—1909). — Familie din Trans. (în sec. 17: Şebeşeanu).

AUSDEC (Civitas Ausdecensis). Localitate și cetățuie tracă și romană, în Scitia mică, probabil unde se află astăzi Satul Azarlâc (J. Constanța).

AVARI. O ramură a Hunilor, ivită în Europa pe la mijlocul sec. 6 (cunoscuți întâi sub numele de „Varconiți"). A. pătrunseră în Dacia și Moesia sub caganul lor Boian și înfrângând pe Gepizi (567) se așezară în Panonia, câmpia Ungariei de azi. Stăpânirea lor se întindea asupra unor părți din Dacia (Banat, vestul Transilv.), dar nu pare să fi atins Țara-Rom. Carol cel mare le desființă puterea la sfârșitul sec. 8.

AVERESCU, Alexandru, mareşal. General, șef de stat major în camp. 1913. Comandant al armatei II în marele răsboi. Om politic, șef al guvernului în 1918, 1920—1, 1920—7 (n. 1859).

AVEREȘTI. Schiț la satul A. din jud. Fălciu, fondat la 1765.

AXINTE uricarul. A scris o cronică a Moldovei dintre 1711—16.

AXIOPOLIS. Oraș greco-roman pe Dunăre, în Dobrogea act., la sud de Cernavoda (Hinoc). Fondat se pare de Lisimach, regele Traciei, în sec. 3 a. Cr. Cetate romană din sec. 1 p. Cr., reconstituită de Constantin cel mare în sec. 4. (Basilici din vremea lui). Exista încă în sec. 8. — Urme preistorice; ruine romane (inscripţii, etc.).

AZARIE. Călugăr din sec. 16. A scris un mic letopiseţ al întâmplărilor din Moldova dintre 1550—74 (urmare la al lui Macarie).

AZARLAC. Sat în jud. Constanța. Resturi antice. — (v. **Ausdec**).

www.dacoromanica.ro

AZBUCHE. Se numea alfabetul cirilic, după literile a=az și b=buche. — (v. **alfabet chir.**).

AZIZIS (Aizi). Localitate dacă, în Banatul actual; astăzi Ezeriș în jud. Caraș.

B

BABADAG. Orășel în jud. Tulcea. Până în sec. 19 erea cel dintâi oraș al Dobrogei și reședința unui pașă turc. Loc de pelerinaj mahometan. — In apropiere resturi romane și bizantine (diguri, apeduct). Populație act. 4500 loc.

BABA-NOVAK. General de frunte al lui Mihai Vodă. In fruntea haiducilor săi a luat parte la multe bătălii. Ars pe rug de Unguri la Cluj, 1600. Erea de origină sârb.

BĂBEANU. — Familie boer din Țara-Rom., stăpânind Băbenii. în jud. Vâlcea din sec. 17.

BABELE. Schit dispărut în jud. Vlașca. Ridicat în sec. 15 de Vlad Călugărul (care fu îngropat acolo, 1492) și de fii săi Radu și Mircea voev.

BĂBENI. Sat în jud. Râmnicu-Sărat, în dealuri. Biserică interes. din 1703, zidită de Negoiță Dedulescul. — Biserica de la Drăghiești, în apropiere, e de la jup. Maria Deduleasca din 1747.

BABEȘ. — Familie din Banat. — Vincențiŭ B., luptător naționalist (1821—1907). — Victor, bactereolog, profesor la Buc. (1854—1926).

BĂBICI. Sat în jud. Romanați, pe Olt. Resturi de zidării romane și movile.

BABIN. In nordul Bucovinei, în sec. 17 o monăstire, desființată în al. 18.

BACĂU. Oraș din Moldova, pe Bistrița. Există din sec. 14; amintit ca târg domnesc de vamă la 1407. In sec. 17 se mai vedeau, la marginea târgului, ruinele curței lui Alexandru Voev., fiul lui Ștefan cel Mare, care își avea scaun acolo (sec. 15). Biserica Precista e zidită de Alexandru Voev. la 1491 (morminte vechi).

www.dacoromanica.ro

Bis. Sf. Ioan e din sec. 17. — Reşedinţa jud. Bacău. Centru industrial. Populaţia (1930): 32.000 loc.

BACĂU, Judeţul. Altă-dată ţinut la marginea de sud a Moldovei, în Ţara-de-sus. Reşedinţa la B., de unde îi vine numele. Unul din cele mai bogate şi întinse ale Moldovei. Munţi, mine, păduri, industrii. Rîuri: Siret, Bistriţa, Trotuş. Localităţi istorice. Mănăstiri şi biserici: Tazlău, Caşin, Bogdana, Berzunţi, Borzeşti, Ocna. Colonii vechi de secui. — Intinderea 4006 k. p. Populaţia (1930): 261.000 loc.

BACĂU, Episcopia de. Episcopie catolică, înfiinţată la 1392. (Ep. Bacoviensis); rămâne fără ep. după 1439. Reînfiinţată la 1590 (cu titlul de Argeş şi de B. pentru ambele ţări), îşi avu sediul definitiv la B. până la 1789, având în acest timp 19 episcopi, şi continuând nominal până la 1808. Cei dintâi au fost: Bernardo Querini (1590), Jeronim Arsenghi (1607) şi Valerianus Lubieniecki (1611). — Episcopiei de B. urmă în sec. 19 cea de Iaşi.

BACSICI. Misionar catolic pe la 1640, în rapoartele căruia sunt informaţii interesante asupra stărei Ţării-Rom. la acea epocă.

BADEA clucerul. Cap al boerilor pribegi la moartea lui Mircea Vodă ciobanul. Pieri în lupta de la Şerbăneşti, 1519.

BĂDENI. Boerii din Bădeni ereau printre cei mai vechi în părţile Buzăului, sec. 15. O ramură a lor ereau boeri de la Cândeşti.— Udrişte vistierul, † 1545; — fiul său Mihnea postelnicul fu tăiat de Alexandru Vodă cu alţi boeri la 1569.

BĂDEŞTI. Boeri de la B., în Muscel, în sec. 15—16. Badea Baloşin stolnicul, în prima jumăt. a sec. 16.

BĂDEUŢI. Sat lângă Milleseuţi, în jud. Rădăuţi. Biserica (Sf. Procop), de la Ştefan cel Mare, zidită la 1487. Se mai disting frescele exterioare.

BĂDICA. Ruine dintr'o monăstire, pe un deal la Vâlcana, jud. Dâmboviţa.

BĂDICA comisul. Un fiu vitreg al lui Radu Vodă c. mare şi văr cu Neagoe Voev. Ocupă trei luni scaunul domnesc la 1521 sub numele de Radu Vodă şi fu răs-

www.dacoromanica.ro

turnat de Radu de la Afumați. Intors contra lui Vladislav III, fu prins în luptă și tăiat de Turci în Ian. 1524. — (v. și **Radu V**).

BAGDAD. Familie boer. din jud. Buzău.

BAHLUI. Părâu, afluent al Jijiei ; trece pe la Iași.

BAIA. (Vechiu: „Târgul Moldovei"). Sat în jud. Baia, pe Moldova, altă dată oraș cunoscut la 1300 ca așezare săsească. Primul scaun al Mold. sub Dragoș și urmașii lui, pe 1350. Târg întărit; începu să cadă în sec. 17. — Biserica catolică episcopală, azi în ruine, frumoasă clădire gotică în care erea mormântul (1410) Margaretei Doamna lui Alexandru Vo., de care a fost zidită la încep. sec. 15. — Biserica Albă Sf. Gheorghe, refăcută la încep. sec. 17 și azi restaurată, fusese zidită de Ștef. Vodă la 1467. Biser. din mijloc. târgului ridicată de Petru Rareș la 1532.—La Bogata, în apropiere, la locul „Cetățuia", urme de întăriri. —Așezare preistorică.—In evul mediu erea la B. baie (mine) de fier. — La 1467 fu înfrînt acolo Regele Matei al Ung. de Ștefan V. și târgul ars.

BAIA. — Județul. Mai înainte SUCEAVA (până la 1925, când a fost mutilat și numit Fălticeni, după orașul de reședință), corespunzând cu vechiul ținut al Sucevei, afară de o parte rămasă în Bucovina la 1775 (și care poartă azi numele de Suceava). Numele actual (de la 1930), de la vechiul târg B. — Acest ținut e leagănul Țării-Moldovei. — Monumente religioase din sec. 15—16: Probota, Baia, Slatina, Râșca, Dolhești. — Numeroase stațiuni preistorice pe văile Moldovei și Șomuzului. — Rîuri : Moldova, Siret, Suceava, Suha, Șomuz. Munți, dealuri, poziții frumoase.—Suprafață (1919): 3421 k. p. Populație (1930): 156.000 loc. — (v. și **Suceava**).

BAIA. O episcopie catolică „a Moldovei" a existat la Baia între 1413—70, iar apoi până la 1510 numai cu episcopi titulari (erea urmarea episcp. de Siret).— Episcopi: Ioan 1420, Petru de Czips 1438, Nicolae 1447, Ioan II Rosa 1452—5. Ioan III 1457—75. (Titulari : Petru de Insula 1476, Toma de Szegedin 1497—503, Anton de Thancz 1503. Mihail Marinovski).

www.dacoromanica.ro

BAIA (Ofenbaia, Baia de Arieş). Orăşel în munţii apuseni, pe Arieș, jud. Turda.

BAIA DE ARAMĂ. Orăşel în jud. Mehedinţi, pe Bulba. Urme de exploatare a minelor de aramă, din vremea ante-romană. In apropiere un schit din sec. 18. (Pop. 2500 l.).

BAIA DE CRIŞ (Körösbanya). Comună în jud. Huniedoara, pe Crișu alb. Altădată centru al comitatului român. Zarand. O monăstire franciscană.

BAIA DE FIER. — Sat în jud. Gorj. Altădată mine de fier. — Biserica din 1748, de la Dionisie Bălăcescu, egumen de Hurez.

BAIA MARE (magh. Nagybánya). Oraș la munte, în jud. Satmar. Vechiu centru de mine metalice. Colonizat de Sași la 1142. Cetate (ruine) din sec. 12 ; în al 17-lea erea a Princ. Transilvaniei. Un turn al bisericei din sec. 15, arsă în al 18-lea. — Populația (1930): 14.000 loc.

BAIA SPRIE. Orășel în jud. Satmar, la răsărit și aproape de Baia-Mare.

BĂICENI. In jud. Iași. Stațiune preistorică. (v. și Cucuteni).

BĂILE LUI HERCULE. — (v. **Mehadia**).

BAIRACTAR. Purtător de steag, stegar (cuvânt turcesc, de la baira=steag).

BAIEZID I fulgerul. Sultanul Turcilor. La 1394 pornind contra lui Mircea, intră în Țara-Rom. Domnul român îi rezistă cu tărie la Rovine. La 1396 sdrobi oastea aliaților creștini la Nicopoli. La 1400 o nouă expediție a lui în țară fu respinsă. — BAIAZID II. In vara 1487 intră în Moldova și luă Cetatea Albă și Chilia de la Ștefan Vodă.

BĂILEȘTI. Sat în jud. Dolj. Bătălie între Ruși și Turci în Sept. 1812.

BAINSKI. Familie b. din Bucovina.

BAIȚA. Târgușor în j. Hunedoara. Așezare dacă și romană pentru exploatarea minelor de aur și argint. Resturi dace.

BĂJESCU. Boerii de la Băjești (Muscel) sunt cunoscuți ca stăpâni ai acestei moșii din sec. 15.— Stai-

www.dacoromanica.ro

co de la B. și Bucov, logofătul, † 1507, erea ginere lui Vlad vodă călugărul. — Mareș B. mare Ban 1669-72, împreună cu R. Kretzulescu, capi ai partidei condusă de Băleanu, joacă rol însemnat în politica Ţ.-Rom. † pe la 1675.

BĂJEȘTI. Sat în jud. Muscel. Biserica din 1666 de la Mareș Băjescul mare vornic.

BAJTAY, Anton baron de. Episcop catolic al Transilvaniei; Președinte al guvernului țării 1764—71.

BALA, Barnaba. Ban al Severinului, 1519, învingător al Turcilor la 1521; nobil român din Banat.

BĂLĂCEANU. Familie boerească din Ţara-Rom., stăpânind moșii în Teleorman din sec. 14. — Constantin de la B., căpitanul, trăia sub Mircea Vodă, 1400. — Nedelco de la Balaci, mare vornic în a doua jum. a sec. 16. — Dragomir, mare spătar, 1580. — Badea B. mare vornic (zis „ușurelul"). La 1654 făcu într'o zi și o noapte, drumul de la București la Iași. La 1673 luă parte la bătălia dela Hotin, † 1687 — Constantin B., vel agă, fiul său, dușmanul lui Brâncoveanu, pretendent la Domnie, partizanul Austriei, comite al Imper. Pieri în lupta de la Zărnești, 1693.— Fiul său Ioan. fu ucis le 1737 de Nicolae Mavrocordat. In sec. 18, Bălăcenii urmară a fi sprijinitori ai politicii imperiale germane. — Constantin, m. vornic, 1780. — Fiul său Constantin, mare Ban, înființă col. Sf. Sava (1764-1832). — Constantin, mare vornic (1796-1850). — Ioan, diplomat, om politic (1828-190.).

BĂLĂCESCU. Familie boer. din Gorj; de la Bălăcești (sec. 17). — Matei B. vel Ban la Craiova, 1737.

BALACI. Sat în jud. Teleorman. Biserica din 1684 zidită de Constantin Bălăceanu și ruinele caselor lui.

BALAMUCI. Sat în Ilfov. Un schit ruinat din 1756.

BĂLĂNEȘTI. Sat în Jud. Olt. La Măgura-mare sau „Măgura tătărească", arme și obiecte antice.

BĂLĂNEȘTI. Sat în jud. Tecuci. Biserica din 1759.

BĂLĂNEȘTI. In jud. Neamțu. Biserica din 1768, de la Constantin Roseti. O strană cioplită din sec. 16.

BĂLĂNOAIA. In jud. Vlașca, la N. de Giurgiu. Urme de așezare getică. Un tumulus cu mormânt (vase de bronz din sec. 6—5 a. Cr.).

www.dacoromanica.ro

BĂLAŞA Doamna. Soţia lui Constantin Vodă Şerban, fiica stolnicului Nicolache. Evlavioasă, B. ridică şi înzestră mai multe biserici şi monăstiri. La Sf. Vineri din Târgovişte făcu un azil pentru săraci şi fu înmormântată acolo. † 1674.

BĂLAŞA, Domniţa. Fiica lui Constantin Brâncoveanu voev.; soţia lui Manolache paharnicul. Zidi biserica cu numele ei la Bucureşti (1750).

BALC, fiul lui Sas. Voevod în Ţara Moldovei 1355—59. In luptă pentru stăpânirea Mold. ocupată de Bogdan, în contra căruia veni în mai multe rânduri cu oastea regelui Ludovic. Neisbutind, se întoarse în Maramureş, unde regele îl întări ca comite şi-i dete posesiunile confiscate ale lui Bogdan. Fu apoi comite de Satmar şi al Secuilor. † pe la 1395. — (v. şi **Drag.**).

BĂLCEŞTI-Cârligei. Sat în jud. Gorj. Biserica din 1732, zidită de jupân Ilie Ştirbei.

BĂLCESCU. Familie boer. de la Bălceşti, jud. Argeş (s. 17). — Nicolae B. (1819—1852), istoric (Istoria lui Mihai Viteazul; „Magazinul istoric" cu Laurian).

BĂLEANU. Neamul boerilor de la Băleni (Dâmboviţa) e cunoscut din sec. 15 printre dregătorii Ţ.-Rom. — Jupan Mihail spătarul de la Ruşi, 1450. — Gherghina pârcălabul, fondator al mon. Nucet, cumnat lui Vlad Vodă călugărul, † după 1502. — Udrea de la B. general al lui Mihai Vodă. Bătu pe Turci la Nicopoli (1598). Ban mare; locţiitor al Domnului în Moldova. Ucis de Simeon Movilă 1601. — Ivaşco B. m. vornic al lui Matei Voev., şi m. Ban. Cap al oastei lui Matei în lupta de la Dudeşti. † 1635. — Gheorghe (1600—79) mare Ban. Robit de Tătari, 1659. Erea şeful partidei Bălenilor, vrăjmaşi ai Cantacuzenilor şi Kretzuleştilor. — Grigore, consilier imperial şi administrator în Oltenia, 1716—25, sub ocupaţia austriacă; mare Ban.—Grigore III, mare Ban † 1842—Manolache, om politic, caimacam al Ţării la 1848 şi 1859.

BALCIC. — Orăşel la mare, jud. Caliacra. Pe locul vechiului oraş grecesc Dionysiopolis (înainte Κρoῦνι). Numele de Balcic apare în secol. 16. — Popul. 6000. — (v. **Dionysopolis**).

www.dacoromanica.ro

BALDOVIN. Boer din Țara-Rom. Sfetnic și logofăt al lui Mircea Vodă între 1390—1415.

BĂLGRAD. Numele popular românesc al Albei-Iulia.

BALICA. Fam. de boeri în Moldova; ramură a Buzeștilor din Ț.-Rom. Balica Hatmanul, venit în Moldova în sec. 16. — Fiul său Isaac B., Hatman și portar de Suceava 1579—85; cumnat cu Eremia Vodă și sprijinitor puternic al Movileștilor; ucis de Ștef. Tomșa la 1612. Urmașii lui trecură în Polonia.

BALIMEZ. Tunurile mari din sec.16. (bombarda din Apus).

BĂLINEȘTI. Sat în jud. Dorohoi, pe Siret. Biserică cu interesante sculpturi în piatră. Zidită de Ion Tăutu mare logofăt al Moldovei, la 1493—9. Portretele ctitorilor și pietre tombale ale familiei (sec. 15—16). Clopotnița lipită de intrarea bisericei. Frumoase și caracteristice fresce înăuntru.

BALOȘ, Schitul lui. La Rădeni, jud. Botoșani, ruinele unei biserici (sec. 16 sau 17).

BALOTĂ. Familie boer. din Argeș. In sec. 17 moșteni moșiile boerilor Cepari.

BALOTESCU. Boerii dela Balotești (Muscel) ereau cunoscuți în sec. 15 și 16. Strămoși ai famil. Kretzulescu.

BALOTEȘTI. Sat în Mehedinți, pe Topolnița. Resturi daco-romane. Urme de zidării. Morminte atribuite „Jidovilor" la Martalogi și Scânteești. Amintiri despre „Tătari" sau „Jidovi".

BALOTEȘTI. Sat în Ilfov. Biserica din 1763.

BALȘ. Familia boer. Balș e cunoscută de la începutul sec. 15 și a rămas până în al 19-lea printre cele mai de seamă ale Moldovei. După tradiție se trage din casa Balsa din Montenegru (sec. 14), ramură a comiților provensali de Baux.—Baloș paharnicul Mold., 1432—9. — Teodor B. mare Logofăt, 1525. — Cristea B., mare vornic, 1590, ginerele lui Lăpușneanu Voev.- Gheorghe, pârcălab de Hotin, 1617, mare logofăt, fiul precedentului și fratele său Lupu, mare logofăt, la începutul sec. 17. — Ionașcu, mare vornic, însemnat

www.dacoromanica.ro

în politica Moldovei din sec. 17 — Lupu II, M. Logofăt; Constantin I și II, mari logofeți în sec. 18; Vasile guvernator al Bucovinei 1777 sub Austria; Iordache, mare logofăt în sec. 18. — Teodor B. (Frederic), mare logofăt, „întâiul baș-boer“ † 1845. — Teodor (1790 — 1857), caimacam al Moldovei la 1856—7, mare adversar al unirei. — Panait, om politic (1817—89). — George, archeolog, inginer (1868—1934).

BALȘ. Orășel în Romanați, pe Olteț. Biserica din 1700 (rep. 1753).

BALTA. Sat în jud. Mehedinți. Ruine și resturi romane.

BALTĂ, JUDEȚUL DE. In sec. 15 o parte a jud. Dolj și Mehedinți, purta numele de J. de B., și se întindea de-a lungul Dunării.

BALTA-LIMAN, Convenția de la. In 1849. — (v. Tratate).

BALTA CÂRNEI. In jud. Dolj, pe Dunăre. Măgura lui Dănilă, urme de cetățuie romană.

BALTA VERDE. Sat în Mehedinți, la Dunăre. „La morminte“, o necropolă dacă din epoca de bronz (ceramică, urne).

BALTAG. Un fel de buzdugan, toporaș scurt (hache d'armes) sau ciocan, armă întrebuințată de călărime până în sec. 17 (Mold.).

BĂLTEANU. — Familie boer. din Gorj (de la Bălteni), cunosc. din sec. 17.

BALTENI. Sat în jud. Ilfov. Biserică interesantă (fost schit) zidită de Hrizea, mare vornic, la 1625, — La 1476 luptă între Vlad Țepeș cu Basaraba Laiot, în care cel dintâi fu ucis.

BĂLTENI. Sat în Gorj. Biserica de lemn din sec. 18.

BĂLTIȚA. Sat în jud. Dâmbovița. Biserica de la Const. Lipoianu, 1742.

BĂLȚI. Oraș în Basarabia, pe Răut. Până pe la mijlocul sec. trecut erea un târgușor-sat. Reședință jud. Bălți. Populația (1930): 30.000 loc.

BĂLȚI. Județul. Format ca împărțire administrativă sub stăpânirea rusească la 1812 și numit după

www.dacoromanica.ro

târgul de reşedinţă. Suprafaţa: 5250 k. p. Populaţia (1930): 386.000 loc.

BĂLŢI. Episcopie. Intemeiată la 1933 cu titlul de Hotin-Bălţi; cu scaunul la Bălţi.

BĂLŢILE sau lacurile mari, de-a-lungul Dunărei, sunt: Bistreţ şi Nedeia în jud. Dolj, Potel în Romanaţi, Suhaia în Teleorman, Greaca şi Mostiştea în Ilfov, Boian şi Călăraşi în Ialomiţa, Brateş în Covurlui. In Basarabia : Cahul, Ialpug, Catlapug.

BĂLVĂNEŞTI. Sat în jud. Mehedinţi. Pe Valea-rea la „Ciocul Gubăncii", s'au găsit frumoase podoade bronz dace (colane, brăţări, fibule). Staţiune protoistorică.

BAN.—Demnitar sau dregător vechiu al Ţării Româneşti, cel dintâi dintre boeri, aflat printre sfetnicii Domnuiui de la finele sec. 14 (1391). Funcţiunea de Ban (împrumutat dela Unguri şi privit ca o urmare a B. de Severin) a fost prob. înfinţată spre mijlocul sec. 14 (poate de Basarab Voev.), atunci când teritoriul oltean al Banatului (Mehedinţi) rămăsese în stăpânirea Domnului român, Banul fiind trimesul sau reprezentantul acestuia la marginea de apus a Ţ.-Rom. peste o parte din Oltenia (Mehedinţi şi Jiu). — Timp de câteva decenii după 1420, nu mai întâlnim Bani în sfaturile domneşti. Cu titlul de „Ban de JIU" reapăru la 1460, apoi de „MARE BAN", la sfârşitul veacului, când pare a fi hărăzit de Vlad Vodă după 1490, neamului boerilor de la Craiova, înrudiţi cu casa domnească, menţinându-se în descendenţa lor până spre sfârşitul sec. 16. Cel dintâi ban craiovesc a fost Barbu, 1490-1515. Marele Ban al Craiovei avea atunci, ca locţiitor al Domnului, pentru Oltenia întreagă, delegarea drepturilor suverane (guvernare, judecată, ridicare de oşti) şi îşi avea scaunul şi sfatul la Craiova (câtva timp înainte, se pare la Strehaia). La început (în sec. 16) moştenire sau apanagiu al neamului craiovesc, bănia mare fu apoi încredinţată de Domn unui boer dintre credincioşii lui. In acelaş timp (în sec. 17), puterea banului începuse să scadă, până când, în sec. 18, ră-

www.dacoromanica.ro

mase numai nominală : pe la 1750 Banul ședea pe lângă Domn ca întâi sfetnic al Divanului, iar la Craiova avea un locțiitor (caimacam). In aceste condiții se menține până la urmă (1831), ca cel mai înalt rang boeresc. Rămâne apoi numai un titlu onor.—In sec. 14-15, rangul B. erea acelaş cu al marelui vornic; după 1490, de la Barbu marele B., rămase cea mai înaltă din boerii. — Cuvântul „ban“, întrebuințat în evul mediu la Sârbo-Dalmați, vine prob. de la german. „banner“, banieră, steag. — (v. **Severin** și **Craiovești**. — Pentru lista sau șirul Banilor, v. la **Banii**).

BAN DE JIU. — Banii din Oltenia, se întâlnesc sub acest titlu în documente în sec. 15 (predecesori ai Banilor de Craiova) și câteodată până la jumăt. sec. 16, alternând cu cel de B. de Craiova.

BAN DE TISMANA. Uneori în sec. 15 (doc. din 1454), Banii de Jiu figurează sub acest nume, după scaunul lor, care erea atunci la Tismana.

BAN DE MEHEDINȚI în sec. 16 erea cârmuitorul acestui județ, la marginea țării (corespunzând regiunei rom. a banat. de Severin), cu scaunul la Strehaia. — In sec. 17 se numi : „căpitanul cel mare de Cernești“.

BANI de județ. In Oltenia, până în sec. 17 unii cârmuitori ai județelor se numeau Bani și țineau de marele Ban de la Craiova. In sec. 18, din vremea ocupației austriace, se numiră toți vornici. — Și în Ț.-R. de dincoace de Olt unele județe pare că se administrau de un b., (sec. 16) în loc de parcalab sau căpitan.

BANI ocazionali. Mihai Viteazul orândui la 1596 un Mare Ban și la marginea despre Brăila și Moldova (jud. Buzău-Rîmnic), funcțiune militară care dispăru la 1601.

— In Moldova se introduse în sec. 18, titlul de BAN, pentru o boerie secundară.

BAN, MONEDĂ. La început (din secol. 13 probabil), a însemnat moneda banului ung. de Slavonia (monede mici de aramă), apoi numele a devenit termen generic pentru monedă (ban, bani), păstrând și înțe-

4

www.dacoromanica.ro

leşul special de sub-diviziune, monedă divizionară, o parte din leu. — (v. **monede**).

BANAT. Teritoriul sau ţara dintre Dunăre-Mureş-Ţara-Rom.-Tisa, e numit în mod obişnuit B., prin tradiţia vechiului B. de Severin şi mai târziu al Timişoarei. Banatul a fost atribuit României prin tratatul dela 1920, afară de partea de apus (cam două treimi din comit. Torontal şi o mică parte din Timiş) dată Iugoslaviei. Ban. românesc coprinde azi judeţele Severin, Caraş şi Timiş-Torontal. — In antichitate B. erea ţara Dacilor. Partea ei de răsărit, muntoasă, a fost teatrul luptelor cu Romanii. După cucerirea de Traian, aceasta făcu parte din provincia Dacia; cea de apus depindea de Moesia inferioară. Numeroase urme dovedesc viaţa dacă şi romană în cuprinsul lor. Partea răsăriteană a fost totdeauna un centru curat românesc, şi a urmat a fi şi după stăpânirea maghiară (sec. 10) până astăzi. — Banatul Severinului, întemeiat de Regii Ung., în sec. 13, în legătură strânsă cu istoria Ţării-Rom., a fost prima formaţie teritorială sub un Ban cârmuitor al ţării de margine, şi până în secolul 16, a servit de pavăză Ungariei spre Dunăre, apărată de Românii grupaţi în districte (v. **Severin**).-Partea apuseană (Timiş şi Torontal), a fost colonizată mai târziu (sec. 17—18) cu Germani, alături de populaţia sârbă a Voivodinei.—După căderea Ungariei (1526), B. fu stăpânit de Turci până la 1716. (Partea de munte, Lugoj şi cele 8 districte rom., rămaseră alipite Transilvaniei până la 1658). După gonirea Turcilor, împăratul Carol VI organiză „Banatul TIMIŞOAREI", din 11 districte, cu comitatele Timiş, Torontal şi Caraş. La 1780 Maria-Tereza îl anexă Ungariei (afară de confiniul militar austriac înfiinţat la 1764). De-atunci rămase ţării întregi numele de Banat.

Banatul de SEVERIN. — (v. **Severin**).

Banatul CRAIOVEI (Oltenia), partea de apus a Ţării-Rom., datează din sec. 15 şi erea urmarea tradiţională a B. de Severin, pe care-l stăpâniseră Domnii noştri în sec. 14—15. — (v. **Ban** şi **Oltenia**).

www.dacoromanica.ro

BANDINUS, Marcus. Arhiepiscop, administrator al bis. catolice din Moldova. (Bacău). In raportul său „Visitatio generalis Ecclesiarium cath. rom. în Prov. Moldaviae“, sunt date prețioase asupra Moldovei la 1646 — 48.

BĂNEASA. Sat la N. de București. Biserica dela Caterina Văcăreasca, 1792. — Palat neisprăvit al Princ. Bibescu (1847).

BĂNEȘTI. Boerii de la B. din Țara-Rom. (Dâmbovița), sunt cunoscuți în sec. 15—17. Dragomir, fiul lui Udriște, trăia pela 1445. Ctitori ai monăst. Butoiul.

BANFFY. Familie de magnați, cu proprietăți vechi în Transilv., unde au fost guvernatori imper.: — Gheorghe comite B. la 1691—1707, — și Gheorghe II, 1787—1822.

BĂNIE. Atribuțiunile și demnitatea de Ban. — Reședința, curtea marelui Ban la Craiova.

BANII Jiului și ai Craiovei. — Cei dintâi bani cunoscuți în părțile Severinului (în Oltenia, dincolo de Jiu), din vremea lui Mircea Vodă: Dragan (Dragu) 1391, Stănilă 1394, Drăgan 1398, Radu al lui Calota 1409—20, Aga 1420—1, (Aveau scaunul la Severin sau Tismana). Sub titlul de „Bani de Jiu“ (sau de Tismana), cunoaștem după 1450: Stan și Crăciun 1454-6, Mogoș 1460—, Dumitru Ghizdavăț și Datco 1485, Datco 1487-95.

MARII BANI AI CRAIOVEI, (peste întreaga Oltenie) până la 1730 : * Barbu Craiovescul 1492—1520, Preda 1520—1, Pârvu 1521—29, Barbu II 1529—30, Hamza de la Obislave 1531—3, Barbu III 1533—35, Șerban 1535—39, Vintilă 1538, Stroe 1540—44, Teodosie 1544—45, Stan 1546—52, Drăghici 1552—3, Vlad 1556—8, Teodor 1558—9, Neagoe 1559—67, Dobromir de la Corbi 1567—81, Ștefan 1572—3, Dumitru 1581—84, Mihai 1582—3, Dumitru 1584—6, Iani 1587—92, Mihai (viit. Domn) 1592—93, Coci 1593, Mihalcea de la Cocorăști 1595—1600, Gheorghe Ratz 1600, Udrea de la Băleni 1601, Preda Buzescul 1602—11. Tudor 1612—14, Ienache Catargiul 1614—5 și 1618—20, Dumitru de la Mogoșești 1616—18, Ivașco Bă-

www.dacoromanica.ro

leanul 1624—30, Mihu Lecca 1630—31, Dragomir Corbeanul 1631—2, Boŭl 1632, Radu Buzescu 1633—34, Hrizea de la Popeşti 1634—37, Teodosie Corbeanul 1637—41, Dragomir 1642—3, Barbu Brădescu 1644—45, Ghiorma Alexeanul 1646—55, Chirca Rudeanu 1655—57, Preda Brâncoveanu 1658, Manu 1658—60, Preda Bucşanu 1660—2, Gheorghe Băleanu 1662—9, Mareş Băjescul 1669—71, Vintilă Corbeanu 1672—73, Chirca Rudeanu 1674, Radu Năsturel de la H. 1675—77, Barbu Milescu 1678, Neagoe Secuianul 1678—79, Radu Năsturel 1680—83, Barbu Milescu 1683—85, Radu Năsturel 1686—8, Vintilă Corbeanu 1688—92, Cornea Brăiloi 1694—1705, Const. Ştirbei 1707—15, Şerban Bujoreanu 1716. (Nominali: Radu Popescul 1716, Pană Negoescul 1717, Şerban Năsturel 1718). — Sub ocupaţiunea austriacă a Olteniei: — Barbu Brăiloi, cârmuitor al Olt. 1716—18, Gheorghe Cantacuzino Mare Ban 1718—26. Apoi prezidenţi germani ai ţării, de la 1727 la 37. — In sec. 18, marii Bani urmează cu atribuţiunile mult reduse. După 1745, însă, nici-unul din ei nu mai şedea la Craiova, unde administra în locul lor un Caimacan, sau un vechil, până la 1831 când funcţiunea fu suprimată. — (v. lista Banilor după 1737, la Anexa 5).

BANII DE SEVERIN, ai Regelui Ungariei. — (v. **Severin**).

BANILOVSKI (de la Bănila). Boeri din Moldova (Bucov.) în sec. 16. — Avram B. trimes al lui Petru Rareş în Polonia, Pârcălab, 1555 ; — fratele său Toader, pârcălab de Hotin.

BĂNIŞORI. Slujbaşi băneşti, agenţi de administraţie ai M. Ban de la Craiova. — B. se numeau şi scutelnicii şi călăraşii ce depindeau de Ban.

BĂNIŢA. — Sat în Hunedoara. Ruinele unui turn de pază, numit „Cetatea Bolii“ pe deal.

BANOVEŢI. Vechile cronici numeau astfel neamul Craioveştilor, Bani ai Olteniei. — (v. **Craioveşti**).

BANTAŞ. Familie boerească din Moldova (ţinut. Vaslui), cunoscută din sec. 16. — Nicoară B. m. vornic pela 1580.

www.dacoromanica.ro

BANU. Monăstire în orașul Buzău (azi biserică), ridicată de vistierul Andronie la 1571, rezidită la 1722 de Andriana Cantacuzino. Se chema până în în sec. 18 „Buna-Vestire".

BANULUI, OSTROVUL (sau GOLUL). In fața sat. Gura-Văei, jud. Mehdinți, mai jos de Porțile de Fier, insulă (cam 600 m. lung) cu numeroase rămășițe romane, ruine dintr'un castru din sistemul de apărare al defileului Dunării. Cetățuia a fost refăcută în evul mediu de Unguri, în legătură cu Severinul. — Urme de așezare dacă preistorică. (Mai e numit și „Ostrovul Cladovei").

BARAGAN. Câmpia cea mare din jud. Ialomița, între Dunăre și Ialomița. Suprafață de aproximativ 2500 km. p. In vechime erea nelocuit, necultivat, pustiu, lipsit de apă. Pășuni întinse și apoi cultura de cereale, ocupă acum câmpia. (Termenul generic de „baragan" în limbile turce : un câmp întins și pustiu).

BARANYI, Ștefan. Misionar jesuit; unul din factorii unirei bisericei rom. din Transilvania (1657—1719).

BARAOLT (magh. Baroth). Comună din Secuime, în jud. Trei Scaune, pe Olt. Figurează în docum. de la începutul sec. 13.

BĂRĂȚIE. Monastirile catolice franciscane se numeau în Țara-Rom. „bărății" (de la magh. barat = călugăr, preot). Bărăția din București, Câmpulung.

BARBARII. Prin popoare „barbare" se înțeleg neamurile în afară de lumea romană cari, venite din spre Nord și Răsărit, începând din sec. 3 d. Cr., au rătăcit prin Europa așezându-se vremelnic prin unele țări, unde s'au pierdut în populația băștinașă sau au fost risipite în lupte. „Invaziunile" acestor cete de străini, nu aveau caracterul destructiv cum se crede în general. Doritoare de o viață mai bună și răsboinice, aceste popoare în migrațiune ereau, cum se poate înțelege, relativ puțin numeroase, și stăpânirea lor acolo unde s'au așezat, erea adesea mai mult cu numele și puțin apăsătoare pentru locuitorii ce-și urmau viața cu obiceiurile lor. De aceea, afară de ex-

www.dacoromanica.ro

cepţii, influenţa lor a fost superficială şi trecătoare. Dintre aceste neamuri, cari în părţile noastre s'au perindat până în sec. 13, stăpânire mai îndelungată au avut: Goţii, Gepizii, Slavii şi mai târziu Pecinegii, Cumanii, Tătarii. — (v. **Alani, Avari, Bastarni, Cumani, Gepizi, Goţi, Huni, Iazigi, Maghiari, Marcomani, Pecenegi, Roxolani, Slavi, Taifali, Tătari, Bulgari, Uzi, Vandali, Vizigoţi**, etc.).

BARBAT. Voevod din sec. 13 în Ţara Românească. Urmă în domnie fratelui său Lituen, ucis în luptă cu Ungurii pe la 1272—74, în care B. fu prins, răscumpărându-se mai târziu. Pe la 1285 erea încă Voevod (al „ţării Lytua") în Oltenia şi Argeş.

BĂRBĂTESCU. Boeri dela Bărbăteşti (Dâmboviţa), stăpâneau în secolul 16 şi moşiile Doiceşti şi Măneşti (Boerii Doiceşti sunt din acelaş trunchiu). — Dragomir din M. trăia la 1550. Drăghici banul, 1576. — Oprea logofătul şi Hrizan Armaşul, sub Mihai Vodă (1590, 1600). — Mihai Bărbăt. mare paharnic, judecător al Divanului între 1725—48. — O mahala şi două biserici din Bucureşti poartă numele lor. — O ramură, la încep. sec. 19, în jud. Ialomiţa.

BĂRBOI. Neam de boeri din Moldova, în sec. 16—17.

BARBOŞI. O cetate romană puternică se afla între B. şi Galaţi, la Gura Siretului, la locul numit azi „Ţiglina". — (v. **Ţiglina** şi **Dinogetia**).

BARBOVSKI. Familie boer. din Moldova, în sec. 15 — 17 (de la Berbeşti în ţinutul Cernăuţilor). — Barbovski (Onufrie), Portar de Suceava, comanda oastea lui Petru Rareş, trimeasă în Ardeal ca ajutor lui Zapolya la 1529. — Teodosie, mitropolit al Mold. şi Sucevei, 1606.

BARBU. Monăstire de călugăriţe la Grajdana, jud. Buzău. Zidită la 1662 de jupân Barbu v. căpitan şi soţia sa Despa.

BARBU de la Craiova, marele Ban, 1490—1520. Cel mai puternic boer al timpului în Ţara-Rom., şi cap al neamului craiovesc. Ziditor al mon. Bistriţa, unde se călugări şi fu îngropat (pe la 1525). — BARBU II mare ban 1529, fiul lui Pârvu şi cumnat cu Moise

www.dacoromanica.ro

Vodă. † 1530. — BARBU III, fiul lui Preda banul, mare Ban 1534. † 1535. — (v. **Craiovești**).

BARBU Știrbey. Domn al Țării Românești 1849—56. (v. **Știrbey**).

BĂRBULEȘTI. Sat în jud. Dâmbovița. Biserică a boerilor Kretzulești de la încep. sec. 17. Stil interesant; un clopot de la 1598.

BĂRCĂNESCU. Familie boerească, numită după moșia Bărcănești din Ilfov. Origina ei aceeași cu a fam. Mogoșescu și Grădișteanu. — Radu clucerul de la B., sub Mihai Vodă, sol în Ardeal, 1595. — Dumitru de la Mog., mare vornic, 1600. — Pârvan spătarul fu omorît de Mihnea V. la 1658. — Vâlcu, mare vornic, chinuit și ucis pentru avere de Șerban Vodă, 1679. — v. și **Mogoșești**.

BARCSAY. Familie nob. maghiară din Hațeg, de origină română. Akos B., devotatul lui Rakoczi, fu numit de Turci principe al Transilvaniei, 1659—61. In luptă cu Kemeny, fu prins și ucis de acesta (1661).

BARDIȘĂ. Topor cu coadă lungă (ca o halebardă), întrebuințat ca armă.

BARDA simplă, scurtă, erea de asemenea o armă uzitată în vechime.

BARIȚIU, Gheorghe. Scriitor și patriot din Ardeal; fruntaș în mișcarea de la 1848. A înființat prima gazetă rom. în Transilv. și a scris asupra istoriei ei. (1812—93). — Familia sa era Pop (comit. Cluj).

BARNOVSKI. Neam boeresc din Moldova de sus, de la Bârnova (jud. Iași), ilustrată în sec. 16 și 17. — Toma B., pârcălab de Cernăuți sub Petru Vodă, 1529, pârcălab de Suceava 1538—40. — Dumitru B., Portar de Suceava 1560 și Hatman. Prin soția sa Elena Moghilă, erea unchiu lui Eremia Vodă. — Miron B., fiul său, Domn al Moldovei 1526—29. Mergând să ia din nou domnia de la Turci, fu ucis la C-pol prin intrigile lui Lupu, la 1633. Domn bun, luminat și iubit de țară. Devotat Poloniei. Insurat cu Catrina sora lui Radu V. Mihnea, căruia îi urmă în scaun. — Neamul lui se stinse.

BĂRNUȚIU, Simion. Profesor; unul din cei dintâi

www.dacoromanica.ro

luptători naţionalişti din Ardeal; fruntaş la 1848. (1808—64).

BAROIA. Mină de aramă la Mărăşeşti, în Mehedinţi, exploatată din vechime.

BAROZZI. Familie din Bucureşti. — Constantin B., general. In campania 1877 sub-şeful stat-major; organizator al serv. geografic al arm. (1833—1920).

BASARABA. Dinastia naţională a Ţării-Româneşti, coborîtoare din Basaraba I Voevodul din sec. 14, e cunoscută în genere sub numele de B., a Domnilor Basarabi. „Basarabeşti" însă, în special, ereau cei din ramura coborîtoare din Dan voevod, cari se priveau ca stăpânitori de drept ai ţării. Inrudiţi cu ei, urmaşii Craioveştilor în sec. 17 (Radu Şerban, Matei Vodă, Brâncoveanu), ţineau la numele de Bas, păstrat de ei. — Din această casă domnească, care a clădit statul Ţării-Rom., au fost 46 de Domni, din cari au strălucit vre-o 12. Luptele şi vrăjmăşiile între toţi urmaşii lui Mircea şi ai lui Dan, chiar între fraţi, avură de rezultat domniile trecătoare şi nesigure, naşterea cetelor de partizani şi a intrigilor sângeroase, stricarea ţării şi căderea ei mai greu sub Turci. De pe la finele sec. 17 aceştia începură să numească Domni în afară de neamul B. şi apoi şi străini de ţară. (Cel din urmă din linia lui Mircea a fost Alexandru Coconul, 1624; iar din Basarabii-Craioveşti, Const. Şerban şi Brâncoveanu). Căderea dinastiei naţionale, care stăpânise ţara din al 13 până în al 17 veac, coincide cu începutul stăpânirei Grecilor. — Asupra originei neamului lui Basarab, înainte de sec. 13, nu ştim nimic. (Numele e poate cumanic). — (Pentru Voevozii şi alte personagii din această casă, v. la **Numele** fie-cărui, precum şi artic. **Ţara-Românească (Domnii)** — şi la **Anexa** No. I şi II).

BASARABA. Voevod sau Ban al Românilor din Ţara Oltului, la 1241, când Mongolii (Tătarii) sub Orda pătrunseră în Ţara-R., pe vremea marei lor năvăliri în Europa. B. întâmpinându-i cu oastea lui, fu înfrânt. E cel dintâi Domn al cărui nume ne e cunoscut, trunchiu al Voevozilor de mai târziu ai Ţării-

www.dacoromanica.ro

Românești. — (Persoana lui Basaraba (Beserenba), pomenit de o cronică orientală din sec. 13, e contestată cu puțin temei, de unii istorici).

BASARABA. — Domni ai Țării-Românești.

BASARABA I, cel mare. Cel dintâiu Domn al întregei Ț.-Rom. (Transalpina), pe la 1315 — 1342. Fiul lui Tihomer Voevodul, e adevăratul întemeietor al Domniei Ț.-R., pe care o stăpânea pe ambele părți ale Oltului, cu scaunul la Argeș. In toamna 1330, din cauza ocupărei Severinului de către B. (1324), Regele Carol Robert al Ung. porni contra lui, însă, silit să se retragă, oastea regească fu sdrobită în munți (prin Valea Argeșului). Basaraba luptă mult timp victorios cu Tătarii de la câmpie și întinse marginele țării spre Răsărit. La 1323 și 1330 interveni în luptele Domnitorilor slavi de peste Dunăre. Fondatorul probabil al bisericei domnești de la Argeș. Retras de la domnie după 1340, o lăsă în mâinile fiului său Alexandru. † 1352 la Câmpulung.

BASARABA II, zis Laiot. Voevod al Ț.-R. 1474—79. Fiul lui Dan II. Așezat în scaun de Ștefan al Mold. la 1473, fu gonit de Radu, la moartea cărui luă domnia. Alături cu Turcii, luă parte la expediția lor contra lui Ștefan, la 1476. Gonit de Vlad Țepeș, vine cu Turcii și-l omoară. In vrăjmășie și luptă cu Basarab cel tânăr, amândoi n'au făcut decât rău țării. † 1480.

BASARABA III, zis „Țepeluș" (cel tânăr). Domn Ț. R. la 1474 și 1479—81. Fiul lui Basaraba, pretendent la tron în 1431. In luptă cu vărul său B. Laiot, cu care împărți câtva timp domnia. In toamna 1481 bătut de Ștefan Vodă, fugi în Oltenia, unde fu ucis de boeri la Glogova.

BASARABA IV, NEAGOE. Domnul Ț.-Rom. 1512—21, fiul lui Pârvu Craiovescul mare vornic și nepot lui Basaraba cel tânăr (poate fiu adoptiv al lui). Adus în scaun de boerii Craiovești, luă cu ajutorul Turcilor domnia lui Vlăduță, care fu omorît. Domnie liniștită și închinată bisericei, în timpul căreia Neagoe ridică vestita biserică și monăstire de la Argeș,

www.dacoromanica.ro

cu Doamna lui Despina. El mută scaunul Domniei de la A. la Târgoviște. Moartea lui (Sept. 1521), fu semnalul unor nesfârșite lupte pentru domnie. Au rămas de la N.: „Invățături către fiul său Teodosie“. — (v. și **Craiovești**).

Pretendenți ; feciori de Domn :

BASARABA Voev. Fiul lui Dan I. In luptă pentru scaun cu Aldea la 1430—31, Bas. apucă pentru scurt timp domnia, și apoi iar la 1449 cu ajutorul lui Huniadi, pe vremea lui Vlad dracul.

BASARABA. Fiu al lui Danciul Țepeluș. Pretendent la domnia Ț. R. la 1522 și 1529 la moartea lui Radu Vodă. Ucis de boeri (1529).

BASARABA Laiot. Pretendent, probabil urmaș al lui Basaraba II. La 1544, împreună cu alți boeri pribegi, vine asupra lui Radu Vodă, care-l învinge și-i tae capul. — (v. și **Laiot**).

BASARABA (Ioan). Fiul lui Radu Vodă Șerban. † tânăr la 1614.

BASARABA (și Basarab). Nume de localități, cele mai multe în legătură cu al vechilor Domni ai Țării Rom. — BASARAB, platou, în șirul de dealuri Târsa în Vâlcea. (Amintirea unui Voevod Basarab a rămas în multe locuri în tradiția populară din acel județ). — BASARABI, pe Dunăre, în jud. Dolj. Urme de cetate la „Hunia lungă (prob. fortificații moderne). — „Măgura Basarabilor“ în Teleorman.

BASARABI. Sat în jud. Baia. Stațiune preistorică (unelte de piatră și de bronz).

BASARABIA. Sub acest nume se înțelege azi țara dintre Prut, Nistru și Dunăre—Mare, așa cum au numit Rușii această parte a Moldovei, după anexarea ei, 1812. Adevărata B. însă, cea veche, e numai partea de jos a acelor ținuturi, aridă și populată mai mult de Tătari (adică regiunea „părților tătărăști“ din sec. 14), din spre Dunăre, numită Bugiac, ce corespunde județelor actuale Cetatea Albă, Ismail, Cahul. — In urma războiului ruso-turc, prin tratatul dela București, 1812, Rusia a pus stăpânire pe teritoriul Nistru-Dunăre-Prut (46.000 k. p.) formând din el o guber-

www.dacoromanica.ro

nie sub numele de Basarabia. — La 1856 (Congresul dela Paris) s'a înapoiat Moldovei o parte la sud (j. Cahul, Bolgrad și Ismail), care a fost reluată la 1878 (tratat. dela San Stefano și Berlin), dându-se în compensație Dobrogea. La 1918, după război, prin votul Sfatului Țării, B. a fost realipită României.

In B. se cuprind județele : Hotin, Soroca, Bălți, Orhei, Lăpușna, Tighina, Cahul, Ismail, Cetatea Albă. (Populație 2.700.000 locuitori, din cari câteva sute de mii Ruși, Ucraineni și Evrei, intrați în sec. 19).—Numele de Basarabia (țara lui Basaraba sau a Basarabilor) vine dela Basaraba, trunchiul Voevozilor Ț. Rom. cari o stăpânără în sec. 14—15 (se înțelege Bas. propriu zisă, de-a lungul Dunărei), după ce înfrânseră pe Tătari, și o păstrară ca ținut de margine spre aceștia. Domnii Moldovei (Ștefan) o cuprinseră apoi cu cetățile de acolo (Kilia și Cetatea Albă) în secol. 15, pentru ca apoi să cadă în mâna Turcilor. (v. și **Moldova**).

BASARABIA. (Bessarabia). Uneori străinii numeau astfel Țara Românească, în sec. 14—15 ; numire întrebuințată până mai târziu de Poloni.

BASEȘTI. In jud. Mehedinți. In apropierea satului, resturi protoistorice dace (ornamente, arme de bronz), și urme romane (drumul, șanțuri, arme). Movila „Glămela" dela Budănești, mormânt preistoric prob. cu dolmen interior.

BASNA. Sat în jud. Târnava-mică. Băi termale întrebuințate din sec. 17.

BASTA, George, comite de Hust. General al Impărăției germ. ; de origină italian. Comandant al trupelor din Transilvania, 1600—5, cooperă cu Mihai-Vodă, cu care intrând în vrăjmășie, îl ucise prin oamenii săi la Turda. (1550—1607).

BASTARNI. Popor germanic, așezat în părțile Moldovei de azi (până la Dunăre-Deltă) din sec. 2 a. Cr. până în al 4-lea p. Cr. Munții Moldovei erau cunoscuți geografilor antici ca „Alpes Bastarnici". — B. erau numiți și „Peucini".

BAȘ. Termen turcesc intrat în limba rom. prin sec.

www.dacoromanica.ro

17, spre a însemna pe cel d'întâi, cel mai mare, căpetenia (Baş-bulucbaş). — In sec. 18 s'a introdus titlu onorific de „baş-boer", pentru cei cu vază deosebită.

BAŞIBUZUC. Soldat turc neregulat, de dobândă. Armată de tâlhari.

BAŞOTA. Neam boeresc din Moldova ; în sec. 15—19 (1425—1860). — Pătraşcu B. m. Logofăt 1511-15.— Mai mulţi B. joacă rol politic în sec. 17 şi 18.

BAŞTINA. Termen de origină slavă. „De baştină" e stăpânirea, moşia strămoşească, ereditară.

BATAIA MARE. Pădure la Grădiştea de jos, în Vlaşca. La 1770 luptă între Turci şi Ruşi.

BATAILLARD, Paul. Publicist francez. A scris cu simpatie asupra Românilor şi Principatelor (1856).

BATHORY. Familie domnească maghiară din Transilvania ; cunoscută din sec. 13. — Ştefan B., învingător al Turcilor la 1479, Voevod al Transilvaniei sub Matei Corvin 1479—93. — Ştefan B. de Somlyo, Principe al Transilv. şi Ung. 1571—76, apoi Rege al Poloniei. — Christof, fratele său, Principe al Trans. 1576—82. — Sigismund, Principe al Transilvaniei 1581—1600. La 1595 închee o învoială cu Domnii români contra Turcilor, prin care fu recunoscut de suzeran. La 1597 renunţă, prin schimb, la Ardeal ; se întoarse, apoi cedă domnia vărului său : — Andrei B. Cardinalul, Principe al Tr. la 1599. In război cu Impăratul german şi cu Mihai-Vodă, care-l bătu la Şelimber. Fugind, fu omorît în munţi de Secui. — Sigismund, reîntors, fu învins de Mihai şi de Basta la Goroslău (1601) şi silit să plece. † 1613. — Gabriel, Princ. al Trans. 1608—12. Domn rău. La 1611 intră în Ţ. Rom., unde voia să domnească, o ocupă şi o prădă. Radu-Vodă, refugiat apoi întors din Moldova, bătu pe B. lângă Braşov.

BATOŢI. Sat în Mehedinţi, la Dunăre. Resturi dace din epoca bronzului. Pe dealul „Cetatea" întăriri şi un şanţ mare „Hunia". Rămăşiţe romane (zidării, drumul, monede). De asemenea, pe malul Dunării, la satul Atârnaţi.

BATRAN. Termen de împărţeală a răzeşiilor în

www.dacoromanica.ro

Moldova (împărţeală „pe bătrâni“). Se zicea „bătrân” şi la moştenirea, proprietatea de pământ încă neîmpărţită. (v. **moşi**).

BATHYANY, Ignatius. Episcop catolic al Transilvaniei. Fondator al Bibliotecii din Alba-Iulia (1783—1858). — Din familia magnată maghiară B.

BAZARGIC. Oraş; fost reşedinţa J. Caliacra. Târg fondat în sec. 16 de Hagi-Oglu, negustor turc, dela care şi numele lui turcesc de „Hagi-Oglu-Bazargic“. (Numit de Bulgari, în sec. 18, DOBRICI). — Populaţie (1930) : 30.000.

BACU. Râu din Basarabia, afluent al Nistrului. Lung. 120 k. — La CHEILE BÂCULUI, un şir de pietre mari aşezate în linie (monumente megalitice preistorice, menhire), dela apa B. peste Nistru, aproape de Târgul Râşca.

BÂIDEA. _ Munte lângă Ruşavăţ, j. Buzău. Urmele unui drum vechiu în stâncă, atribuit de tradiţie Doamnei Neaga.

BÂLDANA. Fost schit în jud. Dâmboviţa (azi biserica satului), fondat de Clucer Const. Hiott şi Popa Gheorghe.

BÂRLA. Boer moldovean, în docum. domneşti la 1384 ; din care neamul Bârlici în secol. 15.

BÂRLAD. Oraşul. Scaun din vechime al ţinutului Tutova şi al vornicului de Ţara de jos al Mold. Exista ca târg la finele sec. 14 ; ars de Tătari în sec. 15. Pe râul Bârlad, dela care îi vine numele. Pop. (1930) : 26.000 l. — La marginea oraşului „cetatea de pământ“, urme de întărituri din epocă nedeterminată.

BÂRLAD. Râu ; afluent al Siretului. In jud. Roman, Vaslui, Tutova, Tecuci. Afluenţi : Tutova, Berheci. Zeletin.

BÂRLAD (Principat). S'a crezut câtva timp în existenţa unui principat al Bârladului în secol. 12. Documentul în care figura s'a dovedit a fi o plăsmuire.

BÂRLĂDEANUL, Solomon. Mare vornic al Moldovei, 1670.

BÂRNOVA. Monăstire în jud. Iaşi. Fondată de Miron Barnowski Voev. la 1629 şi sfârşită de Istrate Da-

www.dacoromanica.ro

bija, înmormântat acolo (1666). Imprejmuită cu ziduri de apărare.

BÂRSANA. Monăstire în Maramureș, fond. în sec. 14 de Voevozii de Mar., desființată în al 18. Biserica de lemn rămasă satului.

BÂRSĂNEȘTI. Sat în jud. Bacău. Urme de așezare scită și getică (protoistorică).

BÂRSANI. Ciobanii români din Țara Bârsei, numiți Bârsani, cu privilegii vechi, treceau din vechime cu turmele lor peste munți, în Ț. Rom. și Mold.

BÂRSEȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica din 1742, făcută de boerii Bârsești.

BÂRSII, ȚARA. In partea de S. E. a Transilvaniei, mărginită între Ț.-Românească, a Făgărașului și ținutul Secuilor, Ț. B. numită așa după munții și apa Bârsei, a fost din sec. 13 în apropiată legătură cu Ț. Rom. Centrul ei este Brașovul. La 1211 Regele Ungariei cedă această regiune Ordinului teutonic, care se așeză acolo, ridicând mai multe cetăți și întinzându-se peste munți în valea Dâmboviței și Buzăului.

BÂRSĂU. Sat în Hunedoara. Biserică veche, reînoită la 1560 de Margarita Corepovici.

BÂRSESCU. Familie de boeri din jud. Vâlcea (sec. 16). — Preda B., vel agă sub Leon Vodă (1633) ; la 1658 decapitat de Mihnea Vodă, care în anul următor „îndemnat fiind de dracul", cum zice cronicarul, tăiă și pe Stroe Bârsescu Clucerul.

BÂRZAVA. Râu în Banat ; afluent al Timișului printr'un canal. (Nume dac : Berzava).

BÂSCA. Râu de munte, afluent din stânga al Buzăului (j. Buzău); B. mare și B. mică formează B. ROZILEI. — B. CHIOJDULUI, în dreapta Buzăului, dela Vârfu-Craiului la Cislău.

BÂSCENII de jos, în j. Buzău. Biserica zidită la 1775 de Pană Săseanu.

BÂSCOV (Bascoavele, Sintești), în jud. Argeș. Biserica satului (altă dată schit de călugărițe) dela Șerban Cantacuzino, pe la 1685.

BÂSCOVEANU. Familie boer, din Țara Rom., dela Bâscoveni (Vlașca) ; din sec. 16.

www.dacoromanica.ro

BÂTCA. La Horodiștea în j. Dorohoi, movilă mare. Stațiune preist. neolitică.

BÂTCA DOAMNEI. In jud. Neamțu, la munții Doamnei. Resturi de clădire atribuite de tradiție Domniței Ruxandra, fiica lui Rareș. Urme de așezare preistorică.

BEBA VECHE. In jud. Timiș-Torontal. Monumente dace protoistorice (obiecte de bronz, podoabe).

BECHET. Târg în jud. Dolj, aproape de gura Jiului. La 1877 lupte spre Rahova.

BECI era numit în vechime orașul Viena (de la magh. Becs).

BECIU. Deal la Obilești, j. Ilfov. Ruinele caselor lui Const. Brâncoveanu.

BECIU. Sat în jud. Olt. Ruine din case vechi boerești ale fam. Bârsescu.

BECIU. Movilă, la Sărățeni în j. Ialomița (după tradiție „sat tătăresc").

BECIU. Monăstire în jud. Orhei, fondată la 1797.

BECLEAN (Bethlen). Sat în j. Făgăraș. Urme romane. — Castel al famil. Bethlen.

BEGA (Beghei). Râu în Banat, afluent al Tisei. Canalul B. a fost făcut în sec. 18.

BEGLERBEG (Beiul beilor). Guvernator general al unei provincii mari turcești, având sub el pe Beii de districte, vilayete. — (v. **Bei**).

BEI (Beg ; bey). Titlul unor demnitari turci și al guvernatorilor de provincii. Era și titlu onorific. (Domnii noștri în sec. 17—18 erau numiți B. de Turci). — (v. și **Beglerbey**).

BEIA. Sat în jud. Mureș. Urme de așezare dacă (protoistorică).

BEILIC. Prestații sau corvadă pentru domnie (sec. 18) în țările rom. — Beilic se numea (sec. 17—19) și casa sau conacul unde erau găzduiți la București și Iași trimeșii și oaspeții înalți turci. (vine dela „bei").

BEIUȘ (Beinș ; magh. Belényes). Orășel în jud. Bihor, pe Crișu negru. Centru al unui vechiu district românesc : un Ioan Voevod de Beiuș la 1363. (Pop. 4500 l.).

www.dacoromanica.ro

BEIZADEA. Fiu de Domn. Cuvânt turcesc (dela Bey şi zadea = fiu), introdus în Ţara R. şi Moldova în sec. 18.

BEKES, Gaspar. Fiul lui Ladislau ban de Lugoj ; român din Banat. Pretendent la tronul Transilvaniei 1571, învins de Ştefan Bathori.

BELACOASA. Stofă de mătase („belle-Ecosse"), în sec. 17—19, în Ţ. R. şi M.

BELAVAR. Numele ruinelor cetăţii dela Odorhei. O veche cetăţue dacă, peste care s'a ridicat cea medievală.

BELCEŞTI. Sat în j. Iaşi. Staţiune preistorică neolitică (unelte, figurine de lut, etc.).

BELDIMAN. Familie boerească din Moldova ; cunoscută sec. 16. — Nichifor B. mare Logofăt, ucis de Tomşa la 1615. — Alexandru, M. Vornic (1760—1826), a scris „Jalnica Tragodie" a evenimentelor dela 1821 în Mold. — Alexandru (1826—98), om politic, gazetar.

BELDY. Familie nob. din Secui. — Pavel B., căpitan al Princ. Transilvaniei, † 1678. — Iosif, comite B., căpitan de Făgăraş, 1770.

BELEAG. Locul de adunare al oastei, la chemarea Domnului (în Mold. sec. 14—16).

BELGRAD. Tratatul de pace dela Belgrad în Serbia, 1739. — (v. **Tratate**).

BELLER. Familie din Moldova (de orig. austriacă).

BELLIO (Belu). Familie boer. ; în Ţara Rom. la începutul sec. 19. (orig. din Macedonia). — Barbu, baron B., om politic (1825—1900).

BEM, Iosif. Refugiat polon, general al trupelor maghiare în Revol. dela 1848, în Ardeal. După câteva succese asupra Austriacilor, fu înfrânt de Ruşi (1791—1860).

BENDER. Numele turcesc (păstrat şi de Ruşi) al cetăţii Tighina pe Nistru. (v. **Tighina**).

BENEŞTI. Sat în j. Vâlcea, pe Olteţ. Case vechi ale famil. Otetelişanu (din sec. 16—17). Biserica dela 1740, zidită de Vornic Ilie Otetelişanu.

BENGA. Porecla unei familii însemnate din Ţ. R. (Oltenia), în sec. 16. — Stanciu B. dela Glogova,

www.dacoromanica.ro

cumnat cu Basarab V. Țepeluș (1479), avu de fiu pe Benga, care pieri în războiul dintre Radu Vodă cu Turcii la 1522. — Stanciu, vel Spătar, fiul preced. căzu în lupta dela Boian, 1560, împreună cu fiii săi.— Socol, fratele lui, mare vornic și pretendent la domnie † 1559. Fiul său Radu Socol, tăiat de Alexandru Voev., 1568. — Barbu, fiul lui Stanciu, pribeag în Ardeal, 1573. — Urmașii lor fură boerii Bengești :

BENGESCU. Familie boerească din Oltenia. In sec. 15, trăia Stanciul Benga, ai cărui urmași sunt vestiți în sec. 16 (v. **Benga**). Ei au întemeiat satul Bengești în Gorj, pe care-l stăpâneau în sec. 17—18. Radu B., serdarul, era unul din capii miliției oltene contra lui Mavrocordat, 1716. — Staico, consilier imperial și administrator al Olteniei sub ocupația germană, 1718. — Constantin B. Caimacan la Craiova, 1747. — George B. (1848—1923) literat, istoric ; diplomat.

BENGEȘTI. Sat în j. Gorj, odinioară „Târgul Bengăi", pe Gilort. Casele lui Staico Bengescu de la 1730, pe temelii mai vechi. Biserica, ridicată tot de el pe ruinele altei vechi, la 1729. — In apropiere de sat, movile.

BENKNER. Familie germană din Brașov. — Hans B., jude al Brașovului, propagandist al bisericii reformate ; puse să tipărească în românește evangheliile traduse de Coresie și catechismul lui Luther. † 1565.

BENȚA. Loc lângă Epureni, în jud. Fălciu, unde se afla odată un vechiu târg de Secui, mai târziu mutat la Huși din cauza Tătarilor. — Tradiția unei curți domnești pe dealul Taina la „piscul lui Vodă".

BERAT (Barat). Firman turcesc de întărire în scaun a Domnilor români (s. 17—19).

BERCA. Monăstire în j. Buzău. Situată pe un deal dominând valea Buzăului. Fondată de jupân Mihalcea Cândescu și soția lui Alexandra, la 1694. Coloane și uși sculptate. Fortificată cu ziduri mari. Ruinele caselor boerești.

BERENDEL (Berindel). Alături de Petru Aron, vrăjmașul lui Ștefan Vodă, se afla și un alt preten-

www.dacoromanica.ro

dent numit B., venit cu oastea lui Matei Corvin și ucis la Baia (1467).

BEREȘTI. Sat în j. Bacău. La locul zis „Irmul“, urme preistorice.

BERINDEI. Familie boer din jud. Olt. — Anton B., general de geniu, (1838—1899), ministru de r., publicist militar.

BERISLAVEȘTI. In jud. Argeș. Schit fondat la 1754 de paharnic Sandu Bucșenescu. — Boerii din Berislave, în sec. 16—18.

BERLIN. Congresul dela B., 2 Iunie 1878. (v. **Tratate**).

BEROE (Biroe). Așezare și cetate romană, pe malul Dunării, lângă satul de azi Pecineaga, jud. Tulcea, unde sunt urme de ziduri și resturi antice. Dărâmată de Goți la 320 și refăcută de Constantin cel mare.

BERTHELOT, Henri. General francez (1861—1931) ; șeful misiunei franceze pe lângă armata română în 1917—18.

BERZOVIA. Localitate dacă și romană în Banat, la satul de azi Berzovia (numit înainte : Jidovini). Rămășițe din castrul roman B. (pietre inscripții, sarcofage, statui, ob. div., cărămizi menționând Leg. IV Flavia felix).

BERZUNȚ. Sat în jud. Bacău. Există din sec. 14. — Mânăstirea B. a fost fondată acolo pe la 1570 de Bogdan IV al Mold. Desființată. Biserica actuală e din 1774. (Un clopot dela Pan Stanklaw Grebars, polon, din 1570).

BESSI. Populație getică din Scitia minoră, pe vremea Romanilor (s. I p. Cr.), prin regiunea centrală a Dobrogei de azi, spre Dunăre.

BEȘLEAGA. (Beșli-aga). Cap al Beșliilor :

BEȘLII. Corp de călărime turcească aleasă, împrumutat de Domnii Ț. Rom. (sec. 16—18), căror le servea de gardă. Căpitanii lor se numeau „beșli-aga“ (beșleaga), iar comandantul era „baș-beșleaga“. — In sec. 17 erau și Beșlii sârbi (Bosniaci).—(v. și **Neferi**).

BEȘTEPE. Sat în Dobrogea, j. Tulcea, la Delta Dunării, unde se afla antica Salsovia. — (v. **Salsovia**).

www.dacoromanica.ro

BETHLEN, de Iktar. Familie domnească maghiară din Ardeal ; orig. din Banat (sec. 13). — Gabriel B., Principe al Transilv. 1613 † 29 şi Rege al Ungariei 1620—24, Domn înţelept şi viteaz. — Ştefan, fratele său, Princ. al Transilv. 1629 († 1648). = Ioan B., cancelar al Trans., istoric, † 1678. — Farkas B., cancelar, istoric, † 1679.

BEUCA. Sat în j. Teleorman. Urme preistorice dace. Două măguri.

BIANU, Ioan. Profesor, bibliograf, literat (1856-935).

BIBESCU. Familie domnească din Ţ. Rom. Stăpânea satul Bibeşti din Gorj în sec. 16. — Dumitru B., mare vornic, om politic (1772—1831). — Princ. Gheorghe B., fiul său, Domn al Ţării Rom., 1843—48. Făcu reforme însemnate în administraţia ţării. Silit să abdice de mişcarea revoluţionară (n. 1804 † 1873). — Fratele său Barbu, adoptat de vornicul Ştirbei, fu Domn al Ţ. Rom. (v. Ştirbey). — George B., fiul Domnitorului, se distinse ca oficer super. în campaniile din Mexic şi 1870 ; scriitor (lucrări de istorie contimporană, etc.) (1834—1902).

BIEFI. Populaţii (triburi) dace, amintite de Ptolomeu (sec. I).

BIERTAN, Bertan (Birthälm). Târguşor în jud. Târnavamare. Altădată reşedinţa episcopului biser. reformate sase, 1572-1867. Biserica fortificată din 1514, burg cu frumoase turnuri. (Pop. 3000 l.).

BIHARIA, Bihor (vechiu magh. Byhor, Bychar). Sat mare în j. Bihor, la N. de Oradia. Amintit din sec. 13. Ruinele castelului B., din sec. 11, dela care s'a numit comitatul din prejur. Pe locul lui era o cetăţue dacă (obiecte div. de bronz, podoabe de aur).

BIHOR. Judeţ întins al Rom., la vestul Ardealului. Vechiu comitat al Ungariei (Bihar), numit după cetatea B. La 1570 a fost alipit câtva timp Transilvaniei ; între 1660—92 stăpânit de Turci, apoi al Ungariei. In general muntos, câmpie la apus. Centre româneşti vechi. Rîuri : Crişu negru şi repede. Oraşe: Oradia, reşedinţa, Salonta, Beiuş. Suprafaţa 7897 k. p. Populaţie (1930) : 508.000 loc.

www.dacoromanica.ro

BIHORULUI, munții. In partea de apus a Transilv., în jud. Bihor între Someș-Mureș. Păduri, mine.

BIIA (Magyar-Bénye). Sat în j. Târnava-mică. Așezare preistorică din sec. 10—9 a. Cr. (obiecte interes. de bronz, vase de aur, podoabe).

BILLECOCQ, Etienne-Adolphe. Consul și agent al Franciei la București, 1840—3. Filoromân.

BIMBAȘA. Grad sup. militar la Turci (mai târziu madar), nume întrebuințat și în Ț. R. la oaste, în sec. 18, (bimbașa, bimbașir).

BIMBAȘA SAVA. Șeful arnăuților domnești ai lui Alex. Vv. Sutzu ; originar din Patmos. Omorît de Turci la București, 1821.

BINIȘ. Haină lungă orientală, anteriu îmblănit, purtat de boeri și de negustori în sec. 18—19 (turcesc).

BINIȘLII. Tineri cari serveau la masa Domnului, în țările rom., sec. 18. (cuv. turcesc).

BIR. Dările sau impozitele în bani se numeau altă dată biruri. „Birul de țară" sau ilișul era darea personală către stăpânire. (Boerii erau scutiți). — Repartiția birului se făcea prin „cislă", pe localități, pe județe. — In sens larg, afară de birul propriu zis, se înțelegea prin b., alte multe dări cari au variat după timpuri. Perceperea tuturor era defectuoasă și arbitrară, dând loc la neînfrânate abuzuri ale agenților trimeși să aducă sumele cerute de stăpânire. „Năpaste" era birul pe care trebuia să-l împlinească obștia locuitorilor unui sat pentru cei ce nu puteau plăti. — (v. **Dări**).

BIRARI se numeau în vechime strângătorii sau perceptorii birului.

BISERICA (PLAN, IMPĂRȚIRE). Clădirea unei biserici se împarte după planul vechilor basilici romane : — Tinda sau NARTEX, numită din grecește „pronaos" (advonul) ; — apoi partea mijlocie, încăperea principală a bisericii, NAVA sau NAOS (numit și „cor"), care la multe biserici e împărțită în două sau trei ; cu părțile ei laterale sau abside, formând cruce cu naosul : transept. — ALTARUL, par-

www.dacoromanica.ro

tea din fund cu sanctuarul, terminat în cerc (hemyciclu) cu o absidă, e despărțit de transept prin TÂMPLA cu icoane (iconostas), în care se află trei uși. Turla centrală sau CUPOLA bisericei se numește și „pantocrator", după reprezentarea lui Christos, de obicei zugrăvit pe boltă. — PRIDVORUL exterior cu coloane și arcade (exonartex), aproape nelipsit la bisericile din Țara-Rom., e foarte rar în Moldova. — Planul bizantin în cruce al primelor biserici din Ț. R., fu înlocuit apoi cu cel în cruce trifoliată, răspândit până în sec. 17. (In Moldova era obișnuit). — In biserici mai vechi din Moldova, o a treia despărțire între naos și pronaos e gropnița (locul mormintelor) ctitorilor.

(CONSTRUCȚIA). In vremea veche, cele mai multe biserici erau de lemn, așa că nu durau prea mult. Construcția cu acest material n'a încetat până azi. Din al 16 sec. însă, bisericile de zid sau de piatră, se înmulțesc, parte din ele fiind ridicate în locul celor vechi de lemn. — La cele mai vechi (sec. 14) zidăria e de cărămidă cu straturi intermediare de bolovani de piatră, după modul bizantin (La bis. Domnească de la Argeș, straturile de piatră alternă cu trei rânduri de cărămidă), mai apoi cu piatră cioplită și cărămidă (Cozia), în sfârșit (s. 15—16) de cărămidă numai, sau mai rar de blocuri de piatră.— Acoperișul era de șindrilă, sau de olane, uneori de metal (plumb). — In ornamentare găsim brâul de piatră ce înconjură clădirea (sec. 16—17), chenare sculptate la ferestre și uși, firide, plăci sau discuri de ceramică smălțuită. — (Pentru STIL, v. **arhitectura**).

BISERICA. (CULTUL, RELIGIA). — Românii la epoca formării Statelor Ț. R. și M. (sec. 13—14), țineau în majoritate de biserica ortodoxă orientală. Catolicii erau însă destul de numeroși, și pentru ei se înființară în părțile noastre cele dintâiu episcopii. Sub Voevozii Ț. R. din a doua jumătate a sec. 14, cari înființară pe cele ortodoxe, catolicismul începu să descrească, așa încât în sec. 15 Românii catolici par a fi o excepțiune. — Biserica românească din ambele

www.dacoromanica.ro

țări a fost în atârnare dogmatică (din sec. 15) de Patriarhia de Ohrida, apoi de cea din Constantinopol, păstrându-și însă dreptul de administrare și de alegerea episcopilor, cu întărirea Domnului. Preoții se hirotoniseau de episcopul lor. — Creștinismul pătrunsese în Dacia din sec. 4 ; nu știm însă nimic despre evoluția bisericei până la epoca fondărei primelor Mitropolii. Limba slavonă în serviciu fu introdusă probabil înainte de sec. 14. (v. **Creștinism**).

Biserica ORTODOXA e declarată ca dominantă în Statul României. Mitropoliții (arhiepiscopi) și episcopi ortod. sunt : Patriarhul, Primat al României, Arhiepiscop de București ; Mitropol. Moldovei la Iași; Mitrop. Transilvaniei la Sibiu ; Mitr. Basarabiei la Chișinău ; al Bucovinei la Cernăuți. Episcopii de Râmnic, Buzău, Argeș, Constanța ; Roman, Huși, Galați (Dunărea de jos) ; Arad, Cluj, Caransebeș ; Cetatea Albă-Ismail, Hotin.

Biserica CATOLICA, care în evul mediu, era mai răspândită și în Ț. R. și Mold., are credincioși mai mult în Transilvania și părțile vecine, unde episcopiile și mânăstirile apar din sec. 11. — Arhiepiscopie de București ; Episcopii de Oradia-Satmar, Alba-Iulia, Timișoara, Iași.

Biserica UNITA (greco-catolică). In Transilvania și ținuturile din prejur, foste sub stăpânirea ungară, o parte din bis. ortodoxă e unită cu cea romano-catolică. Ea depinde de Papa, păstrând formele și disciplina bis. orientale și limba liturgică românească. Unirea, provocată de propaganda calvină, începu la 1697, cu trecerea Ardealului Austriei și se săvârși la 1700. — Arhiepiscopia de Alba-Iulia (la Blaj) ; Episcopii de : Cluj (înainte Gherla), Oradea și Lugoj.

Biserica EVANGELICA (luterană), a Germanilor din Ardeal (Sașii), cari au adoptat-o din sec. 16, a luat numele de evangelică, — spre deosebire de cea calvină care își rezervă titlul de REFORMATA. Aceasta din urmă fu îmbrățișată de o mare parte a Maghiarilor din Ardeal. Episcop (superintendant) la Cluj. — (v. **Episcopii, Mitropolii**, la **numele** fiecărei).

www.dacoromanica.ro

BISERICA ALBA. Un schit din secol. 14—15, dispărut în al 18-lea, pe Tisa, în Maramureș.

BISERICA DOAMNEI. La Lapos, în j. Buzău, ruine atribuite de tradiție Doamnei Neaga.

BISERICA JGHIABULUI. O capelă într'o peșteră, la Corbi, jud. Muscel, pe Râul Doamnei. Zidită, după tradiție, de o Domniță veche (sec. 15 ?).

BISERICANI. Monăstire în j. Neamțu, între păduri, pe Valea Bistriței (com. Pângarați). Fondată la 1498, de Starețul Iosif; biserica zidită de Ștefan cel tânăr la 1512 s'a risipit. Bis. actuală e dela Dum. Vodă Moruzi din 1786. Zidurile de apărare și turnurile sunt dela Miron Vodă Barnovski, 1630. Odoare. In chilii a fost câtva timp închisoare; azi spital.

BISERICUȚA. In Dobrogea, j. Tulcea, la cotul Dunării (Azaclău). Ruine de castru roman. (v. **Dinogetia**).

BISERICUȚA. Ruine greco-romane între lacul Razelm și Mare, la răsărit de Jurilovca, jud. Tulcea. (Poate Argamum sau Munychia antică).

BISOCA. Munte în j. Buzău (973 m.). In pădure o scară de zid pătrunzând într'o excavație în care nu se poate intra. Pietre cu inscripții (?). Gropi pentru exploatarea aurului de Ruși, după 1828.

BISTREȚ. Sat în Dolj. Pe Dunăre ruine de ziduri romane dintr'un castel, la locul zis „Cetatea".

BISTRICIOARA. Afluent al Bistriței, în j. Neamțu. Isvorăște din Transilvania.

BISTRIȚA. Râu important al Moldovei, cel mai mare afluent al Siretului. Ese din muntele Prislop, în Maramureș. Vale și defileu pitoresc. Transport de lemnărie (plute). Lung. 275 k. Trece prin jud. Câmpu lung, înainte și Suceava-Baia, Neamț, Bacău. — Afluenți : Neagra, Bistricioara, Bicaz, Tarcău, Cracău.

BISTRIȚA, Râu în j. Vâlcea, afluent al Oltului. Ese din munt. Breaota. Defileu sălbatic în stâncă. Primeste apele Hurez și Otăsău. Lung. 53 k.

BISTRIȚA. Râu în j. Gorj. Ese din muntele Oslea. Unit cu Tismana se varsă în Jiu.

BISTRIȚA. Râu de munte în Transilvania (j. Nă-

www.dacoromanica.ro

săud). Afluent al Someșului, împreună cu Șieul. De la el a luat numele orașul B.

BISTRIȚA (Bistritz). Orașul. In N. Transilvaniei, pe Bistrița. Intemeiat de Sași la finele sec. 12, și unul din burgurile principale ale lor, în districtul Nösserland. Comiții de acolo sunt amintiți de la 1222. Altă dată centru comercial însemnat al Trans., în legături strânse cu Moldova, unde trimetea mărfuri și numeroși maeștri de tot felul, sec. 14—17. Dăruit de Regele U. lui Ioan Huniadi, comite perpetuu de B. la 1453, acesta ridică un castel aproape, dărâmat mai târziu de orășeni. (In sec. 16 B. fu stăpânită vremelnic de Petru Rareș al Mold.). Oraș liber regesc. — Biserica gotică, azi evanghelică, cu turnul înalt, e din sec. 15. Reședința jud. Năsăud. — Populația, Români și Sași : 13.500 loc. (1930).

BISTRIȚA. Mânăstire în j. Vâlcea, sub munți, pe Bistrița. Fondată pe la 1490 de Barbu Banul Craiovei și frații săi Pârvu, Danciul și Radu, pe ruinele unei bisericuți a Sf. Paraschiva.-Bis. reparată de Brâncoveanu (1683), și restaurată, schimbându-i-se tot caracterul, sub Bibescu (1845), când s'au construit clădiri mari împrejur. — Portrete ale ctitorilor. Arhitect a fost Dobromir. Pietre tombale ale lui Barbu Banul (1524), a lui Pârvu (1510) și a lui Moise Voev. (1530). Odoare din sec. 15, manuscrise, etc., la Muz. Naț. In bis. moaștele Sf. Grigore decapolitul. (Sicriu de la Doamna Bălașa a lui Constantin Vv.). Altădată întărită ca cetate. — In frumosul defileu al B. din spatele monast., într'o peșteră ascunsă, o capelă părăsită, rezidită de Mitrop. Teofil la 1633.

BISTRIȚA. Monăstire veche în j. Neamț, lângă valea Bistriței, aproape de Piatra. Inceputã la 1406 și bogat înzestrată de Alexandru cel bun. In biserică mormântul lui (1432), al Doamnei sale Ana (1418) și altele din sec. 15—16. Turnul clopotniță dela Ștefan Vodă (1498) ; două clopote de la acelaș Domn, 1491. Biserica a fost refăcută și mon. împrejmuită cu ziduri de Petru Rareș și de Alex. Lăpusneanu, (1554); interesantă și bine păstrată. Uși sculptate ; odoare

www.dacoromanica.ro

(o icoană bizantină din sec. 15 de la Ana mama Impăr. Ioan Paleolog). — In casele monăstirești, azi un spital.

BIV. Termen slav ce înseamnă „fost". Se întrebuința pentru a însemna calitatea unui boer : biv-vel-vornic (fost mare vornic).

BIVOLARI. In jud. Argeș, aproape de Jiblea, ruine, resturi de terme, anticihtăți romane. — (v. **Arutela**).

BIZANTIN, IMPERIUL. Pe litoralul Mării Negre, în Dobrogea și Basarabia, Grecii bizantini, urmând Romanilor, stăpâneau porturi și așezări comerciale până prin sec. 12—13. Cetățile Mavrocastron (Cet.-Albă de azi) la gura Nistrului și Lykostomos (Kilia), au fost ridicate de ei. — In viața socială (biserica, unele așezăminte civile, obiceiuri, etc.), ca și în comerț (export, transit din Orient), influența bizantină în Țara Rom. și Mold. se resimte în sec. 14—15, până la căderea Constantinopolei.

IMPARAȚII bizantini, în sec. 13—15 : — Mihail Andronic 1261—82, Andronic II bătrânul 1282—1328 (cu fiul său Mihail 1295—1320), Andronic cel tânăr 1328—41, Ioan V 1341—91, (cu Ioan Cantacuzen 1347—55), Manuel II 1391—1425, Ioan VIII 1425—48, Constantin Dracoses 1448—53.

BIZERE. Familie nobilă rom. din Banat, în sec. 14—16. — Ladislau de B., 1438. — Petru și fiul său, viteji în răsboaele cu Turcii, sub Ioan Huniadi.

BIZONE. Vechiu așezământ grecesc la Marea Neagră, fondat în sec. 6 a. Cr. — (v. **Cavarna**).

BLAJ (Blasendorf ; magh. Blaszfalva). Orășel din Transilvania, cunoscut ca sat (al lui Herbold) din sec. 13 ; târg în al 18. Centru cultural românesc ; scaun al Mitropolitului rom. unit..— Castel zidit la 1535, reîntărit în al 17. Monăstire cu catedrala din 1749. — Reședința jud. Târnava-Mică (de la 1926). Populație 4800 l. (1930). — In împrejurimi resturi de așezare dacă.

BLAJ. Mitropolia unită a Ard., cu titlu de Alba-Iulia-Făgăraș își are scaunul la Blaj. — (v. **Alba Iulia-Făgăraș**).

www.dacoromanica.ro

BLAGEȘTI. In jud. Baia. Pe deal, spre Hărmănești, ruine dintr'o biserică zisă a Logofăt. Tăut (sec. 16).

BLANDIANA. Așezare romană pe Mureș, la satul numit azi Blandiana, jud. Alba.

BLAREMBERG. Familie rusă, de orig. flamandă, stabilită în Ț. Rom. în sec. 19. — Nicolae B., om politic, ziarist, jurisconsult (1837—1896).

BLESTEMATELE, la. Lângă Pârșcov în jud. Buzău, odinioară un schit de călugărițe, dispărut.

BOANTA. In jud. Romanați. Lângă sat, biserica unui schit din sec. 16.

BOARI. Sat în Argeș. Biserica din 1650, de la Mitrea mare șiufar. (Valea Boului).

BOB, Ioan. Episcop unit al Transilvaniei, 1783-1830 (n. 1739).

BOBAIȚA. Sat în Mehedinți, nu departe de Severin. La „cetatea" resturi de ziduri, drumul roman, antichități.

BOBEȘTI. Sat în j. Storojineț (Bucov.). Biserica rămasă dela un schit din sec 18 .

BOCȘA (Bogsan). Târg în jud. Caraș (Banat), pe Bârzava. Ruinele „cetăței lui Erolie" din secol. 15, ocupată mai târziu de Turci, pe un deal. — In apropiere a fost o monastire rom.

BOCȘANI. Sat în Vâlcea. Biserica din 1743 de la jupân Mincu și Udrea paharnic.

BOCSKAI (Bochkai), Ștefan. Principe al Transilv. Feb. 1605-Dec. 1606. Restabili ordinea în Ardeal și închee cu Impăr. Rudolf pactul de la Viena (Iunie 1606).

BODEȘTII-PRECISTEI de Jos. Sat în jud. Neamț. Biserica de la Petru Racoviță mare logofăt, pela 1650.

BOER (boier), **BOERIME.** — In Ț.-Rom. și Mold. boer era omul din clasa de sus, nobilul. Cuvântul e aflat în limbă din primele timpuri ale organizării de Stat. (De la vechiul cuvânt slav „boliar". Se zicea din vechi : „boiar"). — Stăpânii de moșie, oamenii de oaste (viteji), knezii sau boerimea de țară, constituiau în vechime (sec. 14—16) clasa din care se recrutau și dregătorii și căpitanii. Knezul proprietar de pământ e temelia acestei clase (v. **Knez** și

www.dacoromanica.ro

judec), a cărei menire, ca pretutindeni, era să ajute pe Domn la oaste împreună cu oamenii lui. In sec. 16 boerimea ajunse la cea mai mare putere în ambele țări (moșii, influență, partizani). Mai târziu, prin îngenunchiarea țărei și evoluția moravurilor, această nobilime militară și simplă, se transformă într'o aristocrație sedentară, birocratică, erarhizată după sistemul bizantin-turcesc : schimbarea fu repede, spre finele sec. 17. Chiar tradiția ei se șterse : boerul grec sau grecizat din sec. 18 pierduse legătura cu țărănimea și chiar cu boerimea de țară, care în mare parte se pierdu în popor. (In viața boerimei, în portul și obiceiuri din sec. 14—17 se dovedește influența maghiară în Ț.-Rom. și polonă în Mold.).—Din trecutul boerimei trebue să deosebim trei perioade : 1) a boerimei nobiliare (moștenească, militară) din timppurile vechi până după 1650 (cam epoca lui Matei Basarab) ; 2) epoca de transiție, sec. 17 ; 3) transformarea și decăderea acestei clase, adusă de stăpânirea mai apropiată a Turcilor și pătrunderea masivă a Grecilor în boerime. In sec. 18, aristocrația nu mai era o nobilime : ea pierduse chiar amintirea armelor. Așteptând o dregătorie efemeră din mila Domnului, meticuloasă și intrigantă, își menține privilegiile, dar nu mai dă aproape nimic în schimb. Fiecare nu mai are în vedere decât „rangul" (Regul. organic), care va fi în cele din urmă o simplă distincție onorifică (v. **Boerie**). Constituția din 1864 suprimă orice privilegiu sau deosebire de clasă, dispărute de alt fel dinainte. — In sens restrâns, boerul e dregător, demnitar în slujbă. Nu trebue confundată funcția, boeria personală, cu starea nobiliară, moștenită. Intr'adevăr „a boeri" însemna a investi cu o slujbă, care se da și la boerii de neam și adesea și la ne-boeri. Fiul unui dregător sau „boer", rămânea boer și el, alături de urmașii knejilor și neamurilor vechi ce alcătuiau nobilimea, boerimea țării, (a stăpânilor de moșie, cea care lupta în război), chiar de a nu avea un titlu de slujbă domnească. — Boerimea adormită din epoca grecească, se redeșteaptă în

www.dacoromanica.ro

sec. 19 și din sânul ei pornesc renașterea culturală și ideile moderne de libertate. Sentimentele de demnitate națională, emancipările, întreaga epocă a redeșteptării noastre dintre 1820-1870, sunt datorite boerilor în primul rând.— (v. **Feodalitate, kneji, moșneni, jude, boerie,** etc.).

In Translvania, „boeri" găsim numai pe cei din Făgăraș, titlu care cuprinde pe nobilii de acolo (în restul Tr. „nemeși") și care a rămas din vremea stăpânirei Domnilor noștri peste F. — (v. și **nobilime**).

BOERESCU. Familie din București. — Vasile B., om de stat, jurisconsult. La 1859, ca deputat, propuse și susține alegerea lui Cuza de Domn al Ț.-R., pentru realizarea unirei. (1830—83). — Constantin, jurisconsult, om politic (1836—1908).

BOERIE. Funcțiunile boerești pe lângă Domn ereau „boeriile". A „boeri" însemna a încredința cui-va asemenea slujbă. Boeria erea independentă de naștere, de oarece nu toți boerii de neam (nobilii) aveau o b. (slujbă și mai târziu numai un titlu), precum nici toți cei boeriți fuseseră de neam b. — Boeriile mari de Curte din Ț.-Rom. apar în documente de la finele sec. 14. La început puțin numeroase, ereau cam de aceeași însemnătate. Banul, Vornicul, Spătarul, Stolnicul, Vistierul, Paharnicul, Logofătul, Comisul, existau în Țara Rom. înainte de 1400 (sub Mircea); apoi în al 15-lea sec. apar: Stratornicul și Postelnicul; Armașul, Pitarul, Portarul, apoi Clucerul, Șetrarul, Slugerul ; în al 17-lea Serdarul, Medelnicerul, Căminarul și celelalte. Dregătorii milit. și civile în afară de Curte, ereau din vechi : Pârcălabii cetăților (căzuți în desuetudine în sec. 17), Căpitanul și vornicul de județ (uneori cu titlu de „ban"), mai târziu Ispravnic ; apoi Aga și Serdaru. — In Moldova (afară de Ban care nu exista) dregătoriile sunt aceleași ca în Ț.-Rom., cu mici deosebire în însemnătate și sarcini. In sec. 16 apar Hatmanul, Jicnicerul și altele. Slujba Pârcălabului erea însă acolo de la început, printre cele de frunte. — In secolul 18 se introduce în ambele țări multe slujbe mici pentru nevoile Curței,

www.dacoromanica.ro

împrumutate de la Turci. — Boerii mari (vel) alcătuiau Sfatul sau Divanul domnesc de judecată. Rangul lor s'a schimbat uneori după timpuri. — Boerii cu acelaş titlu, fără calific. de „mare" se numeau „al doilea", une-ori al treilea, şi erau ajutori sau înlocuitori. — (Pentru atribuţiunile fiecărei boerii v. la **numele** acestora. — v. şi **Divan, Sfat**).

BOERIME. Nobilimea, aristocraţia din Ţara-Rom. şi Moldova. (v. **Boer**).

BOGAŢI. Sat în jud. Dâmboviţa. Urme de aşezare preistorică.

BOGDAN. — Domni ai Moldovei:

BOGDAN I. Domn Ţării-Mold. pe la 1355—1365. Din neamul Voevozilor din Maramureş, fiul lui Ştefan, fiul magistrului Nicolae. Răsvrătit contra Regelui Ludovic, pătrunse în valea Moldovei unde intră în luptă cu vărul său Sas, voevodul de acolo, şi apoi cu Balc pe care-l înlătură, întemeind domnia neatârnată a M. La 1360 erea stăpân neturburat al ţării, care se întindea până la Siret la răsărit şi la Nord. Işi aşezase scaunul de la Baia la Rădăuţi, unde muri 1365 (îngropat în biserica ridicată de el acolo). Laţcu, fiul său, îi urmă, iar fiica sa Margarita fu soţia voev. Muşat, ai cărui urmaşi luară moştenirea domniei.

BOGDAN II. Domn al M. 1449—51. Fiu al lui Alexandru cel bun. Luptă cu Alexandru II cel tânăr pe care-l înlocui în scaun şi bătu pe Poloni la Crasna, apoi cu Petru Aron, de care fu ucis la Reuseni (16 Oct. 1451).

BOGDAN III. Domn al Mold. 1504—17. Fiu al lui Ştefan cel Mare şi al Mariei Vochiţa (n. 1478). La 1504 o expediţie a lui în Ţ.-Rom. se sfârşi prin împăcarea cu Radu Vodă. Se luptă cu Polonii pentru ruperea logodnei cu Elisabeta sora Regelui Sigismund, prădă Galiţia şi fu învins la Nistru (1509). Intre 1510—12 se războí cu Tătarii cari năvăleau în Mold. La 1513 închee cu Turcii tratat prin care, spre a avea un sprijin faţă de Tătari şi alţi vecini, le recunoscu suzeranitatea. † 18 Aprilie 1517. — Doamna lui erea Ruxanda, fiica lui Mihnea V. al Ţ.-Rom.

www.dacoromanica.ro

BOGDAN IV. Domn al M. 1568-72. Fiu al lui Alexandru Lăpuşneanu, căruia îi urmă în scaun la 15 ani, sub grija mamei sale Ruxanda. Inlocuit din pricina boerilor nemulţumiţi, pe când erea în Polonia, rămase acolo. † Moscova 1574 (n. 1553).

Fii de Domn, pretendenţi :

BOGDAN. Fiu al lui Roman I şi frate mai mic lui Alexandru cel bun. † după 1411 (mormânt în bis. domn. de la Rădăuţi).

BOGDAN. Un fiu al lui Ştefan cel Mare. † 1480.

BOGDAN (Ştefan), fiu al lui Iancu Sasul. La 1596 Sultanul îl trimese Domn în Ţara-Rom., cu oastea lui Mustafa Paşa contra lui Mihai Vodă, care bătu pe Turci la Rusciuk şi-l goni. La 1607 erea în Germania. † 1612 ca sandjac la Brussa.

BOGDAN. Boer în Ţ.-Rom. (1500), însurat cu Caplea sora lui Radu Vodă, ceeace pricinui amestecul şi gonirea mitrop. Nifon. Omorât de Neagoe Voev. 1512.

BOGDAN. Familie boerească din Moldova.—Gheorghe B. pârcălab de Hotin, sec. 16. — Gheorghe, vel jicnicer; ucis 1679 de Duca Vodă. — Lupu, Hatman, ginerele lui Constantin V. Cantemir, jucă rol în politica Moldovei între 1690—1705. — Fiul său Ioan, mare logofăt. † 1746. — Manolache, mare vornic, decapitat de Const. Moruzi la 1778. — Nicolae B., căpitan, † la Griviţa 1877. — George, general de caval. (1856—1917).

BOGDAN, Ioan. Profesor, istoric : Colecţii de documente, „Vlad Ţepeş", şi alte importante contribuţii la istoria ţărilor rom. (1864—1919). — Familie din Braşov.

BOGDAN-SERAI (Palatul Moldovei). La Constantinopol se afla altă dată o casă de reşedinţă a Domnilor Moldovei, pentru ei sau trimişii lor. Ridicată se pare de Petru Rareş, arse la 1784 şi dispăru. A rămas numai paraclisul alături, o veche construcţie bizantină din sec. 12, reparată de Domnii Moldovei, azi în ruine. — (v. şi **Vlah-Serai**).

BOGDANA. — Monăstire în jud. Bacău, la munte.

www.dacoromanica.ro

Zidită la 1666 de Solomon Bârlădeanul, mare Logofăt (îngropat în bis. cu soţia lui).

BOGDANA. Sat în Teleorman. Numeroase măgure.

BOGDANEI. Boerii dela B., jud. Ialomiţa, în sec. 17. — (v. **Hrizea**).

BOGDĂNEŞTI. In jud. Vâlcea. Biserica sat. din sec. 16, refăcută de episcopul Ştefan. — Un schit desfiinţat de călugăriţe, din sec. 17.

BOGDANIA. (Ţara lui Bogdan). Un nume dat de străini Moldovei prin sec. 16—17, după Turci, care o numeau KARA-BOGDAN (Bogdania neagră), Bogdan şi BOGDAN-IFLAK, după numele lui Bogdan III Voev., fiul lui Ştefan, care se închinase Otomanilor.

BOHĂŢIEL de Soosmezo, Alexandru. Om politic din Transilv. (Năsăud). (1816—97).

BOIAN. Baltă mare între Dunăre şi Mostiştea (jud. Ialomiţa). In ostrovul „la Ulmi" şi la Vărăşti, aşezare getică din epoca de bronz (ceramică, vase, unelte obiecte div.).

BOIAN. Localitate în Ţ.-Rom. La 1560 luptă între boerii olteni pribegi sub Stanciu Benga şi Matei al Margăi, cu oastea Kiajnei şi a lui Petru Vodă, care învinse.

BOIARIN. O formă a cuvântului boer, întrebuinţată înainte de sec. 18 (rar, şi mai ales în scrisorile domneşti).

BOINEŞTI. Sat în jud. Satmar. Aşezare preistorică.

BOIŞTE. In jud. Neamţu exista din secol. 14 mănăstirea de la Boişte (călugări), pomenită în docum. la 1446.

BOIŢA. Sat în jud. Sibiu, de unde începe defileul Oltului. — Rămăşiţe romane. — Turnu roşu (ruine).

BOJINCA, Damaschin. Orig. din Banat. Jurist; profesor la Iaşi (1801—66).

BOLDEŞTI. — Neamul boerilor dela Boldeşti, din jud. Prahova, erea înfloritor în sec. 16. — La 1552 Udrea de la B., venind cu oaste asupra lui Mircea Vodă Ciobanul, fu prins în lupta de la Periş şi tăiat de acesta; iar la 1569 fraţii săi Radu Stolnicul, Barbu

www.dacoromanica.ro

și Cracea, fură uciși la rândul lor de Alexandru fiul lui Mircea. Ei ereau fii lui Dragomir postelnicul († 1545) și al jupan. Marga, care le făcu mormintele din mon. Snagov, unde fu îngropată alături de ei.

BOLDEȘTI. Boerii de la B. în jud. Vâlcea, în sec. 16. Din cari Stanca a lui Radu Buzescul armașul. († 1590).

BOLDUR. Mare vornic al Moldovei sub Ștefan cel Mare, între 1491—1514, Boldur (Sima) bătu pe Poloni la Lențești și Șipinți la 1497. — O ramură a familiei Kostake poartă numele lui.

BOLEA. Fam. de boeri din Moldova în sec. 16. — Dan B. pârcălab de Hotin sub Bogdan Vodă, 1513. — Toader B. stolnic † 1552.

BOLGRAD. Oraș în Basarabia, jud. Ismail, pe Ialpug. Inainte de 1878 erea reședința județului românesc Bolgrad. Populație 12.000 loc.

BOLII, CETATEA. Pe munte, la Crivedia în jud. Huniedoara, ruinele unui turn și ziduri. (v. **Crivadia**). — C. B. Un alt turn ruinat, la Bănița în apropiere.

BOLINTINU din deal. In jud. Ilfov, In secolul 17, pe vremea lui Matei Vodă, mai erea acolo o mânăstire, fondațiune probab. dela începutul sec. 15, amintită în docum. dela 1433.

BOLINTINEANU, Dimitrie. Poet, literat; unul din părinții poeziei rom. Scrieri patriotice (1826—1873).

BOLLIAC, Cesar. Publicist, arheolog, om politic (1813—1880).

BOLNIȚA. Spitalul sau infirmeria unei monăstiri. Bisericuța sau capela de la B. sau de la cimitir.

BOLOCHOV. O parte din populația ce locuia dincolo de Nistru, în părțile Podoliei până peste Bug și până în Volhinia, prin secol. 12—13, se numeau Bolochoveni, după târgul lor Bolochov. Cronicele rusești îi pomenește între 1235—57. („Bolochovskaia Zemlia"). Cnejii lor ereau vasali ai Principilor de Halici. Urma lor se pierde în veacul următor. Unii istorici îi consideră ca Români. ceeace e puțin probabil.

Câmpia BOLOCHOV, exista în sec. 15 dincolo de Prut, la N. Bucovinei de azi (carte de la Vladislav

www.dacoromanica.ro

al Poloniei lui Ştefan al Mold. 1433). In legătură cu B. de mai sus.

BOLOGA (magh. Sebesvár). In jud. Cluj, la apus de Huedin. Cetate medievală a Regilor Ungariei.

BOLTA. In arhitectură, bolta are o importanță deosebită, mai ales în construcția bisericilor, ca formă : — B. rotundă (a stilului roman, PLIN-CINTRU), hemisferică; — și B. gotică, ascuțită (OGIVA), sunt cele obişnuite la clădirile româneşti. Tipul gotic e rar.

BONFINIUS (Antonio Bonfini). Istoriograf al Regelui Matei. A scris „Rerum Hungaricarum decades", în care sunt multe părţi privitoare la ţările române.

BONŢEŞTI. In jud. Râmnicu-Sărat. Pe o înălţime, așezare preistorică, neolitică și ep. de bronz (ceramică pictată, mormânt). — Biserica satului zidită la 1625 (refăcută 1808).

BORĂNESCU, Grigore, General. In 1877 col. comandant de brigadă la Grivița. — Familie din Ţ.-Rom. (Ialomița).

BORCEA. Braţ mare al Dunărei, în jud. Ialomița. Despărţit din dreptul Călărașilor și Silistrei, B. merge spre N. E. şi N. până în dreptul Hârșovei. Aprox. 100 k. lung.

BORCEA. Boer din Ţ.-Rom.; m. Vornic al lui Dan II între 1420—31.

BORDENI. Sat în jud. Prahova. Tradiţia unor lupte ale lui „Negru-Vodă" cu Tătarii.

BORDEȘTI. In jud. Râmnicu-Sărat. Schit fondat la 1699 de Mănăilă căpitanul și jup. Maria. Coloane interesante.

BORLEȘTI. Sat în jud. Argeş. Biserica din 1751, de la Toma Rătescu, șetrar.

BORNEMISZA. Familie nob. maghiară din Transilvania, probabil de orig. română. — Paul de B., episcop catolic de Gilău (1550), mai târziu locţiitor regesc al Ungariei. † 1587. — Ana B., în sec. 17, soţia Princip. Mihail Apafy.

BORŞA (Vișău) In Maramureş. Stațiune protoistorică dacă (obiecte de bronz).

BORZEȘTI. La B.-Clăcași, în jud. Bacău ; bise-

www.dacoromanica.ro

rica zidită de Ștefan Vodă la 1493. Arhitectură interesantă, fără cupolă. Zugrăveala dispărută. — Lângă bis. din B.-Răzeși o cruce veche de piatră. — Un podeț de piatră, în bună stare, zis al lui „Ștefan Vodă".

BOSCOVICH, Abatele. Savant ragusan, trăit în Italia. A lăsat un jurnal de mult interes al călătoriei sale prin Moldova la 1784.

BOȘNEAG. In jud. Ialomița, pe balta Mostiștea, movilă mare. Urmele unui pod. Stațiune preistorică.

BOSOROD. Sat în jud. Huniedoara. Biserică românească veche, refăcută în sec. 18.

BOSSY. Familie boer. din Moldova de sus. — Spătarul Bosii trăia la 1599. — Un Bosii Parcalab de Orhei, 1675. — Ștefan D., vel jicnicer, fondator al Mon. Sf. Spiridon din Iași, 1743.

BOTAȘ. Familie boerească din Moldova de sus în sec. 15—17.

BOTOȘAN (Botășan). Boer moldovean, frate (?) cu Elisaveta Doamna lui Eremia Moghilă Vodă. Ucis de Ștefan Tomșa la 1617.

BOTEANU. Familie boer. din Ț.-Rom., al cărui nume vine de la Boteni în Muscel, sec. 16. — Nedelco B., mare Paharnic și capul Roșilor sub Leon Vodă, 1632. — Gheorghe B. colonel (1837—1910), comandă Reg. 10 Inf. la atacul de la Grivița în 1877.

BOTEZAT. Familie b. din Basarabia

BOTOȘANI. Oraș al Moldovei. Există ca târg în sec. 15 (ars 1439 de Tătari). De la Petru-Rareș, târgul erea venit al Doamnei. — Biserica Popăuți (Sf. Nicolae), în marginea orașului, fostă monăstire, fond. 1496. Clădire frumoasă, fresce bizantine. Restaurată. Turn interesant de la Ștefan Vodă (17 m.) — Sf. Gheorghe, clădită întâi de Doamna Maria a lui Ștefan la 1501; refăcută la 1541 de Elena a lui Rareș; restaurată. — Uspenia (Adormirea), tot de la Doamna Elena, 1552; reînoită la 1725. — La 1729 se înființă la B. o școală domnească. — O luptă victorioasă a lui Ștefan cu Albert al Polonilor lângă oraș, la 1500. — Populația (1930 :) 32.000 l.

www.dacoromanica.ro

BOTOȘANI. Județul. Numit după orașul de reședință. Inființat în a doua jumătate a secolului 18 din ocolul Botoșani, parte din vechiul ținut al Hârlăului, la desființarea căruia (1834), teritoriul ținut. B. căpătă întinderea de astăzi. — Rîuri : Prut, Siret, Jijia, Monăstiri: Coșula, Todireni, etc. — Suprafața 3200 k. p. Populația (1930) : 215.000 l.

BOTOȘEȘTI. In județul Mehedinți. Movila „la Cetate" cu urme de întărituri (romane).

BOUL. Neam boeresc din Moldova, în sec. 15—17.— Dragoș Boul (Bour), Mare vornic al M. 1479—91. — Toader Boul vistiernic. 1603. La 1632 mare Ban în Țara-Rom. sub Leon Vodă Tomșa, cumnatul său. — Safta, Doamna lui Gheorghe Vodă Ștefan, fica lui Ștefan B.

BOUQUET Michel. Pictor desinator francez. A lăsat un „album moldo-valaque" și alte, cu prea interesante vederi din țară (1807—88).

BOUR (Bos urus). Animal al cărui cap văzut de față, figurează în stema Moldovei, din sec. 14, după tradiție de la Dragoș Vodă. — Bourul e boul sălbatic și puternic care trăia altă dată prin pădurile munților Mold., dispărut de prin sec. 17, și care e altă specie decât Zimbrul.

BOURENI. Sat în jud. Baia, pe Moldova. Tradiția lui Dragoș Voev. și a descălecărei lui acolo, după vânatul unui bour. — Un schit de lemn (sec. 18). — Urme de așezare preistorică, neolitică și ep. de bronz.

BOZIA. Sat în jud. Fălciu. O movilă „cetățuia", cu urme de întărituri (sec. 18).

BOZIANU. Boeri de la Bozieni (Buzău), cunoscuți la începutul sec. 16. — Calotă banul, boer al lui Mihai Vodă † în luptă la Târgoviște 1600.

BOZIANU, Const. Om politic din Ț.-Rom., jurist (1815—1882).

BOZIENI. Sat în județul Neamtz. Șanțuri și urme preistorice „la Cetățuie". — Biserică zidită de Vasile Lupu pe la 1640.

BOZIOR. Sat în Buzău. Mai multe capele (bisericuțe) în peșteri săpate în munte.

www.dacoromanica.ro

BRABOVA. In jud. Dolj. Resturi de zidărie dintr'o cetățuie romană.

BRAD. Orășel românesc în jud. Huniedoara, pe Crișul alb. Mine aur. Altă dată centrul comitat. Zarand, 4900 loc.

BRAD. — (v. **Bradu**).

BRĂDESCU. Boerii de la Brădești (Dolj) stăpâneau acest sat și Poiana din sec. 15. — Barbu Br. de la Poiana mare paharnic, pribeag cu Matei Basarab în Ardeal (1630). La 1633 comanda Roșii lui Matei în băt. de la Dudești. Mare Ban al Cr. 1644. † 1648. — Același neam cu boerii de la Poiana (v. și **Poenaru**).

BRĂDEȘTI. Sat în jud. Dolj, pe Jiu. La Valea-rea, locul numit ABRADUL, urme de cetate romană (poate Pelendava) și ale vechiului drum (obiecte antice, arme). — Biserica din Br. de jos făcută de boerii Br. la încep. sec. 17, rezidită de vornicul Brădescu la 1751.

BRĂDETUL. Schit în jud. Argeș, pe valea Vâlsanului, în sus de C. de Argeș. Fondat de Mircea Vodă înainte de 1400. Refăcut în sec. 17. Azi biserica satului.

BRĂDICEȘTI (Bradul). Sat în jud. Fălciu. Biserica unui fost schit din 1692, al Episcopului Varlaam.

BRADU. Monăstire în jud. Buzău, pe Nișcov, aproape de Tisău. Fondată la 1642 de Radu comisul Cândescu și jup. Sofica (prob. în locul altei mai vechi). Ziduri de cetate și turnuri bine păstrate.

BRADU. Un schit în jud. Vâlcea, mai sus de mon. Iezerul, fondat la 1784.

BRĂDUȚ (magh. Pardocz). Sat în jud. Odorhei. Localitate dacă protoistorică (arme de bronz, podoabe de aur).

BRAESCU. Familie din Moldova de sus. — La finele sec. 14 boerul Braia, 1390—400. — Pan Duma Braevici, vornicul M., unul din sfetnicii de seamă ai Domnilor, între 1434—53. — Grigore B., mare stolnic, 1605.

BRĂEȘTI. Sat în Dorohoi. Movile. La „Ridicătura", movile cu urme de întăriri de zid. La „Vatra Taberei", tradiția unui lagăr de oaste. — Satul exista la finele sec. 14 .

www.dacoromanica.ro

BRĂILA. Orașul. Cel dintâi port al Ț.-Rom. pe Dunăre. In sec. 14 exista ca schelă pentru produsele țării și transit de negoț al Ardealului (Brașov) și Lembergului (1368). La 1418 fu luat de Turci, apoi reveni însă pentru cât-va timp, domnilor români. La 1470 ars de Ștefan cel Mare. De la 1544 până la 1829 a fost raià turcească (Ibraila), cu ținutul din prejur. — De mai multe ori, CETATEA puternic ridicată de Turci în sec. 16 și mărită până în al 19-lea, și care s'a risipit cu totul, a fost asediată de Domnul Ț.-Rom. (Mihai la 1594) și de Ruși cari o luară la 1828, arzând orașul. Pe Dunăre a fost și un pod vechiu. — Poate Br. a fost ridicată pe urmele vre-unui așezări romane în legătură cu cele de peste Dunăre (Dinogetia, etc.). — Populația (1930) 70.000 loc.

BRĂILA. Județ al Ț.-Rom. la Dunăre. Câmpie întinsă, lipsită de păduri. O bună parte din acest județ (55 de sate la sfârșitul sec. 18) erea coprinsă în raiaua Brăilei, stăpânită de Turci de la mijlocul sec. 16 până la 1828. — Suprafața 4550 k. p. Populația (în 1930): 220.000 l.

BRĂILOI. Familie boer. din Oltenia, unde stăpânea Vădenii din jud. Gorj în secolul 16 (1530). — Cornea Br. mare Ban 1694 — 1705, sfetnic și prieten credincios al lui Brâncoveanu. † 1705. — Barbu, fiul său. serdar al oștilor oltene, cap al boerilor partizani ai Austriei ridicați contra lui Nicolae Mavrocordat ; cârmuitor al Olt. la 1716—18. † 1719. — Dumitrașcu, consilier împărătesc. 1718. — Constantin Br., om politic, jurist (1808—1899).

BRAN (trecătoarea). Pasul principal de trecere peste munți din Ț.-Rom. pe drumul Brașovului, până în sec. 19. Loc de vamă.

BRAN. CETATEA de la Bran (Törzburg, Törczvár, Terciu), aflată dincolo de trecătoarea în Ardeal, aproape de vechiul hotar al Țării-R., a fost ridicată de Cavalerii Teutoni din Țara Bârsei, după 1212. De la 1225 rămase Regilor Ungariei, și fu refăcută la 1377 de Ludovic cel mare. Dăruită apoi oraș. Brașov, care reînființă acolo vama (1500). Câtăva vreme a fost în

www.dacoromanica.ro

stăpânirea lui Mircea Vodă și urmașilor săi până la 1427, când fu luată de R. Sigismund și lăsat în seama Voevozilor Trans., apoi Brașovului. — Bine conservat, a fost reînoit în zilele noastre și aparține azi Reginei Maria.

BRAN de Lemeny, Ioan. Om politic român din Ardeal (1811 — 1900).

BRÂNCOVEANU. Familie domnească din Ț.-Rom., al cărei nume vine de la Brâncoveni din Romanați, o veche stăpânire a boierilor Craiovești din cari se trage. — Vlăsan de la Caracal († pe la 1560) erea soțul Margii din Craiovești; — fratele său erea Matei Banul † 1559. — Danciul de la Br., fiul lui Vâlsan, mare vornic († 1595), pribeag în Ardeal cu fratele său Radu, erea tatăl lui Matei Basaraba, Domn al Ț.-Rom. 1632-54 (v. **Matei**).— David de la Br. († 1597), ginerele lui Radu, avu de fiu pe Preda, mare vornic și mare Ban, ucis de Mihnea V. la 1658. — Fiul său Papa (Matei), mare Postelnic, fusese ucis tânăr de seimenii răsculați la 1655. — Constantin fiul preced., e Domnul Țării-Rom., 1689—1714. Ducând o politică abilă, domni 24 ani, în care timp sprijini cultura (arta, tipărituri, monăstiri, școli). El refăcu Curtea veche din București și zidi mai multe palate și case pe moșiile sale (Potlogi, Mogoșoaia, Doicești), cu meșteri italieni. Invinuit de viclenie către Poartă și mazilit prin intrigile dușmanilor lui, fu decapitat la Constantinopol, cu cei cinci fii ai săi (28 August 1714). Moartea lui puse capăt domniilor naționale. — Nicolae Br. mare Ban 1788 și 1795-6. — Manolache, mare Ban 1804-7. — Grigore, mare Ban. Candidat la Domnie în 1822. Fondator al spitalului Brânc. din București. † 1827. (Fiica sa adoptivă Zoe era Doamna lui G. Bibescu).

BRÂNCOVENI. In jud. Romanați. Moșia boerilor Br. din sec. 15—16. Vechile curți ale acestora, fură reconstruite și fortificate de Matei Vodă (1630—34), care clădi și biserica cu un paraclis de alături. Casele domnești sunt azi ruinate.— MONASTIREA BR., construită în sec. 16. Matei Vodă (la 1639) reînoi și zugrăvi biserica; portretele ctitorilor; mormintele lui Papa

www.dacoromanica.ro

Brânc. şi a soţiei sale Stanca, mama Domnului; odoare.

BRANCOVICI. — Familie domnească a Serbiei, care avu legături cu ţara noastră în sec. 15-16. Din acest neam ereau: — Soţia lui Dan I al Ţ.-Rom. (1385) fiica Voevod. Vuk Br. — Doamna Miliţa (Despina) a lui Neagoe Basaraba († 1544), fiica Despotului Lazăr. — Elena Doamna lui Petru Rareş al Mold., fiica lui Ioan Despotul. — Maxim Br., mitropolit al Ungro-Vlah. (v. **Despina, Elena, Maxim**). — Sava Branc. mitropolit de Alba-Iulia în Trans. 1656-79. Deposedat prin intrigile Calvinilor. † 1683.

BRANIŞTE. Loc domnesc, păstrat în vechime pentru vânătoare, fâneaţă sau păşune.

BRĂNIŞTENI (în vechime: Bărboşi). Sat în j. Roman. Biserica din 1520 de Eremia vistiernicul, refăcută de Ştefan Tomşa în sec. 17, cu mormântul lui Miron Costin (1691), care-şi avea curţile acolo.

BRAŞOV (Kronstadt; magh. Brassó; în docum. lat. „Corona"). Oraş important în Transilv. Fondat de O. Teutonic cu coloni germani, pe la 1215, lângă burgul lor de la Kappelenberg (Brassu), pe Tâmpa. In sec. 15 ajunsese un mare centru comercial care făcea legătura între Germania, Ungaria şi Răsărit, cu transit prin Ţ.-Rom. unde timp de secole s'a importat mărfuri din Br. Domnii români întreţineau legături prieteneşti cu Sfatul de acolo, care în sec. 15 se aflã câteodată sub autoritatea lor. Cel dintâi privilegiu comercial de la ei, e al lui Vladislav I din 1368. Drumul spre Braşov trecea prin Câmpulung-Bran, unde era şi vama. Domnii şi pribegii din Ţ.-Rom. îşi aveau refugiul la Br. — „Biserica Neagră" (astăzi luterană), în stil gotic, a fost zidită între anii 1385-1426. Casa Sfatului, veche şi interesantă clădire din 1420 (restaurată s. 18) cu turnul din s. 14. Zidurile ce înconjurau oraşul (cetatea), bine păstrate, fură începute la 1395 (un turn ruinat e din sec. 13). Citadela (Straja) pe deal, din 1454 şi 1553. Biserica ortod. Sf. Nicolae zidită la 1519 cu ajutorul lui Neagoe Voev. şi sfârşită cu al lui Petru V. Cercel, se află în partea

www.dacoromanica.ro

românească a orașului, numită „Schei". — Pe muntele Tâmpa erea un vechiu castel, refăcut se pare de O. Teutonic în sec. 13, și dărâmat în sec. 15, din care au rămas urme. Resturi din capela St. Leonard, a unei sihăstrii din sec. 11. — Reședința Jud. Brașov. Populația (1930) : 56.500 loc.

BRAȘOV. Județ al Transilv., mărginit la sud cu munții Ț.-Rom. Cuprinde aproape toată „țara Bârsei" ; regiune muntoasă. Inainte comitat al Ung., (din secol. 14). — Râuri : Olt cu afluenții. Reședință la Brașov. Centre importante rom. și săsești. Mai multe ruine și castele. — Suprafața 1491 k. p. Populația (1930) : 165.000 l.

BRAȘOV (Bătălii). — La 1603, lângă Br., Radu Șerban al Ț.-Rom. lovi și înfrânse oastea lui Moise Szekely, care căzu acolo. — La 1611, la Sân-Petru, lângă Br., tot Radu Șerban bătu pe Gabor Bathori.

BRASTAVĂȚ. In Jud. Romanați. Resturi de construcții și drumul roman.

BRĂTĂȘANU. Fam. boer. din Oltenia, numită de la moșia Brătășeni, j. Romanați. — Ghinea zis Olarul, vel vistierul lui Matei Basarab cu care se înrudea prin soția sa. Ucis de nemulțumiți la 1653. — Preda B. vel spătar, sol al lui Brâncoveanu, 1689.

BRATEȘ. Lac între Dunăre și Prut, aproape de Galați. Formațiune marină ; supraf. aprox. 150 km. p.

BRĂTIANU. Familie boer. din Ț.-Rom., având din sec. 17 moșia Brătieni în Argeș.—Ioan Br. (1821-1891), om de stat, șeful partid. liberal. Fruntaș al revol. de la 1848. Șef al guvernului între 1876-88, în domnia lui Carol I, prezidă evenimentele din acea epocă. — Dumitru (1818-92), fratele său, om politic, patriot.—Constantin (1844—1910), general. — Ioan, fiul lui Ioan (1864-1927), om de stat, șef al partidului liberal. Prim ministru în timpul marelui răsboi. — Vintilă (1867-1930), om de stat.

BRĂTILA. In j. Bacău. La „Movila Mâneștilor", urme de așezare geto-scitică (obiecte antice). Sat aflat în documente din 1399.

BRATOȘTIȚA. Sat în Dolj. Biserica din 1760 de la Const. Argetoianu, serdar.

www.dacoromanica.ro

BRATOVOEŞTI. Sat în Dolj. Aşezare preistorică neolitică.

BRATU NEATEDUL. Boer moldovean ; în fruntea sfetnicilor domneşti între 1392—1400.

BRAZDA LUI NOVAC (Calea sau valul lui Troian). Poporul numeşte astfel şanţul sau valul (limes) roman care străbate Ţ.-Rom. de la apus, trecând dela Dunăre (Hinova, lângă Severin) prin Craiova, la sud de Slatina (Urlueni), Puntea de greci (Dâmboviţa), Măneşti (Prahova, spre câmpia Buzăului şi Brăilei. Acest limes e anterior cucerirei Daciei de Traian. — Un alt val, paralel cu cei dintâi, dar mai scurt, la sud, se distinge încă de la Cetatea (Dolj) prin Alexandria, la Frasin (Vlaşca) la N. de Giurgiu. — Frontul acestor brazde e orientat spre Nord. Profilul lor actual e înalt până la 2—3 m. — Tradiţia populară le atribue legendarului uriaş Novac; în unele locuri din Oltenia lui „Ler-Impărat“ (Galerius). In Prahova e numit şi drumul sau „Brazda-Tătarilor“. — (v. şi **Val, troian şi limes**).

BRAU. (Arhitectura). — Ornament de piatră cioplită, care merge (răsucită în forma unui colac) de-a lungul zidurilor, pe la mijloc, ca un brâu, în jurul clădirei bisericei (sec. 16—18).

BRAU (costum). Un accesoriu al portului românesc care pe lângă utilitate, are o însemnătate ornamentală pentru eleganţa şi mândria celui ce-l poartă. Br. sunt de lână, pânză sau de piele (împodobit, cu reliefuri, sau cu ţinte metalice). Altă dată cetele de moşneni din Ţ. Rom. aveau brâie de colori deosebite pentru fiecare (după cum clanurile scoţiene au plaiduri sau tartane distinctive). In zilele noastre încă, obiceiul s'a păstrat la munte în Buzău şi Prahova (Chiojdu Bâscei, etc.).

BREAZA. Sat în jud. în jud. Făgăraş. Pe munte, la Colţii D., ruine de cetate „a lui Negru-Vodă“. — (v. **Cetatea lui** N.-V.).

BREAZA. Sat mare în Prahova. Până la 1850 erea vama spre munte, mutată apoi la Predeal

BREBU. Mănăstire în J. Prahova, fondată la 1650

www.dacoromanica.ro

de Matei Basaraba și Elena Doamna. Fortificată cu ziduri și turnuri.

BREDICEANU. Familie din Banat (Lugoj). — Coriolan Br., naționalist, om politic (1850-1909).

BRESLE. Meseriașii ca și negustorii din trecut, ereu grupați în bresle, cari sunt corporațiile de astăzi, cu organizarea lor deosebită. (In sec. 18 se mai numeau și **isnafuri**). Fiecare își avea „starostele" (șeful, prezidentul) și stărostia (consiliul) de 3, aleși, cari conduceau breasla. — Breslele cele mai cunoscute ereau în București (sec. 1-19) : Lipscani, marchitani, cismari, cavafi, șelari (și șădăcari), postăvari, abagii, covaci sau fierari, lăcătuși, căldărari și alămari, argintari, zlătari, ișlicari (pălărieri), papugii, tabaci (tăbăcari), cojocari, blănari, boiangii, mătăsari, basmagii, șalvaragii (croitori), zarafi, brutari, olari, lumânărari și săpunari, dulgheri, zidari, cărămidari, butnari, chiristigii, potcovari, măcelari, băcani, bărbieri, cofetari, rachierii și cârciumari, precupeți și pescari, cirezari, etc. — La Iași ereau aceste bresle în sec. 18 : Jidovi, armeni, străini, băcani, pitari, plăcintari, mesercii (măcelari), chirigii, crâșmari, apari, zidari, pietrari, vărnicari (var), cărămidari, olari, teslari (dulgheri), ciobotari „de șehtien", ciobotari de „tebeținuri", butnari, tâmplari, mahali, curelari, ceaprazari, blănari ,cojocari, croitori, ișlicari, bărbieri, sumănari, abageri, făclieri, vutcari (rachieri), zlătari ; apoi ciocli și mișeii.

BRESNIȚA. Sat în Mehedinți. Resturi de construcții pe drumul roman.

BREȚCU. (magh. Bereck). Sat în jud. Trei-Scaune, lângă pasul Oituz. In vechime cnezat românesc „in medio Siculorum". — Urmele unui castel roman (inscripția unei cohorte).

BREZOI. Sat pe Lotru, aproape de vârsarea în Olt, jud. Vâlcea ; în munte. Biserica de la 1780.

BREZOAIA. Sat în Ilfov. Biserica din 1713 de la Petrașcu Brezoianu, mare vornic.

BREZOAIA. Sat în Dâmbovița. Biserica din 1758, de G. Sereili stolnic.

www.dacoromanica.ro

BREZOIANU. Familie b. din Ț.-Rom. (de la Brezoaia în Ilfov), sec. 16. — Petrașcu B. marele vornic al lui Brâncoveanu, tăiat la 1716 din ordinul lui Nic. Mavrocordat, bănuit că umblă după domnie.

BREZUICA. In jud. Romanați .Resturi romane.

BRITOLAGI. Popor celtic din antichitate, aflat în vremea ante-romană (dacă) în regiunea Prutului și Dunărei de jos (Dobrogea).

BRODNICI. Documente și cronici din secolul 12—13, vorbesc de Br. și de „țara Brodnicilor", vecină cu Cumania și care trebue situată în jud. Putna (Vrancea), spre Siret și Dunăre. Identitatea Br. e îndoelnică : un amestec de Români și Cumani, sau rămășițe de Slavi.

BROOS. Numele german al orașului Orăștie din Transilvania.

BROSCARI. Sat în Mehedinți. Brazda lui Novac.

BROSCĂUȚI. Sat în Bucovina (Storojineț). Biserica din sec. 18 de la Const. Volcinski.

BRUCKENTHAL. Familie nobilă săsească din Ardeal. — Samuel baron de B., prezident al guvernului țării la 1774-7, guvernator al Transilv. 1777-87, om politic ; întemeetor al muzăului și bibliotecii din Sibiu (1721-1803). — Michel, comite al Sașilor (1746-1813).

BRUCLA. Localitate dacă și romană în apropiere de Aiudul actual (j. Alba).

BRUSTURI. Sat în j. Baia. Biserică veche de lemn, refăcută la 1745.

BRUTTI, Bartolomeu. Boer în Moldova. Dalmatin. Sub Petru Vodă, mare Postelnic și m. vistiernic 1577-87 ; ucis de Aron V., 1591.

BUCEGI. Munții dintre văile Ialomiței și a Prahovei. Puternic masiv stâncos. Vârfuri peste 2000 m.: Omul, Caraiman, Furnica, Vârfu cu dor, Costila, Colțu Obârșiei, Jepul, Piatra arsă.

BUCIOC (Buciuc). Se numea (în sec. 17-18), steagul sau fanionul (o jumătate de tui) al unor boeri, ca marele spătar în Ț. Rom. (cuv. turcesc).

BUCIOC (Băcioc). Neam de boeri din Moldova; sec.

www.dacoromanica.ro

16-17. — Costea B., mare vornic, sfetnicul lui Graziani ; ucis la 1620 de Skender-Pașa. — Fiica lui Tudosca † 1637, a fost soția lui Vasile-Vodă Lupul.

BUCIULEȘTI. Loc lângă Podoleni (Tauri), în j. Neamțu, cu ruinele caselor domnești ale lui Gheorghe Vodă Ștefan, — și ruinele unei biserici din 1630 de la Dumitrașcu Ștefan Logofătul.

BUCIUM (latin : buccinum). Corn sau instrument muzical străvechiu, rămas încă în uz la munte, la ciobani, mai ales în Moldova. Lung până la 2m., de obiceiu din lemn de cireș sau de tei, dă prin suflare sunete prelungi și puternice. Servea pentru semnale în depărtare și la război.

BUCIUM. Neam boeresc din Moldova, înfloritor în sec. 15—17. — Ion Bucium, pârcălab de Hotin sub Ștefan Vodă, 1466. — Condrea B., marele vornic 1581-1592. Bănuit de Aron Vodă, fu tăiat de acesta, cu alți boeri,. la 1592. — Bucium stolnicul, † în bătălie la Finta, 1653.

BUCIUMENI. Sat în j. Baia; în docum. de la încep. sec. 15.

BUCOV. Sat în j. Prahova. Altă dată târg și scaunul județului Secueni, până la 1848 (în docum. de la începutul sec. 15). Biserica zidită la 1679 de Constantin și Matei Filipescu, refăcută la 1804 de Const. Filip. — La 1600, Oct. 20, lângă B., Zamoiski cu Simeon Movilă înving pe Mihai-Vodă.

BUCOV. Boerii de la B. (Prahova) sunt cunoscuți din sec. 15. Staico logofătul trăia la 1460. — Tudor de la B. fu ucis cu alți boeri de Alexandru-Vodă la 1569. — Ereau acelaș neam cu boerii de la Filipești.

BUCOVAȚ. Vechea monăstire, în marginea Craiovei spre Jiu, la Mofleni (j. Dolj), e acum părăsită. Biserică frumoasă, zidită la 1572 de jupân Ștefan Banul Cr. și fiul său Pârvu clucerul, din Craiovești, în locul altei ce exista din sec. 15. (Danii din vremea lui Basaraba III și lui Radu Vodă, 1540). Casele monăstirești s'au risipit.

BUCOVĂȚU-NOŬ. Monăstire, întemeiată pe stânga Jiului, la S. W. aproape de cea preced., de călugări de

www.dacoromanica.ro

la Horez și serdar Băluță în sec. 19, spre a înlocui pe cea veche care se surpa. (Zidăria făcută cu cărămizi din ruinele romane de aproape). In curtea mon., închisoare. — In pădurea din apropierea satului Bucovăț s'au găsit resturi de așezare protoistorică (val) și daco-romană la „Cetatea Jidovei", în Valea-Albă.

BUCOVINA. La 1775 o parte din N. W. Moldovei, cuprinzând ținutul Cernăuților cu mare parte din al Sucevei și Câmpulungul (peste 10.000 k. p.), fu cedată de Turci Impărăției germane la care fu anexată, luând de atunci numele de Bucovina. Istoria acestor ținuturi e a Moldovei, a cărei viață se desvoltase de la început în văile și târgurile de acolo: Suceava fosta capitală cu cetatea, Rădăuți, Siret. Cu partea de la Nistru la Ceremuș fusese întregită la 1498 de Ștefan-Vodă.—La 1790, noua provincie numită de străini „Bucovina", fu unită cu Galiția până la 1849, când fu constituită în țară autonomă a coroanei austriace, cu titlul de Ducat (Herzogtum), administrată de un Prezident al țării cu reședință la Cernăuți. In mijlocul anarhiei ce urmă războiului, în toamna 1918, populația Bucovinei ceru sprijinul României, apoi alipirea ei de vechea patrie. — Rutenii sunt numeroși în partea de nord. După anexarea la Austria, evreii începură să pătrundă în număr mare, formând azi cam două treimi din populația orașelor. — Impărțirea actuală a Bucovinei cuprinde județele: Suceava, Câmpulung, Rădăuți, Storojineț, Cernăuți, — („Bucovina" se numea în sec. 15 „pădurea cea mare a țării", dela care îi vine numele).

BUCOVINEI, MITROPOLIA. Episcopia de Rădăuți, mutată la Cernăuți în urma anexărei B. la Impărăție (1783) s'a numit „a Bucovinei". De la 1873 cu titlul de arhiepiscopie. — Episcopi: Dositei Herescul 1783—1789, Daniil Vlahovici 1789—1823, Isaia Baloșescu 1823 — 1835, Eugeniu Hacman 1835—73, Teofil Bendela arhiepiscop 1873—77, Teoctist Blajevici 1877—80, Silvestru Morariu 1880—98, Vladimir de Repta 1898—1924, Nectarie Cotlarciuc 1924—35, Visarion Puiu.

www.dacoromanica.ro

BUCŞANI. Sat în j. (Dâmboviţa). Biserica din sec. 16 dela Badea Clucerul.

BUCŞANU. Boeri de la Bucşiani (Dâmboviţa şi Vlaşca) se trăgeau din Stoica banul care trăia la 1540. In sec. 17 ei se numesc de la Merişani, după altă moşie. — Bărcan dela B., mare stolnic, conspiră în fruntea altor boeri la 1611, contra lui Radu Vodă, fu decapitat de acesta. — Preda B. mare logofăt şi mare Ban sub Ghika Vodă pieri în luptă la Leven 1664. — Staico, fiul său, unul din boerii fruntaşi în partida lui Băleanu (1669). La 1693, căutând să ia domnia, fu predat de Turci lui Brâncoveanu şi omorît (v. şi **Merişanu**). — In sec. 17-18 mai era o familie dela Bucşani în Vâlcea.

BUCUREŞTI, CETATEA de la. Cam pe la mijlocul oraşului de astăzi, a fost ridicată, probabil pe la sfârşitul sec. 14, pe malul râului, CETATEA DE LA DAMBOVIŢA, castel datorit lui Mircea Voev. în legătură cu cel de la Sf. Giurgiu, pentru apărare spre Turci. Această cetate de pe Dâmboviţa, lângă care erea satul începător al Bucureştilor, fu mărită în sec. 15 (prima menţiune în docum. e de la 1460), când erea cea mai de seamă a Ţării-Rom. („Castrum fortissimum illius terrae). Reşedinţă obişnuită a lui Radu cel frumos (luată la 1473 de Ştefan al Mold.), în cet. erea Curtea domnească, care fu scaunul mai multor domni în sec .16, alternând cu Târgovişte. Mircea III mări curtea, rezidind palatul, numit până târziu Curtea-veche. (v. **Bucureşti,** oraşul). — Castelul din care a pierit orice urmă, se afla dar după toate probabilităţile pe locul acestei curţi domneşti (strada Şelari-Carol), pe malul stâng, râpos, al apei. E însă posibil ca cetatea d'întâi să fi fost pe unul din mameloanele de pe malul drept (Mihai-Vodă, Mitropolia sau Radu Vodă).

BUCUREŞTI. PREISTORIE. In Buc. şi împrejurimi s'au aflat numeroase aşezăminte pre şi protoistorice. Unelte neolitice, de bronz şi ceramică s'au aflat la: Dealul Spirei, Lacul Tei, Ciurel, Pipera, Bucureştii Noi, Băneasa, etc. — Aşezările din vremea geto-daci-

www.dacoromanica.ro

lor au urmat după cum se vede, neîntrerupt până în zilele noastre.

BUCUREŞTI, ORAŞUL. La începutul sec. 15 erea un sat lângă cetatea de pe Dâmbovița, care se desvoltă ca târg în cel următor. (v. **Bucureşti, cetatea**). La 1580 târgul nu se depărta mult de malul Dâmboviței, dar de atunci se întinse spre N., NE. şi Sud, progresând fără încetare. Mai mulți Domni, începând din sec. 15 şi mai ales în al 16, îşi aveau scaunul la Bucureşti, în cetate, transformat pe la 1550 în curte domnească. Câtva timp împreună cu Târgovişte, scaunul obişnuit al țării, B. rămase singura capitală la sfârşitul sec. 17. Din vechile clădiri, afară de biserici şi câteva case refăcute nu a supraviețuit nici-una, oraşul prefăcându-se cu totul în sec. 19. Palatul domnesc, „CURTEA VECHE", se afla în cetate, pe locul cuprins azi între Dâmboviță, str. Smârdan, Şelari, Bărăția, Văcăreşti, Şerban-Vodă, şi fu refăcut şi înconjurat cu ziduri tari în sec. 16 de Mircea-Vodă Ciobanul. Curtea erea desscrisă ca „vastă". Arsă la 1718, a fost reparată şi apoi părăsită la 1774, fiind ruinată. (Ipsilanti construi atunci curtea nouă dela Mihai-Vodă, care arse la 1813). Din vechiul palat risipit şi din zidurile cetății n'a mai rămas nici o piatră.

BISERICILE mai vechi şi mai însemnate din B. sunt: — A Curței Domneşti, „Curtea Veche" din str. Carol), ridicată se pare de Mircea Voev. la încep. sec. 15, rezidită la 1553 de Mircea Ciobanul. (Inăuntru morm. lui Petraşcu V.). Un scriitor din 1631 o numeşte „sfânta biserică cea mare din scaunul Bucureştilor". Reparată la 1715 şi în sec. 19. (Pe la 1670 Gr. Ghika zidise alta, zisă „Bis. de jos a Curții"). — Mihai-Vodă, pe deal, mânăstirea cea mai veche din B., fondată prob. de Mircea pela 1400. (v. **Mihai-Vodă**). — Radu-Vodă, pe un deal, pe dreapta Dâmb., fondată la 1568: „Mon. S-tei Troițe" (v. **Radu-Vodă**). — Mitropolia, zidită pe locul unei bis. mai vechi de Constantin Şerban şi Doamna Bălaşa la 1655 şi bogat înzestrată (la 1747 avea 134 de moşii, locuri, case, vii mari, mori, 30 biserici şi schituri subordo-

www.dacoromanica.ro

nate și multe odoare). — Bis. Sf. Gheorghe (vechiu) zidită la 1562 de Nedelco Vornicul dela Balaci și soția lui Anca. A servit câtva timp de Mitropolie, la mutarea ei de la Târgoviște în s. 17. Avea școală în sec. 18. Rezidită după foc, la 1849. — Din veacul 17 sunt : S-ta Ecaterina spre Dudești, din 1604, dela Pană Vistierul. — S-ta Vineri, din 1645, de familia lui Niță Aga. Ctitorie a famil. Năsturel. — Colțea, făcută din lemn de Colțea Clucerul la 1665, zidită cu frumoase ornamente la 1705 de Mihai Cantacuzino și Radu Colțea. Cantacuzino a fondat și spitalul și făcut ziduri împrejur ; turnul înalt de 48 m. de la intrare, ridicat de Sandu Colțea (1714) dărâmat la 1888. — Bis. Doamnei, de la Maria Doamna lui Șerban Vodă, 1683, în locul altei de lemn; — S-t. Dumitru, a boerilor Bălăceni, reparată de Badea Vornicul la 1674 ; rezidită 1753 („Biserica de jurământ“) ; — Sf. Gheorghe nou, începută de Antonie Vodă, sfârșită de Brâncoveanu, 1707 ; — Slobozia, de la Radu V. Leon, 1665. In curte crucea de piatră a lui Leon Vodă, amintind lupta dela Dudești (1632). — Bis. Scaune (a Săpunarilor) de la 1611, azi părăsită ; — Zlătari din 1637, rezidită modern ; — Bis. Sfinților („cu sibilele“), de Popa Fiera 1696 ; — Sf. Nicolae din Șelari de jupan Pană în sec. 17 ; reînoită de Șerban și Andreica Cantacuzino, apoi de Regele Carol (1870); — Sf. Nicolae Sârbi, din 1692 de la Vasile și Sanda Potoceanu ; — Sf. Apostoli, fosta monăstire din sec. 16 (Tranovul), refăcută ; — Vergu de la Domnița Ancuța și Vergul postelnic ; — Brezoianu (a lui Popa Stoica) ; — Sf. Nicolae Tabacu, rezidită 1710 ; — Sf. Nicolae din prund, de Teofan călugărul, 1692. — Din secolul 18 sunt : Antim, a Mitrop. Antim (1715), în locul celei de lemn a lui Staicu Merișanu;—Bradul Boteanu pe la 1738;—Cărămidari a boer. Năsturel 1711 ;—Dobroteasa dela Const. Năsturel, 1730 ; — Bis. Enei de la Pană Negoescul (1724) ; — Bis. Dintr'o zi, de la Maria Brâncoveanu, 1702 ; — Stavropoleos, cu frumoase sculpturi, de călugărul Ioanichie St. 1724 ; — Udricani, 1734 ; —

www.dacoromanica.ro

Kretzulescu, de vornic Iordache Kretzulescu şi Domniţa Safta, 1722 ; — Sf. Elefterie, 1748 ; — Bis. Foişor de la Smaranda Mavrocordat, 1746 ; — Sf. Ilie din Gorgani, mai veche, rezidită în al 18 s.; — Domniţa Bălaşa, de fica lui Brâncoveanu Vo. 1751 ; — Bărbătescu vechiu (cuţitul de Argint) din 1764 ; — Bucur, paraclis al Mon. Radu Vodă, 1743 ; — Icoanei (Ceauş David) ; — Popa-Tatu (Fântâna boului) 1760 ; — Mântuleasa (1732) ; — Negustori (1740) ;— Sf. Nicolae Jicniţa (1712) ; Popa Soare (1745) ; a Spirei doctorul (1740 ; Olari (1755) ; Oţetari ; Schitu Măgureanu (1760); Oborul vechiu (1768) ; Stejar (1717); Silivestru (1760) ; Olteni (1721) ; Staicu (1740); Tirchileşti (1773) ; St. Ştefan (1764) ; Isvorul Tămăduirei a lui Mavrogheni (1789) ; Sf. Spiridon vechiu (1747) ; Sf. Spiridon nou (1765). Cele din sec. 19 puţin interesante în general. Bis. Amzei e din 1806. — Biserici cari nu mai există : Sărindar bis. mare şi bogată, zidită de Matei Basarab pe ruinele altei din sec. 15 ; dărâmată la 1896. — St. Sava, monăstire, fondată sec. 16 de Androne Părcălabul. Acolo era şi vechea şcoală a lui Brâncoveanu. Dărâmată în sec. 19. — Stelea, zidită 1580 de Stelea spătarul ; arsă la 1847. — Sf. Ioan din sec. 16, de la Andrei vistierul. — Bis. lui Ghiorma banul, zisă „a Grecilor", de pe la 1550 ; arsă de mult. — Bis. din livada Văcăreştilor, de la Mih. Cantacuzino, 1760, metoh al episcopiei Râmnic, de unde numele de „Episcopie" rămas locului ; dărâmată 1876. — Lângă Bucureşti sunt fostele monăstiri Cotroceni, Văcăreşti şi Plumbuita (v. la numele lor). — Biserici catolice: A Franciscanilor („Bărăţia"), din sec. 16, fosta monăstire. La 1578 exista biserica veche, refăcută la 1633 şi rezidită la 1716. Catedrala Sf. Iosif e modernă (1883).

MAHALALE din sec. 16—19, mai însemnate : Antim, Sf. Apostoli, Batişte, Bălăceanu, Bărbătescu, Boteanu, Brezoianu, Cărămidari, Colţea, Calicilor, Cretzulescu, Delea, Dudescu, Golescu, Sf. Gheorghe, Gorgani, Lucaci, Mihai Vodă (Scorţaru), Săpunari, Slobozia, Şelari, Stelea, Silvestru, Tabaci, Trâmbiţaşi,

www.dacoromanica.ro

Vergu. La finele sec. 18, orașul era împărțit în PLAȘILE : Târgului, Gorgan, Broșteni, Târgu de-afară, Podu Mogoșoaei, cuprinzând în total 92 mahalale. — In s. 19 fu împărțit în cinci despărțiri sau „vopsele".

ULIȚE vechi sau PODURI (strade podite cu bârne), în sec. 17-19 : Podu Mogoșoaei, al Brașovului, al Târgului de-afară, P. Calițel, P. Beilicului, Ulița Colței, Ul. Mare (Lipscani de mai târziu), Batiște, Văcărești, Târgoviște, Herestrău, Podu de pământ.

TARGURILE vechi erau : Tg. din 'năuntru (între ziduri, lângă Curtea domnească) ; T. de sus. unde sunt azi Lipscanii ; T. din afară (Moșii) ; T. Cucului (Sf. Gheorghe).

SPITALE (ospicii) : Colțea, din 1725 (M. Cantacuzino) ; Filantropia, 1815 ; Brâncoveanu, 1834 ; Maternitatea, 1839 (Mih. Ghika) ; Colentina, 1864.

Părți din B. au fost distruse de sinistre ca : focurile mari din 1719, 1804, 1847 ; cutremurul din 1802.

Bălți și gârle ce mergeau în Dâmbovița, au dispărut, afară de balta lui Dura sau a Cișmigiului din s. 18.

Bucureștii sunt capitala României dela 1861. Populația (în 1930) : 635.000 loc.

BUCUREȘTI. ARHIEPISCOPIA ortodoxă (v. **Mitropolii**). — ARHIEPISCOPIA CATOLICĂ de. La 1883 se înființă pentru catolicii din T.-Rom. un scaun la Buc. cu titlul de arhiepiscop-e. (Până atunci populația cat. ținea de episc. de Nicopoli, cu sediul la B). — Arhiepiscopi : Ignatius Paoli 1883-85, Paul Ioseph Palma 1885-92, Otto Zardetti 1894-5, Francisc Xavier de Hornstein 1896-1905, Raymund Netzhammer 1905-24, Alexander Th. Cisar 1924.

BUCUREȘTI. BATALII. La 1631, Aug. 23 lângă B., Aga Matei Basarab cu boerii olteni fură învinși de Leon Vodă. O cruce fu ridicată de acesta pe locul luptei. — Băt. dela Argeș, numită și de la Buc., între trupele rom. în retragere și cele germane, a avut loc dela 30 Nov.-4 Dec. 1916. Orașul a fost ocupat de inimic la 6 Decembrie.

BUCUREȘTI. TRATATE de pace încheiate la B., au fost : 1. Intre Rusia și Turcia la 1812. 2. Intre

www.dacoromanica.ro

Serbia-Bulgaria la 1886. 3. In urma răsboiului balcanic, 1913. 4. Intre Puterile Centrale şi România la 1918. — (v. **Tratate**).

BUDA. Sat în j. Buzău, lângă Cislău. Resturi din curţile întărite ale Doamnei Neaga (spre sfârşit. sec. 16). In ruinele bisericei de acolo s'a aflat mormântul ei.

BUDA. Sat în j. Tecuci. La „Cetăţue", urme de şanţuri ; tradiţie despre tătari.

BUDAI, Petru. Român nob. din Ardeal, în sec. 17 ; secretar influent al princip. Racoczy.

BUDAI de Banul (Deleanu), Ioan. Scriitor din Ardeal : lucrări literare şi istorice (1775—1820).

BUDANEŞTI. Sat în Mehedinţi lângă Bâseşti. Măgure, morminte, ziduri, antichităţi romane.

BUDEŞTI-Ghika. Sat în j. Roman. Biserica zidită la 1664 de Toma Cantacuzino v. vornic şi soţia lui Ana.

BUDEŞTI-BABENI. Sat în Vâlcea. Biserica zidită la 1825 de Alex. Diculescu vistier ; refăcută la 1930 de Zoe Golescu şi fica sa Maria.

BUDEŞTI. Comună în Maramureş. Staţiune preistorică.

BUDIŞTEANU. Familia boer. din Argeş, numită după satul Budeasa (sec. 17). — Constantin B., general. In 1877 col. comandant de brigadă se distinse la Plevna. Ministru de răsboiu (1838-1911).

BUDIŞTENI. In jud. Muşcel ; biserica ruinată a unei monăstiri fondată de logofătul Stanciu la 1685.

BUDUREŞTI. Sat în Vâlcea. O biserică de lemn dela 1715.

BUDVAR. Numele ruinelor cetăţii de la Odorhei.

BUFENI (Bufani). In Banat, regiunea muntoasă a jud. Caraş, locuitorii numesc B. şi „ţăreni" pe cei veniţi din Oltenia şi aşezaţi acolo în sec. 17 şi 18.

BUGEK. Conducătorul oastei mongole care venind de peste munţi în Ţara-Rom. (Kara Ullag), înfrânse pe voevodul Mişlav, în primăvara 1241.

BUGIAC. Ţinut în stepă, partea de jos a Basarabiei act. ce se întinde la răsărit de Prut şi la N. de

www.dacoromanica.ro

Dunăre, spre Nistru. Străbătut de Cogălnic și de Ialpug. In veacurile de mijloc locuit de Tătari (dela cari numele de B. care înseamnă unghiu, colț), acest ținut corespunde cu „Basarabia" veche (partea de sud a prov. rusești cu acest nume) sau „părțile tătărești" cucerite de Alexandru Basaraba în sec. 14. Până în sec. 15 a fost stăpânit de voevozii Ț.-Rom., apoi de ai Moldovei. Luat de Turci, fu dat (sec. 16) de ei Tătarilor Nogai și rămase în stăpânirea acestor până când fu anexat de Ruși. — (v. Basarabia).

BUHALNIȚA (Monăst. Hangului). Schit în j. Neamțu, la B. pe Bistrița, în munți. Fondat la 1626 de Miron V. Barnovski, în locul unei vechi sihăstrii de lemn.

BUHOCI. In jud. Bacău, o monăstire risipită. (v. Tamași).

BUHUȘ. Târgușor în j. Neamțu. Cunoscut din sec. 15 și 16, când se numea „București". Veche proprietate a familiei Buhuș.

BUHUȘ. Familie boerească fruntașă din Moldova; sec. 14—19.—Un Buhuș boer al lui Alexandru Voevod, 1420. — Dumitru D., mare vistiernic † 1647. — Sandu B. Hatman, cumnat cu Duca Vodă; caimacan la 1678. — Frații lui: Nicolae mare logofăt 1655, și Ioan, mare logofăt și caimacan al Mold.; Lupașcu, m. Spătar în Ț.-Rom. † 1676. — Ioan, mare logofăt 1715. — Nicolae m. logofăt. 1757. — Dumitru, mare logofăt, † 1846.

BUIA (Gross Bell; magh. Bolya). Sat în j. Târnava-Mare. Castelul de acolo, din secol. 15, a fost la 1598 în stăpânirea lui Mihai Vodă. Biserică de la finele sec. 16. — Urme romane.

BUICESCU. Neam boer. din Ț.-Român., care stăpânea satul Buicești din j. Olt pe la încep. sec. 16. — Diicu din B., mare Spătar al unchiului său Matei Vodă, comandă oastea dată ajutor lui Gheorghe Ștefan al Mold., la 1653. Candidat la Domnie la 1654, apoi pribeag în Ardeal și ucis de Mihnea V., 1658. — Papa B., fiul preced., mare paharnic, complotă contra lui Șerban Vodă la Turci, cari îl predară acestuia (1688).

www.dacoromanica.ro

BUICEŞTI. Sat în j. Olt. Biserica din sec. 16, zidită de boerii Buiceşti. Urme din casele lor.

BUJOREANU. Familie din Ţ.-Rom. (Vâlcea), cunoscută din sec. 16 ca boeri de la Păuşeşti şi Bujorani. — Şerban B., sfetnic al lui Brâncoveanu ; dintre boerii partizani Germaniei ; mare Ban 1716.

BULGARI. De la venirea vechilor Bulgari, de la cari se trage numele Slavilor de peste Dunăre, până la desfiinţarea statului lor, nu există nici-o urmă de stăpânire sau de influenţă politică bulgară în stânga Dunării, cum s'a arătat de unii scriitori. Istoria ţărilor noastre până în sec. 13 fiind necunoscută, o asemenea presupunere nu e întărită cu nimic. Viaţa socială a Românilor din evul mediu e bazată pe concepţii şi tradiţii deosebite de ale Slavilor de la Sud. — Târziu, infiltraţiuni şi colonii de populaţie bulgară, pe timpul când Bulgaria erea provincie otomană, sunt de semnalat pe câmpia Dunărei, în jud. Vlaşca, Ilfov, Teleorman, Dolj, unde s'au amestecat în populaţia românească. Bulgarii au rămas încă neasimilaţi în Dobrogea, Basarabia de jos şi Dobrogea nouă (Caliacra-Silistra) unde sunt mai numerosi.

BULIGA, Lupu. Mare căpitan de Dorobanţi, comanda oastea lui Matei Vodă contra lui Vasile Lupu şi a Tătarilor şi căzu în lupta de la Teleajen (1653).

BULUCBAŞA oficer subaltern în sec. 17—18 (nume turcesc) ; şef al unui BULUC cam de 100 oameni (vechiul „sutaş"). — BAŞ-bulubaşa, oficer superior, avea sub ordine pe bulucbaşi sau pe „iuzbaşii" de seimeni.

BUMBEŞTI. Sat în j. Gorj, la eşirea Jiului din defileu. — Ruine numite „Catina" ale cetătii romane (probabil ridicată pe o mai veche, dacă). Ziduri mari (o latură de 145 m.). Inscripţia din castru arată elemente din două legiuni. E poate vechia localit. ARCINA.—In apropiere, la Gura-Văei, ruinele mon. Vişina.

BUNDORF (Bodendorf). In j. Târnava-mare. Aşezare dacă (arme şi obiecte din epoca de bronz).

BUNEA. Monăstire, mai sus de Vâlcana, pe un mun-

www.dacoromanica.ro

te, în jud. Dâmbovița. Fondată la 1662 de Bunea Grădișteanu armașul; azi părăsită.

BUNEȘTI. Sat în j. Baia, la N. de Fălticeni. Urme de așezare gotică din sec. 4 (pietre, inscripții runice).

BURDUJENI. Sat pe valea Sucevei, j. Botoșani. Biserica, altă dată monăstirea TODIRENI, fondată de Tudor Moghilă, fratele lui Eremia Vodă, la 1597 (Icoane interesante).

BUREBISTA (Burevista). Rege al Dacilor, pe la 75—44 a Cr. Intemeetor al unui stat unitar și puternic al Geto-Dacilor, până atunci guvernați de deosebiți regi sau căpetenii, își întinse puterea peste Dunăre. După moartea lui (44 a. Cr.), marele regat se împărți din nou.

BURGHELE. Familie din Moldova de sus. (Dorohoi); sec. 17.

BURGHEZIA. — (v. **Orășeni**).

BURI, Buridensi. Triburi dace din părțile Olteniei și Ț.-Rom. de azi, la epoca lui Traian.

BURIDAVA. Din castelul roman B., pe drumul vechiu din valea Oltului, au rămas ruine aproape de Râureni, jud. Vâlcea, la sud de Râmnic. După nume se vede că erea o veche așezare dacă, a Burilor.

BURLĂ. Neam boeresc din Moldova (s. 14-16). — Un Burlă, boer al lui Petru Voevod, 1385. — Nicolae B., staroste de Șipin, sol în Polonia la 1545.

BURNAZ. Câmpie întinsă, ne împădurită și cu sate rari, în partea de jos a jud. Vlașca și parte din Teleorman. — Multe măguri antice.

BURSUCI. Sat în J. Tutova. Ruine dintr'un schit din sec. 16-17.

BURTICUM. Localitate daco-romană, pe Mureș, la drumul roman. S. E. de Apulum.

BUTUCENI. Sat pe Răut, în J. Orhei. In peștera din apropiere, biserică de la pârcălabul Bosii, 1675.

BUTCĂ. Trăsură închisă pe arcuri (carosse); sec. 18-19 în Ț.-Rom.

BUTCULESCU. Familie din Ț.-Rom., numită de la moșia Butculești (Teleorman). Din Mihai Roșiorul, † 1632.

www.dacoromanica.ro

BUTOI. Monăstire lângă satul B. (Dâmbovița). Fondată la 1461 de Vladislav Voev.; refăcută de strănepotul său jupân Dragomir Udriște m. vornic, boer de la Bănești și de neamul lui, la 1649. A fost una din cele dintâi monăstiri închinate.

BUZĂU. Râul. Afluent al Siretului, vine din Transilv. și întră în J. Buzău prin Cheia. Lung 250 k. Al 5-lea din Ț.-Rom. Afluenți: Siriu, Bâsca Bozilei, Bâsca-Chiojd, Nișcov, Slănic, Câlnău. Defileu la Crasna-Cheia. (Nume vechiu getic; la Greci : Museos).

BUZĂU. Orașul. Unul din vechile târguri ale Ț.-Rom., existând din a doua jumăt. a sec. 14. Pe râul Buzău, la marginea câmpiei, în drumul negoțului spre Dunăre. Prădat de Mehmed Bei la 1521, de Vasile Lupu și Timuș, 1639, a suferit apoi incursiuni și jafuri dese ale Turcilor dela Brăila, cari îl ard la 1806. Biserica Banu e din 1570; Ingerii de la 1600; Negustori de la jupân Badea din 1640. — Biserica episcopală, la marginea orașului, zidită la 1649, în locul celei vechi a Frăsinetului. — Reședința județului B.; Episcopie. — Populația (în 1930): 36.000 locuitori.

BUZĂU, Episcopia de. Inființată de Radu Voev. la 1469; a doua a Ț.-Rom. (Eparhia cuprinde județele: Buzău, Râmnic-Sărat și Brăila). — EPISCOPI: In sec. 16 : Paisie, Serafim, Anania 1525, Eremia, Atanasie 1557-87, Luca 1587-1605, Chiril 1610-20, Efrem 1620-26, Ștefan 1636-48, Serafim 1648-68, Grigore 1668-91, Mitrofan 1691-1702, Damaschin 1702-8, Joasaf 1708-16, Daniil 1716-20, Ștefan 1720-32, Misail 1732-40, Melodie 1740-9, Filaret 1749-50, Rafail 1753-64, Cosma 1764-87, Dositei 1787-93, Costandie 1793-1819, Gherasim 1819-24, Chesarie 1825-40, Filotie 1850-60, Dionisie 1861-4, Inocent 1873-93, Dionisie II 1894-1925, Ghenadie 1925.

BUZĂU, Județul. Numit după râul B. care'l străbate; una din regiunile bogate ale Ț.-Rom. Numeroase resturi din trecut (așezări preistorice, din epoca barbară, din veacurile de mijloc). In sec. 4, stațiune îndelungată a Goților (Caucaland). Ruine; monastiri

www.dacoromanica.ro

(Cislău, Menedec, Rătești, Berca, Găvan, Ciolanu). — Păduri, livezi, podgorii, petrol; chihlibar. — Suprafața 4936 k. Populația (1930) : 309.000 l.

BUZDUGAN. — Familie b. din Moldova, (Bacău).— George B. (1867-1929), membru al Regenței 1927-30.

BUZESCU. Neamul boerilor Buzești, ai căror strămoși stăpâneau vechile moșii Drăgoești, Cepturoaia, Călui, din Olt, Vâlcea și Romanați, erea printre cele dintâi în Oltenia încă din sec. 15. — Cârstian, mare vornic al Ț.-Rom. 1483-8 (†1512). — Fii săi: Vlad Banul († 1545), Dumitru pârcălab și Balica spătarul, ridicară la 1520 monăst. Călui. — Sub Mihai Vodă, vestiții trei frați B. (fiii lui Radu Buzea, mare armaș, fiul lui Vlad † 1584), sunt în fruntea sfetnicilor și căpitanilor săi : — Preda, marele Ban † 1612 ; — Stroe, marele stolnic (1535-1602), care muri din rana căpătată în luptă cu fiul Hanului, pe care-l ucise; — Radu, marele clucer, general de frunte și sol al lui Mihai, † 1610. Ei duceau în răsboi propriile lor oști din Oltenia. — In prima jumăt. a sec. 17, B. ereau cei mai puternici și mai avuți boeri ai Ț.-Rom. — Radu, fiul lui Radu I, mare Ban sub Matei Vodă. † 1647. — La 1656 Buzeștii stăpâneau 128 de moșii, mai toate în Oltenia.

BUZEȘTI. Sat în J. Olt. Pe deal „cetatea“, tradiția unei cetățui ce a fost acolo. O stăpânire a boer. Buzești.

C

CABANIȚA (Cabenița). Haina de ceremonie a Domnului. Lungă, cu mâneci largi, de stofă scumpă sau de mătase, cu blănuri de samur și cu ceaprazurile de fir. (în sec. 17-18).

CABEȘTI. Sat în J. Hunedoara. Rămășițe romane și preistorice.

CACALEȚI. Sat în J. Romanați. Mai multe movile, între cari „M. Jidovilor“ (olărie antică). Resturile lo-

www.dacoromanica.ro

calităţii romane CASTRA-NOVA de pe drumul Drubetis-Amutria-Romula.

CACIULAŢI. Sat în J. Ilfov. La locul zis „cetatea fetei", urme de şanţuri. Gorgane (protoistorice).

CACIULATEŞTI. In J. Dolj. La „Cetate", şanţuri, movile, zidării romane.

CACIULEŞTI. Sat în Gorj. La „Casa albă", urme de ziduri. — Măguri antice.

CADICHIOI. Sat în Dobrogea nouă, J. Silistra. Pe vechiul limes romanus, lângă Rahova de jos, ruine din castrul Candidiana (v. **Candidiana**). — Urme preistorice neolitice (ceramică, unelte).

CAFAS. Balconul din partea din 'napoi a bisericei domneşti, în care lua loc familia Domnului în timpul slujbei, şi care comunica cu palatul. Astăzi e locul corului.

CAFEGI-BAŞA. Slujbaş care avea grijă de cafeaua domnească. Introdus de Turci pe la finele sec. 17. (Nu trebue confundat cu „Capigi-başa", demnitar turcesc).

CAFTAN. Haina lungă de d'asupra, purtată de Domn şi de boeri în sec. 17-19, după moda turcească. — Haină de cinste ce se trimetea de Sultan Domnului. — De la caftan (cuv. turcesc), vine „a căftăni", adică a cinsti cu domnia sau cu o boerie prin darea caftanului.

CAHUL. Orăşel în Basarabia, lângă Prut. Târg înfiinţat la 1838. Reşedinţa judeţului C. Populaţia (1930): 10.000 loc. — Valul lui Traian în apropiere.— Lângă balta Cahul, spre Roşcani, avu loc (Iunie 1574) bătălia între Turci şi Ion Vodă al Mold., care, învins, se predă şi fu ucis.

CAHUL. Judeţ actual în partea de jos a Basarabiei, la Prut şi Dunăre. Parte din Bas. restituită la 1856 şi reluată de Ruşi la 1878. — Intindere 4482 k. p.; Populaţia (1930): 196.000 l.

CAIATA. Sat în J. Râmnic-Sărat. La 1784 lupte între Rusi şi Turci.

CĂI FERATE. — Cea dintâi cale ferată (drum de fier) din România veche a fost linia Bucureşti-Giur-

www.dacoromanica.ro

giu, construită la 1867-69. — In Transilvania linia Arad-Alba-Iulia, 1868.

CĂILE ROMANE IN DACIA. După cucerirea ei, Traian făcu în Dacia drumurile împietrite cari legau deosebitele părţi ale provinciei cu Dunărea şi cu Moesia. De-alungul lor aflăm castrele, oraşele şi staţiunile ale căror rămăşiţe au fost descoperite în zilele noastre. — Drumurile cunoscute ale Daciei ereau: — In Banat-Transilvania: de la Dunăre (Viminacium, in Serbia act. la Castolaci), Lederata, prin Arcidava-Berzovia-Aizis-Caput bovis la Tibiscum. Aci întâlnea calea de la Tierna (prin Ad Mediam-Praetorio-Gaga) şi urma de la Tibiscum prin Pons Augusti la Sarmisegetuza. Calea de la Sarmisezetuza (prin Salinis-Potaissa) la Napoca şi (prin Optatiana-Cersie) la Porolissum. — In Oltenia act., calea de la Drubetis (prin Amutria-Pelendava-Castris novis) la Romula, se întâlnea aici cu două căi de la Dunăre, cari plecau una de la Islaz, alta de la Celei. De la Romula urma apoi dreapta Oltului prin Accidava, Buridava, Pons Aluti, trecând pe malul stâng aproape de Castra Traiana, şi urcând defileul (Arutela, Pons Vetus) spre Transilvania (Stenarum, Cedonia) la Apulum. Părţi din acest drum se mai văd încă bine pe alocuri. — De la Aquas în Transilv., un drum mergea pe Mureş spre Apus. De la Apulum urma valea Mureşului spre N. Est, în regiunea minelor. De la Turnu-Roşu o altă cale urca valea Oltului spre N. E., întâlnind pe cea de la Apulum pe Târnava. — Un drum încă necercetat a fost şi în stânga Oltului, urmând valul de la Dunăre la Câmpulung şi munţi (Bran). — Un altul trecea probabil de la Drobetta sau Amutrium prin valea Jiului spre Bumbeşti şi de acolo la Ulpia Traiana. — Drumuri pentru exploatarea minelor ereau şi de la Apulum la Alburnus (Roşia) ; de la Napoca pe valea Someşului, etc. — In popor, în Ţara-Rom., drumul roman e numit „calea lui Troian".

CAIMACAM. Vorbă turcească care înseamnă locţiitor, întrebuinţată la noi din sec. 17. — CAIMACAM DOMNESC, în aşteptarea sau lipsa Domnului, de obi-

www.dacoromanica.ro

cei doi boeri. (In sec. 19, la 1866 s'a numit: „Locotenent domnesc"). — Caimacamul CRAIOVEI, îndeplinea funcţiunile m. Ban (care şedea atunci la Bucureşti) între 1761—1830.

CALACHIOI. Ruine de fortăreaţă romană pe Dunăre, în jud. Constanţa la sud de Topalu. — (v. Capidava).

CALAFAT. Oraş pe Dunăre, în J. Dolj. Schelă veche: vama de la Calafat exista la 1385. (După o tradiţie locală, ar fi fost fondat de un Mihai Calafat, prob. un calafatar de corăbii). Târg reînfinţat la 1853. — La 1828 şi 1854 au fost în localitate lupte între Ruşi şi Turcii de la Vidin. Acolo începură şi ostilităţile cu Turcii la 1877. — In apropiere rămăşiţe romane. — Populaţia (1830): 8000 loc.

CĂLAN. Sat în J. Huniedoara pe Strei. Ape termale, băi, cunoscute din vremea dacă (Idata) şi romană. — (v. **Ad.** aquas). — Uzine de fontă.

CĂLĂRAŞI. Oraş pe Borcea. Ca sat şi târguşor se numea altă-dată LICHIREŞTI. Pe la 1775 începu să fie numit şi C. Intre 1852-80 s'a numit „Ştirbei". De la 1833 reşedinţa jud. Ialomiţa, mutată de la Urziceni. Populaţia (1930): 18.000 loc. — La apus de oraş e lacul sau iezerul CĂLĂRAŞI (aproxim. 500 ha. suprafaţă).

CĂLARAŞI. Sat în j. Dolj, pe Dunăre. Urme antice (arme, oseminte).

CĂLĂRAŞI. Cea mai mare parte a călărimei erea formată altădată de călăraşi (= călări, călăreţi), oşteni de ţară (moşneni), cari mergeau la oaste pe socoteala lor şi cari în Ţara-Rom. se socoteau pe „cruci", sub comanda generală a marelui spătar. Ei se adunau pe judeţe, ca şi Dorobanţii (după locul de tabără se numeau C. de Măneşti, Gherghiţa, etc.). Pe la 1600 ereau 8 până la 10.000 ; la 1680 se mai numărau 4000 ; după aceea dispar ca şi celelalte elemente ale oastei ţării. — In Moldova, C. formau deasemenea, pe vremea lor bună, 10—11 cete sub căpitanii lor ce ţineau de Hatman. Călărimea aleasă erea dinspre Nistru: Lăpuşna, Orhei, Soroca, Ti-

www.dacoromanica.ro

gheci, contra Tătarilor (sec. 15—17). — „Căl. de Țarigrad" ereau curieri pentru Turcia; „Căl. de Galați" curieri de margine, câte 50 sub un vătaf. „Căl. agiei" serveau de curieri în Capitală. (sec 17-18). — In reorganizarea armatei moderne, numele de CALARAȘ reapare la 1869 și 1871, cu înființarea regimentelor de cavalerie numite astfel. (recrutarea teritorială, cu schimbul, calul proprietatea soldatului) (v. **Cavaleria** și **Călărime**).

CALARAȘAUCA. Un schit din sec. 17 în jud. Soroca. Biserica din 1782.

CĂLĂRIMEA. Oastea veche a țărilor rom. erea în primul rând alcătuită de călărime (cavalerie), care purta în genere numele de CALARAȘI. Proprietari de pământ, moșneni și oameni liberi de țară, ei veneau la oaste pe seama lor, cu calul și armătura, conduși de boerii de care țineau. — Fruntea călărimei o forma boerii țării, CURTEA sau „Curtenii", și în Țara-Rom. și ROȘII, adunați în cete. Aceștia decideau în lupte, unde însoțeau pe Domn. — Mai multe feluri de trupe călări au existat de-a lungul vremei. (v. **Roșii**, **Călărași**, **Curtea**, **Curteni**, etc). — Din a doua jumăt. a sec. 17, după ultimele domnii militare, ale lui Matei Vodă și Constantin Șerban, căl. țării cade și piere. — (Pentru căl. în sec. 19, v. **Cavalerie**).

CĂLDĂRUȘANI. Monastire în J. Ilfov, pe lacul C. în ostrov. Fondată la 1638 de Matei Basarab, în locul unei mici sihăstrii. Biserică mare. Case mari monăstirești (populată cu călugări). Intărită de Matei V. cu ziduri împrejur.

CALEA TROIANULUI.—(v. **Troian** și **Valul roman**).

CALEM. Cancelaria la Divan sau Logofeție, în sec. 18 (Ț.-R. și Mold.). — CALEMGIU erea scriitorul.

CALIACRA. In Dobrogea nouă, la Mare (j. Caliacra). In antichitate, pe promotoriu C. se afla localitatea TIRIZIS, locuită de Geți. In epoca bizantină apăru numele de ACRA, dela castelanul lui Vitalianus (sec. 5), mai târziu KALI-AKRA. Cetate importantă în evul mediu, din care au rămas ruine.

www.dacoromanica.ro

CALIACRA. Județ al Dobrogei noui, anexat la 1913. Numele i s'a dat după cetatea Caliacra. Reședința la Balcic. Suprafața 4500 k. p. Populația (1930) : 167.000 l.

CĂIAN, Ioan. Călugăr franciscan, muzicant, scriitor. Român dela Caian (Transilv.) (1629—87).

CALIARHI. Familie din Ț.-Rom., în sec. 18 ; de origină greacă.—Antonake C.— Florescu, Ban 1742.

CALICHIOI. Sat în Dobrogea, la sud de Mangalia, J. Constanța. Ruinele castrului Capidava. — (v. **Capidava**).

CĂLIMĂNEȘTI. Sat în j. Vâlcea, pe defileul măreț al Oltului. Cunoscut în documente de la 1386. In apropiere Cozia. Stațiune de băi. — In insula din mijlocul Oltului un schit cu biserică interesantă și bine păstrată, zidită la 1519 de Neagoe Voevod și Doamna Despina, numit OSTROVUL. — Biserica satului e din 1711, de la Serafim egumen de la Cozia.

CĂLINEȘTI. In j. Prahova. Biserica zidită la 1636 de Jupân Atanasie și Tudora.

CĂLINESCU. Familie boer. din Ț.-Rom., de la Călinești în Prahova ; cunosc. din sec. 16. Ion C. Căpitanul, ucis de Seimeni, 1655. — C., o altă familie, din j. Gorj.

CALINIC Miclescu. Mitropolit al Mold. 1865—75, apoi Primat 1875—86. (v. **Miclescu**). — CALINIC, episcop de Râmnic 1850—68.

CALLATIS. — (v. **Kallatis** și **Mangalia**).

CALLIANI (Călian) de Vad. Familie din Făgăraș. — C., general austriac, comanda în Transilv. la 1848.

CALLIMAKI (Calimah). Familie din Moldova (ținut. Câmpulung), cunoscută în sec. 17 sub numele de Călmașul. A dat mai mulți Domni Mold. în sec. 18. — Gavril C. (1689-1746) Mitropolit al Mold. — Ioan C. Domn în Moldova 1758-61. — Fiii săi : Grigore, Domn Mold. 1761-64 și 1767-69 († 1769) ; — și Alexandru, Domn 1795-99. — Scarlat, fiul lui Alexandru, Domn Mold. 1806 și 1812-17. Bun administrator ; a decretat condica de legi care-i poartă numele. Ucis de Turci la 1821.

www.dacoromanica.ro

CALMAŢUI. Gârlă în J. Olt-Teleorman; formează balta Suhaia la Dunăre. — C., pârâu mocîrlos în J. Buzău-Brăila.

CALOMFIREŞTI. Sat în Teleorman, leagăn al boerilor de la C., din secol. 16 : — Radu din C., unul din căpitanii vestiţi ai lui Mihai Vodă, în luptele cu Turcii, † 1598. Numele lui a rămas în tradiţia populară. In sat ruine din vechia lui curte. — In apropiere de C. resturi de aşezare preistorică (scule şi arme neolitice).

CALMUTZKI. Familie b. din Moldova de sus (Bucovina).

CALOTA. Mare vornic al lui Neagoe Voev.; ginerele lui Vlad Vv. călugărul. Din boerii dela Periş şi Cocor. † 1521.

CALOTA. Mare Ban sub Mihai Viteazul († 1598). Din boerii de la Boziani.

CALPAC. Coafură sau căciulă de blană scumpă, pe care o purtau Domnii (în sec. 16-18). Erea împodobit cu pene şi pietre preţioase (surguciu).

CĂLUGĂRENI (ai Monăstirei). Sat în Vlaşca pe Neajlov. La 1595, August 13, bătălia în care Mihai Vodă birui pe Sinan Paşa. — In împrejurimi, Matei Vodă clădise o biserică (1644), azi risipită. O cruce de piatră a lui Şerban Vodă din 1682.

CĂLUGĂRENI. Sat în Mehedinţi. Urme romane. — Resturi de zidărie, după tradiţie al unei monăstiri a Sf. Nicodim de la Vodiţa (s. 14).

CĂLUI. Monăstire în J. Romanaţi ; fondată la 1579 de Vlad Banul şi fraţii lui Dumitru şi Balica (boeri Buzeşti), în mijlocul pădurilor. In biserică mormintele ctitorilor Buzeşti şi chipurile lor, ale lui Mihai Vodă şi Petru Cercel. Clopot din sec. 16. Ziduri de apărare împrejur.

CALVINI. Sat în Buzău. Colonie săsească veche : „Săseni“. — Pe dealul-Cetăţuei („Cetăţuica“) exista în sec. 13 un castel al Ordinului teutonic din Ţara Bârsei, ridicat pe valea Bâscei, stavilă în spre Cumani. — Biserica din 1775, de la Tudor Săseanu vătaful.

www.dacoromanica.ro

CĂMARA domnească, erea vistieria deosebită a Domnului în Ţ. R. şi M. Veniturile ei (din sec. 15 şi următori) se trăgeau mai ales din vămi, ocne, birul negustorilor străini şi alte dări şi dijme (de la vin, stupi, etc.), cari constituiau lista civilă a Domnului.

CĂMARAŞ mare. Erea intendentul cămarei sau vistieriei domneşti. Găsim această slujbă în documente dela 1430. In Moldova, verifica şi măsurile negustorilor şi avea dreptul să-i judece.—Cămăraşu DE RAFTURI avea grija hamurilor şi şelăriilor Curţei (sub vel Comis). — Cămăraş DE OCNA erea administrator-casier al ocnelor de sare. — Cămăraş DE ISVOADE se chema secretarul la Logofeţie.

CĂMĂRAŞEL. Slugă a iatacului domnesc. — Slujbaşi în subordine ai vel cămăraşului.

CAMHA. Mătase turcească în vechime.

CĂMINAR mare (In Moldova: „cămănar"). Slujbă boerească în sec. 18-19. In sarcina lui erea strângerea dijmei de la ceară şi de la băuturi. Avea însărcinări şi pe lângă Domn. — Numele vine de la:

CĂMINA (cămana în Mold.). Dare pe băuturi dela cârciumi, în vechime (Ţ.-R., M.), pe care o strângeau căminarii, agenţi ai căminarului-mare.

CAMPANIA DIN UNGARIA, 1919. In Iulie, trupele conduse de guvernul comunist instalat în Ungaria, atacară pe Români la Tisa. Printr'un contra atac, armata română le respinse şi, continuând ofensiva înaintă spre Budapesta, încercui şi prinse armata maghiară. Budapesta fu ocupată la 4 August. Prin această energică operaţie, bolşevismul şi teroarea roşie luară sfârşit. In Noembre, trupele române fură retrase din Ungaria pe noua graniţă de Apus.

CANANO. Familie boerească din Moldova de N., cunoscută din sec. 17.

CANAVĂŢ. Stofă de mătase împletită cu fir de aur, adusă din Apus. (s. 16-17).

CANDIANO. Familie din Bucureşti. — Alexandru C.-Popescu, general; s'a distins în 1877, com. de batalion la Griviţa (1841-1901).

CANDIDIANA. Castru roman în Moesia inferior.

www.dacoromanica.ro

Ruinele lângă Cadichioi, la Dolni Rahova, J. Silistra, pe Dunăre. Numit şi NIGRINIANIS. Restaurat în sec. 6, a continuat ca cetate bizantină. (Antichităţi, ceramică ornată ; drumul roman).

CANONIA. Localitate în Dacia, nu departe de Arcidava; în Banatul actual.

CANTACUZINO. Familia C., originară din Constantinopol, unde a dat Imper. bizantin mai mulţi bărbaţi vestiţi şi un Impărat din sec. 14, e stabilită în Ţara-Rom. din sec. 17 : — Constantin, fiul lui Andronic, mare Postelnic, erea unul din boerii cei mai puternici la jumăt. sec. 17. Insurat cu Elena fica lui Radu Vodă Şerban, moştenitoare a mari averi. Prin intrigile lui Leordeanu şi altor boeri, fu omorât la 1663 de Grigore Ghika V. Fii săi ereau : — Drăghici, mare Spătar, † la Constantinopol 1677 ; — Constantin II, mare Stolnic, boer învăţat, scriitor, poliglot, o figură din cele mai strălucite ale epocei. Bănuit de prietenie cu Austria, fu ucis cu fiul său Ştefan Vodă de Turci (1639-1716); — Şerban (mai jos) ; — Mihai, mare Spătar, cărturar, fondator al bis. şi spital. Colţea ; duşman al lui Brâncoveanu. † 1716 ; — Matei, vel Agă, † 1686; — Iordache mare Spătar (1661-92). — Şerban, Domn al Ţării-Rom., 1678-88. Aduse îndreptări în cârmuirea ţării. La 1683 însoţi pe Turci la asediul Vienei (1640-1688). — Ştefan, fiul lui Constantin stolnic, fu Domn al Ţ.-Rom. 1714-16 ; omorât de Turci. — Toma fiul lui Mihai, mare Spătar al lui Brâncoveanu, în timpul răsb. ruso-turc la 1711, trecu cu oastea la Ruşi. † 1721 în Rusia. — Gheorghe, fiul lui Şerban V. fu mare Ban sub ocupaţia germ. a Olteniei 1719-26 († 1738). — Şerban, mare vornic, fiul lui Drăghici, † 1718. — In sec. 18, mai mulţi C. din cele 3 ramuri ale familiei se disting în afacerile publice ale Ţ.-Rom. (alţii au trecut în Austria şi Rusia) : — Matei, comite, mare Ban 1739-41, — Pârvu, mare Ban, † 1768. — Mihai, mare Ban, partizan al Rusiei (1723-87). — Constantin, caimacan domnesc la 1848 (1790 † 1877). — George Gr., om politic, Prezid. al Consiliului, Şef al

www.dacoromanica.ro

partidului conservator (1837-1912).—Gheorghe C., om politic (1845-98). — Matei, jurisconsult, om politic (1854 † 1925). — Ioan, savant, medic, profesor (1863-1934).

CANTACUZINO (Moldova). Cele două ramuri din Moldova ale familiei Cantacuzino: de la Pașcani și dela Deleni, se trag din Iordache, mare vistiernic († 1663), fratele lui Constantin Post. din Ț.-Rom. — Dumitrașcu, fiul lui Matei vistiernic, dintr'o altă ramură înrudită, a fost Domn al Mold. la 1675 și 1684-5. — In sec. 18 și 19 mai mulți C. sunt mari Logofeți ai Mold. — Ilie Canta, mare Logofăt, † 1762, a scris un Letopiseț dintre anii 1741-61. — Nicolae, m. Logofăt 1859, om politic, adversar al Unirei. — Ioan (Zizine), scriitor, om politic; traducător al lui Schopenhauer în l. franceză (1829 † 99).

CANTEMIR. Familie de boeri și Domni ai Moldovei. După tradiție cobora din Hanii tătari (sec. 16). — Constantin C., Domn al Moldovei 1685-93. In domnia lui, Sobieski Regele Poloniei, intrase în Moldova ca să o coprindă. (1627 † 1693). — Fii săi domniră de asemenea : — Antioh între 1695-1700 și 1705-7 († la 1736) ; — Dimitrie C. Domn al Mold. 1710-11. Devotat Țarului Petru cel mare, cu care plecă în Rusia după răsboiul cu Turcii, rămânând la Curtea lui. Istoric și cel mai de seamă cărturar român al timpului. (Istoria Impărăției otomane ; Descrierea Moldovei, etc.) (1673-1723). — Urmașii lui trăiră în Rusia, unde familia se stinse la 1820.

CANTILLI. Fam. din Prahova (Ploești). — Grigore, general; în camp. din 1877 col. comand. de brigadă la Plevna (1839-1906).

CANȚALAREȘTI. Sat în J. Vaslui. Podeț de piatră, făcut la 1636 de Hatmanul Gavril și soția lui Liliana.

CAPĂȚANENI. Sat, pe Argeș, alături de Poenari (J. Argeș), în apropiere de care sunt, pe munte, ruinele cetăței dela Argeș zisă a lui Negru-Vodă. (v. **Argeș**).

CAPELA. Deal la Râmnic (Vâlcea) lângă oraș, cu ruinele unei bisericuțe catolice. — La locul „boul de piatră", resturi dintr'un altar roman.

www.dacoromanica.ro

CAPIDAVA. Așezare getică și romană importantă, la Dunăre, unde e astăzi satul Calichioi (J. Constanța). Ruinele castelului roman (ziduri, pietre, altare).

CAPIGI-BAȘA. Demnitar turcesc la Curtea Sultanului ; șambelan.

CĂPITAN. Comandant militar din vechime, demnitar, oficer superior de importanță și grade deosebite în Ț.-Rom. și Moldova. Ereau : căpitanii cei mari, căp. de diferite corpuri de oaste (Roșii, etc.), căp. de cete ; apoi căpitanii de județ și de margine, etc. (v. mai jos). In sec. 18, oaste națională nemai fiind, dispar și C., rămânând numai titlul unor slujbe mici: Căpit. de târg, de poteră, de poștă, etc. — In armata modernă (dela 1830), gradul de căpitan e al oficerului comandant de companie, escadron, sau baterie, ca pretutindeni. — CAPITANUL CEL MARE erea comandantul său generalul Dorobanților (până în sec. 18) și se numea încă „C. m. de Dorobanți". In sec. 17 erea subordonat și locțiitor Agei, care comanda pedestrimea. Sub el ereau CĂPITANII cetelor (batalioane, regimente) de dorobanți, pe județe. (In Moldova aceștia ereau „căpitani de mii"). — CAPITANUL DE JUDEȚ (mari, vel). In Țara-Român. pe lângă comanda militară, erea capul administrativ și judecătoresc al unui județ, din s. 16 (urmaș al pârcălab. și banilor) până la înființarea ispravnicilor în sec. 18. (Corespunzător acestei funcții în Mold. erea pârcălabul și starostele). Sub căp. de J. ereau căpitanii de PLASA și de PLAI, suprimați la 1775 și înlocuiți cu „vătafii" (în Mold. „ocolași"). Căpitanii DE MARGINE ereau ai județelor de hotar în Țara-Rom. : Slam-Râmnic și Mehedinți (acesta urmaș al vechilor bani de Meh.), și le zicea de obicei vel căp. „de Focșani" și „de Cerneți". Aveau și paza hotarelor. — CĂPITAN DE CODRU erea comandant și cârmuitor al Tigheciului, în Moldova.

CAPLEA, Domnița. Fica lui Vlad-Vodă călugărul : soția lui Staico din Băjești, apoi a vornicului Bogdan, † după 1512.

www.dacoromanica.ro

CĂPOTICI. Neam de boeri din Moldova (ţinut. Sucevei), în sec. 16-17.

CAPRIANA (Chiprieni). Monăstire în Mold. (Basarabia) lângă Kişineu. Exista la 1420, când e numită în doc. „Mon. de la Vişnevăţ, unde erea stareţ Chiprian", de la care îi vine numele. Fondaţiune a lui Alexandru Voev., care o dărui Doamnei sale Marena la 1429. Biserica fu reînoită la 1545 de Petru Rareş, şi la 1820.

CAPŞA. Familie b. din Moldova (Botoşani).

CAPUKEHAIA. Trimesul, agentul, reprezentantul permanent al Domnilor români la Constantinopol (în sec. 17-18).

CAPUT BUBALI. Staţiune cu lagăr roman la Valea-Boului de azi, în Banat (J. Severin).

CARABAIR. Deal pe Dunavăţ, la sud de braţul Sf. Gheorghe al Dunărei, J. Tulcea. Urmele unei puternice cetăţi bizantine (probabil din sec. 4), care a durat până în epoca genoveză (sec. 14): „La Dunavici" (Dunavăţ). Poate PLATEYPEGIIS bizantin.

CARABĂŢ. Neam boeresc din Moldova, în sec. 16. — Petru C., staroste, vornic mare la 1525, bătu pe Tătari la Şerbanca.

CARACAL. Oraş în Oltenia ; reşedinţa jud. Romanaţi. In veacul 15-16 erea sat şi moşie a Basarabilor-Craioveşti şi boerilor de la Brâncoveni. Târg pe la începutul sec. 19. — Biserica Sf. Gheorghe, refăcută de Matei Vodă, (apoi la 1817), avea ctitor din s. 16 pe jup. Barbu fiul Predei Craiovescul. Mihai Vodă îşi avea aici curţile pe moşia domnească. Matei Basarab rezidi Curtea cu casele, din cari au rămas ruine în Potroseni, unde se află şi biserica. — Populaţia (1930) : 15.000 l. (Numele C. e cumanic sau turcesc). — Urme de aşezare preistorică şi romană.

CARACALLA, M. Antoninus. Imperator roman, 211-17. In vremea lui apărură Goţii în Dacia.

CARACAŞ. Familie orig. din Macedonia. — Dimitrie C. D-rul, stabilit în Bucureşti (1735-1804) şi — fiul său Constantin (1773-1828), ereau medici renumiţi.

CARADA, Eugen. Financiar, om politic. (1886-1910).

www.dacoromanica.ro

CARAGEA. Numele romanizat al famil. Karadja. — (v. **Karadja**).

CARA-HARMAN. Sat în J. Constanța, la Mare și lagune. Ruinele „Cetății negre“ (turcește : „Tuzla Ciair“), resturi ale unui oraș antic, poate Halypedon.

CARANASUF. Sat în Dobrogea, în apropierea căruí, pe lacul Sinoe se afla cetatea antică Istria. (v. **Histria**).

CARANI. In Jud. Timiș-Torontal. Așezare protoistorică dacă (obiecte de bronz și de aur).

CARANSEBEȘ. Oraș în Banat (J. Severin), pe Temes și Sebeș. Veche așezare daco-romană. In evul mediu apare în docum. la 1280 (Caran și Sebeș): Cetatea regească de acolo, fu refăcută în sec. 17 și dărâmată în al 18. Altă dată erea la C. și o monăstire franciscană. O biserică ortodoxă din sec. 17 (fost schit) ; o alta din al 18. — Populația (930) : 9000 l.

CARANSEBEȘ. Cel mai de seamă din districtele românești ale nobililor din Banat (septem sedium Valachorum), în sec. 13-16, având ca centru cetatea Caransebeș. — Numele vine de la două districte unite : Caran și Sebeș. — (v. **Districte**).

CARANSEBEȘ. Episcopia rom. ortodoxă de C. a fost înființată la 1864. — Episcopi : Ion Popasu 1865-89, Nicolae Popea 1889-1908.

CARAȘ (Carașova). Sat în Banat, Jud. Caraș. Pe deal, ruinele unei cetăți din sec. 12-13. Centrul unui vechiu district românesc de graniță din acel timp, al cărui comiți sunt citați în sec. 13-14.

CARAȘ. Râu din Banat, afluent al Dunărei. In antichitate : Apo.

CARAȘ. Județ în Banat. Inființat la 1929 prin împărțirea în două a J. Caraș-Severin. Altă dată (sec. 15) comitat al Ungariei. Numele vine dela râul C., și e urmarea vechiului scaun românesc Caraș. Reședința la Oravița. — Mine, industrii, păduri. Multe localități daco-romane. Ruine. — Suprafața : 4800 K. p. Populația (1930) : 202.000 l.

CAREII (magh. : Nagy-Kàroly ; Careii-mari). Oraș în Jud. Sălaj, la N. Transilv. Fosta reședință a comi-

www.dacoromanica.ro

tatului Satmar. Populaţia, în mare parte maghiară (1930) : 16.000 l.

CAROL I. Regele României. Fiu al lui Carol-Anton Principe de Hohenzollern-Sigmaringen şi al Josefinei Ducesă de Baden. (n. 20 Apr. 1839, † 11 Oct. 1914 Sinaia). — Domn al României 10 Mai 1866, — Rege 14 Marte 1881. Bun şi înţelept cârmuitor. România se transformă şi se ridică sub domnia lui în toate direcţiile, luând un loc de cinste printre puterile europene ; oameni vrednici şi patrioţi îl ajutară în opera de desăvârşire a ţării. (Lucrări publice, armata, finance, învăţământ, ordine). — După declararea Independenţei (10 Mai 1877), România luând parte la răsboiul ruso-turc, Princ. Carol fu comandant de căpetenie al trupelor ruso-române victorioase la Plevna. Neatârnarea fu consacrată pe câmpul de luptă. — In 1913, intervenţia armată a României în Bulgaria puse capăt răsboiului balcanic. — Căsătorit (1869) cu Elisabeta Principesă de Wied. — Marele Suveran fu înmormântat în biserica .Mon. Argeş, reconstruită de el.

CAROL II. Rege al României dela 8 Iunie 1930. Fiu al Regelui Ferdinand şi al Reginei Maria ; n. 3 Oct. 1893. — Căsătorit (1921-28) cu Elena Principesă de Grecia.

CAROL XII. Regele Suediei, 1697-1718. După pierderea bătăliei dela Pultava, cu Petru cel mare, la 1709, viteazul Rege se refugiă la Bender (Varniţa), unde stete doi ani şi de unde îndemna pe Turci la răsboi cu Rusia. Şederea şi aventurile lui la Bender au rămas vestite. La întoarcerea în Rusia (1714), trecu prin Ţara-Rom.

CAROL ROBERT. Rege al Ungariei, din casa angevină, 1308-1342. La 1330, Noembre, pornind o expediţie împotriva lui Basaraba al Ţării-Rom. fu înfrânt în munţii Argeşului.

CARP. Familie boerească din Moldova (Vaslui şi Basarabia), cunoscută din sec. 17. — Petru C., om de Stat, Şef al partidului conservator, Prezident al Consiliului. (1837-1919).

www.dacoromanica.ro

CARPI (Carpodaci, Carpiani). Unul din popoarele cele mai puternice din grupul dacic, în antichitate. Triburile carpe ocupau regiunea de Nord a Daciei și Moldovei act., prin Basarabia, spre Nistru și spre Dunăre. Erau probabil un amestec geto-sarmatic. In sec. 3 se aflau în luptă cu Romanii.

CARPAȚI. Numele șirului de munți ai Țării-Rom. și Moldovei (cunoscut geografilor străini mai adesea ca „Alpii Transilvaniei"). Românii nu îl întrebuințau în vechime. — Scriitorii greci antici au transmis cei dintâi acest nume (La Ptolomeu κάρπατης; la Ephor κάρπιδαι). Alții îi cunosc sub alte numiri: Caucasus, Montes Macrocemni (Plinius) ; Alpes Bastarnici, în Mold., (Tabla lui Peutinger) ; Montes Serrorum (în Ț.-Rom., Ammian Marcel). — (v. și **Munții**).

CARPENIȘANU. Familie b. din Ț.-R., (Dâmbovița).

CARRUM PORTUS. Localitate greco-romană, probabil lângă capul Șabla, la sud de Mangalia act. (J. Constantza).

CARSIDAVA. Localitate dacă, prin N. Transilv.

CARSIUM. Stațiune comercială și oraș antic, pe Dunăre, în dreptul Gura-Ialomiței, unde e azi Hârșova (J. Constanța). Lagăr și fortăreață romană, făcut de Traian la 103 (Ruine, antichități).

CARTAL. Cetățue turcească pe Dunăre, în Basarabia, cap de pod în fața Isaccei (sec. 17-19).

CARTE FUNDUARĂ (foncieră). Se numește astfel în Transilvania cadastrul, introdus la 1855.

CĂRȚI VECHI, cele d'ântâi tipărite în țară, mai întâi în slavonește, apoi românește, și numai bisericești, au rămas din sec. 16-17. — (v. **tipărituri**).

CARVASARA. Cuvânt vechiu (turcesc : „caravansarai") care însemna casa vămei din București : „c. domnească". (sec. 18).

CASA DOMNEASCĂ, cuprindea pe oamenii de casă, credincioșii Domnului și neamul lui, pe care acesta îi numește, în actele timpului (sec 15-16 în Țara-Rom.) : „boer din casa Domniei mele". Această denumire erea obișnuită în evul mediu în toate țările (maisnie, maison; hof; court, house). — Boe-

www.dacoromanica.ro

rii mari aveau de asemenea „casa“, alcătuită din oamenii lor, rude, prieteni, slugi. (Până în sec. 19, se obișnuia locuțiunea : cutare ținea de casa lui X.). (v. și **Curte**).

CASĂ. Se zicea une-ori în vechime (până prin sec. 17 în Ț.-R.) în loc de sat. — Pentru casă, clădire, v. la case.

CASA-HOȚILOR. In Jud. Buzău, la Ciuhoi (Gura-Sărăței) în pădure, peșteră săpate în stâncă, trei încăperi. S'au aflat resturi de arme (preistorice).

CASANDRA, Doamna. Soția Princ. Dimitrie Cantemir al Mold., fiica lui Șerban V. Cantacuzino și a Doamnei Maria. (1681-1713).

CASANDRA. Doamna lui Alexandru Vodă Iliaș la înc. sec. 17; fica lui Katerovski. — CASANDRA, Domnița, fica preced., a fost soția boerului Hrisoscoleos.

CASCIOARE. Fostă monăstire în J. Vlașca, pe Argeș. Biserica reconstruită la 1607 de Ivașcu și Ioan din Slătioara, pe o veche fondațiune a lui Neagoe Stolnicul, îngropat acolo (1504). Alte morminte din sec. 16. Refăcută s. 18.

CĂSCIOARE. Sat la balta Cătălui-Greaca, în Ilfov. Așezare preistorică neolitică și din epoca bronzului, în „Ostrovul“. (Ceramică, unelte, etc).

CASE (architectură). In privința locuințelor, trebue să deosebim : — Casele de zid sau piatră (cetăți, cule, palate) ale Domnilor și boerilor cu stare, — și case din material pieritor (pământ, paiantă, nuiele, lemn), ale locuitorilor din sate și a cea mai mare parte din târguri. Tipul acestora a rămas aproape neschimbat de veacuri, cu pridvorul sau prispa lor caracteristic. Din casele de zid, avem încă câteva exemple, în bună stare, din sec. 17 și 18, poate și din al 16 (mai toate însă reînoite) și câteva cule în Oltenia, unde acest fel de construcții erea obișnuit (v. cula). — Palatele și casele domnești și boerești ereau de obicei cu două caturi, odăi multe, cu pridvor (terasă, balcon cu coloane) la cel de sus ; dedesupt pivnițe adânci și puternic boltite. Curtea, în care se aflau și clădirile pentru oamenii de casă, slugile și

www.dacoromanica.ro

robii, erea închisă cu ziduri tari, cu porţi de stejar şi cu foişoare (turnuri). Clădite din cărămidă (4-5 la rând), mai înainte şi „bolovănite" (piatră de râu), ereau acoperite cu şindrilă. Infăţişarea caracteristică a acestui stil românesc, s'a schimbat prea puţin în timp. La oraş, casele boereşti sunt la fel: curţile şi grădinile ereau tot atât de întinse până pe la mijlocul sec. 19. (In Moldova, tipul lor e puţin deosebit: coloanele balconului sau pridvorului lipsesc de obicei). — Câteva din aceste case din sec. 17, au rămas, în general transformate, unele refăcute pe temelii mai vechi. (Ca modele interesante din Ţara-Rom.: la Goleşti (Muscel), Coţofeni (Dolj), Beneşti-Oteteliş (Vâlcea), Găeşti, Leordeni (Ilfov), etc.). Palatele lui Brâncoveanu de la Potlogi, Mogoşoaia (stil derivat din Renaştere), ale lui Const. Cantacuzino de la Filipeşti, sunt exemple de clădiri luxoase. — CURŢILE domneşti au pierit aproape fără urmă, exceptând ruinele mai importante ale celor din Târgovişte, palat ridicat în sec. 15, transformat şi mărit mai târziu. Din Curtea de la Argeş, sec. 14, se mai văd temeliile. Curtea veche din Bucureşti se ştie numai unde a fost. Tot astfel curţile moldovene dela Suceva şi Iaşi. La Hărlău şi Vaslui au rămas câteva ziduri. Aşa fiind, nu ne putem face o închipuire de înfăţişarea şi împărţeala lor. — Cu schimbări de mai târziu, au rămas case domneşti pela monăstiri.

CASIMIR. Familie b., în Moldova din sec. 17.

CASTALDO, Ioan. General imperial; guvernator al Transilv. pentru Ferdinand, 1551-56.

CASTRA-NOVA. Staţiune cu castru roman, pe drumul de la Drobeta la Romula, pe locul unde e azi satul Cacaleţi, Jud. Romanaţi.

CASTRA-TRAIANA. Staţiune şi lagăr roman pe drumul cel mare al Oltului, la Gura-Văei, mai sus de Râmnic (Jud. Vâlcea).

CASTRU (latin: castrum). Cetăţuia sau lagărul roman fortificat. C. erea patrat, închis împrejur cu un val sau şanţ şi întărit cu parapet şi cu palance, cu o poartă pe fie-ce latură. Locuinţa comandantu-

www.dacoromanica.ro

lui erea „praetorium". Intinderea castrului și apărarea lui ereau în măsură cu importanța garnizoanei și durata lui.

CĂȘEI (magh. Also-Kosaly). Sat în Jud. Someș, la N. de Dej. Castru roman, Samum (Nemesis ?), din sec. 2-3. (Ruine, inscripții). — Un castel din sec. 16.

CAȘIN. Monăstire în J. Bacău, pe pârâul Cașin, la munte. Fondată la 1655 de Gheorghe Vodă Ștefan și întărită cu ziduri și turnuri. (Desființată la 1717; biserica rămasă satului). Ruinele caselor domn. — Satul Cașin, de aproape, e cunoscut în doc. de la 1410.

CAȘOLȚ. In Jud. Sibiu. Tumuli funerari daco-romani din sec. 2-3. Așezare dacă.

CATALINA Doamna. Soția lui Radu Vodă cel mare, Domnul Ț.-Rom., 1495.

CĂTĂLUI (Gura Cătăluiului). Monăstire din Ț.-Rom. în sec. 16, zidită de Stan m. Spătar și soția lui Caplea din Periș.

CATANE. Soldații din trupele austriace de ocupație, în Ț.-R., sec. 18, ereau numiți catane ca în Transilvania.

CATARGI. Familie boerească din Moldova, aflată întâi în Ț.-R. la încep. sec. 17. — Ienache Catargiul, în Ț.-Rom. la 1604, m. Ban sub Radu Mihnea; † 1624. — Un alt Ianache, refugiat în Mold., fu Postelnic sub Vasile Lupu. — Nicolae M. visternic în Mol., 1630. — Apostol, comis, emigrat în Polonia cu Ștefan Petriceicu V., ginerele său, la 1674. — Ilie, mare Logofăt 1715. — Iordache, m. visternic, partizan al Rusiei, † 1842. — Costin fiul său, adversar înverșunat al Unirei, † 1871. — Ștefan, Caimacan în Mold. la 1858. (1789-1866).—Lascar C., om de stat, Locotenent domnesc la 1866, Șef al partid. conservator. (1823-1899). — Barbu C. (din Ț.-Rom.), om politic, orator; a prezidat guvernul Unirei la 1862 (1807-62).

CATELINA. Deal la Cotnari, Jud. Iași. Legendă despre Doamna Catalina, soția unui Ștefan Vodă.

CATINA. Numirea locală a ruinelor castrului roman de la Bumbești. — (v. **Bumbești**).

www.dacoromanica.ro

CATLABUGA. In Basarabia de jos, pe balta Katlabug ; Ştefan Vodă bătu pe Turci la 1485.

CATOLICA, Biserica. — (v. **Biserica** şi **Episcopii**).

CATO, Sextus Aelius. General roman. In an. 4 p. Cr. comandă expediţia contra Dacilor, din care duse un mare număr peste Dunăre. Tot el ridică valul de la N. Dunărei.

CATRINA (Caterina). Doamne din Ţ.-Rom. şi Moldova: — CATRINA. Doamna lui Ştefan VI Rareş al Mold. — CATRINA, soţia lui Alexandru II Voev. al Ţ.-Rom. (1568) şi muma lui Mihnea Turcul. Fica lui Salvarezzo din Constantinopol. — CATRINA. Fica lui Mihnea Turcul Domnul Ţ.-Rom., sora lui Radu Mihnea şi soţie lui Miron Barnovski, Domnul Moldovei. — CATRINA. Fica lui Radu Mihnea al Ţ.-Rom., soţia lui Moise Movilă al Moldovei (1629). — CATRINA. Fica lui Eremia Movilă Domn Mold. ; soţia lui Samuel Korecki, boer polon, prins de Turci la 1612. — CATRINA. A doua Doamnă a lui Vasile Lupul al Mold. ; de neam circasiană. Mama lui Ştefăniţă Voev. † 1662. — CATRINA. Soţia lui Antioh Cantemir Domn Mold. ; fica lui Dumitraşcu Ceaur, mare Logofăt. — CATRINA Rosetti, a doua soţie a lui Constantin Mavrocordat Voev ; în sec. 18.

CĂTUNUL de sus. Sat în J. Olt, Biserica dela Matei Vodă Basarab, din sec. 17.

CĂTUNUL. Sat în Mehedinţi. La Gura-Chivădarului, pe malul Motrului, ruine de ziduri romane (obiecte div., monede).

CAUCALAND. Nume păstrat de unii istorici vechi (Ammian Marcelin) în sec. 4, pe vremea Goţilor lui Atanaric, pentru o parte a Ţării-Rom. de astăzi, corespunzând cu regiunea de deal a Buzăului. (Vine poate de la „Caucasus“, Cauca, nume sub care ereau cunoscuţi munţii noştri, şi cuv. german „land“ (ţară) ; sau de la populaţia dacă a Caukilor, amintită de scriitorii antici).

CAUCASUS. Une-ori munţii noştri ereau numiţi astfel de vechii scriitori greci şi romani. — (v. şi **Carpaţi**).

www.dacoromanica.ro

CAUCI (Caukensi, Caucoensi). Trib al Dacilor în partea deluroasă a Țării-Rom. actuale (prob. J. Buzău).

CĂUȘANI. In J. Tighina. Biserica din 1765 de la Daniil mitropolitul.

CAVALERIA. (Pentru timpuri mai vechi v. **Călărimea**). — Inceputul organizărei armatei se face în principatele române la 1830, prin Regulamentul organic. In Ț.-Rom. erea un regiment de cav. (cu 6 escadroane) ; iar trupe neregulate Dorobanții (gendarmerie), 4700 oameni. In Moldova un singur escadron de cav. Aceste efective au rămas până la Unire. — Reorganizarea armatei pe baze moderne a lui Cuza, prevedea : 2 regimente de lăncieri, 1 de vânători călări (câte 5 escadr.), 6 escadroane de gendarmi călări ; și escadroanele teritoriale (30) de Dorobanți. Aceștia fură transformați și înlocuiți la 1871 prin Călărașii cu schimbul. — La 1871, sub Pr. Carol (ministru gen. Florescu), reînviindu-se numele vechi românești, cavaleria fu compusă din : 2 Reg. de Roșiori, 8 reg. de Călărași și 2 escadr. gendarmi călări (escorta), trupe cari se mențin de-atunci, înmulțindu-se progresiv numărul regimentelor. La 1916 ereau 11 de Roșiori, 9 de Călărași și 1 de Escortă.

CAVARNA. Târgușor în J. Caliacra, la Mare. Pe locul orașului grec antic Bizone. Numele de Cavarna e cunoscut din epoca bizantină (CARVONA din sec. 14) ; centru cumanic în sec. 12—13. — (Populație act. 6000 loc.).

CAZACII de Ucraina, de peste Nistru, au călcat încă din sec. 16, pământul Moldovei, fie aduși de Domni ca oaste de ajutor, fie năvălind după pradă în felul Tătarilor (sec. 16-17).

CAZACI. De la sfârșitul sec. 16 găsim în oastea Domnilor români, Cazaci cari serveau ca trupă călare și pe jos, orânduiți în cete sub un polcovnic. (Mihai Vodă avea 2000, Matei 3000 ; iar în sec. 18 mai aflăm încă la București, sub acest nume, o ceată de 100). — In Moldova în sec. 17 ereau patru cete (sotnii) cu căpitanii lor.

www.dacoromanica.ro

CAZACLII. Negustori, marchitani ruși sau de mărfuri rusești (sec. 18).

CABLA. Măsură de capacitate în Ț.-Rom. și Ardeal, sinonim cu găleata.

CÂBLĂRITUL erea dijma domnească dela grâu.

CAINENI. Sat la munte, pe Olt, în Vâlcea, lângă Râul Vadului. Biserică interes. din 1733 de la Nicolae Petru (fresce exterioare). — Vechiul drum roman care trecea pe acolo, fu refăcut de Impăratul Carol VI prin grija grafului Steinville. O lespede de marmoră din 1718, când începu administr. austriacă a Olteniei, comemorează această „via Carolina", lucrare importantă care îngădui comunicația prin defileul Oltului dela Turnu-Roșu la Râmnic. — In apropiere stațiunea romană Pons Vetus.

CĂLNIȘTEA. Rîu în J. Vlașca ; unit cu Neajlovul se varsă în Argeș.

CAMPENI (magh. Topanfalva). Sat la munte, pe Arieș, Jud. Turda. Centrul Moților și al revoluției lui Avram Iancu la 1848.

CÂMPINA. Oraș ; pe Prahova, Jud. Prahova. Exista ca sat la început. sec. 16. In al 18 erea vamă spre Ardeal până la 1835, când fu mutată mai sus. Centru important de petrol. Biserica din 1827 dela Const. Câmpineanu. — Populația (1930) : 17.000 loc.

CAMPINEANU. Familie boerească din Ț.-Rom., al cărei nume vine de la Câmpina (Prahova). — Vasile C., căpitanul, fu ucis la 1659 de Mihai Radu V. — Drăghici C. erea trimesul lui Brâncoveanu la Poartă în 1705. — Pantazi, mare clucer, ginerele lui C. Cantemir, † 1784. — Scarlat C., la 1789 partizan al Austriei, mare vornic, 1800. — Constantin, fiul acestuia, mare Spătar, boer fruntaș în vremea ocup. rusești (1830). — Ioan C. (1798-1863) patriot, om politic, unul din șefii partidului național. La 1842 candidat la Domnie; membru în guvern la 1848. — Ioan, fiul său, om politic, (1841-1888).

CAMPUL LUI DRAGOȘ. Un ținut în Moldova în sec. 14-15, (între Bistrița-Tazlău și Valea Nechidului, în J. Neamț-Bacău), în care se aflau mai multe sate

www.dacoromanica.ro

pomenite în documentele vremei. Fusese probabil o stăpânire din sec. 14 a lui Dragoș Voevodul sau a unui boer mare cu acest nume.

CAMPU PAINII. La nord și apus de Orăștie în valea Mureșului, J. Hunedoara. Bătălie în care Turcii fură sdrobiți de Pavel Chinezu comitele Timișoarei, venit în ajutorul Voevodului Ștefan Batori, la 12 Oct. 1479.

CAMPULUNG. Cel mai vechiu oraș al Țării-Rom., împreună cu Argeș. Așezat între dealuri, pe râul Târgu. Exista încă la încep. sec. 13, și a fost scaun al Domnilor țării în al 14. — La început orășenii ereau coloni sași din Ardeal, având înainte de 1300 și un comite (județ) al lor. Poate așezați de Ord. Teutonic, care a avut acolo o cetățue. — In sec. 15 țara întinzându-se spre Răsărit, Târgoviște îi ia locul ca importanță. — Biserici vechi : „Monăstirea", fondată de voevozii Țării-Rom., poate pe la 1330-40 (după o pisanie, de „Negru-Vodă" la 1215) ; refăcută și fortificată de Matei Vodă la 1633 ; reconstruită 1837. In biserică mormântul lui Alexandru Voev. din 1364. Sub mon. s'au aflat temeliile unei mai vechi biserici, în stil roman, din sec. 12-13; — „Closterul" sau Bărăția, mon. franciscană din sec. 13, e acum în ruine. (Tradiția o atribue Doamnei Ana a lui Negru-Vodă (Vladislav?); reparată la 1410 și 1642; — Biserica domnească, dărâmată, erea de la Doamna Kiajna și Petru Vodă, 1567; — Sf. Nicolae din târg e de la 1570. Bis. Subești din 1551, refăcută 1779. Tot din sec. 16, sunt Bis. Marina (reînoită sec. 18) ; Bradul ; Schei ; Sf. Gheorghe, mică, gotică, de piatră ; Sf. Ilie ; Malul de sus (1532) ; Fundeni (cu pietre tomb. s. 16); Olari, din s. 17; bis. catolică Sf. Iacob. — Curtea Domnească se afla lângă Monastire : n'au rămas decât ruine de camere boltite. — Vechii locuitori moșneni din C. aveau ca proprietate moșia Târgului. Privilegiile orășenilor au rămas înscrise pe o cruce a lui Duca Vodă din 1672. — (In docum. slavone C. e transcris „Dolgopol"). — Reședința jud. Mușcel. Populația (1930) : 14.000 l. — In

www.dacoromanica.ro

apropiere de C., ruinele castrului roman dela Grădiște.

CAMPULUNG. Oraș în Bucovina, pe Valea Moldovei. Așezământ vechiu, cunoscut ca sat la sfârșit. sec. 14. Biserica Sf. Nicolae de la Ion Calimah Vv., 1758. — Reședință de județ. Populația (30) : 10.000 l.

CAMPULUNG. Ținutul C. din Moldova, la munte, în vechiul ținut al Sucevei, cuprindea mai multe sate cari se judecau altă dată după obiceiurile lor. Populația pastorală se bucura de oarecari îngăduiri deosebite, în ce privește birul și orânduiala lor socială. — **JUDEȚUL** actual al C. corespunde în parte cu ținutul vechiu, pe văile Bistriței și Moldovei, cu munții Dornei. Suprafață : 3348 k. p. ; Populația (1930) : 95.000 l.

CANDEA (Cândevici, Cândescul). Neam de boeri moldoveni în s. 15.—Lațcu C. Pârcălab de Hotin, 1435.

CANDESCU. Familie boerească din Ț.-Rom., cu leagănul la Bădeni (sec. 15) apoi la Cândești și Pătârlage, în J. Buzău. Coborâtoare din Mihnea Vornicul de la Bădeni, † pe la 1545. — Mihalcea vornicul de la P. în sec. 17 († 1635) — Radu Cândescu, marele vornic, și frații săi Moise spătarul și Negoiță clucerul fură uciși de Mihnea V. la 1658. (Sora lor Preda erea soția lui Preda Buzescul). — Mihalcea, mare Stolnic, fondator al Mon. Berca († pe la 1694). — Constantin, mare Logofăt † 1790.

CANDEȘTI. Sat în J. Buzău, pe Buzău. Biserica zidită de boerii Cândești la 1665 (mormintele familiei). Casele lor (refăcute), din aceeași epocă.

CARC-SERDAR. Capul arnăuților de slujbă la Curtea domnească; în sec. 18-19.

CARJĂ. Neam de boeri din Moldova, în sec. 15-16.— Luca C. sol al lui Ștefan cel tânăr la Sigismund al Poloniei, 1517 și 1523.

CARJALII. Cete de Turci neregulați cari veneau de peste Dunăre (de obicei de la Vidin) după pradă în Oltenia; — Tâlhari, jefuitori.

CARJI. Sat în Hunedoara. Resturi preistorice și romane.

www.dacoromanica.ro

CARLIGI. Sat în J. Neamţu. Biserica din sec. 17.

CARLIGĂTURA. Vechiu ţinut al Moldovei, desfiinţat la 1832. Coprindea o parte din jud. Iaşi de astăzi, cu scaunul la Târgu-Frumos. Numele acestui ţinut figura în docum. dela 1400.

CARLOMĂNEŞTI. Sat în J. Buzău, lângă Nişcov. Dealul „Cetatea" cu urme de şanţuri; staţiune preistorică.

CARLOVA. Familie din Jud. Buzău (s. 18).

CARNU. Fost schit în J. Buzău, lângă Ruşavăţ. Biserica zidită la 1546 de Mircea Voev. şi Kiajna; refăcut la 1634 de Matei Vodă, apoi la 1822. Clopot din s. 16; icoane interesante.

CARSTE. Familie boer. din Moldova de sus (Bucovina). — Cârste vornicul Mol., 1594.

CARSTEA. Mare vornic în Ţ.-R., ucis de Alexandru V. Iliaş la 1617, ca partizan al lui Lupu Mehedinţeanu.

CARSTIAN. Boer din Ţ.-R. Pârcălab de Târgovişte, apoi mare vornic 1483-1504 († 1522). (v. **Buzescu**).

CARŢA (Kerz; magh. Kerc). Sat în J. Făgăraş, pe Olt. In sec. 13 se afla acolo o abaţie fondată la 1173; prădată de Tătari la 1241, desfiinţată la 1474. Ruine.

CEAHLĂU. Munte în J. Neamţ; vârful cel mai înalt din Moldova (1908 m., „Panaghia").

CEALMA. Turbanul cu care Turcii îşi înfăşurau capul. De obicei de culoare albă.

CEAŞNIC. Numele paharnicului în Moldova, în sec. 15. Erea şi un „ceaşnic al Doamnei". (v. **paharnic**).

CEATA. Sub-împărţire militară din vechime, de mărime deosebită după trupe şi după timpuri. Efectivele oastei se socoteau pe cete (regiment, batalion), de obicei cam de o mie de oameni (sec. 16-17 la Dorobanţi de pildă. Cetele ereau comandate de căpitani.

CEATA de moşneni (familie). Acei ce se coborau dintr'un moş comun, stăpân al pământului ce au moştenit, alcătuiau o ceată (Ţ.-Rom.).

CEAUR. Familie de boeri din Moldova (ţinutul Bacău, din sec. 16). — Dumitraşcu Ştefan, m. vornic,

www.dacoromanica.ro

apoi mare logofăt 1624-30. — Ștefan Ciaurul, mare vornic al Ț.-de jos, 1623. — Gheorghe Vodă Ștefan fiul lui Dumitrașcu; Domn al Moldovei 1652-58. Logofăt al lui Vasile Lupu, se ridică contra lui și-i luă scaunul. Pribeag în străini, muri la Stettin, 1668 (v. și **Gheorghe**). — Vasile C., fratele său, hatman și m. Logofăt. — Fiul acestuia Dumitrașcu, mare Logofăt, † 1691. — Vasile, fiul lui Dumitru, pretendent la domnie, veni la 1716 cu trupe ungurești contra lui Mihai Racoviță, dar răsmerița lui nu isbuti.

CEAUȘ. Grad militar subaltern (sec. 17-19), locotenent, cap peste câteva zeci de oameni; — „Ceauș de lefegii" (sau ceauș spătăresc) în Ț. R. mai mare peste lefegii (garda) spătarului mare; „Ceauș de seimeni" (sergent locot.). — C. erau și alți șefi de slujitori domnești, agenți, ca: „C. de aprozi", ajutorul vătafului de A.; Ceauș al Agiei; apoi „Ceauș-bașa", capul ceaușilor de divan. — v. **și vătaf**).

CEDONIE. Localitate dacă și stațiune militară romană. La Apold de azi (Jud. Sibiu), sau poate la Ocna Sibiului.

CEHAN. Familie boer. din Moldova în sec. 16, numită în al 17 Racoviță, după R. Cehan, mare logofăt. (v. **Racoviță**).

CELEI. Sat pe Dunăre, în J. Romanați. La S. E. ruinele orașului și castrului roman care era probabil Sucidava, vechia așezare dacă (resturi preistorice). Se credea că acolo ar fi fost Malva (identificată acum cu Romula). Un drum roman pornea de aci la Romula și spre munte. — Constantin cel mare construi la 328 un pod peste Dunăre. Când scad apele se mai pot vedea resturile a 7 picioare cari ereau învelite în tablă de aramă, pentru care poporul îl numise „podul de aramă". Pare că acest pod a fost refăcut în locul altui mai vechiu din vremea lui Adrian. Podul figurează pe reversul unei monede și pe o medalie imp. de la Constantin. La capul lui erea un castru puternic. (Pe malul drept, în față, se afla cetatea Oescus. — La 1247, pescăriile de la Celei ereau concedate de Bela IV Regele Ung., ordinului Ioanit.

www.dacoromanica.ro

CELȚI. In timpurile pre-romane, câteva triburi celtice apusene pătrunseră și se așezară pe pământul Daciei (până și în părțile Dobrogei actuale), pe la începutul sec. 3 a. Chr. Scriitori vechi menționează pe: Taurisci, Boi, Scordisci, Britolagi, etc.

CENAD. Sat în J. Timiș-Tor., pe Mureș, la granița spre Ungaria. Urme romane. — Cetate reg. din sec. 12, de la care numele vechiului comitat Cenad.

CENTURIA. Subîmpărțire a legiunei romane, numărând o sută de oameni, sub un centurion. Legiunea cuprindea 60 de centurii, iar cohorta 10.

CENTUM PUTEA. Stațiune romană în Banatul act., între Butin și Stamora (J. Timiș-Toront.).

CEPARU. Familie de boeri din Ț.-Rom. (Argeș), în sec. 16-17. — Jupan Dragomir zidi la 1533 biserica din Cepari. — Ivașco C. căzut în luptă la Leva, 1664.

CEPTURA. Sat în Prahova. Tradiția unei cetăți, pe dealul Lilești. Așezare preistorică (neolitică).

CEPTUROAIA (Ciuturoaia; azi numit: Știrbei). Sat în Romanați pe Olteț. Biserica a boerilor Buzești, din sec. 17. Beciuri vechi din acea epocă.—Boerii din Cepturoaia din sec. 15-16, se numiră Buzești la finele sec. 16. O ramură, coborând din Dumitru pârcălabul † 1529, rămase cunoscută în al 17 ca boeri din Cept.

CERAMICA. — Olărie pre și protoistorică (getică) s'a găsit în multe localități din țară: forma și ornamentele sunt influențate de civilizația mediterană. Din epoca daco-romană, olărie artistică s'a aflat în toate așezările romane din Oltenia, Transilv. și Dobrogea. — De olărie românească veche nu s'au păstrat modele : e neîndoios că forma și factura au rămas neschimbate până astăzi. Prin fragmente de teracotă simplă sau smălțuită cunoaștem întrebuințarea ei ca podoabă. La bisericile din sec. 15-16 se deosibesc cărămizile, olanele, discurile SMALȚUITE în culori, lucrate de meșteri din țară și folosite în ornamentare (în brâuri, ocnițe cu discuri, etc.) la epoca lui Ștefan al Moldovei (Hârlău, Suceava, Iași, Dorohoi, etc.), și în Țara-Român. din sec. 14-15 (Argeș, Târgoviște). Discurile prezintă motive geometri-

www.dacoromanica.ro

ce și animale, stilizate heraldic. Urme de întrebuințarea olanelor sau țiglelor și cărămizi de pardoseală smălțuite s'au aflat în Ț.-Rom. (Argeș, Snagov, Cornet. etc.). Sobele smălțuite ereau de asemenea răspândite. Desvoltarea luată de ceramică în această direcțiune până în sec. 16, nu o mai aflăm apoi.

CERAȘU. Sat în Prahova, pe Drajna, între C. și Slon. La „Păducelu" ruine de cetățuie medievală (v. și Slon).

CERBEL. In J. Huniedoara. Localitate cu rămășițe dace (podoabe de argint, etc.).

CERCEL, Ștefan. Căpetenia unei cete de haiduci, cari jefuiau în Oltenia pe vremea anarhiei ce urmă morții lui Mihai Vodă, 1601.

CEREALE, grâne. — Grâul și secara se cultivau la noi din vechi timpuri. Hrana principală însă a populației din țările rom. până în sec. 18, erea meiul, sub forma de păsat. — PORUMBUL, care e astăzi hrana de bază, a fost introdus în Ț.-Rom. în a doua jumăt. a sec. 17 (pe la 1680), în Moldova mai târziu (pe la 1715). Mămăliga (cuvânt grecesc) a înlocuit păsatul și pâinea.

CEREMUȘ. Râu, afluent al Prutului; din vechime graniță între Moldova (Bucovina) și Polonia. Format dn C. alb și negru.

CERKEZ. Familie b. din Ț.-Rom. (București); unde se află din sec. 18.

CERKEZ-Cristodulo. Mihai. General. comand. de divizie, s'a distins în 1877 la Plevna (1889-87).

CERNA. Râu de munte în J. Mehedinți și Severin. Ese dintr'o peșteră a munt. Gărdoman, trece pe la băile Mehadia și se varsă în Dunăre la Orșova. 75 k. lung. Altă dată erea hotar spre Ungaria. Afluent Cernișoara. — Nume dacic : Tierna, Cierna.

CERNA. Râu în J. Vâlcea. Afluent al Oltețului. Ese din munt. Cursorul. Lung 80 k.

CERNĂTESCU. Familie b. din Oltenia (Dolj).

CERNĂTEȘTI. In J. Buzău, pe Slănic. La locul „Cetățuia", urme de întărituri, ale Tătarilor după tradiție (preistoric).

www.dacoromanica.ro

CERNĂUȚI. Orașul. Exista la 1407, la vadul Prutului, un sat lângă cetatea Țețina. In sec. 16 erea un târgușor, reședința starostelui ținutului de margine. După luarea Moldovei de N. W. (Bucovina), târgul crescu repede, fiind capitala provinciei sub Austria. Episcopia de Rădăuți fu mutată acolo. — Biserici: Sf. Nicolae, din 1748, de la boerul Stroescul, staroste de C.; Horecea, din 1760. Catedrala și palatul mitropolitan, sunt moderne. — Universitate fondată la 1875.— Populația (1930): 110.000 loc. — La vadul Prutului, în 27 Oct., 1497, Ștefan înfrânse restul oastei lui Albert al Poloniei.

CERNĂUȚI. Județ în N. Bucovinei, cu reședința la Cernăuți. Vechiu ținut de margine al Moldovei. Suprafața 1860 k. p.; Populația (1930): 302.000 loc.

CERNAVODA. Orășel și port la Dunăre, J. Constanța. Resturi romane, valul lui Traian. La miază-zi de orașul actual, se afla vechiul Axiopolis (v. **Axiopolis**). — Intărituri turcești. Capul podului de fier peste Dunăre. — Popul. (1930): 6500 loc.

CERNEȚI. Altădată târg, scaun al Jud. Mehedinți până la 1840 și înainte căpitănie de margine. Azi alăturat orașului Severin. — Biserica S-ta Treime zidită de Grigore Ghika V. la 1662. Sf. Nicolae la 1794 (de R. Pleșoianu și J. Glogoveanu).

CERNICA. Monăstire de călugări în Ilfov; pe un ostrov din balta Colentina. Fondată de jupân Cernica Știrbei la 1608. Două biserici. Pustiită în sec. 18, a fost renoită la 1784.

CERSIE. Stațiune daco-romană la S. E. de Porolissum; în N. Transilv. la Ungurașul de astăzi, J. Sălaj.

CERVENIA. Sat în Teleorman. La „Cetatea“ resturi preistorice.

CESIANU. Familie boer. din Oltenia (Romanați); ramură din familia Jianu, numită după moșia Cezieni.

CETATEA sau **CETĂȚUIA.** Sub aceste numiri aflăm în deosebite părți ale țării: ziduri sau ruine, întărituri vechi și movile, sau uneori locuri fără nici o urmă, de obicei pe un deal sau înălțime, — cu dife-

www.dacoromanica.ro

rite destinațiuni și din toate timpurile (castru roman, castel medieval, cule sau case întărite de mai târziu; alte-ori numai așezări preistorice, valuri sau întăriri ocazionale, etc.). Poporul le coprinde fără deosebire sub numele de C. — Destinațiunea lor primitivă, din cauza stărei actuale care nu mai permite recunoașterea planului, e greu sau cu neputință de determinat pentru multe din aceste urme de construcții. Din altele n'a mai rămas decât amintirea că acolo a fost pe vremuri o construcție, o „cetățue" oare-care. — (Notițe asupra multor din ele se găsesc la numele localității. — Pentru cetățile sau castele din veacurile de mijloc, ale căror ruine subsistă, v. **Cetăți**).

CETATEA. Sat pe Dunăre, în J. Dolj. Acolo începea primul val de apărare ridicat de Romani, probabil sub August, de-a lungul Dunărei până la balta Greaca. Pe dealul „La Cetate", urmele castrului roman. — Redute de la 1853.

CETATEA. Sat în Teleorman (com. Antonești). D'asupra gârlei Tinosu, resturi preistorice neolitice (olărie, unelte de piatră).

CETATEA LUI NEGRU-VODA. La Colții-Brezei, pe munte, la sud de Breaza în J. Făgăraș, între valea Brezioarei și a Poșortei, ruinele unui castel după tradiție al lui Negru Vodă.

Alte cetăți din Țara-Român. sunt atribuite de tradiția populară lui „Negru Vodă": (v. **Argeș, Dâmbovița, Cetățeni, Negru-Vodă**).

CETATEA DE BALTA (magh. Küküllövár). In Transilvania, pe Târnava-Mică, castel al voevozilor Transilvaniei. La 1487 fusese dat de Regele Matei împreună cu Ciceiul, lui Ștefan Vodă al Moldovei. Ion Zapolya le dărui mai târziu lui Petru Rareș, care le pierdu la 1541. Cet. exista la 1197. Zidurile încă bine păstrate. (v. și **Ciceî**).

CETATEA NOUA. (v. **Gherghița**).

CETATEA ALBĂ (Turc. Akkerman). Cetate și oraș la limanul Nistrului în Basarabia. Pe locul anticului oraș grecesc Tyras, mai târziu cetatea bizantină Mau-

www.dacoromanica.ro

rokastron, Moncastro al Genovezilor în evul mediu. — Pe rând sub stăpânirea bizantină, genoveză, tătărească (sec. 13), CETATEA e a Moldovei la începutul s. 15 sub Alexandru cel Bun (1407). Refăcută de Ștefan II la 1440, fu reînoită și mărită de Ștefan cel Mare la 1481, dar îi fu luată de Turci la 1484 și stăpânită de ei până la 1812, când trecu Rușilor. Din puternica cetate, mărită și fortificată modern de Turci, au rămas zidurile întregi cu turnurile încă bine păstrate. Poarta mare e făcută de Ștefan Vodă la 1476. In mai multe rânduri, cetatea a fost asediată. Desființată de Ruși în sec. 19.—ORAȘUL C. A. (numit în vechime slavonește: „Bielgorod"), citat ca târg al Mold. la 1408, s'a desvoltat mai mult în sec. 18 sub Ruși. Colonie însemnată de Armeni în sec. 14. E urmarea ca port și loc de comerț al vechiului Tyras (v. **Tyra**). Are o biserică zidită de Ștefan Vodă la 1482. Populația actuală (1930): 24.000.

CETATEA-ALBĂ. Ținut al Moldovei (Basarabia), numit după cetate. Județul actual are 7595 k. p. întindere și 340.000 loc. populație. Colonii germane și elvețiene de la început. sec. 19.

CETATEA-ALBĂ și Ismail. Episcopie ortodoxă înființată la 1925, cu scaunul la Ismail.

CETĂȚENI din vale. Sat pe Dâmbovița, în J. Muscel. Numit astfel de la „Cetatea lui Negru-Vodă" din apropiere. In locul unde era cetatea, rămășițe din ziduri și o bisericuță. (v. **Negru Vodă** și **Dâmbovița**).

CETĂȚI ROMANEȘTI, castele, fortărețe medievale. — In Țara-Românească: Argeș (numită a lui Negru Vodă și Poenari), București (Cetatea Dâmboviței de jos), Calvini, Dâmbovița, Gherghița, Giurgiu, Lotru. Negru-Vodă (Cetățeni), Negru Vodă (în Făgăraș), Oreava, Severin, Teleajen, Turnu, Târgoviște. — In Moldova: Cetatea-Albă, Chilia, Crăciuna, Hotin, Neamțu, Orhei, Roman, Soroca, Smeredova, Suceava, Tighina, Țețina. — (Domnii Ț.-Rom. au stăpânit timporar peste munți în Ardeal : Bran, Făgăraș, Vinț ; iar ai Moldovei : Cicei și Cetatea de Baltă). — v. la **numele** fiecărei.

www.dacoromanica.ro

CETĂŢI ROMANE, castre, oraşe întărite, numeroase în coprinsul României de astăzi, afară de Moldova. Printre cele mai de seamă în Ţ.-Rom. şi Dobrogea: Drobeta, Daphnae, Dinogetia, Istros, Malva, Troesmis, Ulmetum, etc. (v. *numele* lor şi articol. *romane*).

CETĂŢI DACE, din care au rămas ruine sau urme: la Grădişte (Muncel), Costeşti, Piatra-roşie, Turda, Odorhei, în Transilvania. Unele din cet. Dacilor au fost reîntărite şi întrebuinţate de Romani.

CETĂŢI TURCEŞTI pe teritoriul ţărei, luate de Turci de la Domnii Ţ.-Rom. şi Mold., sau ridicate de ei, au fost: — Akkerman (Cetatea-Albă), Brăila, Bender, Giurgiu, Hotin, Ismail, Kilia, Silistra, Turnu. — (v. **aceste** nume).

CETĂŢUIA. Locurile unde au fost cetăţi, întăriri sau alte aşezări vechi sunt numite de popor C. — (v. **Cetate**).

CETĂŢUIA. Schit lângă Râmnic, la N. de oraş, pe vârful unui deal, unde probabil a fost pe vremuri o cetate. Ca şi aiurea în J. Vâlcea, tradiţia unui Domn Basaraba, care locuia acolo şi se lupta cu Tătarii. — In sec. 16 exista un schit cu biserica în care fu ucis la 1529 Radu de la Afumaţi cu fiul său Vlad, de către boerii Neagoe şi Drăgan. Schitul a fost reconstruit de Mitrop. Teodosie la 1680 (reparaţii din sec. 19).

CETĂŢUIA. Monăstire aproape de Iaşi, în partea de S. a oraşului. Ridicată la 1672 de Duca Vodă, care făcu şi casele domneşti în care locuia. Biserica şi clădiri interesante; bolte gotice. Intărită cu ziduri de apărare.

CHALCOCONDILAS, Nicola. Cronicar grec bizantin din sec. 15. In istoria împărăţiei (până la 1463), date asupra Ţ.-Român.

CHEIA. Monăstire pe valea Teleajenului, în munţii Prahovei, fondată de Mihail Ghika la 1825 (călugări).

CHEIA. In munţii Vâlcei, pe Cheia. Schitul Jezerul, fondat la 1573. — Intr'o peşteră tradiţia mormântului Sf. Andrei. — La „Valea-lungă“ resturi ale unei exploatări de aur a Saşilor.

www.dacoromanica.ro

CHEIA. Râu în Vâlcea, afluent al Oltului. Mai jos de Sărăcineşti e numit RÂMNIC.

CHEIA. Loc, pe apa Tisăului în sus, între stânci (com. Tisău în J. Buzău). Ruine de clădire, după tradiție un palat al Doamnei Neaga.

CHENDRIȘ (Kenderes). Familie nob. română din Banat în sec. 14-16.

CHESAR Logofătul, împreună cu Dumitru Vornicul şi alți boeri, conspiră contra lui Mihai Vodă, de care sunt tăiați la 1596.

CHESARIE Halepliu. Episcop de Râmnic 1773 † 1780. Tipăritor de cărți bisericești. — CHESARIE Căpățână, Episcop de Buzău 1825-46. A refăcut mai multe biserici din J. Buzău.

CHEVE (Keve). La Cuvin, N. de Banat, se afla cetatea stăpânită după vechile cronici de Glad la finele sec. 10, şi care a durat împreună cu comitatul Cheve (înființat în secol. 11) până la căderea sub Turci, la 1551.

CHILIA NOUĂ. Cetate în Basarabia, pe Dunăre. După luarea cetății din ostrov (Chilia veche, v. mai jos) de la Radu al Ț.-Rom. la 1465, Ștefan cel Mare refăcu (pe la 1476) cetatea la Chilia nouă din față (pe urmele uneia mai vechi genoveză și bizantină). Turcii o luară la 1484, întărind stăpânirea lor la gurile Dunărei. In sec. 18, fu asediată de trei ori de Ruși, iar la 1812 trecu Rusiei odată cu Basarabia. Ruinele cet. sunt încă în ființă.

CHILIA, ORAŞUL. Așezare veche lângă cetatea de mai sus, s'a desvoltat în sec. 19. Biserica Sf. Nicolae, dela Ștefan-Vodă, din 1478, fu rezidită de Vasile Lupu la 1648. — Populația (1930) : 17.000 loc.

CHILIA VECHE. — Pe malul drept al Dunării, sat, în fața orașului .Chilia din Basarabia. In ostrov se afla din secol. 14 castelul genovez LICOSTOMO, ridicat pe ruinele vechiului fort bizantin Lykostomion (Gura Lupului). In stăpânirea Domnilor Țării-Rom. în sec. 14—15 (prilej de lupte la 1429 între Dan Vodă şi Alexandru al M.), fu luat la 1465 de Ștefan c. Mare, care zidi apoi pe malul stâng Chilia nouă. (v. mai

www.dacoromanica.ro

sus). De atunci castelul căzu în ruine (urme de ziduri și șanțuri).

CHILIA. Sat în J. Olt. Pe deal, la „Cetățue“, urme de întărituri, numite „Tătărasca“.

CHILIA. Ruinele unui schit, la Podenii-vechi, J. Prahova.

CHINDIE. Turnul de la Curte (donjon), din care se vestea ceasul chindiei (spre seară).

CHINEZU, Pavel, comite al Timișoarei.—(v. **Pavel**).

CHIOARU (Chioara, Cetatea de piatră; magh. Kövar). Cetate ridicată din sec. 13, pe un deal aproape de Remetea, pe Lăpuș, Jud. Satu Mare. La 1392 fu donată de Rege voevozilor rom. de Maramureș. In sec. 16 erea a Princip. Transilvaniei. La 1600 a lui Mihai Vodă, sub comis Lecca. Dărâmată la 1713. Azi în ruine. — După numele cetăței a existat din vechi până la 1876, un DISTRICT al Ch., cu sediu la Șomcuța-Mare.

CHIOSE-AIDIN. Sat în J. Durostor. Ruinele unui castel roman-bizantin din sec. 4. Poate vechiul Palmatis.

CHIOJDU mic. Sat vechi în J. Buzău. Un mormânt din vremea Goților, sec. 4.

CHIPRIENI. Monăstire în Basarabia. (v. **Căpriana**).

CHIRILA. Preot din Beiuș; cap al cetelor de Români luptând în Ardeal alături de Rakóczy contra Turcilor, căzu în luptă, 1650.

CHIRILIC, alfabetul. — (v. **Alfabet**).

CHIRNOGI. In J. Ilfov, la N. de Oltenița, spre Dunăre, urme de așezare protoistorică.

CHISHULL, Edmond. Englez, din suita ambasadorului la Constantinopol, Lord Paget. A lăsat o relațiune a trecerei lor prin Țara-Rom. la 1702.

CHIȘINĂU (Kișineu). Orașul. Capitală a Basarabiei (1818) pe vremea anexărei rusești. Cunoscut ca sat de la 1436. In sec. 18 erea un târgușor neînsemnat, care crescu repede după 1812. La încep. sec. 17 se numea și RÂȘCA. Lipsit de monumente vechi. Populația (1930) : 117.000 loc.

CHIȚCANI (noul Neamțu). Monăst. în Jud. Tighina; de la încep. sec. 19.

www.dacoromanica.ro

CHIVARA. Coifură militară (shako), chipiu înalt. Introdus la 1830 în oastea rom. după modelul rusesc.

CHRISTESCU, Constantin. General; în 1917 comandă armata I, pregătind rezistența și victoria dela Mărășești (1866-1923).

CHOZIM. Numele polon al cetății Hotin din Moldova.

CIANGAI (csángón). Locuitorii de origină maghiară (secui) din Moldova, ținut. Bacău și Roman, în jurul văei Siretului. Stabiliți acolo din deosebite timpuri, începând din sec. 13, ca colonii la marginea regatului ung. sau lucrători la minele de sare (valea Trotuș-Ocna). Până azi au păstrat limba, religia catolică, obiceiurile și satele lor, și ceeace e caracteristic, femeile poartă fără excepție vechiul costum românesc. (v. și **Secui**).

CIAȘNIC. Nume al paharnicului în Moldova, sec. 15-16.

CIBIN. Râu în Ardeal, afluent al Oltului, în jud. Sibiu. De la el vine numele orașului, în vechime Cibin (Cibinburg).

CICANEȘTI. Sat în J. Argeș, în jos de cetatea Argeșului. Ziduri în ruine, prob. din sec. 14-15, în legătură cu cetatea.

CICEI (magh. Csicsó). Cetate în Transilvania (J. Someș), nu departe de Dej. Zidită prin sec. 13 pe un vârf, castelul erea stăpânit de voevozii Trans. la 1484. Regele Matias îl dărui lui Ștefan al Mold. cu 60 de sate ce țineau de el. Bogdan III îl stăpâni, apoi Petru Rareș care se refugiă în Cicei la venirea lui Soliman în Moldova (1538), stând acolo aproape doi ani. Reluat de Zapolia, Ciceiul fu asediat de Petru la 1542, apoi dărâmat de Martinuzzi (1544). Astăzi ruinele zidurilor.

CIGMAU. Sat în J. Hunedoara. Resturi de castru, pe Mureș, spre Ghelmar, unde erea localitatea romană Germisara. — Urme preistorice.

CILIC. Lângă Telița, J. Tulcea, monăstire fondată la 1825 de un arhiereu rus Atanasie.

CIMERIENI. Poporul cel mai vechiu în regiunile

www.dacoromanica.ro

noastre, al cărui nume s'a păstrat din vremurile preistorice, sunt C. — De la N. și N. W. Mărei Negre, C. se întindeau spre apus și Dunăre în sec. 16-11 a. Cr. Ei ereau un neam de rasă europeană nordică, înrudit cu Traco-Ilirienii. Sciții, veniți pe urma lor în sec. 12-11 a. Cr., luară în șesurile noastre locul Cimerienilor, rămași sub alte nume în celelalte părți. Scriitorii greci antici vorbesc de TRERI, un trib cimerian de la Dunărea de jos. — Poporul de mai târziu al Dacilor, e urmașul lor.

CIN, Cinuri. Inseamnă la Ruși, de la cari a fost împrumutat la începʼ. sec. 19 (Moldova): rang, funcțiune, slujbă publică. De unde „cinovnic" (funcționar).

CINCIȘ. Sat în J. Hunedoara. Resturi de așezare romană.

CINCU MARE. Comună în J. Târnava-Mare. Colonie de Sași din sec. 13. — In Sept. 1916 lupte între Germani și Români.

CIOARA. In J. Alba. Localitate protoistorică dacă (podoabe de argint, etc.) — In sec. 17-18, monastirea din plaiu Cioara, numită și Afteia.

CIOBĂNOAIA. — Pe valea C., în J. Buzău, un schit de lemn (sec. 17 ?)

CIOCĂNEȘTI. Sat în Ilfov. La 1521, bătălie între Radu de la Afumați și Turcii lui Mehmed Bey.

CIOCANU. Schit în J. Muscel spre N. de Câmpulung. Din veacul 16; reînoit la 1610. Biserica actuală, de lemn, din 1825.

CIOCÂRLIA. Movilă la Vadu-Pașei-Scurtești, în Buzău. La 1881 s'au găsit în ea osemintele unui răsboinic cu calul lui, zeaua și armele (mormânt scitic).

CIOCLOVINA. Schit în munții Gorjului, mai sus de Tismana; zidit la 1715 de jupâneasa Stanca Glogoveanca. — Pe vârful dealului Cioclovinei un alt schit mai mic

CIOCLOVINA. Sat în J. Hunedoara. Peșteră cu unelte și urme preistorice paleolitice.

CIOCOI. La început (sec. 17) acest cuvânt însemna pe agenții fiscului. Mai apoi, în general, se zicea omu-

www.dacoromanica.ro

lui de casă, vătaf, sau slugă la un boer (sec. 18). Termenul ajunse în cele din urmă pejorativ, din cauza abuzurlor acestor oameni, cei mai mulți greci, cari se îmbogățeau adesea, prădând pe țăran, furând pe boeri. In acest sens însemna un parvenit, ajuns, în opoziție cu „boer“, iar nici de cum sinonim cu acesta, cum s'a întrebuințat de unii în timpul din urmă, în mod impropriu și injurios.

CIOFLAN. Sat în J. Olt. Biserica din 1726 de la Gheorghe Cioflan și Ana.

CIOGOLEA. Familie boer. din Moldova, în sec. 16-17. — Ignat C. Pârcălab de Hotin, 1622. Pătrașcu M. Logofăt 1634.

CIOHODAR. Slujitor, om din garda sau serviciul Domnului (valet de chambre). „Baș-Ciohodarul“ erea șeful C., cari ereau îmbrăcați în roșu. (cuv. turcesc). In sec. 17-19.

CIOLĂNEȘTI din deal. Sat în Teleorman. Ceramică preistorică.

CIOLANU. Schit în J. Buzău, la Haleș-Tisău, fondat la 1590 de doamna Neaga. Căzut în părăsire, fu reînviat în sec. 18. — Pe dealul Cetățuia, în apropiere, urmele unei întărituri și o biserică.

CIOLPAN. Neam boeresc din Moldova din sec. 16-17. — Grigore C. mare postelnic, apoi hatman 1615-1620.

CIORNA (Csorna, Chorna), de. Familie n. din Banat, sec. 13-15, din care erea Oslu banul de Severin, 1240 Laurent banul, 1263-72 comite de Crasso și Keve și Dominic 1314.

CIOROGÂRLA. Râu, în J .Ilfov, format din apele Dâmboviței la Brezoie (J. Dâmbov.). Unit cu Sabarul se varsă în Argeș.

CIOROGÂRLA. Monăstire de maici în Ilfov. Fondată la 1808 de Vornic Const. Samurcaș și soția lui Zinca.

CIOROGÂRLEANU. Boeri din Ț.-R., în sec. 17-18.— Petru m. clucer 1640. Constantin, clucer, sol la Tătari, 1689.

CIOROI. Sat în jud. Romanați. Biserica din 1783.

www.dacoromanica.ro

CIOROIAŞ. Sat în Dolj. Urme de zidării romane. „Măgura lui Mihai“.

CIOVARNIŞANI. Sat în Mehedinţi. Un mormânt şi antichităţi romane (podoabe de aur la Muz. Naţ.).

CIPAU (magh. Maros-Csapó). In J. Târnava Mică, pe Mureş. Tumulus cu oseminte şi arme preistorice.

CIPARIU, Timotei. Profesor, filolog; naţionalist din Ardeal (1805-1887).

CIREAŞOV. Sat în J. Olt, lângă Slatina. La 1398, moşia boerului Aldea. Biserica de pe la 1805.

CIRCA din Iambut (Alba). Familie n. din Ardeal.— CIRCA, Ioan, pseudo-episcop din Trans., propagandist pentru unirea Rom. cu bis. calvină la 1700-1728.

CISLA. Pentru plata birului, repartiţia contribuabililor se făcea colectiv pe judeţe sau târguri şi sate, pe cislă. (sec. 16-18). Cisla corespunde rolului de impunere de astăzi.

CISLAU. Monăstire în J. Buzău; astăzi rămasă biserica satului. Tradiţia o atribuie doamnei Neaga. (sec. 16). Rezidită la 1749 de episcop. Metodie şi apoi la 1829 de Chesarie. Uşi sculptate din s. 18.

CISLĂU. Boerii de la Cislău, neam de frunte din Jud. Buzăului în sec. 16-17, ereau aceeaşi familie cu cei de la Tătărani. (v. **Tătărani**).

CISNĂDIA (Heltau). Comună mare la S de Sibiu.— Burg sas interesant, cu biserica veche în stil roman din s. 13, reconstruită gotic în al 16, cu un frumos turn.

CISNĂDIOARA (Michelsberg). Sat în J. Sibiu. — Ruinele burgului săsesc din sec. 13.

CIUBĂR-VODA. Cronicele Moldovei pomenesc de un Domn cu acest nume, care a domnit două luni, la 1449. Erea Petru Ciupor (Czupor), mai târziu voevod al Transilvaniei, care comanda oastea maghiară venită cu Petru-Vodă, la moartea căruia stăpâni Moldova, de unde fu gonit de Alexandru Vv. cu Polonii.

CIUBĂRCI. La Nistru, în jos de Tighina, o cetăţue ridicată de Ştefăniţă sau Petru-Vodă ; dată Turcilor de Ştefan V la 1538. Fără urme.

CIUC (magh. Csik). Judeţ al Transilvaniei. Vechiu comitat al Ungariei, format din trei scaune secueşti

www.dacoromanica.ro

privilegiate. Ţinut muntos. Râuri: Olt, Mureş. Oraşe: Mercurea Ciuc (Cic-Sereda) reşedinţa, Ghergheni. — Suprafaţa 5065 k. p. Populaţia (1930) : 146.000 loc.

CIUCEA. Comună în J. Cluj, pe Criş. Ruinele unei cetăţui. — La 1848 luptă între Austriaci şi Unguri.

CIUCUROVA. S. în J. Tulcea. La „Cetatea-veche" urme antice.

CIULA MARE. Sat în Hunedoara. Biserica din 1680 de la protopopul Ioan.

CIURUBUC. Schit la locul „tabăra Vulturilor" pe stânca Dochia, în J. Neamţ. După tradiţie erea acolo un schit vechiu, C., acoperit (la 1704) de o surpătură a Ciahlăului.

CIUS. Oraş roman lângă Dunăre, în Dobrogea, unde e astăzi satul Eski-Sarai, la N. E. de Hârşova.

CIUTA. Sat în Buzău; biserica din 1801.

CIUTURA. Sat în J. Dolj. Biserica unui schit ruinat din sec. 17.

CLACA. In general înseamnă prestarea fără plată a unui serviciu, silit sau de bună voe. — In special, lucrul sau munca făcută de rumân stăpânului pentru toate nevoile acestuia: „toate trebile şi posluşaniile". Introdusă în sec. 18 prin reforma de la 1741, care desfiinţa rumânia, claca consta în lucrul gratuit stăpânului moşiei de către ţărani, 6 zile pe an şi dijma din semănăturile lor. De aci şi numele de CLĂCAŞI ce se da ţăranilor foşti rumâni. — (v. **rumân**).

CLĂNĂU. Neam boeresc din Moldova; sec. 15-16.— Clănău, vel spătar sub Ştefan Vodă 1481-1504.

CLARA Doamna. Soţia doua a lui Alexandru Basaraba Domnul Ţ.-Rom. Fiica magistrului Ianus de Doboka din Transilvania. † după 1370.

CLĂTEŞTI. Boerii dela Cl. din Ţ.-Rom., în sec. 16.— Stan Spătarul, fond. al mon. Cătălui 1577. — Vintilă, fiul său, mare Vornic, 1618.

CLATIA. Biserică, a unui schit lângă Iaşi, azi numită „din dealul lui Păun"; fondată de Păun Vameşu la 1672.

CLEJANI. Sat în Vlaşca. La 1522 Radu de la Afumaţi bătu acolo pe Mehmed Bey.

www.dacoromanica.ro

CLEMENT. Episcop de Râmnic, 1737-49.

CLINCENI. Sat în Ilfov. Biserica din 1694, de la Ramadan Paleologu.

CLOCOCIOV. Monăstire din J. Olt, mai jos de Slatina. Zidită la 1645 de Diicu Buicescu vel aga și jup. Dumitra, pe locul altei mai vechi din s. 16. (poate de la Mihai V.). Ziduri de apărare.

CLOPOTIVA. Sat în Hunedoara. Urme romane (apeduct).

CLOȘCA, Ioan; după numele adevărat: OARGA (Varga). Tovarăș al lui Horia în răscoala din Ardeal și executat împreună cu el. (1755-84).

CLOȘCA-CU-PUI. Numele popular al tesaurului de la Pietroasa. — (v. **Pietroasa**).

CLUCER mare. Boer însemnat în Țara-Rom. începând din sec. 15: Intendentul Curței domnești, având grija magaziilor de provizii. Aceeași sarcină o avea și pentru aprovizionarea oastei. Sub ordine avea pe CLUCERUL DE ARIE pentru grâne și bucate, slujbă boerească, și slujitorii lor pivnicerii. La finele sec. 14 sarcinele clucerului, înființat mai târziu, le avea PIVNICERUL. — In Moldova, unde apare tot în sec. 15, avea aceeași atribuțiuni, însă erea boerie secundară.

CLUCEREASA. Sat în Muscel. La Piscu Liliecilor (dealul Mărgineanca), ruine neidentificate.

CLUJ (magh. Koloszvár, germ. Klausenburg). Cel mai mare oraș al Transilvaniei. Pe Someșu mic. — Orașul actual se află pe locul coloniei daco-romane Napoca. — Colonizat de Sași (1178-1180), în jurul monăstirii și cetății fondate acolo, Clujul se desvoltă repede, mai ales din secol. 15. In al 16, elementul maghiar predomină și Cl. deveni un centru național și câteodată scaunul Principilor Transilvaniei. Dietele țării se țineau acolo. Intre 1790—1848 a fost reședința guvernatorilor Tr. — Biserica catedrală cat. Sf. Mihail, gotică, de la Regele Sigismund, a fost ridicată între 1396-1432. Matei Corvin, născut la Cluj, a clădit la 1486 biserica, care la 1662 fu dată reformaților. — Cetatea (Fellegvár) din sec. 12, rezi-

www.dacoromanica.ro

dită în al 15, erea pe stânga Someșului. Ruine din ziduri, unul din turnuri cu poartă, în ființă.—Tot acolo erea monăstirea benedictină desființată, fondațiune a lui Bela I din 1060. (o capelă veche; clădiri transformate).—Universitate cu bibliotecă importantă; muzeu istoric. Grădina botanică.—Reședința Jud. Cluj.—Episcopie unită; episc. reformată; episc. ortodoxă.—Comand. Corp de armată. — Populația (în 1930): 100.000 loc.

CLUJ. Județ în Transilvania. Vechiu comitat al Ungariei, existând din sec. 12 (Kolosz). A purtat numele de Cojocna ca județ al României 1919-25. Centru românesc vechiu. Muntos. Râuri: Someșu mic, Crișu repede, Almaș. — Rămășițe antice și medievale. — Reședința la Cluj. — Intindere 5079 km. p. Populația (1930): 334.000 l.

CLUJ. EPISCOPIA rom. unită, înainte la Gherla, de unde a fost mutată la 1930. — EPISCOPIA ortodoxă, înființată la 1919.

CNEAGHINA. Titlul ce se da în Moldova, din sec 15 până la finele sec. 17, soțiilor și fiicelor de boer (= jupâneasă în Ț.-Rom.).

CNEAZ. Titlu nobiliar = principe, întrebuințat în Moldova (sec. 17-19), împrumutat de la Poloni-Ruși. spre a numi pe K. acestora. — (Nu trebue confundat cu numele de CNEJ, de mult în limba rom. și care avea altă însemnare).

CNEIUS LENTULUS. Trimisul lui August, comandant al unei expedițiuni în Dacia la an. 9. Infrânse pe Daci și le luă mulți prinși.

CNEJI (cnezi, kineji). In organizarea socială din 'nainte de formarea statului românesc, căpeteniile așezărilor obștești (sate, grupe de sate, teritorii) de mai mare sau de mai puțină însemnătate pe cari le aduceau și la oaste, ereau knejii. Ca și județul (judec), cn. avea atribuții de judecător și administrator, sub ascultarea voevodului. E probabil că, la început aleși, acești c. devenira ereditari (ca și voevozii), iar urmașii lor, atunci când autoritatea lor se perduse, formau clasa cnejilor sau oamenilor liberi (moșneni)

www.dacoromanica.ro

pe care o aveam în Ţ.-Rom. şi Mold. Până la finele sec. 17, docum. slavone întrebuinţează cuvântul de c. pentru aceşti oameni liberi, proprietari de moşie (sinonim deci cu: judec., moşnean, răzeş, boer ca termen general). Une-ori folosit în sensul de stăpân de rumâni sau şerbi. — In Transilvania, knejii se menţin cu vechile lor atribuţiuni până târziu (sec. 16): Ereau capul unui sat sau mai multor sate şi aveau sarcina să strângă dijmele Regelui, împlineau corvezile militare la cetăţi, adunau oamenii la oaste, etc. Aveau drept la dijmă; judecau pricine mici, celelalte mergeau la Voevod sau la comite. Insemnătatea lor scăzuse cu timpul până la o simplă slujbă sătească. Knejii se aflau din vechime în părţile româneşti: Haţeg, Huniedoara, Banat (Caransebeş), etc. — La 1247 diplomele ung. pomenesc doi kneji cu stăpâniri mai întinse în Oltenia. In Ţara-Rom. organizarea lor ca autoritate pare a fi dispărut sub Domnii din sec. 14, rămânând numai numele unei stări sociale, sau clase (v. mai sus). — Cuvântul C. e slavon: „knianz“ (probabil din vechiul german konung = könig). — (v. şi **Judec, voevod, moşnean, boer).**

COADĂ. Mare vornic în Ţ.-Rom. ucis de Mircea V. Ciobanul cu fratele său Radu comisul şi alţi boeri, la 1545.

COANDĂ. Familie din Craiova. — Constantin C., general de artil., om politic, Prim ministru la 1919. (1857-1932).

COASTA-BENGAI. Munte la Novaci, în Gorj. Zidărie veche în ruine.

COBIA. Monăstire în J. Dâmboviţa, la n. de Găeşti, fondată la 1571 de jupân Badea Clucerul. Uşi sculptate din sec. 16.

COBURG, Principe Friedrich Josias de Sachsen- (1737-1815). Feld-mareşal; comandant al trupelor imperiale cari ocupară Bucureştii la 1789 în răsboiul austro-ruso-turc. (De atunci a rămas amintirea „Nemţilor cu coadă“, cu peruci).

COCA. Numele unor localităţi din J. Buzău (munţi, isvoare, sat, pădure), poate în legătură cu regiunea

www.dacoromanica.ro

„cauca", de care se vorbea în sec. 4, pe vremea Goților. — (v. **Caucaland**).

COCIE. Trăsură mare închisă, din vechime; sec. 16-18 (germ. kutsche).

COCIULAR. Sat în apropiere de Silistra. Antichități romane.

COCON (cucon). Copil de Domn („cocon domnesc"), și de boer. Numire întreb. din sec. 16-18. — Mai târziu acest titlu fu dat boerilor în loc de jupan, în vorbirea curentă (și a rămas până azi un termen de deferență în Mold.). — CUCOANĂ erea jupâneasa, soția de boer.

COCONI. Sat în J. Ilfov, pe balta Mostiștea. La „Piscul", așezare getică (morminte, ceramică grecească). La baltă, urme de construcții.

COCOR. Boerii dela C. și Periș din Ț.-Rom. (Ilfov), puternici în sec. 16, se trăgeau din Calotă, marele vornic (1500) și soția sa Neacșa, fiica lui Vlad Vodă călugărul.

COCORA. In J. Ialomița. Urme de așezare preistorică.

COCORESCU. Mihalcea marele Ban (1530-1601), sfetnicul de încredere al lui Mihai Vodă (luă Silistra la 1597), ucis la Turda cu Domnul său, stăpânea satul Cocorăști din Prahova. — Fiul său era Patrașco spătarul. — Radu Coc. mare logofăt al lui Matei Vodă 1640, fiul preced., avu de fii pe Radu și Vlad clucerul, apoi amândoi mari logofeți în sec. 17. — Gheorghe, mare vornic la încep. sec. 19.

COCOREȘTI. Sat în Prahova. Biserica zidită de Radu Coc. mare logofăt și soția lui Maria la 1653. — Lângă biserică ruinele altei mai vechi, „de la Negru-Vodă".

COCOȘ. Monăstire în J. Tulcea; fondată de mocanii români la 1835.

CODLEA (germ. Zeiden). Comună la vest de Brașov. Burg din sec. 13, al Ordinului Teutonic (Schwarzburg). — In apropiere urme de așezare preistorică.

CODRENII din Codrul-Tigheciului, din marginea spre Bugiac, alcătuiau o miliție de câteva mii de oa-

www.dacoromanica.ro

meni (până spre sfârșit. sec. 18), apărare a Moldovei despre Tătari.

CODRENI. Un schit părăsit la Codreni, aproape de Obilești, J. Ilfov. datând dela 1676. Au rămas casele, cu zidurile și turnul de la poartă.

COFTIRIE. O stofă de mătase, sec. 17-19 (cuvânt turcesc).

COGÂLNIC. Râu din Basarabia de jos; se varsă în balta Sasic, la Mare.

COGĂLNICEANU. (v. **Kogălniceanu**).

COHALM (germ. Reps; magh. Köhalom). Comună în J. Târnava-Mare, colonie veche săsească. Pe deal burgul, cetățue din sec. 13, cu zidurile încă în ființă. In vechime reședința unui „scaun" sas. — 4000 loc.

COHORTA. Unitate militară romană: o legiune avea 6 cohorte, împărțită fie-care în 10 centurii. In afară de legiuni, ereau cohortele de trupe auxiliare.

COIANI (Coeni). Sat în Ilfov, pe Argeș. Ruine de case mari cu pivnițele din sec. 16-17: palatul jupânesei Anca din boerii Craiovești, refăcut de nepotul ei Radu Șerban Vodă, mai târziu al fiicei acestui Elena Cantacuzino Postelniceasa. Biserica ridicată de Radu Șerban la 1602, refăcută la 1671 de fiica lui Ilinca Cantacuzino și fii ei.

COIANI. Boerii de la Coiani (Ilfov), neam cu Domnii Țării-Rom. și cu Craioveștii, sunt printre cei mai puternici în sec. 16 și ajung pe tron în al 17-lea. — Neagoe, marele Ban al Craiovei 1560-5, erea însurat cu Anca fiica lui Șerban M. Ban, urmașa Craioveștilor. — Fiul lor erea Șerban postelnicul, părintele lui Radu Șerban Basaraba, Domnul Ț.-Rom. † 1620 (v. **Radu**), și al Mariei, soția lui David din Brâncoveni.— Radu Vodă avu de copii pe: Ancuța a lui Nicolae Pătrașcu Vodă; Elena soția lui Const. Cantacuzino; și un fiu natural, Constantin Vodă Șerban, Domn al Ț.-R. (v. **Constantin**).

COIF. Cască, acoperământ de fier al capului în răsboi. Vechiul c. la noi erea după felul maghiar sau polon. (sec. 14-17).

COJEȘTI. Boerii de la Cojasca (Dâmbovița) sunt

www.dacoromanica.ro

cunoscuți în s. 15-16. — Badea mare Paharnic și Vornic (1505) sub Radu și Mihnea Vv.

COJOCNA. Târg în J. Cluj, după care județul actual s'a numit C. până la 1925. — Ocne de sare părăsite. — Pop. 5300 l.

COLCEAG. Sat în Ilfov, între Greci-Micșunești. „Groapa Jidovului", o excavație atribuită „Jidovilor" sau „Uriașilor".

COLEGII. In Dacia, colegiile de meserii sau corporațiile ereau org. sub stăpân. romană. Așa : aurarii, fabii, negotiatores, dendrofori (plutași), nautes, etc.

COLENTINA. Lângă București. Așezare preistorică getică (epoca de bronz).

COLENTINA, Mânăstirea de la. Fondată în sec. 16. (v. **Mărcuța**).

COLOADA. Măsură de capacitate în Mold. (sec. 15), pentru grâne = 4 găleți; împrumutată de la Poloni. (v. și **măsuri**).

COLONII. De-alungul vremei, colonii de străini s'au stabilit în țările noastre, în număr mai mult sau mai puțin mare, unii ca negustori, meseriași, alții ca lucrători ai pământului. Cea mai mare parte s'au amestecat în populația veche românească. — (v. Maghiari, Ciangăi, Secui, Sași, Germani, Sârbi, Armeni, etc.).

COLTZEA. Boeri din București, din neamul Doiceștilor (sec. 17). — Radu fiul lui Colțea Clucerul, zidi la 1705 împreună cu Mih. Cantacuzino, biserica Colței, pe locul celei vechi a lui Colțea. — Sandu C., colonel în oastea suedeză, comanda un regiment românesc sub Carol XII, 1709-1723; prins la Pultava, stătu câțiva ani în Siberia. — (v. și **Doicescu**).

COLȚII, CETATEA. In munți, pe Râușor, la sud de Râu de mori, J. Huniedoara. Pe stâncă, ruinele bine păstrate ale unei cetăți, cu trei turnuri. — Pe dealul din față „biserica Colții", altă dată a famil. Kendefi, întărită cu turn, în parte ruinată. Probabil din sec. 14-15 (zugrăveala din 1692).

COLȚII-BREZEI. Munte în J. Făgăraș, în sus de Breaza, pe care se află ruinele cetății „lui Negru-Vodă". — (v. **Cetatea și Negru Vodă**).

www.dacoromanica.ro

COLŢII-DOAMNEI. Pe muntele Doamna în Muscel. O stâncă cu trei colţi, asupra căreia o legendă cu Negru Vodă şi Doamna lui.

COLUMA LUI TRAIAN. Spre aducerea aminte a răsboaelor purtate pentru cucerirea Daciei, Traian puse să se ridice la Roma în Forum Traiani, o coloană de marmoră împodobită cu baso-reliefuri, la an. 112. — Inaltă de 100 picioare rom. (35 m.); pe toată suprafaţa ei, urcând în spirală de 200 metri, se desfăşoară sculpturile în piatră înfăţişând scene din răsboiul dacic, de un mare interes pentru istoria noastră. Statuia lui Traian din vârf, a fost înlocuită de Papi în sec. 16, cu a S-tului Petru. In camera de jos se află urna funerară a lui Traian. Perfect păstrată, coloana e unul din frumoasele monumente ale Romei. Operă a lui Apolodor din Damas.

COMAN. Boer al lui Alexandru I. al Mold., trimis cu un corp de călăreţi în ajutorul Polonilor la asediul cetăţei Marienburg a Ord. teutonic, 1422.

COMANA. Monăstire în J. Vlaşca, pe Neajlov. Fondaţiune a lui Vlad Vodă la 1462; rezidită de Radu Şerb. Bas. la 1588; şi refăcută la 1699 de Şerban Cantacuzen vornicu. In biserică piatra mormântală a lui Radu Şerban V., a lui Pătraşcu V., ginerele său, ale lui Drăghici şi Const. Cantacuzino.— Palatul lui Radu Şerban şi zidurile puternice cu turnuri, sunt în ruină.

COMANA de câmp. In J. Romanaţi. Biserica satului (fost schit), dela Preda Fălcoianu, din sec. 17.

COMANCA. Sat în Vâlcea. Biserica de la Preda Bujoreanul vornicul, din 1736 (fost schit).

COMĂNEANU. Boerii de la Comani (J. Olt.). — Badea fiul lui Staico din C. mare comis, ucis cu alţi boeri de Mihnea V. la 1658. — Matei, vel căpitan 1690 şi fratele său Radu Com. clucerul, numit m. Ban la 1737. — Ioan C. mare logofăt la sfârşit. sec. 18. — Achille, general (1839-1905).

COMĂNEŞTI. Sat în Mehedinţi. Un deal numit „mormântul Jidovului"; amintirea unor rămăşiţe daco-romane.

COMĂNEŞTI. Sat în Bacău pe Trotuş. Urme de în-

www.dacoromanica.ro

tărituri la „Cetățue" (din sec. 18-19). — Biserica din 1790, zidită de fam. Ghika.

COMĂNEȘTI. In Bucovina. Biserica din 1772.

COMANI. In J. Olt, pe Olt. Fost schit din sec. 17. Biserica satului din 1732.

COMARNIC. Sat în Prahova. Urme preistorice.

COMERCIUL. Cele dintâi așezări de negoț în antichitate, le-au avut Grecii din Sciția mică (Dobrogea), la Mare și Dunăre. Apoi Romanii, în Dacia și Sciția. In evul mediu Bizantinii, apoi și Genovezii urmară legăturile cu părțile noastre; în sec. 12-13 Sașii din Ardeal (Sibiu, Brașov), mai ales cu Țara-Rom.; iar cu Moldova Lituanii și Polonii, Armenii, apoi Rușii. Mai târziu, în ambele țări, Turcii și mai ales Grecii (și balcanicii slavi, albanezi, etc.), au dus înainte negoțul străvechiu. In vremea apropiată, Evreii. — Sașii aduceau în Ț.-Rom. mărfuri din Apus: Germania (Lipsca), Flandra, Francia, Italia; Grecii și Turcii din Răsărit. In Moldova, Polonii țineau până în sec. 17 comerțul occidental, Armenii și Rușii pe cel oriental.— Cele mai vechi convenții comerciale sunt: în Ț.-Rom. al lui Vladislav I cu Brașovul la 1368, apoi al lui Mircea tot cu Br. 1413, cu Polonii 1405; cu Ragusa 1438; în Moldova al lui Alexandru V. cu Lembergul la 1407. (La 1588 Petru Vodă închee o convenție cu Elisabeta regina Engliterei). — In sec. 14-15 principalele mărfuri importate ereau: stofe și mătăsuri, metale (mai ales fier), arme, podoabe, blănuri, sticlărie și alte lucruri de lux. In schimb exportam: animale (oi, porci, cai, boi), ceară și miere, piei, lână, sare, vin, lemnărie, grâu. Neguțătorii din Ardeal aveau transit pe la noi spre Răsărit prin Brăila; iar prin Moldova cei din Polonia. Ereau mai multe „drumuri" și vaduri de negoț cunoscute (ca „drumul Brăilei", etc.) — Neguțători străini ereau așezați din vremea veche în târgurile noastre, prin care treceau periodic cei cu mărfuri transportate din Apus și Orient. Până în sec. 18 ereau puțini negustori români.

COMIDAVA. Localitate dacă, cam în colțul Sud-Est al Transilvaniei de azi.

www.dacoromanica.ro

COMIS mare. Demnitar boeresc de Curte, având în seamă caii și grajdurile domnești și slujitorii ce țineau de ele. (Latin: magister agazonum sau comes stabulorum; Fr. grand-écuyer; Germ. stahlmeister). Apare în docum. Ț.-Rom. pe la încep. sec. 15 (Mircea). In Moldova cu aceleași atribuții, tot în prima parte a sec. 15. Mai mulți comiși îl ajutau, având sub ordine pe „comișei“, personal inferior. (Cuvântul vine de la „comes“ latin, împrumutat de la Bizanț).

COMIȘEI. Slujitori ai marelui comis, la grajdurile Curței.

COMISIUNEA CENTRALA de la Focșani. A funcționat între 1859-1862 pentru unificarea legilor din Principate, în vederea Unirei definitive.

COMISIUNEA EUROPEANĂ A DUNĂREI, înființată pentru despotmolirea gurilor fluviului și pentru asigurarea navigărei, prin tratatul de la Paris (art. 10) din 30 Martie 1856. Confirmată și cu sarcini lărgite prin Trat. de la Berlin, 13 Iulie 1879. Cuprindea reprezentanți ai: Austro-Ungariei, Germaniei, Marei-Britanii, Italiei, Franciei, Rusiei, Turciei și României, cu sediul la Galați. — O COMISIUNE MIXTĂ, cu delegați ai statelor riverane, se ocupă cu navigațiunea în sus de Galați, până la Ulm.

COMITAT. Impărțire administrativă a Ungariei și Transilvaniei corespunzând ca întindere cu județele noastre. In capul C se afla comitele (Föispan), reprezentant al guvernului și supraveghetor al administr.; sub el, ca administrator, vice-comitele (alispàn). După unire, comitatele din Transilv., Banat și părțile vecine, au fost transformate în județe, organizate ca în restul României.

COMIȚI. In Ardeal existau din vechime (s. 12) demnitari regești cu titlul de comite (lat. comes). Așa ereau: C. Secuilor (comes Siculorum) în evul mediu, de obicei titlu al Voev. Transilvaniei, și C. Sașilor (comes Saxonum), care erea Judex regius din Sibiu, după unirea scaunelor săsești la finele sec. 15. (Comunele mari sase aveau în fruntea lor un „comes“, gereb sau județ). Comitatele din Trans. ereau

www.dacoromanica.ro

sub conducerea unui comitet suprem. (v. **comitat**). — Titlul nobiliar de comite (francez: comte, ital: conte) e acelaș cu cel german de „graf".

COMOSICUS. Un rege dac, urmaș al lui Burebista.

COMUNE. In vremea veche, târgurile sau orașele ereau administrate de un județ (șoltuz în Mold.) cu sfatul de 12 pârgari. O reorganizare se făcu la 1833 prin Reg. organic: „Sfatul orășenesc" de 4 sau 5 membri, cu un prezident de sfat. — Com. rurale nu existau în vechime decât ca sate, în care un om al stăpânirei (pârcălab în Ț. R., vornic în M.) exercitau un rol fiscal, polițienesc și judecăt. Tocmai la 1864, prin legea comunală, s'a reglementat și administrația satelor, grupate în comune rur. De atunci, toate comunele (urb. și rurale) sunt conduse de un consiliu comunal ales, prezidat de un primar.

CONACCI. Nume turcesc al slujbașilor însărcinați cu pregătirea conacelor sau a cartierelor.

CONACHI. — (v. **Konaki**).

CONCEȘTI. In Jud. Dorohoi. Tesaur scitic (v. **Alba**).

CONDRITA. Monăstire în Jud. Lăpușna; din sec. 18.

CONGRESE politice pentru pace. — (v. **Tratate**).

CONRAD (Corlard). Printr'o donațiune din an. 1233, Regele Bela IV al Ungariei dărui comitelui Corlard, fiul lui Crispan, țara Loviște, de la Lotru la Olt și spre răsărit de Olt. Ruinele castelului acestui „Domnișor", mai târziu comite de Talmaci, peste munți, existau încă în sec. 18 la Golotreni, pe Lotru. — (v. **Loviște** și **Golotreni**).

CONSILIER IMPĂRĂTESC. In timpul ocupațiunei germane a Olteniei (1718-39), boerii cari asistau pe Ban, aveau titlu de consilier al Administrației împărătești.

CONSTANTIN CEL MARE. Imperator roman, 306-337. Lui se datorește în sec. 4 restabilirea puterei romane pe stânga Dunării și în Sciția mică unde a reconstruit și ridicat cetăți puternice spre Barbari.— Intre Oescus și Sucidava (Celei), a făcut un pod peste Dunăre, care figurează pe monede din vremea lui. (v. **Celei**).

www.dacoromanica.ro

CONSTANTIN. Domni ai Țărei-Românești :

CONSTANTIN ȘERBAN Basaraba. Domn Ț.-Rom. 1654-58. Fiul lui Radu-Vodă Șerban; ales de o parte din boeri la moartea lui Matei Voev. La 1655 înăbuși o nouă răscoală a Seimenilor cu ajutorul Pr. Racoczy al Transilv., Mazilit de Turci, se refugiă în Ardeal. La 1659, intrând în Moldova, goni pe Ghika V., dar fu bătut de Tătari. Anul următor veni la București asupra lui Gr. Ghika, care fu repus în scaun de Turci. O nouă expediție contra lui Ștefăniță al Mold. nereușindu-i, se retrase în Polonia, unde muri la 1682. — Doamna lui erea Bălașa.

CONSTANTIN II Brâncoveanu. Domn 1688-1714. — (v. **Brâncoveanu**).

In secolul 18 : CONSTANTIN Mavrocordat, Domn între 1731-63. (v. **Mavrocordat**).

CONSTANTIN Racoviță. (v. **Racoviță**).

CONSTANTIN Hangeri (v. **Hangeri**).

CONSTANTIN Ypsilanti. (v. **Ypsilanti**).

Domni ai Moldovei :

CONSTANTIN Moghilă, 1607-11. (v. **Moghilă**).

CONSTANTIN II Cantemir 1685-91 (v. **Cantemir**).

CONSTANTIN Mavrocordat 1733-49 (v. **Mavrocordat**).

CONSTANTIN Racoviță 1749-53.

CONSTANTIN Moruzi 1777-82.

CONSTANTIN Ypsilanti 1799-801.

CONSTANTIN Bogdan. Presupus fiu al lui Petru Rareș; pretendent la scaunul Moldovei în sec. 16. Trăia în Ardeal.

CONSTANTIN CĂPITANUL. Boer din Ț.-Rom. în sec. 17. A scris cronica de la descălecare (1290) până la 1688.

CONSTANTINESCU, Alexandru. Om politic liberal. jurist. († 1926).

CONSTANȚA. Oraș și port la Marea Neagră. E vechiul Tomis din antichitate, însemnată colonie grecească în țara Geților (Sciția mică). Orașul, stricat de Barbari, fu refăcut de Constantius sau de Constantin cel mare, care-l numi CONSTANTIANA. In

www.dacoromanica.ro

evul mediu se menţinu ca orăşel bizantin; în sec. 13-14 fu staţiune a Genovezilor. După venirea Turcilor erea un sat mic (KÜSTENDJE), care începu să se ridice după 1850 şi luă avânt de la anexarea Dobrogei la România, al cărui principal port maritim e astăzi.— Reşedinţa Jud. Constanţa. Episcopie. — Populaţia (1930): 58.000 loc. — (v. şi **Tomi**).

CONSTANŢA. Judeţ în Dobrogea, între Dunăre-Mare. Multe şi preţioase rămăşiţe antice grece şi romane. Valul troian. — Podul Carol I la Cernavoda. — Regiune agricolă. — Intindere 6910 k. p.; Populaţie 250.000 loc. — Reşedinţa la Constanţa.

CONSTANŢA. Episcopia de TOMIS. Infiinţată la 1923, cu sediu la C., pentru Judeţele Dobrogei.

CONSTITUŢIA României. A fost promulgată la 1 Iulie 1866 (înlocuind „Statutul organic" al lui Cuza), în 133 articole. Modificări din 1879 şi 1884. Reînoită la 29 Martie 1923, coprinde azi 138 articole.

CONSULI. Cei dintâi consuli sau agenţi străini apar în Ţ.-Rom. şi Mold. în sec. 18, după tratatul de la Cuciuc-Kainargi. Rusia a trimes cea dintâi un astfel de agent la 1782; apoi Austria, Francia, Prusia. Aceşti consuli aveau de fapt şi atribuţiuni de agent politic, de cari consulii ruseşti au abuzat.

CONTEŞ (contăş). Manta de iarnă, îmblănită, a boierilor şi Domnilor în sec. 15-18 (cuv. polon).

CONTZESCU. Familie b. din Ţ.-Rom., de la Conţeşti (Dâmboviţa); cunosc. sec. 17. — Constantin C., mare logofăt al lui Brâncoveanu până la 1714.

CONŢEŞTI (Odăile). Sat în Teleorman. O măgură. Resturi preist. la „Cetate". La 1596 lupte cu Turcii.

CONVENŢIA DE LA PARIS. In August 1858 se semnă la Paris de către reprezentanţii Marilor Puteri, convenţia privitoare la organizarea Ţărilor române, cari fură constituite sub numele de: Principatele-Unite ale Ţ.-Rom. şi Mold., — însă rămâneau de fapt tot despărţite, cu Domni şi guverne deosebite, sub suzeranitatea Porţii şi protecţia Puterilor. Alegerea personală a lui Cuza în ambele ţări (Ian. 1859) îndeplini Unirea.

www.dacoromanica.ro

COP. Măsură veche de greutate. — (v. **Măsuri**).

COPACIU Pârcălabul. Boer al lui Bogdan III al Mold.; căzut în răsboi cu Tătarii pe Nistru, 1511.

COPALNIC-Mănăştur. Sat în J. Satmar, unde erea odată o monăstire, fondaţiune a Voevozilor de Maramureş, pe la încep. s. 15.

COPII DE CASĂ. Garda personală a Domnului (din sec. 14 până în al 18), formată din feciori tineri de boer, trimeşi la Curte (ca pagi). Capul lor erea VĂTAFUL de copii, care purta şi insemnul (steagul) domnesc. Ca şi aprozii în vechime, duceau boerilor ordinele domneşti. — Se aflau şi în Moldova.

COPOU. Sat lângă Iaşi. Biserica Sf. Atanasie, din 1638, zidită de Vasile Vodă Lupul.

CORABIA. Oraş şi port la Dunăre (J. Romanaţi).— Sat în sec. 19, târg pe la 1870. In August 1877 avu loc acolo trecerea trupelor române în Bulgaria. Populaţia (1930) 9500 loc. — Urme preistorice (ceramică din epoca de fier).

CORBEA, Teodor. Scriitor, cancelar latinesc al lui Petru cel mare al Rusiei. Român din Braşov.

CORBEANU. Boerii de la Corbi; două neamuri. — (v. **Corbeni**).

CORBEANCA. Loc pe dealul Dumbrava, la Tohani (J. Buzău). Ruinele caselor şi beciurilor de la via lui Vodă Brâncoveanu.

CORBENI (în vechime CORBI). Sat în J. Gorj. Ruine, ziduri, beciuri, pe locul zis „la Bănie". Probabil ale caselor Banului Dobromir, din sec. 16.

CORBENI. Neamul vechilor boeri de la CORBI (din Gorj), înflorea în Ţ.-R. din secol. 15. — Radu comisul de la C., trăia la 1500. — Dobromir, marele Ban, 1567-80, tăiat de Petru Cercel împreună cu fiul său Mihai la 1584. — Stan, mare spătar, 1560: — Fiica lui erea Doamna Stanca, soţia lui Mihai Vodă cel viteaz; † 1603. — Dragomir, fiul lui Dobromir, mare Vornic al Ţ.-R. şi mare Ban 1641-2. (v. şi **Kretzulescu**).

Boerii de la CORBI, din Vlaşca şi Argeş, ereau de asemenea printre cei mai de seamă din Ţ.-R. — Vintilă, mare vornic, 1590. — Teodosie Corbeanu, fiul

www.dacoromanica.ro

său, mare Ban 1637-41, unul din bărbații cei mai cu vază în sec. 17. — Vintilă, mare Ban 1688-72, sfetnic de aproape al lui Brâncoveanu. — Fratele său Dumitrașcu, m. Paharnic, fruntaș în partida Cantacuzinilor, † 1706.

CORBI. Sat la munte, pe râul Doamnei, în Muscel. Intr'o peșteră „la Jghiab", săpată în stâncă, o bisericuță cu două altare (prob. sec. 14-15), făcută după tradiție de o Doamnă veche (în pomelnic, Basaraba Neagoe Voev. cu neamul lor).

CORBII DE PIATRĂ. Azi Corbenii. Un sat vechiu în J. Gorj. In veacul 15 sau 16 Magdalina călugărița, văduva boerului Hamza, zidi acolo o monăstire dispărută în al 17. — (v. și **Corbeni**).

CORBII MARI. Sat în J. Vlașca. Biserica zidită de Dumitrașcu Corbeanu vel paharnic și Jup. Tudosia la finele sec. 17.

CORBUL sau OSTROVUL CORBULUI. Insulă mare la cotul Dunării, în Mehedinți, mai jos de Severin. Așezare protoistorică importantă eneolitică (obiecte de bronz, ceramică) din vremea Dacilor ; în legătură cu Hinova și Batoți de pe malul Dunării.

CORCOAIA (Gura), pe Cerna, sub muntele C., în Mehedinți. Localitate cu o legendă despre Iorgovan (Hercule).

CORCOVA. Sat în J. Dolj. Biserica zidită de Constantin Strâmbeanu, stolnic, la 1712. Fostă monastire.

CORDA. O numire a săbiei sau spadei, în sec. 15, în Țara-Rom.

CORESI. Diacon din Țara-Rom. în sec. 16 († pela 1583). A tradus și tipărit cele dintâi cărți românești: Evangheliar românesc (Brașov, 1560) ; Psaltirea (id. 1568) ; Evanghelia cu învățătură (1580), Omiliarul, etc.

CORLĂTENI. Sat în Dorohoi. La locul „Cetățuia", pe deal, urme de întărituri (nedeterm.). La „Vatra Târgului", urmele unui târg : Fălcienii.

CORNĂȚEL. Sat în Dâmbovița. Biserica zidită de jupan Vintilă Cornățeanul vornic și jupan. Voica, la 1596 (reparată 1726 de Matei Ruset).

www.dacoromanica.ro

CORNĂŢENI. Boerii dela C., din sec. 16 şi 17, sunt o ramură a celor de la Floreşti. — Vintilă dela C., Ban şi M. Vornic 1585, — Socol C., mare Clucer, însurat cu Marula fiica lui Mihai-Vodă, sfetnic şi prieten al lui Matei-Voevod, fu ucis de Seimenii răsculaţi la 1654. — Cârstea fiul său, ucis şi el în a doua răscoală, 1655.

CORNESCU. Familie boer. din Ţara-Rom. Inainte numită GRECIANU (stăpânea satul Greci din Vlaşca), luă numele de C în sec. 18 după Corneşti (din Dâmboviţa). — Şerban Gr. mare Logofăt, tipări cărţi religioase ; † 1710. — Fratele său Radu Gr. mare Logofăt (1688) a scris cronica Ţării Rom. până la Brâncoveanu şi istoria domniei acestuia. — Grigore Gr., mare Ban la 1739 şi 1746. — Scarlat Cornescu, mare vistier în sec. 18. — Mihai m. Vornic, Min. al dreptăţii 1842. — Constantin, mare Logofăt, † 1851. — (v. şi **Grecianu**).

CORNEŞTI. Sat în J. Dâmboviţa. Biserica de la Jupan Socol Cornăţeanu, m. Clucer, din 1645. Casele lui Şerban Grecianu, M. Logofăt, din 1680.

CORNESCUL, Grigorie. Boernaş moldovean din ţinut. Hotin ; meşter sculptor. A lucrat la refacerea bisericei dela Argeş (1679).

CORNET. Schit, în defileul şi pe malul Oltului spre Câineni, în Vâlcea. Exista cu numele de POMETU la începutul sec. 16 (1510), ctitorie a boerilor din Zătreni. Biserica actuală e făcută la 1666 de Mareş Băjescul mare Vornic şi soţia lui Maria. Ziduri cu turnuri de apărare împrejur.

CORNI. Sat în J. Tecuci. Urme de aşezare preistorică (bronz).

CORNUL LUI SAS. Loc şi vad pe Prut, la Perieni (J. Iaşi). La 1612 luptă între Poloni şi Const. Movilă cu Ştefan Tomşa, învingător. — La 1633 altă luptă între Poloni şi Tătari.

COROI. Familie din Moldova de sus.

CORVIN (Corvinus). Porecla familiei reg. Huniadi, care avea în scutul ei un corb. — (v. **Huniadi** şi **Matei**).

www.dacoromanica.ro

CORYLOS (Scorilo). Rege dac, unul din urmașii lui Borebista.

COȘLEGI. Sat pe Teleajen, în Prahova. Curți părăsite, cu un paraclis, ale familiei Bălăceanu (sec. 17-18).

COSMEȘTI. Sat în J. Baia. Biserica din sec. 16.

COSMIN (Codrul), în apropiere, la s. de Cernăuți. La 26 Oct. 1497, Ștefan-Vodă sdrobi oastea regelui Albert al Poloniei, care se întorcea din expediția lui în Moldova.

COSOVA (Câmpul Mierlei), în Serbia. In vara 1389, bătălia cea mare între Sultanul Murad cu Regii Serbiei și al Bulgariei, cari fură sdrobiți. Pare că creștinii au fost ajutați și de oaste trimisă de Mircea-V. al Țării-Rom.

COSTACHI. — (v. **Kostaki**).

COSTEA MUȘAT. Domn al Moldovei, începătorul dinastiei (1373-5). Insurat cu Margareta, fiica lui Bogdan I, al cărui neam se stinsese în linie bărbătească. — (v. și **Mușat**).

COSTEA. Boer moldovean („Valachus nobilis"), depune jurământ de credință regelui polon Vladislas la 1402.

COSTEA. Boer moldovean, cel dintâi Pârcălab cunoscut, sub Ștefan-Vodă, 1448-53.

COSTANDA. Monedă în vechime. — (v. **monede**).

COSTA-FORU. Familie din București. — Gheorghe C., om politic; profesor de drept (1821-76).

COSTESCU. Familie boer., cu numele de la moșia Costești (Dâmbovița), pe care o stăpânea din sec. 17.

COSTEȘTI. In J. Hunedoara, în munți, la nord de Grădiște (Sarmisegetuza), lângă satul C., ruinele unei puternice cetăți dace, în legătură cu cea de la Muncel. Construcții mari de piatră, turnuri, terase, palat, ziduri, (obiecte și arme de bronz și fier, podoabe, ceramică). Burg de reședință al unui rege sau principe dac, probabil din sec. 4 a. Cr.; distrusă de Romani. — Pe dealurile din prejur, alte întăriri ținând de aceasta: Cioca, Cetățuia mare, Blidaru, necercetate încă.

www.dacoromanica.ro

COSTICI, Hodco, de la Mamornița. Boer moldovean ; în Sfatul domnesc între 1420-38.

COSTIN. Familie boerească din Moldova. — Un boer Costin la 1392. — Postelnicul C. la 1430. — Alexandru C. mare Postelnic, apoi Hatman, 1633. — Miron c., fiul său (1633-1691), ilustru boer și cronicar. Mare Logofăt și factor important în politica Moldovei, partizan al Poloniei ; cărturar. A scris „Cartea pentru descălecatul întâi al Moldovei" ; „Letopisețul Moldovei, 1594-1662" ; și în limba polonă : „Despre poporul Mold." etc. Ucis la 1691 din ordinul lui Const. Cantemir, împreună cu fratele său Velicico Hatmanul, pe care-l bănuia că vrea Domnia. — Nicolae, fiul lui Miron (1660-1712), mare Logofăt, a urmat Letopisețul Mold. de la 1662-1711. — Familia a rămas în Bucovina, sec. 18.

COSTOBOCI. Popor dac în părțile Moldovei de nord și Basarabiei actuale.

COSTUME. Pentru îmbrăcămintea în vechime, v. **Portul.**

COȘOVENI. Sat în J. Dolj. Zece măguri. Urme preistorice (arme din epoca de bronz, dace). Podoabe interes. de aur și argint din sec. 4-7 p. C.

COȘULA. Monastire în J. Botoșani. Fondată la 1535 de Mateiaș Vistiernicul Mold. Frumoase zugrăveli bizantine ; obiecte de cult. Zidurile din prejur și clopotniță-turn bine păstrate.

COȘUNA. Monastire din sec. 16 în Țara-Rom.; pomenită în documente până la 1600. Mai târziu se numi Bucovăț. (v. aceasta).

COTESCU. Familie boer. din Țara-Rom., cunoscută la începutul sec. 16, cu moșia la Cotești, (J. Râmnic-Sărat).

COTISO. Rege dac din regiunea Țării-Rom:-Oltenia, în sec. I p. Cr., când năvăli peste Dunăre în Moesia.

COTMEANA. Una din cele mai vechi monastiri ale Țării-Rom. In J. Argeș, pe Cotmeana. Fondată sub Dan I Voevod, înainte de 1385. Refăcută de Brâncoveanu la 1695 și întărită împrejur cu ziduri. — Clo-

www.dacoromanica.ro

pot de la jupan Dragomir, fiul lui Dragomir staretul, 1385 ; un altul din 1421. Ușile împărătești, admirabil sculptate în lemn, de la finele sec. 14, la Muzeul național din București.

COTNARI. Sat în J. Iași ; vechiu târg până în sec. 18 ; vii domnești. — Biserica Sf. Paraschiva din 1496, de la Ștefan-Vodă. Ruinele b. catolice din sec. 16, zidită de Despot Vodă ca bis. reformată; arsă în 1873. Despot făcuse acolo o școală cu bibliotecă. Altădată C. era în grija marelui Paharnic. Coloni unguri și germani din sec. 16. — In apropiere așezare protoistorică (bronz).

COTROCENI. Monastire lângă București, pe deal, printre păduri mari în sec. 17. Fondată la 1684 de Șerban Cantacuzino Vv. (înmormântat acolo). Tâmpla și ușile frumos sculptate la Muzeul Național. Astăzi, în curtea fostei monăstiri, palat regal.

COTROCENI. La Budișteni, în J. Muscel, ruinele unui schit.

COTRUTZ, Ioan, general. In 1877 col. comanda o brigadă cu care luă reduta Smârdan.

COȚI (Cotensi). Trib. dac, amintit de Ptolomeu ; prin partea de răsărit a Țării-Rom. de azi.

COȚMAN. Târg din Bucovina, la N-W de Cernăuți. Cunoscut dela 1410.

COȚOFEANU. Neam boeresc din Oltenia, stăpânind din sec. 16 Coțofenii din J. Dolj. — Mihai C. spătarul, era unul din capii boerilor pribegi sub Leon Vodă la 1630 și unul din credincioșii lui Matei Basaraba. — Ion C. serdarul, cap al unui corp de oaste trimesă lui Tekely în Ardeal la 1682.

COȚOFENII DE JOS. Sat în Dolj. Ruinele caselor lui Mihai Coțofeanu de la începutul sec. 17. Biserica din 1828, de la Gheorghe C. Două măguri. — COȚOFENII DIN DOS, pe Jiu ; în deal „Cetatea“, ruine de ziduri cu șanțuri (romane). — La COȚOFENII DIN FAȚĂ, movile ; așezare preistorică (neolitic și bronz).

COȚUȘCA. Sat în Dorohoi. Patru movile mari, probabil scitice.

www.dacoromanica.ro

COVURLUI. Județ în Moldova, la Prut și Dunăre; vechiu ținut al țării. Numele vine dela gârla și balta Covurlui. Reședința la Galați. Puține resturi istorice; In vremuri bântuit de Tătari. — Suprafața 2961 k. p.; Populația (1930): 211.000 loc.

COZZADINI. Familie din Moldova (s. 18); de orig. italiană. — Dimitrie C., om politic, unionist, la 1859.

COZANCEA. Schit în J. Botoșani, lângă Soldănești; înființat la 1732 de Vasile Băluș.

COZIA. Monastire, la capul defileului Oltului, sub muntele Cozia în Vâlcea. Construcție interesantă, una din cele mai vechi fondatiuni ale Țării-Rom. Inlocuind alta mai veche, fu ridicată de Mircea Voev. la 1386-90. Biserica în stil bizantin-sârb. Reparată de Neagoe Voevod (zugrăvită din nou la 1705). Se numea altădată „Mon. de la NUCET". — Mormintele lui Mircea; al maicei Teofana, mama lui Mihai-Vodă. In biserică chipurile lui Mircea și a fiului său Mihail. Porțile sculptate de la altar la Muzeul Național. Paraclisul din dreapta bisericei e de la 1504. Zidurile caselor monast. coboară până în Olt, susținute de contraforți. — In fața monastirei, frumoasa biserică a bolniței, zidită de Radu-Vodă Paisie la 1542; stil interesant. (Mormântul fiului său Marcu). — Mai sus de Cozia, lângă drum, pe stânga, ruine dintr'o altă biserică din sec. 14, pe locul numit „la schit", al lui „Negru-Vodă" după tradiție, de sigur cea anterioară lui Mircea.

CRĂCIUNA. In vechime o cetate, la poalele munților Vrancei, d'asupra Milcovului (J. Putna). Ridicată poate în sec. 14 de Alexandru sau Vladislav-Voevod, în partea Tătarilor; poate construită de Ord. teutonic la începutul sec. 13. A servit în sec. 15 ca apărare spre Moldova. La 1482 Ștefan Vodă o luă de la Basarab Țepeluș și rămase deatunci Moldovei. In urmă nu se mai vorbește de ea, fiind părăsită în sec. 16. Zidurile ei ruinate se mai cunoșteau la finele sec. 17, în apropiere de mon. Mira. Azi ori-ce urmă a dispărut: locul unde se afla, pare a fi la „Cetatea", pe dealul Măgurei de la Odobești.

www.dacoromanica.ro

CRACIUNEȘTI. Sat în Hunedoara. Peșteri cu urme preistorice.

CRAGUEȘTI. Sat în Mehedinți. Urme romane (drum împietrit, arme).

CRAI. Rege (de la slav. „Kral"). — Un înțeles de batjocură al acestui cuvânt, îl găsim la București în sec. 17-18, în termenul „Crai de Curtea-veche", pentru oamenii fără căpătâi, hoți, vagabonzi, adăpostiți la Curtea veche ruinată.

CRAINIC. Vestitor domnesc; cel care vestea obștește porunca domnească. Se mai numea și pristav (heroldul din Apus). — In Transilvania cr. erea altă dată însărcinatul Voevozilor locali români pentru strângerea dărilor din comune; cu rang mai sus ca cneji.

CRAIOVA. Orașul principal și centru al Olteniei; reșed. Jud. Dolj. Altă-dată, sec. 16-19, reședința Banilor Craiovei. (Nume slav, de la „Cralieva"). Moșie a Basarabilor-Craiovești (la 1450 erea a lui Neagoe de la Cr.). Capul acestui vestit neam, Barbu, poreclit „Craiovescul" așeză acolo scaunul băniei pe la 1490. De atunci se ridică, ca târg; iar din sec. 17 e al treilea oraș al Ț.-Rom. — Din clădirile vechi n'au rămas decât zidurile ruinate din Bănie, fosta curte a boerilor Craiovești. (v. Bani). Biserică mai veche erea Sf. Dumitru Băneasa, fondație a Craioveștilor în sec. 15; rezidită de Matei Vodă la 1651; înlocuită de Regele Carol I cu o construcție modernă. — Bisericele: Obedeanu (1748), Sf. Nicolae (1756), Vlădoianu (1758), Sf. Ilie (Otetelișanu, 1750), Maica Domnului de la Dud (1768), Sf. Mina (1731), Sf. Gheorghe vechiu și nou (1754), Sf. Treime, Sf. Ion, Sf. Arhangheli, Bășica, sunt din sec. 18. In sec. 17 exista și o bis. catolică. — Parcul Regele Carol, modern. — Populația (1930): 63.000 loc. = In împrejurimile Craiovei s'au găsit morminte protoistorice (de caracter scitic), cu arme și podoabe.

CRAIOVEȘTI. Boerii de la Craiova, probabil o ramură colaterală a Domnilor Ț.-Rom., stăpâneau întinse moșii în Dolj și Romanați și spre sfârșitul sec.

www.dacoromanica.ro

15 ereau neamul cel mai puternic din ţară. — Neagoe, fiul lui Barbu, boer însemnat pe vremea lui Vladislav v. (1450), e tatăl lui: — Barbu, marele Ban, cunoscut sub numele de Cr. ca şi fraţii lui. Pe la 1490 Vlad Voev. întări bănia, reconstituită sub o formă nouă, lui Barbu, care o ţinu până la 1520. De atunci Cr. rămaseră Bani ereditari ai Olteniei, fie în linie bărbătească (până la 1535), fie prin femei. — Fraţii lui Barbu ereau: — Pârvu, marele vornic † 1521, al cărui fii urmară lui Barbu la bănie; — Danciul, mare Comis; — Radu postelnicul † 1505. — Neagoe, Domn al Ţ. R. sub numele de Basaraba, erea fiul lui Pârvu şi al soţiei sale Neaga, sora lui Basaraba cel tânăr (afară dacă, cum ar eşi din unele docum., Neaga nu erea sora boerilor Cr., şi soţie lui Basaraba Voev.). — Preda, fiul lui Pârvu, mare Ban şi regent al Ţ. R., tutor al lui Teodosie Voev.; † în luptă cu pretendenţii domneşti la 1521. — Pârvu II, Mare Ban 1522, învinse pe Vladislav Vodă la 1525 şi ocupă scaunul ţării; † 1529. — Barbu II, fiul său şi Ban la 1529, cumnat lui Moise Vodă; † 1530 în luptă cu Vlad Voev. — Barbu III, fiul lui Preda, mare Ban 1530-35. — In lipsă de fii, bănia trecu lui Şerban, 1535-39, soţul Margăi sora lui Preda. — Anca, fica lui Şerban, erea soţia lui Neagoe, care fu mare Ban 1560-65. Neamul Craiovesc se urmă, printr'un fiu al lui Marga, în acel al boerilor dela Brâncoveni; iar prin urmaşii lui Neagoe banul şi al Ancăi, în al celor de la Coiani, numiţi Basaraba. — Inrudirea dintre Domnii Ţ.-Rom. şi Craioveşti cu aliaţii lor în sec. 15-16, sunt origina revandicărei tronului de către urmaşii lor, Radu Şerban şi Matei Basaraba.

CRAIVA (magh. Király patak). Sat în J. Alba. Pe muntele Piatra Craivei ruine dintr'o cetate din sec. 13-14, părăsită mai târziu şi dărâmată la 1512.

CRASANI. In Jud. Ialomiţa, pe malul Ialom. Urme importante de aşezare protoistorică getică. Ceramică abundentă; resturi de locuinţe (din nuele cu pământ); obiecte diverse (un candelabru de bronz); urme de şanţuri.

www.dacoromanica.ro

CRASNA. Schit în J. Gorj sub muntele Muncel, la Drăgoești. Fondat de Jupân Dumitru Filișanul și Jup. Ilinca la 1637.

CRASNA. (Isvoarele). Monastire în Jud. Prahova, zidită la 1814 de Dinu Pârlogea.

CRASNA. Sat în Vaslui. La 1450, în pădurile din Valea Crasnei, Bogdan Voev. învinse pe Poloni cari sprijineau pe Alexăndrel Voev.

CRASNA. Fost comitat al Ungariei în vechime, la nordul Transilvaniei; așezat între comit. Cluj, Bihor și Solnoc; încorporat mai târziu în com. Sălaj. Avea reședință la Șimlău.

CRASNA. Râu în Ardeal (Jud. Sălaj), afluent al Someșului.

CRĂSNARU. — Familie boer. din Ț.-Rom., de la Crasna (Gorj). — Radu de la Cr. și fratele său Neagoe spătarul, 1540.

CRASNEȘ. Vornic al lui Ștefan Vodă al Moldovei, 1465.

CRĂSNIȚA. In jud. Vaslui. Biserica unui schit din sec. 16; părăsit.

CRAVEN, Lady. Călătorind prin Țara Rom. la 1786, a lăsat însemnări interesante asupra obiceiurilor vremei.

CRAMPOAIA. In J. Olt. Pe un deal d'asupra Vedei, urmele unei așezări preistorice numite „Cetatea Tătarilor". Movile. Pe un deal măgura lui Mihai-Vodă.

CRANGU. Pădure de stejar la marginea orașului Buzău, astăzi parc public. Numită înainte „Braniștea", fusese dăruită de Radu Vodă, pe la 1500, episcopiei de Buzău.

CREDINCER. Un nume al paharnicului, în Ț.-Rom., la început. sec. 16. — Mai târziu, sec. 18-19, erea un slujbaș la Curte, sub Cupar, care servea dulceți și băuturi Domnului.

CREMENEA. Sat în Mehedinți. Resturi de zidării romane.

CREMENIȚA. Castel medieval din sec. 14, ale cărui ruine se văd la Apșa de jos în Maramureș.

www.dacoromanica.ro

CREŞTINISMUL începu să pătrundă în Dacia pe vremea romană, în sec. 3. Populaţia daco-romană se creştină în al 4-5 sec. prin misionari de peste Dunăre, printre cari erea Ulfila episcopul Goţilor şi Nichita. — Cuvintele din limba noastră privitoare la fondul religiei creştine, sunt romane: (Biserica, legea, credinţa, Dumnezeu, creştin, cruce, înger, botez, altar, tâmpla, rugăciune, închinarea, sărbători, etc.). Numirile slavone, de obiecte şi rituri religioase, au intrat mult mai târziu, odată cu introducerea limbei slavone în biserică, probabil prin sec. 13, şi aceasta ca o urmare a legării populaţiunei româneşti cu biserica de răsărit. — (v. şi **Biserica**).

CREŢEŞTI. Sat în Dolj. Biserica (a unui fost schit) din sec. 17 de la Barbu Brădescu; refăcută 1757.

CRETZIANU. Familie boer din Ţ.-Rom., al cărui nume vine de la Creaţa (din Ilfov); sec. 17. — George C. (1829-836), om politic, jurist, literat. — Victor C., General de caval. (1832-1897); col. comand. de brigadă în camp. 1877 la Plevna.

CRETZULESCU. — (v. **Kretzulescu**).

CRICĂU. In J. Alba. Castel regesc ; în sec. 15 al lui Ioan Huniad.

CRICOV. Două râuşoare în Ţ.-Rom.: — Cricovul DULCE, în Jud. Dâmboviţa şi Prahova, afluent al Ialomiţei. — Cric. SĂRAT în Buzău şi Prahova, afluent al Prahovei.

CRICOV, Mânăstirea de la. Numele monăstirei Mărgineni în sec. 16. — (v. **Mărgineni**).

CRIMCA. Familie b. mold. din ţinutul Sucevei, în sec. 16-17: — Anastasie C. mitropolitul (v. **Anastase**).

CRISCIATIC. In Bucovina, pe Nistru. O monăstire din sec. 17, desfiinţată la 1776.

CRISTEA, Miron. Arhiepiscop şi Mitropolit al U.-Vlahiei, 1920, apoi întâiul Patriarh al României, de la 1925. Membru al Regenţei, 1927-30. (n. 1868).

CRISTEŞTI. Sat în J. Baia. Exista la sfârşit. sec. 14. Biserica din sec. 16, refăcută la 1657.

CRISTIAN (Grossaŭ). Comună de coloni Saşi, la vest de Sibiu. Biserică întărită cu burg, din sec. 13-14.

www.dacoromanica.ro

CRISTIAN (Neustadt). In Jud. Brașov, comună săsească. Biserică fortificată din sec. 15. — Urme de așezare preistorică.

CRIȘ (magh. Köros). Râu, afluent important al Tisei, în vestul Trans. și Bihor. (Vechiu nume dac, la Romani: Crisia). — Format din Crișul ALB cu afluentul său Cr. NEGRU, și din Crișul REPEDE, care trece pe la Oradia. Isvoresc din munții Bihor.

CRIȘ (Kreisch ; magh. Keresd). Sat în J. Târnava mare. Cetățue din sec. 13 (o inscripție din 1340), restaurată la 1557.

CRIȘAN, Gheorghe Marcu, zis. Unul din șefii răscoalei țărănești din Ardeal a lui Horia, alături de el și de Cloșca (1733-784).

CRIȘANA (Crișiana). Nume convențional ce se dă ținuturilor de la vestul Transilvaniei străbătute de Crișuri, între Mureș-Tisa-munții Apuseni, — și în care se coprinde Județele Arad, Bihor, Sălaj.

CRIȘBAV (germ. Krizbach). Comună în J. Brașov. Ruinele unui burg medieval.

CRIȘCIOR (Kristyor). Sat în J. Hunedoara. In sec. 13-15 ședeau acolo Voevozii români de Zarand. — Biserică zidită pe la finele sec. 14 de Jupan Balea și soția sa Vișa (fresce ale timpului).

CRIVADIA. Sat în J. Huniedoara. Ruinele unui turn rotund ce păzea trecătoarea din pasul Streiului spre Hațeg. Ridicat în evul mediu, poate pe un castel roman.

CRIVEȘTI. Sat în J. Roman. Biserica de la Dumitru Buhuș Vistiernicul, îngropat acolo la 1647.

CRIVINA. In J. Mehedinți. Urme romane (zidării, monede).

CROBIZII. Triburi dace sau gete din Scitia mică.

CRONICI și **LETOPISEȚI.** — Ale ȚARII ROMÂNEȘTI: — Cronica Ț.-R. „de când au descălecat Romanii", anonimă, scrisă pe la 1500, apoi continuată de alții până la 1688. (public. în „Magazin istoric" al lui Laurian-Bălcescu). — O altă cronică anonimă urmează istoria țării între 1689-1715. — „Istoriile Domnilor Ț.-Rom." scrisă de Constantin Căpitanul,

www.dacoromanica.ro

de la descălecare la 1680. — O cronică a faptelor lui Mihai, scrisă pe la 1598 de Teodosie Logofătul (în versiune latină de Balthasar Walter). — A lui Mihai Moxa, compilată după istorii străine (1610). — „Cronica Bălăcenească“ din sec. 17, pierdută, citată fragmentar de Şincai („Codex Bal.“). — Cron. lui Stoica Ludescu, până la 1688. — Cronica pe scurt şi chronologia Ţ. R. de Stolnicul C. Cantacuzino. — Cron. lui Radu Grecianu M. Logof., dintre 1689-1700. — O istorie a Ţ.-R. de Mihai Cantacuzino a rămas în traducerea grec. a fraţilor Tunusli. — Radu Popescul vornicul a scris cron. dintre 1700-28, urmare lui Grecianu. — Dionisie eclesiarhul, întâmplările dintre 1764-1815. — Stolnic Dumitrache, cronica întâmplărilor din Turcia şi Ţ.-R. 1769-74. — „Zilot Românul“, cron. de la sfârşit. sec. 18 şi răscoala lui Tudor. — Pentru ambele ţări şi Transilvania, preţioasa cronică a lui Şincai (între anii 89-1739). — Alte cronici mai vechi s'au pierdut (printre cari Cron. sârbească utilizată de Fotino şi de Şincai).

Ale MOLDOVEI: — Letop. dela Bistriţa (slavon), de la încep. sec. 16 (de la Dragoş la Bogdan III), din care au rămas fragmente. — Let. de la Putna, din sec. 16 (o cronologie dintre 1359-1518).—Macarie a scris o cr., 1504-50, panegiric al lui Petru Rareş; urmată de a lui Azarie până la 1574.—Cronica lui Gr. Ureche (s. 17): „Domnii Ţării Moldovei şi viaţa lor“, de la 1359 la 1594. Simeon Dascălul a făcut adaose la această cron. — Miron Costin a scris „Letopiseţul Ţ.-Mold.“ de la Aron Vodă până la 1661; — apoi în limba polonă o „Cronică a Mold. şi Munteniei“. — Din sec. 17 mai avem un Letopiseţ al lui Vasile Damian. — Nicolae Costin a urmat Letopis. Mold. dela 1662-1711. Axinte Uricariul a însemnat faptele de la 1711-1715. — Ion Neculce a lăsat Letopiseţul Mold. de la 1662-1743, — şi „o samă de cuvinte“. — Cron. compilată de Amiras, pentru aceaşi epocă (1662-1734).— Letopiseţul atribuit lui Muste, diac, până la 1729. — Letopiseţul lui Ion Canta Logofătul, relatează faptele dintre 1741-69. — Al lui Enache Kogălniceanu,

www.dacoromanica.ro

cele dintre 1733-74. — De adăogat acestora, opera istorică a lui Cantemir. — (v. şi la numele autorilor).

CRUCE (archeol.). Spre aducerea aminte a unor întâmplări şi ca închinare, comemorative sau votive, se ridicau altă dată, mai ales pe lângă drumuri, cruci de piatră sau de lemn, cioplite cu inscripţii. Aceste cruci, foarte răspândite în Ţara Rom., la deal mai ales, sunt cu deosebire numeroase şi interesante în unele judeţe (ca Buzăul de ex.). Unele ating proporţii mari (peste 3 m.), şi sculptura înfloriturilor şi slovelor e adesea o adevărată operă de artă. Crucile de lemn, simple sau troiţe, au rezistat mai puţin vremei. — Printre crucile de piatră ce ne-au rămas din sec. 16-18, unele sunt istorice, ca a lui Leon Vodă la biserica Slobozia din Bucureşti. O cruce a lui Şerban Vodă, din 1688, se află la Kahlenberg lângă Viena. Tot el a ridicat pe cea de la Călugăreni. La via episcop. de Râmnic, o cruce de la Constantin Vodă şi Bălaşa din 1656, etc.

CRUCE. Oamenii de oaste (călăraşii, dorobanţii, etc.) se socoteau pe „cruci“ (grup care coprindea 1 până la 5, după starea lor), în ce privea contribuţia sau darul ce trebuia dat de ei Spătarului mare sau altor şefi. Această contribuţie erea obişnuit de un leu şi măsuri de grăunţe, fân, etc., de fie-care cruce pe an. (în sec. 16-17).

CRUCEA SPATARULUI. Lângă satul Nucu, în Buzău, un schit din sec. 16. — (v. **Agaton**).

CRUTZESCU. Familie b. din Ţ.-Rom. (J. Ialomiţa); cunosc. din sec. 17 sub numele de Cruţu.

CRUTZESCU. Familie din J. Dâmboviţa. — Constantin C., general (1838-1897), se distinse în 1877 ca comand. de brigadă.

CRUŢEŞTI. Sat în J. Dolj. Biserica din 1784, dela Jup. Mariţa Bengeasca.

CSAKI, Mihail. Cleric catolic, nob. rom. din Bihor. La 1564 locţiitor al Voev. Transilv. † 1572.

CSAKY, de Keresszeg. Familie comitală maghiară din Transilv. — Ladislau, comite de Timiş, apoi Voev. al Transilvaniei 1401-3 şi 1415-26, a stins răs-

www.dacoromanica.ro

coala țărănească de la 1437. — Ștefan, partizan, apoi dușman al lui Mihai-Vodă. La Gorăslău comandă o parte din oastea lui Bathori. † 1605.

CSANYI, Ladislau. Unul din capii revoluției magh. de la 1848 în Transilvania; executat de Ruși.

CSIK-SZEREDA. Numele maghiar al orașului Ciuc sau Mercurea Ciuc, și al comitatului Ciuc.

CTITOR e patronul, fondatorul, reziditorul sau înzestrătorul, unui locaș religios (biserică, monăstire). Numele ctitorilor se păstrează și se pomenește cu neamul lor, iar chipul lor e de obicei zugrăvit în interiorul bisericei (în vremea mai veche ținând în mână o reducere a ei). — „Ctitoria" e patronagiul, fondațiunea, epitropia.

CUCA. Căciula sau coafura pe care Sultanul o făcea dar Domnilor la înscăunarea lor. Erea împodobită cu pene și stofă de aur. (originea ei vine de la căciula ienicerilor, făcută dintr'o pâslă tare).

CUCIUREANU. Familie din ținutul Botoșani — Gheorghe C., protomedic al Moldovei (1824-1886).

CUCIURUL MARE. Sat în Bucovina (J. Cernăuți). S'au descoperit acolo la 1814 mai multe obiecte din sec. 7-10 p. Cr., între cari o căldărușe (situla) de argint cu motive mitologice (cabinetul antic la Viena).

CUCORANU. Familie boer. din Moldova; cunosc. în sec. 17.

CUCUEȚI. Ruinele unui schit, lângă Olt, în J. Olt.

CUCUIATA. Deal la Grăjdana, Jud. Buzău, pe care se află ruinele unei biserici și zidării, atribuite de tradiție Doamnei Neaga.

CUCUTENI. Sat în J. Iași. Așezare preistorică din epoca neolitică, pe dealul spre Băiceni, pe locul numit la „Cetățue". Unelte și arme de piatră, olării (vase zugrăvite), figurine, urme de locuințe; oseminte (singurele aflate în Mold. și Ț.-Rom. din acele vremuri).

CUGIR. Comună în J. Hunedoara. Industrie metalurgică. 4700 loc. — Urmele unei cetățui dace pe deal la „Cetate".

CUHEA. In Maramureș, pe Iza. Moșia și așezarea

www.dacoromanica.ro

Voevod. Dragoș și familiei sale, în sec. 14. Pe atunci (sec. 14-15) erea acolo o monăstire a lor.

CUIBURI. Numele unui schit dispărut lângă Slobozia, în Ialomița. Fusese fondat în sec. 17 de jupaneasa Stanca Doiceasca.

CUJBA. Familie boer. din Moldova în sec. 16-18. — Cujbă, m. Vornic, 1630.

CULA. Unele din casele vechi boerești dela noi (din sec. 15-18) în Ț.-Rom., în special Oltenia, prezintă un aspect caracteristic. Numite „cule" după cuvântul turcesc care înseamnă turn, aceste clădiri ereau case de apărare. Inalte, de formă patrată, cu odăile de locuit și cerdac în catul de sus, cu ușa de intrare ferecată și până la o înălțime numai cu ferestrui înguste, cu scară care se trăgea înăuntru, ziduri groase și pivnițe puternic boltite, cula pare a fi fost tipul locuinței boerești în epocile mai vechi (sec. 14-15). Au rămas câteva din sec. 17 și 18, din cari cele mai interesante prin mărimea și stilul lor sunt în Gorj (Groșera, Curtișoara, Pojogeni) și în Vâlcea (Măldărești, Bujoreni, etc.). — Modelul acestor clădiri erea probabil importat în evul mediu din Serbia; iar în ce privește cerdacul, coperișul, ornamentarea, seamănă cu casele boerești contimporane neîntărite. (v. și Case).

CULA-NEAMȚULUI sau „Straja înaltă", măgură la Poiana, în Dolj, pe dealul Chera.

CULCER. Familie din J. Gorj. — Ioan C., general (1853-1928). In 1916 comandant al Armatei I în operațiile din munții Olteniei - Sibiu.

CUMANIA. Până după mijlocul sec. 13, Țara Românească de azi, (până la Olt) și Moldova de jos, ereau cunoscute sub numele de Cumania și CUMANIA NEAGRA (Ț.-R.), după Cumanii cari locuiau, alături de Români, câmpia Dunărei. (v. **Cumani**).

CUMANI. Popor asiatic mongol din grupul Turcilor-Kipciak. Inrudiți cu Pecenii, Cumanii veniră pe urma lor, îi biruiră și împrăștiindu-i se așezară în valea Dunărei, în sec. 11, la 1057. (O incursie a lor în Transilvania avu loc la 1092). Cumanii ocupară

www.dacoromanica.ro

partea de jos a Moldovei de azi şi Ţara-Român. până spre mijlocul sec. 13 (1239-40), când fură risipiţi de invazia Tătarilor: o parte printre Români, o parte refugiată în Ungaria sub şeful lor Cuten, iar alţii trecuţi peste Dunăre sub Jonas. — „Cumanii negri" de cari se vorbeşte în secol. 13 ereau probabil sau Cumani amestecaţi cu Români, sau chiar Români din Ţ.-Rom., care, cunoscută străinilor din acea vreme sub numele de Cumania, erea locuită de Rom. cari absorbiseră şi resturile Cumanilor. Relaţiunile scrise rămase de atunci, nu ştiau să-i deosebească unii de alţii. — Aşezarea Cumanilor în câmpia Rom. şi Mold. e un eveniment însemnat al istoriei noastre. Tradiţia lor a rămas în multe locuri, deşi amestecată cu a Tătarilor cu care semănau (parte din numirile „tătar", „tătăresc", „al Tătarilor", trebue să se raporte la ei). In toponomia ambelor ţări rom. aflăm încă localităţi: Comani, Comana, Comanca, apoi Teleorman, Caracal, etc.; cum şi numele propriu Coman rămas în onomastică.

CUMANII (Comanii). Sat în J. Dolj, aproape de Dunăre (com. Maglavit), pomenit în documente din 1385, întărit mon. Tismana şi numit pe atunci „Vadul Cumanilor".

CUMANILOR, Episcopia. Infiinţată la 1228 de Papa Honorius pentru Cumanii şi Românii din regiunea Ţ.-Rom. şi Mold. de jos, în părţile Vrancei, la Milcov. Episcop erea Teodoric (1228-40), iar episcopia luă sfârşit cu năvălirea mongolă de la 1241. Fu reînfiinţată în sec. 14 sub numele de Milcovia. (v. **Milcov**).

CUMBARA. Numire veche (turcească) a proectilului de tun, ghiulea, şi a grenatelor.

CUNEŞTI. In Jud. Ialomiţa, pe balta Călăraşi; aşezare preistorică neolitică.

CUNIŢA. O dare (văcaritu de vară), în Mold. s. 18.

CUPAR. Boer de curte în Moldova, înlocuitor al m. Paharnic. Vărsa obişnuit Domnului vinul la masă şi avea grija băuturilor. (Introdus pentru câtva timp şi în Ţara Rom. în sec. 17). In sec. 18 cade printre slujbaşii mai mărunţi. Sub el avea pe pivniceri.

www.dacoromanica.ro

CUPCICI, Ivan. Mare Vornic și Logofăt al Moldovei, 1427-34.

CUPEȚ. Insemna negustor, în sec. 16-18.

CURCOVA (Curchi). Monastire în Basarabia (J. Orhei), fond. la 1773.

CURIERI. Pentru serviciul de curier, se întrebuințau altă dată călăreți speciali: călărași de Țarigrad, lipcani, umblători (în Mold.), olac, etc.

CURSUL-APEI, la. Localitate în J. Râmnic-Sărat, unde avu loc la 1473, bătălia între Ștefan cel Mare și Radu cel Frumos, care fu învins.

CURTEA. Locuința sau palatul domnului, cu tot ce ținea de ea (clădiri, etc.), cu personalul, boerii și slujitorii ce înconjurau pe Domn, formau Curtea Domnească. — Curțile vechi domnești au fost în Țara Rom. la Argeș, Câmpulung, Târgoviște, București; iar în Moldova: Baia, Siret, Suceava, (Hârlău, Vaslui), Iași, ca scaun obișnuit, pe lângă altele de odihnă sau de petrecere, la moșii, la monăstiri, la vii. — In sens figurat, CURTEA sau CASA Domnului coprindea pe boerii, dregătorii mari și mici, copii de casă și alți slujitori (soldați), toți cei ce țineau de „casa" Domnului, cari îl însoțeau în timp de pace, iar în război formau garda Domnului și călărimea de frunte. Termenul de „casă" erea în special întrebuințat în Țara-Rom. (v. și **Casa** și **Curteni**). — La Craiova, Banul avea, în măsură mai mică, curtea lui la Bănie. — La rândul lor, curțile boerești coprindeau, pe lângă casa de locuință, pe ale slugilor, robilor, grajduri, bucătării, ateliere; iar ca personal: oameni de casă, vătafi, slugi, robi.

CURTEA DE ARGEȘ. Oraș; vechiu scaun al Domnilor Ț.-Rom. din sec. 13-15. (Până mai târziu s'a numit numai Argeș; numele vine de la râul A.). Erea târg în sec. 13 când s'au ridicat biserica și curtea voevozilor. — Biserica domnească e cea mai veche și mai prețioasă a țării, zidită din piatră și cărămidă alternată, în stil bizantin. Fresce admirabile din sec. 14, descoperite sub picturi moderne. Coloane patrate, sculpturi și chenare la ferestre. A fost necropola

www.dacoromanica.ro

Domnilor din al 14, poate chiar din al 13 secol: mai multe morminte, între cari al lui Vladislav I sau al lui Radu I, în care s'au găsit podoabe și giuvaeruri de preț. — Alături de biserică, palatul domnesc, din aceași epocă; au rămas numai temeliile și câteva ziduri. — Bis. catolică Sân-Nicoară, contemporană cu cea domn. (începutul sec. 14), după tradiție de la Doamna Marghita, pe un deal în față, cu un turn înalt și ziduri întărite, putea servi de burg sau cetățue ; acum în ruină (erea încă în bună stare în sec. 18). — Bis. Brad-Botoșari e de la Petru Vodă, din sec. 16. — Populația (act.) : 7.000 loc. — Aproape de oraș (3 km. la N.), monăstirea A., azi bis. episcopală. (v. Argeș).

CURTEAN. Prin curteni se înțelegea în Moldova (sec. 15-17), boerimea mică care forma călărimea din jurul Domnului la răsboi (copii de casă și paici, aprozii, pahărniceii, postel. și alți slujitori ai Curței), în vechime sub marele Vornic. — In Țara Rom., curtea, toți boerii și roșii, alcătuia călărimea boerească a Domnului.

CURTICI. Sat românesc în J. Arad, Urme de așezare dacă din epoca de bronz, și apoi romană.

CURTIȘOARA. In J. Gorj pe Jiu. O culă interesantă și resturi de curte boerească din sec. 17. Biserica din sec. 18.

CURTIȘOARA. Sat în J. Romanați. Urme de case boerești; probabil o reședință a Buzeștilor, din sec. 16-17.

CURTIȘOARA. Sat în J. Olt. Resturi din zidurile unei clădiri mari (curte boerească).

CURUȚI (din cuv. magh. = cruciați). Țăranii armați contra Turcilor, apoi răsculați sub Doșa la 1514, în Banat și parte din Ardeal, ereau cunoscuți sub acest nume. — Mai târziu, în Transilvania, se numiră C. adversarii Impăratului, din cauza tendinței lor de opoziție revoluționară.

CUTIA MILELOR. O casă de ajutor pentru săraci, fondată la București în sec. 18. Intreținută din contribuția Domnului și boerilor. Pentru supravegherea

www.dacoromanica.ro

ei se înfiinţă la sfârşitul secol., un „mare vornic de cutiă".

CUZA. Familie boer. şi domn. din Moldova, unde e cunoscută din sec. 17. Probabil de origină ital. din Dalmaţia. — Dumitraşcu C., vel spătar, partizan al pretendent. Ceaur, fu tăiat de Mihai Racoviţă la 1716. — Ioniţă C. spătarul, nepot de fiu preced., ucis la 1778 de Const. Moruzi, bănuit de conspiraţie. — Gregore, om politic, 1848. — ALEXANDRU IOAN, cel d'ântâi Domn al României, 1859-1866. (n. 1820 † 1873). Ales Domn al Moldovei 5 Ian. 1859, apoi al Ţ.-Rom. la 24 Ian. Această unire personală (ţările se guvernau încă deosebit) se schimbă în unire de fapt, definitivă, la 1862. Sub Cuza, ajutat de patrioţi luminaţi, în frunte cu Kogălniceanu, se îndepliniră reforme mari: Reorganizarea armatei, secularizarea averilor monăstireşti, împroprietărirea ţăranilor (legea rurală). Se făcură codicele civil şi criminal, se organiză învăţământul public. Un complot al celor nemulţumiţi de unele acte arbitrare ale Principelui, îl sili să abdice în Feb. 1866. † 5 Mai 1873 la Heidelberg (înmormântat la moşia lui Ruginoasa). Domnia Princ. Cuza deschise calea României moderne.

D

DABIJA. Neam boeresc din Moldova; cunoscut din sec. 16. In sec. 17 trăiau Irimia D. Pârcălab de Hotin, şi Dumitru D. Staroste de Putna (1636). — Istrate D. Domn al Moldovei 1661-65. La 1662 împreună cu Seraskierul turc şi cu Gr. Ghika al Ţ.-R. luă parte la campania Turcilor contra Impărăţiei germ., în Ungaria. Domn bun. Sub el se bătu ultima monedă naţ. a Mold. † 1666 în scaun. — Nicolae D., general, om politic (1837-84).

DABULENI. Sat în J. Romanaţi. Urme preistorice (unelte neolitice).

DACIA. Sub numele de D. se înţelege, în mod larg, teritoriul de la N. Dunărei, corespunzând cam cu

www.dacoromanica.ro

România de azi (până la Carpații nordici și Tisa) și locuit de Geto-Daci și alte popoare. In urma răsboaelor lui Traian, Dacii fură înfrânți și țara lor prefăcută în provincie a Impărăției romane, (an. 107): Provincia se mărginea la teritoriul Dacilor propriu ziși, adică Oltenia, Transilvania și partea de răsărit a Banatului act. Dacia fu colonizată în aceste locuri cu locuitori din deosebite părți ale Impărăției și fu organizată după modul celorlalte provincii. Numeroase orașe și cetăți, ale căror urme le găsim astăzi, înfloreau între Dunăre-Olt, Someș și Timiș, drumuri de piatră înlesneau legăturile și un șir de castre și de lagăre se ridicară de-alungul lor și a valului alutan, dincolo de care se aflau încă „Dacii“ liberi“. — Provincia imper. a Dacilor (Transilvania, Banat și Oltenia, cu parte din J. Argeș actuale), fu împărțită de Adrian în „Dacia superior“ peste munți, și „D. inferior“ ; iar mai târziu (Antonin Pius) în: Dacia Porolissensis, Apulensis și Malvensis (Oltenia), după numele reședințelor. Guvernatorul ei erea „Legatus Augusti pro Praetore trium Daciarum“, mai târziu un proconsul. — Țara-Român. la stânga Oltului și părțile Moldovei de azi, ereau atribuite provinciei Moesia inferior (din care făcea parte și Dobrogea, Scitia mică), însă acest teritoriu nu erea organizat ca provincie, ci se afla numai în zona de influență romană. Aurelian retrase legiunile, lăsând-o Goților, de cari erea în parte ocupată. De atunci, viața și istoria D. se confundă cu a popoarelor năvălitoare, cari timp de veacuri trecură și se opriră pe teritoriul ei. Poporul român, a cărui formațiune începuse, se desvoltă la adăpostul munților și pădurilor. Numele Daciei se pierde, și tocmai în al 13-lea veac, apar ale domniilor românești, născute pe pământul ei. — (v. **Daci** și **Romani**).

DACII. Poporul care locuia în vremea antică, înainte de epoca romană, țările românești de astăzi, și e cunoscut sub numele de Get sau Dac, erea un conglomerat de diferite triburi sau popoare cari, prin secol. I a. Cr. fuseseră reunite pentru întâia oară

www.dacoromanica.ro

într'un Stat. Geto-Dacii ereau înrudiţi cu popoarele trace de la miază-zi. Aflarea lor la Dunăre şi în munţii noştri, se urcă la o epocă pe care istoria n'o poate cerceta. Origina lor etnică străveche e legată cu a rasei nordice europene. Din scrierile antice se alege că numele de DACI (probabil al unui singur trib sau grup, şi întins la celelalte de străini), erea dat celor din părţile muntoase ale României actuale (Banat, Oltenia, Transilvania); iar de GEŢI celor din partea răsăriteană (câmpia Ţ.-Rom., Dunăre, spre Moldova şi Dobrogea). Carpii par înrudiţi cu ei. — Ptolomeu (în sec. I) menţionează următoarele populaţii sau triburi: Anarţi, Taurisci, Costoboci (la Nord), Predavi, Racaţi, Cauci, Biefi (prin Transilv şi munţi), Buri, Coţi, Alboci, Potulaţi (prin Ţ.-Rom.-Olt.), Sinsi, Saldi, Kiaghizi, Piefigi. — Din lipsă de alte isvoare, determinarea aşezărei lor geografice e foarte problematică. Dela alţi scriitori vechi, ne-au rămas şi numele altor triburi: Singi, Apuli (în Trans.), Succi (Oltenia), Uţi; la răsărit Sargeţii, Napii, Sacii. — In Dacia, în înţelesul larg al întinderii acestui teritoriu, se aflau şi alte popoare, de origină etnică deosebită (germane, trace, celto-alpine, scitice, finice) a căror identitate şi extindere sunt greu însă de lămurit. Printre cele mai numeroase, afară de Geţii şi de Carpii de la N.-Est, găsim pe : Britolagi, Peucini, sau mai târziu Bastarni, din părţile Moldovei.—Agatirşii din Transilvania, ereau, sub acest nume păstrat de scriitorii greci, vechii Daci. — (v. şi **Geţi, Agatirşi**, etc.).

DACIA AURELIANA. După părăsirea Daciei de Romani sub Aurelian (an. 271), numele de D. fu dat unei părţi a Moesiei, de-a lungul Dunărei, în dreptul Olteniei actuale (cu două subîmpărţiri: D. ripensis şi Dacia mediterranea).

DAFINA (Catrina). Doamna lui Istrate Vodă Dabija, fica boerului Furtună şi văduva lui Dumitru Buhuş Vistiernicul.

DAGAŢA. Sat în J. Roman. Urme de întărituri şi şanţuri la „Cetatea Mare".

www.dacoromanica.ro

DAIA. In J. Alba; un schit de la încep. sec. 17.

DAJDIE, erea darea cuvenită Domnului sau stăpânirei de la produsele agricole sau din meșteșug. — (v. **Dări**).

DAKIDAVA. Localitate dacă, menționată de scriitorii vechi, la N. V. Transilvaniei actuale.

DĂLHĂUȚI. In J. Râmnic-Sărat. Un schit, făcut întâi din lemn la 1625 ; biserica act. din 1820.

DALMATINI. In sec. 16-17 ostași din Dalmația serveau sub domnii Ț.-Rom. Pe lângă Mihai ereau câțiva căpitani cu cetele lor. Leon Vodă avea o gardă de 200 dalmatini.

DAMARI. Familie de orig greacă; în Ț.-Rom. din secol. 18.

DĂMĂROAIA. Sat în Ilfov, lângă București. Urme de așezare protoistorică (getă).

DAMASCHIN, Gherbest. Episcop de Râmnic 1708-25 (de Buzău 1703-8). Traduse și tipări cărți bisericești. Prelat de seamă din secol. 18.

DAMIAN. Mitropoilt al Mold. 1437-51. Luă parte la Conciliul de la Florenza.

DAN. Domni ai Țării-Românești :

DAN I. Domn Ț.-R. 1384-86, fiu și urmaș al lui Radu I. La 1385 luă banatul de Severin, cu cetatea Mihald, de la Unguri. Muri peste Dunăre, în răsboi cu Șișman țarul de la Vidin. Numele lui a rămas în cântările eroice ale Sârbilor și Bulgarilor. Doamna lui erea Maria, fiica lui Vuk Brancovic.

DAN II. Domn. Ț.-Rom. 1420-31. Fiul lui Dan I. Venit asupra lui Mihai I îl învinse, dar fu înlăturat de Radu II (1420). La 1422 goni pe acesta ajutat de Sigismund al Ungariei și ocupă scaunul până la 1431, când fu răsturnat de Aldea. Domn viteaz, fu mereu în răsboi cu pretendenții și cu Turcii, pe cari îi bătu în mai multe rânduri. † 1431 înt'o luptă cu Turcii. Dan și urmașii săi reprezintă, în luptele cu urmașii lui Mircea, tradiția legitimă a Basarabilor. Piatra lui tombală cu statul sculptat se afla în biserica de la Argeș (la Muzăul Național Buc.).

DAN III (Danciul), fiul lui Dan II ; Domn Ț.-Rom.

www.dacoromanica.ro

1446-47. Pus în scaun de Ion Huniadi, după înfrângerea și pieirea lui Vlad Voev. La 1447 părăsi scaunul și pribegi în Ardeal. Insurat cu fiica lui Alexandru Vv. al Mold.

Feciori de Domn; pretendenți:

DAN Voev. (Danciul), fiul lui Dan III, pretendent la domnia Ț.-Rom. în care intră cu oaste la 1460, când fu prins și omorât de Vlad Țepeș.

DAN Voev. Pretendent la domnie după moartea lui Neagoe Bas. Vodă la 1521. Erea probabil fiu al precedentului Dan.

DAN vornicul, boer din Moldova ; în sfaturile domnești dintre 1414-48. — Fiul său Costan Dancovici, boer sub Petru și Ștefan Voev. — O familie Danu urmă mai târziu în Moldova.

DAN vistierul. Boer din Ț.-Rom. In Nov. 1593, Mihai Vodă bombardă casele întărite ale lui Dan din București, ocupate de o mie de Turci pe care-i ucise. La 1599 Dan erea în capul boerilor partizani ai Poloniei, împotriva lui Mihai și fugi în Moldova.

DANASTRIS. Vechiul nume, scitic, al Nistrului (Danastris — Dnistris — Nistru).

DANCIUL ȚEPELUȘ. Pretendent la domnia Ț.-R.; fiu al lui Basarab III Țepeluș, susținut câtva timp de regele Ungariei. Refugiat la Sibiu, 1510, puse la cale uciderea lui Mihnea Vodă, dar fu și el omorât de fiul acestuia Mircea.

DANCIUL voev. — (v. **Dan**).

DANCIUL. Pârcălab de Roman ; la 1529 cu oastea lui Petru Vodă în Ardeal.

DANGEȘTI. Sat în J. Argeș, la munte. Ruine.

DANIIL Kritopulos, episcop (v. **Antim**). — DANIIL Mitropolit al Ungro-Vlahiei 1720 † 1732. — DANIIL Vlahovici, Episcop al Bucovinei 1789 † 1822.

DAPHNE. Oraș antic pe Dunăre, aproape de gura Argeșului și de Oltenița act., la satul Spanțov (J. Ilfov). Veche așezare din sec. 3 a. Cr. Constantin cel Mare îl reînvià și fondă cetatea de acolo (Daphnae Constantiniana). Risipită în epoca bizantină, după ce fusese scaunul unei episcopii.

www.dacoromanica.ro

DAPONTES, Constantin. Scriitor grec în Ț.-Rom.; secretar al lui Const. Mavrocordat. A scris asupra întâmplărilor din țară. (1712-1784).

DAPYX. Șef geto-scitic din Dobrogea de sus, învins de Crassus la 28 p. Cr.

DARABANI. Oaste de țară în Moldova.—(v. la **Dorobanți**).

DARABANI. Sat în J. Hotin, Basarabia. Stațiune preistorică neolitică.

DARABANT, Ignatiu. Episcop unit de Oradia, 1788-1805.

DĂRI, DAJDII. Pe lângă darea birului în bani (impozit , „iliș"), în trecut ereau în Ț.-Rom. și M. multe alte dări ce se percepeau în natură, prin dijmă, sau în bani. Cele mai importante (sec. 15-19), ereau: — DIJMA, dare veche (în Mold. „desetina"), de la stupi și alte produse. — GOȘTINA (gorștina) sau oierit, de la oi și porci, de la vite în general. — VINĂRICIU dijma la vin: domnesc și boeresc (numit și „rumânescu" în Ț.-Rom., sau „otașnina"). Se lua o zecime, mai târziu și mai mult. — VĂCĂRITUL, dijma de boi (din 1580). — OAIA SEACĂ, pe oi, în Ț.-Rom. (1568). SUHAT de la pășunat. POSAD (rechisiție), pentru oaste; ca si PODVADA, carul de transport. GĂLEATA de grâu. — Darea pentru HARACI (din sec. 17), apoi pentru ploconul sultanului: „bairam-peschеș". — In sec. 17-18, dările se înmulțesc: FUMĂRIT de la coșuri și de la cârciumi; POGONĂRIT de la vii; MĂJĂRIT de la pescari. Dări industriale : LUMINĂRIT de la lumânări ; SĂPUNĂRIT ; SĂRĂRIT de la vânzarea sărei ; CÂNTĂRIT de la arendașii cântărirei mărfurilor în târguri; TUTUNĂRIT, IERBĂRIT de la negustorii de vite. etc. In Moldova mai găsim: sulgiul, unsul, etc. — Mai ereau și dijme pe cari le plăteau înainte rumânii către stăpânul moșiei, precum erea DATUL, sau despăgubiri ca GĂLEATA (v. acestea). — Toate aceste biruri au variat în timp, unele fiind suprimate, dar mai ales altele noui înființate, sau reînființate sub alt nume. — Const. Mavrocordat în sec.

www.dacoromanica.ro

18, contopi toate birurile în capitaţie pe familii, plătită în patru SFERTURI, şi înlocui cisla. Boerimea şi clerul fură scutiţi de orice dare. — Un sistem raţional de impunere începu d'abia în sec. 19, mai întâi prin Regulam. Organic, care suprimă dările către Domnie (resumaturi), ca dijma, vădrărit, etc. — La 1863 se pun în aplicare legile de contribuţiuni în spirit modern. — (v. şi **bir**; apoi **dijma, vama, cisla**, etc.).

DARIE. Familie boer. din Moldova, în sec. 17.

DARMĂNEŞTI. Sat în J. Bacău, pe Trotuş. Biserica din 1797 de la Constantin Ghika.

DARMĂNEŞTI. Sat în Prahova, la V. de Ploeşti. O măgură. Locul unei întărituri (cetăţui), „Târgu-Frumos" atribuită de popor „Tătarilor". Tradiţia despre Negru-Vodă şi Tătari.

DARVARI. Familie b., originară din Macedonia. — Constantin D., medic, stabilit la Bucureşti, 1785.

DATA. In documente şi inscripţiile vechi, nu se întrebuinţa ca astăzi data anilor dela Christos, ci data numită „de la facerea lumii", eveniment pe care biserica îl aşeza cu 5508 ani înainte de epoca noastră. Spre a obţine data după această chronologie, se scade numărul 5508 din data inscripţiei: astfel 6913 (— 5508) înseamnă anul 1405. Pentru lunile Novembre şi Decembre se scade din dată 5509. — Data creştină (de la naşterea lui Chr.) începe să fie întrebuinţată în Ţ.-R. şi Mold. în secol. 18. — In doc. mai vechi se menţiona şi indictionul.

DATCO. Boer din Ţ.-R., Ban de Jii între 1486-1495.

DATE MEMORABILE. — An. 101-2, Intâiul răsboi al lui Traian cu Dacii; 105-6, al doilea răsboi şi supunerea Daciei. — 271. Retragerea legiunilor din D. de Aurelian. — 1240, Intâii voevozi cunoscuţi din Ţ.-Rom.—1241, năvălirea Mongolilor.—1330, Basaraba, Domn al Ţ.-R. întregi.—1359. Bogdan, voev. neatârnat al Ţ.-Mold. — 1370, Vladislav I şi cea mai mare întindere a Ţ.-Rom. — 1394, Turcii intră pentru întâia oară în Ţ.-Rom, pe vremea lui Mircea (Rovine). — 1475 şi 76. Bătăliile lui Ştefan Vodă cu Turcii la Podu-Inalt (Racova) şi Valea Albă. — 1495,

www.dacoromanica.ro

Intâia tipografie la Târgovişte. — 1526, căderea Ungariei sub Turci. — 1601, Moartea lui Mihai Viteazul. — 1691, Alipirea Transilvaniei la Impărăţia germană. — 1717, Liberarea definitivă a Banatului de Turci. — 1718-39, Ocuparea germană a Olteniei. — 1775, Anexarea Bucovinei la Impărăţia germ. — 1812, Anexarea Basarabiei de Rusia. — 1828-34, osuparea rusă a Principatelor. — 1859, Unirea ţărilor sub acelaş Domn (Cuza) ; 1862, Unirea definitivă a Ţ. Rom. şi Mold. : România. — 1864, Intâia împroprietărire a ţăranilor. — 1866, Alegerea lui Carol I. — 1877, Răsboiul ruso-turc şi independenţa. — 1881, Martie 14, Proclamarea Regatului Rom. — 1913, Iulie, Intervenţia Rom. în răsboiul balcanic. — 1914. Sept., Moartea Regelui Carol. — 1916, Aug. 14, Intrarea României în răsboiul cel mare. — 1917 Aug., Bătălia de la Mărăşeşti. — 1917, Dec. 9, Armistiţiul. — 1918, Aprilie 9, Reunirea Basarabiei cu România ; 28 Nov. Reunirea Bucovinei ; 1918, 1 Dec., Unirea Transilvaniei. — 1922, Oct. 15, Incoronarea Regelui Ferdinand la Alba Iulia.

DATUL. Se chema vechea dijmă a rumânului către stăpânul moşiei ; în special de la animale. (Ţ.-Rom.).

DAUTCEA. Sat în J. Constanţa. Urme de aşezare romană pe Valea Tăiţei.

DAVA. In limba dacă însemna o aşezare omenească: sat, oraş sau cetate.

DAVIDEL, Sandu. (Davidencu). Căpitan moldovean în Polonia, la 1678 ; venit cu o oaste polonă, ca să ia scaunul Moldovei. Fiu al boer. David din Zaluce (Basarabia).

DAVIDENI. In jud. Neamţu. Biserica satului dela boerul Sandu Boul, de la sfârşit. sec. 16 (Pietre mormântale din 1606).

DAVILA, Carol. Medic, de origină franceză, în Ţ.-Rom. pe la 1850. A înfiinţat şcoala de medicină din Bucureşti şi spitale; organizator şi şef al serv. med. al armatei. (1828-1884). — Familie din Bucureşti.

DALMA. Sat în Mehedinţi. La „Vârful Popii", urme de ziduri romane (inscripţii).

www.dacoromanica.ro

DAMBOVICIOARA. Afluent de munte al Dâmboviței, în Muscel. D'asupra văei, o peşteră cu stalactite.

DAMBOVIȚA. Râu din Ț.-Rom. Ese de sub muntele Ezeru-mare, din M. Făgărașului, trece prin J. Muscel, Dâmbov., Ilfov; se varsă în Argeş. Defileu la Posada și Stoenești. Numai o parte trece prin București; restul e deviat prin canal în Ciorogârla. Afluenți: Ilfov, Colentina. Lung. aprox. 240 km.

DAMBOVIȚA, cetatea. In munții Muscelului, mai sus de satul PODUL-DÂMBOVIȚEI (şi a confl. D. cu Dâmbovicioara), dominând trecătoarea de la Rucăr spre Bran și Ardeal, ruinele cetății care se numea „a Neamțului". De formă triunghiulară, mică; au rămas zidurile de piatră din prejur. Zidită pe la 1215-1220, pe ruinele unui fort roman, de cavalerii Teutoni din Țara Bârsei, pentru apărarea pasului spre Cumani. După plecarea Ordinului, a venit în stăpânirea Domnilor români, ca pază de graniță. Ruinată pe la finele sec. 16.

DAMBOVIȚA, Cetatea de la. La munte, d'asupra văiei D. lângă satul CETĂȚENI, ruinele cetății din sec. 13, numită a lui NEGRU-VODA. Poate tot zidire a O. Teutonic, în legătură cu cea de mai sus; a servit ca refugiu și apărare Domnilor Ț.-Rom. din sec. 14-15. — La 1370 Pârcălab al ei erea Dragomir, care înfrânse în împrejurimi pe Nicolae Voevodul Transilvaniei. A rămas în ființă un paraclis, zidit în stâncă. — (v. **Negru-Vodă** şi **Cetățeni**).

DAMBOVIȚA, Cetatea de la. Pe cursul de jos al Dâmb., în jurul cărei se desvoltă Bucureştii la încep. secol 15. — (v. **Bucureşti**).

DAMBOVIȚA. Județul. Unul din vechile centre ale Ț.-Rom. Regiune de munte și dealuri; bogată. Râuri: Ialomița, Argeş, Dâmbovița, de la care îi vine numele. — Monumente istorice : Târgoviște (ruine, biserici), Potlogi; mânăstirile : Dealu, Nucet, Butoiu, Găiseni, Bunea, Viforâta, Cobia, Gorgota, etc. — Reședința la Târgoviște. — Suprafața 3140 k. p.; Populația (1930): 310.000 l.

www.dacoromanica.ro

DARSCA (Dersca). Sat în Dorohoi. Movile. La locul Beresna, șanțuri cu urme de întărituri.

DARVARI DE JOS. Sat în Mehedinți. In apropiere urme de întăriri romane. Tradiție despre „Tătari".

DEALU. Mânăstire în J. Dâmbovița, pe culmea unui deal, lângă Târgoviște. Se numea de vechi „Sf. Nicolae din vii". Inainte de 1430 exista acolo o bisericuță de lemn (cunoscută printr'o danie a lui Alex. Voev.), care erea gropnița Drăculeștilor : mormântul lui Vlad Dracul și a fiului său Nicolae, uciși la 1446. — Radu Vodă c. mare ridică la 1501 biserica de piatră care există astăzi. (reparată la 1844). Construcție frumoasă de marmură; sculpturi artistice. Mormintele lui Vladislav Voev. din 1455, a lui Radu Vodă (1508) și sora lui Caplea, a lui Vlăduț Voev. (1513), Pătrașcu cel bun (1558). Acolo sunt păstrate craniile lui Radu Vodă fondatorul și al lui Mihai Viteazul. — In clădirile monăstirești se află acum o școală militară.

DEALUL FRUMOS (Schönberg). Sat în J. Târnava Mare. Biserică sasă întărită, reconstruită în sec. 16.

DECEA. In J. Alba, pe Mureș. Stațiune preistorică neolitică (morminte).

DECEBAL. Cel din urmă și cel mai glorios Rege al Dacilor, pe la an. 85. El întruni sub mâna lui o mare parte din șefii daci cu poporul lor. In luptă cu Romanii, pe care-i atacase, închee pace cu Domițian (89), dar peste cât-va ani, după două răsboae victorioase ale lui Traian (101-3 și 105-7), fu înfrânt de acesta. Spre a nu fi prins, se sinucise între ruinele cetăței sale Sarmisegetuza (la 107).

DECENEU. Mare-preot al Dacilor, pe vremea lui Burebista, al cărui povățuitor erea (s. I a. Cr.).

DECIUS, Messius Q. Trajanus. Imperator roman, 249-51. In răsboi cu Goții din Moesia, îi bătu și pieri după o luptă. Pe moneda lui figurează inscripția „Dacia felix".

DEDA. Sat în Mureș. Acolo erea monăstirea de la BISTRA, din sec. 15, desființată la 1761.

DEDINA. Insemna odinioară la noi, moștenirea din

www.dacoromanica.ro

moşi, din bătrâni. — „Dedin“ se numea cel care stăpânea o moştenire.

DEDULEŞTI. Boerii dela Ded. din Ţ.-Rom. (J. Slam Râmnic), stăpâneau acest sat şi Băbenii din sec. 16. — La 1620, Dediul dela Ded. fondă acolo un schit. — Mai mulţi Deduleşti au fost căpitani de Focşani în sec. 17-18. — Negoiţă D., m. vistier 1720.

DEES (Dej) de Tămăşel. Familie nob. rom. din Banat (distr. Mehadia) în sec. 14-16.

DEJ (Deş ; magh. Dés). Oraş în N. Transilvaniei, pe Someş. Cetatea amintită dela 1240. Reşedinţa J. Someş. Monastire franciscană. Biserica reform. dela încep. sec. 16. Populaţia (930) : 15.500. — Alăturat, satul OCNA-Dejului (Desokna), cu mine de sare, cunoscute Romanilor. — In apropiere de Dej, rămăşiţe romane şi castrul de la Caşei.

DEJEŞTI. Sat în J. Olt. La „Măgura Rusului“ ruine de zidărie. (romane ?).

DELAVRANCEA, Barbu Ştefănescu (1858-1918). Scriitor ; orator, om politic.

DEL CHIARO, Anton M. Secretar al lui Brâncoveanu Voev. după 1710, italian. A scris o interesantă „Istoria delle moderne Rivoluzioni della Valachia“.

DELEANU. Familie b. din J. Olt. — Draguşin, m. Paharnic al lui Matei Vodă, † 1650.

DELENI. Sat în J. Botoşani. Biserica de la Toderaşcu Cantacuzino din 1668 (reconstr. 1722). — Resturi din casele Domniţei Ruxandra, fica lui Vasile Lupu. — Pe „dealul-Pietrii“ în pădure, „peştera Hoţilor“. — Fosta monăst. Sf. Nicolae din Lacuri, fond. de Iord. Cantacuzino M. Vistier, 1724.

DELENI. Schit părăsit în J. Olt, fond. în sec. 17 de jupan Drăguşin ; refăcut de Greg. Deleanu la 1767.

DELII. Călărime aleasă la Turci; cavalerie uşoară. Căpitanul lor erea „Deli-aga“. — Mihai Vodă formase în jurul lui, ca gardă, o trupă de delii, din viteji încercaţi (sub Ştefan Petnahazi).

DELI-MARCU (Marcu viteazul). Căpitan al Serbilor din oastea lui Mihai Vodă ; Dalmatin. Bătu pe Turci la Vidin, 1594. Prins apoi de ei şi ucis la Con-

www.dacoromanica.ro

stantinopol, 1600. — Fiul său D.-Marcu, luă parte la răsboiul lui Radu Vodă în Ardeal, 1603.

DELNIŢĂ însemna o bucată de pământ de o întindere variabilă (cam 40-50 stânjeni), măsură întrebuinţată în Ţ.-Rom. mai mult la deal (pentru vii şi livezi). — In Moldova se zicea „jerebie", cuvântul delniţă fiind întreb. numai pentru fâneaţă.

DELTA şi **GURILE DUNARII.** Spaţiul coprins între braţele Kilia şi Sf. Gheorghe (şi tăiat la mijloc de al Sulinei), prin cari Dunărea se varsă în Mare, e „delta". Grecii antici o numeau PEUCE şi fusese locuită câtva timp de Bastarni. Cedată României împreună cu restul Dobrogei la 1878. Suprafaţa ei aproximativă e de 3500 k. p. — Braţele Dunărei sunt trei : Kilia (Boraeum ostium la Romani ; Jalona-Bogassi la Turci) se varsă în mare prin 12 guri ; — Sulina (Pulchrum ostium, roman) cu Eni-Fanal ; — Sf. Gheorghe (Sacrum ostium ; numit de Turci „Kedril-Bogassi").—Dunavăţul, gârla despărţită din cel din urmă, alimentează lacul Razelm. — In evul-mediu Genovezii au făcut mai multe canale. — Astăzi navigaţia se face pe braţul Sulina, rectificat.

DEMNITZICON. — (v. **Zimnicea**).

DENSUŞ. Sat în J. Huniedoara. — Rămăşiţe romane. — Biserica interesantă din sec. 14, renoită de Domniţa Zamfira, pe la 1570 ; zidită cu pietre din ruinele daco-romane.

DENSUŞIANU. Familie din Haţeg (Huniedoara). — Aron D., scriitor, profesor (1837-1900). — Nicolae D. scriitor, istoric (1846-1911).

DENTA. Comună din Banat (J. Timiş-Tor.). Resturi de aşezare preistorică.

DEPARTAMENTE. Corespunzând ministerelor de azi, Regulam. organic înfiinţă (1832), dep. următoare : Inăuntru (Interne), Dreptăţii, Vistieria (Finance), Postelnicia, (Secr. de Stat) şi Logofeţia bisericească.

DESA. Sat în J. Dolj. (S. E. de Calafat). Aşezare preistorică dacă, apoi romană. — O luptă cu Turcii avu loc acolo la 1597.

www.dacoromanica.ro

DESA. Boerii dela D., în Dolj, stăpâneau moșia din s. 16. — Radu dela D. ban 1570. — Radu logofătul dela D., boer al lui Leon și Matei Vodă în s. 17.

DESCĂLECAREA. Inceputurile statului Ț.-Românești și ale Moldovei, sunt privite de tradiții și de cronicari ca un eveniment datorit unui Domn venit (descălecat) din altă parte, fondator și organizator, eveniment numit „descălecare" a țării. In Țara-Rom. „Negru Vodă" din Făgăraș în sec. 13 ; — în Moldova Dragoș sau Bogdan din Maramureș, în sec. 14. — Organizarea și întregirea ambelor țări, sunt opera în timp a mai multor voevozi, începută însă de acești descălecători de țară, a căror amintire s'a menținut în popor. (v. **Negru-Vodă, Basaraba ; Dragoș, Bogdan**).

DESETINA (deseatina), veche dajdie pe stupii de albine în Moldova (v. **Dări**). — Măsura agricolă rusească, întrebuințate în Mold. = 2400 stânjeni p., sau 1 Ha. 092.

DESNĂȚUI. Râu în Mehedinți și Dolj. Se varsă în balta Nedeia, la Dunăre.

DESPINA (Militza). Doamna lui Neagoe Basaraba, Domnul Ț.-Rom. Fică a lui Lazar Brancovici, Despotul Serbiei. Femeie evlavioasă, ajută pe soțul ei în opere religioase și de artă (Mon. dela Argeș). După pierderea copiilor ei, călugărită sub numele de Platonida, a murit la Sibiu în 1544.

DESPINA. — (v. **Kiajna**).

DESPOT-VODA (Iacob Eraclid Despotul). Domn al Moldovei 1561-63, sub numele de Ioan. De origină grec ; servise cu renume în răsboaele lui Carol V. Inteligent, ambițios și cultivat. Ajutat de Albert Laski, și cu protecția Impăr. Ferdinand, apucă domnia Mold., gonind pe Lăpușneanu. Incercă oare-cari reforme ; deschise o școală luterană la Cotnar. Boerii nemulțumiți, sub Tomșa Hatmanul care-l trădă, îl asediară în Suceava. Părăsit de ostașii lui, fu silit să se predea lui T., care-l ucise. (1511 † 1563).

DEVA. Oraș în Transilvania ; Reședința Jud. Huniedoara. Pe dealul înalt de lângă oraș, ruinele CE-

www.dacoromanica.ro

TAȚEI D., una din cele mai mărețe din Ardeal, dominând valea Mureșului. Castelul a fost zidit de Regii Ung. probabil pe la 1240-50 și a servit de reședință Voevozilor Trans. în sec. 13-16. Ridicat se pare pe urmele unei cet. romane. Refăcut la 1582, 1782, restaurat 1830, a fost stricat la 1849. — La Deva erea o veche așezare dacă și romană (arene, obiecte div.). „Magna Curia" (casa Bethlen), clădită la 1582, a servit la palat principilor Ardeal, în sec. 16-17. Muzău preistoric și roman. — Populația (930) : 8800 loc.

DIAC. Scriitor de acte, secretar, redactor, în Moldova (sec. 15-18) : — „Diac de divan" scriitor în cancelaria domnească; „D. de logofeție", al marelui Logofăt. (In Ț.-Rom. se numea „Grămătic").

DIACONIC. Deschizătură sau firidă în zidul altarului bisericei, în dreapta (pentru pus obiecte de cult), față de „proscomidie", care erea în stânga.

DIACONOVICI. Familie rom. din Banat. — Corneliu D., publicist (1854-1923).

DICIO-SÂN MARTIN (Dicsö-Szent-Márton : Kokelburg). Orășel în Transilvania, pe Târnava. Până la 1926 a fost reședința J. Târnava-mică. Populația (30) : 6500 l.

DICOMES. Rege dac, din câmpia Ț.-Rom., amintit la 29 p. Cr.

DIDEȘTI (Didiați). Sat în Teleorman. Biserica din sec. 16 ; altă dată monăstire, fondată de Neagoe Basarab Voev.

DIEGIS. Căpetenie a Dacilor ; frate cu regele Decebal și sol al acestuia la Domițian (an. 89).

DIENIS. Mare spătar în Moldova, cel dintâi cunoscut, între 1432-45.

DIERNA (Tierna, Cierna). Numele vechiu dac al râului Cerna. — Localitate dacă, apoi oraș roman (colonie), pe Tierna, la Dunăre, unde se află azi Orșova.

DIIU. Nume ce se da în vechime cetăței Vidin din Bulgaria.

DIJMA (dela : decimă, zecime) și **DIJMĂRIT.** Birul de a zecea parte (uneori mai mult, sau mai pu-

www.dacoromanica.ro

țin) dela produsele agricole și animale. Erea altădată baza dărilor, variabile după timpuri. In special se numea dijmă partea de la stupii de albine, în bani sau natură. Ereau și d. vechi pe cari le plăteau rumânii către stăpâni, ca DATUL. — (v. **Dări**).

DIMACHENI. In J. Dorohoi. Biserica satului zidită pe la 1608-10 de Isac Balica Hatmanul, care își avea și curțile acolo.

DIMAKI. Familie boer. din Moldova, sec. 18-19 (de orig. greacă).

DIMOS Duca. Capucehaia lui Mihai Vodă la Poartă ; chinuit și ucis de Turci la 1600.

DINAR (denar). Monedă romană de argint : denarius. Cuvântul e întreb. în evul mediu în sens general, de ban. (In Ț.-Rom. îl aflăm în texte latine dela Dan II, 1424, în loc de „ban"). — (v. **monede**).

DINGA. Familie boerească din Moldova (Basarabia). — Dinga de la Stupniț, 1390 — Panul Dinga, sub Ștefan Vodă, 1490. — Dinga Vornicul, 1665, fost m. Postelnic și partizan al lui Ion Vodă (1572).

DINOGETIA. Cetate romană la Dunăre și gura Siretului, ale cărei urme se află între Galați și Barboși. Ridicată de Traian (112), lângă o așezare greco-romană (colonie grec. din sec. 6 a. Cr.). Localitatea se numește azi Gherghina sau Țiglina (v. **Țiglina**). — Pe malul drept al Dunării, în față, se află o altă cetate, cu care forma un singur sistem de apărare sub numele de Dinogetia.

DINTR'UN LEMN, Monăstirea. De călugărițe. In J. Vâlcea, pe Otăsău. Exista în sec. 16, făcută de jupan Radu, din lemn, înainte de 1565. Refăcută din zid de Matei Voev. Morminte de la încep. sec. 18. — Legenda unei icoane a Sf. Marii, găsită într'un stejar pe locul unde s'a ridicat biserica cu acel stejar.

DIONISIE Eclesiarhul. Cleric din Oltenia. A scris „Hronograful Țării-Românești" de la 1764-1814.

DIONISIE Ralli-Paleologu. Episcop de Târnova, venit la curtea lui Mihai Vodă ; la 1600 numit de el Mitropolit al Moldovei.

DIONYSOPOLIS. Oraș antic grecesc la Mare ; nu-

www.dacoromanica.ro

mit mai înainte Κρoῦνoι, Kruni); astăzi Balcic. Infloritor în epoca romană. Cunoscut sub numele de D. din sec. 3 p. Cr., exista încă în al 13-e. (Ruine, inscripții, vase, monede). — (v. și **Balcic**).

DIOȘTI. Sat în Romanați. Măgure; ruine romane (ceramică, obiecte div.).

DIOSÎG (magh. Dioszég). Sat în Bihor. Amintit în sec. 13 cu cetatea de acolo, dispărută. In apropiere ruinele monăstirei Egyed. — Urme de așezare preistorică dacă.

DIPȘA. In Jud. Năsăud. Așezare dacă preistorică.

DIREPTATE, La. (Dreptate). Platou d'asupra orașului Suceava, lângă cetate, unde se îndeplineau osândele cu moartea, din vremea lui Ștefan Vodă.

DISSESCU, Const. Jurist, om politic (1854-1934).

DISTRICTE românești din Banat (scaune: „sedes olachicales"). Incă din sec. 13, documentele regale ung. vorbesc de districtele Valachilor, a căror menire erea apărarea țării la Dunăre de Turci, și cari făceau parte din Banatul Severinului. Districte constatate sigur, ereau opt: Caransebeș, cel de căpetenie, Mehadia (Mihâld), Lugoș, Almaș (Halmag), Ilidia (Ilyed), Caras (Krassofö), Comiat și Berzava. Reese din privilegiul Regelui Ludovic VI. Mai sunt amintite și alte distr. în partea de apus din 1457, că fie-ce district avea în cap un „judex nobilium", și că împreună ereau puse sub jurisdicția unui comite. Judecata se făcea de acesta după legea veche românească (apel la Curia regească). Nobilii și cnezii români din aceste D. au dat răsboinici vestiți, din care mare parte s'au topit în nobilimea maghiară. — Districtele s'au risipit după căderea Caransebeșului sub Turci; la 1688 ereau suprimate. Au fost însă continuate sub forma „Confiniului militar" (în ce privește pe grănicerii români al Banatului Timișoarei, — v. **Grăniceri**).

DIURPANEU. Un nume sub care erea cunoscut de unii scriitori vechi, Decebal regele Dacilor.

DIVAN, însemna Sfatul, consiliul domnesc (cuvânt împrumutat dela Turci prin sec. 16 și între-

www.dacoromanica.ro

buințat până la mijloc. sec. 19). In divan se judecau pricinile criminale și civile de către Domn, înconjurat de sfetnicii lui, boerii cei mari. In lipsa Domnului, îl prezida Banul sau Mitropolitul. Rânduiala boerilor de divan a variat cu vremea. (v. *Sfat* domnesc). — Curtea de judecată pentru Oltenia se chema „divanul Craiovei". — Mai târziu „Divan" se zicea tribunalelor super., în orânduirea judecătorească. După Regulam. organic, în prima jumătate a sec. 19, ereau : Divanul înalt la București și la Iași; și Divanele civile și criminale dela București și Craiova, în Mold. la Iași, cari judecau în apel dela Tribunalele de județ. — (v. și **judecata**).

DIVAN. Se zicea și „Obsteștei Adunări" sub Regulamentul organic, — și în general adunărilor legislative până la înființarea Camerilor moderne.

DIVANUL AD-HOC. La 1857, ca urmare a dispozițiilor art. 24 ale Congresul. dela Paris, se convocară în Ț.-R. și Mold. adunările (divanurile) de consultare asupra reformelor dorite de ele. Aceste adunări, compuse din deputați aleși (ad-hoc = în acest scop), exprimară dorințele naționale : 1) Garanția autonomiei și drepturilor ; neutralitatea Țărilor românești. 2) Unirea lor într'un singur Stat, cu domn străin, ereditar. 3) Inființarea adunărilor generale de legiuire, cu reprezintarea prin alegere a tuturor stărilor sociale.

DIVAN-EFFENDI. Pe lângă Domnii din sec. 17-19, se afla și un turc demnitar al Curței domn. și secretar pentru afacerile turcești. La ordinele lui erea o ceată de Turci (200 până la 400), cu garnizoana la București și Iași, pentru legăturile cu Turcia.

DIVICTAR (devictar). Slujbaș care avea la Curte (sec. 18-19), grija călimărilor și celor de nevoe pentru scris. (cuv. turcesc).

DJUVARA. Familie din Brăila. — Alexandru D., om politic (1858-1913).

DLUGOSZ, Ioan. Arhiepiscop ; istoric polon : In „Historia Polonica", multe informații asupra Moldovei. (1415-80).

www.dacoromanica.ro

DOAMNA erea soția Domnului în Ț.-Rom. și Mold. (nu i se cunoaște alt nume, nici oficial, nici popular). — Femeile nu puteau să domnească în țările noastre cu drept de moștenire. — DOMNIȚA erea fiica de Domn. — Ca și „Domn", titlul de Doamnă a căzut, începând să fie dat oricărei femei măritate, de pe la jumăt. sec. 19. — (v. și **Domn**).

DOAMNA (RÂUL DOAMNEI). Afluent al Argeșului, în J. Muscel. Ese din muntele Gălășesc sub numele de Valea-rea ; cascadă. Primește rîul Târgului și Argeșel, și se varsă lângă Pitești în Arg. Numele îi vine dela o Doamnă din sec. 14-15, care ar fi făcut bisericuța dela Corbi. (După alții legenda unei Doamne înecate).

DOAMNELE. Munte în Muscel, în fața cetăței lui Negru-Vodă. Legende privitoare la Doamna Ana.

DOBACA (Doboka). Sat în J. Someș. Cetatea de acolo, din care au rămas ruinele, exista la încep. sec. 13, când stăpânirea ei fu întărită de Regele Ludovic lui Micud. — De la Cetate vine numele comitatului DOBOCA, azi județul Someș.

DOBÂNDA. Oastea „de dobândă" (Mold.) erea alcătuită din neregulați, cari își luau singuri plata din ce „dobândeau" de la dușman sau de la populația jefuită. (Oastea regulată erea „de leafă").

DOBOLI-de-jos (magh. Also-Doboly). In Jud. Trei-Scaune, pe Olt. Arme interesante și alte obiecte dace (din epoca de fier).

DOBRA. In J. Mehedinți. Urmele valului troian.

DOBRA. Comună în J. Huniedoara. Populație de vechi grăniceri. Resturi din cetățuia din sec. 14 (Joffy), care împreună cu districtul ei fu donată lui Ion de Huniad la 1453. -- Biserica din 1770. — Urme romane.

DOBRA. Fica Doamnei Kiajna și a lui Mircea Vodă ; soție a Sultanului Murad (1574).

DOBRA, Alexandru. Cel d'ântâi episcop unit de Lugoj, 1854—70.

DOBRENI. Sat în Ilfov, pe Sabar. Vechia moșie a lui Constantin Șerban Voev. din sec. 17. Biserica clă-

www.dacoromanica.ro

dită de el la 1646 (cu mormânt. mamei sale Bălașa). Ruinele palatului.

DOBRICI. Numire nouă bulgară a orașului turcesc Hagi-Oglu-Bazargic (astăzi BAZARGIC), luată după numele lui Dobrotici.

DOBRICENI. Sat în Vâlcea. Ruine dintr'un schit de la 1710, fost metoh al mon. Arnota. — La locul zis Băbanu, tradiția unei „biserici tătărești".

DOBROGEA. Țara dintre Dunăre și Marea Neagră, în antichitate „Scythia minor". Teritoriu getic, cu colonii grecești din sec. 7 a. Cr., apoi roman (parte din Moesia inferior), bizantin, românesc și turcesc. Numele actual vine de la Despotul Dobrotici din sec. 14 (Dobrogea, în turcește: „Dobrogi-Ili"). La 1389 stăpân al Silistrei și Dobrogei erea Mircea Domnul Ț.-Rom.: „Despotus terrae Dobrodicii". Apoi (1396) provincie turcească, D. forma „Sandjacul de Tulcea" (cu districtele: Kiustenje, Megidia, Hârșova, Babadagh, Măcin, Tulcea, Isaccea, Mahmudia, Sulina și Kilia). In urma răsboiului, la 1878, acest sandjac și o fâșie de teritoriu nord Silistra-sud Mangalia, fu dat României. Se formară atunci două județe: Tulcea și Constanța. — După răsboiul balcanic, 1913, Bulgaria cedă ca compensație României, județele act. Silistra și Caliacra (Bazargic), cari fură alipite la Dobrogea. — Populație străină are: Turci, Tătari, Găgăuți; la sud Bulgari. — Nenumărate ruine de așezări grece și romane sunt răspândite în toată țara, în care înfloreau cetăți și târguri, colonii grecești încă din sec. 7 a. Cr., apoi romanizate înainte de cucerirea Daciei. Tomis, Istria, Troesmis, Halmiris, Callatis, Ibida, Durostorum, Axiopolis, Carsium, Tropaeum, Salsovia, Aegissus, etc., au lăsat multe monumente și dovezi ale vieții antice în aceste părți. Vechi localități gete, scitice, sau celte (Noviodunum, Capidava, Sucidava, etc.), existau în epoca romană. — Multă vreme loc de trecere al năvălirilor scitice, gete, sarmate, bastarne, D. fu apărată de Romani, dar cu slăbirea lor, Goții îi ruinară civilizația, care reînvià

www.dacoromanica.ro

câtva timp sub Bizantini. Cetățile dispar în evul mediu, iar stăpânirea turcească șterse urmele vechei înfloriri.

DOBROMIR. Boer vestit din Ț.-R. în sec. 16. Mare Ban 1567-80 ; tăiat cu fiul său Mihai la 1584 de Petru Vodă. Din boerii de la Voinigești și Corbi.

DOBROTICI. Domn al regiunei Dobrogei de jos, în secol. 14. Strateg al Bizanțului și Despot, el stăpânea din Caliacra o parte din Dobr. actuală, care își trage numele de la el. Pare a fi fost de origină română (fiul lui Dobrotă?). † pe la 1386.

DOBROTINET. In Jud. Olt. Biserica unui schit fondat la 1639 de Constantin Ghica.

DOBROVĂȚ. Monăstire, în J. Vaslui. Fondată de Ștefan Vodă c. mare la 1503 ; zugrăvită de Petru Vodă. La intrare turn din 1743. — Morminte din sec. 17. Un aier din 1506 (la Muzăul Național).

DOBRUN. Sat în Romanați. Pe deal ruine de case boerești din sec. 17 și de biserică. Brazda lui Novac.

DOBRUȘA. In J. Vâlcea (com. Zlătărei). Biserica (fost schit) de la Dobruș, m. Postelnic, din familia boerilor Bengești, pe la finele sec. 16 ; refăcută de episcop. Ștefan la 1684. — O biserică la D. de sus, din 1792.

DOBRUȘA. Schit în J. Soroca, fondat la 1772 (bis. de lemn); cu o bis. de zid din 1822.

DOCAN. Familie boer. din Moldova ; cunosc. din sec. 17.

DOCOLINA. Sat în J. Fălciu. La 1578 luptă între Petru Vodă și Crețul Potcoavă.

DOCUMENTE. Actele, documentele, din care se scot elementele pentru cunoașterea vieței din trecut, sunt : — CĂRȚILE domnești sau HRISOAVE (numite în Moldova veche și URICE), de întărire, de moșie, de danie, și hotărîri de judecată; — ZAPISE de vânzări, de împrumut, etc.; — apoi ISVOADE, CONDICI, foi de zestre, însemnări de tot felul; și în raporturile Domniei cu străinii și cu supușii, SCRISORI, PORUNCI, INVOELI, etc. — Multe au fost tipărite în colecții speciale sau în reviste și publicații

www.dacoromanica.ro

istorice! Pe lângă cele aflate în stăpânirea a diferite persoane, multe docum. sunt adunate în câteva arhive particulare sau provinciale, şi în primul rând în colecţiile importante ale Arhivelor Statului şi ale Academiei române. — Documentele EXTERNE: acte diplomatice, scrisori, rapoarte, relaţiuni privitoare în ţările noastre, sunt la rândul lor de multă însemnătate istorică. Publicaţii mai importante de acte din arhive străine sunt: — Arhiva istorică a lui Hasdeu; Tesaur de monumente istorice al lui Papiu; Din arhivele Veneziei de C. Esarcu; marea colecţiune Hurmuzaki (începută de Eud. Hurmuzaki şi continuată de Iorga, Densuşianu, etc), a Academiei rom.; — colecţii numeroase de Iorga, Tocilescu, Bogdan (arh. din Transilv.), Veress, şi alţi istorici.

DODA, Traian, general în arm. austriacă. Român din Banat; luptător pentru cauza naţională. (1822-1895).

DOFTANA. Râu în Prahova, afluent al Prahovei.

DOICESCU. Boerii de la Doiceşti (Dâmboviţa) sunt o ramură a celor de la Bărbăteşti la încep. sec. 17. — Udrea slujerul, fiul lui Danciu m. Clucer, ucis în răscoala Seimenilor la 1655. — Colţea D., mare clucer 1650, şi fiul său Radu spătar 1691. (v. şi **Colţea**).

DOICEŞTI. Sat în Dâmboviţa, aproape de Târgovişte. Ruinele caselor domneşti ale lui Brâncoveanu şi biserica din 1706. Veche moşie a boerilor Bărbăteşti şi Doiceşti.

DOLGOPOL. In documentele slavone, numirea oraşului Câmpulung din Ţ.-Rom.

DOLHA, de. Familie nob. din Maramureş, sec. **14**.

DOLHASCA. Sat în J. Baia. Urme preistorice neolitice (şi la Gulia).

DOLHEŞTI mari. In J. Baia. Biserica zidită la 1470 de Şendre, Portarul de Suceava (mormântul lui, al tatălui şi soţiei sale Maria). — Urme de aşezare preistorică.

DOLHEŞTI. Sat în J. Fălciu, pomenit de la 1405.

DOLJ (Doljiu). Unul din cele mai întinse şi populate judeţe din Ţ.-R. (Numele îi vine de la râul Jiu:

www.dacoromanica.ro

„Dolni-Jiu" pe slavoneşte înseamnă J. de jos). Regiune agricolă de câmp. Numeroase resturi preistorice și romane. Proprietăți și fundațiuni ale Basarabilor-Craiovești. Monăstiri : Bucovăț, Jitianu. Sadova. Reședință la Craiova. Suprafața 6565 k. p. Populația (930) : 487.000 loc.

DOLJEŞTI. Sat în J. Roman, pe Siret. Biserica din 1774 de la Hatm. Vasile Ruset și Dionisie Hudici, pe locul monăstirei vechi din sec. 15 a lui Ștefan Vodă. — In April 1457 Ștefan învinse acolo pe Petru Aron.

DOMITIAN (Titus Flavius Domitianus). Imperator roman, 81-96. In luptă cu Dacii între 88-90.

DOMN. Titlul românesc al Suveranului sau Voevodului Ț.-Rom. și al Mold. Cuvântul vine din latinul „Dominus" și a rămas cu acelaș înțeles de stăpân, principe, suveran. Filiația aceasta dovedește că vechiul titlu (înainte de cel oficial, slavonesc, de Voevod, care apare în sec. 13) din evul mediu și în organizarea patriarhală a Românilor, a fost cel de Domn. Păstrat până în sec. 19. Domnul Țării Românești și apoi Domnul Ț.-Moldovei, au fost singurii Domni pe pământul românesc. Equivalentul lui față de titlurile străine e greu de lămurit : stăpânitor deplin, suveran ; și în înțelesul vechiu de neatârnare : rege sau principe de sine stătător. — Ca și aiurea, Domnii români ereau suverani absoluți. Absolutismul lor erea însă înfrânat de datina țării și de boerime. Forma de guvernare erea o monarhie ereditară (sec. 14-17), însă nu prin moștenirea primului născut: toți fii, legitimi, bastarzi sau pretinși, și colateralii, puteau urma în scaun prin alegerea boerilor. Acest sistem defectuos a fost cauza luptelor fratricide pentru tron, a formărei partidelor de nemulțumiți, a schimbărilor neîncetate cari sărăciră țara. — In ce privește domniile ce s'au urmat în ambele țări, deosibim întâi epoca dinastiilor naționale, a Basarabilor în Ț.-Rom. și a urmașilor lui Bogdan și Mușat în Moldova, — de vremea când încep să pătrundă străinii (sec. 17), cari cumpărau tronul de la Turci și cari își legitimau pretențiunile pe înrudirea cu ve-

www.dacoromanica.ro

chii Domni. Incă din sec. 16, Poarta luase obiceiul să numească de-a drept pe favoriții ei, și astfel fură numiți sau întăriți de Sultan și străini, nu numai de vechile case pământene, dar și de țară. Obiceiul se schimbă în regulă fără excepție la încep. sec. 18, când D. se recrutau din familii fanariote (foști dragomani ai Porței) și aliații lor. Alegerea o hotăra în primul rând, încă din sec. 16, suma plătită Turcilor : un mezat, prin mărirea haraciului pe socoteala țării. De la 1714-1828, Domnii vor fi de fapt funcționari ai Porței (în rang de Pașă cu două tuiuri), guvernatori schimbați după plac. De la 1829, D. fură iar aleși, și numai confirmați de Poartă ; mai târziu numai pe șapte ani. — După Unire, și în alte condițiuni, Principii Alexandru Cuza și Carol au purtat și ei oficial titlul de „Domn al României". — Femeile nu puteau să domnească, după obiceiul țării. „Doamna" erea numai soția D. — Sensul cuvântului Domn s'a lărgit și s'a vulgarizat în sec. 19, dându-se ori-cărei persoane (ca și „Domnia-ta"). — (v. și **Voevod; titlu**, etc.).

DOMNII ȚARII-ROMANEȘTI și ai **MOLDOVEI** (cronologia lor). — (v. la **Țara-Rom.** și la **Moldova**)

DOMNEȘTI. Sat în J. Muscel, pe Doamna. Pe deal „la Domnie", ruine dintr'o veche clădire, a curților unui Domn („Negru-Vodă după tradiția locală), din sec. 14-15.

DOMNEȘTI. Sat în Putna, pe Siret. Biserica din 1661 de la Istrate Vodă Dabija. Au rămas ziduri ruinate din curtea întărită a acestui Domn, pe moșia lui acolo. — La locul zis „la Cetate", așezare preistorică.

DOMNIA. Platou la Gura-Sărăței, în J. Buzău. Ruine de case domnești, și ale unei biserici : „Schitul lui Negoiță".

DOMNIȘOR (diminutiv de la „Domn"). Insemna în vremea veche pe cel ce se ridica să ia domnia ; pretendent, uzurpator.

DOMONCUȘ. Stolnicul lui Alexandru Voev. al Moldovei între 1409-33.

www.dacoromanica.ro

DONICI. Familie boer. din Moldova, aflată din sec. 15-16 în Basarabia de sus. — Nicoară D. vistiernicul, la finele sec. 16. — Nicolae, mare Logofăt în s. 17. — Darie, mare Vornic și Logofăt (1665-1740). — Andronache D. mare Logofăt, legist, † 1830.

DOROBANTZI, (Drăbanți). Temeiul pedestrimei vechi în Ț.-Rom. ereau D. (Nume de la magh. „darabant", trobant). Ei se ridicau dintre rumâni, oameni de la țară, din fie-care județ, și ereau împărțiți în „cete", cari ajungeau la o mie de oameni, sub ordinele căpitanului. Capul lor general erea Căpitanul cel mare de D. Epoca înființării lor nu se poate fixa, dar e probabil din sec. 15. In prima jumăt. a sec. 17 ereau cam 10.000 (sau 5000 „cruci" de câte doi oameni); mai târziu găsim d'abea 2000. Pe atunci ei formau grosul oastei, de valoare mijlocie. La finele sec. 17 în decădere, în al 18 existau numai cu numele. (Sub Matei V. ereau și D. străini cu leafă, unguri și sârbi). — In Moldova, DARABANII, miliție de pază, supt Aga, împărțiți în opt cete, aveau mai puțină însemnătate. — Dor. au fost înviați în sec. 19 în Ț.-Rom. ca gendarmerie (la 1843 ereau 4000), oameni călări, pe județe. — Pr. Cuza îi reorganiză în toată țara (33 escadroane unul de județ), cu serviciu de gendarmerie. — Reforma armatei la 1872, transformă Dor. în trupă de infanterie teritorială (cu schimbul), în 33 batalioane. La 1877 ereau 18 Regimente. La 1896 ereau 34, schimbate apoi în infanterie de linie. — Din vechime uniforma lor avea ornamente de postav albastre.

DOROHOI. Orașul. Vechi târg al Moldovei, cunoscut de la încep. sec. 15 (sub Alexandru Voev. la 1407 avea un staroste). — Biserica Sf. Nicolae e zidită de Ștefan Vodă la 1494 (fresce ale epocei). In vechime erea scaunul Vornicului de Țara de sus. In D. au fost și case domnești, din cari n'au rămas urme. — Populația (1930) : 17.000 loc.

DOROHOI. Județ în N. Moldovei, mărginit cu Prutul. Ținut vechiu ; coprinde și o parte din ținutul de altă dată al Herței. Teatru al luptelor cu Polonii și

www.dacoromanica.ro

Tătarii. — Râuri : Prut, Siret, Jijia. — Reședință la Dorohoi. — Urme preistorice (scitice) numeroase; multe movile. Câteva biserici vechi. — Suprafața 2882 k. p. Populația (30) : 209.000 l.

DOSITEI Filitis, Episcop de Buzău 1787, apoi Mitropolit 1793-1800. Tipări cărți religioase. (1734 † 1826).

DOSOFTEI Bărilă. Mitropolit al Moldovei 1671-86; înainte Episcop de Roman 1658-71. Fruntaș al bisericei; cărturar : a scris Psaltirea în versuri și a tipărit Liturghia românească (1679). Plecat din țară cu Sobieski, fu mai târziu episcop de Azov și Taganroc în Rusia. † 1711.

DOSOFTEI. Patriarh de Erusalim. A stat în mai multe ori în Ț.-Rom. între 1670-93, ocupându-se de trebile bisericești.

DOUSSAULT, Charles. Pictor francez, în țările rom. între 1842-5. A lăsat desenuri interesante din viața rom. de atunci.

DOSZA (Doja), Georgiu. Secui; capul țăranilor răsculați din Banat la 1514, și conduși de el la jaful și uciderea proprietarilor. Zapolya stinse răscoala, D. fu prins și omorât în chinuri.

DRACȘANI. Sat în J. Botoșani. La 1616 lupte între Doamna Elisabeta Movilă și Poloni, cu Turcii.

DRAG. Voevod din Maramureș, fiul lui Sas. — (v. Dragfi).

DRAGAICA. Nume cu care sunt caracterizate mai multe măguri sau movile în Jud. Brăila, Ialomița, R.-Sărat, Teleorman, Constanța.

DRAGALINA, Ioan. General (1860-1916). Comandant. armatei I pe Valea Jiului în Oct. 1916 ; † în urma rănilor primite acolo.

DRAGAN banul, boer al lui Mircea Voevod, 1391-1398.

DRAGAN. Boer din Ț.-Rom. La 1529, împreună cu Neagoe Vornicul ucise pe Radu Vodă dela Afumați. Mare Spătar, conduse oastea lui Moise Vodă în Ardeal. † ucis 1530.

DRAGANEȘTI. In J. Teleorman. La Țigania, a-

www.dacoromanica.ro

proape de Rușii de V., ruinele monăstirii Drăg. ; biserica zidită la 1640 în locul altei mai vechi ale neamului lor, de Matei Basarab și verii săi Diicu Spătarul și Drăgușin paharnic. — Măguri cu arme și olării preistorice.

DRĂGĂNEȘTI. Sat în Prahova. Biserică din 1667 dela Șerban Cantacuzino, m. Postelnic.

DRĂGĂNEȘTI. Sat în J. Olt. Biserică a Vornicului Badea Știrbei din 1766.

DRĂGĂNEȘTI. Sat în J. Baia. La movilele de la Cornilești, tradiția unor lupte vechi.

DRAGAȘANI. Orășel în Vâlcea, pe Olt. Vii vestite din vechime. La 1821, Eteriștii cu Ipsilanti fură sdrobiți acolo de Turci. — Biserica mare din 1793. Sf. Ilie din s. 18, refăcută 1834. Populația (930) : 7000 loc.

DRAGFI (Dragfy). Voevozii români din Maramumureș, coborâtori din Drag (fiul lui Sas și nepot de fiu al lui Dragoș, întemeetor al domniei Ț. Moldovei pe la 1340), sunt cunoscuți în sec. 15-16 sub numele de Dragfi. — Drag, fiul lui Sas, Voev. de Maram. după 1365 și comite de Ugocea 1390. — Bartolomeu Dragfi, strănepotul preced., Voevod al Transilvaniei 1493-98. La 1497 fu trimes de Reg. Matei în Moldova ca să împedice răsboiul între Ștefan V. și Albert al Poloniei. — Fiul său Ioan, stegarul regesc, căzu 1526 la Mohaci. — (v. **Maramureș** și **Dragoș**).

DRAGHEȘTI. In J. Râmnic-Sărat la Băbeni. Biserica din 1747 zidită de jupâneasa Maria Deduleasca.

DRAGHICI. Boer din sec. 16 în Ț.-R. Mare vornic 1530-5; pribeag în Ungaria cu Vlad V. Voevod. — (v. **Mărgineni**).

DRAGHICI Spătarul, boer din sec. 15-16. — (v. **Craiovești**).

DRAGHICI Gogoașe. Pretendent la domnia Ț.-R. 1535. — (v. **Gogoașă**).

DRAGHICI. Familie boer. din Moldova ; prob. venită din Ț.-Rom. în sec. 17.

DRAGODAN. Unul din pretendenții la scaunul

www.dacoromanica.ro

Țării Rom. la 1521 sau 1525. Invins de Radu Vodă și ucis la Spinișoara.

DRAGOEȘTI de sus. Sat în jud. Olt. Biserica din sec. 16, refăcută la 1769 de Ion Bucșenescu. Moșie din sec. 16, a boerilor Drăgoești.

DRĂGOEȘTI. Sat în Ilfov, altă dată al mânăst. Snagov, donat de jupan Radu Trămandan la 1488.

DRAGOEȘTI. Sat în j. Suceava. Ruine din casele pârcălab. Drăgoi dela finele sec. 15.

DRAGOEȘTI. Sat în j. Gorj, la munte. Biserica din 1705.

DRAGOEȘTI. Boerii dela Dr. și dela Râmnic (în Vâlcea, Olt, Argeș), erau puternici în sec. 16. — Fuior dela Râmnic trăia la încep. sec. 16. Stanciu dela D. Ban, 1518. Tudor, fratele său, Mare Logofăt al lui Neagoe și Radu Vodă; ucis la 1538. — Radu m. vistier, † 1565, însurat cu Maria, fiica lui Pătrașcu Vodă, avu de fiu pe Radu Bidiviul.—Drăgoeștii par a avea aceeași origină cu boerii dela Corbi și de la Ruda.

DRAGOMAN (turc.: terziman). Tălmaciul sau interpretul Porții otomane (sec. 17-19) era marele Dr., funcțiune ocupată mai totdeauna de Greci din familiile din Fanar (Constantinopol). Această situațiune, prin influența ce avea pe lângă Vizir și pe lângă Sultan, servi în sec. 18 ca punte de trecere la domnia țărilor române. (v. și **Fanarioți**).

DRAGOMIR călugărul. Pretendent și Domn al Ț. Român. la 1521. — (v. **Radu**).

DRAGOMIR. Boer al lui Vladislav I; Pârcălab al cetății Dâmbovița. („Comes Dragmer, castellanus de Domboycha“, într'un chrisov regesc ungar). La 1369 oastea trimesă de Regele Ludovic contra Domnului român, fu surprinsă în munții Muscelului, în apropierea cetăței, și înfrântă de Dragomir. Voevodul Nicolae al Transilv. căzu în luptă. Mai târziu (1384), Dragom., călugărit, erea stareț al mon. Tismana.

DRAGOMIR. Boeri din Țara-Românească :

DRAGOMIR al lui Manea (Drag. Udriște), boer de frunte, mare vornic al lui Radu Voev., Basaraba III

www.dacoromanica.ro

şi IV şi întâiul sfetnic al lui Vlad călugărul, între 1464-92 († 1493). (v. **Udrişte**).

DRAGOMIR, mare stolnic al lui Radu c. m., Logofăt al lui Mihnea, († 1512).

DRAGOMIR. Mare spătar în Ţ.-R. Decapitat de Vlad Vintilă v., 1535.

DRAGOMIR. Mare vornic al lui Alexandru v. al Ţ.-R. La 1574 surprinse la Bucureşti şi ucise pe Vintilă voev.

DRAGOMIR. Mare vornic în Ţ.-R., apoi Ban al Craiovei 1642, boer al lui Matei voev. (v. **Corbeni**).

DRAGOMIREŞTI. Sat în Dâmboviţa. Biserica din 1462 de la Staico logof. de la Bucov şi soţia lui Calea, refăcută de Şerban Grecianu vistierul, 1701. — Case vechi, refăcute de acelaş la 1734.

DRAGOMIREŞTI din deal. In Ilfov. Biserica din 1761 de la Safta Fălcoianu.

DRAGOMIRNA. Monăstire în J. Suceava (Bucovina). Fondată de Anastasie Crimca Mitropolitul M., la 1602. Isprăvită şi întărită cu ziduri şi turnuri de Miron Barnovski Vodă, 1628. Biserică frumoasă şi interesantă, bolte înalte, brâuri sculptate, fresce. Zidurile ext. şi turnurile bine conservate. Odoare, manuscrise cu admirabile luminături. — Bolniţa din apropiere e o biserică mai veche, din sec. 16, de la boerul Stroici.

DRAGOSLAV Purcariul. Unul din pretendenţii la Domnie la 1521, după moartea lui Neagoe V.

DRAGOSLAVE. In J. Muscel, pe Dâmboviţa. Vechiu sat domnesc. Biserica din 1661, de la Grigore Ghika V. — O cruce de piatră din vremea lui Matei Vodă. — La 1916, lupte mari la retragerea trupelor noastre.

DRAGOŞ. Voevod din Maramureş. Coborând peste munţi în valea Moldovei pe la 1335-40, înfiinţă domnia de acolo, ca voevod de margine al Regelui Ungariei. A trăit până la 1350, lăsând ca urmaş, la Baia, pe fiul său Sas. Stăpânirea lui se întindea pe Valea Moldovei spre Siret, şi sub el începu colonizarea ţinutului golit de Tătari, împotriva căror luptase alături cu Regele Ludovic. — (v. şi **Dragfi**).

DRAGOŞ Viteazul, de la Neamţ. Boer fruntaş al Moldovei, între 1392-1407.

www.dacoromanica.ro

DRAGOȘ, Moise. Intâiul episcop unit de Oradia. 1775-87.

DRAGOTA Secuianu. Paharnic mare în Moldova, 1513-23.

DRĂGOTEȘTI. Sat în Mehedinți. La „Tarnița" și la „râpa Șoimului", antichități romane. (Tradiție despre „Jidovi").

DRĂGULEȚUL. Boer din Ț.-R. în sec. 16. Fiul său Stan fu ucis de Alexandru Vodă la 1569.

DRĂGUȘ. J. Făgăraș. Un schit în sec. 16-18.

DRĂGUȘENI. In J. Baia. Biserică int. de lemn, făcută pe la 1750 de Manole Lazu, paharnic. — Pe un deal, la locul „cetățuia", așezare preistorică (ep. neolitică și bronz); movile cu oseminte, ceramică tip Cucuteni.

DRĂGUȘESCU. Familie boerească din Mold. s. 17-18

DRAJNA-DE-JOS. Sat în J. Prahova lângă Văleni. Așezare preistorică la locul „Cetățuia" și la Valea-Stăneștilor, din epoca de bronz (sec. 12-10 a. Cr.), de la care numeroase arme (spade, lănci, securi, etc.) la Muzeul Național. — La „Vârful lui Crai" pe deal, resturi dintr'o cetate, probabil a Teleajenului din evul-mediu, pe locul unei mai vechi romane. Urme din drumul roman spre Trans. la Valea-Dracului. — Câteva movile. — Casă veche a fam. Filipescu.

DRAJNA DE SUS. Pe dealul Grădiștea, ruinele unui castru roman. (Inscripții pe cărămizi amintesc elemente din 3 legiuni; arme și diverse obiecte); urma căei romane.

DRAPELUL ROMANIEI coprinde culorile naționale, așezate paralel cu lemnul sau lancea, lângă care e albastrul, galbenul la mijloc, roșul la marginea din afară. Pavilionul regal și drapelul armatei și marinei mil., au la mijloc stema țării (Legi din 1867 și 1872). —Culorile naționale datează de la 1834, când fură adoptate pentru stindardul oastei în Ț.-Rom. (Până la 1867 așezarea lor erea orizontală).

DREGATOR. Demnitar, boer care ocupa o slujbă domnească din cele mari. (De la deregătorie-dregătorie). In ambele țări (s. 14-18).

www.dacoromanica.ro

DRENCOVA (Berzasca). Sat în J. Caraş, la Dunăre. Ziduri dintr'o cetăţue medievală.

DROBETA (Drobetae, Drubetis). Oraş roman aflat pe Dunăre din vremea lui Vespasian, pe locul unei vechi aşezări dace cu acest nume, şi unde e astăzi Turnu-Severin. Capul podului făcut de Traian (104) răspundea chiar în faţa oraşului. Fiind ruinat de Barbari, Adrian îl reconstrui (Municipium Aelium Drobeta), iar Septimius Sever, al cărui nume rămase localităţei în viitor, îl făcu din municipiu, colonie, pe la an. 200. Garnizoana Legiunei VII Claudia. — Din castelul de apărare al podului, au rămas ziduri. Ruinele unei basilici din sec. 3. Antichităţi numeroase (altare, stele, statuete, baso-reliefe, obiecte div.). — (v. **Severin**).

DROMICHETES. Rege al Geţilor din câmpia Dunării (Ţara-Rom.), în luptă cu Lisimach regele Macedoniei, pe care-l făcu prins. (292 a. Cr.).

DRUGĂNESCU. Familile boer. din Ţ.-Rom (Ilfov); sec. 16-19. — Gheorghe D. mare vornic, pretendent la domnie ; † 1673.

DRUGĂNEŞTI. Sat în J. Ilfov, Biserica din 1723, de la Gavril Drugănescu, vornic de Târgovişte.

DRUMURI ROMANE. — (v. Căile romane).

DRUMURI. Din vechime au rămas numele unor drumuri de negoţ, pe cari le urmau cei cari duceau sau exportau unele produse ale ţării. Astfel: — D. SĂREI, în Dolj, pentru transportul de sare de la Ocnele mari prin Caracal la Bechet şi Călăraşi, spre Turcia. Un alt drum al s., din Prahova (Slănic) la Brăila, prin Mizil-Cilibia. Un altul în Teleorman, de la Ocne la Zimnicea-Şiştov. — Dr. CERII, a rămas în tradiţie în Teleorman, pentru exportul şi tributul de ceară pentru Turci. — Dr. HASNALEI (urme în Dolj), pe la Gheghera-Câmpu frumos, pe care trecea convoiul cu banii vistieriei pentru Turci. — Dr. FIERULUI, pe malul stâng al Buzăului, prin Găvăneşti, pentru transitul fierului din Ardeal la Brăila.— Dr. OLACULUI, în Teleorman; etc. — Dr. BRAILEI, prin Covurlui şi Fălciu, servea la trecerea oştilor tur-

www.dacoromanica.ro

cești dela Brăila spre Basarabia și raiaua de la Hotin. — Asemenea drumuri erau și în Moldova, pentru dusul și transitul mărfurilor din țară și din Polonia, spre Dunărea de jos, Turcia și Mare.

DRUMUL TĂTARILOR. E numită calea romană, de la Grădiștea (Prahova) prin Făget la Gura Teișanilor, până la calea cea mare spre munte. Urme.

DUBĂU. Familie boer. din Moldova, în sec. 17-18.— Teodosie D. mare Logofăt, caimacam la 1695. A lăsat „Isvoade". † după 1700.

DUBNIC (Gorni și Dolni). Sate în apropiere de Plevna, în Bulgaria. Lupte cu Turcii la 1877.

DUCA. Gheorghe Duca, originar din Macedonia, urmă lui Istrate Dabija, ca Domn al Moldovei 1669-72, 1678-84; și în Țara-Rom. 1674-78. Devotat Turcilor, fu numit de ei și Hatman al Ucrainei (1680), pentru care ereau de câtva timp în răsboi cu Polonii. La 1683 luă parte la asediul Vienei ; întors, fu prins de Poloni și de Petriceicu V. și muri la Lemberg 1685. A zidit mon. Cetățuia. — Constantin, fiul său, fu Domn al Mold. 1693-96 și 1700-3. Ginere lui Const. Brâncoveanu v.

DUCA. Familie boer. din Moldova. — Ioan G. D. (1879-1933), om politic, șef al partidului liberal.

DUCA, Petru, General austriac; comandant al Banatului 1812-20; român de acolo.

DUCAT, monedă. — (v. **monede**).

DUDESCU. Familie boerească din Ț.-Rom., printre cele mai cu vază în sec. 17-18. Numele (finele sec. 16) de la Dudești din Ilfov. — Dumitru D. mare vornic și sol al lui Mihai Vodă. Bătu pe Turci la Kiselet. Tăiat de Domn la 1598. — Dumitru, fiul preced., mare vistier 1630, partizan al lui Radu Vodă contra lui Matei Basarab. — Radu, mare logofăt, ucis de Turci. 1716. — Constantin, ginere lui Antioh Cantemir, comite al Ung., mare Ban la 1748 și 1761. — Nicolae, fiul său, vestit prin averea sa, mare Ban 1777-79 și 1781. Călători în Franța pe vremea Consulatului, cu desfășurare de lux oriental. — Curțile Dudeștilor se aflau în București, în mahalaua care le poartă numele.

www.dacoromanica.ro

DUDEȘTI. Sat în Ilfov, lângă București. La 1632, în spre Plumbuita, bătălie câștigată de Matei Basarab asupra lui Radu V. Iliaș.

DUGOI (Dragoi). Boer al lui Petru Mușat al Moldovei; vornic și sol la Regele Poloniei, 1389.

DUHAMEL. Delegat al Rusiei la București, 1840-9.

DULAMĂ. Haina purtată de boeri altădată (s. 14-17), de postav sau de catifea de diferite culori, lungă, ornată cu ceaprazuri.

DULCEȘTI. Sat în J. Roman. Biserica din 1605 de la Ion Caraiman paharnicul și Anastasia.

DUMA, fiul lui Vlaicu. Văr cu Ștefan Vv. și pârcălab de încredere al lui în a doua jum. a sec. 15.

DUMBA. Familie rom. din Austria (Viena), originară din Macedonia. — Nicolae D., om politic, consilier intim, sprijinitor al culturei Românilor (1830-1900).

DUMBRAVĂ, mare vornic al Mold. La 1574, cu oastea lui Ion Vodă așeză în scaun la București, pe Vintilă Voev. Invinși, fugi în Ardeal, de unde fu dat de Bathori lui Alexandru Vodă, care-l decapită.

DUMBRAVĂ, mare vornic al Mold. La 1574, cu oastea lui Ion Vodă așeză în scaun la București pe Poloni la 1500, a arat cu ei și plantat dumbrăvi de stejar, numite astfel, la Botoșani și Cotnari.

DUMBRĂVENI. Numirea oficială românească, a orășelului Ibașfalău (Elisabethstadt) în Târnava-mică.

DUMITRAȘCU de la Căpățânești, boer buzoian, fu cerut Domn de boerii din Ț.-Rom. la 1665, după plecarea lui Grigore Ghika; Turcii numiră pe Radu Leon. Din boerii de la Tătărani.

DUMITREȘTI. Sat în J. Olt. Biserica de la 1654 de la Hrizea spătarul; refăcută 1836 de Const. Olănescu

DUMITRU (Dimitrie). — Domni ai Moldovei:

DUMITRAȘCU Cantacuzino din Constantinopol, între 1674-5 și 1684-5. Domn rău.

DIMITRIE Cantemir, Domn 1710-11 (v. **Cantemir**).

DUMITRU. — Boeri din Ț.-Rom.:

DUMITRU. Mare Ban al Craiovei 1581-85. Boer din Vâlcănești.

www.dacoromanica.ro

DUMITRU. Mare Vornic sub Mihai Voev., Ban al Cr. 1616-18. — (v. **Mogoşeşti**).

DUNAREA. Marele fluviu al Europei mărgineşte Ţ.-Rom. pe o lungime de peste 750 k. şi România de peste 1000 (din lung. totală de 2860), despărţind-o de Serbia şi Bulgaria la Sud, de Dobrogea la E. şi S. — Vechiul nume dac DUNARIS (scitic „Dana"), întrebuinţat de Romani sub forma Danuvius şi de Greci Danuvios, în special pentru partea de sus de strâmtori (P. de fier). In antichitate fluviul erea cunoscut însă de obicei sub numele tracic de ISTROS (la Greci) şi Hister (la Romani). — Afluenţii mari ai D. în ţară sunt: Jiul, Olt, Argeş, Ialomiţa, Siret şi Prut. — D. se varsă în Marea Neagră prin gurile Kilia, Sf. Gheorghe, din care se desparte Sulina, care e rectificată pentru navigaţie: ele formează Delta (v. aceasta). — Pe tot cursul ei sunt numeroase bălţi şi ezere. — Lăţimea D. e între 500—2400 m.; adâncimea între 10-50. Debitul mijlociu 5500 m. c. pe sec., la vărsare 9000 m. c. — In sus de Severin, Porţile de fier (v. ac.), la eşirea din defileu. La Cernavoda, podul de fier Regele Carol I, construit la 1890-95 (Saligny), lung de 750 m. + 3087 pe Borcea şi viaduct. — O comisie europeană a D. pentru navigaţia internaţională, a fost înfiinţată la 1856 prin Tratatul dela Paris (v. **Comisiune**). — Poduri antice au fost construite de Romani la Severin şi la Celei. (v. **ac.**). — La vadurile străvechi, Romanii ridicaseră cetăţi pentru stăvilirea Daco-Geţilor şi altor popoare de la nord; unele existau înainte de cucerirea Daciei (Drubeta, Daphne, Durostorum, Troesmis, Dinogetia). — In evul mediu paza D. erea făcută de cetăţile de la Severin a Reg. Ungariei, Turnu, Giurgiu, Kilia, ale Domnilor români, mai târziu Brăila, Giurgiu, Silistra, Isaccea, Ada-Kale ale Turcilor, şi mai multe castele în Banat.

DUNAREA-DE-JOS. Episcopia. Infiinţată la 1864 cu scaunul la Ismail, apoi (1878) la Galaţi. Urmare a episc. de Ismail şi Proilav. (Eparhia cuprinde jud. Covurlui şi Tulcea).

DUNAVAŢ. Gârlă, braţ desfăcut din Sf. Gheorghe

www.dacoromanica.ro

al Dunărei, și care se varsă în lacul Razelm. — Pe D. sunt ruine de cetăți romane și medievale:

DUNAVĂȚU de jos (Morughiol). In jud. Tulcea. La „cetatea Zaporojenilor", urme dintr'o cetate romană (v. **Halmyris**). — In ruine se adăpostiră în sec. 18 Cazacii Zaporoji, fugiți din Rusia.

DUNAVĂȚ („Donavici"). Ruinele unei cetăți bizantine. (v. **Carabair**).

DUNCA (Dunka) de Sajo. Familie din Maramureș, nob. din sec. 15.

DURAC, serdarul de Lăpușna, împreună cu Hâncul de la Orhei, se răsculară cu boerii de acolo contra lui Duca Vodă și-l goniră din Iași la 1671.

DURAS. Rege dac. La an. 85 lăsă domnia lui Decebal.

DURĂU. Schit pe muntele Ciahlău, J. Neamț. Fondat de călugări în sec. 17 ; biserica de zid din 1835.

DUROSTOR. Județ în Dobrogea nouă. Numit după vechiul nume al Silistriei. Anexat la 1913 după pacea de la București. Multe resturi antice. Suprafața 3225 k. p. Populația (1930) : 211.000 l.

DUROSTORUM. Cetate importantă și oraș roman pe dreapta Dunării. Erea reședința Legiunei XII Claudia (și o parte din I Italica). Orașul Silistra e ridicat pe locul lui. (Ruine, antichități, inscripții). Sub stăpânirea bizantină, s. 10-12, se numea Dorostolon. Numele Drista (Dârstor) s'a păstrat și mai târziu. — (v. **Silistra**).

DUȘEGUBINA. Suma ce trebuia plătită sau taxa de rescumpărare pentru crima de ucidere, în vechiul drept românesc, rudelor celui omorât ; mai târziu și pentru alte vine. D. trebuia plătită de vinovat, iar de nu se dovedea, de proprietarul locului unde se întâmplase omorul, sau de satul întreg.

DVERĂ. Perdea de la ușile împărătești din biserică. Se mai numea (în Mold.) și ZAVEASA.

DVORNIC. Forma veche slavonă a cuvântului vornic. — (v. **vornic**).

www.dacoromanica.ro

E

ECATERINA. — (v. Catrina).

EFORII. In sec. 19, după Regulamentul Organic, unele administrații în Țara-Românească și Moldova se numeau Eforii. Așa erau: Eforia Școalelor, Eforia Spitalelor, Eforia Caselor făcătoare de bine, conduse de Comitete.

EFTIMIE. Mitropolit al U.-Vlahiei, 1596-1605.

EFTIMIE, Stareț de Neamț 1553. A scris o cronică panegiric al lui Alexandru Lăpușneanu V.

EGUMEN. Starețul, superiorul, șeful unei monăstiri (cuv. grecesc). In secolul 17-19, cei mai mulți erau Greci.

EKRENE. Sat în Jud. Caliacra, la Mare, lângă graniță. Acolo era vechiul oraș Kranea (Krania), al cărui nume l'a păstrat. Pe înălțime, ruine ale castelului roman.

ELENA (și Elina). — Doamne și Domnițe în Țara-Românească, Moldova și România :

ELENA, Doamna lui Petre V. Rareș (pe la 1530) ; fiica despotului Ioan Brancovici al Serbiei. Ucisă în 1552 de Lăpușneanu (mormântul la Probota). Femee energică și pricepută ; zidi monumente religioase.

ELENA, Doamna lui Petru Voevod al Țării-Rom. (1563) de care se despărți. Fiica lui Nicolae Korepovici din Transilvania, sora adoptivă a Regelui Sigismund al Poloniei.

ELINA, Doamna lui Radu Șerban Basaraba Voevod, fiica lui Udriște de la Mărgineni ; † după 1620.

ELENA, Doamna lui Ștefan Tomșa al Mold. (1610).

ELENA, soția lui Matei-Vodă Basaraba ; fiica lui Radu Năsturel dela Fierești. Doamnă înțeleaptă și demnă soție a lui Matei, pe care-l ajuta la ridicarea de biserici și la treburile țării. Mormântul ei în biserica domnească din Târgoviște (1598-1653).

ELENA, Fiica lui Radu Șerban, Domn al Țării-Românești și a Elinei. Soția lui Constantin Cantacuzino ; mama lui Șerban-Vodă. (1611-1687).

ELENA. Soția Principelui Alexandru Ion Cuza,

www.dacoromanica.ro

Domnul României. Fiica lui Iordache Rosetti din Moldova. Fondatoarea azilului cu numele său la București (1825-1909).

ELENA. Principesa. Soția Principelui Carol al României (1921-1928). Fiica lui Constantin Rege al Greciei și al Sofiei de Prusia ; n. 20 Aprilie 1896.

ELHOV. Formă veche a numelui Ilfov. — (v. **Ilfov**).

ELISABETA, Regina. Fiica Principelui Hermann de Wied și a Principesei Maria de Nassau. Soția (15 Noembrie 1869) Regelui Carol I al României. Figură blândă, generoasă și respectată. A fondat instituții de binefacere. Poetă și artistă, a lăsat literaturei opere de gândire și de simțire, sub pseudonimul de „Carmen Sylva". N. 29 Dec. 1843 † 2 Martie 1916.

ELISABETA, Principesă de România, Regină a Greciei. Fiica Regelui Ferdinand și a Reginei Maria. N. 29 Sept. 1894; căsătorită (1921) cu George II, Rege al Helenilor.

ELISABETA, Elisaveta. — Doamne și Domnițe din Țara-Românească și Moldova :

ELISABETA. Fiica lui Alexandru Basaraba Domn al Țării-Rom. ; măritată (pe la 1360) cu Ladislau de Oppeln (Opolyi), Palatinul Ungariei.

ELISABETA. Doamna lui Eremia Moghilă, Voev. al Moldovei. Fiica boerului Gheorghe Izlozeanu. Ambițioasă și energică, susținu cu ajutorul Polonilor urcarea și menținerea în scaun a copiilor ei și fu astfel cauza turburărilor nenorocite din Moldova în prima jumăt. a sec. 17. Muri în robie în Turcia după 1620.

ELISABETA Zolyoni, soția după domnie a lui Gavril Movilă în Transilvania ; văduvă lui Mihai Imreffy de Szeredahél.

ELISABETA. Fiica lui Constantin Cantemir Voev. al Moldovei ; întâia soție a lui Mihai V. Racoviță.

ELISABETA. Soția lui Barbu Știrbey, Domn al Ț.-Românești. Fiica lui Gregore Cantacuzino-Pașcanu.

ENGEL, Johann Christian von. Istoric austriac. A scris „Geschichte der Moldau und der Wallachei", 3 volume, tipărite la Halle, 1804. (1770-1814).

ENGELHARDT. General rus. Vice-Prezident al Di-

www.dacoromanica.ro

vanului Țării-Românești pe vremea ocupației rusești 1809-12.

ENISALA. Sat în Jud. Tulcea pe Razelm. Pe deal ruinele cetăței bizantine Heraclea. — (v. **Heraclea**).

ENLACA (Inlăceni). Sat în Jud. Odorhei. Resturi din castrul roman Praetoria Augusta.

EPISCOPII CATOLICE. — Episcopiile din Transilvania și țările vecine sunt cele de: Oradia, înființată la 1080 ; Alba-Iulia, 1185 ; Satmar ; și Timișoara. — In Țara-Românească și în Vrancea, cea d'ântâi înființată a fost „a Cumanilor" la 1227, cu scaunul la Milcov (v. **Cumani** și **Milcov**). O episcopie de Severin (pentru Banat), ființează în secolul 14-15. (v. **Severin**). Episcopia de Argeș fu înființată la 1380 (v. **Argeș**). Arhiepiscopia de București, pentru toată România, e modernă (1883). — In Moldova au fost din sec. 14: Episcopia de Siret, 1371; Episcopia de Bacău, 1391; Episcopia de Baia, 1413; (v. **Siret, Baia, Bacău**). După desființarea celei de Bacău, nefiind episcop în Moldova, „Vizitatorii apostolici" și „Prefecții" minoriți serveau de episcopi in partibus pentru credincioși. Episcopia de Jași (cu numele de la 1883) funcționează efectiv de la 1894.

EPISCOPII ORTODOXE. In ordinea întâietăței și a vechimei, scaunele episcopale sunt următoarele: — In Țara Românească: 1. Arhiepiscopia sau Mitropolia Țării-Românești („a Ungro-Vlahiei"), care datează de la 1369; 2. Episcopia de Râmnic și Noul-Severin în Oltenia, din sec. 14 (a Severinului), lăsată în părăsire câtva timp și restabilită la sfârșitul sec. 15. 3. Episcopia de Buzău, care începe pe la 1500. 4. Episcopia de Argeș întemeiată la 1793. — In Moldova: 1. Episcopia (pe la 1380), apoi Mitropolia de Suceava (a Moldovei) 1401 ; 2. Episcopia de Roman înființată după 1410, câtva timp cu titlu de Mitropolie; 3. Episcopia de Rădăuți, de la 1470 până la 1780: (apoi episcopie și arhiepiscopie de Bucovina); 4. Episcopia de Huși, din 1592 ; (Episcopia Proilavului și Basarabiei (1644-1812). 5. Episcopia Dunării de Jos, la Galați, înființată la 1864. — In Dobrogea: Episcopia

www.dacoromanica.ro

de Tomi, la Constanța 1923. — (v. **Mitropolii, Severin, Râmnic, Buzău, Argeș, Roman, Rădăuț., Huși, Bucovina, Proilav**). — In Basarabia, de la întoarcerea ei României, funcționează Mitropolia la Chișinău și Episcopii la Ismail (de Cetatea-Albă) si la Bălți (Hotin). — Episcopiile din Transilvania și părțile vecine sunt: Mitropolia de la Sibiu (a Transilvaniei); Episcopia de Cluj; de Arad; și de Caransebeș. (v. la **numele** fiecărei). — Episcopiile unite (greco-catolice) sunt: Alba-Julia, arhiepiscopie (cu scaun la Blaj); și episcopiile de Cluj (înainte de Gherla); de Oradea; și de Lugoș (v. la **numele** lor).

EPUREANU. O ramură din familia Kostaki din Moldova, purta acest nume după moșia Epureni. Manolake Kostaki-Epureanu, om politic, Prim-ministru (1824-1880).

ERDELYI, Vasile, baron. Episcop român unit de Oradea 1842-62 (n. 1794).

EREMIA. — (v. **Ieremia**).

ERIU (magh. Ermellek). Regiune cu podgorii ce ține de Jud. Bihor și Sălaj, la nordul Transilvaniei.

ESARCU. Familie din Bucuresti. — Constantin, om politic; scriitor, istoric; creatorul Ateneului român din București (1836-1898).

ESKI-KALE. Lângă Isaccea în Jud. Tulcea, resturi dintr'o cetate romană unde se afla și stațiunea vaselor dunărene. Mai târziu a servit și Turcilor; în apropiere ruine din două forturi.

ESKI-DURAN-TABIA. La Omargea în Jud. Constanța, ruine de lagăr, pe valul roman.

ESKI-SARAI. Sat în J. Constanța, aproape de Dunăre. Ruine romane ale vechiului târg Cius.—(v. **Cius**).

ESTER. Sat în Jud. Constanța. O peșteră cu incripții vechi grecești.

ETERIA. Inainte de 1800, Grecii (Constantin Rigas) întemeiară o asociație politică (Eteri) pentru redeșteptarea lor națională. Reînviată la Odesa, la 1814, cu scopul de a obține neatârnarea Greciei, Alexandru Ipsilanti se puse în capul Eteriei. Activitatea ei avu ca urmare răscoala grecească de la 1821 la noi în țară. — (v. **Revoluții**).

www.dacoromanica.ro

EUGEN DE SAVOIA, Principele. Felmaresal al Impărăției, vestit căpitan. Zdrobi pe Turci la Zenta (1697), apoi la Peterwardein și la Belgrad (1716), liberând Ungaria. Ingriji apoi de refacerea Banatului pustiit. (1663 † 1736).

EVDOCHIA de la Kiev. A doua soție a lui Ștefan cel Mare (1463). Era sora lui Simeon Olelkowicz, cneazul de Kiev. † 1467.

EVDOCHIA, Fiica lui Alexandru Lăpușneanu al Moldovei, soția vornicului Cristea Balș.

EVGHENIST. In epoca grecească (sec. 18-19) însemna nobil, aristocrat (de la cuvântul grec „evghenie", nobleță).

EVREII. Incă puțini în sec. 18, Evreii încep să fie mai numeroși în Moldova spre sfârșitul acelui secol, venind din Rusia și Galiția. (La 1764 Grigore Ghika Vodă le opri ținerea de cârciumi, moșii și așezarea la sate). La 1803 se socoteau în Moldova cam 12.000. Imigrarea lor crescu repede, mai ales după 1830, și a urmat până în zilele noastre. Ei formează o mare parte din populația orașelor din Moldova, Bucovina și Basarabia, unde practică comerțul și unele meșteșuguri și întreprinderi. Evreii (Ovrei) din România sunt de două origini: cei „spanioli" („șefardim") veniți din Salonic și Levant, mai puțin la număr: și cei mai mulți din Polonia, Austria, Rusia (Askenazim).— Creșterea populației evreești în sec. 19-20: la 1820 se numărau în Moldova 19.000; la 1830: 36.000; la 1838 80.000 (în Țara-Rom. 6.000); la 1859: 119.000 (în Țara-Rom. 9.200); la 1896 peste 200.000 în Moldova și 69.000 în Țara-Rom. După recensământul din 1930: un milion în toată România (din cari apr. 350.000 în vechiul Regat).

EVSTRATIE. Mare logofăt în Moldova. A întocmit „Cartea românească cu pravile" a lui Vasile Lupu, 1649.

EZERIS. Sat în Jud. Caraș, Banat. Vechea localitate dacă Aizis.

EZIBEI. In Jud. Caliacra. Resturi romane (inscripții, o coloană din an. 234).

www.dacoromanica.ro

F

FĂGĂRAŞ. Ţara Făgăraşului sau ŢARA OLTULUI, de peste munţi, cuprinsă între valea Oltului. Munţii Argeşului şi Muscel, şi ţara Bârsei la răsărit (coresp. judeţului Făgăraş de azi), erea stăpânită în sec. 14 de Domnii Ţării-Româneşti, împreună cu cetatea Făgăraşului, şi pare că erea vechea posesiune a lor de la începutul sec. 13. In cele mai vechi documente păstrate de la Voevozii noştri începând cu Vladislav (1366), titlul de Herţeg (duce) al Făgăraşului şi al Amlaşului (la apus de cotul Oltului), stă alături cu cel de Domn Transalpin. Această stăpânire erea încă efectivă în sec. 15, Domnii având jurisdicţie întreagă asupra ţării, până în vremea lui Vladislav II (după 1450). Titlul numai, rămase până în sec. 16 (aşa la Radu-Vodă 1503, Mihnea, Mihnea II) ; chiar mai târziu unii Domni din sec. 17, încercară slabe revendicări asupra Făgăraşului. — F. e o regiune curat românească, şi populaţiunea asemănată celei de dincoace de munţi, cu care au fost în continuitate. Ţara Oltului sau Făgăraşul, nu se consideră ca făcând parte din Transilvania. Legăturile dintre Ţara-Român. şi masa românească omogenă din Făgăraş întăresc o veche afinitate, care nu e străină de tradiţia „descălecărei". (Nobili de ţară se numeau acolo „boeri", ca în Ţara Rom. şi mulţi din ei fuseseră colonizaţi de Vladislav I). — Făgăraşul erea cârmuit de 12 boeri juraţi, iar din sec. 14 de castelani. In documentele regeşti din sec. 12-13, F. era „terra Blacorum". Cea mai veche menţiune a numelui de Făgăraş, „Fugros", o găsim la 1231.

FĂGĂRAŞ, CETATEA a fost ridicată întâi la 1309-1310 de Ladislau Voevodul Transilvaniei, pe Olt, spre apus de oraşul actual. Cea nouă, din sec. 15, refăcută de Bethlen Gabor Princ. Trans. după 1620 şi transformată în sec. 18 în starea actuală. se păstrează în mijlocul oraşului Făgăraş, cu zidurile şi şanţurile ei, şi a servit în urmă de cazarmă.

FĂGĂRAŞ, ORAŞUL. Pe Olt, în regiunea românea-

www.dacoromanica.ro

scă a Țărei Oltului. Cetatea (v. mai sus) e coprinsă azi în oraș. Biserica Sf. Nicolae, fu zidită de Const. Brâncoveanu la 1698. Reședința Jud. Făgăraș. Populația (1930): 8.000 locuitori. — In toamna anului 1916 lupte între Români și Germani la Făgăraș și împrejurimi.

FĂGĂRAȘ. JUDEȚ în partea de miază-zi a Transilvaniei; corespunzând cu Țara Oltului sau Făgărașului. Vechiu centru românesc. La sud munții Făgărașului, la nord valea Oltului. Altă dată comitat al Ungariei (Fogoras). Reședința la Făgăraș. — Suprafața 2445 Kmp.; populația (30): 86.500 (puțini Germani și Maghiari).

FĂGĂRAȘ. EPISCOPIA unită. Infiinţată de Impăratul Carol VI la 1721, în locul celei vechi de Alba-Julia. La 1788 scaunul ei fu mutat la Blaj, păstrand titlul de Făgăraș până la înălțarea ei la rang de Mitropolie cu cel de „Alba-Iulia-Făgăraș". (v. **Alba-Iulia**). Un vicariat a rămas la Făgăraș.

FĂGĂRAȘULUI. Munții. Intre Olt (grupul Suru-Negoi) și Bucegi (Piatra Craiului), acești munți formează, despărțind Jud. Argeș-Muscel de Făgăraș, masivul cel mai puternic și mai măreț al Carpaților noștri.

FĂGEȚEL. Sat în Jud. Olt. Biserica din 1819 și 1822.

FAKA. Familie din București, sec. 18-19; de origină greacă.

FALCIU. Târg pe Prut în Jud. Fălciu. Din vechime reședința căpitanului de codru. Până la 1757 a fost scaunul ținutului (apoi iar, vremelnic, până la 1832). — La 1711 pacea între Ruși și Turci.

FĂLCIU, Județul. Vechiu ținut al Moldovei dealungul Prutului. In curs de veacuri a suferit năvălirile și prădăciunile Tătarilor din Bugiac și ale Cazacilor. In sec. 18 se întindea încă mult peste Prut (CODRUL). Reședinta la Huși din sec. 18 (altădată la Fălciu, de la care îi vine numele). Urme de așezări preistorice. Locuri de lupte. — Suprafața 2208 Kmp. Populația (1930): 99.500 locuitori.

FĂLCOI. Sat în Județul Romanați, pe Olteț. Pe

www.dacoromanica.ro

deal, urmele drumului roman. Biserica din 1710 dela Constantin Fălcoianu.

FALCOIANU. Familie boerească din Țara-Românească; cu veche stăpânire Fălcoiu din Jud. Romanați. — Badea de la Fălcoi. 1540. — Radu Falcoianu, mare vornic la finele sec. 17. — Matei, mare Vornic 1720 a refăcut mânăstirea Hotărani. — Scarlat, jurisconsult și om politic (1828-1876). — Ștefan Fălcoianu, General, Șef al Statului Major în războiul 1877, Ministru (1835-1905).

FALKENHAYN, Erich von. General german; comandantul grupului de armate operând în 1916 pe frontul de Nord contra armatei române. (1861-1922).

FĂLTICENI. Oraș, reședința jud. Baia. Târg înființat la 1780 cu numele de Șoldănești (sau „târgu Șomuz") ; după 1825 : Fălticeni, după un sat alăturat ce exista din sec. 15. Biserica Sf. Ilie din 1851; Adormirea din 1827 de la Mih. Gane. — Populație (1930): 15 000 loc.

FANARIOȚI. De la un cartier sau mahala din Constantinopol, numită Fanar, unde locuiau câteva familii grecești de frunte (din cari se recrutau din sec. 17 Dragomanii Porței și apoi în al 18-lea Domnii Țării-Românești și Moldovei), vine numele de „fanariot" dat Domnilor din epoca grecească (1711 în Moldova și 1716 în Țara-Rom. până la 1821), epocă numită obișnuit de istorici: epoca fanariotă. — Principalele familii fanariote, în legătură cu țările noastre, erau: Mavrocordat, Ipsilanti, Moruzi, Karadja, Sutzu, Callimaki, Mavrogeny. (Printre familiile domnitoare din acea vreme se numără si două-trei românești). In potriva părerii răspândite, mulți Domni fanarioți au guvernat mai bine țările românești decât unii Domni români cari i-au precedat.

FĂNUȚĂ, Ștefan. Sub numele de „Zilot Românul", a scris asupra întâmplărilor din Țara-Rom. de la 1797-1820. — (v. **Zilot**).

FARAOANI. Sat în Jud. Bacău. Biserică catolică de la 1700.

FARCAS. Knej sau Voevod în Țara-Rom. de la a-

www.dacoromanica.ro

pus de Olt, pe la 1245, probabil în regiunea Jud. Romanaţi de astăzi. — (v. **Ioan** şi Farcaş).

FĂRCAŞ (Fărcaşa, Fărcaşe). Sat în Judeţul Romanaţi. Măguri; ruine şi resturi din drumul roman. — Case vechi ale lui Stoica din Fărcaş (pe la 1600) la Fărcaş de mijloc.

FĂRCAŞANU. Familie din Ţara-Rom. (Romanaţi). Se trage din Popa Stoica de la Fărcaş, unul din căpitanii fruntaşi ai lui Mihai Vodă, † 1595 la Vidin. — Radu, fiul său, mare Vornic, ucis de Mihnea la 1658, biruise sub Constantin Şerban pe pretendentul Hrizea. — Barbu, mare vistier 1670; — Pârvu, log., pribeag la 1684. — Şerban, mare Vornic 1718.

FARFARA. Familie din Ţ.-Rom. în sec. 18; de origină greacă.

FARMAKIS. Locotenent al lui Ipsilanti, în vremea Eteriei; omorît de Turci, 1821.

FÂNTÂNA DOMNEASCĂ (altă dată Frăsinioru), sat în Mehedinţi. Numele de la o fântână a lui Matei Basarab Vodă, care ar fi avut acolo curţi.

FÂNTÂNA LUI DOBROMIR. La Ocnele-Mari în J. Vâlcea. S'a păstrat o fântână făcută de Dobromir Banul la 1590 (la Muzeul Naţional).

FÂNTÂNA HOŢILOR. Lângă Lapoş, în Jud. Buzău, în munte; urme de locuinţe, cu fragmente de arme, olării, oseminte (preistoric).

FÂNTÂNA ŢIGANULUI. Loc lângă Mislea, în Prahova, în sec. 16, unde avu loc la 1535 lupta între Radu-Vodă călugărul şi Laiot Voevod, care fu învins şi tăiat cu Stroe şi alţi boeri ai lui.

FĂSTACI. Schit Jud. Vaslui. Zidit la 1721 de Mihai Racovitză Voevod.

FECIORI. Se zicea în vechime (sec. 15-16) oştenilor sau voinicilor.

FEDELEŞENI. Sat în Jud. Roman. S'au găsit frumoase şi mari vase pictate preistorice (eneolitice).

FEDELEŞOI. Schit pe Olt în Jud. Argeş, faţă de Cetăţuia de lângă Râmnic. După tradiţie, fusese acolo o cetăţuie a lui „Olea", din care se mai văd ruine (sec. 13-14 ?) — Monăstirea a fost zidită pe locul

www.dacoromanica.ro

altei vechi, de Grigore Ghika Voev. la 1673, și întărită cu ziduri.

FEDERI. Sat în Hunedoara. Pe dealurile Piatra Muntenilor și Coasta-vacii, peșteri cu urme preistorice paleolitice.

FELEAC (Felek). Sat lângă Cluj. O mânăstire din sec. 15 până în al 17. Un episcop român se afla acolo la 1466-69.

FELDIOARA (Marienburg; maghiar Földvar). Cetate, lângă comuna cu acest nume, în Jud. Brașov, pe un deal isolat (zidurile ruinate sunt încă în picioare), ridicată la 1212 de cavalerii Ordinului teutonic și reședința marelui maestru (Marienburg). După plecarea lor rămăsese în stăpânirea Regelui Ungariei. — La Feldioara, în 1529, oastea lui Petru Rareș al Moldovei sub Grozav vornicul, birui pe partizanii Regelui Ferdinand.

FELDRU. Sat în Năsăud. O mică mânăstire până în sec. 18.

FELENDREȘ. Stofă, catifea de Flandra (fländrisch); în vechime: sec. 14-17.

FEODALITATE; regim feodal. — Viața socială a țărilor române începe a fi cunoscută, și încă puțin, d'abia din sec. 14. Nu cunoaștem însă nimic din evoluția ei în sec. 10-13. Așa fiind, nu știm nici sub ce formă s'a desfășurat la noi regimul feodal; avem însă dovada fiintărei mai târziu (jum. sec. 14 și 15) a așezămintelor și obiceiurilor feodale. Astfel: Prestarea slujbei militare de boeri și viteji Domnului, cu datoria de a veni la oaste cu oamenii lor (vasali) aducând un număr mai mic sau mai mare de „sulite", răsplătirea lor cu danii de moșie (feude), care e de altfel origina proprietății moșnenești sau boerești. Pământul era al Domnului, care-l da sau îi întărea stăpânirea. Alte așezăminte feodale, cum era adunarea oastei de țară (Roșii, călărașii, postelnicii, etc.), la răsboi, au rămas de asemenea până târziu (s. 17). — Existența a două stări ale poporului: oameni liberi (moșneni-răzesi), și „rumâni" (sau vecini) asemănați servilor din Apus, arată că societatea me-

www.dacoromanica.ro

dievală erea aceeasi în toată Europa. La noi raporturile între boerul stăpân de moşie şi rumân, se deosebesc în unele privinţe de legămintele din Apus. Boerul dealtfel, oricare ar fi fost, nu avea drept de judecată asupra oamenilor săi (nici chiar asupra robilor ţigani) și nu-i putea pune la bir, afară de dijma ce i se cuvenea: „datul" (redevenţa) și de claca (corvada) și alte prestatii în natură. Domnul singur are drepturi suverane, singur judecă și osândește, singur pune şi percepe dări. Puterea seniorului din Occident, stăpân absolut pe domeniul lui, e la noi toată în mâna Domnului, încă de la începutul Statului nostru. (Funcţionarea aşezămintelor medievale e mai apropiată de a Ungariei). Din sec. 13-14 se constată că aceste drepturi de suveranitate erau exercitate de voevozi şi poate de knejii locali ce se aflau pe atunci în Ţara-Românească. Cercetarea situației knejilor, judecilor, și boerilor mari până în sec. 16, încă nu bine lămurită, va aduce mai multă lumină asupra formelor feodale în ţările noastre. (v. şi **Domn, boer, Voevod, judec. cnez. moşnean. rumân. moșie, nobil, iobag,** etc.). — In ce priveşte închinarea, jurământul de credinţă (omagiu), care lega pe Domn de boeri şi pe aceştia de oamenii lor, nu găsim urme scrise în Ţ.-R. şi Mold. (în afară de al Domnilor către Regii Ungariei sau ai Poloniei, pentru unele stăpâniri ale lor în sec. 14 şi 15). — Transilvania şi părţile vecine aveau bineînțeles aceleași aşezăminte ca în toată Ungaria.

FERDINAND. Rege al României 1914-1927, urmaş la tron unchiului său Carol I. Conduse armatele române în marele război și sub domnia lui glorioasă se îndeplini întregirea României cu ţările pierdute Bucovina și Basarabia, apoi cu Transilvania și o parte din Maramureş şi Banat. N. 24 August 1865, fiu al Principelui Leopold de Hohenzollern-Sigmaringen și al Antoniei de Portugalia; † 21 Iulie 1927. Căsătorit (Ianuarie 1893) cu Maria, Principesă de Saxa-Coburg Gotha, Princ. de Marea-Britanie.

FERDINAND. Arhiduce, Rege al Ung., mai târziu,

www.dacoromanica.ro

1566, Impărat al Germaniei. In luptă cu Zapolia pentru coprinderea Ungariei întregi, din care stăpânea partea de apus.

FEREDEU. Baie după felul turcesc, întrebuințată altădată în țările române. (Așa la Târgoviște baia domnească din sec. 16, la Iași a lui Vasile-Lupu, la Cetățuia a lui Duca Voevod).

FEREGEA. Manta ușoară de vară, purtată în sec. 18 (turc.).

FERAIE. Taxă ce se plătea în vechime la judecata Domnească de câștigătorul unei pricini, spre a împiedica redeschiderea lui de partea potrivnică (Mold.).

FERENCZ Ernau. Căpitan al unei cete de catane, venit în Moldova la 1716 pe vremea războiului austro-turc; prins de Tătari și decapitat de Mihai Racoviță.

FERMENEA. Haină sau tunică scurtă, s. 18 (turc.).

FERTUN. Monedă în sec. 15. — (v. Monede).

FIATH de Eormenyes. Familie maghiară de magnați, de origină română din Banat (sec. 15).

FIERBINȚI. Sat în Jud. Ilfov. In Dec. 1806 luptă între Turci și Ruși.

FILARET. Mitropolit al Ț.-R. 1792, fost episcop de Râmnic 1780-92. A fondat așezăminte de binefacere.

FILDU DE SUS. Sat în J. Cluj. Interesantă biserică de lemn, cu o foarte sprintenă și înaltă turlă-săgeată.

FILIPESCU. Boerii de la Filipești (Prahova), înainte de la Bucov, sunt cunoscuți din sec. 15 în Țara-Rom. — Jupân Filip, mare armaș, însurat cu Ana din neamul Mărginenilor (1580), a dat numele satului de la care vine apoi al familiei. — Dumitrașcu de la Filipești, mare stolnic 1630. — Pană Filipescu, mare spătar 1645. Fiul său Constantin vel căpitan † 1729.— Pană II, mare Ban 1785 și 1791, dușmănit de Mavrogeny. — Constantin (Dinu) fiul său, Baș-boer, mare vistier și Ban, patriot (1751-1817). — Gheorghe (Iordache) fiul precedentului, mare Ban, candidat la Domnie 1834, Caimacam la 1842 (1785-1855). — Constantin, om politic (1807-1854). — Alexandru, zis Vulpe, mare Ban, om politic (1775-1856). — Ion, fiul precedentului, om politic, caimacam la 1858 (1811-63).—

www.dacoromanica.ro

Gheorghe (Dadu) colonel de cavalerie (1821-89). — Nicolae, om politic, patriot, unul din conducătorii partidului conservator (1861-1916).

FILIPEŞTI de pădure. Sat în Prahova. Biserica din 1688 de la Spătarul Toma Cantacuzino (tâmpla sculptată). Ruinele caselor boereşti din sec. 17.

FILIPEŞTI de târg, în Prahova, lângă precedent. Biserica din 1641 de la Pană Filipescu şi socrul său Constantin Cantacuzino. Ruinele palatului Stolnicului C. Cantacuzino.

FILIŞANU. Boerii de la Filiaş (Dolj), erau fruntaşi în Oltenia, din sec. 16. — Dumitru Filişanu, mare sulger, refugiat în Ardeal cu Matei Basaraba la 1630 în vremea lui Leon Vodă. A zidit mânăstirea Crasna în Gorj. — Mihai, fiul său, mare spătar.

FILITTI. Familie boer., în Ţara-rom. din sec. 18, de origină greacă. — Dositei, mitropolit 1793-1810 (v. Dositei). — Silvestru Filitti, unul din primii medici la Bucureşti (1759-1828).

FILOSOFIA. Ştiinţele filosofice sunt cultivate în România din a doua jumătate a sec. 19. — Printre cei mai de seamă gânditori, scriitori şi profesori: Titu Maiorescu (1840-1917), Vasile Conta (1845-1882), C. Dumitrescu-Iaşi (1849-1923), C. Rădulescu-Motru, N. Vaschide (1847-1907), P. Negulescu, D. Drăghicescu, Ion Petrovici.

FILSTICH, Johann von. Istoric sas ; a lăsat scrieri în legătură cu istoria română (1684-1743).

FINANCE. Altădată finanţele ţărilor româneşti consistau din unele venituri (cheltuiala principală fiind plata haraciului, apoi întreţinerea oastei), în confuziune cu venitul personal al Domnului. Administrator al veniturilor şi cheltuelilor erea marele vistier. (v. **Vistieria, vistier, cămara, venituri, dări, vama**). — Prin regimul Regulamentului organic, visteria deveni un departament al Statului, precursor al Ministerului de Finanţe, înfiinţat la 1864. — „Controlul obştesc" din vremea Regulamentului organic avea sarcina verificărei cheltuelilor statului şi fu continuat de Curtea de Conturi, înfiinţată la 1862.

www.dacoromanica.ro

FINIŞ (maghiar Fenes). Sat în Jud. Bihor lângă Beiuş. Ruinele cetăţii numite Belavár, a Regelui Bela IV din sec. 13. Acolo şedea castelanul districtului român.

FINTA. Sat în J. Dâmboviţa, pe Ialomiţa. La 1653, pe câmpie, bătălia în care Matei Basaraba sdrobi pe Vasile Lupu al Moldovei şi pe Cazaci. Movile. Biserica din 1791.

FIRIGHIAZ. Sat în Jud. Timiş. Numeroase obiecte şi podoabe de bronz din sec. 9 a. Cr.

FIRIZU. Sat în Mehedinţi pe Cosuştea. La locul zis Schitul, urmele unei biserici din sec. 14, după tradiţia locală mânăstire a Sf. Nicodim.—La „Jidovina" în apropiere, lespezi de piatră, morminte din aşezare romană şi drumul roman.

FIRMAN. Decret, ordin împărătesc al Sultanului.

FIŞPAN (magh. Föispan). Comitele (prefect) al unui comitat în Ungaria (vechiu Ispán).

FIZEŞ. Sat în Jud. Someş. Aşezare antică, obiecte şi arme dace de bronz. — Mânăstirea STRAMBA fondată pe la finele sec. 15.

FLAMANDA. Fost schit în Jud. Argeş, fondat pe la 1600 de Teodosie Logofătul şi fratele său Vlad de la Râmnic; azi biserica satului.

FLĂMÂNDA. (Schitul Mărculeşti) lângă Câmpulung. Biserica din sec. 18 de la Dumitraşcu Rosetti ispravnicul. — Legende despre Negru-Vodă.

FLĂMÂNDA. Sat în Teleorman. Mai multe măguri, unele cercetate. Drumul roman şi urmă dintr'o cetăţue de pământ.

FLĂMÂNDA. In Jud. Vlaşca. La 2 Oct. 1916 se începu acolo de trupele noastre o importantă operaţie, prin trecerea peste Dunăre între Rusciuk-Turtucaia, a cinci divizii, la care trebui însă să se renunţe.

FLEVA. Familie din J. Râmnic-Sărat. Nicolae Fleva, om politic, orator (1840-1904).

FLINTA. Numele vechi al armei de foc portative (cu cremene), mai târziu puşcă; înlocui „sineaţa". In sec. 17-19. (de la german. „flinte"). — (v. şi **sineaţă, puşcă, archebuză**).

www.dacoromanica.ro

FLOCI, orașul sau cetatea de. Târg dispărut, la Gura Ialomiței, pe Dunăre, mai jos de Piua-Petrii, în fața Hârșovei. Din s. 14, la 1358 (când locul se numea și UZ), era schelă de export, vamă și târg de pește și de lână (floci-lână). La 1430 se număra printre târgurile mai de seamă ale Țării-Rom. și fu înfloritor în sec. 15-17. Era și căpitănie în Jud. Ialomița. Căzut cu totul în sec. 18 (era ruinat la 1775), a dispărut aproape fără urme, ca și cetățuia stricată de Ștefan Vv. la 1470. — Pe acelaș loc fusese o așezare romană (poate Ziridava).

FLONDOR. Familie boerească din Moldova (Bucovina); numită în sec. 16 Albotă; cunoscută sub porecla de Flondor în al 17, de la Toader Flondor armașul, 1670. — Iancu Flondor, om politic (1865-1924).

FLORESCU. Familie boer. de la Florești din Țara-Român. (Dâmbovița), cunoscută de la Vintilă Florescul, care trăia în sec. 15, mare Vornic, † pe la 1490. — Fiul său Drăghici, mare Vornic, † 1536; — Stroe, banul, fiul lui Drăghici, fu ucis de Radu Vodă la 1544. — O ramură a familiei fu numită după moșia Cornățeni în sec. 17; din care Socol Cornățeanul, mare Clucer, † 1654. — Radu Florescu, mare comis, în vremea lui Mihai-Vodă, † de Turci la 1604. — Constantin Florescu, mare vistier † 1790. — Frați Iordache, mare Vornic, și Manolache, mare Vornic † 1854.— Ion Em. Florescu, fiul precedentului, general, om politic, unul din organizatorii armatei române. Președinte al Consiliului, 1891. (1819-1893). — Alexandru, om politic (1822-1907).

FLOREȘTI. In Jud. Tutova. Mânăstirea (Sft. Ilie), fondată de Ștefan Vodă la 1480; biserica rămasă satului.

FLORICA, Domnița. Fiica lui Mihai Vodă viteazul și a Doamnei Stanca; soția lui Preda de la Greci.

FLORIN. Monedă care apare în documente din Țara-român. la începutul sec. 16. — (v. **monede**).

FOCȘANI. Orașul Focșani exista în sec. 15 în Țara-R. Despărțit la mijloc printr'o gârlă din Milcov, ju-

www.dacoromanica.ro

mătate din târg rămase românesc, jumătate moldovenesc, din vremea lui Ştefan Vodă (după 1475), când Moldova ajunsese până acolo. Oraşul se desvoltă de o parte şi de alta; pe la 1650 era destul de mare. La Focşani era o căpitănie mare de margine a Ţării-Rom. şi reşedinţa Jud. Slam-Râmnic până la 1862. De la Unire, Focşanii întreg rămase capitala Jud. Putna. Biserici: Precista, din 1709; Prooroc. Samuil din 1756; armeană din 1733. — La 1859 lucra la Focşani Comisia centrală pentru Unire. — Populaţia (1930): 33.000 loc. — Lupte lângă Focşani: la 1568 Alexandru al Ţ.-Român. cu boerii Moldovei; — la 1600 Mihai Vodă cu Simeon Movilă; — la 1653 Vasile Lupu cu Diicul, spătarul lui Matei Voevod.

FOIŞOR. Turn ; cerdac sau pavilion înalt ; turn de veghe.

FORASCU. Familie boer. din Moldova (ţin. Suceava), coborâtoare din boerii Mogâlde în sec. 17.

FORMAK. Familie din Târgovişte. — Constantin F. general ; în 1877 col. comanda o brigadă de caval. la Plevna (1832-1897).

FOTIADIS, Lambru. Literat grec, profesor şi director al Academiei domneşti din Bucureşti de la 1795; † 1805.

FOTINO. Familie de origină greacă, aşezată la Bucureşti pe la 1800. — Dionisie Fotino, scriitor, a lăsat „Istoria Daciei" un important isvor pentru trecutul ţării. (1769-1821).

FRASINET. Altădată schit, metoc al Mănăst. lui Vintilă Vodă, în marginea oraşului Buzău. Distrus la 1639 de Cazaci şi Tătari, rezidit de Matei-Vodă şi rămas de atunci biserica episcopiei.

FRĂSINET (Frăsineiu). Schit în munţi, lângă Mureasca de sus, în Vâlcea, zidit la 1763.

FRATERIA. Localitate în Dacia pe vremea romană; prin Oltenia actuală.

FRATOVSKI, Giurgi, Starostele. Boer al lui Iliaş al Moldovei (1433) şi al Domnilor următori.

FRATUŢI. Populaţie veche a Românilor din Banat, numită aşa din secol. 17-18, de colonii veniţi din Ol-

www.dacoromanica.ro

tenia, pe cari cei dintâi (frătuţii) îi numea „bufani" sau „ţerani". — (v. şi **Bufani**).

FRENGHIE (frenchil). Stofă de mătase cu fir, brocart (cuv. turcesc).

FRESCĂ, fresce (al fresco). Zugrăveală cu vopsele de apă, pe pereţi proaspăt tencuiţi cu gips, în care pătrund culorile. Acest mijloc de zugrăvit, azi în părăsire, e cel mai frumos şi mai trainic pentru împodobirea zidurilor. Cele mai vechi şi frumoase fresce la noi sunt la biserica Domnească de la Curtea de Argeş, din sec. 14.

FRONTO, Claudius. Legatul lui Marcus Aurelius în Dacia (guvernator); învinse pe Marcomani şi pe Iazigi pe la an. 170.

FRUMOASA. Mânăstire lângă Iaşi. Zidită din nou la 1727 de Grigore Ghika Vodă, pe locul vechii biserici a Hatmanului Balica de la finele sec. 16. Curţi cu case mari şi grădini domneşti. In casele mânăstireşti, spital.

FRUMOASA. Sat în Teleorman. Mai multe măguri mari; şanţuri, resturi de olărie. Aşezare preistorică.

FRUMUŞICA. Sat în Jud. Ialomiţa. Biserica de la Dumitraşcu Cruţescu clucerul, din 1822.

FRUNTEŞ, Ion. Mare stolnic al lui Ştefan Vodă al Moldovei între 1489-1507.

FRUNZĂNEŞTI. Sat în Ilfov. Biserica din 1732 de la Radu Dudescu. Zidurile curţei acestui boer.

FUNDATURA. Sat în Vaslui. Pe dealul Măgura, după tradiţia locală, se întărise Ştefan Vodă cu oastea înainte de bătălia de la Racova, 1475.

FUNDATURA. Un schit părăsit, la Bozioru (J. Buzău), săpat în stâncă.

FUNDĂŢIANU. Familie boer., de la moşia Fundata (Dâmboviţa).

FUNDENI. Sat în Jud. Buzău, pe Calnău. Ruine de case vechi boereşti sau domneşti.

FUNDENI. Sat în Ilfov. Urme de aşezare preistorică (neolitic şi bronz); ceramică, monede dace.

FUNDUC. Monedă turcească. — (v. **monede**).

FUNDUS REGIUS, coprindea teritoriul coloniilor

www.dacoromanica.ro

germane din Transilvania, după bula de aur a Regelui Andrei din 1222 prin care se dete Saşilor drepturile şi privilegiile lor, sub autoritatea unui comite numit de rege. Regiunea aşezărilor sase formând Fundus Regius, mergea de la Orăştia (Broos) prin ţinutul Târnavelor la Homorod. (Ţara sau pământul regesc).

FURDUESCU. Familie boer. din Ţ.-Român., de la Furdueşti (Argeş). Un boer Furdui era spătar pe la 1468.

FURNICA. Munte în Bucegi, J. Prahova. Până la 1787 se afla la poalele lui un schit din sec. 16: „Sf. Nicolae de la Molomoc".

FURTUNA. Familie de boeri din Moldova în sec. 17. — Mihai Furtună mare Paharnic 1616-18. Fiica sa era Doamna Dafina a lui Istratie Dabija.

FUSCUS, Cornelius. Prefectul cohortelor pretoriene, general roman. Conduse expediţia contra Dacilor sub Domiţian (an. 86); învins, pieri în luptă.

FUSEA. La Vulcana-Pandeli Jud. Dâmboviţa, un schit de la Şerban Fusea, 1779.

FUSEA. Familie boer. din Ţ.-Rom. (Dâmboviţa); cunosc. în docum. din sec. 16.

FUŞTA (fuştea). Suliţă lungă, cu două vârfuri, unul drept, celălalt îndoit în jos (halebardă). De unde:

FUSTAŞII. Osteni de gardă ai Domnului, armată cu fuşte sau halebarde; cam o sută de oameni (sec. 16-18). Vătaful lor, sub ordinele agei, erea „iuzbaşa de fustaşi".

G

GĂEŞTI. Orăşel în Jud. Dâmboviţa, pe câmpia Argeşului. Până la 1829 a fost scaunul Jud. Vlaşca. Biserica din 1776. Case de la începutul sec. 18 ale familiei Olănescu. Populaţia: 6.000 loc.

GAFENCU. Familie boer. din Moldova.

www.dacoromanica.ro

GĂGĂUŢI. Populaţiune de Turci creştini din Dobrogea, puţin numeroasă. Par a fi rămăşiţele Cumanilor sau Pecenegilor din sec. 11-13.

GAGANE (Gaga). Localitate daco-romană în Banat. Se afla la Slatina de azi, la sud de Caransebeş.

GĂISENI. Mănăstire în Jud. Dâmboviţa, pe Argeş. Fondată pe la 1500. (In biserică morminte: jupan. Anca 1515; jupânii Vintilă şi Stroe mare Ban † 1544; Drăghici Vornic şi alţi din sec. 16). Inainte se numea Strâmba. — (v. şi **Strâmba**).

GALATA. Mânăstire lângă Iaşi. Fondată la 1584 de Petru-Vodă; înconjurată cu ziduri (turnul de la intrare rămas de atunci), servea ca loc de refugiu Domnilor. (In biserică mormântul Despinei, fiica lui Petru Vodă 1588). In casele mânăstirei azi închisoare militară.

GALAŢI. Oraşul. Cunoscut ca târg şi schelă a Moldovei la Dunăre, de la finele sec. 14 (Poate o continuare a vechiului aşezământ roman de la gura Siretului, Dinogetia). Insemnătatea centrului de negoţ şi a portului, crescu din sec. 17, ajungând a fi cel mai important al României în sec. al 19. — Biserici: Sf. Dumitru de la Vasile Lupu, 1648; Precista din 1647; Sf. Nicolae al Episcopiei şi Sf. Gheorghe, din vremea lui Eustaţie Dabija, 1665; Mavrodol de la Const. Duca Vodă 1669. — Reşedinţa Jud. Covurlui. Episcopia Dunărei de Jos. Comisiunea europeană a Dunărei. Inainte comandament de corp de armată. Port-franc a fost între 1834-83. — Populaţiunea (1930) : 102.000 locuitori.

GALAŢI. Sat în Jud. Făgăraş pe Olt. Altădată avea un schit, poate fondat de Domni români din sec. 14-15. Un episcop român îşi avea scaun acolo (Macarie, 1466-9).

GALBEN. Monedă de aur. — (v. monede).

GĂLEATA era dijma pe care o plăteau din vechi rumânii stăpânului proprietar, ca să se poată strămuta pe altă moşie, drept despăgubire pentru claca sau munca ce datorau.

GĂLEATA. Măsură pentru gârne. — (v. şi **măsuri**).

www.dacoromanica.ro

GANE. Familie boerească din Moldova; cunoscută din sec. 15. — Coste G. Pârcălab de Neamtzu, tăiat de Ştefăniță Vodă, 1523.—La 1540 Găneştii şi Arboreştii ucid pe Ştefan Vodă (Lăcustă). — Nicolae G., literat, om politic (1835-1916).

GANESCU. Familie boerească din Oltenia, având moşie de origină (sec. 17) Găneştii din Vâlcea.

GĂNEŞTI. Sat în Jud .Vâlcea pe Olteț. Biserica din sec. 18 de la boerii Găneşti.

GANGUR, Radu. Boer al lui Ştefan Vodă al Moldovei, Pârcălab de Orhei 1478-90.

GAUNOŞI. In Jud. Ialomița, sat pe balta Potcoava, spre Bărăgan. La locul zis „Cetatea fetei", urme de şanțuri. Aşezare protoistorică getică.

GĂVAN. Schit de călugări, la Mânzăleşti, Jud. Buzău, în păduri. Clădit în sec. 17 (refăcut 1828).

GĂVANE. Schit în Jud. Buzău la Bozioru; fondat de Mihai Vodă Sutzu, 1790; refăcut la 1802.

GAVRIL Movilă Voevod. Domn în Țara-Românească, 1618-20. — (v. **Moghilă**).

GAVRIL Logofătul. Boer moldovean; regent în vremea copilăriei lui Bogdan III, 1568.

GAVRIL Bănulescu. Episcop de Bender şi Akkerman, numit de Ruşi episcop al Moldovei, 1792; apoi de Kiev. Unealtă politică a Ruşilor, între 1808-12 fusese numit exarh al Sinodului rus în țările române.

GAZETE (ziare, foi). Cea dintâi gazetă românească e „Curierul Românesc" al lui Eliad, apărut la 1 Martie 1829-1848. — „Buletinul oficial al Țării Româneşti" apăru la 1831. — In Moldova „Albina românească" a lui Assaki, foaie politică şi literară, 1829-50. — Cel dintâi cotidian „România" (A. Florian şi Hill), eşi la Bucureşti în 1838. — „Universul" (Genilie) apare la 1845-8. — „Pruncul român" al lui Rosetti, la 1848. — „Românul", (fondat de C. A. Rosetti, urmat de Vintilă Rosetti) apăru de la 1857 până la 1905. — Bolliac scoate „Buciumul" la 1862-64 şi apoi „Trompeta Carpaților". — In 1877 H. Grandea înființă „Războiul", încetat la 1899. — „România liberă" (a lui Dem. Laurian) 1877-89. — „Timpul", poli-

www.dacoromanica.ro

tic, 1876-1900. — „L'Indépendance roumaine" înființată la 1878. — „România" a apărut între 1884-92. — „Universul" e fondat la 1884 (L. Cazavillan); reorganizat de Stelian Popescu. — „Voința Națională" 1884-1914.—„Epoca" apăru la 1885' „Adevărul" (A. Beldiman) 1888.—„Neamul românesc" fondat de N. Iorga, 1906.—„Viitorul" 1905.—După răsboi: „Argus" (Gafencu). — „Curentul" (Șeicaru). — In Transilvania: „Gazeta de Transilvania", fondată de G. Barițiu, 1838, la Brașov. — „Tribuna" (I. Slavici) la Sibiu 1884-1903. — „Tribuna Poporului" (Rusu Șirianu) la Arad 1896-1917; etc. — (pentru periodice, v. **reviste**).

GĂDINȚI. Sat în Jud. Roman pe Siret. In apropiere era Smedorova, cetatea cea nouă a Romanului (sec. 15), din care numai urme. — (v. **Smedorova**).

GĂLMEI. Sat în Jud. Olt. Biserica unui fost schit fondat de Grigore și Hrizea Bălăceanu la 1680. — In apropiere, urme de șanțuri vechi; pe malul Oltului zidării romane. O măgură mare „a lui Gâlma".

GAMBAȘ. (Hammersdorf; magh. Erzsebetfalva).— Sat în Jud. Sibiu. S'a aflat un depozit bogat de obiecte, arme și podoabe de bronz, dace.

GARBOVAȚ. Schit în Jud. Orhei, fondat la 1730 de Const. Carpuz.

GARBOVĂȚ. Boeri din Mold. sec. 15. — Roman G. pribeag în Ț.-R. la Radu Vodă, 1500. (v. Roman).

GARLA. Sat pe Botna, Jud. Lăpușna. Urmele unei cetățui de pământ.

GARLA VLADICĂI. Localitate în Jud. Fălciu, lângă Stănilești; bătălia între Ruși și Turci la 1711.

GARLA-mare, Sat în Mehedinți, la Dunăre. Urme preistorice (neolitic-bronz).

GEANOGLU. Familie boer., în Țara-Rom. din sec. 18; de origină greacă. — Dumitru Geanoglu, mare Ban 1770-2.

GELAT. Cuvânt turc. care însemna gâde sau călău.

GELEP (Gealep). Un negustor străin (cuv. turc).

GELENGIC. Sat în Jud, Caliacra. Ruine romane.

GELU. Voevod sau duce al Românilor din Transilvania în sec. 10. Maghiarii, sub Tuhutum, pătrun-

www.dacoromanica.ro

zând în Ardeal, îl învinseră și îi cuceriră țara. Gelu căzu în luptă, la 904. Cetatea lui se afla pe un munte, în valea Someșului (regiunea Clujului, probabil la Gilău care a păstrat numele lui Gelu).

GEMENEA. In Jud. Dâmbovița, pe D. — Așezare preistorică. — O cruce de piatră din 1596 de la frații Buzeștii.

GEMENI. Sat în Mehedinți. La „Cetățuia", resturi de întărituri romane.

GENOVEZII, făcând negoț în părțile Mării Negre, întemeiară mai multe așezări, comptoare și castele, la Dunăre și pe malul Mării, înlocuind pe Bizantini, ale căror vechi castele (cum erea Kilia, Moncastron) le ocupară și le refăcură de pe la finele sec. 12 până în al 14. (In susul Dunărei la Sân-Giorgiu și schela de la Calafat au fost poate stațiuni ale lor).

GENUCLA. Cetate a Geților lui Zyraxes, la Dunăre, pe malul drept spre Deltă; în sec. I a. Cr. Cucerită de Romani sub Crassus la 29 a. Cr.

GENUNENI. Sat în Vâlcea pe Bistrița, pomenit de la 1405 : „vama de la Ghenune", dată mânăstirei Cozia. Biserică din sec. 18.

GEPIZII. Popor gotic, care pătrunzând în Dacia spre finele sec. 3, se întinse cu încetul, ocupând în al 5-lea cea mai mare parte a fostei provincii romane (Banat, Transilvania, Oltenia) și Panonia. Regatul lor ținu de la 454 (când înlocuiseră pe Huni) până la 567, când fură înfrânți și risipiți de Avari. In sec. 7 încă, scriitorii bizantini numeau Oltenia-Banatul: „Gepidia". Urme de la Gepizi au rămas și în limba noastră. — (v. și **Goți**).

GERARDO. Emanuele. Trimesul Veneziei pe lângă Ștefan cel Mare la 1476-7.

GEREB (Ghereb). In Ardeal capii sau juzii comunelor săsești, se numeau în vechime gereb (tradus în documentele latine prin: comes).

GERLISTHEY (Gârliștea). Familie nobilă din Banat (Almaj), în sec. 13-16. — Jacob de G., Ban de Severin 1495-1504; Nicolae, Ban de Severin 1530-1.

GERMANII. Colonii germani din Transilvania, așe-

www.dacoromanica.ro

zați acolo începând dela finele sec. 12, formând grupul cel mai puternic în România, sunt cunoscuți sub numele de Sași. (v. Sașii). — Banatul, partea de apus, a fost colonizat cu Germani (numiți „Svabi" de și erau veniți din deosebite părți ale Impărăției), începând dela 1716-18, după gonirea Turcilor. Intâiul lor centru fu Timișoara. Grupul german din Banat cuprinde o populație de peste două sute de mii. O așezare redusă de acești coloni din Banat se făcuse și în Oltenia pe vremea ocupațiunei de la 1719-39. — In Bucovina, după anexarea ei la Austria (1775), familii germane de agricultori și orășeni fură așezate acolo. — In partea de jos a Basarabiei (Jud. Cetatea-Albă), după 1812, Rușii aduseră coloni germani (din Prusia, Svabia etc.), grupați și azi în centre importante în partea de jos a țării. Coloni se găsesc și în Dobrogea, veniți din Basarabia pe la 1850. — Numărul locuitorilor de origină germană din întreaga Românie trece de 700.000 (din cari în Țara-Românească și Moldova cam 35.000).

GERMANIA. IMPĂRAȚII Sântului Imperiu Roman al Germaniei în s. 14-19 : — Henric VII 1308-13 ; Ludovic V de Bavaria 1314-47 ; Carol IV 1347-78 ; Wenceslas 1378-1400 ; Robert de Bavaria 1400-10 ; Sigismund la Luxemburg, Rege al Ungariei, 1410-37 ; Albrecht 1438-9 ; Frederic III 1440-93 ; Maximilian 1493-1519 ; Carol V 1519-56 ; Ferdinand I 1556-64 ; Maximilian II 1564-76 ; Rudolf II 1576-1612 ; Mathias 1612-19 ; Ferdinand II 1619-37 ; Ferdinand III 1637-57 ; Leopold I 1658-1705 ; Josef I 1705-11 ; Carol VI 1711-40 ; (Carol VII 1742-45) ; Maria-Tereza 1740-80 și soțul ei Francisc I 1745-65 ; Josef II 1765 (80)-1790; Leopold II 1790-92; Francisc II 1792-1806. — Cu titlul de Impărați ai AUSTRIEI : Francisc I (II) 1806-1835 ; Ferdinand 1835-48 ; Francisc-Josef 1848-1916 ; Carol 1916-18.

GERMISARA (Ghermisera, Germizirga). Așezare dacă și oraș roman pe Mureș. Aproape de satul de astăzi Cigmău, spre Ghelmaru, în Jud. Hunedoara.

GEȚI. Triburile geto-dace cari ocupau în stânga

www.dacoromanica.ro

Oltului Țara Românească de astăzi până peste Dunăre, erau în special cunoscute scriitorilor antici sub numele de Geți. Prima mențiune istorică despre ei, e din anul 514 a. Cr., când Darius Regele Perșilor îi supuse și îi purtă contra Sciților. — (v. **Dacii**).

GHELAR. In Jud. Hunedoara. Mine de fer, exploatate din vremea romană.

GHELMAR. Sat în Jud. Hunedoara, între Orăștie-Alba Julia. Intre Ghelmariu și Cigău urmele castrului roman Germisara.

GHENADIE Petrescu. Episcop de Argeș 1876-93; Mitropolit Primat al României 1893-96. Caterisit, apoi reintegrat, se retrase (1897).

GHENADIE Enăceanu. Episcop de Râmnic 1886 † 1898. Scriitor, istoric.

GHENGHE (Ghianghia). Familie boer. din Moldova (aceiași cu Șeptilici), în sec. 16-17. — Ionașcu Ghenghe, mare Logofăt la 1612-24 și 1630-4; fiul lui Cornea Gh., Pârcălab de Roman, 1580.

GHEORGAKI logofătul, din Iași, a scris o „condică" de ceremonii a Domnilor Moldovei (1762).

GHEORGHE. — Domni în Moldova:

GHEORGHE I Ștefan, Domn al Moldovei 1653-58. Mare Logofăt al lui Vasile Lupu, aduse oaste din Ardeal și-l răsturnă, apoi la reîntoarcerea lui îl goni din nou. Luând parte la expediția neisbutită a lui Racoczy în Polonia, nemulțumi pe Turci și pierdu domnia. Pribeag, fu ajutat de Marele-Elector în Prusia și muri la Stettin 1668. (v. și **Ceaur**).

GHEORGHE II Ghika, Domn Moldovei, 1658-9. (v. **Ghika**);

GHEORGHE III Duca, Domn Mold. 1665-6. (v. **Duca**).

Domni în Țara-Românească:

GHEORGHE Ghika 1659-60; — GHEORGHE Duca 1674-78; — GHEORGHE Bibescu 1843-48. (v. **Bibescu**).

GHEORGHE, Mitropolit al **Sucevei și Moldovei,** 1477-1510, sub Ștefan Vodă.

GHEORGHENI (Sân-Miclăuș; magh. Gyergyö-Szent Miklos). Oraș secuesc în Jud. Ciuc, la munte. Popul.: 11.000 loc.

www.dacoromanica.ro

GHERGHEL. Familie b. din Moldova (Dorohoi).

GHERGHINA (Ţiglina, Ghertina). Localitate aproape de vărsarea Siretului în Dunăre, lângă Barboşi şi Galaţi. Urme de cetate romană pe dealul Gherghina. (v. **Ţiglina**).

GHERGHIŢA. Sat în Jud. Prahova pe Prahova. Altădată târg înfloritor. Avea o cetăţuie ridicată de Vlad Ţepeş în sec. 15 („Cetatea nouă"), din care n'a rămas urmă. Pe atunci era şi reşedinţă domnească. Căpitănie a călăraşilor de Gh. până în sec. 17 (La 1623 avu loc o răscoală a lor contra lui Alex. Vodă). Biserica domnească cu o inscripţie de la Matei Vodă (1641). Altă biserică de la Preda căpitanul, 1705. O cruce de piatră din 1675. Şcoală fondată de Ipsilanti, 1778. — La Gherghiţa au avut loc lupte : Radu Vodă cu Mehmed-Bey, 1524 ; Mihai cu Tătarii, 1596 ; Matei cu Vasile Lupu, 1639.

GHERLA (magh. Szamos-Uyvár; germ. Armenierstadt). Orăşel în Jud. Someş, pe Someş. Intemeiat de Armeni emigraţi în sec. 17. Castel din sec. 16 zidit de Cardinalul Martinuzzi, părăsit în al 18. O veche închisoare. Biserică catolică armeană. Populaţia (1930) : 6.700 loc. — Lângă oraş urmele unui castru roman (Congri).

GHERLA, Episcopia unită de. Intemeiată la 1853, urmare a episc. de Maramureş. De la 1930 scaunul a fost mutat la Cluj. — Episcopi : Ion Alexi 1854-62, Ion Vancea 1863-68 ; Mihai Pavel 1872-79 ; Ion Sabo 1879-1911 ; Vasile Hossu 1913-16 ; Iuliu Hossu 1917.

GHERMA. Numele unor ruine de aşezare antică lângă Jijila în Dobrogea. — (v. **Jijila**).

GHERMISIG. Sat în Jud. Mureş. Staţiune protoistorică (obiecte scito-dace, ceramică).

GHEUKA. Familie boer. din Moldova ; cunoscută sec. 16. — Gheuca, mare vistiernic, tăiat de Duca Vodă la 1680. — Leon, episcop de Roman 1769-86 şi Mitropolit Moldovei 1786-8 ; prelat patriot.

GHIGHIU. Mânăstire de călugări în Prahova, lângă Ploeşti. Fondată la 1814.

GHIKA. Familie domnească, de origină veche din

www.dacoromanica.ro

Albania ; în Ţara-Românească din sec. 17 (cu ramuri şi în Moldova). A dat zece domnitori în ambele ţări şi mai mulţi alţi oameni de merit. — George, Domn în Moldova 1658-9 şi în Ţara-Rom. 1659-60 († 1664). — Grigore I Ghika, fiul său, Domn în Ţara-Românească 1660-4 şi 1672-4, avu o domnie turburată. Uciderea lui Constantin Cantacuzino îl făcu nepopular. Luă parte la expediţia Turcilor în Ungaria la Leven; † 1675. — Grigore II, Domn în Moldova 1726-33, 1735-41 şi 1747-8, iar în Ţara Românească 1733-35 şi 1748-52. — Fii săi : Matei, Domn Ţara-Rom. 1752-3 şi Moldova 1753-56 şi — Scarlat, Domn Ţara-Rom. 1758-61, 1765-6 şi în Moldova 1757-8. — Alexandru, fiul lui Scarlat, Domn Ţara-Rom. 1766-68.—Gregore III, fiul lui Alexandru G. Dragomanul, Domn al Moldovei 1764-67 şi 1774-7, al Ţării-Rom. 1768-9. Domn înţelept şi grijitor de ţară ; fu ucis de Turci după cedarea Moldovei de N. W. (Bucovina) la 1777. — Grigore IV, domni în Ţara-Rom. după răscoala grecească, 1822-28 († 1834). — Alexandru, fratele său, Domn în Ţara-Rom. 1834-42. Inlăturat din scaun de intrigile Ruşilor. Fu apoi Caimacan al Ţ.-Rom. 1856-58. Principe luminat şi patriot, sprijinitor al Unirei (1796 † 1862). —Dimitrie marele Ban, tatăl celor doi din urmă, boer însemnat în sec. 18 (1718-1803). — Mihai, alt fiu al său, mare Vornic şi Ban, colecţionar de antichităţi (1792-1850).—Dimitrie Ghika, fiul lui Grigore IV, om politic, Prim-ministru, 1816-97).—Ion Ghika, scriitor, om politic, Prim-ministru, fost Bey de Samos (1817-87).

GHIKA. Ramurile familiei Ghika din Moldova coboară din Constantin mare-Logofăt † 1807 şi Gheorghe, urmaşi ai lui Grigore III. — Grigore IV, Domn al Moldovei 1849-56. Organizator al Statului, în domnia lui se făcură reforme importante (n. 1807 † 1857). — Ion, fiul său, general, om politic (1829 † 1891). — Alte ramuri ale familiei sunt în Moldova : de la Comăneşti, Deleni, Budeşti, Brigadier, Trifeşti.

GHINCU, un schit în Jud. Lăpuşna.

GHIOACA. Măciucă lungă, întărită uneori cu fier şi cuie, armă a vechei pedestrimi şi gloatelor.

www.dacoromanica.ro

GHIORDIE. Haină de deasupra, manta a jupâneselor și cucoanelor în sec. 18 (turc.).

GHIULA (Gyula). Voevod din Maramureș, fiul lui Dragoș, trăitor în sec. 14. — (v. și **Drag**).

GHIZDĂVĂȚ, Dumitru. Ban de Jiu la 1486.

GIANNI. Familie din București; în Ț.-Rom. sec. 18.

GIGURTU. Familie boer. din Ț.-Rom. (Jud. Olt).

GILORT. Râu, afluent al Jiului în Jud. Gorj. Ese de sub Mândra (Parâng); lung. 95 km. Afluent: Blahnița-Crasna. (Nume gotic).

GILORT. Județul. In secol. 15 exista un județ al Gilortului, care se întindea pe o parte din jud. Gorj și Vâlcea de astăzi.

GILORT. Un „târg al Gilortului" e menționat în sec. 14-16. Erea probabil Cărbunești.

GIOAGIU DE SUS (magh. Felgyógy). Comună în Jud. Hunedoara. Până la 1762 se afla acolo o mănăstire ortodoxă (biserica rămasă); un episcop român între 1557-62. — La 1504 G. fu dat de Regele Ungariei lui Radu Vodă al Ț.-Rom. — Ruine daco-romane pe „dealul pedepsei". Așezare preistorică neolitică. — Mai sus, băile Geoagiu cu urmele termelor romane.

GION, G. Ionnescu. Literat, istoric, profesor (1857-1904). „Istoria Bucureștilor", „Ludovic XIV și Brâncoveanu", „Sima Buzeasca".

GIOVIO, Paul, Episcop de Nocera; istoric italian (1483-1552). In „Istoria timpului său", descrie luptele lui Petru Rareș al Moldovei.

GIULEȘTI. Sat în Maramureș. Biserica de lemn a unui schit din sec. 17.

GIULICI. Neam de boeri din sec. 15 în Moldova. Din Giula spătarul, „capitaneus", 1388.

GIURESCU, Constantin. Istoric, profesor (1875-1918). „Despre Rumâni", „Despre boeri", etc.

GIURESCU, Dumitru. Maior, căzut în atacul de la Rahova, Noembrie 1877.

GIURGENI, în Jud. Roman. Un schit de călugărițe fondat la 1738.

GIURGHEA. Movilă, la locul zis „Cetățuia" lângă satu Răpile (Bacău); urme de șanțuri vechi.

www.dacoromanica.ro

GIURGEU (magh. Gyergyó). Ținut muntos cuprins în Jud. Ciuc, unul din vechile scaune ale Secuilor. (Intre munții Moldovei la est și nord, ai Ghiurghiului la vest și ai Ciucului la sud).

GIURGIU (St. Gheorghe). CETATEA. Pe insula din Dunăre, în fața orașului Giurgiu, se află ruinele castelului St. Giurgiu, ridicat de Mircea Vodă pe la 1390-95 pe urmele unui castru roman. (La 1399 Mircea ședea acolo). Poate a fost și un fort genovez, de la care ar fi rămas numele de San-Giorgio. — Luat de Turci (1416), recăpătat de Dan II și de Vlad dracul, cetatea rămâne apoi definitiv turcească. Arsă de Mihai Vodă, fu refăcută de Turci, cari ținură acolo garnizoană până la 1829, când fu stricată, iar ostrovul înapoiat Țărei-Românești cu raiaua Giurgiului. — Castelul era pătrat, cu turnuri la colțuri și zidurile până la apă. Turnurile aveau 24 picioare grosime în sec. 15. Zidării au rămas și din vechiul castel roman. (Numele vechi de Giurgiu=Gheorghe).

GIURGIU, Orașul. Reședința Jud. Vlașca ; port la Dunăre. Exista ca târgușor în sec. 15 în vecinătatea castelului Sf. Gheorghe, pe unul din cele mai importante vaduri ale Dunărei spre Turcia. Din sec. 15 până la 1829 a fost raia turcească cu ținutul dimprejur, iar populația era compusă, afară de Turci, mai mult de Bulgari. S'a ridicat ca oraș după restituirea lui la 1829. Bombardat în 1916. — Populația (1930) 30.000 loc.

GIURGIU (Jurj) de la Frătăuți, starostele, fiul lui Dragomir Albu ; boer în Moldova, 1392-1439.

GIURGIU de Patak, Ion, baron. Episcop unit de Făgăraș 1715 † 27. Prelat de merit și bun român (n. 1682).

GLAD. Duce sau Voevod român în partea Banatului, la cucerirea țării de Maghiari, al căror vasal rămase (încep. sec. 11). Cetatea lui era Keve (Cubin).

GLAVA. Deal la Talpașu Jud. Dolj. Tradiția unor lupte cu Tătarii (poate Cumanii, în sec. 13).

GLAVACIOC. Râușor în Argeș și Vlașca, afluent al Neajlovului-Călniște.

www.dacoromanica.ro

GLAVACIOC. Mânăstire de călugări în partea de sus a județului Vlașca, pe apa Glavacioc. Inzestrată și probabil fondată de Mircea Voevod pe la începutul sec. 15 (amintită în documente din 1440). Rezidită de Vlad Vodă călugărul, înmormântat acolo (1492), și de fiul său Radu, care a sfârșit-o la 1496. (Pietre tombale în biserică). Reparată de Brâncoveanu, 1701. Casele mănăstirei în ruină.

GLINA. Sat în Ilfov, pe Dâmbovița, aproape de București. Așezare preistorică (eneolitic și bronz, cu ceramică interesantă).

GLOABA. In limba veche, înseamnă amenda judiciară. (cal de „gloabă" : dat ca despăgubire, ca amendă). — TRETINA era amenda sau gloaba unei treimi din lucrul furat, când nu se găsea. — OȘLUCA, amenda pentru greșeli, contravenții.

GLOATA. Oastea de pedestrași, neregulată, glotași. Era formată din oameni de țară, chemați să apere țara la nevoe și să ajute trupele Domnului. Țărani săraci, prost armați, slab organizați și întreținuți pe seama lor. Glotașii, sub domni și boeri destoinici în lupte, au putut să aducă servicii bune în răsboae (sec. 15-17).— Se mai numea gloată și tabăra, bivuacul (de unde verbul : „a se gloti").

GLOGOVA. Sat în Mehedinți cunoscut de la încep. sec. 15. Biserică din 1734 de la jupân Matei și Stanca Glogoveanu.

GLOGOVĂȚ (Glogovătz). Comună de coloni germani lângă Arad, pe locul unde era în vechime orașul Orod, cu cetatea care a servit Turcilor și Austriacilor în sec. 16-17. — In apropiere ruine ale monăstirei benedictine Bizere.

GLOGOVEANU. Familie din Oltenia : boerii de la Glogova stăpâneau acest sat la începutul sec. 15. — Dragomir Roșul de la Glogova, Ban de Jiu și de Tismana 1405. — Stanciu de la Glog., cumnat cu Basarab Țepeluș. — Mai târziu Glog. erau ctitori ai mănăstirei Tismana. — Nicolae Glogoveanu, căpitan de Cerneți și mare stolnic 1700; — Mihai † 1731, și fratele său Matei, Consilieri împărătești în Oltenia.

www.dacoromanica.ro

sub administrația austriacă. — Ioan, mare Logofăt, † 1790.

GOGA. Sat în Prahova, lângă Râfov. Biserica din 1776 de la Grigore Brezoianu și vornic Bălăceanu.

GOGOASE. Boeri din Țara-Românească în sec. 15-16. — Danciul Gogoașe, mare stolnic 1483. — Fiul său Drăghici era pretendent la tron în vremea lui Radu Vodă Paisie (1535-8). Ucis de Turci la Țarigrad, după stăruința lui Șerban banul, 1543. (In pomelnicul de la Govora : „Drăghici Voevod").

GOIA. Neam boeresc din Moldova în sec. 16-17. — Dumitru Goia, mare vornic de Țara-de-jos, 1612-17.

GOIAN. Familie boer. din Moldova-Bucovina. — In sec. 15, pan Goian m. Vornic, Pârcălab de Hotin și Chilia 1456-70.

GOLĂEȘTI (Cilibiu). Jud. Iași. Biserica de la Iordache Roset, 1770.

GOLĂI. — (v. **Golia**).

GOLESCU. Un strămoș din sec. 15 al boerilor de la Golești (în Muscel), era Baldovin pârcălabul, trăitor la 1480. — Radu de la Golești, mare vistier, boer de credință al lui Radu-Vodă, 1540. — Fii săi : Ivașcu, marele vornic, unul din cei mai de frunte boeri ai Țării-Rom. († 1584 în pribegie); și Albu, mare clucer, care pieri la 1574 în lupta de la Râmna, scăpând împreună cu Ivașcu viața lui Alexandru Vodă.—Gorgan, mare spătar, pretendent la scaun, fu ucis la 1632 de Alexandru V. Iliaș. — Radu Golescu, mare spătar, șeful partidei germane, caimacan la 1716, consilier împărătesc în Oltenia, † după 1720. — Radu II (1746-1818), mare Ban. — Gheorghe (Iordache) mare vornic, scriitor, patriot luminat (1768-1848). — Constantin (Dinicu) fratele său, mare Logofăt, scriitor și patriot (1777-1828). — Fii lui : Ștefan, om politic, printre capii mișcărei de la 1848 (1809-1874) ; și Nicolae, general, Locotenent Domnesc la 1866, Primministru (1810-1878).—Fii lui Iordache : Radu, colonel, om politic (1817-1887); și Alexandru, om politic (1820-81). — (v. și **Leordeanu**).

GOLEȘTI. Sat în Jud. Muscel, aproape de Argeș.

www.dacoromanica.ro

Biserica de la Stroe Leordeanu, 1646. Casa familiei Golescu, din sec. 17 (pietre sculptate, beciuri interesante, inscripții). Dinicu Golescu întemeiă acolo întâia școală românească la 1828.

GOLEȘTI. — (v. **Schitul Golești**).

GOLFINEANU. Familie din Craiova, aflată acolo în sec. 18.

GOLIA, Mănăstirea. — (v. **Iași**).

GOLIA (Golăi). Familie boerească din Moldova (ținut. Vaslui), în sec. 15-17. — Ion Golia mare Logofăt, a zidit mănăst. Golia de la Iași, 1573. — Ștefan, fratele său, Părcălab de Neamț și Roman.

GOLOTRENI. Sat în Vâlcea, la Olt, lângă gura Lotrului. Acolo se afla, pe munte, cetatea Lotrului sau a „Domnișorului" din veacul 13. — (v. **Lotrului**, cetatea).

GOLU. — (v. **(Ostrovu-Banului)**.

GOLUMBEANU. Familie boer. din Oltenia ; numele de la moșia Golumbeni, sec. 17.

GORAN. Un schit risipit în Jud. Argeș, pe Olt, în fața Râmnicului, din sec. 16-17.

GORE (Leva). Familie boerească din Moldova (Basarabia). — Boerii Leva (Leaul) și fratele său Hodco, 1426. — Drăgan Leva, Părcălab de Roman 1601, și fiul său Gorie Leva (de la care numele actual al familiei). — Paul Gore, scriitor, istoric, patriot basarabean, † 1927.

GORECKI, Leonard. Scriitor polon ; tipări la 1578, după Paproski, istoricul răsboiului lui Ion Vodă al M. cu Turcii.

GORGAN. Măgură sau movilă mare de pământ, în Țara-Românească. Cuvântul e acelaș cu „kurgan", întrebuințat în Rusia de sud pentru ridicăturile de pământ sau tumuli, lăsate de Sciți și alte popoare nestabile din vremea protoistorică, și îl aflăm în limba noastră din vechime. In general de formă conică, dar adesea și neregulată, gorganele ajung până la 25 m. înălțime. Morminte vechi, ele conțin oseminte. Măgurilor mai mici li se zicea „gorgănele". — (v. și **Măgură** și **movilă**).

www.dacoromanica.ro

GORGAN Spătarul. Boer din sec. 17.—(v. **Golescu**).

GORGOTA (Golgota). Monăstire în Jud. Dâmbovița, pe un deal la nord de Târgoviște. Fondată la 1556 de Pătrașcu-Vodă, înzestrată de fiul său Mihai Vodă. Biserica reînoită pe vremea lui Radu Mihnea (1623), de Nicolae Vistierul; refăcută 1846.

GORJ. Județ de munte al Olteniei. Numele de la râul Jiu : „Gorni-jiu“ (J. de sus). Vechiu centru al Dacilor, ale căror caractere etnice s'au păstrat în populația de la munte. In sec. 14-15 pe întinderea lui se afla județul de Jaleș. (Numele de Gorjiu apare în documente la 1497). — Frumuseți naturale, mine, păduri. Râuri : Jiu, Gilort, Bistrița, Tismana, Olteț. — Resturi romane. Monăstiri : Tismana, Polovraci, Lainici, Crasna, Cioclovina. Câteva cule. — Reședința la Tg. Jiu. — Suprafața : 4700 kmp. Populația (1930), 208.000 loc.

GORODCA. Sat în Basarabia (Tighina). La „Cetatea“, pe Botna, urme dintr'o cetățuie.

GOROSLAU (Goroszlö). Sat în Nordul Transilvaniei, mai sus de Zalău, unde la 1601 Iulie, Mihai Vodă cu Basta învinseră decisiv pe Sigismund Bathori.

GOROVEI. Familie din Moldova (Dor.-Botoșani), cunoscută din sec. 17.

GOROVEI, schit în Jud. Dorohoi, fondat la 1742.

GOSPODAR. In formula documentelor slavonești de cancelarie, titlul Domnilor români era „Gospodar Zemli Vlaskoi (sau Moldavskoi)“. In vorbirea curentă nu s'a întrebuințat niciodată ; se zicea „Domn“ sau „Vodă “. Din acest cuvânt au format străinii, Francezii în special, pe cel de „hospodar“, spre a numi pe Domnii noștri.

GOSPOD. Termen slav întrebuințat odinioară cu înțelesul de „domnesc“.

GOSTAVĂȚ. Sat în Romanați. Ruine pe vechiul drum roman. Măguri.

GOȘILA (Goștila). Aproape de Bogdănești, în Mehedinți, movilă. Urmele unui cimitir antic (dac, roman).

GOSTINA (Gorștina). se chema dajdia pe vite,

www.dacoromanica.ro

în special cele mici (oi, porci, capre). (v. **dări**).

GOȚII. Poporul nordic germanic al Goților pătrunsese în Dacia în sec. 13 (pe la 240). Aurelian îi recunoscu ca „popor federat" al Impărăției romane, și retrăgând legiunile la 271, lăsă Dacia în voia lor. — VIZIGOȚII Tervingi stăpâneau încă în sec. 4, sub regele lor Athanaric, partea de răsărit a Țării-Românești (Caucaland) spre Moldova. (v. **Pietroasa**). — GEPIZII la rândul lor, ocupară cea mai mare parte din Dacia (afară de regiunea Moldovei de azi). (v. **Gepizi**).

GOVODARVA. Sat în Mehedinți. Pe piscul lui Iacov, ruine de așezări dace sau romane.

GOVORA. Mănăstire, în Vâlcea, pe apa Govorii. Intemeiată pe la sfârșitul sec. 14, a fost refăcută de Radu Voevod la 1492 și înzestrată de el cu 11 moșii. (Mențiuni de danii mai vechi din 1470). Reînoită de egumenul Paisie la 1701. — In biserică, odoare (un epitrafir prețios de la Radu-Vodă, la muzeul Național); pietre tombale (Mara lui Radu de la Drăgoești, 1565, ș. a.). O biserică mică de lemn din 1696. — Aci înființă Matei Vodă tipografia românească (până la 1652), și tot el zidi casele mânăstirești, acum ruinate. O fântână de la 1699.

GOZSDU (Gojdu), Samuil. Om politic, filantrop român din Transilvania (1802-70).

GRADEȚ. Munte în Jud. Mehedinți, pe Valea Topolniței, aproape de Păunești. Ruine de cetățue și subterane, numite zidina sau „Cetatea lui Mateiaș". Tradiția unor lupte între Români și Unguri cu Tătarii, cari au învins. (Deci amintirea marei invazii de la 1241, ceace arată că acolo era un castel al Banilor de Severin).

GRADIȘTE. (de la slavon.: grad, gradiște). Se numesc încă astfel ruinele, cetățuile din Țara-Rom. (întărituri, valuri, șanțuri, ziduri etc.), situate de obicei pe înălțimi sau culmi dominând văi. Cele mai multe din aceste grădiște sunt așezări preistorice, protoistorice (dace), sau romane.

GRADIȘTEA. Sat pe drumul de la Caransebeș —

www.dacoromanica.ro

Haţeg, în Jud. Hunedoara. Acolo era vechea Sarmisegetuza. — (v. **Sarmisegetuza**).

GRĂDIŞTEA DE MUNTE. (Grădiștea Muncelului). Sat pe valea Grădiștei, în Județul Hunedoara (Hațeg). Pe muntele MUNCEL se află ruinele celei mai puternice și însemnate cetăți a Dacilor (poate reședința lui Decebal). S'au scos la iveală construcții mari de piatră: acropola, turnuri, terase, incinte, resturi de tot felul; obiecte și arme de bronz şi de fier. Cetatea pare a fi fost ridicată pe la începutul epocei de bronz, în legătură cu cetățile de la Costești și de la Luncani.

GRĂDIŞTEA. Ruine de castru roman în J. Muscel, lângă Câmpulung. — (v. **Jidova**).

GRĂDIŞTEA. Sat în Vâlcea, pe Valea Olteţului. La „cetate", pe dealul Muerii, urmele unui castel roman.

GRĂDIŞTEA. Deal lângă Drajna de sus în Jud. Prahova. Rămășițe dintr'o cetăţue romană. — (v. **Drajna**).

GRĂDIŞTEA. In Jud. Orhei, schit în stâncă, lângă o veche cetăţue; refăcut la 1756.

GRADIŞTEA mare (Fundeanca). In Jud. Ilfov, lângă Chiselet, pe balta Dunărei. Staţiune protoistorică getă (eneolitic și bronz, ceramică).

GRĂDIŞTEA Ulmilor. In balta Boian, Jud. Ialomița. Așezare preistorică, neolitică.

GRĂDIŞTEANU. Familie din Ţara-Rom., al cărei nume vine de la moşia Grădiştea din Vlașca. O ramură a boerilor de la Mogoşeşti din sec. 16. — Neagoe Logofătul trăia pe la 1550. — Badea Stolnicul, sub Mihai Vodă părcălab de Făgăraș. — Bunea, vistier mare, † pe la 1645. — Nica vel armaș sub Duca-Vodă. — Bunea Grădișteanu, mare Vornic, boer de încredere al lui Brâncoveanu. — Constantin, om politic (1830-90). — Petre Gr., om politic, ziarist (1841-1922). — Ioan, om politic.

GRAJDANA. Monăstire desfiinţată, din care au rămas ruine pe Nișcov, Jud. Buzău. Fondată la 1590 de Jup. Grajdana de la Bădeni, care a lăsat numele

www.dacoromanica.ro

satului. — (La 1856, monăstirea a fost refăcută dincolo de Nişcov sub alt nume).

GRAMATIC. Scriitor al cărţilor domneşti, secretar, logofăt. Apare în Ţara-Rom. în documente pe la 1400; până în sec. 19. Un vel-grămătic era secretar al Domnului. (In Moldova se numea „diac").

GRĂMEŞTI. Sat în Vâlcea. Biserica de lemn din 1664, făcută de Ştefan Mitropolitul. Interesante sculpturi rustice.

GRAMMONT, de. Familie nob. de origină franceză; în Ţ.-Rom. pe la 1830.

GRĂNICERI. In Banat încă din sec. 16, şi mai târziu în Ardeal, se orânduiseră ostaşi de paza graniţei spre Turci, grăniceri, a căror instituţie a urmat până în sec. 19 în teritoriul de margine, mai apoi numit: graniţă sau „confiniu militar". — Sub Maria-Tereza fură organizate regimentele de grăniceri, din cari 3 româneşti: la Năsăud (1763), la Orlat (1766) în Transilvania, şi la Caransebeş (1775) în Banat. (In Banat mai erau un regiment sârb şi unul german; iar în Transilvania două secueşti). Aceste regimente s'au desfiinţat în Transilvania la 1851, în Banat la 1871. Graniţele militare erau organizate ca „o comunitate de casă", pe familii, fiecare cu proprietatea sau moşia comună, inalienabilă şi indivizibilă.

GRĂNICERI. Pentru paza graniţei, a punctelor de vamă, se înfiinţă după 1830 în Ţara-Rom. şi Moldova, o miliţie de grăniceri. Recrutarea lor se făcea din satele locale. Miliţie neregulată, lipsită de instrucţie, înlocuitoare a vechilor plăeşi. Legea armatei din 1868 menţinu grănicerii în batalioane; apoi fură suprimaţi. — In 1912, se înfiinţă sub numele de grăniceri, o trupă aleasă de infanterie, mai multe regimente, destinaţi pazei hotarelor în timp de pace.

GRANT. Familie din Ţ. Rom. (sec. 19); de origină engleză.

GRAPA. Numele steagului sau banierei vechilor Bani de Craiova.

GRAZIANI, Gaspar. Domn al Moldovei 1619-20.

www.dacoromanica.ro

Dragoman al Porței, fu numit Domn de Turci. Răsvrătit contra lor, aduse pe Poloni cu Zolkievski în Moldova; aceștia fură bătuți, iar Graziani fugind, ucis de boerii lui.

GREACA. Baltă mare în Jud. Ilfov, formațiune a Dunărei.

- **GREACA, LIMBA.** Influența grecească lățindu-se din ce în ce în Țara-Românească și Moldova în secolul 17, limba greacă fu introdusă prin Domnii de la Constantinopol și oamenii lor, prin dascălii, călugării și negustorii greci, așa încât în al 18-lea secol și prima treime din cel următor, fu vorbirea obișnuită la Curte și a unei părți din aristocrație, pătrunzând și în biserică. In școlile sau academiile înființate de la finele sec. 17, se învăța numai grecește. Actele Domniei erau însă, afară de rari excepții, scrise în românește. Atingerea culturală cu Apusul, înlătură cu încetul limba greacă în prima jumătate a sec. 19.

GRECEȘTI, COLONII ANTICE. Așezăminte de negoț pe lângă Mare și la Dunăre, încep să apară prin sec. 7 a. Cr., mai ales ale coloniilor din Milet, dând naștere mai târziu la cetăți înfloritoare. Prin ele pătrund în Scitia și în Dacia civilizația elenică, apoi romană. Așa au fost: Tomis, Istros, Tiras, Kallatis, Bizone, Kranea, Krouni, etc. Astfel de colonii, mai mici, s'au întins și pe Dunăre în țara Geților (Țara-Românească). Incepând din sec. I a. Cr., toate aceste centre se romanizară.

GRECII MODERNI. Din sec. 16 până în al 19, Grecii au pătruns în număr mare și s'au așezat în Țara-Rom și Mold., unde, după căderea Constantinopolului, au găsit adăpost. Negustori, călugări, rude sau oameni de casă ai Domnilor, intrați în rândul boerimei, Grecii au introdus moravuri cari au influențat viața socială. Venalitatea, lăcomia, nedreptățile și disprețul de popor, intrigile, au adus țara la cea mai mare decădere morală. Această stare e anterioară epocei zise „fanariote“ : secolul 17 nu e mai presus decât cel următor. In schimb, slaba viață culturală de la noi, e datorită cărturarilor și dascălilor greci. — In-

www.dacoromanica.ro

fluența grecească n'a atins clasa țărănească; populația orașelor a fost însă mereu alimentată de Greci, până în vremurile noastre. Printre ei se socotesc și „Levantinii", veniți din porturile orientale. — (v. și greacă, limba).

GRECI. Sat în Jud. Ilfov; cunoscut de la sfârșitul sec. 14. Ruinele vechilor case ale boerilor de la Greci, cari au zidit în sec. 16 și biserica din Măxineni, refăcută în al 19. (Mormânt din 1548 al jupân. Mușa a lui Barbu postelnicul).

GRECI. Sat în Jud. Olt. Biserica din 1810 de la Elena Grecianu, în locul altei vechi a Badei Postelnicul de la începutul sec. 17.

GRECIANU. Boerii de la Greci în Țara-Românească (Ilfov), stăpânea această moșie din sec. 15. — Mitrea, mare Vornic, trăia în a doua jum. a sec. 16. — Papa, mare Vornic, † 1632 în răsboiul cu Matei Basarab. — Drăghici, mare vistier, fu ucis în răscoala Seimenilor, 1655. — Barbu, Mare Logofăt, în sec. 18. — Ștefan, istoric († 1908). — Inrudită cu aceștia era familia boerilor de la Greci (Dâmbovița), din care făceau parte și Logofeții Șerban și Radu Grecianu. — (v. **Cornescu**).

GRECIANU. Familie boerească, de la Greci în Jud. Olt; în sec. 16-18. — Preda logofătul erea însurat cu Florica, fiica lui Mihai Vodă. Căzut în lupta lui Matei cu Leon Vodă la 1631.

GRECIANU. Familie boer. din Oltenia, de la Greci (Vâlcea). Se trage din boerii de la Cepturoaia în sec. 17.

GRECIANU. Familie boer. din Moldova (Iași și Botoșani). — Dimitrie Gr., om politic (1860-1920). — Petre, general, comand. de div. în războì (1865-1918).

GRIGORCEA. Familie boer. din Moldova de sus (Bucovina). — Un Grigorcea, vel vornic de Ț.-de sus, † 1599.

GRIGORE. — Domni în Țara-românească: Grigore Ghika 1660-64 și 1672-4. —Grigore II Ghika 1733-35 și 1748-53. — Grigore III Ghika 1768-69. — Grigore IV Ghika 1822-28.

www.dacoromanica.ro

Domni în Moldova: — Grigore Ghika 1726-33; 1735-41 și 1747-8. — Grigore Calimaki 1761-4 și 1767-9. — Grigore III Ghika 1764-7 și 1774-1777. — Grigore IV Ghika, 1849-56. — (v. **Ghika**).

GRIGORE. Mitropoliți:—Grigore Țamblac, în Moldova. (v. **Țamblac**). — Grigore Roșca, Mitropolit al Moldovei și Sucevei 1541-46. (v. **Roșca**). — Grigore III Niculescu, Mitropolit al U. Vlah. 1823 † 34. A scris și tradus cărți religioase. Patriot: la 1829-34 exilat de Ruși.

GRIGORE din Măhaci. Preot din Ardeal; † pe la 1620. A lăsat traduceri bisericești în limba românească din Munții Apuseni.

GRIGORESCU, Nicolae. Pictorul (1838-1907): Tablouri din viața de la țară; tipuri, portrete, scene din război.

GRIGORESCU, Eremia. General; comandă în 1917 armata I la Mărășești.

GRITTI, Luigi. Fiul lui Andrea Gritti, Dogele Veneției. Favorit al lui Soliman II, ajută pe Zapolya să ia tronul Ungariei și fu numit de acesta guvernator general al țării. Urît din cauza asprimei și ambiției sale; fu prins de Petru Rareș la Mediaș și ucis de Unguri (1501-34).

GRIVIȚA. Reduta (fortul) de la Grivița No. 1, poziție importantă în apărarea Plevnei, a fost luată de trupele române după un atac sângeros, la 11 Sept. (30 Aug. 1877). (Din Români: morți 15 ofițeri și 1336 trupă; răniți 14 + 1176).

GRIVNA. Monedă din sec. 17-18 în Moldova. — (v. **monede**).

GROAPA Viei. Măgură pe dealul Groapa Viei din Teleorman. Așezare preistorică (neolitică).

GROJDIBOD. Sat în Romanați. Resturi romane. (La 1860 s'au găsit două table de bronz „honestae missionis“ de la Adrian). Șase măguri.

GROS (Groșița). — (v. **monede**).

GROȘANI. Sat în Muscel. Exista la 1365, când a fost dăruit de Domn mânăstirei de la Câmpulung.

GROZAV (Grozea). Mare Vornic al lui Petru Ra-

www.dacoromanica.ro

reş, a cărui oaste o comandă în luptele din Transilvania, biruitor la Feldioara, 1529.

GROZEŞTI. Sat în Bacău, pe Oituz. Cunoscut din sec. 15. — Biserica din 1734 de la Radu Racoviţă. O biserică catolică din 1568 (rezidită). — In 1917 lupte grele cu Germanii.

GRUIA. In J. Mehedinţi, la Dunăre. Morminte dace; arme de bronz şi fier; ceramică.

GRUMAZI. Sat din Ţara-Rom. (dispărut). La 1523, bătălie în care Radu de la Afumaţi învinse pe Mehmed-Bey.

GRUMAZEŞTI. Sat în Jud. Neamţu. Biserica din sec. 17.

GRUMEŞTI. Sat în Jud. Dorohoi. Pe deal şanţuri de întărituri.

GUGIUMAN. Căciulă de blană a Domnilor şi boerilor din sec. 17-18. In sec. 18 gugiumanul domnesc avea fund de samur cu stofă sau postav alb, cel boeresc cu roşu şi uneori verde (cuv. turcesc).

GUMELNIŢA (Bataluri). Aproape de Olteniţa, la Dunăre. Măgură mare. Staţiune preistorică getă (ceramică neolitică şi eneolitică; obiecte diverse). In legătură cu „Daphnae" de mai târziu.

GURA ANINOASEI. In Judeţul Buzău. Ruine numite „casa împărătească" (?).

GURA BOULUI. La Măruntei în Jud. Olt. Şir de măguri spre Alimăneşti (fragmente de arme, etc.).

GURA HUMORULUI (Humor) Orăşel din Bucovina (J. Câmpulung), pe Moldova. In apropiere mănăstirile Voroneţ şi Humor. Populaţia : 6000 locuitori.

GURA MOTRULUI. Monăstire în Jud. Mehedinţi. — (v. **Motru**).

GURA RAULUI. Sat în Judeţul Sibiu, la munte. Biserica ortodoxă din 1702.

GURA SADEI, în Jud. Huniedoara. Biserica din sec. 13-14 (zugrăveala din 1765).

GURA SARAŢII. Sat în Fălciu. La 1711 lupte între Ruşi şi Turci.

GURA VAII (Gura). Mănăstire din sec. 16 în Muscel. — (v. **Valea**).

www.dacoromanica.ro

GURA VAII. In Jud. Vâlcea, la nord de Râmnic.— (v. Castra Traiana).

GURGHIU (magh. Görgeny-Szent Imré). Sat în J. Mureş. Pe deal cetatea regeascâ din sec. 14, mai târziu a Princip. Transilvaniei ; dărâmată la 1708.

GUŞTERIŢA (Hammersdorf; magh. Erzsebetfalva). Sat lângă Şibiu. S'a aflat un bogat depozit de arme de bronz, podoabe şi alte obiecte dace.

GUVERNELE ROMANIEI, de la Unire. (Preşedinţii Consiliului de Miniştri) : — B. Catargi, Ian.-Iunie 1862; N. Kretzulescu, Iunie 1862-Oct. 1863; M. Kogălniceanu Oct. 1863-Ian. 1865; C. Bosianu, Ian.-Iunie 1865; N. Kretzulescu, Iunie 1865-Febr. 1866; Ion Ghica, Feb.-Mai 1866 ; L. Catargiu, Mai-Iulie 1866 ; I. Ghica, Iul. 1866-Feb. 1867; C. Kretzulescu Mart.-Aug. 1867 ; Ştefan Golescu, Aug. 1867-April. 1868 ; N. Golescu, Mai-Noembrie 1868; Dim. Ghika, Noembrie 1868-Feb. 1870; Al. Golescu Feb.-Apr. 1870; Manole Kostaki, Apr.-Dec. 1870; I. Ghika, Dec. 1870-Mart. 1871; L. Catargiu, Martie 1871-Apr. 1876; Gen. I. Florescu, Apr. 1876; M. Kostaki Apr.-Iulie 1876; Ion Brătianu, Iulie 1876-Apr. 1881; Dim. Brătianu Apr.-Iunie 1881; Ion Brătianu, Iunie 1881-Mart. 1888; Th. Rosetti Mart. 1888-Mart. 1889; L. Catargi, Mart.-Noembrie 1889; Gen. G. Manu, Noembr. 1889-Febr. 1891; Gen. I. Florescu, Feb.-Noembr. 1891; L. Catargiu, Noembrie 1891-Oct. 1895 ; D. Sturza, Oct. 1895-Noembrie 1896; P. Aurelian, Noembr. 1896-Mart. 1897; D. Sturdza, Mart. 1897-Apr. 1899; G. Cantacuzino Apr. 1899-Iulie 1900; P. Carp, Iulie 1900-Febr. 1901; D. Sturdza, Feb. 1901-Dec. 1904 ; Gr. Cantacuzino, Dec. 1904-Mart. 1907; D. Sturdza, Martie 1907-Dec. 1908; I. I. Brătianu Dec. 1908-Dec. 1910; P. Carp, Dec. 1910-Martie 1912; T. Maiorescu Mart. 1912-Ian. 1914; I. Brătianu, Ian. 1914-Ian. 1918; Gen. A. Averescu, 29 Ian.-4 Martie 1918; A. Marghiloman, 4 Martie-24 Oct. 1918; Gen. C. Coandă 24 Oct.-28 Noembrie 1918; I. Brătianu, Noembrie 1918-Sept. 1919; Gen. A. Văitoianu, Sept.-Noembrie 1919; A. Vaida-Voevod, Dec. 1919-Martie 1920; A. Averescu, Martie 1920-Dec. 1921;

www.dacoromanica.ro

Take Ionescu Dec. 1921-Ian. 1922; I. Brătianu, Ian. 1922-Martie 1926; A. Averescu Martie 1926-Iunie 1927; B. Ştirbey, Iunie 1927; I. Brătianu, Iunie-Noembrie 1927; Vintilă Brătianu Noemb. 1927-1928; I. Maniu, Noemb. 1928-Oct. 1930; G. Mironescu Oct. 1930-Apr. 1931; N. Iorga, Apr. 1931-Iunie 1932; Al. Vaida- Voevod, Iunie-Oct. 1932; I. Maniu, Oct. 1932-Ian. 1933; A. Vaida-V. Ian.-N-brie 1933 ; I. Duca, 14 Noembrie— 29 D-brie 1933, (Dr. C. Angelescu 30 D-brie — 2 Ian. 1934) ; G. Tătărăscu, 3 Ian. 1934.

GWOZDIEC. Localitate întărită în Pocuţia (Polonia), la sud de Obertyn. La 1531 oastea lui Petru-Rareş al Moldovei sub Toma Barnovski şi Vlad pârcălabul, fu înfrântă de Palatinul Tarnowski.

GYULA-FEHERVÁR. Numele maghiar al oraşului Alba-Iulia.

H

HĂBĂSESCU. Familie boer. din Moldova (ţin. Roman), în sec. 16-18. — Lupu Hăbăşescu, vel Vornic 1630. — Grigore, mare Serdar, conduse la 1658 oastea trimisă de Gheorghe Ştefan Vodă lui Racoczy contra Polonilor.

HABUDEANU. Familie boer. din Ţ.-Rom., numită după moşia Habud pe Ialomiţa (J. Prahova), s. 17.

HACMAN, Eugen. Episcop român al Bucovinei 1835 † 73, creat arhiepiscop la 1873 (n. 1835).

HADÂMBU. Schit ruinat în J. Iaşi, fondat la 1658 de Iane Hadâmbul. Inconjurat cu ziduri. — Familia H., în Moldova în sec. 17, originară din Macedonia.

HAGIEŞTI. Sat în Ilfov. Biserică de la 1703.

HAGIGHIOL. In Jud. Tulcea. Staţiune protoistorică (mormânt scitic).

HAIDUCI. Ereau un corp de soldaţi, călări şi pe jos, neregulaţi, uşor armaţi, în vechea oaste cu leafă a ţării; de obicei ardeleni români sau unguri (cuv. turcesc „haidud").—HAIDUCI se mai numeau oameni

www.dacoromanica.ro

cari, fie pentru a scăpa de o pedeapsă, fie din răzbunare sau din chemare, luau drumul „haiduciei", refugiându-se în codri, singur sau cu tovarăşi, jefuind sau zălogind pe cei avuţi. Unii din aceşti nesupuşi sau bandiţi, admiraţi de popor ca viteji, au rămas în tradiţia şi poezia populară care le-a preamărit faptele. (Aşa Miul Cobiul, trăitor prin sec. 15-16). Haiducii se înmulţiră în sec. 18, dar afară de excepţii, erau tâlhari adevăraţi.

HAHAMBAŞA. Hahamul de căpetenie al Evreilor din Moldova, întărit de Domn (sec. 18-19).

HALAI (alai). Paradă, revistă, defilare (turc); s. 18.

HĂLBIU (Heldenburg). Sat la N. de Braşov. Burg medieval, în ruine.

HALEA se numeau în s. 18, boerii în slujbă (turc.)

HALEŞ. Sat lângă Tisău Jud. Buzău. Pe muntele Cetăţuia sau „Jidova", urme de întărituri atribuite de popor „Jidovilor" (epoca nedeterminată).

HALICI (Halicz). Cetatea Halici pe Dnistru, în Galiţia, a fost dată ca zălog împreună cu ţinutul dinprejur de către regele Vladislav al Poloniei, lui Petru Domnul Moldovei la 1387, în schimbul unei sume de bani împrumutate. (Mai târziu în locul ei, concedă ţinutul Sepenic de la nordul Moldovei).

HALIPEDON. Aşezare antică în Dobrogea. — (v. **Cara Harman**).

HALLER (comiţi de Hallerstein). Familie nobilă germană din Transilvania. — Petre comite al Saşilor, general al lui Ferdinand în Transilvania, † 1570.— Franz-Gabriel, comite, general al Princ. Transilvaniei (1550-1608). — Gabriel, general ucis de Turci 1664. — Johann, Guvernator al Ardealului 1734-56.

HALMAGIU (magh. Nagy Halmagy). Sat în Jud. Arad. Pe dealul Sortuc, ruinele cetăţei din sec. 14.

HALMYRIS. Oraş greco-roman din Sciţia Mică (Dobrogea), între lacul Razelm şi Dunăre (Sfântul Gheorghe), lângă Dunavăţu de jos actual. Ruine de zidării, obiecte antice. (Poate Halmyris să fie acelaş cu Salmoruda, care ar fi fost numele ei mai vechi.— (v. **Salmoruda**).

www.dacoromanica.ro

HAMZA de la Obislave (Vâlcea). Boer din Țara-Român., mare Ban al Craiovei la 1531 („Ban al Jiului“); sfetnic domnesc între 1512-35).

HAMZA PAȘA de la Vidin. Venit la 1462 cu oastea turcească împotriva lui Vlad Țepeș în Țara-Românească, fu învins și ucis de acesta.

HAN (Khan). Titlul stăpânitorului sau Domnului Tătarilor. (Tăt. de la Crâm, Nogai, ș. a.). Numele vechiu la popoarele mongole-tătare, era „Kagan“ (Kaganul Hunilor, Avarilor, etc.). Expresia „Han-tătar“ a rămas la noi din vremea năvălirilor tătărești.

HAN. Clădire (adăpost pentru călători, cuv. turcesc). Vechile hanuri erau construcții masive, de zid, dreptunghiulare, cu o curte interioară pentru căruțe și cai și poartă mare ferecată, spre a fi păzite de tâlhari. Hanurile din orașe, (cum erea al lui Manuk din București), erau caravanseraiuri mari după felul turcesc. In Moldova se numeau și „rateș“.

HANEȘTI. Sat în Jud. Dorohoi. Urmele troianului de pământ din nordul Moldovei. Mai multe movile, în continuitate cu cele de la Ibănești.

HANGER (Handgiar). Sabie scurtă sau pumnal mare, încovoiat, purtat la brâu. Introdus de la Turci (sec. 17-18), înlocui vechiul „junghiu“.

HANGERY. Familie fanariotă, din cari fură numiți în țările române doi Domni : — Constantin, Domn în Țara-Românească 1797-99; — și Alexandru în Moldova, câteva luni în 1807.

HANGU. Schit în Jud. Neamț la poalele Ceahlăului. Fondat la 1630 de Gheorghe Hatmanul și întărit cu ziduri în jur. — Pe deal, la Gura Hangului „Cetățuia“, locul unei întăriri medievale. — Schitul de la Buhalnița se numea în vechime monăstirea Hangului.

HARACIU. Nume turcesc ce însemna tributul către Poartă. Haraciul se plătea Sultanului de către Domn în fiecare an, și era scos prin dăjdii de la locuitori.— (v. și **tribut**).

HARALAMB. Familie boer. din Craiova, aflată acolo din sec. 18. — Nicolae Haralamb, general, Loco-

www.dacoromanica.ro

tenent domnesc la 1866. In campania 1877 comand. de divizie (1833-1908).

HARAGHIE. Monetărie; numire din sec. 14-16. Vechii noştri Voevozi ai Ţ.-Rom., Vladislav, Dan, Mircea, băteau monedă în haraghiile lor; Dan II, Vlad II, în Ardeal cu învoirea Regelui Sigismund.

HAREM. Se chema în sec. 18 (după moda turcă), locuința, apartamentul Doamnei.

HARET, Spiru. Profesor, matematic, om politic. Organizator al învăţământului. (1851-1912).

HAROMSZEG. Numele maghiar al comitatului săcuesc Trei-Scaune, azi judeţ al României.

HARPIS. Localitate greco-rom., pe coastă, între Tyras şi Dunăre. (Basarabia act.).

HARŢA. Inceputul unei bătălii, contactul cu duşmanul (escarmouche d'avant-garde). — Se mai chema harţă şi jocul războinic, duelul sau lupta singulară.

HARVAT (plur. Harvaţi). Numele în vechime al Croaţilor.

HARVAT din Brâncoveni, mare Logofăt în Ţ.-Rom., înrudit cu Craioveştii. Sfetnic al lui Neagoe Voevod. A fondat mănăst. Motru. † 1523.

HASDEU. Familie boer. din Moldova (Bas.). — Ştefan Haşdeu, spătar la 1475. — Efrem Haşdeu, Pârcălab de Hotin, apără cetatea contra lui Vasile Voevod 1653. — Bogdan Petriceicu Hasdeu, Filolog, istoric, literat : „Istoria critică a României“, Arhiva istorică; Magnum Etimologicum Romaniae; Ion Vodă; Cuvinte din bătrâni; Negru-Vodă, etc. (1836-1907).

HASNA. Tesaurul, vistieria ţării sau a Domnului (cuv. turcesc).

HASNA-AGASI era trimisul Porţii, pentru încasarea tributului anual sau haraciului ţărilor române.

HATALM. Termen vechiu pentru pedeapsa amendei judiciare (pentru omor era: duşegubina).

HATI-HUMAIUM. Decret, act, tratat, trimes direct sau personal de Sultan.

HATISERIF. Decret, edict împărătesc al Sultanului.

HATMAN. Demnitate militară în Moldova, împru-

www.dacoromanica.ro

mutată de la Poloni și introdusă pe la mijlocul sec. 16 (după 1549). Hatmanul era și Portar (Pârcălab) de Suceava și căpetenia oastei în Moldova (ca marele Spătar în Țara-Rom.). Rangul lui venea după M. Vornic, cu Pârcălabii. (v. și **Portar** de Suceava). — La sfârșitul sec. 18 Domnii greci introduseră în Țara-Rom. numele acestei boerii, dar cu alte atribuțiuni, în locul vătafului de Divan, pentru executarea pricinilor civile.

HATVANI Emeric. Revoluționar maghiar în Ardeal, cunoscut prin excesele comise la Abrud, 1849. Prins, muri în închisoarea austriacă.

HATZEG (Țara Hațegului, în valea și munții Hațegului). Regiune românească la Nord de Gorj și Mehed., partea de jos a Jud. Huniedoara (între Jiu-Strei). Vechiu centru al Dacilor, în care se aflau cetățile și capitala lor. Stăpânire din sec. 13 a Domnilor români până în al 14-15, când era cuprins în ducatul Amlașului. E „terra Hatsog" din o diplomă a regelui Bela de la 1247, atunci posesiune a Voevodului român de la Jiu, Litean. (La 1276 comisul Regelui Ladislau era Petru, comite de Hatzeg). Hatzegul cuprindea mai multe cnezate românești depinzând de castelanul de la Hațeg.

HATZEG. Orășel în J. Hunedoara, pe râul Hațeg. Vechiu centru românesc. In evul mediu era cetate a Regilor Ungariei, de care ținea țara dimprejur care îi poartă numele. (Populația 3500 loc.).

HAUTERIVE, Alexandre, comte d'. Francez, câtva timp secretar al Pr. Al. Mavrocordat în Moldova. A lăsat scrieri importante pentru trecutul nostru: „La Moldavie en 1785", etc.

HAVAET. Plocon, bacșiș, taxă, date de cel numit într'o slujbă, celui care-l numea. In sec. 18 (turcesc).

HÂNCU. — Neam de boeri din Moldova (Basarabia) în sec. 16-17. — Mihalcea Hâncu vel serdarul de Orhei, conduse răscoala contra lui Duca Vodă la 1671. Oameni de ai lui serveau în oastea Hatmanului Sobieski al Poloniei la 1672.

HANCU. Mănăstire în Jud. Lăpușna, fondată la 1678.

www.dacoromanica.ro

de Mihalcea Hâncu stolnicul și fiica sa Paraschiva (de călugărițe până în sec. 18).

HANSARI. Cuvânt vechiu care însemna tâlhari, haiduci. De aci: oaste de strânsură, de dobândă, adunată în cete, în sec. 15-16 Moldova. (Numele e o transformare pejorativă din Husari, cavalerie aleasă ungară și polonă.

HARBOVA. Sat în Dorohoi. „La Cetățue" urme de șanțuri și întăriri (polone din sec. 17?).

HARA (Hâroviei). Boeri moldoveni din sec. 16. — Nicoară Hâra pârcălab sub Petru-Rareș, † 1545.

HÂRJA. In jud. Bacău. Biserica satului din 1749 de la Ion Cantacuzino și Maria.

HARJAUCA. Schit în Jud. Orhei (Basarabia) ; din 1740.

HÂRLĂU. Orășel în Jud. Botoșani. Vechiu târg al Moldovei, de la sfârșitul sec. 14. Reședință domnească în sec. 14-16. La 1384 ședea acolo Doamna Margarita, mama lui Petru Voevod. Ștefan I își avea scaunul la Hârlău (1395) și clădi casele domnești, pe care Ștefan cel mare le refăcu și mări (1485). Biserica Sf. Gheorghe e de la Ștefan Voevod din 1492 (fresce de atunci, clădire mare și interesantă). Sf. Dumitru e făcută de Petru Rareș 1540. Radu Mihnea, care își alese Hârlău ca scaun și muri acolo (1626), refăcu Curtea domnească, din care au rămas ruine. Despot clădise o biserică catolică, risipită. Inainte era scaun al ținutului Hârlău. — Populația (1930) : 9000 l.

HARLAU. Ținut al țării-de-sus din Moldova, până la 1834 când fu desființat. In vechime corespundea aproape în întregime cu actualul județ Botoșani și parte din Dorohoi (cu târgurile Hârlău și Botoșani) și trecea și peste Prut. In sec. 18 i se reduse întinderea; iar la 1834 fu împărțit ținuturilor Botoșani și Iași.

HARȘOVA. Orășel în Dobrogea, Jud. Constanța, pe Dunăre. Acolo era vechiul Carsium (v. **Carsium**). — Cetate turcească în sec. 16-19 (ruine). La Nord-Vest de oraș lângă Dunăre, ruinele antice la „Cetatea" de la Vadul-Oaei. Populația 3.700 loc.

www.dacoromanica.ro

HARŞOVA-Mănăstirei. Sat în Vaslui. Pe dealul Măgura, urme de întăriri şi tradiţia lui Ştefan Vodă. Biserica de la un schit din sec. 17 ; refăcută 1722.

HARTIEŞTI. Sat în Jud. Muscel. Biserica din 1532, de la Lăudat mare Clucer.

HECI (Hetciu). Sat în Jud. Baia; exista la finele sec. 14.

HEDERVARY. Familie de magnaţi unguri, din care au avut legături cu Transilvania : — Dionis (Vialca) voevod al Transilvaniei 1232-6; — Desider Hederváry căzu în lupta cu Basaraba Voevod al Ţării-Rom., scăpând pe Regele Carol-Robert, 1330.

HEM (Hymfi) de Remete. Familie nobilă din Banat în sec. 14-15. Benedict fiul lui Heem, comite de Severin 1368-71.

HEISSLER. Donat H. von Heitersheim. General, cap al trupelor imperiale, ocupă Bucureştii la 1689. Brâncoveanu aducând pe Tătari, H. se retrase peste munţi şi fu învins şi prins la Zărneşti de Turci cu Tekeli. † 1696 în bătălia de la Timişoara.

HELEŞTIENI. Sat în Roman. Biserica din 1780 de la Mihai şi Elena Sturdza. — In apropiere, măguri şi întăriri de pământ.

HELIADE RĂDULESCU, Ioan. Literat, scritor, fruntaş al redeşteptărei culturale şi naţionale în Ţara-Românească. Unul din promotorii revoluţiunei şi cap al guvernului provizoriu din 1848. (1802 † 1872). — Familie din Târgovişte.

HELIS (Elis). Localitate amintită de scritorii greci din sec. 3 a. Cr., cu ocazia expediţiei lui Lisimac al Macedoniei, ca reşedinţă a regelui get Dromichet. Undeva în câmpia Ţării-Româneşti de azi (Ialomiţa, Ilfov ?)

HEMEIENI. Sat în jud. Bacău. Biserica din 1780.

HERACLEA. La Enisala, pe lacul Razelm (Jud. Tulcea), importante ruine ale cetăţei antice Heraclea; mai târziu în evul mediu bizantină, apoi genoveză; în urmă luată de Turci.

HERB. Stemă, armărie, blazon (cuv. polon; în Moldova sec. 16-18).

www.dacoromanica.ro

HERESCU. Boerii de la Hereşti din Ilfov. — (v. Năsturel).

HERESCUL. Familie boerească din Bucovina. — Dosoftei, episcop de Rădăuţi, apoi al Bucovinei, 1750 † 1789.

HEREŞTI (Fiereşti). Sat în Ilfov, veche moşie a boerilor Năsturel de la Hiereşti. Biserica de la Doamna Elena şi fratele său, Udriste Năsturel vornicul, din 1644. (Refăcută la 1833 de Miloş Obrenovici). Case în ruină ale acestei familii (sec. 17).

HERMAN, Hărman (Honigberg). Comună la N. E. de Braşov. Burg mare şi bine păstrat în jurul bisericei din sec. 14.

HERMAN (Hrăman). Boer al lui Ştefan-Vodă între 1475-99, Părcălab de Cetatea Albă şi Hotin. I se atribue o cronică în limba germană, asupra lui Ştefan.

HERMANN de Salza. Mare magistru al Ordinului teutonic. — **(v. Salza).**

HERMANN, David. Istoric sas din Ardeal, preot (1625-82). — Luca Hermann, episcop reformat în Transilvania la finele sec. 17.

HERMANNSTADT. Numele german al oraşului Sibiu.

HERMEZIU. Familie boer. din Moldova, cunoscută la finele sec. 16.

HERŢA. Ţinut al Moldovei, înfiinţat în a doua jumătate a sec. 18; desfiinţat la 1834 şi reunit cu ţinutul Dorohoi.

HERŢA. Târg în Judeţul Dorohoi, înfiinţat la 1672. In sec. 18 era reşedinţa ţinutului Herţei. O biserică din sec. 18. Populaţia în majoritate evrei. — In apropiere se întindea codrul Herţei, vestit în vechime ca adăpost de tâlhari. — „Cetatea Herţei (v. la **Herţuşca).**

HERŢEG. Numele titlului german de „Herzog" (duce), în limba veche : Herţeg Făgăraşului.

HERŢUŞCA. In Jud. Dorohoi, la Fundul Herţei. Pe dealul H. la movila zisă „Cetatea Herţei", urme de şanţuri (arme, obiecte diverse). Aşezare preistorică

www.dacoromanica.ro

neolitică. La locul „Cetăţuia" alte întărituri. O movilă zisă „a comoarei".

HERVANEA. Manta turcească, în felul cabaniţei (sec. 18).

HIACYNT Kritopulos. Cel dintâi mitropolit al Ungro-Vlahiei în Ţ.-Rom. la 1359-70. Fusese episcop la Vicina. Grec.

HICLENIA (viclenia), însemna necredinţă faţă de Domn, răsvrătire, trădare.

HIERASUS (Hierasos). Numele antic al râului Siret, la Romani.

HINOC, cetatea de la. In Dobrogea. — (v. **Axiopolis**).

HINOVA. Sat în Mehedinţi, pe Dunăre. Veche aşezare preistorică (arme neolitice) şi protoistorică dacă. Ruine de zidărie romane (ceramică, monede, obiecte diverse).

HINTAU. Localitate în Moldova, unde Ştefan I învinse o oaste ungurească la 1349.

HIOTT (Hiotu). Familie boer. din Ţara-Rom, unde e stabilită pe la 1700.

HIRSCHER, Lucas. Jude al Braşovului (1519-1590). Propagandist al bisericei reformate luterane. Puse să tipărească evanghelia, cea dintâi carte în româneşte, tradusă de Coresi.

HISTRIA (greceşte: Histros, Istriopolis). Oraş antic greco-roman, ale cărui ruine se află pe lacul Sinoe, lângă Caranasuf (Jud. Tulcea). Colonie greacă a Miletului, din sec. 7 a. Cr., era cel mai însemnat port şi centru de negoţ la Mare în Scitia. In sec. 5 şi 4 a Cr. ajunsese la cea mai mare înflorire. Romanizat în sec. I. Distrus de Goţi la 238. Oraşul se refăcu şi continuă sub Bizantini, dar urma lui dispare pe la încep. sec. 8 când accesul la mare se înfundase. Ruinele bine păstrate ale cetăţei, cu ziduri puternice de piatră, turnurile, poarta mare, sunt scoase de curând la iveală. Turnuri, clădiri, străzi, urmele portului. Multe şi preţioase resturi (inscripţii, statui, vase, reliefuri, etc.) într'un muzău local.

HLINCEA. Mănăstire în apropiere de Iaşi. Fondată

www.dacoromanica.ro

în sec. 16 de Domnița Maria, fiica lui Petru Vodă Șchiopul. Biserică refăcută de Vasile Lupu și fiul său Ștefan la 1660. Fresce în biserică. Ziduri împrejur.

HMELOV. O cetate, în ținutul dincolo de Prut (N. Bucovinei), recunoscută împreună cu Țețina lui Ștefan Voevod de Regele Vadislas al Poloniei la 1433.

HODIVOAIA (Odivoaia, Hodivoe). Sat în Vlașca. Până în sec. 18 era acolo o căpitănie a țării. — In sec. 18 un schit, desființat.

HODIVOIANU. Boerii de la Hodivoaia în Ț.-Rom. sec. 16-17. — Hodivoianu, căpitanul, comandă oastea trimesă de Constantin Voev. lui Racoczy la 1658 și de Grigore Ghika lui Apafy la 1661.

HODORASCA. In Jud. Gorj pe Tismana. La „Drumul strejei", pe deal, tradiții despre Tătari. Gropi ziduri, siliștea unui „sat tătăresc" (dace, romane ?)

HODOȘ. Familie din Transilvania. — Iosif Hodoș, om politic, publicist (1829-80).

HODOS-Bodrog. Monăstire lângă Bodrog pe Mureș (J. Arad), fondată la 1498 de Dumitru Jaxici. In sec. 17 ședeau acolo episcopii sârbi de Ineu.

HOGHIZ. Sat pe Olt, în Jud. Târnava Mare. Resturi de castru roman.

HOHENZOLLERN. Dinastia regală a României e o ramură a vestitei case domnești germane de Hohenzollern-Sigmaringen. Carol, Principe de Hoh., fu ales Domn al României la 1866 (v. **Carol I**). — Origina casei feodale de Hohenzollern se urcă în sec. 10 când sunt cunoscuți cei dintâi seniori, apoi comiți de Zollern în al 11 și burgravi de Nürnberg în al 13-lea. Două ramuri ale acestei case sunt desfăcute din sec. 13: a principilor de Hohenzollern-Sigmaringen, — și a Electorilor de Brandenburg de mai târziu, Regi ai Prusiei și Impărați ai Germaniei. Casa Regală a României e despărțită din cea dintâi.

HOHULEA. Neam boeresc din Moldova în sec. 15-16. — Dumitru H., mare vornic în a doua jumătate a sec. 16.

HOLBAN. Familie din Moldova de sus.

HOMORICIU. Sat în Prahova. Biserică din 1744.

www.dacoromanica.ro

HOMOROD. Comuna în Transilvania, Jud. Târnava mare, veche așezare săsească. Biserică întărită cu burg, bine păstrat, din sec. 15.

HONDOL. Sat în Jud. Hunedoara. Așezare preistorică. Biserică din 1774. Mine de aur.

HONTERUS, Ioan. Reformator luteran al bisericei Sașilor în Transilvania (1498-1549). Intemeiă la 1533 cea dintâi tipografie a Transilvaniei la Brașov și așezăminte de cultură a Sașilor în acel oraș.

HONVEZI. Oaste teritorială maghiară.

HORECEA (Ludi-H.). Sat în Jud. Cernăuți. Biserica din 1730 (fost schit).

HOREZ, Târgul. In Vâlcea pe apa Horezului. Format de la sfârșitul sec. 18, lângă monăstire. Biserică din 1804.

HOREZ (Hurez). Monăstire de călugărițe în Jud. Vâlcea (până la 1862 de călugări). Fondată de Const. Brâncoveanu la 1692. Arhitectura frumoasă (coloane, ornamente, de piatră). Odoare și cărți (în biserică și la Muzeul național); fresce interesante, chipuri de ctitori. Biserica mare, un paraclis și bolnița; case mănăstirești cu cerdacuri și coloane sculptate. — In apropiere, la pădure, schitul Sf. Apostoli, fondat la 1698 de Ion Arhimandritul.

HORAIȚA. Schit în J. Neamțu, lângă Cracaoani; din sec 18. — Mai sus, HORACIOARA, alt schit pe o stâncă.

HORIA, Vasile sau Ursu Nicolae, zis. Capul răscoalei țărănești din vestul Transilvaniei la 1784-5. Impreună cu Crișan și Cloșca, el ridică pe iobagi din Comit. Hunedoara, Alba, Arad, Cluj, contra asupririi proprietarilor maghiari. Revolta fu reprimată de armata imperială, Horia și Cloșca fură executați pe roată (1730-85).

HORINCEA. In sec. 15-16 erea un ținut al Mold., care coprindea o parte din jud. actuale: Covurlui, Tutova și Cahul; cu scaun la Oancea.

HORODIȘTE. Sat în Dorohoi pe Prut. La locul zis Bâtca, sub deal, o boltă subterană (cu oseminte și fragmente de arme, pare-se din vremea Sciților).

www.dacoromanica.ro

HORODIŞTE. Deal lângă satu Calu-iapa în Jud. Neamţu. Urme de aşezări preistorice (ceramică, vase de bronz).

HORODIŞTE. Sat în Jud. Iaşi. Biserica de lemn din 1702.

HORODNIC. O veche mănăstire desfiinţată din Bucovina, aproape de Rădăuţi, amintită de documente înainte de 1440.

HORODNIC. Nume întrebuinţat în Moldova altădată pentru dregătorul unui târg (ca primarul act.); sinonim cu şoltuz. (De la slv. horod-oraş).

HORODNICENI. Sat în Jud. Baia, Moldova. Biserică interesantă, zidită la 1538 de Mateiaş, mare vistiernic.

HOSSZU (Hosszu). Familie nobilă din Ardeal.—Vasile H. Episcop unit de Lugoj 1903-13 şi de Gherla 1913 † 16.

HOTĂRANI. In Jud. Romanaţi. Biserica de azi a satului e a fostei monăstiri fondată de Mitrea marele Vornic şi Jupâneasa Neaga la 1588. Mănăstirea, reparată de Matei Fălcoianul la 1698 a fost desfiinţată în sec. 19. — In localitate mai multe movile funerare, în cari s'au aflat numeroase sarcofagii romane. Acolo era necropola Romulei. — (v. şi **Romula**).

HOTIN. CETATEA. Pe malul Nistrului, la nordul Moldovei (Basarabia). Ridicată de Poloni pe la mijlocul sec. 14 (Choczim), fu lăsată în stăpânirea voevozilor moldoveni la finele acelui secol. Intărită de Alexandru cel bun, cedată apoi Polonilor, fu reluată de Ştefan la 1459 şi refăcută de Petru Rareş (de la care a rămas şi paraclisul). Una din cele mai puternice cetăţi ale Moldovei. Hotinul fu luat de Turci la 1713, cu ţinutul dimprejur, ca raia la marginea Poloniei. Turcii refăcură solid cetatea modernă, care le servi în războiul cu Ruşii, în mâinile cărora căzu la 1812; fiind părăsită la 1856. Zidurile cu turnurile înalte au rămas încă întregi.

HOTIN. ORAŞ. Format în sec. 14-15 ca târg lângă cetate, la vadul Nistrului. Populaţia act. 15.000 loc., majoritatea evrei. — EPISCOPIA de Hotin a func-

www.dacoromanica.ro

ționat de la 1712 până după 1812. Reînființată la 1922 cu titlul de : Hotin-Bălți, cu scaun la Bălți.

HOTIN. Vechi ȚINUT al Moldovei de sus, azi județ al României, cu reședința la Hotin. Teatru al luptelor cu Polonii și Turcii. O parte din ținut a fost raia turcească între 1713—1812. De alungul Nistrului, populație amestecată. — Suprafața 3782 km. p. Populația (1930) 350.000 loc.

HOTNOG. Oficer subaltern din vechia oaste, în Moldova (sec. 15-17) ; cap peste 100-150 oameni. (cuv. maghiar).

HRĂBOR. Neam de boeri moldoveni în sec. 16. — Iurg Hrăbor, comisul, sub Bogdan Vodă. Fiul său, Maxim Hrăbor, Părcălab la Hotin 1556.

HREAN, Vornic în Moldova 1479-84. Hrean, mare spătar 1512-23.

HRISOSCOLEU (Chrisoscoleo). Familie de veche origină greacă ; printre boerii Țării-Rom. din sec. 17. — Iordache Hr., mare Ban între 1750-79.

HRISOV (Chrisov). Carte domnească, document, act eșit din cancelaria Domnului, pentru danie, întărire, recunoaștere de stăpânire, hotărîre, etc.

HRISOVERGHI. Familie boerească din Moldova, aflată acolo din sec. 16. — Un Hrisoverghi era părcălab de Neamț, 1602. — Alecu Hrisoverghi (1800-37), a lăsat poezii.

HRIZEA de la Bălteni. Mare vistier și vornic ; Ban al Craiovei 1634-37. Adversar lui Matei Vodă în lupta de la Dudești. † 1640.

HRIZEA, fiul lui Dumitrașcu de la Bogdănei, din Ialomița. Mare Spătar al lui Constantin V. Șerban, se ridică cu Dorobanții și Seimenii contra acestuia spre a lua domnia (1655). Invins, se întoarse din Ardeal cu oști, fu prins însă și tăiat.

HROIOT. O oaste turcească, cu Petru Hroiot și Balibeg, pradă Moldova în primăvara 1486 și fu înfrântă de Ștefan Vodă la Schee, pe Siret.

HUDEȘTI. Sat în Dorohoi. Intărituri de pământ, șanțuri, aproape de Prut, poate moderne.

HUDICI. Familie de boeri din Moldova, sec. 15-16.

www.dacoromanica.ro

— Petru Hudici, vornicul M. între 1421-50 ; şi fratele său Roman.—Ioan H., boer al lui Ştefan Vodă † 1492.

HUEDIN (magh. Bánffy-Hunyad). Orăşel în Jud. Cluj. Pop. 5600 loc.

HULUBEŞTI. Locul unde s'a dat bătălia lui Mihai cu Turcii lângă Călugăreni şi urmele podului vechiu pe Călnişte.

HUMOR (Homor). Mănăstire în J. Câmpulung (Bucovina). Fondată la 1412 de Oană Vornicul. Rezidită din nou mai târziu, în starea actuală, de Teodor, marele logofăt şi soţia lui Anastasia, la 1531. Biserică interesantă cu fresce frumoase exterioare. (Iconostas sculptat, icoane, odoare div.). Un turn înalt din aceiaşi epocă. Câteva ziduri rămase din casele mănăstireşti.

HUNI. Popor mongolic (din ramura turki), care pătrunse în Europa în sec. 4. Nu a ocupat ţările noastre şi nici nu au trecut prin părţile Ţării-Româneşti de astăzi. In Banatul de apus au sălăşluit câtva timp, fiind în apropierea reşedinţei lui Atila de lângă Tisa, unde Hunii ereau aşezaţi între anii 434-454.

HUNIA. In Dolj, la N.E. de Calafat. Resturi de întărituri de pământ, dace.

HUNIADI (Huniady, de Huniad). Familie din Huniedoara, cunoscută printre nobilii români din sec. 14, când primi în danie de la Rege, satul Hunedoara. După tradiţie se trăgea din Domnii Ţării-Rom. — Butu de Hun., trăia în sec. 14. Fiul său Şerban, „miles de Huniadi", e tatăl lui Voicu, „miles aulae" 1400. — Ioan (Iancu) de Huniadi, fiul lui Voic, erou vestit în luptele cu Turcii. Ban de Severin, Voevod al Transilvaniei, comite al Timişoarei şi de Bistriţa, apoi guvernator general şi Regent al Ungariei între 1446-53, a fost unul din cei mai mari căpitani ai timpului. In mai multe rânduri interveni în ţările române ; la 1447 veni contra lui Vlad Dracul, care îl ţinuse prizonier după Varna la 1444, îl prinse la Târgşor şi-l tăiă. Invingător al Turcilor la Belgrad 1456. (n. 1387 † 1456). — Ion cel mic, fratele său, fu Ban de Severin la 1438-41. — Ladislau, fiul lui Iancu,

www.dacoromanica.ro

comite de Timişoara 1456, decapitat de R. Ladislas (1435-57). — Matei Corvin, al doilea fiu al eroului; Rege al Ungariei 1458-90. (v. **Matei**).

HUNIEDOARA (Inidoara; maghiar: Vayda-Hunyad). Orăşel în Jud. Huniedoara, pe Cerna. Târg cunoscut din sec. 14. Stăpânire a familiei Huniadi, donaţiune lui Voicu la 1409. Biserica unită probabil din sec. 14, refăcută la 1654. Pop. (1930) 4700 loc. — La marginea de vest al oraşului, pe stâncă, **CETATEA** măreaţă a lui Ion Huniadi, care o refăcu la 1452 pe ruinele altei mai vechi din prima parte a sec. 13 (cetate regească la 1260: „castrum Hunod“). Castelul a fost mărit şi înfrumuseţat de Regele Matei şi apoi de Gabriel Bethlen. Ars la 1854, a fost restaurat.

HUNIEDOARA. Judeţ muntos, la S-W Transilvaniei. Veche ţară românească. Centru de rezistenţă al Dacilor în războiul cu Romanii. Numeroase resturi de la ei (Gradiştea, Sarmisegetuza, Costeşti). — In evul mediu cuprindea multe cnezate româneşti. Ruine de castele. — Comitatul Hunedoara (magh. Hunyad) a fost constituit în sec. 13 (întâiul comite cunoscut e din 1259). Mai târziu, se adaose o parte din Jud. Alba şi cea mai mare parte din fostul comit. Zarand. Judeţ al României de la 1919. — Rîuri: Mureş, Strei, Jiu, Cerna. Păduri, mine. — Reşedinţa la Deva. (Alte oraşe: Hunedoara, Orăştia, Petroşani, Haţeg). — Intindere 7810 k. p. Populaţia (1930): 332.000 loc.

HURMUZAKI. Familie boerească din Bucovina, aflată acolo din sec. 17. — Eudoxiu, baron H. (1812-1874), istoric, om politic. Incepu marea colecţie de documente externe, care-i poartă numele, publicate de Academia română. — Constantin, om politic (1811-69).

HURU. Neam boeresc din Moldova, sec. 15-17. — Ilie, comis al lui Ştefan Vodă 1471-8. — Huru (Danciul) Pârcălab de Neamţ 1528-48, cu oaste în Ardeal la 1534. — Efrem H., Pârcălab şi Mare Vornic 1530-46. — Lupea, Pârcălab de Hotin, socrul lui Ioan Vodă.

HUŞI. Oraş al Moldovei. Cunoscut spre sfârşitul sec. 15 (târgul „Hus“, „Huso“), când pare a fi fost

www.dacoromanica.ro

înființat. Ștefan Vodă zidi la 1495 biserica Petre și Pavel, azi episcopie, alături de casele domnești, cari erau ruinate în sec. 17. (Domnii din veacul 16 își aveau o reședință acolo). Scaun de episcopie din sec. 16. Reședința ținutului Fălciu (din al 18.). — Populația 17.000 loc.

HUȘI, Episcopia de. Inființată la 1592 de Aron Vodă și de Mitropolitul Gheorghe Movilă. Eparhia cuprinde jud. Fălciu, Tutova, Vaslui, Tecuci. — EPISCOPI : Ioan 1597-9 ; Filotei 1600-17 ; Ioan, Mitrofan 1617-22, Mitrofan II 1627-33, Ghedeon 1633-56, Jorest 1656-7, Teofan 1657-8, Dosoftei 1658-67, Serafim 1667, Ioan II 1667-74, Calistru 1674-83, Mitrofan 1683-91, Varlaam 1691-1709 ; Sava 1709-13, Jorest II 1713-27, Ghedeon II 1727-35, Varlaam 1635, Teofil 1635-42, Ierotei Borș 1742-52 ; Inocent 1752-82, Iacob 1782-92, Veniamin 1792-96, Gherasim 1796-1803, Meletie 1803-26, Sofronie 1826-51, Meletie 1851-57, Ghenadie, Calinic (locțiitor) 1857-60 ; Melhisedec 1860-65, Dionisie, Iosif 1865-79, Calinic 1879-84, Silvestru 1884-1902, Conon 1902-12 ; Nicodim 1912-24, Iacob 1924.

HUȘNIȚA. Tun scurt : „pușcă hușniță“ (sec. 16-17 în Moldova) ; de la german. „haubitze".

HUȚANI sau Huțuli. Locuitori din partea de munte a Bucovinei de jos ; par a fi români rutenizați.

HUZMET. Taxe, venit din slujbele cumpărate sau date în arendă în epoca grecească, sec. 18 (cuv. turcesc).

HYPSILANTI. — (v. **Ipsilanti**).

I

IACOB Eraclid Despot. Domn al Moldovei, 1561-63. — (v. DESPOT).

IACOB de la Putna. Mitropolit al Moldovei 1750-59. A tradus și tipărit cărți bisericești. — IACOB II Stamati, Mitropolit al Moldovei 1792-1803, înainte Episcop de Huși.

www.dacoromanica.ro

IALOMICIOARA. Pârâu de munte, afluent al Ialomiței. (Jud. Dâmbovița).

IALOMIȚA. Râu ; unul din cele patru mai mari ale Țării-Român. Ese din muntele Obârșia, sub numele de Obârșia Ialomiței ; trece pe la Târgoviște, prin Jud. Ilfov și dealungul Jud. Ialomița și merge în Dunăre la Piua-Petrii. Afluenți : Prahova, Cricov. Lungime aprox. 310 km. Se numea înainte și „Galbenu". (Numele Ialomița e slav : ialov=sterp. In docum. vechi : „Ialovnița"). — In antichitate era cunoscut sub un nume getic : Naparis.

IALOMIȚA. Județ al Țării-Român. Străbătut de Ialomița, mărginit la Sud și Est de Dunăre, prezintă o câmpie întinsă, din care partea de la sud de Ialomița formează stepa Bărăganului. Agricultură, turme. Resturi istorice puține. Mai multe așezări preistorice și gete. Popularea județului s'a făcut prin coborîrea (colonizare) progresivă din sus, pe cursul Ialomiței, unde sunt și cele mai multe sate. Reședința la Călărași (altă dată la Urziceni). — Suprafața 6790 kp. Populația (1930) 295.000 loc.

IALPUG (Elpug, Elpuv). Râu din Basarabia, formează balta sau lacul Ialpug în care se pierde, la Dunăre.

IAMANDI (și Diamandy). Familie din Moldova, aflată acolo din sec. 18 ; de orig. greacă.

IANCA. Sat în Romanați la balta Podina. „Movila Jidovilor" și alte măguri.

IANCU, Avram. Luptător pentru drepturile Românilor din Ardeal, și capul revoluțiunei Moților, pe care o organiză în luptele cu Ungurii la 1848 (n. 1824 † 1872).

IANCU Sasul. Domn în Mold. — (v. **Ion III**).

IANI. Boer de neam grec. Ban al Craiovei 1587-92 ; apoi mare Vistiernic în Moldova. Unchiu dinspre mamă lui Mihai-Vodă († 1595).

IARCA. (Iarka). Familie boer. din Jud. Buzău.

IARNIK, Ioan Urban. Profesor, filolog ceh ; filoromân. Studii asupra limbei române (1848-1923).

IAȘI. Orașul. Scaunul Moldovei până la Unire (1560-1860). Cunoscut ca târg din sec. 14 (amintit de

www.dacoromanica.ro

asemenea la 1407 printre târgurile Țării Moldovei). In sec. 15 era una din reședințele domnești, iar scaun al țării a rămas în locul Sucevei de la 1565. — Curtea domnească, făcută de Ștefan Vodă, mărită în sec. 16 și 17, coprindea case mari și era întărită cu ziduri și turnuri pătrate, având trei porți. Arsă și ruinată în mai multe rânduri, a fost reședința Domnilor până la 1782. Palatul, reclădit la 1804, fu părăsit după focul din 1827. Pe locul lui e azi palatul administrativ. — Alături era biserica Sf. Nicolae, zidită de Ștefan Vodă la 1491, reparată de Antonie Vodă la 1676 ; refăcută sub Regele Carol I. — Biserica Albă (Sf. Ioan) făcută întâi de Ștefan Vodă la 1472, fu rezidită de Anastasia Doamna lui Duca la 1672 (Stratena) și servi ca Mitropolie. Dărâmată la 1833 ; pe locul ei se zidi după 1834 Catedrala Mitropoliei, a cărei clădire actuală fu ridicată în 1880-7. — Celelalte biserici mai vechi : Golia fostă monăstire, fondată la 1565 de Ion Golia, mare Logofăt ; reconstruită de Vasile Lupu și isprăvită de fiul său Ștefăniță. (Fresce interioare de Mihai Zugravu). Intărită în jur cu ziduri, cu turnuri rotunde (1669) și un turn mare pătrat la intrare. — Sf. Sava, biserică veche, probabil din sec. 15, a fost reclădită la 1625 de Enache postelnicul, într'un stil neobișnuit. Fostă mănăstire ; acolo se înființase la 1714 tipografie și școală. — Bărboi, mănăstire fondată de Vornicul Bărboi pe la 1600 (reclădită de fam. Sturdza 1841). — Sf. Gheorghe Lozonski, e de pe la 1600 de la boerul G. Izlozeanu; — Barnovski, zidită de Miron Vodă B. și mama sa Elisaveta, 1627, cu turn la poartă, fostă monăstire ; și tot de la el Sf. Ioan, sfârșită de Vasile Lupu ; — Sta Vineri de la Nistor Ureche din 1549 și Sf. Nicolae Dancu a spătar. Iurie Dancu din 1541, au fost dărâmate la 1879 și 1903 ; — Nicorița (Sf. Ioan) fostă mănăstire, de la Hatman Nicoară, 1626 ; — Trei-Erarhi (Trei Sfetite) admirabilă prin sculpturile ei în piatră, în vechi stil moldovenesc, fusese ridicată ca mănăstire de Vasile Vodă la 1639 (arhitect Ienache din Const.). Restaurată în întregime 1904. Alături erau casele domnești și școala

www.dacoromanica.ro

lui Vasile V. — Alte biserici : Vovidenia, zidită pe la 1640 ; Sf. Ion-gură-de-aur, monăstire de la Gh. Duca Vodă și Anastasia din 1683, în locul unei biserici de lemn a lui Tomșa ; Sf. Atanase și Chiril din 1672 ; Sf. Dumitru de la Ionașcu Balș vornicul, 1690 ; Sf. Tudor din 1665 ; Talpălari, probabil de la Iordache Cantacuzino 1650 ; Sf. Gheorghe, de la Mitropolitul Gavril Calimah 1761, servi de Mitropolie de la 1766-1833 ; Curelari din sec. 17 ; Sf. Spiridon, zidită la 1749 de Ștefan Bossi, în curtea căreia e spitalul fondat de Constantin Racoviță 1757. — Biserica catolică actuală e din 1763 (o altă veche exista în sec. 15). Biserica armeană din 1395. — Din sec. 16 Iași e scaunul Mitropoliei Moldovei ; Episcopie catolică. Universitate, fondată la 1860. Reședința Județului Iași. Comandament de Corp de Armată. — Populația (1930) : 103.000 loc.

IAȘI, Județul. Vechiu ținut al Moldovei, numit după orașul de reședință. Inainte (până la începutul sec. 19) se întindea mai mult peste Prut, pe o mare parte din actualul Jud. Bălți; iar partea de apus a jud. de azi forma ținutul Cărligătura. Străbătut de Prut și Jijia. Agricultură, vii. — Așezări preistorice (neolitice). Localități istorice. Mănăstiri : Socola, Golia, Cetățuia, Galata, Bârnova, Aron, Hlincea. — Suprafața 3122 k. p. Populația 276.000 l. (1930).

IAȘI, Episcopia catolică de. De la 1818 (în locul vechii episcopii a Moldovei), își avea reședința la Iași un „visitator apostolic" al Moldovei (de la 1838 cu episcopi titulari) ; episcopia efectivă fu înființată la 1884. — Episcopi : Nicolae Josef Camilli 1883-94, Dominic Jaquet 1894-1903, N. J. Camili 1903-20, Alexandru Cisar 1920-25, Mihail Robu 1925.

IAZIGI. Popor sarmat care sălășluia prin părțile de răsărit ale Daciei, dinainte de epoca romană. In sec. 1 triburi de Iazigi se așezară în Panonia.

IBĂNEȘTI. In Jud. Dorohoi. Mai multe movile, din cari una foarte mare, necercetate. — In apropiere la Hilișeul-Curt, pe șesul Jijiei, „mormântul uriașului" movilă lungă. Curgane probabil scitice.

www.dacoromanica.ro

IBANEȘTI. Sat în Jud. Olt. Biserică de lemn de la 1785.

IBASFALAU. (Ebesfalva. Erzsebetváros ; Elisabetstadt, Elisabetopol). Azi Dumbrăveni. Orășel în Județul Târnava mică, fondat de emigranți armeni la 1671. (Popul. 4.000 loc.).

IBIDA. Oraș greco-roman ; așezare înfloritoare și cetate bine întărită. Era situată în apropiere de Slava rusească de azi (Jud. Tulcea).

ICHILIC. Măsură turcească de capacitate, de un sfert de oca (s. 18-18). — Monedă turcească de argint.

ICHIMENI. In județul Dorohoi. Așezare protoistorică scitică (arme, obiecte din epoca de fier).

ICIOLAN, (turcește : icioglan). Copil de casă, servitor la Curte (sec. 18).

ICOANE. Reprezentarea sfinților și a lui Christos, e generală în biserica ortodoxă, din cele mai vechi timpuri ale creștinismului bizantin. Zugrăvite de obicei pe lemn, dar și pe alte materiale (metal, sticlă), icoanele constituesc o parte însemnată a picturei religioase. Simple sau îmbrăcate în metale prețioase (afară de față și uneori de mâini, cari rămân descoperite), o mare varietate de forme, de la icoane mari de biserică până la iconițe portative, reprezintă pe toți sfinții bisericei ortodoxe. Atitudinea și reprezentarea lor au fost totdeauna îngrădite de formula veche bizantină, mai bine păstrată în vremea veche. Din sec. 15 până astăzi, au rămas icoane din cari unele de o minunată execuție. Zugravi au fost și Români, pe lângă mulți Greci și Slavi. In veacul din urmă, importul icoanelor rusești și grecești (Athos), a adus în țară multe icoane lipsite de interes artistic. Pe vremuri se puneau icoane și în scobituri de copaci, în cruci de lemn, votive sau comemorative.

ICOSAR. Monedă turcească. — (v. **monede**).

IDATA. (Hydata). Localitate dacă ; la Romani : Ad aquas. Pe drumul Sarmisegetuza-Apulum, la satul de azi Călan în Jud. Huniedoara.

IDICLIU (edicliu). Servitor la curtea domnească în sec. 18 (turcesc).

www.dacoromanica.ro

IECIU (magh. Maros-Vecs), sat în Județul Mureș. Urme romane.

IENICERI. Infanterie aleasă a Sultanului. Inființați la 1334 și recrutați din tineri creștini trecuți la Islam, până în sec. 16, au fost temeiul și gloria oastei turcești. Decăderea lor sili pe Mahmud II să-i suprime sângeros la 1826.

IENOȘEȘTI. Sat în Jud. Romanați lângă Piatra, pe vechea cale romană. Rămășițe din cetatea Acidava. — (v. **Acidava**).

IEREMIA Vodă Movilă. Domn al Moldovei 1595-1606. — (v. **Moghilă**).

IEREMIA pârcălabul. In capul unei părți din oastea lui Ion Vodă, îl trădă în bătălia cu Turcii de la Cahul, 1574.

IEREMIA. Mitropolit grec, numit în Moldova de Patriarhul de la Const-pol la 1392 ; izgonit 1394.

IERNUT. (Radnot). Sat în Jud. Târnava-Mică. Castel zidit la 1630 de Gheorghe Rakoczy.

IEUD. Sat în Maramureș. Biserica din sec. 17 ; schit dispărut.

IEZERU. Mănăstire în Jud. Vâlcea, la Cheia, în munte. Zidită de Mircea Vodă Ciobanul și Doamna Klajna, la 1553. Refăcută de Episcopul Ilarion în sec. 18 (zugrăvită 1726). In apropiere, peștera lui Antonie, cu paraclis săpat în stâncă, din sec. 17.

IFLAK (v. **Kara-Iflak**). Nume ce dau Turcii Țării-Românești.

IGLITZA. In Dobrogea, la Dunăre, pe brațul Măcin (Jud. Tulcea). Acolo era vechea cetățue getică, apoi colonia grecească și cetatea romană Troesmis.— (v. **Troesmis**).

ILEANA, Principesa. Fiica Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, n. 1909. Căsătorită (1931) cu Anton, arhiduce de Austria.

ILFOV. Râuleț în J. Dâmbovița și Ilfov ; afluent al Dâmboviței prin două brațe: Colentina și Ilfov. Forme vechi ale numelui (slav=arin): Elhov, Ilhov, Ilfov.

ILFOV. Județ de câmp al Țării-Românești, cu reședința la București. Râuri : Dunărea, Argeș, Dâmbo-

www.dacoromanica.ro

vița, Ialomița, Prahova, Sabar, Ciorogârla, Colentina, Ilfov de la care îi vine numele. — Monumente din trecut, în afară de București : monastirile Snagov, Tânganu, Plumbuita, Cernica, Văcărești, Căldărușani, Plătărești, Mărcuța, Pantelimon. Numeroase localități pre și protoistorice. — Suprafața 5780 kmp. Populația (1930) : 992.000 locuitori.

ILIA (magh. Maros Illye). Sat în Jud. Hunedoara. Ruinele castelului lui Ștefan Bathori (1571) pe Mureș.

ILIE (și Iliaș). — Domni ai Moldovei :

ILIE I, Domn al Moldovei 1432-43. Fiu al lui Alexandru cel Bun și al Anei. Prieten al Polonilor. In luptă pentru scaun cu fratele său Ștefan II ; domniră câtva timp împreună (Ilie în Țara de sus, Ștefan în Țara de jos). Ștefan orbi pe fratele său și rămase singur. (n. 1409 † 1445 în Polonia).

ILIE II (Ilieș). Domn al Moldovei 1546-51. Fiu și urmaș al lui Petru Rareș. Părăsi domnia și se făcu mahometan (Mehmed Pașa la Silistra). † la Brusa.

ILIE III (Iliaș), fiul lui Alexandru Iliaș ; domni în Moldova 1666-8 cu blândețe și înțelepciune.

Pretendenți :

ILIE. Fiu al lui Petru Aron al Moldovei. Pretendent al domniei ; † 1501 în Polonia, ucis de Regele Ion Albert.

ILIE (ca Domn : Radu-Vodă). Pretendent și Domn în Țara-Românească, sec. 16. — (v. **Radu**).

ILIEȘTI. In Județul Bacău. O movilă pe dealul Hemeieni (resturi de arme). Tradiția despre Ștefan Vodă.

ILINCA. Fiica lui Nicolae Pătrașcu Voevod și a Domniței Ancuța ; soția lui Istrate Vistierul.

ILIȘ. Impozitul direct în bani (bir) în vechime, în Țara-Românească și Moldova. (cuvânt turcesc).

ILIȘEȘTI. In Bucovina (Jud. Suceava). O mănăstire desființată, fondată 1714 de Ion Isăcescul ; azi biserica satului.

ILIȘIUA. (Ilișua). Sat în Jud. Someș, între Dej-Năsăud. Resturi din castrul roman Urgum (inscripții de la cohorta II Britannica).

www.dacoromanica.ro

ILOVAȚ. Sat în Mehedinți. La „schit" a fost odinioară o mânăstire, fondație a lui Nicodim din sec. 14. — Pe dealul Câjma și la Gruba, trecea calea romană.

IMBRIHOR. Dregător turcesc, marele comis al Sultanului.

IMPOSITE sau dări în vechime. — (v. **bir** și **dări**).

INAN-CIȘME. Sat în jud. Constanța. Așezare romană (urme de ziduri, inscripții, etc.).

INATEȘTI (Hinătești). Schit lângă Râmnic, metoh al mânăstirei Cozia, întemeiat de boerul Tatul pe la 1380.

INDEPENDENȚA României a fost proclamată la 10 Mai 1877. Recunoscută prin tratatul de la San-Stefano și de la Berlin, în Iunie 1878. Titlul de Rege votat la 14 Martie 1881; iar încoronarea lui Carol I avu loc la 10 Mai 1881.

INDICTION. Ind. e o perioadă de 15 ani (în vremea Impărăției romane, intervalul de timp între două revizuiri ale impositului extraordinar), începând de la 1 Ianuarie 313. Calculul indictionului se face împărțind anul cu 15 (pentru anii de la „facerea lumii" ; iar pentru cei de la Christos se mai adaogă cifra 3); restul căpătat va fi indictionul. (Dacă restul este zero, indictionul va fi 15). In hrisoavele domnești și inscripțiuni mai vechi, pe lângă data anilor, se găsește adesea menționat și indictionul.

INDUSTRIA din Țara-Rom. și Moldova, în vechime, era redusă la producția meșteșugarilor, cerută de nevoile zilnice (pânză, lânuri, postav gros, olărie, lumânări, rotărie, fierărie, mori, etc.). Lucrurile de lux și produsele unei industrii mari, se aduceau din Apus și Transilvania sau din Orient. Din sec. 16-18 se menționează piue de hârtie și de postav, etc. Industria fabricelor pe o scară mai întinsă începe abia pe la jumătatea sec. 19. — (v. și **bresle**). — In Transilvania, industriile, mai ales ale metalelor, erau desvoltate și meșteșugarii sași exportau produsele lor în Țara-Rom. și Mold. (arme, obiecte de metal, podoabe, lucruri de îmbrăcăminte, etc.).

www.dacoromanica.ro

INEU (magh. Borosjenö). Comună în Jud. Arad, pe Crișul alb (6000 l.). La 1199 exista acolo o mânăstire, ruinată la finele sec. 15. Pe locul ei fu ridicată o cetățuie de lemn, prefăcută de zid la 1552 de G. Rakoczy, contra Turcilor. — O episcopie ortodoxă-sârbă a ființat la Ineu între 1600-1706 cu titlul de „Ienopole" (apoi la Arad).

INFANTERIA. Organizarea modernă a armatei, în Ț.-Rom. și Mold., începu după Regulamentul Organic (1830). In Țara-Rom. se formară atunci: 3 regimente de miliții (inf.) de câte 2 batalioane și 1 escadron de cavalerie; în Moldova 1 regiment mixt („muscateri") de 1 batalion și 1 escadron. In plus, trupe neregulate de grăniceri. — După unire, sub Cuza (1860), efectivele infanteriei erau de: 6 regimente de infanterie și 1 batalion vânători (plus 9 batalioane grăniceri de pază). — La 1868, Principele Carol reorganiză armata: 8 regimente de linie, 4 batalioane de vânători; și 8 regim. de dorobanți cu schimbul a 4 batalioane (create la 1872). — In campania din 1877, aveam 8 regimente de linie, 4 batalioane de vânători și 16 regimente de Dorobanți. — Efectivele din 1916: 40 regimente de infanterie + 40 de rezervă; 10 de vânători, și regim. de grăniceri. — (v. și **oastea, pedestrimea** pentru vremea veche; și **armata**).

INSCRIPȚII. Vechile inscripții, săpate în piatră, ne-au rămas de la locașurile religioase, pe pietrele tombale, cruci, etc. Afară de câteva excepții, până târziu în sec. 17, aceste inscripții erau slavonești. — Exemple de inscripții: — PISANIA unei biserici: „Eu Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu, Domn al Țării Moldovei și cu prea iubitul meu fiu Alexandru, am zidit această biserică care este în Borzești pe Trotuș, Adormirea prea sfintei născătoarei de Dumnezeu, întru rugăciune sie-și și întru pomenirea sfânt răposaților moși și părinți ai lor, care a început a se zidi în anul 7001 (1493) luna Iulie în 9 și s'a săvârșit în an. 7002, iar al Domniei sale an curgător al 38-lea, luna Octombrie 12". — Pe PIATRA DE MOR-

www.dacoromanica.ro

MANT. La monăstirea din Câmpulung: „Luna Noembrie 16 zile au răposat marele și autocratul Domn IO. Nicolae Alexandru Voevod, fiul marelui Basaraba Voevoda, în anul 6873 (1364), indiction 3; eternă fie-i aducerea aminte". — Din 1504, de la Putna: „Credinciosul Domn IO Ștefan Voevod cu mila lui IO. Nicolae Alexandru Voevod, fiul marelui Basaraba Voevod, ctitor și ziditor al acestui sfânt locaș, care aci zace și s'au mutat la locurile veșnice în anul 7012 (1504) Iulie 27". Din 1569, la Snagov: „A răposat roaba lui Dumnezeu monahia Eupraxia (Jupăneasa Marga) după moartea a patru fii ai ei, cari au fost tăiați. Vecinica pomenire. Mult întristata mamă păla moarte". — Pe un CLOPOT, la monăstirea Cotmeana: „In zilele bine credinciosului Domn Io. Dan Voevod, a făcut acest clopot jupânul Dragomir, fiul starețului Dragomir, în anul 6893 (1385) indiction 8". — Pe CLADIREA turnului clopotniță de la Monăstirea Dealu: „Cu mila lui Dumnezeu Io Radu Voevod, fiul lui Vlad Voevod, Domn a toată Țara-Românească, începu acest turn al sfântului părintelui nostru Nicolae, în anul 7007 (1499) luna August 26". — Pe PECETIA lui Vladislav I al Țării-Român.: „Ladizlaus Dei gratia Voivoda Transalpinus Banus de Zevrinio Dux de Fugrus" (1365). — Pe MONEDA aceluiaș Domn: „M. Ladizlai Waiwoda + Transalpini". — Pe o CRUCE a lui Leon Vv.: „In numele tatălui și fiului ridicat-am această cinstită cruce în numele Sf. Gheorghe, pentru pomenirea ce am avut în acest loc cu pribegii, când au venit de peste munte asupra Domniei mele în an. 7139 (1631), în luna August, Marți, Milostivul D-zeu, cu ruga Sfântului Gheorghe, supusuiau sub sabia Domniei mele și i-am biruit și căți au căzut în bătaie zac sub această movilă, iar crucea s'a ridicat în luna Februarie 20, an 7140 de la Cristos 1632". — La PALATUL de la Potlogi: „Aceste case de la temelia lor sunt înălțate de luminatul Domn Io. Constantin Basarab Voevod fiului său Constantin Brâncoveanul, începându-le și sfârșindu-le la leat 7206 (1698) și la al zecelea al Dom-

www.dacoromanica.ro

niei sale, ispravnic fiind Mihai ft. postelnic Corbeanul".

INSULA ŞERPILOR, în Marea Neagră. — (v. Şerpilor, ins.).

IOBAG. In Transilvania se numea astfel ţăranul şerb (ca „rumân" în Ţara-Român. şi „vecin" în Moldova); din cuvântul magh. jobbág, care în vremuri vechi însemna vasal, supus al Regelui. — Iobagii cetăţilor („Jobagiones castrorum") erau supraveghetori ai oamenilor de corvadă ai cetăţilor, slujbă îndeplinită de cnejii români. — Iobagii fură fixaţi pământului în sec. 14 de Carol-Robert. Liberarea lor se făcu după revoluţie, la 1849.

IOAN de la Cafa. Episcop grec în Transilvania, fără scaun; caterisit la 1456.

IOAN de la Prislop. Episcop român ortodox în Ardeal, 1585. Investit de Mihai Vodă Mitropolit la Alba-Iulia, pentru Transilvania, 1589-1601.

IOAN. — (v. **Ion**).

IOANIŢI, Ordinul Cavalerilor. Cavalerii Sfântului Ioan de Ierusalim (Ospitalierii), sub marele magistru Rembold, căpătară de la Regele Bela IV al Ungariei, la 1247, stăpânire asupra ţării Severinului (parte din Oltenia) şi a Cumaniei (din Ţara-Românească de apoi), în afară de stăpânirile Voevozilor români de acolo (Litean şi Seneslau). Această donaţiune a ţărilor asupra cărora Regele n'avea de altfel o stăpânire de fapt, nu fu urmată de aşezarea Ordinului în regiunile noastre: Nu avem nici o ştire despre evenimentele din acea vreme şi nici o urmă din cetăţile ce ar fi ridicat, dacă le-ar fi luat în stăpânire.

ION şi **FARCAŞ**. Cnezi sau voevozi ai Românilor din Oltenia în veacul 13. Printr'o diplomă din 1247, Regele Ungariei acordă pe 25 de ani Ordinului Cav. Sf. Ioan, ţara Severinului toată, cu knejatele sau teritoriile lui Ioan şi F. până la Olt. Aceşti mici Domni regionali stăpâneau după cum se vede din acel act, o parte din Oltenia, corespunzând probabil judeţelor de azi Dolj şi Romanaţi. (In acelaş document se vorbeşte de ţările voevozilor Liton şi Seneslau).

www.dacoromanica.ro

ION (**Ioan**). — Domni în Moldova:

ION I Despota. Domn 1561-63. — (v. **Despot**).

ION II cel cumplit (Armeanul) Domn al Moldovei 1572-74. Fiu natural sau pretins al lui Ştefăniţă Vodă şi al unei armene. Luă scaunul Moldovei de la Bogdan III şi domni cu cruzime, ducând o politică de duplicitate între Turci şi Poloni. In luptă cu Petru Voevod (Schiopul) susţinut de Turci. După câteva bătălii victorioase la Zilişte, Brăila, Tighina, fu lovit la Cahul de o puternică oaste turcească; silit să se predea, fu ucis de Turci (Iunie 1574).

ION III (Iancu) zis Sasul; fiu natural al lui Petru Rareş şi al Catrinei din Braşov. Domn M. 1579-82, în care timp jefui ţara. Mazilit, fu închis şi decapitat la Lemberg (1582).

In sec. 18-19 : ION Mavrocordat, Domn 1743-47. (v. **Mavrocordat**). — ION Calimah 1758-61. (v. **Callimaki**). — ION Sandu 1822-28 (v. **Sturdza**). — Domni în Ţ.-Rom. : ION Caragea 1912-18 (v. **Caragea**).

Pretendenţi şi feciori domneşti :

ION, fiu al lui Dan I al Ţării-Româneşti, † pribeag la Ragusa după 1403.

ION, zis Potcoavă (Sarpega), uzurpator al scaunului Moldovei, 1577.

ION Lungul, „Ion Vodă", ridicat Domn la 1581 de Lăpuşneni şi unii boeri ai Moldovei ; bătut de oastea lui Petru Vodă la Balota.

ION (Ivan). Adus la 1587 de Cazaci, ca Domn în Moldova, fu înfrânt la Tutova de oastea lui Petru Voev. Identitatea lui necunoscută.

ION Voevod, fiul lui Vasile Lupu. La 1639 Vasile Vodă plănuia să-i lase scaunul Moldovei, el urmând să-l ia pe al Ţ.-Rom. (1621 † 1640).

ION ALBERT. Rege al Poloniei, 1492-1501. Pornind la 1497 împotriva lui Ştefan al Moldovei, asediă în zadar Suceava şi fu înfrânt la întoarcerea în codrul Cosminului (Bucovina).

ION şi Ladislau fii lui Petru din Bârsău, cneji români din Banat, răsculaţi contra Regelui la 1380.

ION CEL NOU, sfântul, de la Suceava. Negustor

www.dacoromanica.ro

din Trapezunt, fu chinuit și ucis de Tătari la Cetatea Albă, 1332. Moaștele lui fură aduse (1402) de Alexandru cel bun la Suceava in mănăstirea Sf. Gheorghe, până azi loc de pelerinagiu al populației din Bucovina.

IONAȘ (Ioaneș) viteazul. Boer al lui Roman Voevod și următorii, în doc. Moldov. între 1391-1404.

IONAȘCO. Domnișor, ridicat sub numele de „Bogdan Vodă" de către Orheeni și Lăpușneni la 1592. Biruit de Aron-Vodă și călugărit.

IONAȘEȘTI. Sat în Tecuci, pe Siret: „Vadul Turcilor", până unde Ștefan Vodă îi urmări după biruința de la Podul-Inalt 1475.

IONESCU, Take. Om de stat, orator; jurisconsult. Șef al partidului conservator-democrat. Prim-Ministru în 1921. (1858-1922). — Familie din Ploești.

IONESCU, Nicolae. Profesor, om politic (1820-1905).

IONEȘTII Govorii. Sat în Vâlcea. Urmele așezărei romane de la Pons-Aluti. — (v. **Pons-Aluti**).

IORGA. Familie din Moldova; din sec. 18 la Botoșani. — Nicolae Iorga n. 1871. Profesor, istoric, literat. Prim-ministru, 1931. Opera sa vastă a adus cele mai mari foloase istoriei și culturei românești.

IORGOVAN (Iovan Iorgovan). Numele lui Hercule în tradiția populară, rămasă încă în Mehedinți, în jurul Cernei (apropierea vechilor băi zise ale lui Ercule). Acestui personagiu legendar i se atribue întâmplări de un mare interes pentru folklorul nostru. „Brazda lui Novac" ar fi urma lăsată de balaurul urmărit și ucis de Iorgovan (numele arată o influență sârbească).

IORGOVICI, Paul. Profesor și scriitor, patriot din Banat (1764-1808).

IOSIF. Cel dintâi arhiepiscop ortodox (mitropolit) al Moldovei la Suceava, după 1385, în domniile lui Petru, Roman și Alexandru. Fusese episcop de Cetatea-Albă.

IOSIF Naniescu. Mitropolit al Moldovei (1876-1902). De la 1873-76, episcop de Argeș. (1820-1902).

www.dacoromanica.ro

IOSIF Gheorghian. Mitropolit Primat al României 1886-93; retras, apoi reales 1896-1909. Fost episcop de Huși și al Dunărei de jos 1865-86. (1829-1909).

IOSIF II, Impăratul Germaniei (Austriei). Acest mare suveran se îngriji în mai multe rânduri de soarta nefericită a Românilor iobagi din Transilvania, în favoarea căror dete rescriptele din 1783 și 1785 (desființarea iobăgiei personale), cari însă nu avură urmare.

IO (prescurtare din Ioan). Siglă care preceda totdeauna (în acte oficiale, inscripții), numele Domnilor români. Imprumutat se pare în sec. 14 de la titulatura țarilor bulgari.

IPATESCU Grigore, General. In războiul din 1877, colonel comand. de brigadă la asediul Griviței (1836-95).

IRINA (Regina), Fiica lui Eremia Moghilă al Moldovei; soția lui Mihai Coribut, duce de Wisnoviecki. † 1616.

IRINA, Fiica lui Miloș Voevod, soția lui Albu de la Golești, † 1577.

IRINA (Botezata). Concubina, apoi soția lui Petru V. (Schiopul), mama fiului său Ștefan ; † 1592.

IRMILIC. Monedă turcească, care avea curs în țările noastre în sec. 18-19. — (v. **monede**).

ISABELA, Regina. Soția lui Ion Zapolia, Principe al Transilvaniei și Rege al Ungariei; fiica lui Sigismund al Poloniei. După moartea lui Zapolia, luptă să păstreze fiului lor Sigismund tronul, pe care îl cedă la 1551 lui Ferdinand. Se întoarse la 1556 și domni pentru fiul ei până la 1559. (Mormântul în biserica de la Alba-Iulia).

ISAC. Vistiernicul lui Ștefan și Bogdan al Moldovei, de la 1491-1508.

ISACCEA. Orășel pe Dunăre, în Jud. Tulcea. Vechiu târg tătăresc, apoi turcesc (Isak-Kioi) în sec. 16, pe ruinele cetății antice Noviodunum. Românii îl numeau altădată Oblucița, vad renumit al Dunării. Lângă oraș, ruine. Pare că acolo a fost vechiul oraș Vicina. — Pop. 4500 l. — (v. **Noviodunum** și **Vicina**).

www.dacoromanica.ro

ISACESCUL. Familie boer. din Mold. (Bucovina).— Gheorghe Isăcescul, căpitan al Bucovinei (1780-1860).

ISAIA de la Bacău. Logofăt mare între 1407—40.

ISAIA. Vornicul lui Ștefan c. mare și cumnatul lui. Tăiat de Domn la 1471.

ISAIA. Episcop de Rădăuți 1572-80. A compilat cronici.

ISLAZ. Sat mare la Dunăre, în Jud. Romanați. Stațiune romană la capul drumului Oltului spre Romula. Cetățue de pământ și șanțuri (s'au găsit sarcofagii, monede, obiecte diverse). — La 1848 Iunie 9, la Islaz s'au proclamat (de Heliade, Golescu, Magheru, Popa Șapcă) principiile de la cari porni mișcarea revoluționară.

ISMAIL. Oraș din Basarabia, port la Dunăre. In vechime era numit „Șmil" de Moldoveni (înainte de Genovezi). Pe locul unei antici așezări (poate Allobrix sau Smornes). Sub stăpânirea turcească era târg însemnat. Orașul actual e refăcut la 1810 de Gener. Tucicov. Moschee frumoasă, transformată în biserică de Ruși. Biserica Sf. Nicolae din sec. 16. Popul. (930): 25.000 loc. — **CETATEA** turcească de la Ismail, din sec. 16, ridicată pare-se pe locul unui fort genovez, deveni o fortăreață puternică, fiind refăcută modern pe la 1775. Părăsită de Ruși, după luarea ei la 1809, s'a ruinat. In perimetrul ei, cuprindea întreg orașul.

ISMAIL. Județ din Basarabia, dealungul Dunărei și Mării (vechea „Basarabie"). Din sec. 16 până la 1812 a fost stăpânit de Turci ca raia. Orașe: Ismail, reședința, Bolgrad, Chilia, Vâlcov. Bălți mari. — Suprafața 4210 kp. Populația (1930) 224.000 loc.

ISMAIL, Episcopia de. De la 1761-72 a fost la Ismail o episcopie a raialei și a Ucrainei. Mai târziu, 1864-78, a Dunărei de jos. Azi Ep. de Cetatea-Albă-Ismail.— (v. **Proilav** și **Dunăre** de jos).

ISNAF. O numire turcească (s. 18-19) pentru breaslă, corporație.

ISNOAVĂ (Iznov) de. Insemna în vechime: făcut din nou, a doua oară. Biserica făcută din isnoavă: reconstruită, din nou clădită.

www.dacoromanica.ro

ISPISOC. Numire veche în Moldova, pentru document, act, înscris.

ISPRAVNIC. Altădată cuvântul însemna în general: administrator, conducător, îndeplinitor. — In s. 18-19 capii sau cârmuitorii județelor se numeau ispravnici. Funcție și titlu înființat la 1741 de Const. Mavrocordat, în locul vechilor căpitani, vornici (și pârcălabilor în Mold.). De la finele sec. 19 erau doi de județ, unul administrativ, altul judecătoresc (de obicei un român și un grec). Sub Regulamentul organic ispravnicii luară numele de „ocârmuitorii județelor" (apoi în organizarea modernă Prefecți).— Ispravnici se mai numeau și slujbași cu atribuții de intendent: „Ispravnic de Curte"; și acei cari îndeplineau temporar o însărcinare pentru Domn: ispravnic al unei clădiri, biserici, etc. (de obicei un boer de încredere al Domnului). — (In vremea ocupațiunei austriace în Oltenia, erau de fiece județ ca judecători, câte 4 „ispravnici").

ISTRATI. Familie boer. din Moldova. — Constantin Istrati, savant chimist, profesor, scriitor, organizator (1850-1918). A lăsat o importantă colecție de obiecte antice (colecția „Maria Istrati-Capșa").

ISTRATIE (Evstratie) Vodă Dabija. Domn al Moldovei, 1661-66. (v. **Dabija**). — **ISTRATE** logofătul. (v. **Eustratie**).

ISTRITZA. Munte în Buzău, lângă Pietroasa, unde s'a găsit tezaurul lui Atanaric zis „Cloșca cu pui". (v. **Pietroasa**). Urme de așezare antică getă (Comidava?). — De acolo pleacă șirul de movile la câmp spre Dunăre (drumul Sciților, Geților?).

ISTROS (roman: Istrus și Histria). Veche cetate grecească din Dobrogea. — (v. **Histria**).

ISTRU (grec: Ister, roman: Hister). Numele Dunărei în antichitate. — (v. **Dunărea**).

ISVERNA. In Mehedinți. Lângă „Piatra lui Stan", aproape de Cerna, întărituri de pământ, șanțuri (dace sau romane).

ISVOARE. Lângă Bogdănești, Jud. Bacău, „zidurile de la Isvoare", unde ar fi fost o biserică catolică.

www.dacoromanica.ro

ISVORUL BARSEI. Sat pe Topolnița, în Mehedinți. Resturi romane la locul Martalogi. Tradiție despre „Jidovi“ și „Tătari“, „Vadul tătarului”.

ISVORUL FRUMOS. Pe marginea Dunării, în Mehedinți. Resturi de zidării, din valul (Brazda lui Novac) și din drumul roman. Punct de trecere al Dunării pentru calea romană spre răsărit, la Orevița. Dealungul ei, măguri.

ISVORANU. Neamul boerilor de la Isvor (în Jud. Olt) e cunoscut în Țara-Românească din sec. 15. — Dragomir, stolnicul lui Vlad Voevod 1495. — Badea Isvoranul, postelnicul, 1580. — Cernica Știrbei de la Isvor, vornicul, 1600, a cărui poreclă rămase numele familiei (v. **Știrbei**). — Din Radu Știrbei Isvoranul, vel armaș, apoi mare vornic sub Brâncoveanu, se trage ramura numită Isvoranu.

ISVORANUL. Schit în Jud. Buzău, la Isvorani-Grăjdana; probabil din sec. 16. Fost motoc al mănăstirei Mihai-Vodă din București (în biserică mormântul Mitropolit. Luca, 1629).

ISALNIȚA. Sat în Dolj. Biserica zidită de Petru Obedeanul vel armaș în 1706.

ISLIC (uneori „șlic“). Coafură, căciulă îmblănită (de obicei cu sobol), pe care o purtau boerii și Domnul cu începere de la sfârșitul sec. 17. Tare, și mai târziu (sec. 18-19) mai larg la vârf ca la bază, de formă exagerată, I. erea greu de purtat și foarte puțin estetic. (v. și **Guciuman**).

IȚCANI (Ețcani). Sat în Bucovina, aproape de Suceava. Mânăstirea de călugărițe (S-ta Maria), „a lui Ialcu“, fondată în prima jumătate a sec. 15 sub Alexandru cel bun, s'a risipit. Biserica actuală do la începutul sec. 17.

IUGA. Domn al Moldovei. (v. **Iurg** Koriatovici). — IUGA II, fiul lui Iurg Koriatovici și al Anastasiei. Ocupă la 1400, scurt timp, scaunul Moldovei (poate ca coregent sau înlocuitor al lui Ștefan I), dar fu înlăturat de Alexandru Voevod, cu ajutorul lui Mircea al Țării-Românești.

IUGA, Popa, de la Baia. Sfetnic de credință al lui

www.dacoromanica.ro

Alexandru cel bun al Moldovei, de la care primi multe moșii în danie (între 1424-39).

IUGA. Vistiernic al Moldovei sub Ștefan Voevod între 1460-81.

IUGA de Seliște. Familie nobilă din Maramureș (cunosc. sec. 15).

IULIANUS, Tettius. General roman; trimes de Domițian contra Dacilor, pe care-i înfrânse sângeros la Tape (în Banat) la 89.

IUNAC. Se numeau în Moldova prin sec. 15-16, ostașii sau voinicii.

IURAȘCU. Familie boer. din Moldova de jos. — Iurașco logofătul, 1605.

IURG (Iurie) Koriatovici. Principe litvan din Podolia, arătat de unele izvoare Domn al Țării Moldovei la 1373 (câtva timp alături de Petru I), ca soț al Anastasiei fiica lui Latzco-Vodă, chemat la domnie de boeri. Organizator al țării, în luptă cu Tătarii, și-ar fi avut scaunul la Bârlad. După cercetări noi, domnia lui e contestată de unii istorici.

IUSBAȘA. Ofițer turcesc, sutaș, cap peste o sută de oameni. Imprumutat în Țara-Român. la finele sec. 17. Iusbașa de fustași comanda garda de fustași ai Domnului.

IVAN VIEZURE. Domnișor (pretendent) ridicat la 1548 contra lui Radu Vodă VII; prins și tăiat de acesta.

IVASCO (Ioan). Fiul lui Petru V. Mușat, pretendent la domnia Țării Moldovei, pe care nu o căpătă, deși sprijinit de Regele Poloniei, 1400.

IZA, Râu de munte în Maramureș, afluent al Tisei.

IZLOZEANU. Familie de boeri din Moldova în sec. 16-17 (de la Lozna). — Gheorghe Izlozeanu, părcălab de Hotin, 1598. — Fiica sa Elisaveta, era Doamna lui Eremia Vodă Moghilă.

IZVOD. Insemnare, notă, listă, uneori și copie, în vechime.

www.dacoromanica.ro

Î

ÎMBRĂCAMINTEA. — Costume în vechime. (v. portul).

ÎNSEMNAREA. Tradiția sau obiceiul cerea odinioară ca Domnul, în Țara-Român. și Moldova, să nu aibă la față vreun semn sau mutilare. Deaceea Domnii puneau să „însemne" la nas pe pretendenți sau pe cei bănuiți că umblă după tron. Insemnarea se făcea prin tăerea, crestarea parțială a nasului sau a despărțirei dintre nări.

ÎMPROPRIETĂRIREA. Țăranii fără pământ, foști clăcași, au fost împroprietăriți în câteva rânduri în România, în sec. 19-20. In vechiul Regat al României cea dintâi s'a făcut la 1864 prin Legea rurală, cu moșiile Statului și cele particulare, apoi în măsură mai mică la 1879. — Exproprierea rurală hotărîtă după marele războiu și consfințită prin Legea agrară din Martie 1919 și Iulie 1921, răspundea unei nevoi și a fost un adevărat eveniment social. Prea radicală însă și defectuos aplicată, a slăbit producția agricolă. Toate moșiile mari (în diferite modalități) fură împărțite țăranilor cari luară în stăpânire 6.000.000 ha. (din cari 2.775.000 în România veche, 1.660.000 în Transilvania. Banat și părțile vecine, 1.500.000 în Basarabia, 75.000 în Bucovina); peste un milion de locuitori fură astfel împroprietăriți între 1919-24. (In Transilvania cu regiunile vecine și în Bucovina, o împroprietărire se făcuse prin decret împărătesc la 1854).

J

JABCA. Mănăstire de femei în Jud. Soroca, pe Nistru; fondată în sec. 17. Biserică modernă.

JACU român (magh. Zsakod). In Județul Târnava mică. Așezare dacă (obiecte și podoabe diverse).

JALEȘ. Râu de munte în Jud. Gorj, care unit cu Bistrița se varsă în Jiu.

www.dacoromanica.ro

JALEȘ, Județul de. Din vechime, în sec. 14-15, județul Gorjului sau o parte din el (și un colț N. E. din Mehedinții de azi) se numea de Jaleș, după râul Jaleș. Cea dintâi mențiune a lui o aflăm în documente din 1385.

JDIOARA. Sat în Jud. Severin, între Caransebeș-Lugoș. Acolo erea cetatea Sidovàr, a Banatului de Severin, în sec. 13-14.

JELERI (Zilar; ung. Zseller). Se numeau în Transilvania țăranii-clăcași, cei mai nevoiași, lipsiți de orice proprietate, lucrători cu ziua. După 1848 deveniră liberi, ca toți iobagii.

JEREBIE. In Moldova de sus se numea o bucată de pământ, rezultat al împărțelei hotarului unui sat între răzeși, după nevoia fiecăruia. Era o întindere nedeterminată, de obicei lungă și îngustă, nemăsurată, care varia după împrejurări. — (v. și **delnița** din Țara-Românească).

JGHIABU, Schit, lângă Cacova, în Vâlcea. Zidit la 1640 de Matei logofătul, pe ruinele unei biserici vechi de lemn, de la Radu Voevod din sec. 15 sau 16. Reînoită 1827. Pridvor interesant, zugrăvit. (Numele de la un jghiab de apă tămăduitoare).

JIANU. Familie boer. din Jud. Romanați.

JIBLEA. In Jud. Argeș, pe Olt, față de Călimănești. Intărituri de pământ, romane. — Satul e cunoscut în documente de la 1386. Biserica din sec. 17, de la o fostă mănăstire.

JICNIȚA (Jitniță). In vechime: magazie, depozit de proviziuni.

JICNICER (Jitnicer) mare. Slujbă boerească, în Moldova. Insărcinat cu magaziile (jitnițele) domnești de grâne. In vremea mai veche i se zicea : mare Jitnicer de Suceava.

JIDOSTIȚA. Sat în Mehedinți. Aflat în documente din vremea lui Vladislav Voevod, 1370.

JIDOVA. Localități în diferite părți ale Țării-Românești (cetatea Jidovei, Movila Jidovei, etc.), cu ruine, cetățui sau șanțuri atribuite „Jidovilor", oameni de altădată, uriași sau tătari. Cele mai multe

www.dacoromanica.ro

sunt rămășițe romane sau dace, altele preistorice, alte mai puține nu se pot determina. — (v. și **Jidovi**).

JIDOVA. In Județul Muscel, în apropiere de Câmpulung, la Grădiștea, ruine de castru roman (ziduri, inscripții, obiecte antice). Era o stațiune militară importantă pe drumul și valul din stânga Oltului de la Dunăre peste munte. Cetatea, de piatră, a fost ridicată sau reconstruită de Septimius Sever la 201. Pe locul ei fusese o mai veche așezare dacă, din care s'au aflat urme.

JIDOVI. Oameni legendari, puternici, uriași, căror poporul în Țara-Român. le atribue construcții vechi (cetăți, ruine), în general rămase de la Romani. „Jidov" trebue luat în înțelesul de ne-creștin, păgân. Acest cuvânt, care însemna odată probabil pe Tătarii-Kazari, și-a schimbat înțelesul cu vremea și a rămas un termen generic, neprecis. Construcțiile romane sunt pe alocuri atribuite și „Tătarilor" ; iar în mintea poporului aceste numiri sunt sinonime. In tradiția populară din Oltenia și Țara-Românească, prin „Jidovi" (și adesea prin „Tătari") trebue să înțelegem pe Romani (sau pe înaintașii lor Daci). — (v. și **Tătar**).

JIDOVIN (azi Berzovia). Sat în Jud. Caraș (Banat). Pe locul unde era Bersovia în vremea dacă și romană. Ruine antice. — (v. **Bersovia**).

JIDVEI. In Jud. Târnava-Mică. Mormânt scitic (arme, obiecte diverse).

JIJIA. Râu în Moldova, mlăștinos ; afluent al Prutului. Străbate județul Dorohoi, Botoșani, Iași și Fălciu.

JIJILA. Sat în Tulcea. Lângă apa Jijila spre nord, ruinele numite „Gherma", ale unei cetățui romane.

JILAVA. Sat la sud de București. Urme de așezare preistorică.

JITIANU (Jitia). Mânăstire lângă Craiova, la Balta verde. Fondată în sec. 16 de Basarabii-Craiovești. Reînoită de Doamna Bălașa a lui Constantin Vodă Șerban pe la 1655. Ruinele caselor monăstirii. (In

www.dacoromanica.ro

biserică morminte din sec. 17). Restaurată de curând.

JIU. Râul. Vine din Transilvania, prin defileul Lainici. Străbate Jud. Gorj și Dolj până la Dunăre, trecând pe la Tg.-Jiu și Craiova. Unul din cele cinci râuri mari ale Țării-Român. Lungime aproxim. 240 km. Afluenți : Motru, Gilort, Bistrița, Tismana, Amaradia. — In antichitate se numea Ravon. Numele Jiu (Gil, Jil) e de origină gotică, rămas de la Gepizi.

JIU, Banii de. — (v. **Ban**).

JIU. Bătălia din Valea Jiului în 1916 dete, între 13—19 Octombrie, frumoase succese armatei române ; atacul Germanilor reînceput la 29 Oct. se sfârși cu pătrunderea lor în Oltenia.

JIVCO, Negrul. Căpitan de beșlii, sârbi în serviciul lui Mihai-Viteazul (1599).

JOIMIR. Soldat mercenar, de dobândă, de obicei polon sau cazac ; în Moldova sec. 16—17.

JOLD însemna, în sec. 16—18, leafa soldaților mercenari (cuv. maghiar).

JOLDEA, Boer din Moldova, ales Domn în Septembrie 1562 ; logodit cu Roxanda, fiica lui Petru Rareș. După trei zile fu răsturnat de Lăpușneanu și închis într'o mânăstire.

JOPPECOURT, Charles de. Gentilom din Lotaringia, care lua parte în răsboaele Poloniei. Amintirile lui au fost scrise și publicate de Baret (1620) sub titlul : „Histoire sommaire... des derniers troubles de Moldavie", 1608—19.

JORA. Familie boerească din Moldova. Un Jora stolnicul la 1392. — Gheorghe Jora, Părcălab de Hotin 1528. — Antohi Jora, Hatman, apoi mare Logofăt, a jucat un rol însemnat în politica Moldovei la sfârșitul secolului 17.

JOSA de Som, Iosif. Comite al Timișoarei 1494—1510. Bătu pe Turci la Vidin. Român din Banat.

JOSIKA (Jozsika). Familie nobilă maghiară din Banat, de origină român. — Ștefan J., cancelar al Princ. Sigismund Bathori 1595. — Ioan, baron J., Guvernator al Transilvaniei 1822—34.

www.dacoromanica.ro

JUCU de Sus. In Jud. Cluj. Rămășițe protoistorice dace (ornamente, obiecte diverse).

JUDEC (Jude, Județ, judeci). Cuvânt străvechi românesc, judec vine de la latin. judex. Odinioară: stăpân ereditar al unui sat sau comunitate, cu dreptul de judecată, subordonat sau nu unui Voevod, în epoca de orânduire patriarhală a Țării-Românești înainte de sec. 13. — Cu timpul, numirea de judec s'a întins la întreaga clasă socială a oamenilor liberi, stăpâni de moșie, boeri, însemnând în Țara-Român. până pe la 1700 pe omul liber, proprietar, în opoziție cu omul serv sau rumân. „A judecia" de altfel, înseamnă a libera din rumânie. — In Moldova, sub numele de Jude (plural: juzi), pare că se înțelegea în sec. 15 și capul unui sat (câte unul sau doi). Juridicția lui se chema „judecie". — (v. și **cneji**).

JUDECATA (Justiția). Din vechime încă (sec. 14-15), pricinele criminale și unele civile se judecau și în Țara Rom. și în M. de marele Vornic (în Oltenia de marele Ban). In fiece județ din Ț. Rom. căpitanul sau vornicul (în Moldova părcălabul sau starostele) era și judecător al pricinilor mai mici. Afacerile privitoare la proprietate, întăriri de stăpânire ale pământului, crimele boerilor ,apelurile judecăței marelui Vornic, se judecau de Domn în Divan, cu boerii mari de sfat. (In lipsă-i prezida Mitropolitul sau, în Țara Rom. marele Ban). Judecata se făcea după obiceiul țării (ca probe: jurământul, jurătorii, acte), cu vechia procedură patriarhală, simplă. (v. și **divan** și **pedepse**). — In veacul 18 se introduc forme noi și se fac condice de legi; pravilele din sec. 17 erau părăsite de mult (v. **Legi**). — Alexandru Ipsilanti înființase (1780) câte un judecător de județ, iar la București 3 „departamenturi" (două civile și unul criminal). Hotărîrile lor se apelau la „Departamentul veliților boeri" (de 12), care se forma în Inalt divan domnesc, atunci când prezida Domnul. — Reforma Justiției prin Regulamentul organic, la 1831, prevedea: „Inaltul Divan" (prezidat de marele Ban), care judeca apeluri de la „Divanul judecătoresc" (erau

www.dacoromanica.ro

două în Țara-Român, la București și Craiova; în Moldova la Iași, civil și criminal). Tribunalele de prima instanță se numeau „Judecătorii de județ" („de ținut" în Moldova). O înaltă „Curte de revizie" (mai târziu Curte de Casație la 1861), servea de control. — Organizarea judecătorească actuală (Curtea de Casație, Curți de Apel, Tribunale, Judecătorii), e creată sub Cuza la 1865, și a primit de atunci mai multe modificări. Această organizare a vechiului Regat a fost întinsă la 1919—20 și în Transilvania și celelalte țări reîntoarse României, până atunci sub regimul judecătoresc din Ungaria, Austria și Rusia. — (v. și **Justiția**).

JUDEȚ. O formă a cuvântului vechiu „judec" (v. mai sus). Insemna în genere căpetenie, judecător, din vremea dinainte de întemeierea Țării-Românești. De la exercitarea autorității jud., vine numele teritorial de „județ" (v. mai jos). — In sens restrâns, localizat, a rămas până târziu (sec. 18) numirea de județ pentru capul administrației (primar act.) unui târg în Țara-Rom. (după cum era șoltuzul în Moldova, unde în vremea vechie, jude se numea capul satului).

JUDEȚ, județe. Țara-Românească e împărțită din vechime în județe, pe cari le aflăm din sec. 15 aproape în numărul și formația teritoriala de azi. Origina lor e legată de autoritatea unor vechi județi-voevozi din veacul de mijloc, păstrând numele acestei rânduiri. Organizarea județelor e desigur datorită Domnilor din sec. 14. De atunci în capul județelor era un pârcălab, căpitan, vornic sau ban, cu sarcini administrative, militare și de judecată, pe cari nu le cunoaștem bine. In sec. 18 fu înlocuit cu ispravnicul al cărui urmaș modern (de la 1864) e prefectul. — Unele județe, cunoscute din vechime, au dispărut (Jaleș, Motru, Secueni, Gilort, Balta); celelalte și-au păstrat numele. Aceste nume vin în mare parte de la râuri (11), altele de la configurația solului (Muscel) sau dela populație (Vlașca), de la nume de oameni (3 : Mehedinți, Romanați, Vâlcea), sau de

www.dacoromanica.ro

la orașe (1). — In Moldova, judeţul se numea „ţinut"; numele de judeţ a fost introdus numai după Unire (v. şi **ţinut**). — Judeţele din Transilvania, Banat şi ţările alăturate, corespund comitatelor ungare dinainte de 1918.

JUDEŢELE ROMANIEI. In Ţara-Românească: Argeş, Buzău, Brăila, Dâmboviţa, Dolj, Gorj, Ialomiţa, Ilfov, Mehedinţi, Muscel, Olt, Prahova, Romanaţi, R.-Sărat, Teleorman, Vâlcea, Vlaşca. — In Moldova: Bacău, Baia (fost Suceava), Botoşani, Covurlui, Dorohoi, Fălciu, Iaşi, Neamţu, Putna, Roman, Tecuci Tutova, Vaslui. — In Bucovina: Câmpulung, Cernăuţi, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava. — In Basarabia: Bălţi, Cahul, Cetatea-Albă, Hotin, Ismail, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Tighina. — In Dobrogea: Constanţa, Caliacra, Durostor, Tulcea. — In Transilvania: Alba, Braşov, Ciuc, Cluj, Făgăraş, Hunedoara, Mureş, Năsăud, Odorhei, Sălaj, Sibiu, Someş, Târnava-Mare, Târnava-Mică, Trei-Scaune, Turda. — In regiunea de N-V: Arad, Bihor, Satmar; Maramureş. — In Banat: Caraş, Severin, Timiş-Torontal.

JUGARIT. Dare pe căruţă la intrarea în târg; numită aşa fiindcă se lua „pe jug" de doi boi, mai târziu pe o vită.

JUMATATE. Boeri din Moldova în sec. 14—15: — Ion Jumătate, sfetnic al lui Alexandru-Vodă 1403-15; — şi fiul său Jurj 1418-30.

JUNGHIU (Jungher). Armă, pumnal care se purta la brâu (dolch germ., dague). De unde acţiunea de „a înjunghia".

JUPAN. Titlul ce se da boerilor din Ţara-Românească şi Moldova („jupân Radu", „jupâne Vornic"), din sec. 14—18. (Prescurtarea „pan" era întrebuinţată în Moldova). Cuvânt slav de origină, se afla şi la Maghiari tot în înţeles de nobil. Schimbându-şi valoarea, din sec. 18 se generaliză, sfârşind în al 19 cu înţeles pejorativ. In sec. 18, jupân începe a fi înlocuit cu „cocon".

JUPANEASA (şi Jupâniţă). Femeia nobilă; soţia şi fetele boerilor (sec. 14—18). Inlocuit în urmă cu ter-

www.dacoromanica.ro

menul de „cocoană“, căzu ca şi titlul masculin, în domeniul comun şi ajunse să însemne fata din casă, servitoarea.

JUPANEŞTI. Sat în Muscel. Biserica din 1742 cu şcoală din sec. 18.

JURĂTORI. La pricinele între părţi, legile vechi cereau ca un număr de jurători „oameni buni“ (adică de bună reputaţie), să jure pentru una din părţi. Spre a dovedi contrariul, partea cealaltă trebuia să aducă un număr îndoit de jurători („s'au sculat Petru de au jurat cu 12 boeri şi au luat hotarul, dar pe urmă iarăşi s'au scultat şi stareţul de au jurat cu 24 de boeri şi au luat înapoi acel hotar...“, 1490). Aceasta se chema „a lua lege“ pentru ceilalţi („au luat lege 24 boeri peste acei 12 boeri“). — Jurătorii trebuiau să fie de aceeaşi stare socială cu părţile în pricina ; iar între femei erau tot femei. — Jurământul cu „brazda în cap“, obicei străvechi, se lua în cazuri de contestaţie de hotar.

JURCA. Familie nob. român. din Maramureş.

JURGEA. Familie boer din Moldova de jos (Negrileşti, ţinut Tecuci); cunoscută din sec. 16.

JURILOVCA. Sat în Tulcea. Ruine antice. — (v. **Bisericuţa**).

JUSTIŢIA. (Pentru justiţia în vechime v. **Judecata**). — Instanţele actuale de judecată ale României sunt : Inalta Curte de Casaţie şi Justiţie la Bucureşti (înfiinţată 1862) ; Curţile de apel (la Bucureşti, Craiova, Galaţi, Iaşi, Constanţa, Braşov, Cluj, Timişoara, Oradea, Târgu-Mureş, Cernăuţi, Chişinău) ; Tribunalele (unul la reşedinţa fiecărui judeţ) ; Judecătoriile de pace.

K

KALIACRA. Cetate pe malul Mării, în Dobrogea. — (v. Caliacra).

KALINDERU. Familie stabilită sec. 19 în Bucureşti.—Ioan K. (1840—1913), scriitor, romanist, consilier al Regelui Carol.

www.dacoromanica.ro

KALINIKIA, Doamna. Principesă bizantină sau din familia regească a Serbiei ; soția lui Radu I al Țării-Român. (1370).

KALLATIS. Oraş antic grecesc la Mare, în Dobrogea unde e astăzi Mangalia. Fondat de coloni din Heraclea pontică, prin sec. 6. a. Cr. Ruine importante (zidurile cetăței, terme romane, sculpturi, inscripții, vase, obiecte diverse). Infloritor în epoca romană ; mai târziu stațiune maritimă bizantină, apoi genoveză. — (v. şi **Mangalia**).

KAPRI. Familie din Bucovina.

KARADJA (Caradja, Caragea). Familie veche greacă aflată în Constantinopol din sec. 15, din care Poarta numi Domni în Țara-Românească : — Nicolae, fost Dragoman al Porței ; Domn la 1782—3. — Ioan Karadja, Domn 1812—18. El hotărâ compulsarea şi publicarea (1816) legilor cunoscute sub numele de „Condica lui Caragea". († 1844).

KARA-IFLAK. Numele pe care îl dau Turcii Ț. Rom. (Valahia neagră). Moldova de asemenea era numită de Turci Kara-Bogdan.— Denumirea de „neagră", din cauza pădurilor, o avea Ț.-R. (Cumania), din sec. 13.

KARLSBURG. Numele german al oraşului Alba-Iulia, după 1715. Latin : Alba Carolina ; maghiar : Karoly Fehérvár. — (v. **Alba-Iulia**).

KEAN. Voevod slav în partea de S. V. a Transilvaniei, pe lângă Mureş, la venirea Maghiarilor, sec. 10.

KECSKES. Cetate a Regilor Ungariei ; în jud. Alba, Transilvania.

KEMENY de Gyero-Monostor. Familie de magnați maghiari, probabil de origină română (sec. 13). — Ioan Kemény, principe al Transilvaniei, 1661-62 (1607—62). Susținut de Impăratul Leopold în contra lui Apaffy, căzu în lupta de la Selăuş. — Ladislau, comite K., guvernator al Transilvaniei 1758—62. — Iosif, comite K. istoric (1795—1850).

KENDEFI (Kendes) de Malomviz. Familie din Hațeg ; coborîtoare din Cânde (Kende), nobil român în sec. 14.

KERESD (Kreisch, Criş). Cetate în Trans. (v. **Criş**).

www.dacoromanica.ro

KERZ. Mănăstire din veacurile de mijloc, în Făgăraş. — (v. **Cârţa**).

KESCO. Familie boer. din Basarabia, originară de la Lucavaţ (Bucovina) şi numită Cazacu în sec. 17.- Pătraşcu Keşco mare Logofăt, 1611. — Natalia (n. 1859) fiica lui Pavel Kesco, Regină a Serbiei, soţia lui Milan I.

KEVE. O veche cetate din sec. 11, la N. de Mureş (la Cuvin în J. Arad), distrusă în al 16, a dat numele comitatului Keve, cunoscut din sec. 12-16. (părţi din act. Jud. Timiş, Arad şi Caraş).

KEZDI-VASARHELY. — (v. **Târgu-Secuilor**).

KIAJNA (Despina). Doamna lui Mircea II (Ciobanul) al Ţărei-Româneşti; fiica lui Petru Rareş al Moldovei şi a Elenei. Femee ambiţioasă şi intrigantă, luptă pentru menţinerea în scaun a fiului ei Petru-Vodă. † 1588 în surghiun la Alep.

KILIA, Cetatea. — (v. **Chilia**).

KINAMOS. Cronicar bizantin din sec. 12. Aminteşte de Românii din părţile noastre la 1146.

KIR. Titlu care în vechime preceda numele elesiasticilor (arhierei, egumeni). Se da uneori şi la boeri în sec. 18 (cuv. grecesc = domn).

KIRALY, Adalbert. General al lui Sigismund Bathori, trimes cu oaste ajutor lui Mihai-Vodă. La 1595 bătu în mai multe locuri pe Turci (Silistra, Brăila, Nicopol) şi luă parte la Călugăreni. † 1596 în Moldova, în luptele cu Polonii.

KISELEFF, Pavel Dimitreivici, comite. General rus. Dela 1829—34 guvernator general al Ţării-Rom. şi Moldovei, cu titlu de Preşedinte al Divanului, pe timpul ocupaţiei ruse ce urmă tratatului de la Adrianopol. Administră ţările româneşti cu înţelepciune şi bunăvoinţă, făcând multe reforme bune. Aplicarea Regulamentului organic e opera lui. La 1858 luă parte la conferinţa de la Paris pentru reorganizarea Principatelor (1788—1863).

KLAUSENBURG. Numele german al oraşului Cluj.

KLEIN (Micu), Ioan Inocent, baron de Sad. Episcop unit al Transilvaniei 1730—51, la Făgăraş şi la

www.dacoromanica.ro

Blaj, unde era un centru religios al Românilor (1692—1768 Roma). — Samoil, nepotul lui, a lăsat scrieri istorice şi filozofice (1745-806). — (v. şi **Micu**).

KNEAJNA. Doamna lui Ştefan Lăcustă, Domn al Moldovei † 1542 (mormântul la Bistriţa).

KNEJ (Knez). — (v. **Cneji**).

KOGĂLNICEANU. Familie boer. din Moldova (Fălciu—Basarabia). — Enache Kogălniceanu a scris Letopiseţul Moldovei dintre 1733—74. — Mihail Kogălniceanu (1817—1892), om de stat, patriot, orator, scriitor. Şef al guvernului lui Cuza (în 1863—65), a realizat împreună cu Domnul mari reforme pentru ţară, după ce fusese cel mai energic susţinător al Unirei. La 1878 a apărat cu tărie la Berlin drepturile României. A publicat „Letopiseţul Moldovei" şi scrieri istorice.

KOKEL (maghiar Küküllö). Numele german al râurilor Târnava din Ardeal.

KOKELBURG. Numele german al oraşului Dicio-San-Martin.

KOLOZS. Comitat maghiar al Transilvaniei, jud. Cluj de astăzi.

KOLOZSVAR. Numele maghiar al oraşului Cluj.

KONAKI. Familie boer. din Moldova de jos; cunoscută din sec. 17. — Costache Konaki, mare Logofăt, scriitor (1777—1849).

KONIEPOLSKI. Boer polon, însurat cu fiica lui Vasile V. Lupu, fostă soţie a lui Ambrosie Grillo.

KÖNIGSEGG, Carl, Graf zu. General. Comandant general al Transilvaniei şi în Oltenia, 1720—26.

KONSTANTIA. Numele bizantin al oraşului Constanţa act., în sec. 10-15. (Dela Constantia sau Costantiana, sec. 4).

KORECKI, Samuel. Boer mare polon. Impreună cu Wisnowiecki, susţinu cu oaste pe cumnatul său Alex. Movilă, la 1615. Prins de Turci după o luptă, fu închis la Constantinopol.

KORIATOVICI, Jurg. — (v. la **Jurg**).

KORNIS, Farkaş. Capul Secuilor, devotat lui Sigismund Bathori pe care-l ajută să reia tronul Ar-

www.dacoromanica.ro

dealului la 1598. — Gaspar Kornis, general, consilier al lui Mihai-Vodă în Ardeal. — Din familia maghiară Kornis au fost guvernori ai Transilvaniei : comitele Sigismund K., 1713-31 ; şi com. Ioan, 1837-50.

KOSTAKI. Familie din Moldova, cunoscută din sec. 15 : — Boldur, vornicul, boer al lui Ştefan-Vodă. — Kostaki, vel sluger, la finele sec. 16.—Gavril Kostaki, mare vornic, însemnat în sec. 17 ; † 1689. — Lupu, fiul său, mare vornic, Caimacan la 1711, a jucat rol politic la începutul veacului 18. Tăiat de Turci la Constantinopol, 1716. — Constantin, mare Logofăt, caimacam la 1727 († 1736). — Veniamin Kostaki (1768—1846), Mitropolitul Moldovei, prelat vestit, patriot şi sprijinitor al culturei. — Manolake Kostaki Epureanu (1824—81), om politic. — (Mai multe ramuri din această familie, cu numele de : Lăţescu, Boldur, Epureanu, Negel).

KÖVAR. Cetate în comitatul Satmar.—(v. **Chioru**).

KRANEA. Aşezământ grec antic, la Mare. Astăzi Ekrene în Dobrogea nouă. Urmele castrului roman, resturi antice.

KRASSO-Szöreny. Numele maghiar al Comitatului Caraş-Severin din Banat.

KRETZULESCU. Strămoşii boerilor de la Baloteşti şi de la Kretzuleşti (Dâmboviţa), aveau din sec. 15 moşii în Argeş şi Vâlcea (boerii de la Corbi şi Voinigeşti). — Vintilă paharnicul de la Baloteşti trăia în sec. 16. — Stanca, Doamna lui Mihai-Vodă, † 1603. — Stan logofătul de la Kr. 1620. — Dragomir, mare vornic şi Ban † 1650. — Radu Kretzulescu, mare logofăt, jucă un rol însemnat în politica Ţării-Româneşti, cap al partidei Kretzuleştilor şi Cantacuzenilor şi duşman al Grecilor. Caimacam la 1672, † 1680.— Iordache, marele vornic (1680—1746), ginerele lui Constantin Brâncoveanu. — Constantin, mare Ban 1756—7. — Toma, mare Ban 1764—1776. — Manolache, fiul lui Constantin, mare vornic şi Ban 1807-12; († 1815). — Constantin, om politic, ministru prezident (1809—1854). — Nicolae, om politic, preşedintele Consiliului sub Cuza (1812—1900).

www.dacoromanica.ro

KREUZBURG. Cetate a Ord. Cavalerilor teutoni în Ț.-Bârsei, ridicată la 1217, se credea la Teliu (Nyen), dar probabil la Pasu-Tătarului, unde sunt ruine.

KRONSTADT (în documente latinești : Corona). Numele german al orașului Brașov.

KRUPENSKI. Familie boerească din Moldova, unde e stabilită în prima jumătate a sec. 17. Coborâtoare din vechia familie polonă Rosa. — O ramură în Basarabia.

KUCIUK-KAINARGI. Sat aproape de Silistra, unde s'a încheiat la 1774 pacea între Turci și Ruși. — (v. **Tratate**).

KÜKÜLLÖ. Numele maghiar al Comitatelor Târnava din Transilvania.

KÜKÜLLÖVAR. Cetate în Ardeal. — (v. **Cetatea de baltă**).

KUNIMUND. Cel din urmă Rege al Gepizilor din țările noastre, căzut în lupta cu Lombarzii și Avarii la 566.

KURT-Mehmet Pașa. In dezordinea ce urma la Iași plecărei lui Cantemir la 1711, acest turc ocupă scaunul țării câteva zile.

KUTEN. Căpetenie sau rege al Cumanilor din Țara Rom. Gonit de Tătari, trecu în Ungaria cu poporul lui pe la 1240, așezându-se între Tisa-Dunăre. Printre căpeteniile care-l însoțeau, mulți aveau nume românești : Turtul, Mantu, Hursu, Gubul, Nester.

L

LACUL DOAMNEI. In Jud. Vâlcea, la Ocnele-Mari, pe deal. Legenda unei biserici scufundate.

LĂCULEȚE. Sat în Jud. Dâmbovița. Biserica de la Matei-Vodă și Doamna Elena, din 1645 ; refăcută de Brâncoveanu.

LACURI. La Deleni, în Jud. Botoșani, ruine dintr'un schit fondat la 1724 de Iordache Cantacuzino.

LĂCUSTEANU. Familie boerească din Țara-Rom. (Vâlcea), cunoscută în documente din sec. 16. —

www.dacoromanica.ro

Vodă banul, ucis de Radu-Vodă la 1611. — Ştefan, episcop de Râmnic 1673—93. — Ştefan, caimacan la Craiova, 1815.

LĂCUSTENI. Sat în Vâlcea. La „Valea Mănăstirei", ruine de biserică.

LĂCUSTENI. Sat în Jud. Romanaţi. Biserica din 1710 de la Radu Lăcusteanu, paharnic şi Hagi Stoian. De acolo familia Rusu-Lăcusteanu.

LACZKFY (Latzcfi). Familie n. maghiară. Mari demnitari regeşti în sec. 14, din cari mai mulţi voevozi ai Transilvaniei: Ştefan † 1354, — Andrei, comite a Secuilor 1342, învingător al Tătarilor în Moldova, voevod al Trans., Vice-Rege la Neapol † 1359. — Dionis, Voevod al Transilv. 1359—66 şi comite de Timiş. — Nicolae, voevod 1367—9, comandă oastea Regelui Ludovic contra lui Vladislav al Ţării-Rom. şi căzu în bătălia cu Dragomir la 1369. Emeric, fiul lui Ştefan, Voevod 1369-72, apoi Palatin. — Ştefan II, voevod 1372—76, tăiat de Regele Ludovic; — Ladislau, comite de Arad, 1421.

LADISLAU, Voevod al Transilvaniei 1307—12. Puternic şi popular, se ridică contra Regelui Carol Robert, care porni contra lui şi apoi se împăcă. Fiii săi Ladislau cel mare şi Ladislau cel mic, răsculaţi la 1316, fură înfrânţi de Rege. (v. şi **Apor**).

LADISLAU de Doboca. Boer înrudit cu Vladislav I Voev., căruia Domnul îi făcu danie la 1372 mai multe moşii în ţara Făgăraşului pentru vitejia lui în luptele cu Turcii şi Bulgarii.

LAEŢI. Ţiganii nomazi „de lae", veniţi în ultimele secole de peste Dunăre, cutreerau ţările noastre practicând diferite meserii (de obicei fierari, arămari). Erau orânduiţi printre ţiganii Domniei, cărei plăteau un bir. Cete din această categorie de ţigani au rămas până astăzi.

LAHOVARY. Familie boer. de origină greacă, în Ţara Rom. pe la sfârşitul s. 18. — Alexandru Lahovary (1841-1897), om politic, orator, unul din conducătorii partidului conservator. — Iacob, general, om politic (1846—190). — Ioan (1848—1915), om politic.

www.dacoromanica.ro

LĂICAI. Sat în Muscel. Tradiția luptelor între „Negru-Vodă" și Tătari pe dealu Piscu-Olarului.

LAINICI. Schit în jud. Gorj, în strâmtoarea Jiului. Fondat de familia Păianu în sec. 18.

LAIOT (Laiotă, cel negru), porecla lui Basaraba II Voevod. — (v. **Basaraba**).

LAIOT. Un voevod L. (Voyvoda Laysta), probabil din neamul Domnilor Ț.-Rom., trăia la începutul s. 14.

LAIOT (Basaraba). Pretendent domnesc în sec. 16. Impreună cu Stroe și alți boeri veni cu oști din Banat, biruind pe Radu Vodă (Paisie) ; peste două luni fu ucis de acesta în luptă la Fântâna Țiganului, 1544.

LAMBRINO. Familie boer. din Moldova, stabilită acolo la finele sec. 17. — Alexandru L., general (1855-1926).

LAMOTESCU. Familie boer. din Ț. Rom. ; numită (sec. 17) după moșia Lămotești din Ilfov.

LANCRAM. In jud. Alba. In sec. 16 boeri pribegi din Țara Rom. zidiseră acolo o mânăstire ; risipită.

LANNOY, Guillebert de. Gentilom al ducelui de Burgundia, trimes de Regele Henri al Angliei ca sol la Vitold, Mare-Duce al Litvaniei. In ale sale „Voyages et ambassades" povestește trecerea lui prin Moldova la 1421.

LAPATTI. Familie, în Ț. Rom. din sec. 18.

LAPOȘ. Sat din jud. Buzău. Tradiția despre Doamna Neaga. Locuri la Lapoș și împrejurimi : Biserica Doamnei Neaga, din cari zidării ; puțul Doamnei (un colac), drumul Doamnei, poiana și grădinile.

LAPOS. Râu în Transilvania, afluent al Someșului. (Jud. Someș și Satmar).

LĂPUGIU. Sat în Hunedoara. O biserică veche și interesantă de lemn.

LĂPUȘATA. In Jud. Vâlcea. Pe dealul Mărarului „movila lui Mircea" ; tradiții despre Mircea-Vodă.

LĂPUȘNA. Sat în Jud. Lăpușna. Cunoscut ca târg cu însemnătate în sec. 15, și scaun al ținutului.

LĂPUȘNA. Ținut vechiu al Moldovei, numit după târgul Lăpușna. Astăzi județ, cu reședința la Kișineu. Suprafața 4180 Kp. Populația 422.000 locuitori.

www.dacoromanica.ro

LĂPUŞNEANU. Porecla lui Alexandru IV, Domnul Moldovei, fiu natural al lui Bogdan Voev. cu Anastasia de la Lăpuşna. — (v. **Alexandru**).

LARGA. — In jud. Bacău pe Trotuş. Biserică din 1790, de la Constantin și Maria Ghika.

LĂRGAŞENI. In jud. Tecuci. Biserica satului de la Vornicul Costake Konaki, 1785.

LĂRGIANA. Staţiune romană în Dacia. La Sutor actual, lângă Zimbor, jud. Cluj.

LASKI. Albert. Magnat polon; ajută lui Iacob Despot să răstoarne pe Lăpuşneanu la 1561.

LATINĂ, limba. Nu avem ştiinţă dacă acte din Ţara Rom. anterioare sfârşitului sec. 14, când apare limba slavonă la Curte, erau scrise în latineşte (nu există nici un act cunoscut înainte de 1365). Intrebuinţarea limbei latine, redusă, o aflăm în sec. 14—15 la inscripţiile monedelor, a peceţiilor domneşti şi la redactarea hrisoavelor Domnilor noştri pentru Făgăraş şi alte părţi, rareori la inscripţii lapidare. Mai târziu, cancelaria domnească din ambele ţări o întrebuinţa pentru corespondenţa diplomatică în afară.

LATORIŢA (Lotriţa). Râu de munte în Jud. Vâlcea, afluent al Lotrului.

LATZCU (Ladislau). Domn al Moldovei 1365-73, fiul lui Bogdan I și al Mariei. Avea scaunul la Siret, unde se înfiinţă în domnia lui o mănăstire dominicană şi episcopie catolică. Soţia lui era Ana, iar fiica Anastasia, măritată cu Jurg Koriatovici.

LAŢESCU. Familie din Moldova, o ramură a familiei Kostaki.

LAURENT. Ban de Severin 1263 şi 1290, învingător al Bulgarilor.

LAURIAN, August Treboniu. Profesor la Bucureşti, literat, istoric (1810-1881). A publicat cu Bălcescu: „Magazin istoric pentru Dacia".

LAVRA. Cuvânt slav: mănăstire mare, templu.

LAZĂR, Gheorghe. Profesor din Transilvania; promotor al mişcărei de redeşteptare a culturei naţionale în Ţara-Român. Infiinţă şi conduse şcoala românească de la Sf. Sava, în Bucureşti (1779-1823).

www.dacoromanica.ro

LAZU. Familie boer. din Moldova (ținutul Suceava), cunoscută din sec. 17.

LAZUR. Piatră albastră de podoabă, numită în Apus „lapis lazulli".

LAZURI. Boerii de la Lazuri (Dâmbovița) din sec. 15, sunt acelaș neam cu cei de la Băleni, Ruși și Nucet.

LEAGĂN. Căruța cu leagăn, caretă, o aflăm în Țara-Român. pe la începutul sec. 16.

LECCA. Familie boer., în Țara-Românească spre sfârșitul sec. 16. De origină din Corsica (comiții de Cinarca și L. în sec. 12-16). — Aga Lecca, mare comis, unul din generalii de frunte ai lui Mihai Viteazu ; comandă călărimea la Călugăreni și Mirăslău, Căpitan de Chior și Gherla, sol la Viena (1550-1607). — Radu L., mare Spătar, decapitat de Radu-Vodă Mihnea la 1617. — Mihu, mare Spătar la 1630 în lupta de la Dudești, mare Ban al Craiovei 1630-1 († 1640). — Preda, Spătar, 1645 ; și fiul său Barbu. căpitanul de Roșii † 1699. — Constantin (1810-1887), pictor (portrete, istorice), literat. — George, ofițer super. de caval., comandă călărașii de Gorj în șarja de la Vadin, Oct. 1877. (1842-1899).—(v. și Literatura).

LECCA. Familie boer. din Moldova (Bacău), unde e cunoscută din sec. 17 (o ramură din familia Lecca din Țara-Rom.). — Dimitrie Lecca, General, om politic; în 1877 a comandat div. I-a la Plevna (1832-1888).

LECHINȚA. In Jud. Târnava-mică, pe Mureș. Urme de așezare dacă.

LEDERATA. Pe Dunăre, la gura Carașului, în Banatul sârbesc la granița actuală, se afla Lederata, cetate romană la capul drumului spre Ulpia Traíana, în legătură cu Viminacium de pe malul drept. Refăcută puternic de Justinian în sec. 6 (Literata).

LEFEGII. Ostași cu plată, români sau străini, cari formau gardă Domnului în Țara-Rom., comandați de căpitanul de L. Numărul lor nu pare a fi trecut de o mie în sec. 17 (erau mai ales Sași), când purtau de obicei vestminte galbene. „L. Spătarului" o gardă

www.dacoromanica.ro

a marelui Spătar, formau o companie sub ceaşul spătăresc.

LEGI (legiuri). După Pravilele lui Matei-Vodă şi a lui Vasile Lupu cari nu fură decât rare ori aplicate, nu se mai făcură codice de legi până la finele sec. 18. Alexandru Ipsilanti puse să se întocmească în Ţara-Rom. „pravilniceasca condică" la 1780, înlocuind obiceiul pământului încă în întrebuinţare. — Ion Caragea la 1810 în Ţara-Rom. (Condica lui Caragea, compilaţiune din greceşte) şi Scarlat Calimah în Moldova, aplicară condicele de legi (cod civil) rămase în vigoare până pe la 1845. Sub Regulamentul organic aveam o condică criminală „a Adunării obşteşti" ; în Moldova condica criminală din 1826. — Legile moderne, compilate după codul Napoleon, au fost promulgate sub Cuza. (Codul civil la 1864, procedura civilă la 1865 ; codul penal, după cel francez şi prusian 1865 ; codul comercial după cel italian e din 1887). — (v. şi **Pravile**).

LEGIUNI ROMANE. Marea unitate a armatelor romane era legiunea. Pe vremea Imperiului, legiunea comandată de un legat imperial, era tare de 6.000 de oameni ; împărţită în 6 cohorte (sub un tribun) şi fiecare cohortă în 10 centurii (companii) sub un centurion. Pe vremea lui Traian erau în cuprinsul Împărăţiei 30 legiuni. Legionari erau numai cetăţeni romani. In campaniile lui Traian contra Dacilor (101-107) au luat parte legiunile următoare : I Minerva (Pia Felix), IV Flavia (felix), V Macedonia, X Gemina, XXI Rapax distrusă la Tapae, I Adjutrix, VII Claudia, I Italica. Legiunile cari au fost aşezate apoi în Dacia erau : XIII Gemina (Pia felix) la Apulum, şi mai târziu pe la anul 200, V Macedonica la Potaissa, adusă de la Troesmis. In castrele de la răsărit de Olt (Ţara-Rom. act.) şi Sciţia mică, găsim elemente din XI Claudia şi I Italica, ambele cantonate în Moesia. — Pe lângă legiuni, armata romană cuprindea AUXILIA, trupe auxiliare, cu soldaţi necetăţeni romani, cari erau grupate în cohorte. Mai multe din aceste cohorte se aflau în Dacia. Unitatea

www.dacoromanica.ro

de cavalerie era „Ala“, aripa (în Dacia Ala I şi II Hispanorum). „Numerus“ era o altă subîmpărţire pentru auxiliari (aşa în Dacia „numerus Surorum Sagittariorum“, arcaşi sirieni).

LEHLIU. Familie boer. din Ţara-Rom. (Ialomiţa), unde se află din sec. 18.

LEMENI, Ioan. Episcop unit de Făgăraş 1831-50 (n. 1780 † 1861). — Familia nob. Pop de Lemeny din Făgăraş.

LENCA (Elena sau Ana). Fiica lui Alexandru Basaraba şi a Doamnei Clara; soţia lui Uroş II sau a lui Vucaşin Regele Serbiei, în sec. 14.

LENŞ (Linche). Familie boer. din Ţara-Rom. de origină franceză (de Linche de Moissac), în ţară din sec. 18. — Filip Lenş (1799-186) mare vistier.

LENŢEŞTI. Localitate în Bucovina, unde Polonii fură bătuţi de Boldur vornicul în Oct. 1497.

LEON Vodă Tomşa. Domn al Ţării-Rom., 1629-32.— (v. **Tomşa**).

LEON. Familie din Moldova (ţin. Botoşani), cunoscută sec. 17.

LEOPOL. (Lwow, german Lemberg). La Români în vechime : Liov. Oraşul polon cu care Moldova şi Ţara-Rom. aveau vechi legături de negoţ. La 1407, Alexandru Voevod încheie cu sfatul din L. o convenţie vamală. La 1400 Mircea al Ţării-Rom. dete un privilegiu mărfurilor de acolo.

LEOPOLDINA, DIPLOMA (Diploma leopoldinum). Dată la 1690 de Impăratul Leopold II pentru regularea statutului Transilvaniei şi raporturilor dintre suveran şi popor, prevedea între altele : recunoaşterea drepturilor celor 4 religii, validitatea vechilor danii regale, înfiinţarea guvernatorului imperial în Ardeal şi a dietei anuale ; numirea funcţionarilor numai din cele 3 naţiuni (Maghiari, Saşi, Secui). Acest regulament a fost în putere până la 1848.

LEORDEANU. Boerii de la Leordeni (Muscel), stăpâneau acest sat din sec. 15. (Jupân Calciu, 1475).— Fiera, mare vornic la începutul sec. 17 e tatăl lui : — Stroe Leordeanu, mare vornic, vestit în politica

www.dacoromanica.ro

Țării-Rom. după 1660 ; sfetnicul influent al lui Gr. Ghica și Caimacan la 1672, obținu prin intrigi uciderea lui Const. Cantacuzino. Soția lui era Vișa din Golești ; urmașii lor (Radu G.), se numiră Golescu. — State, mare Paharnic † 1714.—(v. și **Golescu**).

LEORDENI (Leurdeni). Sat în Jud. Muscel. La Leordeni de jos, biserica de la Iord. Golescu din 1835.

LEORDENI-Popești. Sat în Ilfov, aproape de București. Casele vechilor stăpâni ai moșii din sec. 16-17, refăcute la începutul sec. 19, și biserica din 1808 de familia Mano. — Așezare protoistorică getă (ep. bronz).

LEOȘTI. Sat în Fălciu. Biserica din 1640 de la Popa Gavril Crețul.

LEPEȘ, Gheorghe. Episcop catolic al Transilvaniei. La 1437 din cauza dărilor apăsătoare și a interdictului, provocă o răscoală a țăranilor.

LEPȘA, Schit în Vrancea, la munte (Jud. Putna) aproape de Tulnici, fondat la 1743.

LERESCU. Familie boer. din Țara-Rom., de la Lerești (Muscel) ; cunoscută din sec. 16.

LEREȘTI. Sat în Muscel, aproape de Câmpulung. Urme de ziduri : „cetatea tătărească", cu legende despre Voevozii Basarabi (poate o curte domnească din sec. 14—15).

LERICI. Cetățue la Gura Dniprului (lângă Oceacov, Rusia de sud), stăpânită de Domnii Moldovei la 1455-75 ; în legătură cu Cetatea-Albă.

LESNIC. Sat în Hunedoara. In apropiere, pe Mureș, așezare preistorică și dacă.

LESPEZI. (Podul Neagului), aproape de Comarnic (Jud. Prahova). Biserica de la schitul zidit de Drăghici Cantacuzino spătarul și fiul său Pârvu, la 1661.

LETOPISEȚ. Cronică, anale (în Moldova mai ales ; de la leat = an). Cele mai de seamă letopisețe ale Moldovei : a lui Gr. Urechiă, a lui Miron și Nicolae Costin, a lui Neculce, Canta, E. Kogălniceanu, Muste, au fost publicate de M. Kogălniceanu.

LEȚCAE (lescae). Monedă măruntă. — (v. **monede**).

www.dacoromanica.ro

LEŢCANI. Sat în Jud. Iaşi. Biserica din 1790 de la Constantin şi Ana Balş.

LEVA (Leven). In războiul Turcilor cu Impărăţia germană la 1664, Domnii români Gr. Ghica şi Dabija luară parte la asediul cetăţii Leva din Ungaria, care nu reuşi, Turcii cu Românii fiind înfrânţi.

LEVA. Familie boerească din Basarabia. — (v. **Gore**).

LEVANTINI. Populaţia din porturile Asiei mici şi insulele greceşti, de origină amestecată (italieni, spanioli, grecizaţi). Un mare număr de levantini a pătruns împreună cu Grecii în ţările române.

LEVENŢI (Levinţi). Un corp de oaste în Ţara-Rom. în sec. 16-17 (De obicei lefegii străini).

LEVKI. Numele antic grec al insulei din Marea Neagră, la răsărit de gurile Dunărei, numită azi a Şerpilor. — (v. **Şerpilor, insula**).

LICHIREŞTI. Sat în Jud. Ialomiţa la Dunăre, cunoscut din sec. 17 ; mai târziu, ca târg, numit Călăraşi. — (v. **Călăraşi**).

LICIUL. Familie din Mold., din sec. 15. — Liciu, Postelnicul lui Petru Rareş, 1530.

LICOSTOMO (Lykostomion). Castel bizantin şi apoi genovez, pe Dunăre, la Chilia veche de astăzi. — (v. **Chilia**).

LICURA. Vlad voev. dracul a ridicat, pe la 1435, o mânăstire pe deal la Licura, lângă Ocnele-Mari în Vâlcea, cărei întări moşia de acolo. Biserica a rămas în fiinţă până la 1802, când fu arsă de Kirjalii. Nici satul L. nu mai există. — Pe culmea Licurei, ocne de sare părăsite, exploatate din vremea romană.

LIEŞTI. Sat în Jud. Tecuci, cunoscut din sec. 15. Un schit fiinţa încă acolo în sec. 18 (ruine).

LILIECI. Deal la Ceptura (Prahova). Tradiţia unui palat al Doamnei Neaga.

LIMANUL Nistrului. Baltă mare (lagună) prin care Nistrul se varsă în Mare. (40×10 km.) Pe malul de apus e Cetatea-Albă.

LIMBA-DULCE. Boeri moldoveni din sec. 15.—Duma al lui Limbă-Dulce de la Neamţu, vornic al Mol-

www.dacoromanica.ro

dovei, † pe la 1449; şi fratele său Mândrea, sfetnic domnesc 1430-40.

LIMBI străine întrebuinţate în ţările române, în biserică, cancelaria domnească, inscripţii, vorbire: (v. **Slavonă, Greacă, Latină**).

LIMES (hotar). Numirea romană a şanţurilor sau valurilor de pământ făcute pentru apărare, şi însemnând în acelaş timp hotarul stăpânirei romane. In Ţara-Rom. „limes alutanus" şi „limes danubianus"; şi altele în Moldova şi Dobrogea. — (v. **Val, Brazda lui Novac, Troian**).

LIPANEŞTI. Sat în Prahova. Biserica din 1810, de la familia Lipănescu.

LIPCANI. O oaste de pedestraşi (împrumutată în Moldova, în vechime alcătuită din Tătari), cu slujba de curieri şi la ordinele mar. Polstelnic. Trecut şi în Ţ.-Rom., numele rămase pentru curierii şi slujbaşii mărunţi ai marilor dregători.

LIPINŢI. Sat în Jud. Cernăuţi. Urme de aşezare preistorică.

LIPNIC. Localitate pe Nistru, unde Ştefan-Vodă al Moldovei înfrânse pe Tătari la 20 Aug. 1470, ucizând pe fiul Hanului.

LIPOVA (magh. Lippa). Orăşel în Jud. Timiş-Torontal, pe Mureş (Populaţia 6000 loc.) — Cetatea de la Lipova fusese ridicată în sec. 13 de Bela IV apoi întărită de Carol-Robert, care zidi şi biserica de acolo la 1315. In sec. 15 era proprietatea lui Ioan Huniadi, mai târziu a Principilor Transilvaniei.

LIPOVENI. Adepţii unei secte religioase, persecutată înainte în Rusia cari, începând din sec. 18, se refugiară în Dobrogea, Jud. Brăilei şi Moldova (Jud. Suceava), unde se găsesc colonii şi sate de ale lor. Lipovenii păstrează portul rusesc, barba şi nu se amestecă cu populaţia românească.

LIPSCANI. Neguţători de mărfuri occidentale în Ţara-Rom.; sec. 18-19. (De la Leipzig-Lipsca).

LIŞTEAVA. Sat în Dolj. Urme preistorice (neolitice, bronz).

LITEAN-Vodă. — (v. **Lituon**).

www.dacoromanica.ro

LITENI. Sat în Jud. Baia, cunoscut din sec. 15. Biserica de la Teodor Vârnav Liteanu, 1752.

LITERATURA. Literatura populară (cântece, povești, etc.), anonimă și orală, a fost până aproape de epoca modernă, singura manifestare a gândirei și simțirei. Literatura scrisă era redusă până la sfârșit sec. 18 la traduceri de cărți religioase (cel mai vechiu text român cunoscut e manuscrisul de la Voroneț din sec. 15 ; cea dintâi carte tipărită în rom. Evanghelia lui Coressi 1560), și la câteva cronici din sec. 17-18. Literatura profană începe în prima parte a sec. 19 cu răspândirea de traduceri (din limba greacă, franceză, germană și italiană). Eliade Rădulescu (1802-72) în Ț.-Rom. și Gh. Asachi (1788-869) în Mold., dau avânt literaturei prin scrieri din deosebite genuri literare. Iancu Văcărescu (1790-863), apoi Vasile Cârlova (1809-31), compuseră poezii lirice, A. Donici în Moldova, fabule ; iar C. Negruzzi (1809-69) e primul prozator original.

POEZIA : In perioada romantică, trăesc poeți de seamă ai literaturei noastre, în fruntea căror strălucește Alecsandri (1819-90), apoi D. Bolintineanu (1819-73), Gr. Alexandrescu (1812-85) ; Al. Sihleanu (1834-57), Mihail Zamfirescu (1839-78), poeți cu simțire aleasă, A. Depărățeanu (1835-85). Apoi Th. Șerbănescu (1837-901), Gr. Grandea (1843-97). Cu Eminescu (1849-89), considerat ca cel mai mare din poeții noștri, se desvoltă poezia modernă. In pleiada care-l urmează : Alex. Macedonski (1854-1920), Duiliu Zamfirescu (1858-1922), Gheorghe Coșbuc (1866-1918), Traian Demetrescu (1866-96), Mircea Demetriade, Al. Obedenaru, Elena Văcărescu (în limba franceză), Haral. G. Lecca (1873-1920), Cincinat Pavelescu (1873-1934), Radu D. Rosetti (n. 1874), Octavian Goga (n. 1881), D. Anghel, Lud. Dauș, Șt. Iosif, P. Cerna († 1913), D. Nanu, M. Codreanu, I. Gr. Perietzeanu, I. Minulescu, A. Stamatiad, I. Pillat.

PROZATORI (povestiri, nuvele, schițe) : Alexandru Odobescu (1834-1895), stilist neasemănat, Nic. Gane (1835-1916), Ion Creangă (1837-1889), Ion. I

www.dacoromanica.ro

Caragiale (1852-1911), Ion Slavici (1848-1925), Barbu Şt. Delavrancea (1858-1918), G. Brătescu-Voineşti, Em. Gârleanu († 1914), M. Sadoveanu.

TEATRU. Autori dramatici, după Alecsandri : Haşdeu, D. Ollănescu-Ascanio (1849-1908), Bengescu-Dabija, I. Caragiale (1852-1911), Polizu-Micşuneşti, Grigore Ventura (1849-1909), H. Lecca (1873-1920), Al. Davilla (1860-1929), N. Iorga, V. Eftimiu, Z. Bârsan.

ISTORIA LITERARĂ, cercetările asupra operilor vechi şi moderne şi critica, datoresc contribuţii importante lui : Haşdeu, V. A. Urechiă, C. Erbiceanu, Ioan Bianu, M. Gaster, Maiorescu, Fr. Damé, I. Nădejde, N. Iorga, Gherea, Bogdan-Duică, M. Dragomirescu, G. Adamescu, P. Eliade, N. Apostolescu, N. Hodoş, Haneş. — FILOLOGI : B. P. Haşdeu (1836-1907), Al. Philippide (1859-1932), H. Tiktin, Ovid Densuşianu (n. 1873), I. Bărbulescu, slavist (n. 1873), Sextil Puşcariu (n. 1877). — LITERATURA POPULARĂ a fost dată la iveală prin câteva culegeri : de poezii şi cântece populare (G. Dem. Teodorescu, Alecsandri), de proverbe (J. Zanne), poveşti (P. Ispirescu), de folklor în general (S. Marian, Arthur Gorovei, T. Pamfile). — (v. şi Reviste literare).

LITOVOI. O interpretare, admisă de unii istorici, a numelui Voevodului Litvon sau Litean de la 1247:

LITUON (Litvon, Liten, Litean). Voevod care stăpânea în sec. 13 o parte a Ţării-Româneşti pe care o diplomă a Regelui Bela IV al Ungariei o numeşte, după numele lui, „ţara Lytua (Litva)" şi care pare a cuprinde partea de sus a Olteniei (Vâlcea-Loviştea şi Gorj, cu Haţegul peste munţi). Mai târziu el îşi întinse stăpânirea se pare şi peste Olt în Argeş, până pe vremea lui Ladislau IV Cumanul, când o oaste ungară sub magistrul Giurgiu veni să-l pedepsească pentru cotropiri ce nu conveneau Regelui. Lituon pieri în luptă (1272 sau 1273), iar fraţii lui, între cari Barbat, fură prinşi. Lituon era o poreclă (probabil : latin sau litvan) ; numele lui, după vechi cronici, ar fi fost Mihai.

LITVANI. Marele Ducat al Litvaniei se mărginea

www.dacoromanica.ro

până în sec. 15, la Nistru, cu Moldova. Imigrări și colonizări de Litvani (localități ca : Liteni), se constată în Moldova de sus.

LIUDE (de la lude=om). Insemna altădată om de rând, pedestraș ; mai târziu întrebuințat cu înțelesul de contribuabil. Pentru plata impozitelor (sec. 18) se făcea gruparea „pe lude“ (familii), până la Regulamentul organic.

LIVADIA. Sat în Hunedoara. Urme romane.

LIVEZENI. Sat în Muscel. Biserica din 1634. Ruinele unor case boerești.

LIVIANUS, Claudius. Comandantul cohortelor pretoriene în răsboiul lui Traian cu Dacii.

LOBODĂ. La 1596, Cazacii cu Hatmanii lor Lobodă și Nalivaico, intrară în Moldova după pradă.

LOCADELLO, Jacob. Negustor levantin din Constantinopol (pretins fiu al lui Aron-Vodă, fost domn în Moldova), încercă fără succes, să ia scaunul Moldovei la 1622.

LOCOTENENȚA DOMNEASCA. Intre detronarea lui Cuza, 11 Februarie 1866, și alegerea Principelui Carol, 30 Aprilie 1866, a funcționat cu atribuții suverane o Locotenență domnească compusă din : Nicolae Golescu, Lascar Catargi și General N. Haralamb.

LOGOFĂT. — Demnitatea de MARE-LOGOFĂT era cea dintâi boerie în Moldova, iar în Țara-Rom. venea după marele Vornic. Marele Logofăt (încă din sec. 14) era cancelarul țării (latin : cancellarius, bizantin Λογοθέτης). In divan, era ispravnic (executor) al hrisoavelor domnești pe cari le contrasemna, și din taxele căror își trăgea venitul. (După 1775, funcționau în Ț.-Rom. doi Log. mari: unul de Ț. de sus, altul de T. de jos). In prima jumătate a sec. 19 sub Regulamentul organic, M. Logofăt se numea „al Dreptăței“ (ca un Ministru de Justiție), spre deosebire de M. Log. bisericesc (v. mai jos). — Logofătul AL DOILEA îl ajuta și îl înlocuia : expediția actelor, citirea în Divan, punerea pecetiei domnești, erau în grija lui. Log. al treilea (treti) ca șef, și alți

www.dacoromanica.ro

logofeți în subordine, făceau slujba de cancelarie. Hrisoavele erau scrise de log. de Divan, grămatici (în Moldova : diaci). — Un mare Log. DE OBICEIURI (înființat 1796), însărcinat cu ceremonialul Curței (primiri), ținând condica de ordine domnești, a funcționat câtva timp în Țara-Rom.—In sec. 19, tot în Ț.-Rom. sub Regulam. Organic : M. Logof. BISERICESC, pentru treburile cultului și școalelor (ca Minist. Instrucțiunei) — Logofătul de TAINĂ (în Mold.: cămăraș de isvoade) era secretarul pentru corespondența Domnului și Divanului, având sub el grămaticii și logofeții. — Logof. de VISTERIE. (v. la vistier). — Logofăt se mai zicea în general tuturor scriitorilor de acte, slujbași de cancelarie (celor mai mici „logofețel"), până în sec. 19.

LOGREȘTI. Sat în Gorj. Stațiune preistorică neolitică și din epoca de bronz. Biserică din 1769 de la cluc. Costache Pandia și alții.

LOITRĂ. Scară mare întrebuințată la asediul cetăților (german : „leiter").

LOPĂTARI. Sat în jud. Buzău ; în documente de la începutul sec. 15.

LOPUSNIA. In Serbia, regiunea Crainei, între Valea Timocului și a Moravii, la Lopușnia, ruinele unei biserici, zidite la 1501 de Radu Vodă al Țării-Rom. și de Gherghina pârcălabul.

LORAND (Rorand), fiul comitelui Toma. Voevod al Transilv., la 1293 se resculă contra autorității regelui.

LOSONZ. Familie puternică maghiară din Transilvania, în sec. 14—15. — Ladislau, fiul lui Ștefan de Losonz, Voevod al Transilv. 1377-91. — Ștefan II de L., Ban de Severin și Comite al Timișoarei, ajută pe Mihai al Țării-Rom. la 1420 contra lui Dan II, și căzură amândoi în luptă. — Desider, Voevod al Transilv. 1439. — Ladislau II, Voevod al Trans. 1493-4. — Margareta, soția lui Alexandru Voev. al Moldovei † 1410. — Ștefan, cel din urmă comite de Timișoara, ținu eroic asediul cetății contra Turcilor și fu ucis după căderea ei, la 1551.

www.dacoromanica.ro

LOTRU. Cuvânt vechiu pentru : tâlhar, hoţ (latin „latro"). Lotrii se numeau în Ţara-Rom. (s. 15-17) şi oameni de oaste neregulată, ridicaţi de obicei de pretendenţi la domnie.

LOTRULUI, cetatea. Pe munte, la Golotreni (Vâlcea), la vărsarea Lotrului în Olt, se afla cetatea dispărută a „Domnişorului", din sec. 13 (ridicată pe la 1233-35 de comitele Colrad). Castelul, cunoscut din diplomele regeşti maghiare sub numele de Lothorvár, era ruinat la 1453, când regele Ladislau îl dărui orăşenilor din Sibiu cu sarcina de a'l drege, ceeace nu s'a făcut. Ruinele lui existau încă la 1720. — (v. **Lovişte** şi **Conrad**).

LOVIŞTE. Ţară muntoasă a Loviştei, se întindea în partea de sus a jud. Argeş şi Vâlcea, între Lotru şi Argeş, tăiată de Olt la mijloc. Numire veche pe care o aflăm întâi în sec. 13 : „Terra Loyshta", într'un act din 1233 prin care Regele ungur dărui ţara Loviştea din Lotru până în Olt, lui Corlard, fiul lui Krispan. — PLAIUL Loviştei (care forma un district deosebit sub administraţia germană a Olteniei în partea de nord a Vâlcei), a rămas până la finele sec. 18 sub un căpitan de plai sau „vătaf de Lovişte". — (slav. : lovişte, loc de vânătoare).

LOZU. Sat în Jud. Gorj. Resturi romane : cetăţuia Jidovei, brazda lui Novac.

LUCA, de la Cipru. Episcop de Buzău 1587-1605, apoi Mitropolit al Ungro-Vlahiei 1605-19, figură de seamă a bisericei.

LUCA. Familie din Moldova ; cunosc. din sec. 17.

LUCA. In Bucovina, la Nistru, un schit desfiinţat în sec. 18.

LUCACI, Vasile. Preot, luptător naţionalist din Transilvania (1852-923).

LUCIU. Sat în Ialomiţa, la Dunăre, lângă Gura Ialomiţei. Urmele unui lagăr roman.

LUDESCU. Familie boer. din Ţara-Rom. (Dâmboviţa). — Stoica Ludescu, mare Logofăt al lui Şerban Voevod şi Brâncoveanu, cărturar. A scris o cronică a ţării din sec. 17.

www.dacoromanica.ro

LUDEŞTI. Sat în jud. Dâmboviţa. O biserică din 1680 de la Stoica Ludescu.

LUDEŞTI. Sat în Hunedoara. Restul în zidării romane la „Cetatea înaltă".

LUDOVIC I cel mare, Regele Ungariei 1342-82. Impreună cu Alexandru Basarab al Ţării-Rom. purtă mai multe războaie şi înfrânse pe Tătari, cari la 1348 năvăliseră şi în Transilvania. Pe la 1366 învesti pe Vladislav al Ţărei-Rom. cu ducatul Amlaşului; certat în mai multe rânduri cu acesta, trimese contra lui pe Voevodul Transilvaniei în toamna 1369, cu oaste, care fu zdrobită de Domnul român. In Mold. interveni de câteva ori fără succes contra lui Bogdan, care se ridicase şi rămase Domn al acelei ţări.

LUEGER, Karl Dr. Filo-român austriac. Burgmaestru al Vienei (1844-1910).

LUGOŞ (Lugoj). Oraş în Banat, pe Timiş. Centru românesc, cu privilegii vechi. In documente menţionat prima oară la 1369. Cetatea de la Lugoş e cunoscută în sec. 14—16. Târgul se desvoltă în sec. 16, când se formă Banatul de Caransebeş-Lugoş. De la 1658-1700, sub stăpânirea turcească. La marginea oraşului, turnul vechei biserici din sec. 15, arsă. Reşedinţa jud. Severin. Episcopie. — Populaţie (1930): 24.000 loc.

LUGOŞ. District românesc, care apare în documente din sec. 14, în jurul cetăţei Jdioara (Sydovár), apoi în al Lugoşului. Banatul de Severin încetând la 1536, s'a continuat cu cel redus de Caransebeş şi Lugoş, cu sediul la Lugoş.

LUGOŞ, Episcopia unită de. Infiinţată la 1850 (pentru cele 3 judeţe din Banat şi Hunedoara). — Episcopi: Alexandru Dobra 1854-70; Joan Dobra Olteanu 1870-3, Victor Mihaly de Apşa 1875-95; Dumitru Radu 1896-1903, Vasile Hossu 1903-1913, Valer Frenţiu 1913-23, Alexandru Nicolescu 1923-36, Ioan Bălan 1936.

LUJENI. Sat în Jud. Cernăuţi, la Prut. Biserica zidită pe la 1452-60 de pan Teodor Vitold; una din cele mai vechi ale Moldovei, rămase în fiinţă.

www.dacoromanica.ro

LUKARIS, Chiril. Patriarh grec de A'exandria; a stat în Țara-Rom. până la 1622, când fu ales la Constantinopol. De atunci, Radu-Vodă puse biserica Moldovei sub ascultarea Patriarhiei.

LUNCANI. Sat la munte în Jud. Hunedoara, aproape (la vest) de Grădiștea. Ruine de cetățue dacă și romană pe muntele Piatra roșie. Intăriri înaintate pe Valea Luncanilor. Făcea parte din grupul de apărare Muncel-Costești. — (v. **Piatra roșie**).

LUNCAVĂȚ. Râu în Județul Vâlcea, afluent al Oltului.

LUNGU. In domnia lui Iancu Vodă, 1581, Lăpușnenii ridicându-se din cauza birurilor noi, aleseră dintre ei Domn pe Lungul, sub numele de „Ion Vodă". Fură bătuți, iar Lungu se înecă în Prut.

LUPENI. Comună în Jud. Hunedoara. Resturi romane. Așezare preistorică. Mine de cărbuni.

LUPȘA. Comună în Jud. Turda, pe Arieș, în munții Apuseni. Acolo era un knezat românesc în sec. 14. — Biserica din 1421; mânăstire de la încep. sec. 15.

LUPU. Familia domnească a lui Vasile Vodă, în sec. 17. — Vasile Lupu, Domn al Moldovei 1634-53. Fiul boerului Nicolae al lui Coci. Domnia lui mai îndreptă starea rea a țării. Incercă în câteva rânduri să răstoarne pe Matei Basaraba: la 1637 și 1639, intrând în Țara-Rom. fu bătut de acesta; a treia campanie din 1653, se sfârși cu înfrângerea și fuga lui Vasile. Invins de Gheorghe Ștefan, ridicat asupra-i, pierdu domnia; prins de Tătari, fu închis la Edicule, apoi trăi la Constantinopol și muri la 1661. Incurajă cultura, înființă școli și tipografie la Iași, unde ridică mânăstirea Trei-Sfetitele, podoabă religioasă a Moldovei. Introduse limba românească în biserică. Soția lui fu Tudosca Bucioc, apoi Catrina. — Ștefăniță (Ștefan XI), fiul său, Domn al Moldovei 1659-61 ; domnie neliniștită, cu ciuma și foametea în țară. („Papură Vodă"), † 1661 pe drum, într'o expediție contra Cazacilor, la 19 ani. — Gavril Hatmanul, fratele lui Vasile Vodă.

LUPU. Familie boer. din Mold. (Bucovina). Ian-

www.dacoromanica.ro

cu Lupu, om politic (1836-19...). — O altă familie boer. Lupu în Moldova, cunoscută în sec. 17.

LUSINSKI, Ioan („Lusinius"). Preot polon, adus de Despot Vodă la 1562, ca episcop reformat în Moldova; pieri într'o răscoală la 1563.

LYTUA, Terra. O numire pe care o găsim în documentele reg. maghiare de la 1247, pentru partea Țării-Rom. de peste Olt (probabil Jud. Vâlcea și Gorj), stăpânită de Voevodul Lituon (de la care s'a format acest nume convențional: țara lui Lituon).

M

MABEEM. Anticameră (cuv. turcesc). Partea din Curtea domnească unde ereau cancelariile ; sec. 18.— „Mabeemgi-bașa" erea slujitorul Curții care îngrijea de M. și de odăile Domnului.

MACARIE. Mitropolit al Ț.-Rom., pe la 1510-21. Călugăr venit din Serbia, a tipărit cele dintâi cărți în Ț.-Rom. la Târgoviște, între 1508-12.

MACARIE. Episcop de Roman 1531-58. A scris o scurtă cronică a Mold. pe vremea lui Petru Rareș, panegiric de puțin interes.

MACARIE. Patriarh de Antohia ; a călătorit și stat câtva timp în țările noastre, la Curțile lui Matei și a lui Vasile Vodă. Pavel, secretarul lui, a lăsat o relațiune, importantă pentru cunoașterea vieței românești de atunci. — (v. **Paul** din Alep).

MĂCIN. Orășel din Dobrogea, în fața Brăilei, pe Dunăre. Vechea localitate Arrubium. Pe deal fortăreață turcească din sec. 18. Populația 5500 loc. (v. și **Arrubium**).

MACEDONICA. Localitate romană la vest de Napoca ; unde e satul actual Sugeac, Jud. Cluj.

MACICAȘ (Macskási). Familie nob. maghiară, de orig. rom., din Banat (sec. 14-15). — Petru, vicecomite de Caransebeș; comite de Severin, 1495-503.

MACKENSEN, August von. Mareșal. Comandant de

www.dacoromanica.ro

căpetenie al armatelor germane de operații pe frontul nostru în 1916-18; unul din cei mai mari generali germani (n. 1849).

MĂGARU. Schit lângă Bojoreni, Tutova; din s. 18.

MAGHERU. Familie din Gorj; sec. 18. — Gheorghe M. (1804-75), general revoluționar, unul din capii mișcărei de la 1848.

MAGHIARII (Ungurii). Părăsind țara Etelköz (care se întindea de peste Nistru până în Basarabia de azi), unde poposise câtva timp, poporul fino-ugrian al Maghiarilor, împins de Pecenegi, se așeză la sfârșitul sec. 9 în câmpia Panoniei. Deatunci luă ființă regatul ungar, care fu mai târziu în strânse legături cu Ț.-Rom. și Mold. (s. 13-16). Ca urmare a raporturilor sociale și politice dintre Ungaria și Ț.-Rom. și a legăturilor economice (negoțul cu orașele din Tr.), influența ungară se simți în organizarea socială (oaste, boerime, costume, etc.). = Transilvania coprinsă în sec. 11-12, deveni o provincie a Ungariei și fu colonizată afară de Sași, și cu Secui, în unele regiuni mai ales (comitatele de răsărit și N-V). Secuii trăiră deatunci alături de Românii autohtoni și de Sașii colonizați; Maghiarii propriu ziși ereau mai puțin numeroși și așezați mai mult în partea de N. și centru a țării. Stăpânirea ungară asupra acestei țări a urmat politicește până la finele sec. 17 și apoi după 1867, de fapt însă a fost neîntreruptă. — In Banat, populația magh. țărănească erea mai redusă. — Coloni maghiare (secuești) din veacurile de mijloc au rămas până azi și în Moldova, grupate în câteva sate (ciangăi). — (v. și **Secui**, **Ungaria**, **Transilvania**, **Banat**, etc.).

MAGHIARUȘ (Magyaros), localitate dincolo de pasul Oituzului, în Jud. Trei-Scaune. Lupte importante la 13-16 Oct. 1916.

MAGINA. Sat în Jud. Alba. Un schit a existat acolo între 1611-1871.

MAGLAVIT. In Jud. Dolj, la Dunăre. Urme de așezare protoistorică dacă.

MAGURA. In înțelesul de ridicătură artificială de

www.dacoromanica.ro

pământ, movilă, cuvântul e obișnuit în Ț.-Rom. (cel de „movilă" e de regulă în Mold.) — M. se găsesc în mare număr în toată țara, mai ales la câmpie (multe sunt morminte din epoca protoistorică și romană. Inălțimea lor e dela 2 jum. la 15 metri, rare ori mai mari. M. și movilele din deosebite timpuri, — fie de la popoare preistorice, fie scite, fie romane, medievale, până în vremea mai apropiată, — au fost ridicate în diferite scopuri : morminte individuale sau colective, însemnări de drumuri, puncte de veghe, amintire de întâmplări, hotare. Vremea a redus multe din ele, altele s'au nivelat prin cultura pământului. Sute de m. sunt răspândite în Ț.-Rom., cele mai multe necercetate, așa că origina lor e greu de lămurit. Numeroase în Jud. Olt, Teleorman, Dolj, Ialomița, m. cele mari poartă fiecare un nume (M. Mare, M. Basarabilor, Mormântu Jidovului, etc.). De la gura Argeșului spre Bărăgan și Galați sunt câte două alături. Cercetarea lor ar lămuri multe chestiuni etnice (Sciți și alte popoare). Unele mov., cu urme de așezări preistorice, sunt numite de popor „cetățuia". — (v. **Movilă și gorgan**).

MAGURA. Pe muntele M. lângă Tg.-Ocna (Bacău), un schit dela Constantin Vodă Racovița din 1756. O biserică mai veche din sec. 17 s'a risipit.

MAGURA. In Jud. Sălaj. Cetățue dacă lângă vechiul Porolissum. — (v. la **Moigrad**).

MAGURA ȘERBULUI. In Teleorman, la Băneasa. Urme romane (monede, etc.)

MAGURELE. Sat în Ilfov. Biserica dela Greg. Asan stolnic, 1750.

MAGURELE. In Jud. Teleorman. Urme dace și romane (ceramică, obiecte div.) Tradiția „Tătarilor". Movile.

MAGURELE. In Jud. Prahova. Biserica din 1780 de la jup. Ancuța Oniceasa.

MAGURENI. Sat în Prahova. Ruinele caselor lui Drăghici Cantacuzino, clădite pela 1665. Biserica zidită de văduva lui jupâneasa Păuna, la 1671.

MAHMUDIA. Târg în Jud. Tulcea, pe Dunăre (Sf.

www.dacoromanica.ro

Gheorghe) ; în vechime „Beş-Tepe". Pe deal, resturi din cetatea antică Salsovia. — (v. Salsovia).

MAHMUDIA. Monedă turc. de aur. — (v. monede).

MAHOMED II, Sultanul, vestitul cuceritor al Constantinopolei, 1451-81. La 1462 veni în Ţ.-Rom. ca să pedepsească pe Vlad-Ţepeş pentru nesupunerea lui şi să-l înlocuiască cu fratele său Radu ; Vlad fugi în Ungaria. — Tot în expediţie de răsbunare, Mahomed porni contra lui Ştefan cel Mare al Mold., pe care-l sdrobi sub numărul oştilor lui la Valea-Albă, Iulie 1475.

MAIA. Sat în Jud. Ilfov. Movile. Ruine de case boereşti. Biserica dela Pană Filipescu, 1779. — In sec. 17, boerii de la Maia.

MĂIDAN. Sat în Jud. Caraş. Mine vechi: urme de exploatare romană.

MAILAT. Familie de boeri din Făgăraş (Comana), sec. 15-16. — Ştefan M., Voevod al Ardealului 1535-40, sub Zapolia. Partizan al lui Ferdinand, asediat în Făgăraş, fu prins prin viclenie de Petru Rareş şi dus de Turci la Constantinopol unde muri în temniţă la 1551.

MAIMAR-BAŞA. Şeful podarilor din Bucureşti, în sec. 18-19 (cuv. turc.)

MĂINEŞTI. Sat în Romanaţi. Fost schit din 1740 de la Matei Bârzeanu, ispravnic. Biserică din 1810.

MAIOR (de Dicio-Sz. Marton). — Familie din Ardeal. Grigore (Gavril) M., Episcop unit de Făgăraş 1772-82. (1715-85). — Petru M., scriitor şi profesor în Trans. (1753-1821).

MAIORESCU. Fam. în Ţ.-Rom., orig. din Transilv. — Ion M. (1811-64), Director al şcoalelor din Ţ.-R.— Titu M., fiul său. Profesor de filosofie, literat, critic; om de Stat. Prim-Ministru la 1913, a prezidat lucrările tratatului de la Bucureşti (1840-1917).

MAJA. Măsură de greutate. — (v. măsuri).

MAKAROVITSCH. Familie din Basarabia. Gheorghe M., general de artilerie (1842-1933).

MALAEŞTI. In Jud. Huniedoara. Ruinele unui castel şi turn, numit „al lui Serechen".

www.dacoromanica.ro

MALCOCI (Balibeg M.-Oglu). La 1485 Ştefan al Moldovei sdrobi la Catlabuga (Basarabia), oastea turcească a acestuia.

MĂLDAREŞTI. Sat în Jud. Vâlcea. Biserica din 1791 dela Gheorghe Măldărescu. O culă din sec. 18 ; o alta dela 1823. — De aci familia boer. **Măldărescu.**

MALENCRAV (Malenkrog). Sat în Jud. Târnava-Mare. Biserica din 1582 (morm. lui Mihail Appafi).

MALUL VIEI. Loc la Berivoeşti, în Muscel. Tradiţia unor lupte ale lui Negru-Vodă în Tătarii. — Resturi de zidării.

MALVA (Malve). Colonie romană (de la care venea numele sub împărţirei „Dacia Malvensis"). Erea probabil numele vechiu dac al oraşului Romula. (S'a crezut câtva timp că se afla la actualul Celei, pe Dunăre). — (v. şi **Romula**).

MAMU. Monăstire desfiinţată, la Valea M., pe Olt, în Jud. Vâlcea. Zidită de Const. Brâncoveanu la 1696, în locul alteia vechi de lemn, fondaţie a Buzeştilor din sec. 16. Biserica rămasă a satului.

MANAF. Un fel de soldat sau călăreţ turc neregulat (sec. 18-19).

MAN de Sajo. Familie nob. din Maramureş ; cunoscută din sec. 14, când trăia Man fiul lui Petru de Sajo. — Iosif M. comite (prefect) de Maramureş, 1860-75.

MĂNĂILEŞTI. Sat în Vâlcea. Biserica zidită la 1684 de jup. Papa Pârşcoveanu, la un fost schit dela începutul sec. 17.

MĂNĂSTUR. Sat alipit de Cluj, unde erea altădată o monăstire de benedictini, fondată pe la 1060 de Bela I.

MANDRUIOC (magh. Mondorlak). Sat aproape de Arad. In sec. 15-16 se afla acolo o cetăţue.

MANEA. Boer al lui Mircea V. al Ţ.-Rom. Sol la Regele Poloniei în 1389 împreună cu Roman Hierescul.

MANEA al lui Udrişte. Boer însemnat din Ţ.-Rom. Vornic al lui Vlad Voev., de la 1439, şi întâiul sfetnic al lui Vladislav II ; † pe la 1453. — (v. **Udrişte**).

www.dacoromanica.ro

MANEA (Mane). Meşter pietrar ; sârb. A lucrat la încep. sec. 16 la mon. Bistriţa, Târgovişte, Dealu. El e poate „Manole“ al legendei, de la Argeş.

MANEA. Meşter (vătaf) zidar, care a lucrat multe din clădirile şi bisericele lui Brâncoveanu (s. 17-18).

MANECI-UNGURENI. Sat în Prahova. Urmele drumului roman spre munte : „calea tătărească“.

MANESCU. Familia boer. din Ţ.-Rom., cunoscută din sec. 16 şi numită după satul ei Măneşti din Prahova.

MANEŞTI. Sat pe Cricov, în Prahova. In sec. 15-17 erea căpitănie a Călăraşilor (o răscoală a lor împreună cu cei dela Gherghiţa, avu loc la 1624). — Movilă mare, staţiune preistorică. Şanţul roman (Brazda lui Novac) între movila şi „cetatea lui Mihnea“, urmele unei vechi aşezări. — La 1552 se dete la M. bătălia între Radu Ilie şi Mihnea V. Ciobanul, pe care-l goni din scaun.

MANEŞTI. Sat în Jud. Buzău, pe Slănic. Ca şi la Lopătari, tradiţia Tătarilor goniţi de Negru-Vodă, şi a unei cetăţi dispărute.

MANGALIA. Orăşel la Mare, Jud. Constanţa, pe locul cărui erea anticul oraş Kallatis, din care au rămas ruine. (v. **Kallatis**). In evul mediu a fost staţiune-port genovez. De-atunci numele actual. — O moschee interesantă. In împrejurimi mai multe mov.

MANILĂ de la Argeş. Fiu al lui Dan pretendentul din Ţ.-Rom. ; trăitor în Transilv., însurat cu sora lui Ion Huniad; în sec. 15.

MANIU. Familie din Ardeal. — Iuliu M., om politic; Preşed. al Consiliului dirigent din Trans. 1919 ; Şef al partidului naţional (n. 1873).

MANO (Manu). Familie boer., de origină din Constantinopol venită acolo din Italia în sec. 16; din care a fost Ion logof. al Patriarhiei şi Dragoman al Porţei. — In Ţ.-Rom. se aşeză în sec. 18, Iordache M., mare Postelnic (1726-1777). — Mihail M., mare Vornic, Caimacam la 1821 (1767-1835). — Ioan, om politic, Caimacam al Ţ.-Rom. la 1858 (1803-1874). — George, fiul său. General ; om politic. In camp. 1877 comand.

www.dacoromanica.ro

de divizie și de corp de armată. Președinte al consiliului 1889-91. Unul din șefii partidului conservator (1833-1911). — Din Scarlat, mare Logofăt, † 1804, o ramură a familiei în Moldova : — Savel M., general, om politic (1824-1905).

MANOIL. Boer moldovean, Pârcălab de Hotin și de Neamț între 1436-67.

MANOLE, meșterul. Tradiția și cântece populare numesc M. pe constructorul bisericei dela mon. Argeș în vremea lui Neagoe Vv. Numele lui erea probabil Manea (v. **Manea**).

MANTA. Căpitan și boer al lui Mihai-Vodă, sub care fu M. Ban al mărginei răsăritene a Ț.-Rom., 1595. — Manta, vel comis, 1659.

MARA (Maria). Doamna lui Mircea Voev. cel bătrân (1386).

MARACINEANU, Valter. Căpitan, căzut la asaltul Griviței în fruntea întâiului batalion de linie pe care-l comanda. (1840-1877) — Familie din București.

MARAMUREȘ. Țară muntoasă, la nordul Transilv., între Tisa și munții Rodnei. Primul document cunoscut care menționează M. e din 1199. Numită după pârâul M. In veacurile de mijloc erea unul din cele mai de seamă centre românești, sub Voevozi cari conduc pe Rom. până în sec. 15. Comiții regești de Maramureș sunt cunoscuți din docum. de la 1307. Unul din aceștia, Voevodul român Dragoș, se așeză în țara Moldovii după 1335, apoi nepotul său Bogdan întemeiă statornic domnia de acolo. (v. **Dragoș, Sas, Bogdan**). — Maram. păstrează încă un caracter patriarhal și interesant, deși împănat de un mare număr de Evrei veniți acolo din Galiția. — De la 1919, Maramureșul, adică o parte din vechiul comitat ungar, fiindcă partea lui de sus a trecut Ceho-Slovaciei, formează un JUDEȚ al României. Reședința la Sighet. — Suprafața 3382 k. p. Populația (1930) : 162.000 loc.

MARAMUREȘ. EPISCOPIA ortodoxă. Inființată în sec. 15 (la mon. Peri), a durat până în al 18-lea, cu întreruperi și alternând cu cea de Vad. De la 1734

www.dacoromanica.ro

(rămânând în locu-i un vicar unit) Maram. trecu în seama episc. unite de Muncaci, până la 1854, când se înființă cea de Gherla.

MĂRĂȘEȘTI. Târg în valea Siretului, Jud. Putna. La 6—20 August 1917 avu loc pe frontul Siretului marea bătălie, în care atacul trupelor germane fu respins glorios. Diviziile rom. 5, 9, apoi 13, 10, 14, 15, s'au distins în luptele de acolo și împrejurimi.

MĂRĂȘTI. Sat în Jud. Putna lângă Răcoasa, în jurul cărui s'au dat mari lupte la 22-25 Iulie 1917, urmate de înaintarea victorioasă a trupelor noastre (armata II : Diviziile 6, 1, 3).

MARCO Voevod. Fiul lui Radu Vodă Paisie, Domnul Ț.-Rom., pe care-l asociase la domnie la 1537, † tânăr la 1543.

MARCO. Fiul lui Petru Cercel Voev. După cucerirea Moldovei la 1600, Mihai Vodă unchiul său, îl lăsă acolo ca locțiitor. La 1604 era propus de Basta ca Domn al Ț.-Rom. † tânăr.

MARCO Kralievici. Războinic și voevod, erou național al Sârbilor. Venit cu oastea turcească contra lui Mircea al Ț.-Rom., căzu la Rovine (1394).

MARCOMANI. Popor germanic, ale cărui incursiuni turburară Dacia în mai multe rânduri după 167 (când fură înfrânți de Marc Aurelius), în sec. 2 și 3.

MARCODAVA (Marsidava). Localitate dacă, prin Transilvania.

MARCU, DELI. — Căpitan al lui Mihai Vodă (v. **Deli**).

MĂRCUȚA. Monastire în Jud. Ilfov, aproape de București. Fondată de jupân Dan vistierul la 1587, apoi înzestrată de nepoata sa Vișana a lui Marcu armașul. Se numea atunci mon. de la COLENTINA. Reînoită la 1733. Zidurile din prejur ruinate. Astăzi un ospiciu. — La satul M. așezare protoistorică getă (bronz).

MĂRDĂRESCU, Gheorghe. General, comand. al armatei de operații în Ungaria la 1919.

MAREA NEAGRA. In antichitate : Pontul Euxin, Pontul. (Grec: Πόντος Εὔξεινος; roman: Pontus Euxi-

www.dacoromanica.ro

nus). — La geografii arabi: Bahr Nitas. La Italieni: Mar Nero. La Turci: Kara Denghiz. — Pentru Români în genere erea „Marea". (In doc. din sec. 14 de la Mircea Voev.: „Marea cea mare"). Numele de Marea Neagră în românește e introdus în sec. 19.

MARGARETA (Mușata), Doamna. Fiica lui Bogdan I al Mold., soția boerului sau Voevodului Mușat, și mama lui Petru I și Roman I; † pe la 1390 (înmormântată în bis. catolică dela Siret).

MARGARETA, Doamna. Intâia soție a lui Alexandru cel bun al Mold. Fiică a lui Ștefan de Losonz, Voev. Transilv.; † 1408 și înmorm. în bis. cat. de la Baia.

MARGARETA. — (v. și **Marghita**).

MARGHILOMAN. Familie b. din Ț.-Rom. (Buzău). — Alexandru M. (1854—1925), om de stat, orator. Prezid. al Consiliului de Miniștri în 1918; ultimul șef al partidului conservator. Promotor al creșterii și alergărilor de cai pur-sânge.

MARGHITA (Margareta). Doamna lui Basarab I al Țării Rom. în sec. 14.

MARGHITA (Melania Zółkiewska). Doamna lui Simeon Vodă Movilă; polonă. La moartea lui, luptă pentru tronul copiilor ei nevârstnici, în rivalitate cu Elisabeta, cumnata ei. (v. **Moghilă**).

MARGINAȘI. Erau țăranii de la Dunăre (margine) în sec. 17-18, cari formau o categorie deosebită de birnici, mai puțin impuși, fiind sărăciți de prădările Turcilor. (Oltenia).

MARGINEA. Prin margine se înțelege partea țării din spre hotar. Paza ei era încredințată unor boeri cum era „căpitanul de margine" în Țara-Rom. (la Cerneți și la Focșani).

MARGINEA DOMNEASCA. Munte în Jud. Muscel. Amintire în popor despre o reședință de vară a vechilor Domni (prin sec. 14—16).

MARGINENI. In Prahova, monăstire bogată, fondată în sec. 15 de Vornicul Drăghici de la Mărgineni). Se numea pe atunci monăstirea de la CRICOV (doc. 1486). Refăcută la 1646 de Constantin Cantacuzino Postelnicul și ginerele său Pană Filipescu (Biser.

www.dacoromanica.ro

rezidită 1806). Odăjdii din sec. 16 de la Radu V. Paisie, de la Marcu Voev. şi de la Ruxanda fiica lui Neagoe Voev. Brâuri şi capiteluri de piatră sculptată. — In sec. 19, în casele mon. temniţă politică; apoi penitenciar. — In satul M. ruinele caselor lui Const. Cantacuzino (de pe la 1650).

MARGINENI. Boerii de la M. (Prahova), sunt printre cei mai puternici ai Ţării Rom. în sec. 15-16. Ei coborau din boerul Vintilă, trăitor sub Mircea Voev. la 1390. — Drăghici Vintilescul, nepot de fiu acestuia, mare Vornic şi întâiul sfetnic al lui Vlad Călugărul, † 1497. — Nepoţii lui erau: Drăghici, mare spătar şi Vornic † 1555; — şi Udrişte de la M. mare vistier, ginerele lui Radu V. de la Afumaţi, † 1548 în luptă la Periş. — Udrişte II, boer mare în a doua jumăt. a sec. 16, a cărui fiică Elina fu soţia lui Radu Şerban Basarab Voev. († pe la 1590).

MARGINENI-Munteni. Bacău. Biserică sec. 18; arsă.

MARIA Regina. Soţia Regelui Ferdinand al României. — Fiica lui Alfred, Duce de Saxa-Coburg, Duce de Edinburgh, şi a Mariei, mare Ducesă de Rusia. N. 29 Oct. 1875, căsătorită cu Princ. Ferdinand 10 Ian. 1893. Regina Maria a avut un rol înălţător în timpul marelui război prin devotamentul pentru armată şi pentru ţară. Artistă, scriitoare, Reginei Maria se datoresc multe opere literare.

MARIA. Principesă de România, fiica Regelui Ferdinand şi a Reg. Maria. N. 1899, 27 Dec.; căsătorită cu Regele Alexandru II. Regină a Jugoslaviei.

MARIA. Principesă de Rom., unica fică a Regelui Carol I şi a Reginei Elisabeta. (1870-74).

MARIA. — Doamne din Ţara-Românească:

MARIA, soţia lui Alexandru Basaraba, în sec. 14.

MARIA, (Mara). Soţia lui Mircea c. Mare, s. 14-15.

MARIA, soţia lui Dan II Voev.

MARIA a lui Vlad-Vodă (dracul), fiica lui Ilie Domnul Moldovei (1440).

MARIA a lui Radu cel frumos, Domn Ţ.-R.; † 1500.

MARIA, a doua soţie a lui Vlad v. călugărul (călugăriţă: Samonida).

www.dacoromanica.ro

MARIA. Soţia a doua lui Basaraba III cel tânăr; la 1480 captivă a lui Basarab II în Ardeal.

MARIA. Fiica lui Pătraşcu-Vodă, soţia lui Dragomir vistierul; † 1565.

MARIA (Marica), Doamna lui Constantin Brâncoveanu; fiica lui Neagu, fiul lui Antonie-Vodă de la Popeşti; † 1729.

MARIA Soţia lui Şerban Cantacuzino; fiica lui Gheţea Rustea; † 1723.

MARIA. Soţia lui Grigore Ghika I, şi fiica lui Matei Sturdza din Mold.

MARIA Văcărescu, soţia a doua a lui Gheorghe Bibescu, Domn Ţ.-Rom.

Doamne şi Domniţe din Moldova:

MARIA, Doamna lui Bogdan I (1350); probabil dintr'o familie polonă.

MARIA. Soţia lui Ştefan II al Mold. (1433).

MARIA (Oltea). Soţia lui Bogdan II, mama lui Ştefan cel mare. (v. **Oltea**).

MARIA dela Mangop; a treia soţie (1472) a lui Ştefan-Vodă cel mare, fiica lui Isac, stăpânitor al Mangopului din Crimeia, din neamul Comnen de la Trebizunda; † 1477 (morm. la Putna).

MARIA (Vochiţa), a patra soţie a lui Ştefan cel mare (1479). Fiica lui Radu cel frumos Domn al Ţ.-Rom.; † 1511 (mormânt. la Putna).

MARIA. Soţia întâi a lui Petru Rareş, † 1529.

MARIA Amirali dela Rodos, soţia lui Petru Vv. (Schiopul); † 1585.

MARIA, a lui Ioan-Vodă cel rău, fiica lui Lupea Huru.

MARIA Paleolog, a lui Iancu-Vodă Sasul, 1578.

MARIA (Mariana). Soţia lui Ştefan Petriceicu; fiica lui Apostu Catargiul; † pe la 1705.

MARIA. Fiica lui Ştefan cel mare, soţia kneazului Teodor Sanguszko, † 1518.

MARIA, fiica lui Petru Rareş, soţia lui Ion Moghilă, marele Logofăt.

MARIA, fiica lui Petru al Mold., soţia lui Zotu Tzigaras, apoi a lui Paul Minio din Venezia; † 1620.

www.dacoromanica.ro

MARIA, fiica lui Eremia Vodă Movilă și a Elisabetei; măritată în Polonia: 1. cu Ștefan Potocki, Voevod de Braclaw; 2. cu Nicolae Firley, Voev. de Sandomir.

MARIA. Fiica lui Vasile V. Lupu, soția (1645) Kneazului Jan Radziwill în Polonia; † 1661.

MARIA. Fiica lui Constantin Vodă Brâncoveanu, soția lui Const. Duca Voev. al Mold.; 1697.

MARIA, fiica Pr. Dum. Cantemir. Femee inteligentă și cultivată; a jucat rol la curtea Rusiei, ca favorită a țarului Petru cel mare (1700-54).

MARIA Rostowski. Soția dinainte de domnie a lui Ion cel cumplit; † 1570.

MARIA lui Rareș dela Hârlău, sora lui Cernat aprodul. Ștefan cel mare avu dela ea un fiu, pe Petru zis Rareș, Domn al Mold.

MARIA. — (v. și **Marușca**).

MARIA-TEREZA, Impărăteasa Germaniei 1740-80. Sub domnia ei, iobagii din Transilvania căpătară mai multe îmbunătățiri ale stărei lor; la 1763 înființă regimentele de grăniceri români.

MARIENBURG. Cetate a Ordinului Teutonic și reședința marelui maestru, zidită la 1222 pe valea Oltului. Ruinele ei pe un deal izolat, la Feldioara în J. Făgăraș. — (v. **Feldioara**).

MARINA, Doamna. Soția treia (pe la 1423) a lui Alexandru I al Mold.; mama lui Petru III Vo. Sora boerului Bratu și fiica lui Marin. (Un epitrafir brodat din 1423 o reprezintă alături de soțul ei).

MARINA. Fiica lui Mircea II al Ț. R. și a Kiajnei; măritată cu Stamate Paleologos din Const-pol (sec. 16).

MARINKA (Maryna Holszanska). Doamna (1425) lui Ilie Voevod al Moldovei Sora Reginei Sofia a Poloniei și fiica lui Andrei Dimitrievici, kneaz de Mojaisk.

MARIȚA. Sat în Vâlcea, lângă Polovraci. Biserica din s. 18 dela Ion Urșeanu.

MAROS-VASARHELY. Numele maghiar al orașului Târgu-Mureș.

www.dacoromanica.ro

MARSIGLI, Ludovic Ferdinand, comite. Savant geograf, italian ; General în serviciul Impărăţiei germane. In legături cu Brâncoveanu. A scris un lexic român-latin. (1658-1730).

MARSILLAC, Ulysse de. Literat francez, filo-român, stabilit la Bucureşti ca profesor. A lăsat scrieri asupra Ţ.-Rom. (1821-1877).

MARTALOGI. Oaste de ţară în Ţ.-Rom., adunată în unele judeţe sub căpitanul de M. Erea o miliţie pentru paza hotarelor şi a trecătorilor, în sec. 17, desfiinţată la 1716. Se numeau şi „catane de ţară". Câteva sate (Argeş, Mehedinţi), au păstrat numele lor.

MARTALOGI. La Isvorul Bârsei, pe Topolniţa, în Mehedinţi, ruine de zidării romane şi morminte (de „jidovi" şi „uriaşi"). — Amintirea unui târg.

MARTINEŞTI. Sat în Jud. Râmnic-Sărat. Tradiţia bătăliei dintre Ştefan şi Radu Vodă la 1474. — In Sept. 1789, lupta între Turci şi Ruşi, cari au învins.

MARTINUZZI, George. Cardinal. In serviciul lui Zapolia ; episcop de Oradea 1534 ; apoi tutor al lui Ioan Sigismund Zap. şi guvernator al Ung. şi Transilvaniei pe care o făcu autonomă. In luptă cu domnii români. Duse o politică vicleană între Sultan şi arhiducele Ferdinand şi fu ucis de oamenii acestuia (1482-1551).

MARULA. Fiica lui Mihai V. Viteazul şi a Tudorei dela Târgşor ; soţia lui Socol dela Cornăţeni ; † 1633.

MARUNTA (Măriuţa). Sat în Jud. Olt. Resturi (zidării, apeduct) de la un castru roman.

MARUŞCA Doamna. Soţia dântâi a lui Ştefan cel mare al M.. mama lui Alexandru Voev.; † pe la 1460.

MASA LUI TRAIAN (mai des numită „a lui Mihai"). Stâncă pe malul Oltului, mai jos de mon. Turnu (Vâlcea) ; de forma unui con trunchiat. Tradiiţia poposirei lui Mihai-Vodă în drum spre Ardeal. Ni se pare o legendă de formaţie literară modernă.

MASCLUNIS (Masclianis). Staţiune romană, veche localitate dacă : la Muncel în Banat (Jud. Severin).

MASDRAC. Un nume moldov. al buzduganului.

www.dacoromanica.ro

MĂSTĂNEŞTI. Schit. din sec. 16, în Jud. Prahova. — (v. *Apostolachi*).

MĂSURI VECHI (în Ţ.-Rom. şi M.) — **De lungime :** — STÂNJENUL (1 m. 962, al lui Şerban-Vodă; 2,23 în Moldova). Numire de origină slavă (sajen); avea 8 palme. — PALMA, străveche măsură a Ţ.-R. (echivalentă cu „piciorul" din alte ţări), se împărţea în 8—12 degete. — PRAJINA erea de 3 stânjeni sau 24 de palme. — FUNIA (sau otgonul) erea de zece stânjeni. — PASUL, mai puţin de cinci palme. PUMNUL avea aproxim. 2 treimi de palmă. — Pentru întrebuinţări comerciale (postav, pânză, etc) erea COTUL (0 m. 664), împărţit în 8 rupi, şi un RUP în 2 grei.

De suprafaţă. Inainte măsurătorile se făceau pe o dimensiune, în curmeziş, cu măsurile de lungime, palmă sau stânjen. Numirile de DELNIŢĂ (întindere unică, cam 40—45 stânj. pătraţi), jerebie. pământ, funie, sfoară, răzor, chingă, întrebuinţate în actele vechi, nu aveau o întindere precisă. ci valoare convenţională după localităţi. — Măsuri de suprafaţă propriu zisă se întrebuinţau rar. POGONUL din Ţ.-Rom. are 24 de prăjini lung. şi 6 lat. (1296 stânj. p., sau 5012 metri p.). FALCEA, rămasă ca măsură numai în Mold., de 80 prăjini lung. şi 4 lăt. (320 prăj. pătr. = 14322 metri p.), fusese folosită în sec. 16-17 în Ţ.-Rom. ca şi pogonul, însă pentru întinderi mai mici, dar nu se ştie cât reprezinta aici.

De greutate. Măsura curentă erea OCAUA (împrumutată de la Turci). O oca (= 1 kg. 280 gr.) avea 4 LITRE, a câte 100 DRAMURI (Dramul avea 2 tenghiuri). In loc de oca, înainte de sec. 17, întâlnim numele de COP. — Pentru cantităţi mari: MAJA în sec. 16-17, cam 50 kg. — POVARA (sec. 16-17) erea cam de 120—125 ocale. Equivalent cu povara erea TARUL. — Un CÂNTAR avea 45 ocale.

De capacitate. LITRA e măsura curentă (= 0 litru 32), de 100 DRAMURI. Patru litre făceau o OCA.- VADRA pentru lichide, erea de 10 ocale (cam 14 litri act.); vadra „nouă" de 10 litri. — CÂBLA, veche măsură pentru grâne, în sec. 14-16, = găleata. —

www.dacoromanica.ro

GĂLEATA pentru grâne, întrebuințată în Ț.-R. până pe vremea lui Matei-Vodă, erea echivalentă cu BANIȚA de apoi. Banița erea de 20 ocale (și se mai chema și DIMIRLIE). — Cinci găleți făceau un MERTIC. In Moldova MERȚA avea 10 dimirlii (banițe). — După vremuri, 8—20 banițe (400 ocale) făceau o CHILĂ măsura obișnuită a grânelor încă din s. 16.— OBROCUL (sec. 16-8) erea de 440 ocale (obroc mare), iar jumătatea erea o. mic. — COLOADA, în sec. 15 în Mold., pentru grâne, avea 4 găleți. — Mai ereau și alte măsuri ocazionale (străine), locale sau rar întrebuințate.

SISTEMUL METRIC zecimal a fost decretat de la 1855 în Ț.-Rom. pentru lungimi ; iar aplicarea lui la toate măsurile în România, la 1864.

MATEI BASARAB. Domn al Ț.-Rom. 1632-54. — Fiul lui Danciul dela Brâncoveni, coborîtor din Craiovești. Luptând contra Domnilor grecizați, fu ales de boeri și domnia lui folosi țării. General priceput, luase parte la mai multe răsboaie. Dușmănit de Vasile al Moldovei, care voia să-i ia locul, îl bate la 1637 și 1639, iar ultima oară îl sdrobi la Finta, unde M. fu rănit (1653). Domn înțelept și iubitor de țară, M. îngriji de cultură și de biserică (zidi multe monast. și bis.), introduse limba rom. în slujbă. Ultimul an al domniei fu ămărît de răscoala Seimenilor; † 19 Apr. 1654 (îmormântat în ctitoria lui la Arnota). A refăcut palatul și bis. dom. din Târgoviște. — Soția lui erea Doamna Elena. — (v. și **Brâncoveni și Craiovești**).

MATEI Ghika. Domn al Ț.-R. și Mold.—(v. **Ghika**).

MATEI CORVIN. Marele Rege al Ungariei interveni în mai multe rânduri în țările române. La 1462 prinse pentru necredință pe Vlad-Țepeș și îl inchise la Buda. La 1467, expediția ce întreprinse contra lui Ștefan al Mold. se sfârși cu o înfrângere la Baia, unde fu și rănit. Mai târziu, în prietenie cu Ștefan, îi dărui cetățile Cicei și Cetatea de baltă. A domnit între 1458-90. Erea fiul lui Ioan de Huniad.— (v. **Huniad**).

www.dacoromanica.ro

MATEI de la Brâncoveni și Caracal. Ban al Craiovei; † 1560 în lupta cu Chiajna și Petru-Vodă. — (v. **Brâncoveni**).

MATEI. Fiu adoptiv al lui Matei V. al Ț.-Rom. și al Doamnei Elena, fiu al fratelui ei Udriște (1626-43).

MATEI din Pogoniana. Episcop de Mira („al Mirelor") ; grec. Egumen al mon. Dealu 1620. A lăsat o cronică a Ț.-Rom. în versuri, dela 1601-19.

MATEIAȘ de la Horodniceni. Mare vistiernic al lui Petru Rareș al Mold. 1536-7, sol al acestuia în Ungaria și Germania ; mare Logofăt 1546-49.

MĂTEȘTI. Sat în Jud. Buzău. Biserica dela Constantin Mărgineanul Filipescu și jup. Rada, zidită la 1691.

MATHIAS (Matei). Arhiduce de Austria, fratele împăratului Rudolf II ; sprijinitor al lui Mihai-Vodă. Împărat la 1612.

MATIEVICI, Ieronim. Medicul lui Neagoe Basaraba V., trimes de Domn la Dogele Veneției în 1518. Originar din Ragusa.

MĂȚĂU. Sat în Jud. Muscel, aproape de Câmpulung, unde erea în vechime un ospiciu de infirmi, fondat și înzestrat de Radu Voev. în sec. 14 sau 15.

MAVROJENY (Mavrogheni). Familie greacă fanariotă, din care : — Nicolae M., Domn al Ț.-Rom., 1786-90. Fire originală, încercă oarecari reforme și improviză o oștire la 1788. Ucis de Turci. — Petru M., om politic (1819-1887).

MAVROCORDAT (Maurocordato). Familia M., de origină greacă (la Chios în sec. 16), a dat țărilor noastre mai mulți Domni în sec. 18, și a rămas stabilită în Moldova. — Alexandru M. „Exaporiton", (1636-1709), mare Dragoman al Porței. — Nicolae, fiul său, a domnit în Ț.-Rom. 1715-16 și 1719-30 ; în Moldova 1709-10 și 1711-16 ; principe inteligent și bun cârmuitor (1679 † 1730). — Ion, fratele său, ocupă scaunul Ț.-Rom. 1716-19, în timp ce Nicolae erea prizonier în Austria. — Constantin, fiul lui Nicolae, Domn Ț.-Rom. 1731-3, 1735-41, 1744-48, 1756-58, 1761-63 ; și al Mold. 1733-35, 1741-3, 1748-49 și

www.dacoromanica.ro

1769. Reforma lui, privind administrația și starea socială (desființarea rumâniei), dovește un spirit înțelept și înaintat : e cel mai de seamă Domn din sec. 18. (1711 † 1769). — Ioan II, fratele său, a domnit în Mold. 1743-47 ; † tânăr. — Alexandru, fiul lui Constantin, Domn. Mold. 1782-85 (1742 † 1812).— Alexandru II (Firaris), vărul preced., Domn în Mold. 1785-87. — Mai mulți membri ai acestei fam. s'au distins în sec. 19.

MAVRODI. Familie b., în Moldova din sec. 18.

MAVROS, Nicolae. General rus, venit cu Kiseleff ca inspector al carantinelor și rămas în Ț.-Rom. A lăsat o colecțiune de antichități Muzeului național (1782-1868).

MAXIM Brancovici. Despotul Gheorghe, fiul Desp. Ștefan al Serbiei. Sub numele de M., refugiat la Radu V., fu mitropolit al Ț.-Rom. după 1507.

MĂXINENI. Sat în Jud. Râmnic-Sărat. Biserica unui schit, Dărâmați, dela Matei Voev., 1638.

MĂXINENI (Grădiște). Sat în Ilfov. Biserica din sec. 16, refăcută la 1859. (v. și **Greci**).

MAZEPPA, Hatmanul cazacilor. După biruința lui Petru cel mare la Pultava, 1702, urmă pe Carol XII la Bender, unde muri (mormântul lui în bis. Sf. Gheorghe din Galati). (1644-1709).

MAZIL (Mazâl). Insemna pe turcește : afară, destituit. De unde : mazilire = destituire (mazilirea unui Domn). — Prin extensiune, se numeau MAZILI boerii fără funcțiune, și boeri mici de țară, boerinași, cari formară o categorie între boeri și moșneni.

MARZA, Cantemir. Capul Tătarilor din Bugeac, 1623-37. In luptă cu Polonii și Moldovenii ; prădă cumplit Basarabia. Tăiat de Turci.

MARZACI. Tătarii din Bugeac ereau numiți așa de Moldoveni în sec. 17, după hanul lor Mârza.

MARZA. General al lui Mihai-Vodă ; lăsat cu oastea în Mold. la 1600 ; mare spătar sub Radu Voev., comandă împreună cu Ratz expediția din Ardeal (1603). — „M. cel mic", fratele său, fu de asemenea viteaz căpitan. — Fiul său Gavril, spătar în Moldova.

www.dacoromanica.ro

MAZGA, Sava zis Ștefan. Pretendent, venit din Ardeal asupra lui Lăpușneanu la 1566 ; învins lângă Neamț.

MECET. Biserică turcească, moschee.

MECI. Une-ori, în vechime (sec. 15), sabia sau spada se numea și meci. (In Ț.-Rom.)

MECIONOȘA (de la meci spadă). Numire slavă, rar întrebuințată, a Spătarului, în Ț.-Rom., sec. 14-15.

MEDALII (decorațiuni). — VIRTUTEA MILITARĂ pentru fapte de bravură. Instituită la 1872 de Pr. Carol, cu două clase : de aur (p. ofițeri), și de argint (grade infer.). O cruce cu ghirlandă de lauri ; panglica roșie cu o dungă albastră deschis pe margine. (In răsboiul cel mare a fost rezervată numai subofițerilor și soldaților ; iar ofițerilor Ordinele Steaua R. și Coroana R., la cari, pentru acte de bravură, panglica V. M. înlocui pe cea obișnuită). — BENE MERENTI, pentru merite literare și artistice, instituită la 1876 (cu 2 clase). — SERVICIUL CREDINCIOS, instit. 1878, pentru funcționari (3 clase). — BĂRBĂȚIE și CREDINȚĂ, instit. 1910 pentru acte meritorii (3 clase). = Cu caracter COMEMORATIV, medalii și cruci : — „Crucea trecerii Dunării" (1878), pentru cei ce au făcut parte din armata de operații; — „Med. apărătorilor Independenței" (1878). — Medalia jubilară de 40 ani de domnie ai Regelui Carol (1906). — „Avântul țării" pentru campania din 1913. — Crucea de răsboi (1916-18), pentru toți luptătorii din răsboiul cel mare. — După răsboi s'au înființat mai multe alte medalii de Regele Carol II. — (v. și **ordine**).

MEDELNICER mare. Boerie la Curte. La ceremonii, vărsa apa de spălat Domnului. Mai mulți medelniceri, în sub ordine, vărsau apa și se ocupau de tacâmurile oaspeților. In Moldova din a doua jumătate a sec. 15 ; în Ț.-Rom. mai târziu în sec. 16.

MEDIAȘ (Mediasch ; magh. Medgyes). Oraș în J. Târnava-Mare, pe Târnava, vechiu centru sas. Resturi din burg și zidurile cetătei. Biserica din 1460 (refăcută). — In Dec. 1918, Adunarea Națională a

www.dacoromanica.ro

Sașilor la M. aderă la unirea cu România. — Populație (930) : 15.300 loc.

MEDICINA. Medicul de altă dată erea **VRACIUL** empiric. — Medici străini sunt menționați încă din vechime pe lângă Domnii noștri : Ștefan cel mare în ultimii ani erea îngrijit de medici din Polonia și Venezia. M. lui Neagoe Bas. erea un ragusan. Matei Bas. avea m. lui de Curte, român. — Din sec. 18 doctori („doftori") în med. și chirurgie (germani, greci) stabiliți în București și Iași, deschid calea med. moderne. La finele sec. 18 și încep. sec. 19, mai renumiți erau: Dumitru și Constantin Caracaș, Sil. Filittis, C. Darvari. Mai târziu, v. Grunau și Ig. Mayer, germani și Mawr, englez. Medicii se înmulțiră, și la 1864 se înființă Facultatea de med. — Printre medicii, chirurgii și profesorii cei mai reputați din București între 1870 - 1918 : Davilla (1830-84), Marcovici (1835-85), Alexianu (1842-1907), Theodori (1834-1919), Sutzu (1837-915). Kremnitz (1846-97), Severeanu (1845-1930), Romniceanu, Chabudeanu (1848-1900). Stoicescu (1850-1932), Manolescu, Boicescu (1853 - 93), Petrini († 1924), Cantacuzino (1850-1920), Assaki (1851-99), Leonte (1851-191), Ștefănescu Sache, Buicliu (1857-1916, Toma Ionescu (1860-1926), Minovici (1858-932), Obregia (n. 1860), Marinescu (n. 1864), Paulescu (1869-1931), Gerota (n. 1867), etc.

MEGIAȘ. Se numeau astfel proprietarii mici de pământ, oameni liberi, cari stăpâneau în devălmășie. Până în sec. 16 erea chiar nume generic pentru orice stăpân de pământ. — Stăpânirea pământului nehotărnicit erea „megieșească", spre deosebire de cea mare, hotărnicită, sau „boerească". — „Megieșire". erea eșirea din rumânie prin răscumpărare. — Cuvântul m. e slav, însemnând vecin de moșie. — (v. **moșnean, judec, rumân**).

MEGIDIA. Orășel în Jud. Constanța. Inființat sub sultanul Abdul-Megid, pela 1840. — Valul lui Traian în apropiere. (Populație 5500 l.)

MEHADIA (Meedia). Comună în Jud. Severin, în

www.dacoromanica.ro

Banat. E vechea așezare dacă și romană Media (v. Ad Mediam). — Pe deal ruinele castelului M. (Myhald) din sec. 12-13, în districtul cnejilor români M. din Banatul Severinului, contopit apoi cu al Caransebeșului. — In apropiere, pe valea Cernei, ereau termele romane ale lui Hercule (inscripții, rezervoare, canale, etc.), reînviate în sec. 18 de Austriaci (Băile Mehadiei).

MEHEDINȚI. Județul. La marginea de apus a Ț.-Rom., la munți și Dunăre. Vechiu centru al Dacilor (cu numeroase urme din epoca de bronz și de fier); multe rămășițe romane (podul lui Traian, castre, etc.). In sec. 13-14 o mare parte a lui erea coprinsă în banatul de Severin al Ungariei. Tradiția acestui banat se urmă în Oltenia : scaunul primilor bani români a fost în Mehed. ; apoi căpitănia de margine la Cerneți. In sec. 14-15 o parte din M. erea coprins în fostul județ al Motrului. Numele de Meh. apare în a doua jum. a sec. 15 (1483). — Mine antice la Baia de aramă; păduri. Râuri : Motru, Cerna, Topolnița. Monăstiri : Vodița, Topolnița, Strehaia, Motru. Reședința act. la Severin, dela 1870 (în vechime la Strehaia, apoi la Cerneți). — Suprafața 4950 klm. p. Populația (1930) : 303.000 l.

MEHEDINȚI, Banul de. — (v. **Ban**).

MEHEDINȚEANU. Neam de boeri din Oltenia (Mehedinți). — Sârbu, mare Stolnic, † 1603, și fratele său Popa Stan de la Cerneți căpitan al lui Mihai Vv., † 1600, sunt îngropați la Tismana. — Lupu Meh., marele Paharnic, se adică în fruntea boerilor Olteni contra Grecilor la 1617, goni pe Alexandru V. și se proclamă Domn, dar ne primit de Turci, fu prins de ei și de Gavril Movilă și omorît (1618). La Podeni se văd ruinele caselor lui întărite. — Fiul său Lupu Buliga vel căpitanul, pieri în lupta de la Teleajen 1653. Fondator al mon. Topolnița. — (Familia e prob. o ramură a boerilor Glogoveni).

MEHMED-BEG. Pașa de la Nicopoli. Un coborîtor din Domnii Ț.-Rom., poate din Basaraba II. Trimes la 1521 să sprijine pe Teodosie Voev., detronat, se ri-

www.dacoromanica.ro

dică şi el pretendent la domnie, rămase în ţară, căzută în anarhie din pricina luptelor pentru scaun şi guvernă până când Radu de la Afumaţi, după mai multe lupte, îl înfrânse şi îl goni din ţară (1524).

MEHTUPCIU. Scriitor la cancelaria domnească; secretar (s. 18) — Cuv. turc., de la mehtup, scrisoare.

MEITANI. Familie b., în Ţ.-Rom. pela incep. sec. 19; de origină greacă.

MELHISEDEC Ştefănescu. Episcop de Roman 1879-82, şi înainte al Dunărei de jos 1864-79. Scriitor, istoric. A lucrat pentru secularizarea averilor mănăstireşti. (1822-1892).

MEMORANDUL. La 1892 Comitetul naţional al Românilor din Transilvania hotărâse prezentarea Impăratului Franz Iosef, printr'o delegaţie (prezidată de I. Raţiu), a unui memoriu care arăta starea critică a Românilor din Ardeal. Delegaţia ne fiind primită, M. a fost publicat, şi ca urmare autorii ei au fost judecaţi la Cluj şi osândiţi la închisoare pentru trădare faţă de statul maghiar.

MENEDEC. Monăstire fondată de Vintilă Vodă la 1537, în munţii Buzăului. — (v. **Vintilă-Vodă**).

MENŢI DIN DOS. Sat în Mehedinţi. Urme de zidării (oseminte, pietre cioplite, ceramică). Resturi dace şi romane. — Tradiţia unei familii domneşti locuind în cetăţue pe deal.

MENUMORUT. Voevod sau duce al Ţării Bihorului, cu aşezare în cetatea Bih. spre sfârşitul sec. 9 la venirea Maghiarilor, cari îi cuceriră parte din ţară.

MERA. Lângă Bonţeşti, în R.-Sărat, altă dată un schit, risipit pela 1800.

MERA. Monăst. în Putna (v. **Mira**).

MERCUREA (Reussmarkt). Târg în Jud. Sibiu In vechime erea unul din scaunele Saşilor. (Populaţie 2600 l.).

MERCUREA CICULUI (Sereda Cicului; magh. Czik-Szereda). Oraş în Transilv. Vechiu centru secuesc, cu cetate, cunoscut din sec. 12 în documente (Oppidum Mercurium). Reşedinţa judeţului Ciuc. Aproape de Olt. Populaţia (930) : 5100 l.

www.dacoromanica.ro

MERCURIU. „Mercurius princeps ultransylvanus", stăpânitor sau voevod în Ardeal, e amintit la an. 1103.

MERCY, Claudius Florimond, comite de. General imper., sub Eugen de Savoia, guvernator al Banatului liberat de Turci, reorganiză cu înțelepciune țara și o coloniză. (1666 † 1734 în răsboi la Pavia).

MEREZ. La Ceptura în Prahova, pe un deal așezare preistorică (ceramică).

MERIȘANI. Sat în Teleorman. Biserica dela 1700 de jup. Barbu Merișanu. Ruinele caselor lui.

MERIȘANU. Boerii dela Bucșani, se numeau și M. în sec. 17, după moșia lor din Teleorman. — Staico, mare Paharnic, amestecat în luptele politice dela 1670 ; lucră apoi contra lui Brâncoveanu spre a fi Domn, dar arestat de Turci la Stambul fu trimes în țară și executat de Domn la 1693. — Barbu M. mare vornic, pretendent ca și unchiul său, pribeag sub N. Mavrocordat. — (v. **Bucșanu**).

MERIȘESCU. Constantin. Comand. de batalion, s'a distins în luptele de lângă Rahova în 1877.

MESAL. O podoabă de cap a femeilor din sec. 15-16, făcută din pânză de canavăț cu fluturi de aur și mărgăritare.

MEȘINDORF (Meschen). In Jud. Târnava-Mare, sat german. Biserică cu interesant burg întărit, din sec. 15.

MEȘTEȘUGURI, MESERII. — (v. la **Bresle**).

METEREZ. Ferestre înguste, deschidere în zidul cetăței, din care arcașii și mai târziu pușcașii, la adăpost, trăgeau asupra asediatorilor.

METERHENEA. Muzică sau orchestră turcească, care cânta la petreceri și ceremonii (s. 17-19). Șeful ei erea „mehtergibașa".

METOC, metoh (în Mold. mitoc). Monăstire sucursală; casă unde ereau găzduiți călugării. (grec.).

MEȚIANU, Ioan. Mitropolit ortodox al Transilvaniei, 1898-1916. Episcop de Arad 1875-98. Figură de seamă a bisericii rom. (1820-1916).

MEZIL (menzil, mizil; de la turc: menzil). Olacul, conacul, stațiunea de poștă în vechime (s. 17-19).

www.dacoromanica.ro

MICEȘTI. Sat în J. Argeș. Așezare preistorică neolitică, pe deal „le Cetățue“.

MICIA. Stațiune romană în Dacia. La Vețel de astăzi, J. Hunedoara. — (v. **Vețel**).

MICLESCU. Familie boerească din Mold. de sus, cunoscută din s. 15. — Borcea, mare Vornic între 1456-57. — Gavril M. mare Logofăt, în prima jumăt. a sec. 18.—Sofronie mitropolit al M. 1851-60 († 1863). — Calinic, Mitropolit al Mold., apoi Primat al României (1822-1886). — Dimitrie, om politic (1820-96).

MICLEȘTI. In J. Vaslui. La „Gropi“, după tradiție erea refugiul oamenilor în timpul năvălirilor tătărești.

MICOTA. Boer al lui Ștefan cel mare; Pârcălab de Neamțu, † 1484.

MICȘUNEȘTI mari. Sat în Ilfov. Biserica de la 1743, zidită de Iordache Micșunescul, m. stolnic și Smaranda.

MICU. Familie n. din Sad, comit. Sibiu, cunoscută sub numele de Klein. — (v. **Klein**).

MICUL-HODCO Crețevici. Familie b. din Basarabia; cunosc. sec. 17.

MIECHOWSKI, Matei. Istoric și medic al Regelui Poloniei Sigismund I. In „Chronica Polonorum“ povestește faptele lui Ștefan-Vodă al Moldovei.

MIEREA. In J. Buzău. „Zidul Doamnei Naga“, ruine pe dealul Ulmeasa, locul zis la meterez.

MIHAEȘTI. In J. Muscel. Biserică părăsită din sec. 16. (Pietre morm. a Jup. Badea, Jitian, Lăudat, din 1553, acum la mon. Câmpulung).

MIHAEȘTI de jos. In. J. Olt (altă dată Rusănești). Biserică risipită, de la Șerban Cantacuzino vornicul din 1708.

MIHAI (Mihail). — Domni ai Țării-Românești :

MIHAI I Voev., fiul lui Mircea I; asociat la domnie din 1391, Domn singur 1418-20. In război cu Turcii din cauza neplățe tributului, apoi cu Dan II, căzu în luptă cu acesta (1420). Cei doi fii ai săi: Radu și Mihai, pieriră la Turci, unde ereau zălogi.

www.dacoromanica.ro

MIHAI II CEL VITEAZ. Domn al Ț.-Rom. 1593-1601 (n. 1557 † 1601). Fiu al lui Pătrașcu Voev. Incepu domnia, ridicându-se contra Turcilor: atacă cetățile de la Dunăre și luă Brăila. O armată puternică trimeasă de Sultan sub Sinan-Pașa, înfrântă de M. la Călugăreni, înaintă apoi și cuprinse București și Târgoviște. Mihai cu ajutorul lui Sig. Bathori îl sili să treacă înapoi Dunărea (Oct. 1595). — In Oct. 1599, Mihai intră în Transilvania, în numele Impăr. Rudolf, cărui se închinase, surprinse pe Andrei Batori îl bătu la Șelimberg și ocupă Ardealul, proclamându-se Domn al țării. In Mai 1600 goni din Moldova pe Eremia Movilă și se proclamă și Domn al Mold. având astfel sub stăpânire cele trei țări românești. Intors în Trans. avu de luptat cu vrăjmășia nobilimei maghiare, credincioasă lui Bathori, și apoi chiar cu Basta, generalul împărătesc, care-l bătu la Mirăslău. Polonii intrară în Mold. și reîntronară pe Eremia, apoi în Ț.-R. cu fratele său Simeon ca Domn. In Oct. 1600 Mihai pierduse totul. O călătorie la Praga îi readuse încrederea Impăratului. Impreună cu Basta învinse pe S. Bathori la Gorăslău (Aug. 1601); peste câteva zile fu ucis de oamenii protivnicului său Basta în cortul său lângă Turda. Mare și îndrăsneț general, dar slab politic, **M.** căzu victima dușmanilor ce-și făcuse în Ardeal.

MIHAI III Radu Voev. — (v. **Mihnea**).

In secolul 18: — MIHAI Racoviță 1730-31 și 1741-4. MIHAI Sutzu 1783-86, 1791-3 și 1801-2.

Domni ai Moldovei:

MIHAIL Movilă, 1607. — (v. **Movilă**).

In sec. 18-19: — MIHAI Racoviță 1703-5, 1707-9 și 1716-26. — MIHAI Șuțu 1793-5. — MIHAI II Șuțu 1819-21. — MIHAI Sturdza 1934-49. (v. **Sturdza**).

MIHAI. Principe al României, Mare Voevod de Alba-Iulia, n. 25 Oct. 1921; fiul Regelui Carol II și al Elenei, Principesă de Grecia. Rege, în lipsa părintelui său, cu o Regență, 1927-30.

MIHAI. Voevod în sec. 13. — (v. **Lituon**).

MIHAI Voev. Fiul lui Nicolae Pătrașcu voev. și

www.dacoromanica.ro

nepot de fiu lui Mihai Viteazul. A trăit la Viena și în Ungaria cu mama sa Domnița Ancuța (n. 1625 † 165? în Ucraina).

MIHAI. Fratele lui Ștefan Vodă Mușat; „capitaneus Moldaviensis“, 1395-97.

MIHAI VODĂ. MONASTIREA veche a Sf. Nicolae, zisă mai târziu a lui M. V., pe un deal lângă Dâmbovița, la București, e cuprinsă azi în mijlocul orașului. Fondată pe la sfârșitul sec. 14 sau început. sec. 15, probabil de Mircea Vodă. La 1433 documentele o menționează ca „mon. **S-tului Nicolae**“. Inzestrată pe la 1550 de Caplea a lui Ghiorma posteln. („S-tu Nicolae al jupânesii Caplea“). — Mihai Vodă refăcu în întregime biserica actuală la 1594; reparată apoi la 1714 și în zilele noastre. La 1595, Sinan fortifică monast. și dealul — Un palat domnesc, făcut de Ipsilanti la 1776, arse peste câțiva ani. — Monastirea e desființată de mult. In casele ei, refăcute, se află azi Arhivele Statului.

MIHAIL. Episcop de Râmnic, apoi Mitropolit al Ungro-Vlahiei între 1586-99 cu întreruperi.

MIHAIL de la Dorohoi (Mihălaș). Boer moldovean; sfetnic domnesc între 1395-1434. Intâiul boer și mare logofăt a lui Alexandru cel bun. Stăpânea 52 de sate în Moldova de sus.

MIHAIL (Mihu), fiul lui Popa Iuga de la Bala; mare logofăt (1446-53). Avea un rol de frunte în afacerile Moldovei în sec. 15 și era cel mai bogat boer al țării. Credincios al lui Petru Aron la căderea lui trecu în Polonia, pe la 1475.

MIHALCEA Banul. Intâiul sfetnic de credință al lui Mihai Vodă. Mare Ban al Craiovei. Ucis la Turda, 1601. — (v. **Cocorăști**).

MIHALESCU. Familie boer. din Ț.-Rom.; numită după moșia Mihălești din Ilfov. — Scarlat, mare logofăt (1767-1830).

MIHALY de Apsa. Familie nob. din Maramureș; cunosc. din sec. 15. — Victor M., Mitropolit unit al Transilv. Episcop de Lugoj 1875-94, arhiepiscop și M. de Alba Iulie 1894 † 1918 (n. 1841).

www.dacoromanica.ro

MIHNEA (o formă a numelui Mihai). — Domni ai Țării Românești :

MIHNEA I, cel rău. Domn Ț.-R. 1508-10. Fiu al lui Vlad Țepeș. Persecută pe boerii Craiovești și omorî pe mulți din partizanii lor. Craioveștii ridicându-se asupra lui, M. fugi la Sibiu, unde fu ucis de Dumitru Iaxici.

MIHNEA II, zis TURCUL sau turcitul. Domn ... Ț.-Rom. 1577-83 și 1585-91. Fiu al lui Alexandru II, cărui îi urmă în scaun. La 1583 înlocuit de Turci cu Petru Cercel, pe care-l răsturnă apoi. Rechemat la Stambul, se făcu mahometan și rămase acolo, unde muri la 1601. Doamna lui a fost Neaga din boerii de la Cislău. (v. **Neaga**).

MIHNEA III, s'a numit în domnie MIHAI RADU ; pretins fiu al lui Radu Mihnea Vodă. Domni 1658-9, în care timp se ridică contra Turcilor și omorî mulți boeri. Fugit în Ardeal, † acolo 1660.

MIHU. Boer moldovean, Portar de Suceava. Unul din ucigașii lui Ștefan ; tăiat de Petru Rareș pentru trădare, la 1541.

MILCOV. Râu, afluent al Putnei; trece la sud de Focșani. Inainte însemna hotarul între Ț.-Rom. și Mold. — La 1473 lângă Milcov, bătălia de la „cursul apei" între Ștefan și Radu Voev. — Tot pe M., băt. la 1600 între oastea lui Mihai și Simeon Movilă.

MILCOV (Milco, Milcovia). **EPISCOPIA** catolică de M. a existat în sec. 13-14. De la 1228 luase ființă în părțile Vrancei, sub numele de „Episcopia Cumanilor", cu scaunul la „Milco" sau Milcov, localitate din care n'a rămas nici o urmă. (Poate pe locul unde e Odobești, sau la Crăciuna ori Mira). Episcop era atunci Teodoric. După 1250 nu se mai amintește de ea. La 1347, ep. reînvie, cu episcopi titulari (Toma, Bernard, Albert, Nicolae), până la 1375, (Ep. „Milcovensis"). Incetează apoi până după 1430, când fu restabilită nominal (episc. tutulari până la 1520, cu juridicție pe ținuturile : Secuilor, Vrancea, Putna, Râmnic, Bacău, Neamțu, Baia și Basarabia de jos).— (v. și **Cumanilor**).

www.dacoromanica.ro

MILCOVEANU. Familie boer, din J. Olt de la moșia Milcov ; din sec. 16. — Preda M., căpitanul, în complotul lui Stoica Merișanu contra lui Brâncoveanu, la 1692.

MILESCU. O ramură a fam. Pârâianu, numită după moșia Milești, din Vâlcea. — Danciul P. de la Milești, e tatăl lui Barbu Milescu, marele Ban 1678, boer însemnat din Ț.-Rom.

MILESCU, Nicolae. Boer mold.; spătar sub Gheorghe Ștefan și Ștefăniță Vodă, pare a fi dorit domnia și părăsi țara însemnat la nas. Pribeag prin mai multe țări, se așeză în Rusia. Sol al Țarului Alexie la Impăr. Chinei, 1674, făcu o călătorie vestită de 3 ani în Siberia și China, lăsând o relațiune asupra ei. Poliglot și scriitor original. (1630-1710).

MILISEUȚI. Sat în Bucovina. — (v. **Badeuți**).

MILLO. Familie boer. din Moldova ; de origină franceză, în țară la încep. sec. 18. — Matei (1813-1897), artist dramatic.

MILOȘ Voevod. Fiul lui Mircea pretendentul și frate cu Alexandru II Voev. al Ț.-Rom, ; † 1577 la Constantinopol.

MINIATURI. Manuscrisele vechi pe pergament ereau înfrumusețate cu m. și inluminări. La Oxford se păstrează un evangheliar slavo-grec al lui Alexandru cel bun, lucrat la Neamțu (1429). La Humor un altul al lui Ștefan cu portretul lui și al Doamnei Maria. Ștefan Vodă donase mon. Zografos de la Athos o evangh. (la Bibl. n. din Viena) scrisă de Filip (1502); iar bisericei dela Hotin alta lucrată de Toader Merișescul (1493). Frumoase manuscrise împodobite se mai află la Sucevița, Putna, Neamț, Dragomirna (de Atanasie Crimca), Tismana, Muzăul național.

MINISTRU. Cap al unui departament de Stat, consilier al Suveranului; funcțiunea cea mai înaltă în Stat. Demnitate introdusă în sec. 19 (1859), odată cu reorganizarea țării, după o perioadă de transiție (asimilarea vechilor demnitari cu M. din Apus, prin Reg. organic). Numărul M. s'a înmulțit cu nevoile vremei. (In 1916 erau 9: M. de Interne, Finanțe, Afa-

www.dacoromanica.ro

ceri străine, Războl, Instrucție publică, Lucrări publice și Comunicații, Justiție, Agricultură, Industrie și Comerț). — Totalitatea min. formează Guvernul, condus de Președintele Consiliului de M. — (Pentru ministerele României de la Unire, v. **Guverne**).

MINORIȚI. Ordin de călugări catolici (franciscani), aflați ca misionari în Mold. și Ț.-Rom. (sec. 14-19), având și câteva monăstiri.

MINTZIAKI. General rus. Consul la București (1824), apoi Prezident al Comisiei pentru întocmirea Regul. organic (1828).

MIORCANI. Sat în Dorohoi. La locul Zamca întărituri de pământ.

MIRA (Miera). Monastire în J. Putna, pe Milcov. Fondată la 1686 de Constantin Vo. Cantemir. La 1706, fiul său Antioh V. făcu în locul bisericii de lemn alta de zid, și o întări împrejur.

MIRASLAU (Miriszlo). In Transilvania, pe Mureș, între Turda și Alba Iulia. Basta, generalul Impăratului, învinse pe Mihai Vodă, 18 Sept. 1600.

MIRCEA. — Domni ai Țării-Românești:

MIRCEA I cel bătrân (cel vechiu). Domn al Ț.-Rom. 1386-1418. Fiu al lui Radu Voev. Desăvârși întemeierea Statului românesc, organizându-l și menținându-i hotarele moștenite de la Vladislav și Radu și adăogând Dobrogea. Credincios prieteniei cu Regele Sigismund al Ung., era în bune legături și cu Vladislav al Poloniei, avu de luptat însă cu Turcii, cari pătrunseră întâia oară în țară la 1394 (bătălia de la Rovine). Peste doi ani luă parte la nefericita cruciadă de la Nicopoli, unde creștinii fură sdrobiți. O nouă expediție a Turcilor avu loc la 1400. Urmară câțiva ani de liniște, în cari fu ajutat la domnie de fiul său Mihai. Sprijini pe Musa și pe Mustafa în luptele pentru tronul turcesc și căpătă părțile Dobrogei; Mahomed învingând, M. sfârși prin a-i plăti un tribut. † 31 Ian. 1418 și îngropat la ctitoria lui Cozia.

MIRCEA II, poreclit Ciobanul. Domn Ț.-Rom. 1545-54 și 1558-9. Fiul lui Radu V. Urât de țară, tăiă

www.dacoromanica.ro

fără vină mulţi boeri şi avu de luptat cu boerii pribegi ; La Periş învinse pe Udrişte şi Teodosie (1547). La 1552 Radu V. Ilie îl bate la Mănești și-i luă locul două luni. Interveni pentru Turci în Transilv. Inlocuit, fu numit iar la 1558 şi muri în scaun. A clădit din nou Curtea domnească din Bucureşti.

Fii de Domn ; pretendenţi :

MIRCEA Voev. Fiul mai mare al lui Vlad Dracul. Lăsat Domn în locul său la 1443, fu ucis de pretendentul Basaraba. (După cronicarii unguri, ar fi pierit împreună cu tatăl său, ucişi de Huniad şi de Dan la 1446).

MIRCEA. Fiul lui Vlad Ţepeş. Tăiat cu tatăl său la Târgovişte de Basaraba Laiot, la 1476.

MIRCEA. Pretendent susţinut de Ştefan Vodă al Mold. la domnia Ţ.-Rom. în 1481. (Poate un bastard al lui Vlad Ţepeş).

MIRCEA, fiul lui Mihnea cel rău, pe care-l însoţise la domnie, încercă la moartea lui să capete tronul. Arestat de Regele Ung. la Buda, fugi în Turcia şi reluă armele la 1521. fără izbândă

MIREŞ. Sat în Prahova. Biserica din 1823 de la Alecu Văcărescu.

MIRON Voevod (Barnovski). Domn al Moldovei 1626-9. — (v. **Barnovski**).

MIRONEASA. In J. Iaşi. Şanţuri vechi şi movile ; în legătură cu cele de la Căpoteşti.

MIŞELAV (Micislav; Mihai ?) Voevod în Ţ.-Rom. la 1240 pe vremea năvălirii cea mare a Tătarilor. Stăpânirea lui se întindea în partea muntoasă Argeş-Muscel-Prahova. La 1247, urmaş al lui era Seneslau.

MISLEA. Monastire în Prahova. Fondată la 1534 de Radu Vodă Paisie, reparată de Petru Cercel, 1584. (Ctitori din sec. 16 : Vintilă comis, Voicu vornicul, Stroe Spatar, Caplea, Mihai Vodă). Distrusă de foc la 1883. — In curtea mon. e acum un penitenciar pentru minori.

MITILINEU. Familie din Bucureşti.

MITREA. Mare Vornic al Ţ.-Rom. între 1579-90.

MITROFAN. Episcop de Huşi 1683-91, apoi în Ţ.-R.

www.dacoromanica.ro

episc. de Buzău 1691 † 1702. Discipol al lui Dosoftei, tiparitor de cărți bisericești.

MITROPOLII. Mitrop. Țării-Românești sau a UNGRO-VLAHIEI, luă început sub Alexandru Basaraba la 1359. (La 1370 se numi un al doilea Mitr. pentru episcopia părților Severinului, mai târziu Episc. de Râmnic). Reședința M. era la Scaunul domnesc (Argeș până la 1515, Târgoviște până 1668, apoi București). Titlul, rămas din vechime: „Arhiepiscop și Mitrop. al Ungro-Vlahiei, Exarh al Plaiurilor". De la Unire, M. deveni „Primat al României". Episcopii sufragante: Râmnic, Buzău, Argeș. — MITROPOLIȚI ai Ungro-Vlahiei: Iacint 1359-72, Hariton 1373-81, Antim 1381-89, Atanasie 1389-1401, Teodor 1402-..., Macarie 1422-60, Iosif 1465-80, Macarie II 1480, Teodor, Nifon 1500-6, Maxim Brancovici 1506-8, Macarie III 1508-21, Ilarion, Mitrofan 1530-35, Varlaam 1535-44, Anania 1545-58, Simeon 1558-60, Daniil 1561-69, Eftimie 1569-74, Serafim 1575-8, Mihail 1586-93, (Nichifor, exarh 1590-95), Eftimie II 1593-5, Mihail iar 1595-9, Eftimie iar 1599-1605, Luca 1605-29, Grigore 1629-37, Teofil 1637-48, Ștefan 1648-53, Ignatiu 1653-59, Ștefan iar 1659-68, Teodosie de la Veștem 1668-72, Dionisie de la Atos 1672, Varlaam 1673-79, Teodosie iar 1679-1708, Antim de la Ivir 1708-16, Mitrofan 1716-20, Daniil 1720-32, Ștefan II 1732-38, Neofit Critanul 1738-54, Filaret Mihalitzi 1754-60, Gregore II 1760-87, Cosma 1787-92, Filaret II 1792-3, Dositei Filitis 1793-1810, Ignatie 1810-2, Nectarie 1812-19, Dionisie Lupu 1819-21, Grigore IV 1823-34, Neofit 1834-49, Nifon 1850-75, Calinic Miclescu 1875-86, Iosif Gheorghian 1886-93, Ghenadie Petrescu 1893-96, Iosif iar 1896-1909, Atanasie Mironescu 1909-11, Conon Donici 1912-19, Miron Cristea 1920, Patriarh (1925) și arhiepiscop de București.

Mitrop. MOLDOVEI e de la sfârșitul sec. 14 (mai întâi episcopie, pe la 1380-90). Reședința până în sec. 16 la Suceava; apoi la Iași. Titlul Mitr. a rămas: „al Moldovei și Sucevei". De această M. țin episcopii-

www.dacoromanica.ro

le de: Roman, Huși și Dunărea de Jos. — MITROPOLIȚI ai Moldovei : Iosif 1401-10, Macarie 1410-29, Grigore (cat. unit) 1435-8, Damian 1438-51, Teoctist 1451-77, Gheorghe 1477-90, Teoctist II 1490-1503, David, Teoctist 1509-28, Calistrat, Anastasie, Teofan 1538-41, Grigore Roșca 1541-64, Teofan 1564-72, Anastase II 1572-78, Teofan iar 1578-87, Gheorghe Moghilă 1587-91, Agaton, Nicanor 1592-4, Gheorghe din nou 1595-1600, Anastasie, Dionisie Ralli 1600, Teodosiu Barbovski 1606-8, Anastasie III Crimca 1608-17, Teofan III 1617-19; Anastasie III iar 1619-29, Atanasiu 1629-32, Varlaam 1632-53, Ghedeon 1653-59, Sava 1659-64, Ghedeon II 1664-70, Dosoftei 1670-74, Teodosie 1674-6, Dosoftei iar 1676-86, Sava de la Putna 1687-1700, Misail 1701-8, Ghedeon III 1708-23, Gheorghe dela Neamț 1723-9, Antonie 1730-9, Nichifor 1740-50, Iacov 1750-60, Gavril Calimah 1760-86, Leon Gheuca 1786-8, Ambrosiu vicar 1788-92, Gavril, Iacob Stamate 1792-1803, Veniamin Kostake 1803-8, Gavril Bănulescu iar 1808-12, Veniamin iar 1812-42, Meletie 1843-48, vicar 1848-51, Sofronie Miclescu 1851-60, Vicari dela 1860-63, Calinik Miclescu 1863-75, Iosif Naniescu 1875-1902, Partenie 1902-9, Pimen Georgescu 1909-1935, Nicodim Munteanu 1935.

Mitr. TRANSILVANIEI, ortodoxă. Fostă altă dată la Alba-Iulia, fu suprimată la 1698. Episcopul român de Sibiu reluă după 1850 titlul de Mitropolit. Scaunul la Sibiu. De ea țin episcopiile de Arad, Caransebeș și Cluj. — (p. Mitropoliți, v. la **Sibiu**).

Mitr. UNITA a Trans. „de Alba-Iulia și Făgăraș", cu scaunul la Blaj. Până la 1853 episcopie. Are ca sufragante episcopiile de : Cluj (Gherla), Lugoș și Oradia. (v. **Alba-Iulia**).

M. BUCOVINEI (arhiepiscopia), de la 1873, e urmarea vechei episcopii de Rădăuți, apoi de Cernăuți, unde își are reședința. (v. **Bucovina**, mitr.).

M. BASARABIEI a fost înființată la 1929 la Kișineu ; înainte episcopie rusească. Depind de ea cele două episc. din Bas. : Cetatea Albă și Hotin-Bălți.

www.dacoromanica.ro

MIZIL. Orășel în J. Buzău. Inainte erea un sat, Istău, proprietatea lui Brâncoveanu Vodă, unde se făcu un târg în sec. 18 și olac. Oraş după 1870. Pop. act. 6000 l.

MOCIOLIȚA. Un schit în J. Gorj sau Mehed., la munte, în sec. 17 și 18.

MOCSONYI (Mocioni). Familie n. din Banat (s. 18). — Alexandru M., om politic (1812-1880).

MOESIA INFERIOR. Provincie romană din dreapta Dunărei, care coprindea și Scythia minor (Dobrogea act.). De această provincie depindea nominal şi partea Daciei din stânga Oltului (Țara-Rom. cu Mold. și Basar. de jos), care nu erea colonizată și ocupată militar decât de-alungul Dunării și a valului transalutan, pentru apărarea Mesiei şi a Daciei malvense.

MOGA. Familie n. din Transilvania. — Vasile M., întâiul episcop ortodox rom. după reînființarea ep. la Sibiu, 1810-45.

MOFLENI. Sat în Dolj, aproape de Craiova. Mănăstirea Bucovățu vechiu, dela 1566. — (v. **Bucovăț**).

MOGHILA (Movilă). Neam domnesc din Moldova. Se trăgea din Moghilă, Paharnic mare sub Ștefan Vodă, 1490-1507. — Un Moghilă, la 1534, ajutat de Ştefan Mailat voia să apuce domnia Ț.-Rom. fu însă respins de Petru V. şi de Turci. — Ion M. mare Logofăt al M. 1551-8; ținea pe Maria fica lui Petru Rareș V. — Moghilă, fratele său, Pârcălab de Hotin, 1545. — Vascan, Pârcălab. — Gheorghe Mitropolit al Mold. 1589 și 1595-1600. — Eremia, fratele prec. şi fiu lui Ion, Domn al Mold. 1595-1606 : devotat Polonilor, ocupă tronul cu ajutorul lor. La 1600 fu înlăturat de Mihai V. pentru câteva luni. După moartea lui (1606), ambițiunea soției sale Elisabeta și rivalitățile între fii săi și ai lui Simeon, aduseră vremuri grele pentru Mold., invadată de oști străine. — Simeon V. fratele lui Eremia, ocupă tronul Ț.-Rom. prin Poloni la 1600, și fu gonit de Radu Vodă la 1602 ; Domni și în Mold., 1606 † 1607. — Con-

www.dacoromanica.ro

stantin, fiul lui Eremia, Domn al Mold. 1607, învins de Tomşa, muri înecat la 1611, în vârstă de 17 ani. — Alexandru, fratele preced., Domn Mold. 1615-16, adus de Poloni prin mama sa. Răsturnat şi dus în Turcia, rămase acolo, mahometan. — Cele patru fice ale lui Eremia V. fură măritate cu magnaţi poloni. — Mihai, fiul lui Simeon, în luptă cu vărul său Constantin, ocupă scurtă vreme tronul la 1617 († la 17 ani). — Gavril, fiul lui Simeon, Domn în Ţ.-Rom. 1618-20. Refugiat în Ardeal. — Fratele său Petru, fu Mitropolit la Kiev (1597-1647). — Moise, al patrulea fiu al lui Simeon, domni în Mold. 1630-1 şi 1633-4. († în Polonia 1662). — Ioan, alt fiu al lui Sim., pretendent, ajutat de Racotzi, în timpul lui Vasile Lupu. — Ultimul fiu al lui Eremia, Bogdan, trăia în Tucria; la 1655 se vorbea să i se dea scaunul Moldovei. De atunci acest neam dispare din istorie.

MOGÂLDE. Familie boer. din Mold. în sec. 16-17.

MOGOŞ banul. Boer din sec. 15-16 în Ţ.-Român. — Fiul său Mogoş, mare spătar, comanda oastea lui Radu Vodă Paisie, 1537. — Ei au fondat mon. Stăneşti şi sunt strămoşi după mamă ai Buzeştilor.

MOGOŞEŞTI. Boerii dela M. din Ţara-Rom., în sec. 15-17. — Vlaicu marele Vornic, † 1535, erea socrul lui Radu dela Afumaţi. Tatăl său erea Cega, — iar străbunic boerul Albu de sub Mircea Voev., 1415-30. — Dumitru dela M., mare Vornic, 1597, Ban al Cr. 1616-18; † pe la 1633. — Din M. se trag boerii dela Bărcăneşti şi Grădiştea în sec. 17.

MOGOŞEŞTI. O monăstire desfiinţată în J. Dorohoi; fond. la 1818 de Ştefan Holban.

MOGOŞOAIA. Sat în Ilfov, aproape de Bucureşti. Palat al lui Brâncoveanu din 1702 (balcoane, colonade, sculpturi) ; reînoit. Biserica din curte zidită tot de el (1688).

MOIGRAD. Sat în J. Sălaj, pe Crasna. Acolo se afla municipiul roman Porolissum (resturi antice, inscripţii). — La plaiul Măgura, mai jos de Pomete, şanţuri, valuri, urme de zidărie ale unei cetăţi dace, apoi romane. — (v. şi **Porolissum**).

www.dacoromanica.ro

MOISE Voev. Domn al Țării-Rom. 1529-30. Fiu al lui Vladislav **III**, ginere și urmaș al lui Radu dela Afumați. La 1529 ajută pe Zapolia contra Sașilor. In luptă cu rivalul său Vlăduț, veni cu Mailat din Ardeal, fu învins și căzu la Viișoara (Aug. 1530).

MOISE Vodă Movilă. Domn al Mold. 1630-1 și 1633-4. — (v. **Moghilă**).

MOISEI. Monastire ort. în Maramureș, lângă M., fondată la 1672.

MOJNA. In J. Târnava Mare. Resturi protoistorice dace (arme de bronz și fier, ornamente).

MOLDOVA. Țara dintre munți și Nistru, mărginită la miază-zi cu Țara-Românească, a format un stat deosebit din sec. 14 până la 1862, când s'a făcut definitiv unirea lor. Numele îi vine dela râul Moldova, pe valea cărui se făcuse, pe la 1340, întâia așezare a „Țării-Moldovei“ cum s'a numit la început. Acest nume a fost cunoscut și străinilor; uneori însă o chemau „Bogdania“ după numele voevozilor ei (și chiar „Valachia“, prin analogie sau confusiune). Locuitorii s'au numit totdeauna ei înșăși „moldoveni“. — Intinderea M., până la Prut e de 38.000 k. p., iar întreagă, până la Nistru și cu Bucovina, de 93.000 k. — Impărțirea în ținuturi (azi județe) a rămas cea din vechime, afară de Hârlău și Cârligatura, desființate (și de trei județe moderne înființate în Bucovina). Din sec. 15 M. erea împărțită în Ț. de Sus și Țara de Jos (v. **acestea**), la cari se adăoga Bugiacul turcesc (Basarabia veche). — Scaunul țării a fost pe rând la: Baia, Siret (s. 14), Suceava și Iași (din al 16). — Moldova în cea mai mare întindere a ei (s. 15) erea coprinsă între munți (Transilv.), Nistru (Polonia, Ucraina), Mare, Dunăre, Siret, Milcov (Țara-Rom.). Pe vremea lui Bogdan I, țara Moldovei nu depășea ținutul dintre Moldova-Siret. Urmașii lui se întinseră spre sud și răsărit, și luară Cetatea Albă dela Tătari; iar Roman V. se putea intitula Domn dela Munte până la Mare. Alexandru I stăpâni țara întreagă, afară de Basarabia dela Dunăre cu Kilia, și partea M. dincolo de

www.dacoromanica.ro

Trotuş, pe cari le va lua Ştefan cel Mare dela Ţ.-Român. Sub acest domn, M. ajunse la puterea şi întinderea ei maximă. Vremelnic, Domnii M. au stăpânit şi un ţinut din Galiţia orientală, numit Pocuţia. La 1484 Turcii îi luară Cet. Albă şi Chilia; la 1538 Bugiacul (Basarabia) cu Tighina; la 1775 partea de N. W. numită de-atunci Bucovina; iar la 1812 partea dintre Prut şi Nistru asupra căreia Ruşii întinseră numele de Basarabia. Pierderea acestor două ţări, reduce M. la întinderea ce avea la epoca Unirei. La 1856 primise înapoi ţinutul Cahul-Bolgrad-Ismail, reluate de Ruşi la 1878. — Din antichitate nu avem rămăşiţe în Moldova, care n'a fost atinsă de colonizarea romană (afară de câteva lagăre militare pe Siretul de jos). Urme preistorice şi din vremea Sciţilor şi altor popoare rătăcitoare însă, sunt numeroase. — Până în sec. 14 nu ştim nimic despre populaţia ei, vânturată de Tătari şi de premergătorii lor. — Celor d'ântâi voevozi vasali ai Regilor Ungariei din sec. 14, urmară succesorii lui Bogdan, cari fură şi ei câtva timp în legături de vasalitate cu R. poloni (s. 14-15). Bogdan III fu silit să închine Turcilor ţara, care rămase sub suzeranitatea lor, ca şi Ţ.-Rom. (însă nu provincii sau raiale). Ca raiale, Turcii păstrară din sec. 16 Basarabia de jos (Bugiac) cu cetăţile de acolo, Benderul şi Hotin. — (v. şi **Bucovina, Basarabia, Bugiac.**

MOLDOVA. Râul. Afluent al Siretului. Ese din muntele Cârlibaba (Bucov.), străbate Jud. Câmpulung, Baia şi Roman. Aprox. 180 km. Afluenţi: Moldoviţa, Suha, Râşca, Neamţ. — Dela el vine numele ţării Moldovei (nume rămas probabil dela Bastarni sau Goţi).

MOLDOVA. „Târgul Moldovei", numit mai târziu şi Baia. — (v. **Baia**).

MOLDOVA. DOMNII Mold. (Chronologia). — Voevozii de Maramureş : Dragoş, Sas, Balc, 1340-59. — Domni neatârnaţi ai Ţ.-Mold. : — Bogdan 1359-65, Latzcu 1365-73 (Costea Muşat 1373-6 şi Iurg Koriatovici 1373-79), Petru I 1375-91, Roman I 1391-

www.dacoromanica.ro

94, Ștefan I 1394-99, Iuga 1399-400, Alexandru I cel Bun 1400-1432, Ilie (Iliaș) 1432-43 și Ștefan II 1434-47, Roman II 1447-48, Alexandru II 1448-9, (Petru II 1448), Bogdan II 1448-51, Petru III zis Aron 1451-57 și Alexandru II 1451-55, Ștefan III cel Mare 1457-1504, Bogdan III 1504-17, Ștefan IV (Ștefăniță) 1517-27, Petru IV Rareș 1527-38, Ștefan V (Lăcustă) 1538-40, Alexandru II (Cornea) 1541, Petru Rareș din nou 1541-46, Ilie II (Rareș) 1546-51, Ștefan VI (al lui Rareș) 1551-2, (Joldea 1552), Alexandru IV Lăpușneanul 1552-61, Ioan Despot 1561-63, Ștefan VI Tomșa 1563-4, Alexandru IV din nou 1564-68, Bogdan IV 1568-72, Ioan cel Cumplit 1572-74, Petru V (Schiopul) 1574-79, Ioan (Iancu Sasul) 1579-82, Petru V din nou 1582-91, Aron 1591-5, Ștefan VIII Răsvan 1595, Eremia Moghilă 1595-1606, Mihai al Ț.-Rom. 1600, Simion Moghilă 1606-7, Mihai Movilă 1607, Constantin Moghilă 1607-11, Ștefan IX Tomșa 1611-15 Alexandru V Moghilă 1615-16, Radu Mihnea 1616-19, Gaspar Graziani 1619-20, Alexandru VI Iliaș 1620-1, Ștefan Tomșa din nou 1621-3, Radu Mihnea din nou 1623-6, Miron Barnovski 1626-29, Alexandru VII (Coconul) 1629-30, Moise Movilă 1630-1, Alexandru VI Iliaș din nou 1631-3, Miron Barnovski din nou 1633, Moise Movilă iar 1633-4, Vasile Lupu 1634-1653, Gheorghe Ștefan 1653-58, Gheorghe Ghika 1658-9, Ștefan X (Ștefăniță Lupu) 1659-61, (Constantin Basaraba din Ț.-R. 1661), Istratie Dabija 1661-65, Gheorghe Duca 1665-6, Iliaș III 1666-68, Gheorghe Duca iar 1668-72, Ștefan XI Petriceicu 1672-74, Dumitrașcu Cantacuzen 1674-5, Anton Ruset 1675-78, Gheorghe Duca iar 1678-84, Ștefan Petriceicu iar 1684, Dumitrașcu C. iar 1684-5, Constantin Cantemir 1685-93, (Dumitru Cantemir 1693), Constantin Duca 1693-95, Antioh Cantemir 1695-1700, Const. Duca din nou 1700-3, Mihai Racoviță 1703-5, Antioh Cantemir 1705-7 Mihai Racoviță din nou 1707-9, Nicolae Mavrocordat 1709-10, Dumitru Cantemir 1710-11.—Epoca fanariotă: Nicolae Mavrocordat 1711-16, Mihai Racoviță 1716-

www.dacoromanica.ro

26, Grigore Ghika II 1726-33, Const. Mavrocordat 1733-35, Grigore Ghika din nou 1735-41, Const. Mavrocordat din nou 1741-3, Ion Mavrocordat 1743-7, Grigore Ghika iar 1747-8, Const. Mavrocordat iar 1748-9. Constantin Racoviță 1749-53, Matei Ghika 1753-56, Const. Racoviță 1756-7, Scarlat Ghika 1757-8, Ioan Callimaki 1758-61, Grigore Callimaki 1761-64, Grigore Ghika II 1764-67, Grig. Calimaki 1767-9, Const. Mavrocordat 1769. (Ocupația rusească 1769-74), Grigore Ghika iar 1774-77, Constantin Moruzi 1777-82, Alexandru Mavrocordat (Delibey) 1782-85, Alexandru II Mavrocordat (Firaris) 1785-6, Alexandru Ipsilanti 1786-8, Manole Giani-Ruset 1788. (Ocupație rusească 1788-92), Alexandru Moruzi 1792-3, Mihai Sutzu 1793-5, Alexandru Calimaki 1795-99, Const. Ypsilanti 1799-1801, Alex. Sutzu 1801-2, Alexandru Moruzi 1802-6, Scarlat Calimaki 1806, Alex. Hangeri 1807, Scarlat Calimaki din nou 1807-10. (Ocupație rusească 1810-12), Scarlat Calimaki 1812-19, Mihai Sutzu 1819-21 (Caimacamie 1821-2) — Domni pământeni : Ion Sandu Sturdza 1822-28. (Ocupație rusească 1828-34), Mihai Sturza 1834-49, Grigore Ghika 1849-56, (Ocupație rus. 1853-4), Caimacami 1856-59, Alexandru I. Cuza 1859-1862. — (v. la **numele** fiecărui. — Pentru filiația vechilor Domni Mușat, la Anexa III).

MOLDOVEI, Mitropolia. — (v. la **Mitropolii**).

MOLDOVA-VECHE. Sat la Dunăre în Banat (j. Caraș), în fața insulei mari Moldova. Resturi dace și zidării romane. — Ruinele unui castel medieval de apărare a Dunării.

MOLDOVIȚA. Monastire în Bucovina (J. Câmpulung), pe valea Mold. Fondată de Alexandru cel Bun la 1402, ruinată din sec. 16 (resturi de ziduri). Petru Rareș ridică mai la vale mon. cu biserica nouă la 1535, azi în ființă în satul Vatra-Moldoviței și frumoase case domnești cari au servit episcopilor de R. (acum în ruină), întărind'o cu ziduri și turnuri împrejur. (Zugrăveală exterioară interesantă a bisericii. Sculpturi în lemn, jețul domnesc ; icoane.

www.dacoromanica.ro

MOLOMOC. Un schit desfiinţat sub muntele Furnica la Sinaia (Prahova). Exista la 1580 pe vremea lui Mihnea Vodă. Ruinat de răzmeriţa de la 1788.

MONĂSTIREA (Cornăţel). Sat în Ilfov, pe Mostiştea. Aşezare protoistorică (ceramică, vase greceşti, urme de locuinţă, morminte, div.). — Biserică dela Matei Vodă şi Doamna Elina din 1648.

MONĂSTIREA dintr'un lemn. — (v. **Dintr'un lemn**).

MONĂSTIREA DOAMNEI. Localitate aproape de Botoşani. După tradiţie numele îi vine de la „D. lui Ştefan Vodă", dar probabil de la o fondaţiune a D. Elena a lui Rareş: Monăstirea aflată acolo a fost desfiinţată la 1789.

MONĂSTIRI şi schituri, numeroase în Ţ.-R. şi Mold., dintre cari multe părăsite, sunt răspândite în ţară, mai ales în partea muntelui. Mai vechi şi mai importante, au fost: — In ŢARA-ROMANEASCĂ: Câmpulung, Vodiţa, Tismana, Cozia, Cotmeana, Snagov, Strugalia, din sec. 14. Govora, Sf. Nicolae de la Bucureşti (Mihai Vodă), Brădet, Glavacioc, Tânganu, Licura, Nucet, Butoi, Bistriţa, Strehaia, Mărgineni, din sec. 15. Dealu, Argeş, Cetăţuia, Motru, Ostrov, Cornet, Menedec, Mislea, Viforâta, Găiseni, Vărbila, Călui, Brâncoveni, Radu Vodă (Bucureşti), Vieroş, Bucovăţ, Jitian, Stăneşti, Comana, Cârnu, Tutana, Cislău, Plumbuita, Golgota, Păpuşa, Mamu, Iezeru, Ciolanu, Dintr'un lemn, Mărcuţa, Aluniş, Grăjdana, Fedeleşoi, Hotărani, Surpate, din al 16. Cernica, Brebu, Arnota, Polovraci, Brad, Târgşor, Bunea, Sadova, Răteşti, Barbu, Căldăruşani, Drăgăneşti, Aninoasa, Goleşti, Plătăreşti, Berca, Cotroceni, Hurez, Crasna, Sinaia, din al 17. Văcăreşti, Pantelimon, din al 18.— In MOLDOVA: Neamţ, din al 14 sec. Bistriţa, Moldoviţa, Probota, Pângăraţi, Voroneţ, Putna, Popăuţi, Iţcani, Tazlău, Răsboeni, din al 15. Dobrovăţ, Bisericani, Humor, Râşca, Rarău, Slatina, Coşula, M. Doamnei, Socola, Golia (Iaşi), Galata, Secu, Suceviţa, Todireni, Vizantea, Aron, din sec. 16. Dragomirna, Bârnova, Solca, Hangu, Hlin-

www.dacoromanica.ro

cea, Soveja, Cașin, Trei Sfetite (Iași), Bogdana, Agapia, Hadâmbu, Cetățuia, Mira, Răchitoasa, din sec. 17. Frumoasa, Răducanu (Ocna), din al 18-lea. (Toate monastirile sunt menționate în articole speciale, la numele lor).

MONĂSTIRI INCHINATE. Odată cu progresul influenței grecești în sec. 16, monast. bogate începură să fie închinate celor grecești de la Sf. Munte și Patriarhii. Tot venitul lor se ducea astfel la străini, cari le exploatau prin egumeni de o neînfrânată lăcomie. Pentru a pune capăt acestei înstrăinări dăunătoare țării, Princ. Cuza prin legea din 17 Dec. 1863 decretă secularizarea (trecerea la Stat a proprietăților bisericești). — Monăstiri închinate bisericei grecești ereau 75 (44 din Ț.-Rom. și 31 din Moldova) și 30 de metocuri din Ț.-R., împărțite astfel: la muntele Atos 26 (și 12 metocuri) cu 120 moșii; la Patriarhia din Erusalim 21 (+ 2) cu 120 moșii; la muntele Sinai 5 (+ 2) cu 54 moșii; la patriarhia din Alexandria 2 (+ 4), la cea din Antiohia 2; la cea din Constantinopol 1. Numărul moșiilor închinate erea de 560 (366 din Ț.-Român. și 194 din Mold.). — (v. **Secularizare** și **Muntele Atos**).

MONCASTRO. Numele Cetății-Albe înainte de a fi a Moldovei. Genovezii în sec. 14 stăpânire și refăcură vechiul castel bizantin MAUROKASTRON, numit de ei M. — (v. **Cetatea-Albă**).

MONEDE. Vechile valori monetare mai răspândite la noi, începând din sec. 14, erau în Țara-Rom.: asprul, perperul, florinul, ughiul (galben), talerul sau leul, banul; în Moldova zlotul. Apoi diverse monede germane, polone, turcești, în urmă rusești. Chiar în vremea când Domnii noștri băteau monedă (aspri și ducați, mon. curentă de argint în Ț.-R., groși în M.; sec. 14-16), banii cu cari se făceau transacțiunile erau cea mai mare parte străini. Din sec. 16 nu mai avem monedă națională. Principalele unități monetare sau monede cari au circulat la noi erau următoarele : — ASPRU, mon. de argint. împrumutată dela Bizantini în sec. 14 (numele s'a păstrat până în al 18).

www.dacoromanica.ro

Valoarea lui scăzu mereu. A. vechiu ar fi valorat 25 bani aur din 1916. După 1600 nu mai erau de argint. In sec. 17 aspru turcesc : 100 aspri=1 leu, iar 275 aspri=1 galben. (Numirea turcească echivalentă asprului era „aceea“, întrebuințată în Mold. s. 16-17). — BAN. Diviziune a talerului, leului, etc. Monedă de aramă, pomenită în doc. dela încep. sec. 15 (dela ban, moneda Banului Slavoniei). — COSTANDA, împărțire a talerului, de argint, valora cam 10-12 aspri sau bani. — CREIȚARUL (kreuzer) erea 1/100 din galben sau florin de argint (în Moldova numit și „crivac“). — DINAR (denar) din sec. 15 (din Ungaria și Ardeal). Valoarea a variat între $^1/_{10}$ și $^1/_{100}$ din florin. — DUCAT, mon. de aur, numită mai târziu și galben, (nume de orig. venețiană). Acelaș cu FLORINUL de aur, a cărui valoare a variat după timp. Imprumutat prin Ungaria, dela Germani, în sec. 15: ‚florin unguresc“. Mai erea numit și „ughi“ și galben. (In sec. 16 avea 60 de aspri, mai târziu ajunse la 120). Florinul de argint de mai târziu (sec. 18), cam 2 lei 50 val. aur. — FERTUN. Monedă din sec. 14-15, tot germană, un sfert (viertel) din marca de aur. Mergea la fel cu florinul (=36 bani noi sau un perper și ½ pe la 1420). — FIRFIRICA erea un termen general pentru moneda de aur curentă (ducat) și valora în sec. 16 cam 130 aspri (aprox. 11 lei aur), în al 17 = 200 aspri. In sec. 18 umblau: galbeni împărătești (4 lei și 8), ungurești, olandezi (4 și 15), venețieni ; g. turcești (stamboli) valorau cam 100 lei după 1800. — GROS (groșița), moneda germ. de 3 kreuzeri, în Mold. (cam 10 bani aur). — ICOSAR, mon. de argint, de 20 lei turcești (la 1860=12 lei român.) — IRMILIC, mon. turcească de aur, de aceeași valoare cu icosarul. — LEU (dela Löwenthaler, mon. germană cu efigia leului), apare în sec. 16. Erea numai o numire, sub diviziune a moned. de aur, sau multiplu al celor mai mici. Erea echivalent ca val. cu talerul. Leul turcesc, de 40 parale, erea moneda de socoteală, obișnuită în sec. 18-19. S'a numit „leu vechiu“ după stabilizarea cu acest nume a unității monetare

www.dacoromanica.ro

după sistemul metric la 1867 („leul nou"=1 fr. francez, de 100 bani). — LEFT se numea în general o monedă mai mică de aur. — LEȚCAIA erea o m. mică de aramă, turcească, = ½ din para (sau un aspru ½). — LEIȚA din sec. 18 erea de 20 parale. — MAHMUDIA, mon. de aur turcă (60 lei turc. sau 13 lei 50 moderni de aur) în sec. 18-19. — NISFIA, mon. turc. în sec. 18 (4 lei). — ORT (sfert) erea un sfert de leu, valoarea mon. turcești de 10 parale, „urup". — PARA. Monedă mică turc., $^{1}/_{40}$ din leu, în sec. 18-19. — PERPER. Mon. bizantină (hyperpyron), cea mai veche cunoscută în Ț.-Rom. în sec. 14. Pe vremea lui Mircea, valora cam o treime din cel bizantin. (La 1426 sub Dan I, un perper erea solda pe zi a unui călăreț sau a trei pedestrași, și valora atunci 24 de bani). — PIASTRU. Numirea dată de străini leului sau talerului dela noi (turcesc). — PUNGA. Măsură convențională, egală cam cu 500 lei sau taleri (ca la Turci). Haraciul și bacșișurile la Turci se plăteau în pungi. — RUBIA. Mon. mică turcească de aur; în sec. 18 (10 lei turc. sau 3½ lei român.). — RUBLA rusească, introdusă în prima jumăt. a sec. 19, erea în general = 3 lei. Se zicea popular și „carboavă". — SFANȚ (sfanțih). Mon. austriacă de argint (zwanziger) de 20 (înainte de 40) kreuzeri; în sec. 18-19. (In Moldova „sorocovăț"). Ereau și jumătăți de sfanț. — TALER, mon. curentă din s. 16-18 (talerul german) sau galben. O jumătate de Reichsthaler = 130 bani sau 3 lei 50 aur). In sec. 18 rămăsese o unitate convențională de plată, sinonim cu leu, fără a însemna o anumită monedă. — UG (ughi) erea numirea veche, obișnuită, a florinului. In sec. 17, un ughi = aproxim. 2 taleri sau lei = 200 bani. (Vine dela cuv. slav ugarski, galben unguresc). — ZLOT (sec. 15-16), monedă de aur genoveză, introdusă în Moldova prin Tătari („zlot tătăresc"), mai apoi de argint valorând 30 par. turc. (Numele de zlot se mai întrebuința în înțeles de 3/4 dintr'o monedă). — Alte numiri de monede, mai târziu, în Moldova: — POTRONIC (polon), de 2 groși, sau 10 bani. — ȘALĂU ban

www.dacoromanica.ro

mic de aramă (sec. 16-17). Un potronic avea 9 șalăi. — DUPCA (rusesc), cam jumătate de leu. — GRIVNA, de argint (10 copeici rus.; și înainte 48 groși). — GREȘLA (1 creițar) de aramă, echivalentă cu „mariașul“. — PITAC de 55 polturaci sau parale (rusesc), gologan de aramă, cam 10 bani. — ȘUȘTAC = 2 groși sau 4 polturaci. — STÂLPAR (peso spaniol cu 2 coloane) ereau cam 10 lei, în Mold. (s. 19).—Alte monede turcești (s. 17-19): BEȘLIC, 5 lei turcești (piaștri); — CARAGROS, cam 2 zloți; — FUNDUC (funducliu), de aur = 14 lei (24 piaștri); — DIRICLIU = 6 taleri (la 1820), numire turc. a stâlparului; — IKILIC, de 6 piaștri turcești; — IUZLUC de aur = 30 lei; — MENDUHIA, de aur = 20 lei; — TULT, de argint, în sec. 18, de 15 parale; — STAMBUL de aur = 30 lei; — TUNUS, acelaș cu funduc; — ZARMACUP, de 4-5 lei turcești; — ZINGHIRLIU = 2 lei turcești.

MONGOLI. Invazia cea mare dela 1241, în Europa, numită de obicei a Mongolilor, a adus pe Tătari în părțile noastre. — (v. **Tătari**).

MONTEORU. In Jud. Buzău. Pe dealul Pragu deasupra satului Ogrăzile, așezare protoistorică din epoca de bronz („cetățuia“). Necropolă importantă.

MORARIU, Silvestru Andrievici. Arhiepiscop Mitr. al Bucovinei 1880 † 95 (n. 1818).

MORTZUN. Familie boer din Moldova (țin. Sucevei) — Vasile M., om politic, scriitor (1860-1919).

MORUGHIOL. Sat pe brațul Sf. Gheorghe al Dunării, J. Tulcea. In apropiere ruinele unei cetăți romane; mai târziu întrebuințată de Genovezi (Geneviz-Kale) — (v. **Salmorude**).

MORUZI. Familie domnească, în Moldova din sec. 18; de veche origină din Const-pol, în s. 14 la Trebizunda. — Dimitrie m. Postelnic în s. 18. — Constantin M., domni cu înțelepciune în Mold., 1777-82 († 1787). — Alexandru, fiul său, Domn pe rând în ambele țări: în Mold. 1792-3, în Ț.-Român. 1793-96 și 1799-1801; apoi iar în Mold. 1802-06. (n. 1750 † 1807). — Dimitrie, fratele preced. mare Dragoman al Porței, învinuit la

www.dacoromanica.ro

semnarea tratatului dela Bucureşti, fu decapitat de Turci, 1812. — Constantin, mare Dragoman, fu de asemeni ucis de Turci la 1821. — O ramură a fam., principi în Rusia. — Dimitrie M., oficer superior, om politic (1847-1916).

MOSCO, HAGI. — Familie boer. din Ţ.-Rom., în Bucureşti la încep. sec. 19; de orig. greacă. — Ioan M., mare Vistier (1748-1828).

MOŞI. Un fel vechiu de împărţeală al proprietăţei. Moşiile moşnenilor se împărţeau „PE MOŞI" în Ţara-Românească, sau „PE BĂTRÂNI" în Moldova. Aceşti „moşi" ereau fii sau nepoţii de fii ai întemeietorului satului pe pământul stăpânit de el sau primit danie dela Domn. Impărţeala se făcea dar pe moştenitorii părţii unui moş. Une-ori în loc de moş, găsim termenul de „TEI" (în Moldova: „STÂLP"). — MOŞIA însemna pământul stăpânit din moşi, moştenit.

MOŞILOR, TÂRGU. — La marginea de NE. a Bucureştilor, un târg (bâlciu) mare, anual, zis al Moşilor după numele locului: „Câmpul Moşilor". In vechime, până în sec. 18, se numea „Târgul de afară". Infiinţat în sec. 17 de Matei Vodă Basaraba.

MOŞINOAELE. Schit în J. Putna, pe valea Zăbrăuţ, fondat la 1812.

MOŞNA. Sat în Jud. Fălciu. Pe dealul „cetăţuia", urme de şanţuri şi întărituri. Alături o movilă. Aşezare preistorică scită (arme de bronz).

MOŞNEAN (moştean). In Ţara-Rom. se numeau astfel oamenii liberi, stăpâni de moşie. Termen sinonim cu cnej, megieş. judec, căzute în desuetudine în sec. 18. Intrebuinţat mai ales ca să însemne pe proprietarii devălmaşi de pământ, moştenit din străbuni, spre deosebire de MEGIAŞI, a căror proprietate deavalma venea dintr'o dobândire mai nouă. De aceea dreptul de preferinţă al moşnenilor avea precădere. — CEATA de moşneni erea totalitatea moşnenilor dintr'o localitate, coborâtori dintr'un strămoş comun. — In Moldova, moşneanul se numea RĂZAŞ. — Moşnenii de odinioară formau clasa oamenilor liberi, proprietari, asemănată cu mica no-

www.dacoromanica.ro

bilime din Ungaria, Polonia, și alte țări. Boerimea (aristocrația) avea afinități cu M., fiind în mare parte ridicată dintre ei. — (v. și **cnej, judec, megieș, boer**).

MOȘNENI. Sat în Jud. Vâlcea, pe Otăsău. Biserica din 1742 dela Episcopul Clement.

MOSTIȘTEA. Gârlă și baltă în J. Ilfov, se scurge în Dunăre. In jurul ei, așezări preistorice.

MOTRU. Râu din Oltenia (Mehed.), afluent principal al Jiului. Ese din muntele Oslea. Lung. 120 km. Afluent : Cosuștea. — La gura Motrului erea vechiul Amutrium. (Nume dac).

MOTRU, JUDEȚUL. In sec. 14-15 erea un județ al Motrului (amintit în docum. dela Mircea I), poate numele mai vechiu sau mai obișnuit al Mehedințului (sau a unei părți din el).

MOTRU (Gura Motrului). Monăstire, la vărsarea M. în Jiu (J. Mehedinți). Fondată de Harvat logofătul din Craiovești la încep. sec. 16, pe locul unui schit de lemn făcut de Sfântul Nicodim, pe la 1370. Biserica actuală e zidită la 1633 de Preda Brâncoveanul mare vornic, și zugrăvită de Brâncoveanu Vodă (1705). Imprejmuită cu ziduri întărite. Ruine din clădirile mânăstirești.

MOȚII sunt locuitorii din Munții Apuseni din Transilvania. Porecla le vine dela „moțul" de păr, chica împletită ce purtau țăranii din satele Albac, Vidra, Neagra, Scărișoara, Secătura, Pomișoara, etc., din regiunea la Nord de Abrud. — Dela Moți au pornit răscoalele din 1784 a lui Horia și din 1848 a lui Avram Iancu.

MOȚOC. Neam boeresc din Mold., în sec. 16-17. — Ion M., mare vornic, boer intrigant. Refugiat cu Tomșa în Polonia, fu decapitat la Leopol, în 1565. — Mitropolitul Varlaam erea din acest neam.

MOVILĂ. Ridicătură artificială de pământ, conică, de obicei cam de 5-10 m. înălțime, rămasă din vremuri preistorice sau din cele apropiate. Unele m. sunt morminte, altele serveau de semn (reper) pentru calea de urmat sau pentru veghe, iar altele comemorative (bătălii, întâmplări), iar cele mai noi și

www.dacoromanica.ro

mai mici sunt semne de hotar (moșie). Foarte numeroase în toată Ț.-R. și Mold., cele mai multe sunt necercetate. Movilele înșirate în linii ce se pot urmări, dovedesc că ereau jalonarea unor căi străvechi. — Numirea de movilă e mai obișnuită în Mold., cea de „măgură" sau uneori „gorgan" în Ț.-Rom. — In Moldova movile mari se găsesc răspândite mai ales în J. Dorohoi, Fălciu, Botoșani, Iași, Covurlui, Roman; în Basarabia și Dobrogea. — (v. și **Măgură**).

MOVILA. Familie domnească din Moldova. — (v. **Moghilă**).

MOVILENI. In J. Iași. „La „movile", bătălie între Ștefan Vodă și Petru Aron, care fu învins, la 1455.

MOXA, Mihail (Moxalie), Călugăr dela Râmnic, în sec. 17. A lăsat o cronică generală, scrisă în Ț.-Rom. (1620), compilațiune după scriitori greci. A tradus și pravila dela Govora (1640).

MUCARER („mucarel"). Erea actul de reînoirea Domniei, făcută printr'un trimis al Sultanului, (sec. 17-18). Pe la 1700, m. costa pe țară 25.000 taleri. Se deosebea: M. mare (reînoirea pe trei ani) și cel mic (confirmarea). Vorbă turcească.

MUERIȘ. Sat în Dolj. „La cetatea muerii" resturi romane. Legende.

MÜHLBACH. Numele german al orașului Sebeș din Transilvania.

MUHURDAR. Slujbaș care punea (în sec. 18) pecetea pe actele și pe scrisorile personale ale Domnului. (cuv. turc.).

MUIEREASCA. Sat în Vâlcea. Biserica din 1722 de la Andrei și Maria Drăgoescu.

MUMBAȘIR (bumbașir). Agent al stăpânirei, cum ar fi azi comisar de poliție ; sec. 18, turc.

MUNAR. Sat în Jud. Timiș-Torontal. Monastirea sârbească BEZDIN, fondată prin sec. 14-15, refăcută la 1539.

MUNCEL. In munții Sebeșului, J. Hunedoara, lângă Grădiște pe munte, ruinele vechei cetăți dace. — (v. **Grădiște**).

MUNCEL. Deasupra văii Rebricea, aproape de

www.dacoromanica.ro

Scheia (J. Vaslui), pe deal la Muncel, exista în sec. 15 „cetatea“ (curtea întărită) a lui Duma Ciorneg. (La 1460 nu mai erea).

MÜNNICH, Burkhard-Cristoph, comite. Feldmarşal rus ; ocupă Moldova în Sept. 1739.

MUNTENIA. Moldovenii numesc astfel Ţara-Românească. (De aci şi moldovenismul „muntean“ în loc de român). — Aceste numiri, altă dată necunoscute şi fără înţeles în Ţ.-Rom., sunt de la o vreme întrebuinţate în scris şi în vorbire, prin imitaţiune sau din neştiinţă.

MUNTENI. Sat în Vaslui. Aşezare preistorică.

MUNTELE ATHOS („Hagion Oros“, „Sfântul Munte“ ; SFETAGORA). Vestita colonie religioasă dintr'o prelungire a peninsulei Calcidica în Marea Egee, numită M. A., începu să fie în legătură cu ţările noastre pe la finele sec. 14. De atunci se menţionează daniile şi ajutoarele multor Domni români, cari ereau ctitori sau ziditori ai mânăstirilor de acolo; şi cari din s. 15 rămân singurii protectori ai acestor locaşuri. Spre sfârşitul sec. 16 începură şi „închinările“ monăstirilor dela noi, în folosul comunităţilor greceşti. — Legături deosebite cu Ţara-R. şi Mold., au avut : Mon. Cutlemus, numită „lavra cea mare a Ţ.-Rom.“, refăcută la încep. sec. 16 de Radu cel Mare şi Neagoe (1520) ; biserica şi casele clădite de Petru Rareş la 1545 ; spital şi trapeza dela Lăpuşneanu V. ; odoare dela alţi domni. — Grigorios. Reînoită de Ştefan Voev. şi fiul său Alexandru, 1495 ; reparată de Domnii rom. în sec. 18. — Lavra. Catolicanul refăcut de Vladislav şi Radu Voev. 1526. Biserica Sf. Mihail reclădită de Matei Basarab 1644. O icoană dela Vladislav şi Ana. — Sf. Pavel. Turn de la Neagoe şi Patraşcu Voev. ; apeduct dela Ştefan al Mold. ; un paraclis dela Brâncoveanu. — Protaton, zidită în parte cu ajutorul lui Bogdan III al Mold. (s. 16), apoi de Petru Rareş. — Caracalla : restaurată şi întărită de Petru Rareş. — Simopetra. Donaţii dela Radu Voev. Paisie ; refăcută cu mila Românilor. — Vatoped. Reparaţii dela Ştefan Vodă, 1496, şi Neagoe

www.dacoromanica.ro

Basarab. — Prodrom, schitul românesc, început sub Grigore Ghika la 1852. — Zograf. Alexandru Voev. Aldea 1430, ctitor. Un far, trapeză și clădiri dela Ștefan cel Mare 1470. — Dochia, zidită de Alex. Lăpușneanu, 1568. — Sf. Pantelimon. Vlad Țepeș ctitor, apoi Radu V. Biserica dela Rhossikon, de Scarlat Calimah, 1814. — Pantocrator. Ctitori boerii Stan și Barbu (sec. 15); apeduct și case de la logof. Trotușan din Mold. 1537. — Ivir. Danii dela Neagoe V. Zugrăveala de Șerban Cantacuzino. — Xenofont. Danii de la Voevozii din sec. 16 și dela Craiovești. Zugrăvită de Constantin Vornicul și Radu (1545) și Matei Vodă.—Xeropotam. Reparații dela Neagoe Bas.— Hilandar, înzestrat de Domni, etc. — La toate monăstirile, daruri bogate și obiecte de cult dela Domnii și boerii noștri. — (v. și **Monăstiri închinate**).

MUNȚII. Culmile de munți ai Ț.-Rom., cari o mărginesc spre miază-noapte, poartă mai multe nume: M. Cernii, ai Mehedințului, Vâlcan (în Gorj), Paringu (Gorj-Vâlcea), Lotrului (Vâlcea), Făgărașului și Argeșului, masivul cel mai puternic al munților noștri (Argeș-Muscel), Bucegi, Bârsei (Prahova), Buzăului, Vrancei. Piscuri ce trec de 2200 metri: — In Mehedinți: Godeanu (2229), Murariu (2331), Scărișoara (2223); în Gorj: Paringu (2324), Cârja (2400), Mândra (2529) cu Gruiu (2360) și Sătea mare (2378), Coasta lui Rusu (2306); în Vâlcea (peste 2000 m.): Ursu, Căpățâna, Coșioru, Breota, Vârfu Negru-Stârpu, Voinașița, Torgaciu. In Argeș: Suru (2285), Budislavu (2345), Ciortea (2426), Scara (2313, Negoi (2544), cu Vârfu-Lespezii (2528) și V.-Șerboții (2332), Lăițel (2290), Paltina (2425), Vânătoarea lui Buteanu (2508), Vârtopel (2450), Vârtop (2477), Ucea (2435), Colțu-Viștii (2527) cu Moldoveanu (2540), Picuiata (2436). In Muscel: Piatra roșie (2449), Scărișoara (2495), Gălășescu (2407), Bândea (2283), Urlea (2475), Mușetescu (2506) cu Vârtoape (2402), Ludișor (2305), Călțunu, Belia (2295), Iezeru (2463), Bătrâna (2338), Păpușa (2389), Piatra Craiului (2244). In Dâmbovița: Bătrâna,

www.dacoromanica.ro

Doamnele (2237), Colții Obârșiei (2468), Babele (2292). In Prahova: Omu (2511), Moraru (2496), Costila Caraiman (2497). Munții Buzăului, cu pășuni și păduri întinse nu trec de 1800 m. (Penteleu 1774). — In toată Moldova, munții sunt de asemenea mai mici, masivele lor având alt aspect și altă importanță decât în Ț.-Rom. Vârfuri peste 1700 m. sunt numai: Giurgiul în Vrancea (1725), Ceahlăul (1904) și Grințieș (1764) în Neamțu; Giumalău (1847) în Bucovina.

In Banat: Vârful Țarcu (2190 m.). — In Transilvania (Huniedoara): Masivul Retezatului, cu vârf. Retezat (2485 m.) și Pelaga (2511), Păpușa (2502); Judele (2382), muntele Sașilor (2320), Zglăveiu (2346), Zanoaga; masivul Sebeșului, cu Surian (2046 m.) și Cindrel (2245). La nord, masivul Căliman, cu Pietrosu (2102), Isvoru (2030), Munții Rodnei, cu Ineul (2280) și Pietrosu (2305); Țibleș (1842). — In munții Apuseni, la W. Transilv.: Muntele Mare (1827). In munții Bihorului: Vlădeasa (1838), Bihor (1849).

MUREȘ (Maros). Râu mare, care străbate Transilvania dela Est la Vest, mărginind Banatul la Nord. Afluentul principal al Tisei. Navigabil dela Alba-Iulia. Lungime 570 km. Afluenți: Arieș în drepta; Târnavele, Sebeș, Streiu. — (Nume dac, păstrat de Romani: Maris, Marisia).

MUREȘ. Județ al Transilvaniei. Inainte, comitatul tul și câtva timp județul după Unire, se numea Mureș-Turda (magh. Maros-Torda). Vechiu scaun secui. Regiune muntoasă; străbătut de Mureș. — Orașe: Târgu-Mureș, reședința, Reghin. — Suprafața 4205 k. p. Popul. (1930): 290.000 loc.

MUREȘ. Oraș. — (v. **Târgu-Mureș**).

MUREȘANU, Andrei. Scriitor din Ardeal; autorul marșului anului 1848, „Deșteaptă-te române". (1816-63).

MURGESCU, Ioan. Vice-amiral. S'a distins în campania din 1877 ca comand. de flotilă (1846-1913).

MURGULEȚ. Familie boer. din Moldova; cunosc.

www.dacoromanica.ro

dela incep. sec. 16. — O ramură rămase din sec. 17 in Polonia, unde erea cunoscută sub numele de TURCUL.

MURIANO, Matteo. Medic trimis de republica Veneziei lui Ștefan cel Mare. † 1503 la Suceava.

MUSA. Unul din fii Sultanului Baiazid, în luptă cu frații lui, fu ajutat de Mircea Vodă la 1409.

MUSCA (Muszka, Mezt). Sat în J. Arad. Ruinele unei cetăți din sec. 13-14.

MUSTAFA PAȘA. Trimes de Sultan contra lui Mihai Vodă la 1595 Ian., fu înfrânt și căzu în luptă la Rusciuk.

MUSTAȚA. Familie boer. din Bucovina. — Alexa M. staroste de Cernăuți, apoi pârcălab de Hotin, 1615.

MUSTE, Nicolae. Diac de divan. A scris Letopisețul Moldovei dintre 1662-1729.

MUȘAT. Un voevod sau boer, probabil din partea de nord a Țării Moldovii, Costea Mușat, pe vremea lui Bogdan I, luă de soție pe fica acestuia Margarita („Mușata"), și pare să fi domnit după Latzu Vodă, înainte de 1375. — Fii lor Petru I și Roman, domniră ca moștenitori de drept ai lui Bogdan, iar neamul lor rămase dinastia națională a Moldovei până în sec. 17 și e cunoscut sub numele de Mușat sau Mușatin. Intre 1380 și 1666 au urmat 28 Domni din această casă. Cei mai de seamă au fost: Petru I, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Bogdan III, Petru Rareș. (Printre ei, din sec. 16 începură să pătrundă la domnie și alte neamuri și chiar străini de țară). Din pricina rivalităților între urmași și a amesteculul străinilor aduși de ei, domniile ereau în general scurte și fără folos pentru țară. — (v. la **Anexe III**, spița Domnilor din această casă; date istorice la **numele** fiecărui Domn; și cronologia lor, la **Moldova**, Domnii).

MUȘCEL. Județ de munte al Țării-Rom.. Impreună cu Argeșul, e legănul istoric al țării în s. 13-14. Numele îi vine dela muscele sau dealurile cu cari e brăzdat. Reședința la Câmpulung, scaunul vechiu al

www.dacoromanica.ro

țării. Numeroase localități istorice și tradiții asupra vechilor voevozi. Cetățile lui Negru Vodă pe Dâmbovița. Urme romane. Trecătoarea Bran spre Ardeal. Monăstiri : Câmpulung, Vieroș, Nămăești, Golești. Multe sate de moșneni. — Râuri : Dâmbovița, Doamna cu Târgul, Argeș. Munți mari la nord. — Intinderea 3058 k. p. Populația (1930) : 150.000 loc.

MUȘETEȘTI. Monăstire în Jud. Olt. — (v. Seaca).

MUTAȘERIF (turc : mutesarif). Guvernator turcesc al unui sangiac (provincie).

MUTNOK, de. Familie de nobili români din banat Severin, în sec. 14-15. Struza de M., Knez de Caransebeș, trăia înainte de 1350. — Fam. maghiară Macskasi erea din aceeași origină.

MUZAIT. Siliștea unui sat lângă Aliman, Jud. Constanța, la Dunăre. Ruine de castel roman (S. Cyrillus?). In apropiere, o movilă „comoara".

MUZEE. — In București : Muzăul național de antichități (întemeiat 1864; reorganizat de Gr. Tocilescu). Secțiuni : preistorică și antică ; artă bisericească. — Muz. de artă națională Carol I (întem. 1906). Etnografic. — Colecțiunile Academiei rom. (documente, monede, manuscrise, cărți, stampe). — Muz. Comisiunei monum. istorice. — Muzăul militar, întemeiat la 1923. — Arhivele Statului (documente, stampe). — Muzăul municipal (secț. preistorică și istorică). — M. Kalinderu (antichități, diverse). Muzee Regionale : — M. istoric din Severin (col. Istrati-Capșa), și M. Porților de fier. — M. Gorjului la Târgu-Jiu. — M. Olteniei, la Craiova. — M. din Văleni de artă relig. (fond. de N. Iorga). — M. dela Sinaia (religios). — M. antic din Constanța. — M. de la Histria (lapidar).—M. arh. din Iași.—M. Pașa din Galați. — M. din Fălticeni. — M. din Suceava. — M. din Kișineu. — M. la monăstiri: Putna, Sucevița, Dragomirna, Secu, etc. (odoare bisericești, broderii, manuscrise). — Muzee interesante în multe orașe din Transilvania.

Mai multe colecții particulare de antichități ro-

www.dacoromanica.ro

mane și românești, numismatică, etc., sunt în parte accesibile publicului : — Dr. G. Severeanu (monede, ant. greco-romane, etc.); Dr. H. Slobozeanu (greco-rom.); Orghidan (camee, monede); Olszewski (stampe, arta populară); I. Constantinescu Caracal (ant. romane); Romulus Voinescu; Gassauer; Docan (mon. romane) ; Becker (antic) ; D. Butculescu (div.).

Muzee și colecții de arta plastică : — Pinacoteca nation. (fond. 1864) ; — Galeria de tablouri a Regelui Carol I ; — Aman (1908) ; — A. Simu (1910) ;—T. Stelian (1926).

MUZICA veche populară s'a transmis prin lăutari, căror se datorește în bună parte păstrarea și compunerea ariilor și cântecelor noastre — Muzicanți din vechime au fost tot lăutarii țigani. (Influența Constantinopolei introduse în sec. 17-18 pentru petreceri și orchestrele turcești). — Muzica religioasă (numai vocală), erea lipsită de sentiment artistic. — Muzica clasică și ușoară fu cultivată în sec. 19, mai întâi de artiști, compozitori și profesori de origină germană (Ludovic Wiest 1819-89, Al. Flechtenmacher, J. Wachmann, Eduard Hübsch autorul imnului regal, etc.). — Printre compozitorii și artiștii români moderni, cel ma de frunte este George artiștii români moderni, cel mai de frunte este George Enescu. INSTRUMENTELE muzicale vechi ale lăutarilor ereau: alăuta sau lăuta (nume ce însemna instr. cu coarde în genere), vioara, cobza, naiul, țimbalul.

N

NABADAICO (Nadabaico). Neam de boeri în Mold., în s. 16. — Ioan N., mare vornic sub Lăpușneanu 1554-5. — Drăghici, Părcălab și m. Vornic 1583-1613.

NACUL. Familie b. din Mold., în sec. 17-18.

NADASDY, Ana. Soția lui Ștefan Mailat, Voevod Ardeal. Stăpânitoare a Făgărașului, după prinderea și moartea lui, 1540-56. — Familie n. maghiară.

www.dacoromanica.ro

NADIŞA. Sat în J. Bacău. La „Cetăţuia", urme de întărituri (şanţuri).

NAENI. Sat în J. Buzău. Localitate cu urme scitice (statuetă-grup de bronz la Muz. Naţion.).

NAGY-ENYED. Numele maghiar al oraşului Aiud din Ardeal.

NAGY-KAROLY. Numele maghiar al oraşului Carei.

NAGY-VARAD. Numele maghiar al oraşului Oradia-Mare.

NALBANT. Sat în J. Constanţa. La pârâul Taliţei urme de aşezare romană (zidării, monede, etc.).

NALIVAICO. Hatman al Cazacilor, care împreună cu Lobodă, prădă Moldova la 1596.

NAMAEŞTI. In Muscel, aproape de Câmpulung. Monăstire de călugăriţe. Bisericuţă săpată în stâncă (poate din sec. 15). Legende.

NANDRU. Sat în J. Hunedoara, la munte. Aşezare preistorică, dacă.

NANIESCU, Iosif, Mitropolitul Moldovei. — (v. **Iosif**).

NAOS (chor, sau nava). Partea mijlocie şi principală a bisericei. — (v. **Biserica**).

NAPARIS. Numele antic (dac) al râului Ialomiţa.

NAPASTE. Birul pe care îl plătea obştea unui sat pentru cei insolvabili. — (v. **bir**).

NAPOCA (Napocensis Coloniae). Oraş roman al Daciei super., pe Somus, unde e azi Clujul. — (v. **Cluj**).

NAPRAGYI. Familie magh. din Transilv. — Dumitru, Episcop catolic al Trans. la Alba-Iulia, 1596-1601. — Petru N., cancelar al lui Mihai Vodă în Ardeal la 1600.

NARTEX (sau pronaos). Intrarea sau tinda bisericei. — (v. **Biserica**).

NĂSAUD. Orăşel românesc în Ardeal, pe Someş, Jud. Năsăud. Centru al vechiului DISTRICT rom. N., cunoscut în documente de la 1260 ; între 1765-1850 teritoriu al unui Regiment (al II) românesc de graniţă. — (German : Nussdorf).

www.dacoromanica.ro

NASAUD. Județ de munte, la N. Transilvaniei. Inainte, comitatul și județul act. se numea : Bistrița-Năsăud (magh. Besztercze-Naszôd). Comitatul magh. fusese format la 1876 din vechile districte Bistrița, Năsăud și parte din Doboca. — Râuri : Someș, Bistrița. Munții Rodnei. Păduri, mine metalice. — Reședința la Bistrița. — Suprafața : 4330 k. p., Populația (930) : 145.500 l.

NASLEDNIȚA (cuv. slavon, care însemna moștenitor). In docum. din sec. 16-17, cu înțelesul de : stăpân de moșie, liber. — (v. și **moșnean, dedin**).

NASTUREL-HERESCU. Neamul boerilor dela Fierești sau Herești (din Ilfov), erea poreclit și N. din sec. 16. — Stan de la F., trăia la 1470. — Udriște și fiul său, Cazan portarul în sec. 16. — Radu N. dela F. mare Logofăt, † 1641, e tatăl lui : — Udriște, mare Logofăt. Cărturar, traducător de cărți religioase ; ziditor al bis S-ta Vineri lângă casele lui din București (1597-1660). — Sora lui erea Elena Doamna lui Matei Basaraba (1598-1652). — Radu (Toma), mare Ban 1674-7 și 1680-8 ; comite al Ungar. † 1688. — Fiul său Șerban, mare Ban 1718. — Constantin, mare Ban 1753 ; † 1765. — Constantin ultimul mare Ban în Ț.-Rom., general și șeful oștirii; filantrop (1798-1874).

NATALIA. Regină a Serbiei. — (v. **Kesco**).

NAZAR. Cuvânt turcesc : Comandant de cetate, castelan. (N. de la Brăila).

NAZARU. Sat în J. Brăila. S'au găsit vase scitice.

NEACȘA. Domniță. Fica lui Vlad Vodă călugărul și soția lui Calotă Vornicul (1499).

NEAGA. Soția lui Pârvu Craiovescul marele vornic și mama lui Neagoe Basaraba. Sora lui Basaraba Voev. cel tânăr.

NEAGA Doamna. Soția (1582) a lui Mihnea III Turcul, Domn al Ț.-Rom. Fica lui Vlaicu dela Tătărani, clucerul. Amintirea ei a rămas în tradiția populației din Jud. Buzău, unde-și avea curțile și moșii, ca a unei Doamne bune și evlavioase. Multe localități și ruine (la Cislău, Buda, Lapoș, Tisău, etc.)

www.dacoromanica.ro

păstrează numele ei, în jurul căreia s'au țesut multe legende. † după 1600.

NEAGOE Basaraba, Domn al Ț.-Rom. — (v. **Basaraba IV**).

NEAGOE (Neagu) de la Craiova. Boer mare din Ț.-R. în s. 16. Mare Vornic 1467-75. Părintele fraților Craiovești. — (v. **Craiovești**).

NEAGOE. Mare Ban al Craiovei 1560-65. Insurat cu Anca de la Coiani, moștenitoare a Craioveștilor. — (v. **Craiovești**).

NEAGOE. Mare Vornic al Ț.-R. La 1529 se ridică cu Drăgan postelnicul, contra Domnului lor Radu de la Af., pe care îl uciseră cu fiul său Vlad, în biserica la Olteni.

NEAGOE MICUL. Mare Logofăt al Moldovei, între 1424-48.

NEAGOSLAVA. Soția lui Barbu Craiovescu, marele Ban și fică a lui Vladislav III Voev.

NEAGU. Un pretendent „Ion Neagu Voev., fiul lui Basarab Voev.", se afla la 1633 la Țarigrad, unde aștepta domnia Moldovei.

NEAJLOV. Râu ; în J. Vlașca și Argeș, afluent al Argeșului cu Călniștea. Afluent : Glavacioc.

NEAMTZU. **CETATE** a Moldovei, pe o înălțime râpoasă, lângă Târgu-Neamț. De formă pătrată, într'o poziție puternică și dominantă, bine întărit, castelul a fost întrebuințat de cei dintâiu Domni ai Țării-Mold. în sec. 14, ca loc de refugiu și rezistență, după ce fusese din sec. 13, un burg al târgului de la poalele lui. Ștefan cel Mare îl întări sau îl refăcu în înfățișarea actuală, făcând și paraclisul. Părăsit pela finele sec. 17 căzu cu încetul în ruine. Zidurile rămase, turnul cel mare, poarta, permit reconstituirea aspectului ce avea. — Numele dela râu sau dela târg.

NEAMTZU, TARGUL. — Orășel în Moldova (J. Neamț), pe pârâul N. Exista în sec. 14, la picioarele cetăței ; înființat prin secolul 13 de Sași, de la cari i se trage numele. La 1403 e amintit în documente printre târgurile Ț.-Moldovei. — Populația (1930) : 9.000 l.

www.dacoromanica.ro

NEAMTZU, MONASTIREA. Fondată pe la 1383 de Petru Mușat Domn Mold., care o înzestră cu moșii, ca și fratele său Ștefan. In munți, pe valea Neamțului. Alexandru cel Bun făcu o biserică de lemn, apoi Ștefan Vodă zidi din întregime biserica cea mare la 1497. (Inăuntru pietre mormântale, a lui Ștefan II (1447) și altele din sec. 16). Odoare, manuscrise (un evangheliar prețios din 1429) ; un clopot din 1393. Turnul de la intrare e din vremea lui Petru Vodă fondatorul. A fost și este cea mai însemnată monăstire a Moldovei (de călugări).

NEAMȚU. Județ de munte, ținut vechiu al Moldovei. Numele îi vine dela cetate. Reședința la Piatra. Masive muntoase. Străbătut de Bistrița. Localități istorice. Sate de răzeși. Monăstiri : Neamț, Bistrița, Secu, Agapia, Bisericani, Pângărați, Răsboeni etc. — Suprafața : 3977 k. p. Populația (930) : 198.000 loc. .

NEAMȚULUI, CETATEA. Ruine de castel pe drumul dela Rucăr la Bran, d'asupra Podu-Dâmboviței. — (v. **Dâmbovița, cetatea**).

NEAMURI. Se zicea astfel în vechime fiilor și urmașilor de boer.

NECULCE. Familie boerească din Moldova. — Ion N. (1672-1745), mare vornic de Ț.-de sus. A scris Letopisețul Mold. între anii 1662-1743 și „o samă de cuvinte".

NEDEIA. Sat în Dolj pe balta Dunării. Odinioară erea acolo un târg („cetatea Nedeia" după tradiție). Mai multe măguri. In sec. 15 erea moșie a Craioveștilor.

NEDELEA. In Prahova. Biserica satului de la Mihai Filipescu, 1793. — In apropiere, pe Prahova „Movila Chesarului" cu resturi de arme și oseminte.

NEFERI. Călărime turcească aleasă ; introdusă și în Ț. R. în sec. 17.

NEGOEȘTI. Sat în Prahova. Un gorgan „de la Tatari". — Moșie a boerilor de la N. și Târgșor din sec. 16.

NEGOEȘTI. Sat în Ilfov, pe Argeș. Biserica ru-

www.dacoromanica.ro

nată din 1643, de la Doamna Elena a lui Matei Voev.; altă dată monăstire de maici.

NEGOȚUL (comerciul) și **NEGUSTORI**. Avem puține științe asupra lor din vremea mai veche a istoriei noastre. Comerțul erea făcut mai mult de străini cari treceau sau rămâneau în țările noastre. Schimburile se făcea cu orașele săsești (Sibiu, Brașov, Bistrița), cu Constantinopol, insulele grecești, Venezia, etc.; cu mărfuri aduse de pretutindeni, din Răsărit, Imperiul german, Polonia, Flandra. Cu vremea aflăm mulți negustori stabiliți în târguri și printre ei Români, mai târziu orânduiți în corporații (bresle), ca și meseriașii, conduse de staroste și de un sfat. — (v. **bresle** și **orășeni**).

NEGRI. Familie boerească, în Moldova dela sfârșit. sec. 17; de origină din Constantinopol. — Constantin N. (1812-1876), om politic, patriot, susținător al unirei.

NEGRILA. Boeri mold. în sec. 15-16. — Negrilă, ciașnic, apoi vornic între 1426-50. — Un alt N., m. paharnic, tăiat la 1471 de Ștefan Vodă. — Negrilă boer al lui Ștefăniță și Petru Voev., 1512-30.

NEGRU, pârâul. Râu în Transilv. (Trei-Scaune), afluent al Oltului.

NEGRU-VODĂ. Tradiția atribue întemeerea domniei Țării-Românești lui Negru-Vodă, poreclă care poate ascunde pe unul din Domnii întemeetori din sec. 14 (Basaraba de la 1330, Alexandru fiul său, sau Radu de la 1380). După isvoare (cronici), neconfirmate, un Radu Negru ar fi fost primul voevod cunoscut la început. sec. 13 (1215-30). Identitatea lui „Negru Vodă“, dacă a existat un Domn cu acest supranume, e greu de lămurit. In cronică (tradiția istorică-literară) „Radu Negru Voev.“ e un Domn venit din Făgăraș, cu oaste și coloni, fondator al Câmpulungului și Argeșului și întemeetor de țară nouă. Tradiția populară (în Mușcel, Argeș, Făgăraș, Vâlcea, Buzău) pune în seama lui Negru Vodă ridicarea cetăților, clădiri de vechi biserici, și mai ales luptele biruitoare cu Tătarii. Aceste fapte cari au rămas în-

www.dacoromanica.ro

tipărite în mintea poporului, îmbrățișează o epocă întreagă a istoriei Ț.-R. (sec. 13-14), încă puțin cunoscută în amănunt. Așa fiind, trebue să admitem că Negru-Vodă (chiar dacă această poreclă a fost a unui voevod în timpul vieței lui), a luat înfățișarea unui personagiu legendar cărui se atribue faptele de seamă ale mai multor Domni, a căror activitate a rămas posterității concentrată într'unul singur. Domnii Ț.-Rom. din sec. 14 : Basaraba, Alexandru, Vladislav, Radu, au construit, au avut a face cu Făgărașul ,au înfrânt pe Tătari. Câte-și patru, și poate unii din înaintașii sau urmașii lor, s'au topit în imaginea lui „Negru Vodă', așa cum s'a impus amintirei cea mai populară figură a tradiției naționale. — (In Muscel, Argeș, Dâmbovița, tradiția asociază lui N.-V. numele Doamnei lui, Ana).

NEGRU-VODA, CETATEA LUI. Lângă Cetățeni (la sud de Bădeni-Stoenești), în J. Muscel, pe un munte stâncos d'asupra văei Dâmboviței, ruinele unei cetăți ale vechilor voevozi din sec. 13-14, din care au rămas părți din ziduri. Numită în popor „Cet. lui N.-V.". Ridicată, s'ar părea pe urmele unei cetățui romane, de către Ordin. Teutonic în legătură cu castelul dela Podu-Dâmboviței, ea fu în secol. 14-15 cetate de apărare și de sprijin a Domnilor Ț.-Rom. — O bisericuță săpată în stâncă, numită SCHITUL lui Negru-Vodă, și rămasă în ființă, îi servea de paraclis. (renoită la 1859). Tradiții despre N. V. și Doamna Ana. — (v. **Cetățeni**).

NEGRU-VODA, CETATEA LUI. In Jud. Făgăraș, mai sus de Breaza, în munte, la Colții-Brezii, ruinele unei cetăți „a lui N.-Vodă", din sec. 13-14. — (v. la **Cetatea** lui Negru-Vodă).

NEGRU-VODA, CETATEA LUI. Numele popular al cetății Argeșului, de la Arif-Poenari. — (v. **Argeș**).

NEGRU-VODA, Cetatea lui. Ruine neidentificate, la Șaringa în J. Buzău. — (v. **Șaringa**).

NEGRU-VODA. Vârf de munte la Berivoești-Pământeni, în J. Muscel. Tradiția luptelor lui N.-V. cu Tătarii.

www.dacoromanica.ro

NEGRUZZI. Familie boer. din Moldova, cunoscută din sec. 17. — Costache N., scriitor, om politic (1809-1866). — Iacob, fiul său, literat, scriitor.

NEHOI. Sat la munte, în J. Buzău. Arme și unelte de bronz, dace.

NEHOIAȘ. Sat în J. Buzău. Biserica din sec. 17.

NEMEȘ. In Transilvania înseamnă nobil, boer (cuvânt maghiar). — Prin sec. 14-15 se întrebuința rar și în Moldova.

NENIȘORI (azi Armășești). Sat pe Ialomița, în J. Ial. La 1639 Dec., bătălie între Matei Vodă și Vasile Lupu al Moldovei, care fu învins.

NEOFIT. Mitropolit al Ungro-Vlahiei, 1738-54. Grec din Creta. A stăruit pentru desființarea rumâniei de către Constantin Mavrocordat.

NEOFIT. Episcop de Râmnic 1824-40 ; apoi Mitropolit al Ung.-Vlahiei 1840-9. Amestecat în intrigile politice.

NEOLITICĂ, epoca. — (v. **Preistoria**).

NERA. Râu din Banat ; afluent al Dunărei (J. Severin-Caraș).

NESTOR, Ștefan. Mare Logofăt în Ț.-Rom. Jurist ; a redactat condica lui Caragea. † 1838.

NESTOR. Călugăr rus din Kiev, în secol. 11. In cronica scrisă de el, vorbește de Românii din sec. 9 și 10.

NETINDAVA. Localitate dacă. Probabil din câmpia Țării-Român.

NETOȚI. Sat în Teleorman. Așezare preistorică (obiecte de bronz, ceramică).

NIBELUNGENLIED (Cântul Nibelungilor), vestitul poem medieval german, coprinde pasagii privitoare la Români. (Cântarea povestește întâmplări mai vechi, din sec. 5, dar a fost scrisă în al 12-lea). Descriind nunta lui Etzel (Atila), spune că veniră atunci douăzeci și patru de Domni printre cari și ducele Ramunc (Roman) din țara Valachilor, cu 700 de călăreți. Un voevod cu acest nume ar fi existat dar prin sec. 11-12 în părțile Țării-Rom.-Olt (afară dacă el nu reprezintă chiar numele național ; Ra-

www.dacoromanica.ro

mun = român). — Se vorbeşte şi de Valachi cari veneau pe caii lor „ca păsări sburătoare".

NICHITA (Niketas, Niceta). Episcop de Remesiana, în Moesia superior, 307-415. A predicat creştinismul în Dacia.

NICODIM, Sfântul. Călugăr, sârb din Prilep, venit în Ţ.-Rom. pe la 1365, pe vremea lui Vladislav I. Ajută la zidirea schitului Vodiţa, apoi făcu schituri de lemn la Motru, Prislop şi Tismana (1372), îndeménând pe Radu-Vodă la zidirea mon. Tismana, unde rămase stareţ până la moarte (1406). — O evanghelie scrisă de el la Muzăul Naţion.

NICOLAE ALEXANDRU Voev. al Ţ.-Rom. — (v. **Alexandru I**).

NICOLAE-PĂTRAŞCU voev. Singur fiu al lui Mihai Viteazul. La 1599-1600 locţiitor în scaunul Ţ.-R. Neputând să aibă domnia după moartea tatălui său, pribegi în străinătate. (n. pe la 1584, † 1627 la Raab în Ung.). Insurat cu Ana, fiica lui Radu Vodă Şerban.

NICOLAE. — Domni ai Ţ.-Rom. în sec. 18 : NICOLAE Mavrocordat 1715-6; 1719-30. (v. **Mavrocordat**). — NICOLAE Caragea, 1782-3. — NICOLAE Maurojeny, 1785-90.

NICOLAE, Principe de România. Al doilea fiu al Regelui Ferdinand. N. 5 Aug. 1903. Regent 1927-30.

NICOLAE Nicolaevici, Marele Duce. Comandantul armatelor ruse în războiul din 1877 în Bulgaria (1831-1891).

NICOLAE Laczfy. Voevod al Transilvaniei; căzut în răsboiul cu Vladislav al Ţ.-Rom., 1369. — (v. **Laczkfy**).

NICOLAE OLAHUS. Arhiepiscop de Strigon, cancelar al Ungariei. Coborâtor din neamul lui Dan V. din Ţ.-R. — (v. **Olah**).

NICOLAE BASARABA. Aventurier şi pretendent la domnie în sec. 16. Fiu al unui Barbu (poate B. II din Craioveşti), el rătăcea prin Germania, Italia, Spania, pela 1565-70, cerând sprijin suveranilor străini.

www.dacoromanica.ro

NICOLESCU. Familie boer. din Ţ.-Rom. Numele dela stăpânirea ei Neculele, în Râmnic-Sărat. (s. 17).

NICOLIŢEL. Sat în J. Tulcea, la S. de Isaccea. Pe deal „la Cetate", ruine romane (un templu, apeduct, div.) ; valul roman. Poate vechiul „Traianopolis". — Lângă Dunăre, urme de aşezare preistorică neolitică.

NICOPOLI. Oraş la Dunăre, în Bulgaria. Pe un castel roman (Nicopoli ad Istrum) de la Traian, se ridică de Bizantini cetatea din evul-mediu, luată în sec. 14 de Turci şi ţinută de ei cu o puternică garnizoană până în s. 19. Ca apărare înaintată, aveau pe malul stâng al Dun., la noi, turnul (la Turnu-Măgurele de astăzi). — La 1396 Sept. o oaste condusă de Regele Sigismund, coprinzând şi cavaleri germani, burgunzi şi francezi (sub Jean de Nevers), şi Români ai lui Mircea, porni contra Turcilor lui Baiazid. Bătălia avu loc lângă Nicopoli, unde aliaţii creştini fură sdrobiţi.

NICOPOLI. De EPISCOPIA catolică de N. ţineau credincioşi cat. din Ţara-Rom. între 1792-1870.

NICULA. Sat în J. Someş. Schit din secol. 17.

NIFON. Schit la Măgura, în J. Buzău ; făcut de lemn de călugărul Nifon la 1811, zidit la 1842 de Nic. Pâcleanu.

NIFON. Fost patriarh grec de Constantinopol (1497). Chemat de Radu Vodă în Ţ.-Rom. pentru orânduirea bisericei, N. rămase ca Mitropolit până la 1508, când nemulţumind pe Domn cu intrigile sale, fu silit să plece. † 1508 la M. Atos.

NIFON. Mitropolit al Ungro-Vlahiei, 1850-75; a fondat seminarul N. din Bucureşti.

NIGRINIANIS. Cetate romană şi bizantină. — (v. **Candidiana**).

NIŞCOV. Râu ; afluent în dreapta al Buzăului. — NIŞCOV, sat în J. Buzău. După arderea oraşului B., între 1806-12 se mutase acolo târgul cu orăşenii.

NISTRU. Fluviu, afluent al Mării Negre. Despărţitor al Moldovei de Polonia şi Ucraina. Ese din Carpaţii Galiţiei. Curs capricios, maluri râpoase. Lung. 1070 k. Pe cursul lui cetăţile Hotin, Soroca, Bender.

www.dacoromanica.ro

— Afluenți în Basarabia: Răut, Botna, Bâcu. — E vechiul TYRAS al Grecilor, numit DANASTRIS de popoarele scitice (de unde: Dnistru-Nistru); iar de Turci TURLA. (La Ptolomeu aflăm și numele „Agalingus").

NIZAMI. Soldați de infanterie regulată turcească (s. 18-19).

NOBILI, nobilime. — In Țara-Rom .și Mold., clasa stăpânitoare, de origină militară și proprietară, erea numită boerime. Boerul erea stăpân de moșii, mergea la răsboi cu oamenii lui, lua parte la cârmuirea țării, avea unele privilegii. Mica nobilime, mai numeroasă, e reprezintată de proprietarul mic de țară, om liber, și alcătuia călărimea în răsboi (boerinași, moșneni). (v. **Boer, feodalitate, cneji, moșnean**). — In Transilvania și Banat, ca și în comitatele vecine, Românii rămseră cu nobilimea mică, cea mare (aristocrația) fiind de timpuriu confundată în cea maghiară. In sec. 16-17 Principii Trans. înmulțiră numărul acestor nobili, mai ales în părțile de margine (Huniedoara, Banat, Făgăraș, Maramureș), unde dealtfel cnejii și voev. români ereau menționați la început. secol. 13. — Nobilii din Făgăraș, excepțional, se numeau din vechi „boeri" (boerones), cei mai mulți fiind ridicați la starea nob. sau dăruiți cu moșii de Domnii Ț.-Român. în sec. 14-16. Situația lor se putea asemăna cu a moșnenilor și boerilor de țară din țările rom. (v. și **cnej, voevod ; districte ; nemeș**).

NOCHRICH (Leschkirch). Comună în J. Sibiu. Altă dată reședința unui scaun săsesc.

NOGAI. Tătarii-Nogai din sudul Rusiei act. și Crimeea (Tăt. de Crâm), ereau rămășițele „oardei de aur". In secol. 13-14 stăpâneau până la Dunăre și în Basarabia. Moldova avu aface cu ei până târziu. Rușii îi supuseră definitiv în sec. 18. — (v. **Tătarî**).

NOJORID (magh. Nagy-Urózd). Sat în J. Bihor. Apare în docum. dela 1290. Ruinele unei biserici din sec. 13.

NONA, Dimitrie, de la Brașov. Negustor mare din București la finele s. 17, pe vremea lui Brâncoveanu.

www.dacoromanica.ro

NOPCSA (Nopcea) de Silvas. Familie de baroni maghiari, de orig. română ; sec. 15 (Huniedoara).

NOTTARA. Familie din Ţ.-Rom. ; sec. 18. — Chrysant Notaras, din vechiu neam de la Constantinopol, cărturar, veni la curtea lui Brâncoveanu ; fu apoi Patriarh. — Unchiul său, patriarhul Dositei stătuse şi el mai mult timp în ţară. — Constantin N. (1859-1935), artist dramatic.

NOVAC. Personagiu legendar, uriaş cărui poporul îi atribue în Ţ.-Rom. lucrări mari din trecut. Aşa, valul roman care tae în două Ţ.-Rom. ca o brazdă, e numit „Brazda lui Novac", şi ar fi fost săpat de acesta cu un plug mare tras de bivoli albi. (In Mehedinţi, brazda e atribuită balaurului urmărit de Iorgovan). Legende asupra lui N. în Romanaţi, Dolj, Teleorman. — (v. **Brazda lui Novac**).

NOVACI. Sat în Fălciu. Biserica din 1680. — Tradiţii despre Tătari.

NOVIODUNUM. Aşezare celtică şi apoi cetate romană la Dunăre, unde e astăzi Isaccea (Jud. Tulcea). Ruine, inscripţii, obiecte div.

NOVOGRAD (Cetate nouă). Numele slavon al cetăţii dela Roman, în docum. sec. 14-15. — (v. **Roman**).

NUCET. Monăstire în Jud. Dâmboviţa, pe Dâmb. Fondată pe la 1490 de Gherghina pârcălabul cu soţia lui Neaga şi unchiul său Vlad-Vodă (călugărul). Danii numeroase din sec. 16-17 de la boerii Băleni şi alţii. Biserica refăcută la 1840.

NUCET (Monăstirea de la Nucet). Numele vechiu, în sec. 14-15, al monăst. Cozia. — (v. **Cozia**).

NUME DE FAMILIE. Aceste nume au mai multe origini : porecle sau epitete ; altele derivate dela locul de naştere, sau dela numele părinţilor. etc. — a) PORECLA individuală sau a unui neam s'a transmis urmasilor ca nume distinctiv al familiei. Această formaţiune e obişnuită în toate ţările. Poreclele vin : de la meserie (Rotaru, Fieraru), de la caracter fizic (Roşu, Strâmbu), sau temperament (Blându, Furtună), de la origina străină (Rusu, Ungureanu), starea materială (Bogatu), de

www.dacoromanica.ro

la animale (Lupu, Veveriță), obiecte sau materiale (Baltag, Aramă), sau dela multe alte împrejurări. La familiile boereşti aceste nume sunt rare în Țara-Rom., însă foarte obişnuite, aproape de regulă în Moldova (Tăut, Movilă, Bou, Stroici). — b) Nume formate prin derivație dela LOCALITĂȚI, cu adaosul sufixului „eanul" sau „escul" = dela („eanu" e pentru satele terminate în „eni" sau altfel, „escu" pentru cele în „ești"). Boerii luară astfel numele moşilor (Brâncoveanu - de la Brâncoveni, Corbeanu - de la Corbi, Krețulescu - de la Krețuleşti). Până în sec. 17 întâlnim în documente şi prepoziția „de" (de în, den ; dela) înaintea locului de origină (Preda de(n) Tătărani, Radu dela Isvor), Formațiunea numelui în escu şi eanu erea rară în Moldova, de regulă în Țara-Rom. — c) Nume de DESCENDENȚA, patronimic, alcătuite în acelaş fel (prin: escu - eanu). In vechime mai rare (de la Buzea — Buzești, Buzescu), ele se înmulțesc în sec. 18 şi ajung curente în sec. 19, arătând înrudirea directă. După ocupația rusească (1829) și instituirea statului civil (înainte numele de fam. nu ereau obișnuite decât de boeri ; se zicea : Preda al lui Stan, etc.), aceste nume se generalizează (Ștefănescu — fiul lui Ştefan, Ionescu — al lui Ion). Mai bine de jumătate din numele familiale s'au format în acest mod în secolul din urmă. Multe nume vechi (porecle) au dispărut atunci prin schimbarea în patronimic, după moda rusească. Formațiunile în „eanu" sunt mult mai rari ca „escu". — La această categorie trebue alăturate cele derivate de la situațiunea tatălui, rare (afară de fiul de preot = Popescu). — Altele s'au luat de la orașul sau județul de origină (Argeşeanu, Buzoianu). — Mai sunt de menționat şi numele ONOMASTICE ale tatălui, rămase ca nume de familie (Ioan, Solomon, Neagu), formațiune obişnuită din vechime. — d) Nume de origină STRAINA, rămase în forma lor veche sau românizate (cele greceşti de obicei prin suprimarea lui s final ; printre cari şi cele moderne în „iu" şi „au").

www.dacoromanica.ro

NUME DE LOCALITĂŢI (sate, târguri). Origina acestor nume e datorită la deosebite împrejurări. Astfel:— După SITUAŢIA NATURALA, fizică: Câmpulung, Poiana, Isvor, Crivina, Vadu, Cheia, Piatra, Gura Văii, Fântânele, Malu, Genune, Larga, Predeal, Lunci, Baltă, Valea, Fundeni.—De la FORMA sau INFĂŢIŞAREA satului: Satu-Lung, Risipiţii, Rotunda, Adunaţi, Neagra, Bălţaţi. — De la RAURI: Argeş, Buzău, Slănic, Tg.-Jiului, Râmnic, Bârlad. — De la VEGETAŢIE, arbori: Frăsinet, Aluniş, Nucet, Cornet, Salcia, Aninoasa, Ulmi, Plopi, Brazi, Dumbrava, Pădureni. — De la AŞEZARI OMENEŞTI, construcţii, etc.: Cetatea, Grădişte, Slobozia, Silişte, Posada, Mizil, Movila, Curtişoara, Ocna, Podu. — De la NEAMURI sau popoare (colonii): Sârbi, Ţigăneşti, Ungureni, Străini, Cazaci, Cumani, Liteni, Netoţi. — De la STĂRI, CONDIŢII SOCIALE sau meserii: Roşii de Vede, Stolnici, Surlari, Vânători, Aprozi, Martalogi, Calvini, Olari, Ursari, Vai de ei. — De la animale: Cocor, Căpriţa, Licurici, Corbi, Ciocârlia, Ariciu, Pasărea, Boureni, Calu-iapa. — De la FENOMENE NATURALE: Viforâta, Apele-vii, Sărata, Văratec. — De la DIFERITE ALTE împrejurării şi numiri vechi al căror înţeles de multe ori a dispărut: Aref, Azuga, Nehoi, Cislău, Lainici, Cloşani.—Fiinţe SUPRANATURALE: Novaci, Smei. — Nume de OBIECTE: Lada, Măciuca, Stâlpu, Crucea, Săgeata. — De la NUME DE OAMENI (onomastice), categorie foarte răspândită, formată din numele unui strămoş întemeetor, prin sufixul EŞTI sau ENI (ani): Aldeni de la Aldea, Bădeni de la Badea, Bengeşti dela Benga, Călimăneşti de la Căliman, Bucureşti dela Bucur, Drăguşeni de la Dragu. (In acelaş mod, numele cari arată origina locuitorilor veniţi din alte părţi: Cornişani de la Corni, Petroşeni de la Pietroasa, Vaideeni dela Vai de ei). — Uneori numele s'a forma din onomastic prin terminaţie feminină: Vâlcana, Comana, Dragoslava, Nedeia.

Din punct de vedere al limbei de origină, în afară de cele de formaţiune românească de mai sus, găsim nume: Dace (Cerna, Isverna, Mehadia, Abrud, Ber-

www.dacoromanica.ro

zava) ; — Romane (Antina, Severin, Turnu) ; — Slave vechi (Vodiţa, Târgovişte, Craiova, Râmnic, Cozia, Racova, Glavacioc, Crasna) ; — Cumane (Caracal, Comana, Teleorman, Pecineaga), şi turceşti mai noi (în Dobrogea) ; — Maghiare (Bacău, Sascut, Ghimeş, şi numeroase în Ardeal) ; — Rutene în Moldova de sus (Rădăuţi, Hliboca, Horodnic, Parhăuţi) ; — Germane, în Transilvania.

Nume de râuri. — Dace : Cerna, Olt, Motru, Argeş, Buzău, Someş, Mureş, Ampoi. — Scitice : Prut, Nistru, Siret. — Romane (?) : Lotru. — Germanice vechi : Jiu (Gil), Gilort, Moldova. — Slave vechi : Ialomiţa, Dâmboviţa, Prahova, Râmnic, Topolog, Milcov, Putna, Bistriţa, Trotuş, Bârlad.

Nume de munţi, sunt aproape toate româneşti. Asemănări şi metafore : Păpuşa, Mândra, Omu. Forma, aspect : Picuiata, Retezat, Lespedea, Colţu, Scărişoara, Muşat. — Culoare : Negoi, Suru. — Nume de oameni : Oslea, Buteanu. — De animale : Ciahlău, Ursu.

NYEN. Numele magh. al satului Teliu (Năeni) din Jud. Braşov. — (v. **Teliu**).

O

OANĂ (Ioan). Boer moldovean ; Vornic de Suceava între 1397-1425. Fondator al monast. Humor.

OANCEA. Mare logofăt al Moldovei, căzut în lupta de la Tămăşeni, Oct. 1449.

OASTE. Vechiul nume românesc al armatei (de la latin „hostis"). — Alcătuirea şi puterea oastei s'a schimbat după timpuri, din sec. 14-17. — „Oastea cea mare", aşa cum se chema pe vremea lui Mircea, însemna O. ridicată de toţi oamenii de ţară (cu gloate şi pedestrime), adunaţi la chemarea Domnului de boerii şi de cnejii de cari ţineau. Oastea „cea mică", cea aleasă, era călărimea boerească, strânsă în jurul Domnului. Grosul oastei adunată în vreme de răsboi

www.dacoromanica.ro

greu (o. cea mare), era formată în primul rând de miliţiile feudale cari ţineau de Domn şi de boeri. In ea intra şi pedestrimea (arcaşi, dorobanţi, glotaşi), care adesea a dat bun ajutor (mai ales în răsb. lui Ştefan cel Mare), încadrată de călărimea regulată. Oastea de temei, obişnuită, a Domnilor (o. cea mică), cuprindea fruntea călărimei : boerii, curtea (curtenii), roşii, vânătorii, lefegii (căl. şi pe jos), cum şi călăraşii în Ţ.-Rom. Comandantul oastei în Ţ.-Rom. a fost totdeauna marele Spătar ; în Mold. vornicul, iar din s. 16 Hatmanul. Printre căpeteniile generale în răsboi era şi marele Vornic ; în Ţ.-Rom. marele Paharnic comanda pe Roşii ; căpitanul cel mare pe Dorobanţi ; marele armaş artileria ; serdarul călărimea de mazili ; în sec. 17 Aga toată infanteria. — Numărul slujitorilor sau oştenilor cu leafă se înmulţeşte în sec. 17, vechiul sistem al oastei de ţară ne mai dând oameni destui la chemarea Domnului. In toate timpurile, Domnii tocmeau şi întreţineau mercenari români sau străini (unguri, croaţi, sârbi, nemţi, albanezi, cazaci, poloni, valoni).— Decăderea oastei în ambele ţări începe în sec. 17. Perioada glorioasă a lui Mihai şi Radu Şerban se sfârşeşte cu Matei Basaraba şi Constantin Şerban, ultimii domni militari. In secol. 18 puterea armată, e redusă la câteva sute de slujitori pentru paza personală a Domnului şi pentru poliţie. Oastea nu mai există şi nici nu avea cine să o reînvie, fiindcă acum Turcii ţineau ţările într'o dependenţă mai strânsă prin Domni credincioşi lor. Timp de un secol şi jumătate, boerimea uită şi ea meseria armelor. La 1830, puterile suzerane îngăduiră crearea unei miliţii, care fu sâmburele armatei moderne : Pr. Cuza şi Carol vor fi organizatorii ei. (v. **Armată**).—Impărţeala obişnuită a oastei era în CETE (regimente). In răsboi, PÂLCUL era unitatea mai mare, cuprinzând mai multe cete. — (Pentru diferitele feluri de oaste sau arme, de-alungul vremei, v. la : **călărime, călăraşi, roşii, curteni, slujitori, dorobanţi, arcaşi, lefegii, seimeni, puşcaşi, fustaşi, vânători, beşlii, delii, marta-**

www.dacoromanica.ro

logi, panduri, pantiri, scutelnici, spătărei, talpaşi, cazaci, codreni, haiduci, hânsari, lipcani, infanterie, artilerie, pedestrime, arnăuţi, levinţi, dobândă, aprozi, vornicei, postelnicei, sărăcei, joimiri, etc. — Pentru unităţi şi comandă : ceată, streji, pâlc, gloată, spătar, căpitan, pârcălab, hatman, paharnic, ban, vornic, aga, armaş, serdar, vătaf, ceauş, iuzbaşa, polcovnic, bulucbaş, hotnog, etc. — v. şi arme).

OAŞ (Ţara Oaşului). Ţinut românesc la N. Transilvaniei, în colţul NE al Jud. Satmar, între Someş-Tisa, lângă Maramureş. Coprinde 14 sate, cu vre-o 25.000 loc. — (Magh. : ovaş).

OBEDE. Sat în J. Dolj. Biserica din 1745 de la Constantin Obedeanu.

OBEDEANU. Familie boer. din Oltenia, unde stăpânea în sec. 16 Albeşti, apoi Obede din J. Dolj. — Ştefan O., m. Paharnic, era în fruntea boerilor olteni răsculaţi contra lui Radu-Vodă şi a Grecilor, la 1668. — Petru O. serdarul, alături de Brăiloi şi alţi boeri se ridicară şi răsturnară pe Nicolae Mavrocordat, 1716. Constantin, m. paharnic, consilier împăr. în Oltenia, 1730. — Vasile, colonel (1835-1902).

OBEDENARU, Mihail Gheorghiade. Medic şi scriitor (1839-1885). Familie din Bucureşti.

OBERTYN. Târg în Polonia (Pocuţia), aproape de Colomea. La 22 Aug. 1531, bătălie în care Petru Rareş al Mold. fu înfrânt de Poloni sub Tarnowski, starostele Galiţiei.

OBILEŞTII vechi. In Ilfov. Ruinele caselor domneşti ale lui Brâncoveanu, clădite pe ostrov în baltă la 1712.

OBISLAV. In Vâlcea. Boerii de la O. (sec. 15-16). Hamza din O. mare Ban la 1531.

OBLUCIŢA. Numele românesc vechiu al Isaccei din Dobrogea.

OBREJIŢA. Sat în J. Râmnicul-Sărat. Ruinele caselor lui Duca Vodă din 1676.

OBROC. Măsură veche de capacitate. — (v. **Măsuri**) .

OBŞTEASCA ADUNARE. Înfiinţată prin Regulam.

www.dacoromanica.ro

organic la 1831, în ambele țări, adunarea obștească e primul pas spre adunările legiuitoare de mai târziu. In Ț.-Rom. era compusă din 42 de membri: 3 episcopi, 20 boeri de 1-ul rang, 18 boeri deputați ai județelor (aleși tot de boeri), sub prezidenția Mitropolitului. Hotărîrile votate de O. A. trebuiau aprobate de Domn. Se convoca odată pe an pentru legiuiri și buget. — (v. și **Parlament**).

OBUZ. Insemna în vechime (Mold.), un detașament de oaste, sau tabăra lui (polon).

OCA. Măsură de capacitate și greutate. — (v. **Măsuri**).

OCARMUITORII județelor. Regulam. organic înființă la 1832, în locul ispravnicului, un ocârmuitor pentru administrarea fiecărui județ. (Mai târziu Prefectul). Pentru plăși ereau „sub-ocârmuitori".

OCINA. Era pământul, moșia de moștenire (cuv. slav = moștenire părintească).

OCNA. Minele de sare sau ocnele din Ț.-Rom. și Mold. erau exploatate din vechime. Venitul lor era al Domnului, cărui aparțineau din sec. 14. In sec. 19 au fost trecute statului. Cele din Transilvania ereau venit al Regelui.

OCNA, TÂRGU. Oraș în Mold. — (v. **Târgu-Ocna**).

OCNA SIBIULUI (Salzburg; magh. Vizakna). Orășel în J. Sibiu. Saline, explotate din vremea romană, azi inundate. Mihai Vodă zidi acolo o biserică ort. Populația 5200 loc.

OCNA SLATINA (Hendal), în Maramureș, aproape de Sighet. Saline vechi.

OCNA-SUGATAG. Saline în Maramureș. Urme de exploatare veche.

OCNELE MARI. Orășel în J. Vâlcea, în apropiere de Râmnic. Veche așezare de mine de sare, probabil din sec. 13—14. Ocnele sunt cunoscute din vechi. In ele lucrează condamnații pentru crime încă din sec. 17. Biserici în oraș: Domnească, dela Alexandru V. înlocuită cu alta nouă de la Statie vistieru (1677); Sf. Gheorghe, 1720; Maica Domnului de la Const. Hiottu ispravnic, 1746. Alături fân-

www.dacoromanica.ro

tâna ruinată a lui Dobromir Banul, din 1590. La Buda lângă Ocna, bis. din 1731.—Populația (1930): 7000 loc.

OCUPAŢIUNI STRAINE. In mai multe rânduri, în sec. 18—19, Ţara-Rom. şi Mold. au fost ocupate vremelnic de armatele străine, în urma războaelor cu Turcia. — Ocup. Olteniei, cedată Austriei prin tratatul de la Pasarovitz cu administrație imper., a ținut dela 20 Iulie 1718 la 13 Sept. 1739 (pacea dela Belgrad). — Ocupațiuni ale ambelor țări: Dela 1769 Nov.-1774 Iulie (pacea dela K. Kainargi) de Ruşi. — Din 1789-Aug. 1791 (pacea dela Şiştov), Ţ.-Rom. de Austriaci, iar Moldova (1788-92) de Ruşi. — Dela 1806 Dec.-1812 Mai, de Ruşi (pacea dela Bucureşti). — Dela 1821 Mai-1822 Iulie (după revol. grecească), de Turci. — Dela 1828 Iulie-1834 Apr., ocupație şi administrație rusească. Guvernator Kiseleff. La 1831 fu aplicat Regul. organic. — Dela 1853 Oct.-1854 Aug. de Ruşi. — (v. şi **Tratate de pace**).

ODOBAŞ. Grad militar infer., în s. 17-18. Cap de „ODA" (cam ½ companie) de beşlii, tufeccii, lipcani.

ODOBESCU. Familie din Ţ.-Rom. (s. 18 Prahova).— Ioan O., colonel, jucă rol în reprimarea mişcării dela 1848. (1793-1857). — Alexandru O. (1834-1895), literat, arheolog, profesor. Scrieri prețioase de arheologie (Tesaurul dela Pietroasa, etc.) şi istorie român. A lăsat şi frumoase povestiri istorice.

ODOBEŞTI. Orăşel în J. Putna, pe Milcov. Centru de podgorii. Satul e amintit la 1470. E poate vechea Milcovia din sec. 13. Populația (930) : 8000 loc. — Pe vârful dealului cel mare (Măgura), dominând valea, urme de întărituri dela o cetățue. (v. **Crăciuna**).

ODORHEI (magh. Szekely Udvárhely). Oraş în Transilvania, pe Târnava mare. Vechiu centru al Secuilor. Cetate însemnată din evul mediu. Monăstire franciscană; bibliotecă. Reşedința J. Odorhei. Populația (1930) : 8500 loc. — Aproape, ruine din cetatea dacă, apoi castru roman, numită popular Budvar.

ODORHEI. Județ al Transilvaniei. Vechiul comitat ung. Udvárhely, din ținutul Secuilor. Scaun secuesc din sec. 13. Păduri, mine (sare, fier). Râuri : Târ-

www.dacoromanica.ro

navele. Reșed. la Odorhei. Suprafața 2940 k. p. Populația (1930) : 130.650 loc.

ODRIU (și Udriu). Nume vechiu românesc al orașului Adrianopol din Turcia.

OGRAZILE. Sat în J. Buzău, la n. de Gara Monteor. Importante rămășițe (morminte, obiecte) din epoca de bronz. — (v. **Monteoru**).

OGRETIN. In J. Prahova. La 13 Sept. 1602 luptă între Radu Vodă Șerban și Simeon Movilă.

OHABA Ponor. Sat la munte în Hunedoara. Peșteră cu arme și scule preistorice paleolitice.

OHAVNIC. Insemna un patrimoniu, o stăpânire de veci (dela „Ohabă").

OITUZ. Râu de munte în J. Bacău, afluent din dreapta al Trotușului. Vine din Transilv. prin pasul Oituz. Dela el și numele munților O. — Pe valea Oituzului, în marele războì, inimicul a fost respins în Oct. 1916. Apoi lupte mari fură susținute de Div. 6 (zona Cașin-Tg. Ocna) în Aug. 1917.

OLAC. Serviciul de curier, călare sau cu căruța de poștă, se numea în vechime O. — „Caii de olac" erau cei de schimb pentru poștă și curieri. „Olăcari" erau curieri călări. (v. și **poștă**).

OLAH de Orăștie. Familie nob. din Hunedoara, ilustrată de Nicolae O., arhiepiscop și cancelar al Ung., † 1562. — Tatăl său Stoian, era fiul lui Mănilă, fiu al Voevodului Dan II din Ț.-Rom.

OLANESCU. Familie boer. din Ț.-Rom., al cărui nume vine dela Olănești (Vâlcea), pe care-l stăpânea în sec. 16 : — Popa Frâncu și fratele său Stanciul, trăiau pe la 1500.—Stanciul dela O, logofăt, † 1612.— Constantin (1844-1928), *om politic*.

OLĂNESCU Dimitrie. Literat, diplomat (1849-1908).

OLĂNEȘTI. Sat în J. Vâlcea. Biserica din 1718 dela Drăghici Olănescu căp. și Catrina.

OLAT (cuv. turc), însemna ținut, regiune (întreb. în Mold.).

OLDAMUR. Șef sau duce al Cumanilor, amintit la 1282.

OLENA (Elena). Fiica lui Ștefan cel mare și a

www.dacoromanica.ro

Doamnei Evdochia. Măritată cu Ioan cel tânăr († 1490) fiul lui Ioan III mare Duce al Moscovei. (1465-1505).

OLT. Cel mai mare și mai important râu din Ț.-Rom., vine din munții Gherghiului din NE. Transilv., prin Țara Bârsei și a Oltului (Făgăraş). Străbate șirul munților prin mărețul defileu (Tălmaci-Călimănești), și separă până la Dunăre Ț.-Rom. de Oltenia. Râu tradițional al trecutului și al cântării populare. Afluenți : In Trans. Negru, Cibinul ; în Ț.-Rom. Lotru, Olteț, Topolog, Teslui. Primul pod fix a fost construit la Slatina în 1846. Curs repede ; debit mijlociu 100 m. c. pe sec. Lungime aprox. 600 km. — Numele vechiu dac, păstrat de Romani (Alutus, Aluta) și rămas până azi : Olt și german Alt. — După Olt e numită „Oltenia“, partea Ț.-Rom. la apus de râu, „Țara Oltului“ peste munți (Făgărașul), și Jud. Olt.

OLT. Județ al Ț.-Rom., în stânga Oltului. In vechime se întindea până în raiaua Turcului la Dunăre, cuprinzând o parte din Jud. Teleorman actual. Redus după 1830. — Dealuri. Râuri : Olt, Vedea. Așezări preistorice; rămășițe romane. Monăstiri : Strihareț, Seaca, Plăviceni. Reședința la Slatina. — Intinderea 2860 k. p. Populația (1930) : 182.000 loc.

OLTEA (Maria). Doamna lui Bogdan II și mama lui Ștefan cel mare al Mold. Poate din neamul Domnilor din Ț.-Rom. ; † 1465 și îngropată la Sf. Nicolae dela Pobrata.

OLTENI. Sat în Vâlcea, lângă Râmnic. Până la 1500 acolo era scaunul episcopiei. Biserica veche, prob. dela finele sec. 14, a fost prefăcută de episc. Eftimie și Mihail la 1562 (repar. sec. 19). După tradiție acolo a fost ucis în biserică, la 1529, Radu dela Afumați de boerii vrăjmași.

OLTENI. Sat în J. Prahova. Stațiune protoistorică dacă (bronz). — Biserica din 1805 de Manole și Elena Hrisoscoleu.

OLTENIA. Partea Țării-Rom. la apus de Olt, între acest râu, Dunăre și munți, cuprinzând județele Vâlcea, Gorj, Mehedinți, Dolj, Romanați, e numită Ol-

www.dacoromanica.ro

ţenia (numire pe care o întâlnim cam din sec. 16), iar locuitorii ei „olteni". (Geografii străini o numesc „Valachia mică"). — In Oltenia-Banat-Hunedoara erea miezul de stăpânire al Dacilor, iar după supunerea lor, Romanii colonizară O., atunci Dacia inferioară sau Malvensis, cu cetăţi şi târguri. Presărată de aşezări dace şi romane, mai ales de-alungul căei Oltului şi pe Dunăre (Romula, Drobetae, Malva, etc.), Oltenia a avut o viaţă înfloritoare în antichitate. Populaţiunea deasă de atunci s'a menţinut, păstrând în bună parte caracterele ei etnice. — In veacurile de mijloc neamul românesc se formă în munţii şi dealurile acestei ţări, unde şi aflăm mai târziu primele dovezi ale desvoltării lui sociale. Aşa, cei d'ântâi voevozi cunoscuţi din sec. 13 au stăpânit în Oltenia. Banatul de Severin al Regilor Ung. coprindea o parte numai din O. (Mehedinţi), deşi în actele lor de atunci O. întreagă erea numită „Ţara Severinului". Domnii români din sec. 14, coprinzând, se pare cu învoirea Regelui, partea Banatului de dincoace de Severin, (o parte din Mehed.). luară şi titlul de Bani. (v. **Severin**).—Monastirile Tismana, Cozia, Vodiţa, Strehaia, Motru, Govora, Bistriţa, sunt din sec. 14-15. La sfârşit sec. 15, Oltenia fu guvernată de marele Ban de Craiova, demnitar al Domnului Ţ.-Rom., din neamul basarabesc al Craioveştilor (probabil urmaşi ai vechilor voevozi olteneşti), cu drepturi quasi suverane, până în a doua jumătate a sec. 16, de când autoritatea lui fu redusă. Scaunul lor erea la Craiova. (v. **Ban** şi **Craioveşti**). — La 1716 (tratat. de la Pessarovici), Oltenia trecu sub stăpânirea germană, care ţinu până la 1739 (trat. de la Belgrad). Afară de acest episod, istoria Olteniei e aceaşi cu a Ţării-Româneşti. — Suprafaţa Olt. e de 24.000 k. p. (Populaţia actuală de peste 1.500.000).

OLTENIŢA. Oraş în J. Ilfov; port pe Dunăre, la gura Argeşului. Infiinţat la 1853. In vremea romană erea acolo localitatea Daphnae (v. aceasta). Populaţia (1930) : 10.000 loc.

OLTEŢ. Râu. Afluent principal al Oltului; în Jud.

www.dacoromanica.ro

Gorj-Vâlcea-Romanaţi. Ese din muntele Curmătura-Olteţului. Lung. 150 k. Afluent : Cerna.

OMARGEA. Sat în J. Constanţa. Ruine romane (turc : Eski-duran-tabia).

OMER-PAŞA. La 1848 trimes în locul lui Soliman Paşa cu armata şi pline puteri la Bucureşti, unde disolvă guvernul provizor. La 1853 bătu pe Ruşi la Olteniţa. In războiul Crimeei comandă armata turcă. (1806-871).

OMLAŞ. Ţara Omlaşului sau Amlaş de peste munţi. (v. **Amlaş**).

ONCIUL. Familie din Bucovina. — Alexandru O., istoric, profesor (1856-1923).

OPCINA. Culme de deal, cumpăna apelor. (Termen slav, întrebuinţat în acte vechi de proprietate).

OPREA logofătul. Boer al lui Vlad Ţepeş (1476) şi al lui Basarab cel tânăr.

OPREA. Boer din Mold., Mare Logofăt la 1593.

OPRIŞEŞTI. Sat în Tecuci. Biserica din 1739 de la Episc. Ioanichie.

OPTATIANA. Aşezare romană; în Transilvania, pe locul unde e azi Gilău, la apus de Cluj.

ORADIA (magh. : Nagy-Varad ; Oradia Mare ; germ. Grosswardein). Oraşul. Pe Crişu repede. Fondat pe vremea Regelui Sf. Ladislau, care a întemeiat şi episcopia cat. de acolo (sec. 11). Monăstire în evul mediu. Devastat de Tătari în sec. 13, se ridică şi crescu spre finele sec. 15 ca târg însemnat al Ungariei. După 1557 stăpânit de Princ. Transilvaniei, care îşi aveau scaun şi acolo. Biserica Sf. Ladislau zidită la 1723, cu mormântul Regelui (1095) din biserica lui cea veche. Catedrala cat. din 1752; palat episcopal. Reşedinţa Jud. Bihor. Episcopie catolică; episc. unită; vicar ortodox. — Urme de aşezare preistorică (ob. de bronz, morminte). — Populaţia (1930) : 83.000 loc. (mulţi maghiari şi evrei).

ORADIA, EPISCOPII de. — Ep. CATOLICĂ a fost înfiinţată la 1080 de Reg. Ladislau cel Sfânt. — Ep. UNITA, înfiinţată la 1776. (Episcopi : Moise Dragoş, 1778-87, Ignat Darabant 1788-1805, Samuil Vulcan

www.dacoromanica.ro

1806-39, Vasile Erdely 1842-62, Iosif Popp-Szilagyi 1862-73, Ioan Oltean 1873-5, Mihail Pavel 1879-1902, Dumitru Radu 1902-20, Roman Ciorogariu 1820-36).

ORĂŞ. Neam de boeri din Moldova, în sec. 14-17. Orăş, sfetnic al lui Alexandru Voev., 1428. — Fiul său Coste O., vornic al M. între 1448-70 († 1495). — Vascan O. Hatman şi Portar de Suceava 1599-1606, apoi m. Vornic.

ORASCU. Familie b. din Ţ.-Rom. Numele dela Orăşti, din Ilfov.

ORAŞE. — (v. **Târguri**; iar pentru istoricul lor, la numele fiecărui).

ORĂŞENI sau târgoveţi. Populaţia din târguri sau oraşe (bürger, bourgeois, din Apus) erea formată în primul rând din negustori şi meseriaşi, însă nu forma în ţările noastre o clasă propriu zisă şi nu avea organizaţia burgheziei occidentale. Redusă la număr, târgurile fiind puţine şi în general mici, ea coprindea mulţi străini (Saşi la început, apoi Balcanici, Poloni în M.). Negustorii, ca şi meseriaşii, ereau grupaţi în bresle (corporaţii) ale căror reguli le cunoaştem foarte puţin până în sec. 18. Starea orăşenilor e încă puţin studiată, fie din lipsa de isvoare, fie din puţina însemnătate ce avea faţă de cea boerească şi de a locuitorilor de la ţară. Puţinii negustori mari (din cari ne-au rămas câteva nume încă din s. 16), trăiau printre boeri, cu cari se încuscreau. — Organizarea celor mai vechi târguri cunoscute din Ţ.-R. şi Mold., e datorită Saşilor, încă din sec. 13. De atunci, ele se administrau de un sfat al pârgarilor (de obicei 12), având de cap pe judeţ în Ţ.-Rom. şi pe şoltuz în Mold., (v. **pârgar**, **judeţ** şi **bresle**). — In Transilvania, oraşele fondate sau colonizate de Saşi, au căpătat de timpuriu drepturi pe cari le-au păstrat, formând o burghezime ca în ţările apusene.

ORĂŞTIE (germ. Broos ; magh. Szászváros). Oraş în Transilv., Jud. Huniedoara. Situat la marginea de vest a teritoriului Saşilor (încep. sec. 13), e unul din vechile lor scaune. Burgul, în care se află biserica evangelică, e ruinat. — La O. şi împrejurimi, resturi

www.dacoromanica.ro

de așezare preistorică și daco-romană. Populația (30) : 7.000 loc., azi în majoritate români.

ORĂȘTIOARA de sus. Sat în J. Huniedoara. La Lunca mare, urme de castru roman.

ORATIILE (Sasul). Munte, la Rucăr, J. Muscel. La „Piscul Turcului" rămășiți de întărituri, probabil din timpul răsb. turco-german, 1738.

ORAVIȚA. Oraș în Banat. Reședința Jud. Caraș. Alcătuit din O. montană și O. română. Centru minier. Populația (930) : 9.700 l. — Lângă Or., la Ciclova, erea odată un schit.

ORBEASCA de sus. In Teleorman. Așezare preromană, getică (ceramică). Mai multe măguri.

ORBIC. Sat în J. Neamțu. Ștefan Vodă înfrânse a doua oară în Apr. 1457 pe Petru Aron, care fugi în Ardeal.

ORDESSOS. Numele sub care râul Argeș erea cunoscut scriitorilor antici (Herodot). O deformare din Argessus, Arges, numele dac.

ORDINE RELIGIOASE militare catolice, în legătură cu istoria țărilor noastre, au fost: O. Cavalerilor Germani (Teutoni); și al Ospitalierilor S-tului Ioan. — (v. **Teutoni și Ioaniți**).

ORDINE (decorațiuni). Până în a doua jumăt. a secol. 19 n'au existat în țările române ordine naționale, nici alte distincțiuni și semne onorifice.

O. STEAUA ROMÂNIEI a fost instituit de Pr. Carol la 1877. O cruce albastră cu raze ; panglica roșie cu două dungi albastre pe margine. Decorația de răsboi are 2 spade încrucișate între ramurile crucei. 5 clase cu număr de membri limitat. (La 1917, pentru fapte de răsboi, panglica obișnuită fu înlocuită cu panglica crucei „Virtutea militară"). — La 1881, Regele Carol a mai creat, în amintirea Regatului, O. COROANA ROMÂNIEI, tot cu 5 clase, însă cu număr nelimitat de membri. Cruce albă mărginită cu roșu ; panglica albastră cu dungi argintii la margine. (In 1917, s'a înființat și decorația cu spade și cu panglica V. milit., ca Steaua Rom.). — Ordin. CAROL I, fondat la 19.. cu 3 clase superioare de membri, de-

www.dacoromanica.ro

veni cel mai important, luând loc înaintea S. R. Un vultur întins de argint pe o cruce roşie, panglica albastru deschis cu margini de aur. — O. militar MIHAI VITEAZUL; fondat la 1916 de Reg. Ferdinand, pentru fapte de răsboi deosebite. Cu 3 clase. Cruce albastră, panglica violetă cu dungi de aur. — Mai multe ordine noi au fost create de Regele Carol II.— (Pentru celelalte distincţii v. **Medalii**).

ORDU. Unul din căpeteniile de oaste, în vremea marei năvăliri mongole la 1241. Trecând prin ţara Oltului (regiunea Făgăraş-Sibiu), înfrânse pe Românii lui Basaraba.

OREAVA (Horeava). La 3 k. de Vârciorova, în Mehedinţi, valea Slătinicului, pe un platou dominând Dunărea, ruinele unei cetăţi numită de popor „a lui Horbat" sau a lui Corvin. Castel din vremea banatului de Severin, sau poate zidit de Ion Huniad, în legătură cu cel de la Orşova.

OREVIŢA. In Mehedinţi. La „cetatea", ruine dacoromane. Pe acolo trece valul şi calea rom. — Vii.

ORHEI. Oraş în Basarabia, pe Răut. Exista ca târg în sec. 15. Cel actual ridicat alături. Biserica S. Dumitru, zidită de Vasile Vodă pe la 1640. Popul. (30): 15.000 l. — CETATEA de la Orhei, la S. W. oraşului (de pământ), din care n'a rămas nimic, fusese ridicată pe la 1470 de Ştefan Vodă, spre Tătărime. A avut pârcălab până la 1499, când a fost părăsită, odată cu ridicarea Sorocei. — In sec. 15-17 ţinutul O. dedea un corp de călărime aleasă a serdarului dela Orhei, pentru luptele cu Tătarii.

ORHEI. Ţinut al Moldovei, în Ţara de jos, la Nistru. Astăzi judeţ al R., cu reşedinţa la Orhei. — Suprafaţa 4246 k. p. Populaţie (930): 277.000 loc.

ORHEI (Várhegi). In J. Năsăud. Cetate maghiară medievală.

ORLAT. Comună în J. Sibiu, la munte. In sec. 14 făcea parte din Amlaşul Ţării-Rom. Cuib de grăniceri români (prin convenţia cu Saşii dela 1383). De la 1764 centrul districtului Regim. I grăniceri din Transilvania.

www.dacoromanica.ro

ORLEA. Sat în Romanați la balta Potel. Resturi de localitate romană (ceramică, altare, obiecte div.).

ORLEA SUB CETATE. In Jud. Huniedoara. Ruine și un turn roman.

ORMENIȘU de câmp. In J. Cluj. Biserica de lemn din 1673, a unui schit.

OROD. Cetate reg. maghiară de la încep. sec. 12. — (v. **Arad**).

OROFTIANA-Frunzete. Sat în J. Dorohoi. La „Cetatea Leșilor" pe deal, șanțuri vechi.

OROLES. Un rege al Geților din câmpia Dunării (Ț.-R.) pe la anii 200-150 a. Cr.

ORȘOVA. Oraș la Dunăre, în Banat, lângă vechia graniță. Pe locul așezărei dace și romane Tierna (la gura Cernei). — In sec. 13 fu ridicat castelul dela O. (Urseia), în legătură cu al Severinului pentru apărarea Banatului și marginei regatului ung. la Dunăre. Luată de Turci la 1566 și transformată, cetatea servi mai târziu, împreună cu cea din insulă (Orșova-nouă, Ada-Kale). Austriacii ridicară la 1736 fortul Elisabeta. Pe dealul Alion, resturi din fortificațiile general Laudon din 1789. — O. (sau Orșova VECHE) se numea înainte rom. RUȘAVA. In sec. 18 erea un sat. Populația act. 8.500 loc.

ORT. Un sfert din valoarea unei monede, în special din leu (sec. 17 ; cuv. germ.). — (v. **monede**).

OSICA de sus. Sat în Romanați. Brazda lui Novac și în apropiere la Vlăduleni, calea romană. (Sarcofagii, ceramică protoistorică).

OSLU de Chorna. Ban magh. al Severinului la 1240, pe vremea năvălirei celei mari a Tătarilor lui Batu. Numele lui pare a fi rămas unui plai și unui munte, Oslea, din Mehedinți.

OSMAN PAȘA, Ghazi. — Vestit general turc ; mușir (mareșal). In răsboiul din 1877 susținu cu vitejie asediul Plevnei timp de 4 luni. Cu trupele decimate și rănit, capitulă în fața arm. ruso-române la 10 Dec. 1877. (1837-1900).

OSTRA. Un schit, fondat la 1762, în J. Storojineț, Bucovina.

www.dacoromanica.ro

OSTROV. La Călimănești (Vâlcea), insulă în Olt. Biserica zidită la 1512 de Doamna Despina și Neagoe Vodă, în locul altei mai vechi din sec. 14. Bine păstrată și interesantă, într'un parc. Din vechime până la 1895 a fost schit de călugărițe.

OSTROV. Sat în Romanați. Biserica din 1788 de la cluc. Nicolae Greceanu.

OSTROVU-CORBULUI. Pe Dunăre, în J. Mehedinți. — (v. **Corbu**).

OSTROVU-MARE. Insulă pe Dunăre, în Mehedinți. Obiecte protoistorice dace (ceramică). Resturi de lagăr roman : ziduri, valuri (obiecte div., monede). — Pe malul drept, la Prahova în Serbia, ruine din alt lagăr corespunzător.

OSTROVU-BANULUI. In Mehedinți, pe Dunăre. Resturi romane. — (v. **Banului**).

OSUL. Căpetenie a Românilor și Cumanilor din Ț.-R., intrați în Ardeal la 1070.

OȘLUCA. O amendă în vechime. — (v. **Gloaba**).

OȘORHEI. Nume românesc al orașului Târgu-Mureș sau Mureș Oșorhei, (magh. Maros-Vasarhely).

OȘORHEI. Sat în J. Bihor, aproape de Oradia. Stațiune preistorică.

OT. Termen slavon care înseamnă : de la, din.

OTĂSĂU. Râu mic în J. Vâlcea, afluent al Bistriței.

OTAȘTINA. O dare veche pe vin în țările rom.

OTCUP. Arenda ocnelor, vămilor, poștei ; în sec. 18-19 (c. turcesc).

OTETELIȘANU. Boerii dela Oteteliș, în Vâlcea, stăpâneau acest sat și Beneștii la încep. sec. 15 (1418). — Tudor din O. slugerul, la finele sec. 16, înrudit cu Buzeștii. — Radu O. ispravnic al scaunului Craiovei, 1692. — Ilie O., vornic de Dolj la 1719, zidi biser. Sf. Ilie din Craiova. — Gheorghe (Iordache), mare vornic, Președinte al Divanului de la Craiova (1782-1844). — Iancu, om politic (1795-1876).

OTLACA. In J. Arad, la granița Ungariei. Obiecte preistorice (bronz, aur).

OȚELEȘTI. In J. Bacău. Biserica din 1785 de la Gavril Konaki vornicul.

www.dacoromanica.ro

OVIDIU (Publius Ovidius Naso). Poet roman (43 a. Cr. — 17 p. Cr.). Exilat de August la an. 9 p. Cr. la Tomi, unde muri și unde a scris poemele elegiace: Tristele, Ponticele (Ex Ponto), în cari aflăm amănunte despre populația din Scitia minoră.

P

PACINAȚI. Numele grec bizantin al Pecenilor sau Pecenegilor. — (v. **Pecenegi**).

PĂCURAR, Fântâna lui. Lângă Iași; la 1615 Ștefan Tomșa bătu pe boerii ridicați asupra lui.

PADEȘ. Sat în Mehedinți, lângă Cloșani, de unde Tudor Vladimirescu porni răscoala la 1821.

PADINA MICĂ. In Mehedinți. Tradiția lui „Iorgovan“ legată de brazda sau valul roman de acolo.

PĂDURENI. Locuitorii dela munte din J. Hunedoara, ciobani și pădurari: păstrează obiceiuri și port străvechi, interesante pentru etnografie.

PĂDUREȚU. In sec. 14-15 o parte din Jud. Muscel și Argeș forma un județ cu acest nume.

PĂDUCEL. Deal la Slon (Prahova), loc numit și „la comoara“. Ruine de piatră ale unei cetăți. — (v. **Slon**).

PAHARNIC MARE. Demnitar boeresc la Curte. In Țara-Rom. această boerie apare în doc. la 1390. La ceremonii vărsa vin în paharul Domnului, de unde îi vine și numele. In sec. 14-15 era numit și „picernic“ (latin: „magister pincernarum“). Până la sfârșitul sec. 17 în Ț.-Rom. era comandant general al Roșilor, și a oastei de țară a păhărniceilor. Ca ajutor avea mai mulți paharnici. In sfatul domnesc, venea de obicei în rang după spătar și vistier. — In Moldova (dovedit întâi sub Alexandru I) se numea în sec. 15 „ciașnic“. Acolo n'avea atribuții militare. Inlocuitor avea pe Cupar. P. administra viile domnești și avea părcălăbia ținutului Cotnarului. — In sec. 19, în ambele țări, ca și alte boerii, rămăsese un titlu secundar, onorific.

www.dacoromanica.ro

PAHARNICEI. Slujbași ai marelui paharnic. — La vreme de război ereau și o miliție de țară (boerinași), călărime ce ținea de m. Pah. (sec. 16-17 Ț.-R.).

PAHLEN, Petru, comite. General rus. Guvernator al Ț.-Rom. și Prezident al Divanului în vremea ocupației rusești, 1828-29.

PAIA. Cuv. turcesc, care însemna în sec. 18, pe boerii fără slujbă, în disponibilitate (în oposiție cu „halea").

PĂIANU. Familie boer. din Oltenia (J. Dolj) ; cunosc. din sec.17.

PAIC (peic). Tineri feciori de boeri (pagi), cari formau o gardă pe lângă Domn, în Moldova.

PAISIE, călugărul. -- (v. **Radu VI**, Domn al Ț.-R.).

PAISIE. Pe vremea lui Alexandru V. coconul al Ț.-Rom., se ridică de peste Olt un pretendent (domnișor) care fu prins și tăiat la 1624.

PAIU. Sat lângă Vaslui. Șanțuri vechi pe un deal.

PALADA. Familie b. de origină greacă, în Ț.-Rom. în sec. 18.

PALANCA. Intărire, apărare făcută din pari de lemn legați (palisadă). Prin extindere : retranșament, fortificații în general. — Mai multe localități cu acest nume în Ț.-R. și Mold.

PALEOLOGO, Dimitrie Kiritza; grec; mare Postelnic în Mold. 1595-1608.

PALLADY. Familie boerească din Moldova. — Paladi m. Stolnic, 1645.—Teodor P., m. Spătar și m. Logofăt, ginerele lui Const. V. Cantemir, caimacam la 1663. — Ioan, mare Logofăt, † 1760.

PALMA. Măsură veche de lungime. — (v. **măsuri**).

PALMATIS. Oraș vechiu al Sciției mici, unde e azi satul Chiose-Aidin, în J. Durostor.

PALODA. Localitate în Dacia. amintită de Ptolomeu (prob. prin sudul Moldovei).

PALOȘ. Numirea veche a spadei sau săbiei (ung. pállos).

PAMANT. Termen de apreciere (măsurătoare) al unui teren, întrebuințat în Moldova de jos ; în întindere cam de 12-14 pași.

www.dacoromanica.ro

PAMANTENI ; - UNGURENI. Mai multe sate de coloni din Transilvania, așezați prin emigrare sau aduși din vechime în Ț.-Român. se deosebesc de satul alăturat cu acelaș nume, prin calificativul „ungureni", față de cel de baștină : „pământeni". (Așa : Bădeni-păm. și Bădeni-ung., etc.). In Prahova, Dâmbovița, Muscel, Argeș, Buzău, Ilfov.

PAMBER (Pamperi). Familie de orig. greacă, în Ț.-R. la încep. sec. 18. — Dimitrie P., secretar al lui Nicolae Mavrocordat, doctor și profesor la Academia din București (1720) ; — fratele său Ioan, medic.

PAMFIGER, Marc. Om de încredere al arhiducelui Ferdinand în Ardeal, în sec. 16. Sas.

PAN. Prescurtare din „jupan", titlu său calitatea boerului. Intrebuințat în Mold. încă dela sfârșit. s. 14, prin influența polonă. — In Ț.-R. se zicea numai „jupan". (In divanele dela finele s. 18 se întrebuința prescurtarea „pan"). — (v. **jupan**).

PANA vistierul. Sub Radu Vodă Șerban se distinse în bătălia dela Brașov cu Moise Szekely, 1603.

PĂNCEȘTI. Sat în Bacău. Șanțuri și movile, pe deal (nedeterminate).

PANDURI. Ostași neregulați cari formau în Ț.-R., (sec. 18-19), un fel de gendarmerie pe județe (în cete ; pe jos și călări), sub căpitanul de P. — Grigore Ghika organiză P. la 1822 pentru pază și ca o reînviere a miliției naționale. Erau recrutați din Oltenia.

PANTELIMON. Sat în Ilfov, aproape de București, pe Colentina. — Urme de așezări preistorice (bronz) și daco-rom. — Biserica și spitalul fondate de Grigore Ghika V. la 1735 (mormânt. lui, al soției sale Zoe și al Pr. Alexandru Ghika din 1862).

PANTELIMONU-de sus. In Jud. Constanța. Ruinele orașului roman Ulmetum. — (v. **Ulmetum**).

PANȚIRI (dela germ. panzer). Trupă de călărime cu platoșe, după felul polon ; în Mold. sec. 16-17.

PANU, Anastase. Om politic ; caimacan în Moldova la 1858. (1810-67).

PAPADOPOL-CALIMACH, Alexandru. Istoric ; om politic (1833-1898). — Familie din Mold..

www.dacoromanica.ro

PAPIU ILARIAN, Alexandru. Istoric, scriitor („Tesaur de monumente istorice pentru România"), (1823-78).

PĂPUŞA. Schit, lângă mon. Bistriţa, în Vâlcea (bolniţa mănăstirei). Probabil din sec. 16, refăcută de Matei Vodă (uşi sculptate de ieromonah Vasile la 1654). Zugrăvită de Andreiana Cantacuzino, 1710.

PĂPUŞA. In apropiere de mon. Bistriţa (Vâlcea), pe un munte, bisericuţă zidită la 1710 de egumenul Ştefan al Bistr., în locul alti vechi a Banului Barbu.

PAPURĂ-VODĂ. Porecla lui Ştefăniţă-Vodă al Moldovei, fiul lui Vasile-Vodă, pe vremea cărui a fost foamete şi oamenii se hrăneau cu un fel de papură.

PARA. Monedă mică turcească de aramă, subîmpărţire a leului (v. **monede**).

PARADUNAVON (şi Paristron). Bizantinii numeau astfel, în sec. 10-12, Dobrogea actuală, stăpânită de ei. Guvernatorul sau ducele îşi avea scaunul la Durostor.

PARDESCU. Familie b. din Ţ.-Rom., în sec. 16-17.

PARHĂUŢI. Sat în Jud. Suceava. Biserică clădită de Logofătul Gavril Trotuşan la 1521. (O altă veche exista acolo în sec. 15). Arhitectură interesantă: deasupra pridvorului un alt foişor cu coloane, servind de clopotniţă.

PARINCEA. Sat în Jud. Bacău. O biserică de lemn „a Zlătarilor", din 1701.

PARANGU. Masiv muntos în Gorj şi Vâlcea, formând la sud de Valea Lotrului un al doilea lanţ, despărţit din cel principal al munţilor.

PARIS. Congresul dela P., în Martie 1856 (v. **Tratate**). — Convenţia dela P., 1858 (v. **Convenţia**).

PARISTRON. Numele unei provincii sau ducat al Impăr. bizantine în sec. 11-12, cu reşedinţa la Durostor (Silistra).

PARLAMENT. Adoptate după sistemul francez şi belgian, cele două adunări cari compun „Reprezentanţa Naţională": ADUNAREA DEPUTAŢILOR şi SENATUL, fură instituite prin Constituţia României la 1866. — Premergătoare acestei instituţii, au fost

www.dacoromanica.ro

„Adunarea obştească", 1831-1857 (v. **Obşteasca adunare**), apoi „Adunarea leguitoare" (până la 1862 în ambele ţări, apoi numai la Bucureşti).

PĂROŞI. Sat în Jud. Olt. O biserică de lemn din 1771 (cioplită de Stan meşterul).

PĂRPĂRIT. O veche dare dela vii (dela moneda „perper").

PARTIDE POLITICE. Până la mijlocul sec. 19 nu se poate vorbi de partide politice de principii în ţările române. In vechime aflăm grupări vremelnice de partizani devotaţi politicei unei puteri vecine (turcească, maghiară, polonă, germană, rusească mai târziu). — Dela începutul sec. 17 se manifestă în Ţ.-Rom. un puternic curent contra Grecilor, care împărţi pe boeri în două grupări protivnice pe cari le-am putea numi : partidul naţionalist şi p. grecesc. — Part. cu principii moderne apar după 1848. Partidului liberal, născut din mişcarea revoluţionară, i se opuse apoi cel conservator, care punea o frână ideilor prea înaintate. Alternând la conducerea ţării, amândouă au contribuit la crearea instituţiilor României moderne. Importat mai târziu, un slab partid socialist, rămase fără însemnătate. Fracţiuni sau dizidenţe conservatoare (ca Junimiştii) sau liberale, nu rezistară vremei. — După războiul cel mare şi unirea cu Transilvania, luară fiinţă mai multe partide noui.

PARTOŞ. Monastire veche în Banat, fondată în sec. 13-14, părăsită spre sfârşitul sec. 18. Ruine în apropiere de Sf. Gheorghe (Jud. Timiş-Torontal).

PAŞA. Comandanţii generali ai oştilor turceşti ereau numiţi Paşi, şi ereau de trei grade (având ca însemn un steag cu unul, două sau trei tuiuri).

PAŞALAC sau **EYALET** se numeau provinciile mari turceşti, sub guvernarea unui Paşă sau valiu, şi ereau împărţite în sangiacuri (v. **vilaiet**). — (In teorie, Ţ.-Rom. şi Mold., dela începutul sec. 17, ereau considerate şi ele ca vilaiete).

PASĂREA. Monastire de călugăriţe în Jud. Ilfov. Fondată la 1813 ; refăcută după cutremur la 1848,

www.dacoromanica.ro

de egumen Calinic dela Cernica. — La satul P. stațiune preistorică (neolitic și bronz).

PAȘCANI. Târg în J. Baia (Suceava). Biserica din 1664, dela Iordache și Alexandra Cantacuzino. — Populația act. 13.000 loc.

PAȘCANI-CACIULAȚI. In J. Ilfov. Biserica dela Alexandru Ghika Vodă din 1834. Tot dela el casele proprietăței.

PASSAROWITZ (Pozarevac în Serbia), Tratatul de la. Incheiat la 1718. — (v. **Tratate de pace**).

PASUL TĂTARULUI. (ung. Tátar havas). La colțul dintre Jud. Brașov-Buzău-Brașov, trecătoare și munte. Pe vârful muntelui Bocârnea, lângă Tabla-Buții, ruine de ziduri dintr'o cetate, numită Piatra-Tătarului (Tatárkö), din sistemul castelelor ridicate de Ordin. teutonic în sec. 13, care pare a fi Kreuzburg. Dincolo de vechea graniță alte rămășițe de ziduri, în legătură cu acest castel. — (v. și **Calvini**, aflat la vale, pe Bâsca). — Numele a rămas poate dela Tătari din sec. 13, sau se referă la Romani.

PASVANOGLU (Pasvan), Osman. Șef de bandă, răsculat contra Sultanului, apoi Pașă de Vidin. Intre 1795-1803, în mai multe rânduri prădă și arse în Oltenia și Ț.-Rom. cu cetele lui de „pasvangii", îngrozind populația. † 1807.

PATÂRLAGE. Sat mare cu târg în J. Buzău, pe Buzău. Veche moșie a boerilor Cândești, din sec. 16.

PĂTRAȘCU cel bun. Domn al Țării-Rom. 1554-7. — (v. **Petru I**).

PĂTRĂUȚI. In J. Suceava (Bucovina). Fostă mânăstire dela Ștefan cel mare, din 1487. Biserica, rămasă a satului, e refăcută de episc. Calistru la 1709 (Portrete ale ctit. Ștefan și Doamna Maria, cu fiicele și Alexandru voev.).

PĂTRUNSA. Schit la Bărbătești, în J. Vâlcea ; fondat la 1777.

PATRUZECI DE CRUCI (Petrești). In Vlașca. Așezare preistorică la locul numit „anaftemă" (ceramică, silexuri).

PĂUCA. In J. Târnava-Mică. Obiecte de bronz dace.

www.dacoromanica.ro

PAUL DIN ALEP. Intre 1653-55, Macarie Patriarh de Antiohia, a călătorit la curtea Domnilor noştri. Arhidiaconul Paul care'l însoţea, a scris în limba arabă o relaţiune a călătoriei, de o mare însemnătate prin detaliile ce dă asupra vieţii şi obiceiurilor Românilor din ambele ţări în sec. 17.

PĂUNA. Doamna lui Ştefan Vodă Cantacuzino; fiica lui Papa Grecianu, † 1739 în pribegie, în Transilvania.

PAUŞEŞTI-Maglaşi. In J. Vlaşca. Urme de cetăţue romană.

PAVĂZA. Armă defensivă, scutul. De obicei de lemn, întărit cu fier. — (v. **scut**).

PAVEL CHINEZU. Comite al Timişoarei, 1478-94. Vestit căpitan al regilor Matei şi Ladislau în luptele cu Turcii (Câmpul pâinei, Becikerek, Belgrad); † 1494 în război. Român din Banat.

PAVEL de Peteritye, Mihail. Episcop unit de Gherla 1872-79, apoi de Oradia 1879-1902.

PĂCLEANU. Familie din Buzău; dela moşia Pâclele, sec. 18.

PÂINEA. — (v. **cereale**).

PALC. Impărţire a oastei la război în vechime, unitate mare militară coprinzând mai multe cete.

PANGARAŢI. Monastire în J. Neamţ, pe muntele Pâriul, în păduri. Fondată la 1462, pe vremea lui Ştefan Vodă, de călugărul Simion cu biserică de lemn. Zidită din nou la 1560 de Alexandru V. Lăpuşneanu; refăcută de Dumitru Şoldan vistiernicul, 1642. Imprejmuită cu ziduri şi turn.

PARCĂLAB. Dregător însemnat din ţările române, în sec. 15-18. In Moldova (unde apare în doc. la 1410) P. avea sarcina militară (guvernator de cetate) şi administrativă (cârmuitor al ţinutului). Pârcălabul cetăţilor mold., de obicei doi, ereau de: Suceava (care în prima jumătate a sec. 15 se numea „Vornic de S.“, apoi „Portar de S.“), Hotin, Cetatea-Albă, Kilia, Neamţ, Roman, Orhei, Soroca. P. de Hotin, Neamţ, Roman, figurau până la jum. sec. 17 în sfatul domnesc, după marii Vornici. Mai târziu, după des-

www.dacoromanica.ro

ființarea cetăților, rămaseră numai cârmuitori ai unui ținut (în unele cu numele cel vechi de „Staroste"). — In Ț.-Rom. (sec. 15-17). Pârcălabii ereau de asemenea castelani ai cetăților domnești (Târgoviște, Poenari (Argeș), București, uneori Făgăraș, etc.) și probabil și cârmuitori ai județului din prejur. In restul țării administrau vornici, bani sau căpitani. — Se mai numeau pârcălabi în Ț.-Rom., unii slujbași mai mici ai domniei, capii târgurilor și satelor (ca „vornic" în Mold.), până sub Regulamentul organic în sec. 19. — (Cuvântul P. vine, prin maghiar. porkolab, dela germ. burggraf).

PÂRÂIANU. Familie boerească din Ț.-R. (Vâlcea). — Danciu Zamona stăpân al satului Pârâeni în sec. 15. — Calotă banul, 1578. — Hamza P. postelnicul la 1600. —Danciul P. dela Milești, mare postelnic al lui Matei Vodă, zidi mon. Polovraci. Ucis, împreună cu fiul său Preda mare clucer la 1658 de Mihnea Vodă.— Barbu Milescu mare ban 1678 și 1682. — (v. și **Milescu**).

PÂRAUL ALB. Localitate în ținutul Neamțului, unde avu loc la 26 Iulie 1476, bătălia între Sultanul Mahomed și Ștefan al Mold., care fu înfrânt. Mai târziu se ridică acolo, lângă mânăstire, satul Războeni. — (v. **Răsboeni**).

PÂRG. Bastion ; eșitură în unghiu a zidurilor unei cetăți pentru întărirea și înlesnirea apărărei.

PÂRGAR. Sfatul unui târg (oraș, comună) era compus altădată din 12 pârgari, având în fruntea lor pe JUDEȚ în Țara-Rom., pe ȘOLTUZ în Mold. (cum ar fi consiliile comunale de azi). Cuvântul împrumutat dela Sașii din Transilv., vine dela germ. „bürger".

PÂRȘCOV. Sat în Buzău, pe Buzău. Așezare protoistorică cimeriană sau getă. (arme de bronz). — Biserică din sec. 16 dela Dragomir spătarul, care stăpânea satul la 1535 ; rezidită 1844 de Episc. Cesarie.

PÂRȘCOVEANU. Familie boerească din Romanați, unde stăpânea moșia P. în sec. 17. — Iordache, mare stolnic, † 1675. — Preda P. mare stolnic al lui Brâncoveanu. — Ștefan, mare Vornic, consilier imp. al

www.dacoromanica.ro

Olteniei † 1739. — Ștefan, mare Ban, candidatul boerilor la Domnie în 1774.

PÂRVU. Unul din cei d'ântâi boeri ai Țării-Rom.; Mare Vornic 1487-1512. Frate cu Barbu Banul Craiovei, și tatăl lui Neagoe Vodă Basaraba și al Banilor Preda și Pârvu. † 1512;—PÂRVU II, fiul său, mare Ban de Craiova 1522-29; la 1525 răsturnă pe Vladislav voevod; † 1529. — După ei, cronicarii numesc une-ori PÂRVULEȘTI pe boerii Craiovești (iar alteori „Banoveți" și „Basarabești"). — (v. **Craiovești**).

PÂRVUL. Boer în Mold., Pârcalab de Soroca; la 1587 bătu pe Cazacii năvălitori, la Perislav peste Nistru.

PECENEGI (Peceni, Pacinați). Popor nomad, de rasă turcă-kipciak (mongolici, de aproape înrudiți cu Cumanii), cunoscut istoricilor bizantini încă dela 834 (Pachinați). Veniți din stepa răsăriteană, ei ocupară în sec. 10 regiunea Basarabia — Moldova de azi, și pătrunseră în câmpia Dunării pe la an. 1000. La 1068 și 1085 se menționează incursiuni ale lor în Transilv. In ultimii ani ai sec. 11, sdrobiți peste Dunăre de Bizantini, încep să dispară. Cumanii vin în locul lor în părțile noastre. Resturi din cetele Pec., trăitoare printre Români, sunt amintite în sec. 13 sub numele de Biseni. — (v. **Cumani** și **Biseni**).

PECETIA. P. sau sigiliul Domnului se punea (în ceară roșie), pe cărțile sau hrisoavele domnești. S'a păstrat ast-fel tiparul sigiliilor dela mai toți voevozii Ț.-R. și M. In jurul stemei țării, e legenda sau titulatura. Era pecetia mare, și pecetii mai mici pentru acte mai puțin însemnate. Boerii de asemenea puneau pec. pe acte, de obicei cu inelul pe care se afla săpat însemnul lor personal sau stema neamului (cu ceară verde sau neagră, cea roșie fiind privilegiul Domnului). — Câte-va INSCRIPȚII de pe pecețiile domnești; „S. Mirche Voivode **Transalpini**, bani Severinensis, ducis de Fugurus" (1411); și cea mică a lui „Mircha Voevoda" (1413); alta „**Iw Mircea veliki** Voevoda" (1411). — „S. Rad. Voivoda Transalpini" (Radu II). — „S. Wlad, filius Merce, Transal-

www.dacoromanica.ro

pini Voivoda, dominus de Fogoras“ (Vlad dracul, 1440), și cea mică : „Ioan. Wlad Waiwoda“. — A lui Vlad Țepeș (slavonă) : „Iw Vlad voevod si Domn al țării Ungro-Vlahiei“.—A lui Radu VI dela Afumați (1521) : „Io Radul din mila lui Dumnezeu Domn român“.

PECHEA. Sat în J. Covurlui. Urme de așezare protoistorică (getică).

PECICA. Sat în J. Arad, lângă Șimlău. Așezare protoistorică dacă.

PECINEAGA. Sat pe Dunărea veche, J. Tulcea. Rămășițe din cetatea antică Beroe.

PEDEPSE. (Osânde). Crimele și alte vine erau pedepsite în vechime cu diferite osânde, după obiceiul Ț.-Rom. și a Mold. și după pravile străine, aplicate mai mult după bunul plac. — Pedeapsa CU MOARTE (decapitarea, „tăierea“, pentru boeri, spânzurătoarea de regulă) se executa atât pentru crimele mari (tâlhărie, asasinat, trădare sau hainie), cât și uneori pentru delicte (recidive sau chiar simple furturi, etc.). Supliciul sălbatic al ȚEPEI, asiatic, luat dela Turci și Tătari, a fost întrebuințat în sec. 15-16. In mod excepțional găsim arderea pe rug, ruperea, etc. Menținută în întâia jumăt. a secolului 19, pedeapsa cu moartea nu se mai aplica dela 1846, și a fost desființată la 1860. — TORTURA (cazne, munci) erea și pedeapsă și mijloc de a obține mărturisiri. — Alte pedepse corporale : SLUȚIREA sau mutilarea, mai rară, pentru anumite fapte (tăerea mâinei, urechilor, etc.) ; — INCHISOAREA la pușcărie (arsenal), la Curtea domnească, la unele mânăstiri, la ocnă ; — BĂTAIA cu bețe și falanga (scândura care ținea tălpile picioarelor), turcească ; — EXPUNEREA sau arătarea publică : „dusul prin târg“, și punerea în OBEZI sau butuc ; — însemnarea cu fierul roșu. — (INSEMNAREA la obraz, prin crestarea nasului de obicei, era specială pentru pretendenții la tron, până la finele sec. 17). — Pedeapsa fiscală era GLOABA (amenda), dată ca accesorie unei pedepse corporale, sau singură pentru

www.dacoromanica.ro

unele greşeli. DUŞEGUBINA (răscumpărarea pentru omor) dispare în sec. 17. CONFISCAREA pe seama Domnului a averei celui osândit sau pribegit, era obişnuită (la bunul plac al Domnului) pentru hainia boerilor şi în alte cazuri. — In sec. 18 unele din pedepsele vechi se schimbă, şi toate se ameliorează în cel următor (Regul. organic, legiuirile noi). — Execuţia pedepselor era încredinţată de marele Armaş agenţilor lui (armaşi, armăşei). — Călăii (gâzii, gealaţii), erau ţigani.

PEDESTRIMEA. In vechime, oastea pe jos în primul rând o formau în Ţ.-Rom. Dorobanţii, împărţiţi pe căpitănii. Grosul oastei la război îl alcătuiau gloatele de ţară, trupe neregulate şi prost armate.—Trupe de elită ale pedestr. în ambele ţări erau arcaşii din unele părţi ale ţării, vânătorii domneşti, lefegii, şi seimenii străini şi alţi oameni din garda Domnului.— In organizarea modernă (sec. 19), trupele pe jos au luat numele de infanterie.

PELENDAVA. Cetate dacă, apoi romană, din care au rămas urmele la Brădeşti în J. Dolj. Era aşezată pe drumul roman dela Drobeta la Romula.

PELEŞ. Castel regal, aproape de Sinaia, ridicat de Regele Carol I. Terminat la 1883 de arhitectul Doderer din Viena. Numele dat după pârâul Peleş, care trece acolo.

PENNESCU. Familie din Ţ.-Rom. (J. Dâmboviţa). Numită în sec. 18 „Bălăură“.

PEPANO (Pepeno). Familie de negustori mari şi boeri din Bucureşti, în sec. 17: Pană paharnic, Panaiot.

PERCHIU. Lângă Huruești, J. Tecuci. Urme preistoric din epoca de bronz, pe „măgura“.

PERI (Hrusova). Mânăstirea Sf. Mihail, la Peri, în Maramureş, din cari se mai vedeau ruinele la finele sec. 18., fusese fondată şi înzestrată pe la 1350-60 de Sas voevodul şi fiii săi Balc voevodul şi Drag magistrul cari o închinară Patriarhiei la 1391. Desfiinţată şi averile ei confiscate de Mih. Apafy în sec. 17. In sec. 17 o tipografie bisericească. — La Peri a fost şi scaunul unei EPISCOPII rom. de Maramureş, între

www.dacoromanica.ro

1391 la 1500, căreia i-a urmat cea de la Vad.—Localitatea Peri e astăzi în Cehoslovacia.

PERI. Sat în Mehedinți. Resturi romane și ale drumului vechiu (ziduri, obiecte). Pe platoul Pucioasa, legenda locală spune că a fost un târg „al gornozinților" (nume ciudat, de identificat cu Dacii).

PERICEI. In Jud. Sălaj lângă Șimlău. Așezare protoistorică dacă.

PERIEȚEANU. Familii: din J. Olt; din Ialomița.

PERIȘ. Sat în Ilfov. Boerii pribegi veniți din Ardeal fură învinși de Mircea-Vodă la 1547. Capii lor, Udriște vistierul și Teodosie banul pieriră în luptă.

PERIȘ. Vechii boeri de la P. în sec. 15-16 ereau înrudiți cu Domnii Ț.-Rom. — Neagoe marele vornic, ucise cu Drăgan spătarul pe Radu V dela Afumați; † 1530. — Teodosie banul căzu în bătălia de la Periș cu Mircea V. Ciobanul la 1548, în capul boerilor pribegi. — Fiica lui erea Caplea de la P. și Cocor, soția lui Stan mare spătar; — iar fii: Vlad banul, † pe la 1560, — și Vlaicu vistierul, din care coboară boerii de la Cislău și Tătărani.

PERPER. Monedă veche bizantină, introdusă în Ț.-Rom. în sec. 14. — (v. **monede**).

PERSICEA. In J. Mehedinți. Urme preistorice (unelte neolitice, arme).

PERTICARI. Familie b., în Ț.-Rom. din sec. 18.

PERTINAX,- P. Helvius. Consul roman însărcinat cu guvernarea Daciei și Moesiei la an. 175. Mai târziu Imperator (193).

PEȘCHEȘ. Cuvânt turcesc=dar. Prin P. se înțelegea în special darurile Domnilor noștri către Sultan sau demnitarii turci.

PEȘTEANA. Sat în Jud. Hunedoara. Zidării și alte resturi daco-romane. La N-E lângă Sarmisegetuza.—Biserică veche.

PEȘTERA. Pe Bistrița, în Vâlcea, aproape de monast. B., pe munte, schit cu bisericuță (capelă) săpată în stâncă în fundul peșterii (poate din sec. 15); o altă capelă la intrarea ei.

PEȘTERA OBARȘIEI (Isvorul Ialomiței). Sub mun-

www.dacoromanica.ro

tele Bătrâna, într'o peşteră, biserica unui schit din 1810. (Jud. Dâmboviţa).

PESTIŞU mare şi mic. Sat în Hunedoara. Resturi de zidării şi pietre romane. Aşezare dacă.

PETRICĂ. Mare comis al lui Ştefan cel Mare, între 1492-508.

PETRICEICU. Neam boeresc din Moldova (sec. 16, 17), din care : — Ştefan P. Domn al M. 1672-74 şi 1684; fiu al lui Toader P. m. Logofăt († 1663). Urmă lui Duca. Luând parte la bătălia cu Polonii la Hotin, părăsi pe Turci. Retras în Polonia, se întoarse la 1684 răsturnând pe Duca V., dar nu se putu menţine în scaun. Rămas în Pol. ca Staroste de Zwolin.

PETRINO. Familie din Bucovina. — Alexandru, baron P., om politic (1824-98).

PETRODAVA. Localitate din vremea Dacilor, prin Moldova act. (La scriitorii vechi şi : Petridava).

PETROŞENI. Oraş în Jud. Hunedoara, pe valea Jiului. Cele mai mari mine de cărbuni din ţară. Intemeiat în sec. 17. Urme de fortificaţii din sec. 18. — La 1918 lupte între Germani şi Români.—Populaţia (930) : 15.500 loc.

PETRU. — Domni ai Moldovei :

PETRU I Muşat. Domn al Ţ.-Mold. 1375-91. Fiu al lui Muşat (voevod din părţile Bucovinei de azi) şi al Margaretei fiica lui Bogdan I ; e unul din întemeetorii Statului moldovean. Pare a fi domnit cât-va timp (până la 1379) în rivalitate cu Jurg Koriatovici. La 1387 depuse omagiu regelui polon Vladislas, pe a cărui soră (fiica lui Olgierd, M. Duce al Litvaniei) o luă de soţie. De la el, scaunul ţării rămase la Suceava, unde ridică cetatea şi poate şi pe cea de la Neamţ. Fondă monast. Neamţu ; bătu cea dintâi monedă a Moldovei.

PETRU II, Domn al Mold. 1448-49. Fiu al lui Alexandru cel Bun şi al Marinei. Insurat cu o soră a lui Ion de Huniad, fu ajutat de el să ia tronul lui Roman II, dar fu răsturnat de fratele acestuia Alexandru. Ungurii ocupară Kilia, pe care o înapoiară Ţ.-Rom. † 1452.

www.dacoromanica.ro

PETRU III zis ARON, Domn al Moldovei 1451-57. Fiu natural al lui Alexandru cel Bun. Luă scaunul cu ajutorul Ungurilor. In luptă cu Bogdan II pe care-l ucise, apoi cu Alexandru (1455). Invins și gonit de Ștefan-Vodă, fugi în Ardeal, unde mai târziu fu prins și tăiat de acesta. El plăti cel dintâi haraciu Turcilor la 1456. (După unele împrejurări pare a fi fost identic cu precedentul Petru II).

PETRU IV zis RAREȘ. Domn al Mold. 1527-38 și 1541-46. Fiu bastard al lui Ștefan cel Mare. Interveni în luptele din Transilvania, unde ajută pe Zapolia contra lui Ferdinand; oastea lui bătu pe partizanii celui din urmă la Feldioara (1529). Primi de la Zap. stăpânire asupra Rodnei și Bistriței, care se răsculă. Petru ocupă o parte din Ardeal. Apoi năvălind în Polonia fu înfrânt lângă Obertin (1531). Nemulțumind mereu pe Turci, Soliman însuși porni contra lui. Părăsit de toți, fugi în Ardeal în cetatea Cicei. Turcii luară Tighina cu Bugiacul (1538). Iertat de Sultan, recăpătă domnia (41) ; la 1543 intră în Ardeal ca să reia Cicelul și Rodna. Domn răsboinic și ambițios, dar înșelător și nestatornic. † 1546 (mormântul în ctitoria lui la Probota).

PETRU V poreclit Șchiopul. Domn Mold. 1574-79 și 1582-91. Fiul lui Mircea al Mihnii, din neamul domnilor Ț.-Rom. La moartea lui Ion-Vodă, pe care-l răpuse cu oaste turcească, luă domnia. (Răsturnat în Nov. 1577 de Ion Potcoavă). Se retrase în Polonia 1579. Numit din nou la 1582, părăsi domnia la 1591, din cauza cererilor prea grele ale Turcilor. Pribeg în Tirol, muri la Botzen. Principe bun, dar slab (1537-1594).

— Domni ai Țării-Românești :

PETRU I (Pătrașcu) cel bun. Domn Ț.-Rom. Feb. 1554—Dec. 1557. Fiu al lui Radu VII Vodă (Paisie). Domnie liniștită. La 1555 trecu cu Domnul Mold. în Ardeal, ca să sprijine pe Regina Isabela cu fiul ei. † 1557, otrăvit se zice de Socol vornicul, care se proclamă Domn.

PETRU II. Fiul lui Mircea II Vodă, cărui îi urmă

www.dacoromanica.ro

în domnia Ț.-Rom. 1559-63, sub tutela mamei sale Klajna fiind nevârstnic. (1546 † 1569 la Alep în exil).

PETRU III, poreclit Cercel. Domn Ț.-Rom. 1583-85. Fiu al lui Pătrașcu cel Bun. Sprijinit de Henric III al Franței, luă tronul lui Mihnea II, dar domni puțin. Zidi bis. domnească și refăcu palatul din Târgoviște. Răsturnat de Mihnea, încercările lui a recâștiga scaunul nu reușiră și pieri la Țarigrad ucis de Turci (1541 † 1590).

PETRU de la Argeș (în călugărie Paisie), Domn al Ț.-Rom. sub numele de Radu. — (v. **Radu VII**).

— Pretendenți în Mold.; uzurpatori; fii de Domn:

PETRU, fiul lui Alexandru Lăpușneanu; pretendent la domnia Mold.; †1592 la Constantinopol.

PETRU CAZACUL. Ocupă tronul M. două luni la 1592, gonind pe Aron V. și fu alungat la rându-i de Sigismund Batori. — (v. și **Șarpega**).

PETRU Voev. Un fiu al lui Bogdan III; † 1527.

PETRU, fiul lui Ștefan, Voevod de Șipeniț, în partea de nord a Ț.-Moldovei de mai târziu. La 1359, învingător într'o luptă cu Polonii și cu fratele său Ștefan, la Polonin în păduri. — (v. și **Șipeniț**).

PETRU CEL MARE. Țarul Rusiei. Venit în Moldova la 1711, Cantemir i se închină și-l ajută contra Turcilor, cari înfrânseră pe Țar la Stănilești.

PETRU Grigorovici, zis armeanul (Ormeny). Om de încredere și sol al lui Mihai-Vodă la 1599, la țarul Boris în Rusia.

PEUCE. Numele antic al unei insule mari la gurile Dunării (la geogr. Strabon), care nu poate să fie decât Delta, coprinsă între brațele Dunărei. Unul din brațe (Sf. Gheorghe sau Dunăvățul) erea numit chiar Peuce de vechii Greci. — De la această regiune a rămas numele unui popor:

PEUCINI. Un nume al Bastarnilor, așezați pe la delta Dunărei; de la „Peuce". — (v. **Bastarni**).

PEZZEN, Bartolomeu. Trimis al Impăratului cu pline puteri în Transilvania la 1600, pe lângă Mihai-Vodă, ca să trateze cu el situațiunea lui acolo. Prieten al Domnului român.

www.dacoromanica.ro

PHEREKYDE (Ferekide). Familie din Bucureşti.— Mihail Ph., om politic, orator (1842-1928).

PHILIPIDE, Daniel. Profesor grec în Ţ.-Rom. în sec. 18. A scris „Istoria României".

PIATRA. Oraş al Moldovei, pe Bistriţa, la munte. Cunoscut ca târg din sec. 15 (doc. din 1430), când erea numit „Piatra lui Crăciun". Frumoasa biserică domnească (Sf. Ioan), împreună cu turnul clopotniţei de alături (19 m.), e ridicată de Ştefan-Vodă la 1497. Reşedinţa Jud. Neamţu. Poziţie pitorească ; industrii. — Populaţie (1930) : 30.500 loc.

PIATRA. In Jud. Teleorman. La 1594 luptă a lui Mihai cu Turcii de la Nicopoli.

PIATRA CRAIVII. Munte mai sus de Cricău, Jud. Alba, cu ruine de cetate medievală. — (v. **Craiva**).

PIATRA GĂURITA. La Bozioru, Jud. Buzău, peşteră în stâncă, în care după tradiţie erea o bisericuţă.

PIATRA ROŞIE In munţii Sebeşului (Jud. Hunedoara) înălţime lângă Luncani. — (v. **Luncani**).

PIATRA-TĂTARULUI (Tatarkö). Munte, cu resturi de cetate medievală (sec. 13). (v. **Pasu Tătarului**).

PICERNIC. — O numire veche (sec. 14-15) a paharnicului în Ţ.-R.

PICTURA. Până târziu, sec. 19, pictura în ţările noastre nu iese din domeniul zugravilor de biserici şi de icoane. FRESCELE din sec. 14-16, cari înseamnă epoca de aur a picturei religioase la noi, sunt datorite unor artişti de seamă. Cele mai vechi şi în acelaş timp cele mai frumoase, sunt din biserica domnească de la Argeş (sec. 13-14), artă curat bizantină. In Ţ.-Rom. mai avem pe ale maistrului Dobromir dela Mon. Argeş, la încep. sec. 16. Mai moderne, cele de la Horez (finele sec. 17). — In Moldova, în primul rând Mon. Voroneţ, apoi Sf. Ilie-Suceava, Sf. Gheorghe, din Hârlău, Humor, Moldoviţa (sec. 15), Probota şi frumoasa Suceviţa (s. 16). — In Transilv. în bis. de la Strei sunt frescele cele mai vechi cunoscute de la începutul sec. 13. — In afară de pictura religioasă, făcută după o tehnică şi un tip determinat, nu găsim alte manifestări, ca tablouri de gen, por-

www.dacoromanica.ro

trete, etc. Portretele de Domni din sec. 15-18 (pictură sau aquaforte) sunt datorite unor artiști străini, în trecere prin țara noastră. Nu se pot considera ca „portrete“, chipurile de ctitori din biserici, reprezintări convenționale, semănând unele cu altele, dar nu cu modelul. Ele prezintă însă interes arheologic, fiind aproape singurul isvor de la care putem cunoaște portul și podoabele epocei.

Pictura profană MODERNĂ începe la noi cu artiști cari au studiat în străinătate în prima jumătate a sec. 19 : — Const. Lecca (1810-1887), apoi Negulici (1817-52), Livaditti, Carol Szatmari (1813-87), G. Tătărescu (1818-94), Lapati, Mișu Popp (1827-1892). Teodor Aman talent puternic (1831-1891), Nic. Grigorescu care a rămas cel mai mare din pictorii noștri (1838-1907), și Ion Andreescu (1851-1882), strălucesc în fruntea generației mai noui, cărei aparține G. Mirea (1852-1934), Eug. Voinescu (1844-1907), Stachi (1850-920). I. Alpar (1851-1901). Generația care-i urmează, numără multe talente cari s'au manifestat înainte de răsboi : Șt. Luchian (1868-1916), Nic. Vermont (1866-1932), A. Verona (n. 1868), Osc. Obedeanu (1869-1914), C. Aricescu († 1932), N. Grimani (1872-925), Alex. Szatmari (1873-1933) ; C. Artachino (n. 1870), Costin Petrescu, Ștefan Popescu, N. Grant, J. Steriadi, Kimon Loghi, G. Petrașcu, Th. Pallady, Basarab, M. Simonidi, Cam. Ressu, E. Stoenescu, Dărăscu, Theodosion, Teișanu, Murnu, Bunescu, Mützner, Iser.

PIEPTAR (armătură). In răsboi, se purtau odinioară pentru apărarea corpului, pieptare. Cele de fier se numeau platoșă (cuirasă). Altele ereau de zale și adesea de piele. P. ereau purtate la noi mai ales de boeri (sec. 14-17). Ostași din călărimea de rând aveau de obicei în loc de p. haina (tunica) de postav, căptușită gros cu bumbac și acoperită cu găitane din șireturi dese.

PIETRE TOMBALE (de mormânt). In biserici au rămas multe morminte de Domni și de boeri din sec. 14 până în al 19. Pietrele ce le acoperă sunt o lespe-

www.dacoromanica.ro

de mare (marmoră sau piatră obşinuită), de obicei la nivelul pardoselei (une-ori în sec. 15-16 ridicată pe un postament). Inscripția, cioplită în relief, mergea ca un chenar pe marginele lespezii; mai târziu, sec. 18 și săpată (gravată) la mijlocul ei. (v. **inscripții**). — Din vremea romană avem monumente funerare, aflate în necropolele orașelor din Dacia.

PIETRARI de jos. In Jud. Vâlcea; la „Pajiștea", biserica dela 1742 (fost schit) dela Climent episcop.

PIETRELE DOAMNEI. Stânci pe muntele Rarău, în Mold. (Jud. Câmpulung). Legendă despre Doamna lui Petru Rareș.

PIETRELE DE JIDOVI. Pe râul Doamnei, în Muscel, la Jupânești; tradiții despre „Jidovi" (Romanii).

PIETRELE SCRISE, la. Loc la Vintilă-Vodă, în J. Buzău. O lespede cu inscripții șterse.

PIETRICICA. Lângă Lapoş, în Buzău; ruine dintr'un schit (sec. 16).

PIETROASA. In Jud. Buzău. Resturi de lagăr roman (Comidava ?). — La P. de jos, pe dealul Istrița, a fost descoperit la 1836 tesaurul regelui got Atanaric (375). Orfăurărie gotică, acel tesaur numit popular „Cloșca cu pui", se compunea din mai multe vase, diademe, coșuri, etc., de aur, cea mai mare parte dosite de găsitori și din care au ajuns la Muzeul național: o tavă, o amforă, un vas cu două coșuri à jour, brățări, paftale și o verigă cu inscripție runică. Odobescu a studiat tes. într'o monografie monumentală. (Acest nepreţuit dar al trecutului, e astăzi pierdut, fiind trimes la Moscova în timpul răsboiului, și prădat de bolșevici).

PIETROASA. Sat în Vâlcea. Biserică zidită la 1839 de familia Otetelișanu.

PIETROȘIȚA. Sat în Dâmbovița. Biserică interes. din 1767 de la Negoiță Fusea și Radu Vătășescu.

PIETROȘANI. Sat în Prahova. „Aria tătărească", loc cu tradiție despre „Tătari".

PIETROȘANI. Sat în Vlașca, la Dunăre. Resturi dintr'un lagăr roman (monede, ceramică, șanțuri). Poate Reca antică.

www.dacoromanica.ro

PILAT. Familie b. din Moldova de sus (Botoșani). — Constantin P., general (1838-1922).

PINTEA VITEAZUL, român, din neamul Bota. Haiduc, partizan al lui Fr. Rakoczi ; ucis în luptă la Baia-Mare, 1703.

PIPERA. Sat în Jud. Târnava-Mică. Resturi protoistorice dace (podoabe de aur, etc.)

PIPO (Peppo, Filip) **DE OZORA**. Comite al Timișoarei, 1409-20, și Ban de S., viteaz căpitan (de orig. italian). Comandă oastea Reg. Sigismund, luptând împreună cu Dan II al Ț.-Rom. împotriva Turcilor, în tre 1419-25.

PIROVORIDAVA. Localitate getică; în Mold. de jos actuală (v. la **Poiana**).

PISANIE. Inscripția pusă pe biserică și alte clădiri, la zidirea lor ; de obicei d'asupra ușei de intrare. — (v. și **inscripții**).

PISAR. Scriitor de documente, diac, secretar (în Mold. sec. 15-17). Cuv. slavon.

PISCANI. In Jud. Muscel. Biserică veche ; un fost schit din sec. 17.

PISCU. Sat în Jud. Tecuci, la Siret. Așezare preromană (getică).

PISCU CORNET. La Dobrești, în jud. Muscel. Pe culmea dealului, ruine de zidărie.

PISCU COCONILOR. — (v. la **Coconi**).

PISCU-CRASANI. Așezare preistorică getă. — (v. **Crasani**).

PISCU LILIECILOR (Mărgineanca). La Racovița, în Muscel, pe un deal, ruine de clădire.

PISCU TURCILOR. Munte în Jud. Muscel. Fortificații din vremea răsb. turco-german, 1737.

PISOSKI. Familie boer. din Moldova de sus; în sec. 17, de origină polonă.

PISTOL. Armă de foc, de mână, scurtă. Apare și în țările noastre la început. sec. 17.

PITAC. Decret, ordonanță, brevet domnesc ; în sec. 18-19 (termen grecesc).

PITAR mare. Boerie de curte. Și în Ț.-Rom. și în Mold. apare din sec. 15 printre dregători. Avea grija

www.dacoromanica.ro

pâinei (pitei) și a făinei curței domnești (apoi din sec. 17 și a caretelor domn.) ; sarcină ce împlinea de asemenea în război. Sub el ereau mai mulți pitari, iar „pităreii“ țineau de el. In sec. 19 P. erea un rang onorific secundar.

PITEȘTEANU. Familie din Ț.-Rom. (Ialomița).

PITEȘTI. Oraș vechiu din Ț.-Rom. Reședința Jud. Argeș. Exista în sec. 14 (hrisoave date de acolo de Mircea Voev.); în al 15 erea și scaun domnesc : Domnii ședeau vremelnic, la vii, venind de la Argeș. Tot din sec. 15 ne sunt cunoscuți județul și pârgarii târgului. Până mai târziu meșteșugarii din P. (boiangerii, tăbăcarii) ereau în legături comerciale cu Brașov și Sibiul. Imprejur podgorii și livezi. In dealul Piteștilor Brâncoveanu zidi case domnești (1696). — Biserica Sf. Gheorghe (domnească) e dela Constantin Șerban-Vodă și Doamna Bălașa, 1656. Schitul Trivalea (afară din oraș), dela mitropolitul Varlaam, 1680. — Populația (1930): 20.000 loc.

PIUA-PETRII. Sat în Ialomița, la gura râului, pe Dunăre. Urmele orașului de Floci. — (v. **Floci**).

PIVĂ (Piuliță). Tun scurt din vechime, mortier. Se mai numea și **Săcălușă**.

PIVNICER. Slujbă boer. de curte, în Ț.-Rom., pe care o aflăm întâi în docum. dela Mircea-Vodă la 1394. Mai târziu îl înlocui Clucerul, care avea sub el „pivnicerii“ cu grija vinului domnesc.

PLACE, Victor. Consul al Franței la București, 1855-62. Filo-român (1819-75).

PLĂEȘI (dela „plai“). Oameni însărcinați cu paza hotarului și trecătorilor, osteni de la munte, sub ascultarea căpitanului (vătaf) de plai, până în sec. 18.

PLAGINO. Familie boer., în Mold. pe la sfârșitul sec. 18 ; de orig. greacă.

PLAI. Platou, munte; în termen general partea muntoasă a țării, de unde și numele împărțirei administrative : plasa dela munte se chema plai. Căpitanul de plai, apoi (sec. 18) vătaful de p., îl administra.

PLASA. Județele Ț. R. se împărțeau în mai multe

www.dacoromanica.ro

plăși (împărțire rămasă până astăzi), administrate altădată de un căpitan de plasă, apoi vătaf în sec. 18; iar în al 18 și 19: zapciu (în vremea modernă subprefect, azi pretor). Plasa de munte se numea „plai".

PLĂTĂREȘTI. In Jud. Ilfov. Monăstire fondată sub Matei-Vodă pe la 1640, de Pârvu clucerul. In casele mon., desființate, e acum închisoare pentru femei. Biserică rămasă a satului. — Lângă satul P. luptă între Matei-Voevod cu Timuș și Vasile Lupu.

PLATEYPEGHS. O cetate bizantină medievală în părțile Dobrogei. — (v. **Carabair**).

PLATOȘA. Se numea cuirasa sau pieptarul de fier care apăra corpul luptătorilor în răsboi (până la finele sec. 17).

PLĂVICENI (Fișcălia). In Jud. Olt, o monăstire părăsită, pe malul Oltului. Fondată la locul zis Aluniș de Dragomir mare vornic și jup. Elina la 1648.

PLEAN. Se numea în vechime : prada, dobânda, prinșii de răsboi.

PLENIȚA. Sat în Jud. Dolj. Urme dace și romane.

PLEȘEȘTI. In Jud. Baia. Așezare preistorică neolitică. — Satul P. exista la 1400.

PLEȘOI. Sat în Romanați. Biserica din 1734.

PLEȘOIANU. Familie din Oltenia (Jud. Vâlcea, de la Pleșoiu).

PLEVNA (Pleven). Oraș din Bulgaria. Intărită puternic de Osman-Pașa la 1877, cetatea P. fu asediată de armatele rusești, apoi și române, timp de 145 zile, până la 10 Dec., când Osman fu silit să se predea, după pierderi mari și o rezistență eroică. (Ruso-Românii dispuneau cam de 100.000 oameni, iar Turcii asediați aprox. de 40.000).

PLOEȘTI. Oraș din Ț.-Rom. La sfârșitul sec. 16 erea moșia lui Mihai-Vodă care își avea acolo curți și care înființă un târg. Orașul începu să se desvolte însă tocmai în sec. 19 după 1829, prin colonizarea cu Bulgari. — Centru comercial și al industriei petrolifere. Reședința Jud. Prahova. Biserica domnească (Sf. Apostoli) e zidită de Matei-Vodă, în lo-

www.dacoromanica.ro

cul altei din sec. 16 ; refăcută 1742. — Populația (930) : 77.000 loc.

PLOP. Sat în Dolj. Ruinele unui schit din secolul 16. — (v. **Roaba**).

PLOPENI. In Jud. Botoșani. Biserica dela Lupu vornicul Balș și jup. Safta, 1753.

PLOSCA. O mănăstire în Hunedoara, lângă satul Telincu de sus, fondată pare se de neamul Huniadi în sec. 15 ; stricată la 1762.

PLOSCAR. Slujbă la curte, în Mold. sec. 15-16, sub m. paharnic (mai târziu se numi cupar).

PLOSCHINIA. Voevod al Brodnicilor, amintit la 1224. (v. **Brodnici**).

PLUMBUITA. In Jud. Ilfov, lângă București. Mănăstire fondată de Petru-Vodă la 1560, înzestrată de Alexandru Vodă și refăcută de fiul său Mihnea II după 1580. Reînoită la 1633 de Matei Basarab, care a clădit și casele domnești, ruinate ca și zidurile de înconjur. Numele ei vechi erea „Mănăstirea de la podul Colentinii" ; poreclită P. după acoperișul de plumb ce i se făcuse în s. 17. — Intre satele P. și Dudești, la 26 Oct. 1632 bătălia în care Matei V. învinse pe Radu V. Iliaș cu Turcii. — Urme de așezare preistorică.

POARTA. Pe scurt, în loc de : „Poarta otomană", sau Sublima Poartă. Curtea Sultanului.

POARTA DE FIER (Porțile de fier). Trecătoare în munți (Jud. Hunedoara), între Valea Bistrei și a Hațegului, din Banat în Ardeal. Defileul prin care Romanii au înaintat spre Sarmisegetuza : bătălii cu Dacii la 89 și 101. — La 1442 Ion Huniad sdrobi acolo pe Turcii lui Șaadedin, care căzu în luptă.

POARTA ORIENTALĂ (porta orientalis). In Banat, strâmtoare din munți, deasupra defileului văei Timișului spre al Mehadiei.

POCIOVALIȘTE. Sat în Gorj. Biserica din 1732. Cea veche, dispărută, erea din sec. 15 (cruce cu data 1494 la muz. Gorjului) : hrisoave din 1549 și 88 amintesc „bis. cea bătrână" de lângă Gilort.

POCREACA. Sat în Jud. Vaslui. La „Cetate", urme de întărituri, șanțuri, olării, etc.

www.dacoromanica.ro

POCUȚIA (Halici). Ținut polon la N-V. Moldovei (parte din Galiția) stăpânit la încep. sec. 15 de Domnii Mold., ca feud dela regii Poloniei. Ocupat întâi de Alexandru V. la 1402. In el se aflau orașele Colomea și Sniatin pe Prut. P. a fost prilej de certuri între Voev. Mold. și Regii Pol. până în sec. 16. Ocupată din nou de Ștefan-Vodă (1504), Bogdan o pierdu la 1510, iar Petru Rareș întreprinse un răsboi nefericit ca s'o ia înapoi. Prin învoiala dela 1546 între Ilie-Vodă și Sigismund I, cel dintâi renunță definitiv la P.

PODARI. Cei ce făceau și întrețineau podurile (și podeala de lemn în Buc.) Orânduiți ca trupă ostășească în sec. 18.

PODENI. Sat în Mehedinți. Pe munte, „cetatea paharnicului", ruine de zidării și șanțuri, după tradiția locală a lui Lupu Mehedințeanu m. Pah. † 1617.

PODGORIA-COPOU. Sat lângă Iași. Biserica din 1638, dela Vasile Vodă Lupul.

PODOLENI. Sat în Neamțu, pe Valea Bistriței. Case mari, zidite de familia Cantacuzino în sec. 18.

PODRAGA (Podriga). Deal la Drăgușeni, Jud. Dorohoi. La locul zis „câmpia răsboiului", luptă între Ilie și Ștefan Voev. la 1434.

PODUL LUI TRAIAN. Lângă Severin au rămas ruine din podul peste Dunăre, construit la 104 din ordinul Impăr. Traian, de Apolodor de la Damasc. Stâlpii ereau de piatră, cu podeala de lemn. Au rămas încă picioarele, cum și capetele podului lângă care erea și castelul de apărare. — (v. și **Severin**).

PODUL ÎNALT (Bătălia de la). Nume ce se dă răsboiului dela Vaslui-Valea Racovei, 1475, după un pod ce erea odinioară acolo (v. **Racova**).

PODUL DAMBOVIȚEI, la.—(v. **Dâmbovița**, cetatea).

PODUL DOAMNEI. Sat în Vlașca, pe Ilfovăț. In sec. 18 erea acolo un schit.

PODUL NEAGULUI. Sat pe Valea Prahovei. Biserica din 1661, dela Pârvu și Drăghici Cantacuzino.

PODVOADA (potvoada, podveaza, povoz). In vechime, prestație, corvadă cu carul de transport, pentru provizii și materiale ale stăpânirei.

www.dacoromanica.ro

POENARI. Sat în Argeş, mai sus de care, la câţiva km., se află pe munte ruinele cetăţii Argeşului, zisă a lui Negru-Vodă şi a lui Ţepeş (v. **Argeş**). — Urme de lagăr sau castru roman în apropiere. — Un schit.

POENARU. Familie boer. din Oltenia, numită după moşia Poiana din Jud. Dolj. In sec. 16 strămoşii ei e-reau boerii dela Brădeşti. — Barbu B. dela Poiana, marele vornic şi M. Ban, căpitan şi tovarăş al lui Matei Basaraba (comandă Roşii în bătălia dela Dudeşti 1633) ; † pela 1649. — Preda P. fiul său, mare stolnic, 1690. — Matei, vornic de Dolj. † 1730. — Petrache (1799-1875), agă, Efor şi Director al şcoalelor naţionale. — Constantin (1842-1912), general, ministru ; s'a distins în camp. 1877 ca ofiţer de geniu.

POENILE. Schit pe Ceahlău, în Jud. Neamţ; dela Eremia Vv. Movilă, 1598.

POEZIA POPULARĂ, în bucăţile eroice ce ni s'au păstrat (balade, cântece), cuprinde tradiţii despre persoane ale căror fapte au isbit închipuirea populară, care i-a înconjurat în aceste poeme cu o aureolă legendară (Novac, Negru-Vodă, Ştefan, Mihai, Alimoş, Mihu, etc.). Colecţii preţioase de p. p. sunt ale lui Alecsandri şi ale lui Teodorescu G. Dem.

POGAN. Familie nob. din Maramureş ; sec. 16-18.

POGON. Măsură de suprafaţă din Ţ.-Rom., având 1296 stânjeni patraţi (sau 5012 m. p.) — (v. **măsuri**).

POIANA. In Prahova, lângă Câmpina. Monăstire fondată de Spătarul Toma Cantacuzino la 1688.

POIANA. Sat în Dolj. Ziduri ruinate din curţile Banului Barbu (sec. 16). — Pe dealul Chera, pe o movilă „cula nemţilor“ (strajă din sec. 18).

POIANA. Sat în Jud. Tecuci, pe Siret. Pe un podiş „cetăţuia“, cu urmele unei importante aşezări protoistorice (vase de pământ grece şi getice, obiecte div. de bronz şi fier, morminte de incinerare). — Mai târziu castru roman. Poate vechiul Piroboridava.

POIANA. Sat în Jud. Bacău (Valea Rea) ; cunoscut înainte de 1400.

POIANĂ, Monăstirea din. Numele vechiu, în sec. 15, al monăst. de la Pobrata. (v. **Probota**).

www.dacoromanica.ro

POIANA MĂRULUI. Schit în Jud. Râmnic-Sărat la Jitia în munți. Fondat în secolul 16 de starețul Vasile; refăcut de starețul Matei și de locuitori la 1781.

POLCOVNIC. Grad militar; nume împrumutat de la Cazaci în sec. 17 în Mold. (cap al unui polc). Trecut și în Ț.-Rom. (grad subaltern) unde, în sec. 17-18 găsim : P. de vânători ; de cazaci ; al spătăriei ; — și slujbași de poliție : P. de Târgoviște ; al agiei ; de poteră ; de târg (comisar central de pol. la București), etc. — In sec. 19, oficer superior, introdus de Ruși la reorganizarea oștirei (1830) : colonel, comandant al unui regiment.

POLIZU. Familie boer. din Ț.-Rom., unde se află din sec. 18.

POLONIA. Legăturile Moldovei cu vecini dela nord, Polonii, datează din primele timpuri ale organizării Statului, sec. 14. Voevozii până la Ștefan cel Mare ereau în relații de vasalitate cu regii Poloniei. Mai târziu, Domnii M., de și vasali Sultanului, ereau încă adesea sub influența Polonilor (Movileștii mai ales), ale căror pretențiuni de stăpânire și amestec în politica Moldovei urmară până la sfârșitul sec. 17. Domnul și boerimea mold., afară de puține excepții, ereau pătrunși adânc de viața și obiceiurile polone. Odată cu ridicarea Rusiei și cu domniile străine în sec. 18, relațiile M. cu Pol. rămaseră neînsemnate. — Polonii ereau numiți în vechime în Mold. „Leși“ sau „Lehi“, iar Polonia: „Lehia“.

REGII POLONIEI, cu începere din sec. 14 : — Casimir cel mare, 1333-70, Ludovic cel mare al Ungariei 1370-82, Maria și Hedviga 1382-4, Hedviga 1384-6, Hedviga cu soțul ei Vladislav Jegello 1386-9, Vladislav V Jagello 1386-1434, Vladislav VI 1434-44 ; Casimir IV 1444-92, Ion Albrecht 1492-1501, Alexandru 1501-6, Sigismund 1506-48, Sigismund II August 1548-72, Henric de Valois Rege al Franciei 1572-4 ; Ștefan Bathori Princip. Transilvaniei 1575-87, Sigismund III Wasa 1587-1632, Vladislav VII 1632-48, Ion II Casimir 1648-69, Mihail Coribut Wisnowiecki 1669-

www.dacoromanica.ro

74, Ioan III Sobieski 1674-97, August I Electorul de Saxa 1697-1704, Stanislas Leczinski 1704-12, August II 1709-33, August III 1733-64, Stanislas Poniatowski 1764-95.

POLOVRACI. Sat la munte, în Jud. Gorj, pe Olteţ. In apropiere, MONĂSTIREA Pol. zidită în prima jumătate a sec. 16; refăcută pe la 1640 de Danciul Pârâianu vel Postelnic. (Morminte din sec. 17 în biserică). Bolniţa din sec. 18. — Pe vârful pietrei Olteţului „Oborul Jidovilor", aşezare preistorică (olărie ornată neolitică, pietre megalitice, necropolă).—In defileul Olteţului, sub acelaş munte, peşteră foarte adâncă, neexplorată, cu stalactiţi. Ca şi alte grote dimprejur, a servit de sigur de adăpost în vremurile preistorice paleolitice.

POMARLA. Sat în Jud. Dorohoi. Urme preistorice la dealul Cărămizilor şi dealul Comorilor. — Biserica satului din 1805 şi şcoala (liceu) din 1838 de la familia Başotă.

PONI. Familie din Mold. (în doc. din sec. 16 : Ponici). La 1466 Stanciu Ponici, parcalab de Orhei. — Petru, profesor, fizician ; om politic (1845-1925).

PONOARE. Sat în Mehedinţi. Peste zidării vechi, o biserică de lemn, prob. din sec. 17.

POMET. Schit din sec. 15, pe Olt (Jud. Vâlcea), mai târziu numit Cornet. — (v. **Cornet**).

PONOR. Sat în Hunedoara. La „Grădişte", ruine de ziduri dintr'un castel roman.

PONS ALUTI (Podul Oltului). Castru roman pe Olt. Ruinele lângă satul Ioneşti (Vâlcea).

PONS AUGUSTI. Staţiune romană pe drumul de la Tiviscum la Sarmisegetuza, pe valea Bistrei. La satul de azi Marga (Jud. Severin).

PONS VETUS. Castru roman, la Olt, pe calea rom. La Câineni de astăzi (Jud. Vâlcea).

PONTBRIANT, de. Familie de orig. franceză, în Ţ.-R. sec. 19.

PONTUL EUXIN erea numele Mării Negre în antichitate. La Greci : Πόντος Εὔξεινος (Pontos Evxeinos), la Romani : Pontus Euxinus. (Grecii o numi-

www.dacoromanica.ro

seră la început ἄξεινος sau neprimitoare străinilor, iar după înființarea coloniilor pe coastele ei : Εὔξεινος adică ospitalieră, primitoare).

POPANZALEȘTI. In J. Romanați. Biserica satului din 1792 a unui fost schit („dela Vârtop“) din sec. 17.

POP, Ștefan (Ciceo). Om politic din Transilvania (1865-1934).

POPP de Galați. Familie din Transilv. (Brașov). — Mișu P., pictor portretist (1827-92).

POPP, Basile Ladislau, baron. Prezident al Curței supreme a Transilv. (1819-75).

POPASU Ion. Intâiul Episcop de Caransebeș 1865-89 (n. 1808).

POPĂUȚI. Biserică și monăstire, în marginea orașului Botoșani, zidită de Ștefan Vodă la 1496. — (v. **Botoșani**).

POPEȘTI. Sat în Jud. Vlașca. Biserica de la Cârstea vel vistier, din 1688.

POPEȘTI. Boerii de la Târgșor, Negoești și Popești din Prahova, din sec. 16-17. — (v. **Târgșor**).

POPEȘTI. Sat în Jud. Ilfov. Moșie a boerilor de la P. în sec. 16-17 ; ruine din casele și biserica zidită de ei pe la 1655. — Staico vornicul, 1540. — Dumitru paharnicul de la P. trăia pe la 1580. — Stoica vornicul, 1615. — Mai târziu stăpânul satului erea Hrizea, marele vistier (fiul lui Gheorghe vistierul († 1655), ucis de Șerban-Vodă la 1680.—Radu P. fiul său, mare vornic și ban, a scris cronica Ț.-Rom. dintre 1700-28, urmând pe a lui Grecianu. (1650-1728).

POPRICANI, aproape de Iași. Vasile Lupu, întors cu Cazacii, bătu acolo pe Gheorghe Ștefan, 1653.

POPȘOR. Boer din Ț.-R. Protovistier al lui Mircea Voev. între 1393-1415.

PORCĂREȚ-Corbeasca. Sat în Tecuci. Movila la „Cetățue“, urme preistorice.

PORCENI. In Jud. Gorj. Urmele unui lagăr roman.

PORCEȘTI. Sat în Jud. Sibiu. Altădată schit cu biserică de la Matei Vodă Basaraba din 1653.

PORCIȘENI. In Fălciu. Biserica satului, un fost schit din sec. 17.

www.dacoromanica.ro

POROINA-Mare. In Mehedinţi. Pe deal la „Isvorelul“, resturi daco-romane (ceramică, un corn de argint ciselat).

POROLISSUM (Porolisia). Municipiu roman al Daciei. Reşedinţa procuratorului imperial. Situat la marginea de N-W a Transilv. actuale, unde e satul Moigrad, pe Crasna (Jud. Sălaj). Inscripţii, resturi antice. — După P., partea de sus a Daciei se numea „Porolissensis“.

PORTAR mare. Funcţiune boerească, cunoscută din sec. 15 în Ţ.-Rom., a cărei sarcină erea găzduirea şi grija de oaspeţii Domnului (soli, trimeşi ai Sultanului, etc.) Avea sub el mai mulţi portari şi portărei. Nu erea boer de sfat. In sec. 18 dispare. — In Moldova, unde îl aflăm pe la 1440, se chema mai târziu şi „uşier“. — (Numirea vine dela poarta Curţii domneşti).

PORTAR DE SUCEAVA. Castelanul sau Pârcălabul (la început : vornicul de S.) cetăţei Suceava se numea Portar de S. Cel dintâi cunoscut e din 1442. De pe la mijlocul sec. 16 această sarcină cu titlul de P. o avu Hatmanul Mold. — (v. **Hatman**).

PORTUL în vechime (costume). Portul ţăranilor aproape nu s'a schimbat în cursul veacurilor : între înfăţişarea Dacilor de pe columna Traiană, a oamenilor dela munte din sec. 14 reprezintată în miniaturile unei cronici maghiare, şi cei din zilele noastre, există o continuitate isbitoare. — Costumul boerilor ca şi al Domnului a fost influenţat în timp de moda vecinilor cu cari ereau în mai strânse legături. Aşa, în sec. 14-16, boerimea din Ţ.-Rom. se îmbrăca la fel cu cea maghiară, iar în Mold. ca cea polonă, adică cu mici deosebiri una de alta. Portul obişnuit consta dintr'o tunică ornată cu găitane, pantaloni cu cisme scurte, pălăria sau căciula mică cu pene, dulamă scurtă ; în răsboi zale sau platoşa pe deasupra. O mantie ornată sau dulamă lungă pentru ceremonie. Aceasta în linii generale. Pe cap : pălării ornate (la începutul sec. 15 se importau în ţară pălării „franceşti“) şi căciuli de blană. Blănurile au fost în

www.dacoromanica.ro

tot timpul, podoaba cea mai prețuită. — O tunică a călărimei în sec. 16, e descrisă : albă, de in, căptușită gros cu bumbac și în față cu găitane (brandenburguri) dese pe piept, ca să reziste săbiei. — In sec. 17 influența turcească începu să pătrundă din ce în ce mai mult, așa încât spre finele acelui veac și până în al 19, Domnii și boerii adoptară, odată cu obiceiurile, și portul turco-grecesc, cu gugiuman și ișlice mari, cu anteriu și șal, atât de potrivit acelei epoce. Cu indignare și dispreț vorbește la 1690 un cronicar, de portul „cel nemțesc, adică nebunesc“, cu chică nemțească (perucă) și cisme nemțești cu pinteni lungi, al unor boeri din Ț.-Rom. D'abia după 1830 vestmintele orientale încep să fie înlăturate de moda apuseană.—Iconografia e foarte redusă: chipurile ctitorești din biserică singure aproape, ne dau o înfățișare a costumelor de ceremonie a Domnilor, boerilor și jupâneselor. Câteva stampe străine și portrete, începând din sec. 16, completează documentarea aceasta. Descrieri sau numiri de haine sau ornamente, se găsesc întâmplător prin acte și relații vechi. Negustorii străini își păstrau costumul națiunei lor. Din sec. 17-18 avem chipuri de cupeți români îmbrăcați în felul boerilor, cu haina lungă și cu ișlic. — Portul Doamnelor și jupâneselor s'a schimbat mai puțin și a păstrat și în epoca grecească un caracter deosebit național. Portul femeilor de țară (care și țeseau singure pânza și stofele), a rămas neschimbat de secole. In general frumosul port al femeilor s'a păstrat bine în județele de munte din Ț.-Rom. (Argeș, Muscel, Vâlcea, Dâmbovița, Gorj, Mehedinți, Severin, Prahova); în cele de la câmp mai schimbat și amestecat, pe alocuri împrumutat de la vecini (cum în Ilfov-Vlașca, de la colonii bulgari de acolo). In Moldova s'a conservat în unele părți de munte (Bacău, Neamț, Baia, Câmpulung), în restul M. s'a pierdut aproape de tot (o excepție curioasă fac femeile din satele de ciangăi în Jud. Bacău și Roman, cari păstrează neschimbat vechiul port românesc). = O influență a Constantinopolei erea portul barbei de către boeri, spre fi-

www.dacoromanica.ro

nele sec. 16, iar de pe la jumătatea sec. 17 părul de pe cap ras, afară de o șuviță din creștet, după obiceiul turcesc. In vechime, sec. 14, 15 și 16, Domnii și boerii lăsau numai mustața și pe cap părul lung.

PORȚILE DE FIER. La capul defileului Dunării, mai jos de Vârciorova, (Mehedinți) ; stânci periculoase în apă (gherdapurile). Pentru înlesnirea navigației s'au făcut lucrări de regulare de guvernul austro-ungar la 1896. Mai sus de Orșova în defileu, sunt cele alte p. de f., mai mici. — Numele de P. de f. vine dela Bizantini ; turcește : Demir-Kapu.

PORȚILE DE FIER. Strâmtoare pe valea Bistrei, între Transilv. și Banat. — (v. **Poarta** de fier).

PORUMBACU de jos. Sat în Jud. Făgăraș. La 1916 Sept., lupte mari între Români și Germani.

POSADĂ. Casă de pază la graniță. Se mai numea astfel (Mold.) și satul din preajma unei cetăți.—POSAD erea darea pentru întreținerea cetăților și oștenilor de pază, în Ț.-Rom. și M. (în natură și în bani), și uneori pentru vaduri.

POSADA. Localitate în munții Muscelului, mai sus de Rucăr, spre Bran, deasupra văiei Dâmbovicioara și a cetăței de acolo (v. Cetatea de la Podu **Dâmboviței**. — La P. de acolo pare că fu atacată cu pierderi, la 1395, oastea regelui Sigismund de Vlad voevodul.

POSADNIC. Se zicea altădată în Mold., intendentului unei cetăți (slavon).

POSLINA. Vama de la vite și grâne importate. (Mold.).

POSLUȘNIC. Cuvânt care însemna (în Ț.-Rom., sec. 14-16) : rumân, om neliber (se zicea mai ales la ai monăstirilor), iar în sens larg mai târziu: slugă. Din slav. „poslușanie", muncă, îndatorire. — (v. **rumân**).

POȘTA. Serviciul de poștă, transport al călătorilor, corespondența și curieri, se făcea cu căruțe și cai de poștă (altă-dată OLAC. Numele de poștă e de pe la încep. sec. 19). Stațiile de poștă (olacuri, menzile) adăposteau pe călători și aveau grajd pentru caii de schimb. Un „căpitan de poștă" conducea serviciul. Căruța de transport cu caii se numea „poșta-

www.dacoromanica.ro

lion". Sub Regul. organic se făcu o organizare a P.; apoi reorganizarea modernă sub Carol I (1867). — Timbrele poștale pentru corespondență s'au introdus întâi la 1858 în Moldova, apoi în Ț.-R. Telegraful la 1852 în Țara-Rom. — POȘTA, măsură de distanță, erea de aproxim. 10-15 km., între două stațiuni de p.

POSTĂVĂRIA. Sat în Jud. Ilfov. Fusese târgușor, cu o fabrică de postav în sec. 18.

POSTELNIC. — Dregătoria boerească de MARE POSTELNIC există în Țara-Rom. din vremea lui Mircea I (în sec. 15 figura în docum. cu numele de „stratornic"). Avea sarcina unui șambelan de Curte, și maestru de ceremonii. Introducea pe soli și pe toți cei primiți de Domn. Importanța lui crescu cu timpul. — In sec. 18-19 erea însărcinat cu afacerile din afară. Prin Regul. organic (1832), M. P. luă titlul de „Secretar de Stat" (pentru cancelaria domnească și relațiile cu agenții străini) și funcția lui corespundea cu a unui ministru de azi (Postelnicia). — In Moldova (unde apare pe la început. sec. 15), avea aceleași atribuții, și erea și Pârcălab al ținutului Iașilor. — Un postelnic al doilea și alți P. în subordine, îl ajutau în sarcinile sale. — In Ț.-Român. numai, ne întâmpină des în acte din sec. 15-18 un titlu de POSTELNIC care nu mai corespundea unei slujbe sau unei îndatoriri și se urma din tată în fiu (îl aflăm chiar la copii) la boerii vechi de țară (cum ar fi „junker" sau „écuyer" în Apus). Se pare că acest titlu a fost la început în legătură cu cel de P. sau postelnicel al boerilor ce formau un corp de oaste de supt m. Postelnic. — POSTELNICEI ereau slujbași și slujitori (ostași) ce țineau de Postelnicul cel mare.

POTAISSA (Potavissa). Oraș (colonie) al Daciei romane. Așezat unde e azi Turda în Transilvania. La locul zis „Cetatea" s'au aflat rămășițe și obiecte antice (statui, vase).

POTCOAVA, Ion Crețul și Alexandru. Pretendenți din sec. 16 în Mold. (v. **Șarpega**).

www.dacoromanica.ro

POTECA, Efrosin. Dascăl al deşteptărei culturale în Ţ.-R., urmaşul lui Lazăr la St. Sava. (1786-1859).

POTEMKIN, Grigore Alexandrovici, Kneaz. Vestitul feldmareşal rus, cu prilejul răsboiului contra Turcilor, veni în capul armatei ruseşti în Moldova şi luă Benderul, 1789. † lângă Iaşi 1791.

POTERA. Se numea un detaşament sau ceată de oameni ai stăpânirii pentru prinderea tâlharilor şi haiducilor (sec. 18-19). — POTERAŞII, de obicei arnăuţi, formau gendarmeria. Ereau îmbrăcaţi în verde şi stau sub ordinele polcovnicului de p.

POTLOGI. Sat pe Argeş, în J. Dâmboviţa. Palatul ruinat al lui Brâncoveanu Vodă (1698), alături de biserica zidită de el la 1683. Arhitectura caselor erea bizantină, cu influenţă italiană. — In apropiere, urme de staţiune romană.

POTOCKI, Ştefan. Voevod de Braklavia. Boer polon, ginerele lui Eremia Moghilă. La 1612 veni în Mold. cu oaste în sprijinul cumnatului său Constantin şi a Elisabetei. Invins de Tomşa, pieri în închisoare la Const-pol. — Ianus P., Staroste de Cameniţa, comanda un corp de oaste polonă, rămasă cu Simeon Moghilă în Ţ.-Rom. la 1600.

POVARA. Măsură de greutate. — (v. măsuri).

POVAŢA, poveţe. Se chemau în vechime cercetaşii sau călăuzele de cari se servea oastea la răsboi.

POVODNIC. Cal de alai, de paradă (sec. 16-17).

PRAETORIA AUGUSTAE. Castru roman. La satul actual Inlăceni (Enlaca) în Jud. Odorhei, Transilv.

PRAETORIUM (Praetoriae). Staţiune pe drumul roman; în Banat, probabil la Plugova spre N. de Mehadia (J. Severin).

PRAETORIUM (Praetorio). Castru roman, pe Olt, ale cărui rămăşiţe se văd aproape de Racoviţa-Copăceni (J. Argeş), mai sus de Gura-Lotrului.

PRAHOVA. Râu. Afluent al Ialomiţei. Ese din munţii Predealului. Lung. aprox. 150 km. Afluenţi: Doftana, Teleajen, Cricov.

PRAHOVA. Judeţ de munte al Ţ.-Rom. Numit după râul P. Coprinde şi o parte din vechiul judeţ Se-

www.dacoromanica.ro

cueni, desființat în sec. 19. — Râuri : Ialomița. Prahova. Munții Bârsei și Bucegi. Mine (petrol), păduri, industrii. — Monăstiri : Mărgineni, Târgșor, Sinaia, Cheia, Poiana. — Reședința la Ploești. Alte orașe și târguri : Sinaia, Câmpina, Văleni, Slănic, Urlați. — Suprafața 4665 k. p. Populația (1930) : 478.000 l.

PRĂJESCU. Familie boer. din Moldova; cunoscută din sec. 15 : — Stanciul pârcălabul, 1500. — Nicoară P., mare vornic de la 1612-24, erea printre boerii de seamă ai Mold., împreună cu frații săi : — Ștefan, Pârcălab și m. Stolnic, — și Vorontar, mare comis 1616-29. — Savin, fiul lui Nicoară, mare vornic 1630. — Ioan, m. vornic † 1663.

PRAPORGESCU David. General, comand. de divizie; căzut pe Valea Oltului în marele răsboi (1865-1916).

PRASTEȘTI. Sat în Dorohoi. O movilă cu urme de întăriri și zidării.

PRAVILE. Numele vechilor legiuiri din Ț.-R. și Mold. (slav.). — Altă dată judecățile se făceau după obiceiul pământului și după aprecierea sau voința Domnului. Primele legiuiri scrise, pravile, sunt din sec. 17 : „Cartea românească de învățături dela pravile împărătești", a lui Vasile Lupu în Moldova (tipărită la 1646), — și „Indreptarea Legii cu Dumnezeu" a lui Matei Basaraba (tip. 1652), precedată de Pravila dela Govora din 1640, în Țara-Rom. Traduse (cea din urmă de Daniil Panoneanul, cea d'întâi de Eustratie Logofătul) după compilațiuni grecești, aceste pravile introduceau la noi principii străine, adesea nepotrivite cu vechiul drept al țării, obiceiul pământului. Judecata nu se făcea de cât excepțional după aceste pravile, care serviră câtva timp ca consultare de judecătorii Divanului. — (v. și Legi).

PRAVILIȘTI. In prima parte a sec. 19, praviliștii sau juriștii cari au lucrat la alcătuirea legiuirilor lui Caragea și Callimaki, au fost: în Țara-Rom. Logofătul Ștefan Nestor (1760-1838), iar în Moldova Andronaki Donici († 1830) și Christian Flechtenmacher (1785-1843).

www.dacoromanica.ro

PREAJBA. Sat în J. Romanați. Biserica din 1778, dela Hagi Stan Jianu paharnic. O școală de sat, cea d'întâi din Oltenia, întemeiată atunci. In s. 17-18, un schit.

PREDA. Mare Ban al Craiovei, 1520, Regent al domniei pentru nepotul său nevrâstnic Teodosie Voev. In lupta cu Dragomir, zis Radu Vodă, fu ucis de acesta la Târgoviște 1521. — (v. Craiovești).

PREDEAL. Sat și loc climateric în munții Prahovei. Fost punct de graniță spre Ungaria. Altă dată se chema Podu-Neagului, unde la 1774 se făcuse un schit. Biserica act. din 1829. — Așezare protoistorică din epoca de bronz (arme, podoabe interesante, obiecte dace, de pe la anii 1000 a. Cr.). — In Oct. 1916 lupte mari între Germani și Românii în retragere.

PREFECT. Capul administrației unui județ este, dela 1864, prefectul. Depinzând de ministerul de interne, P. are sub ordine pe șefii serviciilor județene, administrațiile comunale, și în fie-ce plasă pe subprefect, numit apoi administrator de pl., azi pretor. Consiliul județean cu reprezentanți aleși, completează atribuțiunea lui. — (Pref. reprezintă azi cu puteri mai întinse, pe Ocârmuitorii, Ispravnicii și Pârcălabii din vechime).

PREISTORIA. Timpurile din'nainte de istoria scrisă a popoarelor, în cari omul se servea de unelte de piatră, sunt împărțite de arheologi după natura acestor unelte, în două perioade, foarte inegale ca durată. Epoca sau vârsta pietrei cioplite (PALEOLITICA, a pietrei vechi), care a ținut câteva mii de veacuri; — și vârsta pietrei noi sau șlefuite (NEOLITICA), când omul înaintase mult în civilizație, și de începutul cărei ne desparte cam 10-12.000 ani. — Timpurile PROTOISTORICE cari urmează, mai apropiate de noi, corespund cu întrebuințarea metalelor: bronzul (pe la 2000-800 a. Cr.), apoi fierul (de pe la an. 1000 a. Cr.).—In țările românești epoca paleolitică a dat până acum puține rămășițe dela oamenii străvechi ce locuiau pe aici (s'au găsit unelte și

www.dacoromanica.ro

arme răslețe în Transilvania și în Moldova de N. la Prut; însă neînsoțite de oseminte fosile). Din epoca neolitică în schimb, (și din cea de tranziție dela piatră la bronz, ENEOLITICA), avem foarte multe urme de așezări omenești în toată Țara-Român., Moldova, Transilvania și părțile vecine, în cari s'au găsit unelte și arme, olărie, și lucruri casnice. (Oseminte s'au descoperit numai la Cucuteni). După obiectele aflate (ceramica în primul rând) arheologii au determinat mai multe „tipuri" de civilizație: Cucuteni, Turdaș, Boian, Giumelnița, Vădastra, Ilina, Decea, etc. — Armele și sculele din vârsta bronzului găsite în Ț.-Rom., Olt.-Banat și Transilv., sunt asociate cu olărie importată dela miază-zi de strămoșii Dacilor. — Primele epoci arheologice ale fierului preced formarea statului dac și cucerirea romană. (Sub numele diferitelor localități unde s'au aflat resturi preistorice, am indicat cele mai însemnate din aceste așezări cercetate sau cunoscute).

PREJBEANU. Familie boer. din Oltenia (moșia Preajba din Romanați) cunoscută din s. 16.

PREJMER (Tartlău, Kreuzburg). Sat în J. Brașov.— Biserica sasă cu burgul cel mai mare din Transilv.— Obiecte antice dace în imprejurimi.

PREJNA. Sat în Mehedinți la munte. Biserica zidită de Tudor Vladimirescu, 1818.

PREOȚEȘTI. Sat în J. Baia. La „Cetățuia", pe deal, așezare preistorică (neolitică). — In apropiere schitul Adămoaia din sec. 18, cu o biserică de lemn.

PRESAN, Constantin; Mareșal. General comand. al armatei IV, apoi șef al Marelui Cartier în războiul cel mare 1916—18. (n. 1861).

PRIMAR Comunele, urbane și rurale, sunt puse după organizarea dela 1864, sub administrarea unui primar, ales de consilierii comunali, aleși și ei prin vot obștesc. — (Pentru corespunzătorii primarilor în vechime în Ț.-Român., v. **Jude, pârcălab, pârgar,** și în Mold.: **șoltuz, vornic**).

PRINCIPATELE UNITE. Numele oficial al României, de la proclamarea unirei, 1854, până la unirea

www.dacoromanica.ro

efectivă și definitivă în 1862. (In vorbirea curentă, la străini, și : Moldo-Valachia"). — (v. **România**).

PRISACANI. Sat în J. Iași. Biserica din 1797, dela Mitrop. Veniamin.

PRISICEANU. Familie boer. din Oltenia. — Șerban P. vel clucer, † 1716.

PRISLAV. Sat pe brațul Sf. Gheorghe al Dunării (J. Tulcea). Ruinele unei cetăți bizantine. Urmele portului (ziduri, antichități). — In deltă, în față, ruine romane.

PRISLOP. Monastire, lângă Silvașu de sus, la N. de Hațeg, J. Huniedoara. Fondațiune (bis. de lemn) pe la 1370-75 a lui Nicodim, în vremea lui Vladislav I. Rezidită apoi la 1557 de Domnița Zamfira fica lui Moise Voevod, îngropată acolo (1580). Desființată în sec. 18. Biserica restaurată în al 19. — In sec. 16 scaunul episcopiei de Silvaș. (v. **Silvaș**).

PROBOTA (Pobrata). Monăstire în Jud. Baia. Fondațiune (bis. de lemn) a lui Ștefan I al Mold. (1391) și a lui Alexandru cel Bun. In sec. 14-15 se numea „Sf. Nicolae din Poiană". La 1495, Ștefan-Vodă făcu biserica de zid, din care se văd ruinele și temeliile. Petru Rareș ridică, mai sus, la 1530, frumoasa biserică de piatră actuală, bine păstrată, casele domnești cu foișor și cele monăstirești. (In bis. mormântul lui, al Doamnei sale Elena, al fiului lor Ștefan Vv. ; și aduse dela bis. cea veche, ale lui Ștefan I și a Doamnei Oltea mama lui Ștefan cel Mare). La 1646, Vasile-Vodă făcu din nou zidurile de cetate din prejur și turnul dela poartă. Biserica e în stil mold. din sec. 16 ; ornamente gotice de piatră, fresce interesante. (Un jeț sculptat al lui Rareș, la Muzeul din Iași). — In localitate, urme preistorice.

PROCOV (Procop). Un schit din sec. 18, lângă Mon. Neamțu.

PROCOVĂȚ. Văl, învelitoare bisericească brodată.

PROENI. In Vâlcea, la munte, pe Olt. Tradiția că Mihai-Vodă s'a cununat cu Doamna Stanca la biserica părăsită de acolo.

PROILAV (Brăila), Episcopia de. Inființată la 1644,

www.dacoromanica.ro

prin stăruința lui Vasile Lupu, pentru raiaua Brăilei și Basarabia (Ismail, Chilia, Tighina). In sec. 19, după oarecari schimbări (episcopia înființată de Ruși la Akkerman și Bender), reapăru ca Ep. de Ismail, numită apoi (la 1864) a Dunărei de Jos, și mutată la Galați. — (v. și **Dunărea de Jos**).

PROIN. Termen grecesc, care însemna : fost, mai înainte.

PRONAOS (nartex), partea bisericei dela intrare, sau tinda. — (v. **Biserica**).

PROPRIETATEA pământului. — (v. **moșnéan, moșie, judec, cnej, megieș, împroprietărire, rumân**).

PROROCEANU. Boerii dela Proroci (Jud. Olt) ereau cunoscuți în Ț.-Rom. din sec. 16. — Dragomir vornicul, 1630.—Preda, vel căpitan, partizan al politicei germane cu vărul său Bălăceanu. La 1693 conspirând cu Staico Merișeanu contra lui Brâncoveanu, fură uciși din ordinul acestuia.

PROSCOMIDIE. Firidă, uneori odăiță, în stânga altarului. Același, în partea dreaptă, se numește **diaconicon.**

PROSTEA mică (Kis-Kemező). In jud. Târnava-Mică. Stațiune protoistorică (mormânt scitic, podoabe de bronz).

PROSTIMEA. Poporul de jos, mulțimea, norodul (oameni de rând, proști). — In sens restrâns, militar, însemna gloatele de pedestrime.

PROTIPENDADA. Cuvânt grecesc care însemna aristocrația, boerimea înaltă (întreb. în sec. 18-19).

PROVIȚA de sus. In Prahova. Biserica dela 1629, rezidită de Mihai vătaf de plai la 1787.

PROZOROVSKI, Alexandru, Kneaz. General rus, guvernator al Ț.-R. în vremea ocupației dela 1807-9.

PRUNARU. Sat în Jud. Vlașca. La 27 Nov. 1916 avu loc o șarjă vitejească dar nefericită, a Reg. 2 roșiori (comand. de colonel Naumescu).

PRUT. Râul. Unul din marii afluenți ai Dunării. Isvorește de sub muntele Covarla (Polonia), străbate Moldova. Lungime apr. 735 km. Afluenți : Ceremuș, Jijia, Elan. In partea de jos navigabil. — (Vechiul

www.dacoromanica.ro

„Pyretus" al Grecilor antici ; nume scitic : „Porata").

PUCHENII mici. Sat în Prahova. Stațiune protoistorică getă. — (v. **Tinos**).

PUMNUL, Aron. Profesor în Bucovina, filolog (1818-66).

PUNGĂ. Unitate monetară în sec. 16-18. — (v. **monede**).

PUNTEA DE GRECI. Sat în Jud. Dâmbovița (valea Neajlov-Argeș). Urme de așezare getică. Valul roman (Brazda lui Novac).

PUȘCĂ. Numirea veche a tunului, până spre sfârșitul sec. 17. Mai târziu a rămas pentru arma portativă (înainte : sineață, flintă), pe care o numim și astăzi pușcă. —De la p. vine cuvântul pușcărie.

PUȘCARIE. Locul unde se păstrau puștile (tunurile), arsenalul, în sec. 16-18. Acolo se închideau și cei vinovați, de unde pușcărie rămase cu vremea numai cu înțelesul de temniță.

PUȘCARIU. Familie nob. din Transilvania. — Ioan P., scriitor, istoric, om politic (1824-1911).

PUȘCAȘI. După răspândirea puștilor (tunurilor), se organizară p. cari le mânuiau. Ereau sub ordinele armașului mare în Ț.-Rom. (în Mold. sub v. căpitanul de dorobani). In timp de pace ereau păzitori la pușcărie (arsenal și închisoare).

PUTINEIU. Sat în Teleorman. Valul roman. Urme de întărituri ; Măguri.

PUTINEI. Sat în Vlașca. Buzeștii și Calomfirescu bat pe Tătari și Turci, la 4 Ian. 1595.

PUTNA. Râu în Moldova, afluent al Siretului. Iese din munții Vrancei (Jud. Putna). Lung. apr. 120 km. Afluenți : Zăbala, Milcov.

PUTNA, JUDEȚUL. Până la 1475 erea ținut de margine, contestat, al Ț.-Rom.; rămas deatunci Moldovei și cârmuit de un staroste. Coprinde și ținutul Vrancei. Râuri : Siret, Trotuș, Putna, Milcov, Vii, păduri. — Monăstiri : Soveja, Miera, Vizantea. (In sec. 13-14 corespundea cu regiunea numită de docum. papale „Milcovia").— Reședința la Focșani. Suprafața 3300 km. p. Populația: 194.000 loc.

www.dacoromanica.ro

PUTNA. Monăstire în Bucovina (Jud. Rădăuți). Fondată la 1466 de Ștefan-Vodă. Biserica stricându-se, Vasile Lupu ridică pe cea actuală, sfârșită de Gheorghe Ștefan și Istratie-Vodă (1662). Inăuntru mormântul lui .Ștefan (1504), al soțiilor sale Maria I și Maria II, al fiicei sale Maria, al lui Bogdan-Vodă, Ștefan cel Tânăr, Maria a lui Petru Rareș, mitrop. Teotist (1477), ș. a. Multe odoare din sec. 15-16, țesături și cusături prețioase și de mare interes, obiecte div., în muzăul monăstirii. — Ștefan-Vodă ședea în casele domn. ce făcuse acolo ; un turn de la el a rămas în ființă. — In apropiere, o capelă din s. 17, în vizuina sihastrului Daniil, care trăia pe vremea lui Ștefan.

PUTNA (Târgu-Putnei). In sec. 14-15 târg, pe valea Putnei (Jud. P.).

PYRETOS. Numele grec antic al Prutului, „Porata" al Geto-Sciților.

Q

QUERINI, Bernardo. Episcop catolic în Moldova și nominal al Ț.-Rom. („de Argeș"), 1590-1604.

QUINET, Edgar. Scriitor și istoric francez. Filoromân, a susținut cu căldură Unirea (1803-1875).

R

RABAIA. Movilă lângă Râsești în J. Fălciu. Inconjurată cu un șanț mare; probabil mormânt scitic. Numită de Tătari „Han Tapesi".

RÂBNIC. Formă veche a numelui Râmnic. — (v. Râmnic).

RABON (Ravon, Rabo). Nume antic al râului Jiu (dac ; greco-roman).

RACARI. In J. Dolj. Ruine de castru roman, ridicat

www.dacoromanica.ro

de Traian și identificat cu vechiul Amutrium. — (v. **Amutrium**).

RACAU. Schit, la munte, în Jud. Câmpulung.

RACHEL. Sat în J. Tulcea. Ruine de lagăr roman.

RACHITOASA. In J. Tecuci. Monăstire fond. la 1697 de Ilie Țifescul stolnic și soția lui Teofana Racoviță. Biserica de lemn de la tatăl său Ianache Clucerul. (Un clopot din 1505). Astăzi ospiciu.

RACOTTĂ. Familie boer. din Țara Rom., cunoscută pe la începutul sec. 16. In Teleorman.

RACOVA. Valea. Mai jos de Vaslui, în râul Bârlad intră pârâul mlaștinos Racova. La confluența celor două văi, aproape de oraș, Ștefan cel Mare învinse la 1475, Ian. 10 pe Soliman Pașa trimis de Mahomed II cu o oaste mare, care fu nimicită.

RACOVIȚA. In Jud. Argeș, la munte pe Olt. Ruine, resturile unui turn din castelul roman Praetorium.

RACOVIȚA. In Jud. Romanați, lângă Islaz. Intărituri și șanțuri romane.

RACOVIȚA. In Jud. Muscel. Biserica satului din 1786 dela Dumitru Brătianu și Daniil arhimandrit. O culă din 1806.

RACOVITZA. Familie originară din Moldova. Ramura domnească e rămasă în Ț.-Rom. din sec. 18. Inainte, în sec. 16 se numea **Cehan** : — Ionașcu Cehan mare vornic, 1622-5 și 32-4. — Racoviță Cehan, mare Logofăt al Mold. †1662; — fiul său Ion Racoviță Cehan, mare vornic, de la care a rămas familiei numele de Racoviță.—Nicolae, mare Logof., caimacam lui Duca V. 1683. — In sec. 18, trei Domni din acest neam: — Mihai R. Domn în Moldova 1703-5, 1707-9, 1716-26, și în Țara-Rom. 1730-1, 1741-44. — Constantin, fiul său, Domn în Ț.-R. 1753-56, 1763-64; și în Mold. 1749-53 și 1756-7. — Ștefan, fratele preced., Domn în Ț.-Rom. 1764-5. — Mihai, mare logofăt și vornic după 1800, în Ț.-Rom.

RADA, Doamna. Soția lui Vlad-Vodă călugărul al Ț.-R.; sora lui Gherghina pârcălabul, mama lui Radu V Voev. (călugăriță, Eupraxia).

RADA, Doamna lui Vlad Vodă Vintilă al Ț.-Rom.

www.dacoromanica.ro

(1530). Fiica lui Mitrea Vornicul și al Neagăi dela Cislău.

RĂDĂCINEȘTI. Sat în Argeș. Resturi dintr'un lagăr roman din vremea lui Adrian.

RĂDĂȘENI. Sat în J. Baia. Pe deal la „Cetățea", așezare preistorică (neolitică). — Biserica dela Ștefan Vodă Tomșa încep. sec. 17. Satul exista la 1400.

RĂDĂUȚI. Oraș în Bucovina. Târg al țării Mold. din sec. 14, și scaun domnesc. — Biserica Sf. Nicolae, altă dată episcopală, de un interes deosebit, e cea mai veche fondație religioasă din Moldova. Clădită întâi de lemn pe la 1350, a fost refăcută de Ștefan cel Mare și de Lăpușneanu. Erea necropola primilor Voevozi : înăuntru mormântul lui Bogdan I, al lui Lațcu-V., a fiicei sale Anastasia, a lui Roman I, Ștefan I, Bogdan II, Stana mama lui Ștefăniță. Pridvorul și turnul de lângă bis. de la Alexandru Lapușneanu (1559). — R. e târg vechiu de cai. Reședința Județului R. Populația act.: 17.000 loc.

RĂDĂUȚI, Episcopia. Inființată înainte de 1415 de Alexandru Voev. ; venea în rang după cea de Roman. In urma anexării Bucovinei la Austria a fost mutată la Cernăuți ca episc., apoi (1873) mitropolie a Bucov. — EPISCOPI : Ioanichie 1472-92, Pahomie pela 1500-15, Teofan 1528..., Teodosie, -1549, Mitrofan 1551-5, Gheorghe......-1558, Eftimie 1558...., Dumitru -1565, Isaia 1572-80, Gheorghe Movilă 1580-7, Ghedeon 1587-91, Mardare 1591-5, Amfilohe 1595-8, Teodosie Barbovski 1598-600, Atanasie Crimca 1600-5, Ioan 1605-9, Efrem 1609-15, Atanasie 1615..., Efrem II 1617-23, Evgheghie 1623-7, Dionisie 1627-31, Anastase 1631-..., Sava 1640-58, Teofan 1658-67, Serafim 1667-85, Misail 1685-86, Laurenție 1686-1702 (Nicolae, sub Poloni), Ghedeon 1703-8, Calistru 1708-28, Antoniu 1728-30, Misail 1730-35, Varlaam 1735-45, Iacob 1745-50, Dosoftei 1750, episcop al Bucovinei 1781-89 (v. următorii, la **Bucovina**).

RĂDĂUȚI. Județ din N. Moldovei, ocupând partea centrală a Bucovinei și numit astfel după orașul de reședință. Localități istorice; monumente religioase:

www.dacoromanica.ro

Sucevița, Putna, Rădăuți, Siret, Volovăț. — Format ca „cerc“ sub ocupația austriacă și județ după realipirea la România. — Suprafața 2650 k. p. Populația (930): 162.000 loc.

RĂDIANA. Sat în J. Bacău. Biserica zidită la 1628 de Dumitrașcu Ștefan logofăt mare și soția lui Maria.

RĂDINA. Sat în Dolj. In apropiere, „cetatea de la Rădinița“ și „cetatea lui Coman“, cu urme dace și romane.

RADNA. Comună în J. Arad, pe Mureș. Monăstire mare a Franciscanilor.

RADOMIR. Sat în Romanați. Resturi de așezare romană, la locul zis Stupina (zidării, șanțuri, ceramică ,monede). Trei măguri.

RADOVAN. In J. Ilfov. Ruinele caselor banului Scarlat Ghika, din 1765. — Pe moșia Căscioara, pe deal ruine de ziduri și turn, tradiția unei „monăstiri a lui Negru Vodă“.

RADU. — Domni ai Țării-Românești :

RADU I (Negru). Domn al Ț.-Rom. 1374-85. Unul din întemeetorii Statului românesc. Fiu al lui Alexandru Basaraba. A fondat mon. Tismana și a început Cozia și Cotmeana, isprăvite de fiul său Mircea. Mormântul atribuit lui a fost aflat în bis. domnească de la Argeș. Domnia lui R. pare a fi fost liniștită, în afară de ultimele lupte ale voevozilor noștri cu Tătarii, cari fură risipiți. Doamna lui era Kalinikia, probabil principesă bizantină.

RADU II (numit în doc. slave „prasnaglava“, cap gol). Fiu al lui Mircea ; înlătură pe Dan la moartea lui Mihai (1420), dar izgonit de el, încercă să ia scaunul și domni în câteva rânduri, sfârșind prin a fi ucis de Dan II la 1428.

RADU III cel frumos. Domn Ț.-R. 1462-74. Fiu al lui Vlad Dracul. Adus de Mahomed II în locul fratelui său Vlad (Țepeș). In luptă cu Ștefan c. mare; la 1471 intră în Mold. și fu învins la Soci. La 1474 Ștefan ocupă cetatea de la București, lăsând Domn pe Laiot, care fu gonit de Radu cu Turcii. Refugiat apoi peste munți, muri în acelaș an. Doamna lui era Maria.

www.dacoromanica.ro

RADU IV (numit „cel mare" de clerici). Domn al Ț.-Rom. 1496-1508. Fiul lui Vlad Voev. (Călugărul). Domnie bună și pașnică. Ziditor al mon. de la Dealu. La 1507 înființă cea d'întâi tiparniță la Târgoviște. Aduse în țară pe patriarhul Nifon ca mitropolit, apoi pe Maxim Brancovici. Doamna lui era Catalina.

RADU V (Bădica). Fiu al lui Radu IV. In luptă pentru scaun cu Radu de la Afumați între 1521-24, domni tot sub numele de Radu la 1521. Căzut în răsboi (v. **Bădica**).

RADU VI, de la Afumați. Domn. Ț. Rom. 1521-29. Fiu al lui Radu cel mare. Voevod viteaz, în neîncetate lupte cu pretendenții Bădica și Mehmed Beg, pe care-i învinse. Dela 1523-26, Vladislav domni în locu-i cu ajutorul Turcilor, dar fu gonit de Craiovești. Radu stăpâni până în Ian. 1529, când boerii Neagoe și Drăgan se ridicară asupra lui. Fugind cu fiul său Vlad peste Olt, fură ajunși și uciși lângă Râmnic. Doamna lui erea Ruxanda fiica lui Neagoe Voev.

RADU VII (Paisie). Domn al Ț.-Rom. 1535-45. Petru, fiul lui Radu cel mare (călugărit și stareț la Argeș sub numele de Paisie), luă în domnie numele de Radu. Ales de boeri. Impreună cu Petru-Vodă al Moldovei luptă contra lui Mailat în Ardeal. La 1544 în răsboi cu Laiot, Stroe și alți pribegi pe care-i bătu. Inlăturat din scaun de fratele său Mircea, Mart. 1545. Fu exilat de Turci în Egipt, unde muri. A lăsat mai multe fondații religioase.

RADU VIII (Ilie). Un alt fiu al lui Radu IV, Ilie, ocupă scaunul țării sub numele de Radu-Vodă, de la Nov. 1552-Mai 1553. Venind din Ardeal, învinse pe Mircea II la Mănești; peste câteva luni fu gonit de acesta cu Turcii, peste munți.

RADU IX Șerban Basarab. Domn al Ț.-Rom. 1602-11. Fiu al lui Șerban vornicul din neamul craiovesc, fu ales de boieri. Bătu la Teișani pe Simeon Movilă (1602). La 1605 înfrânse lângă Brașov pe Moise Szekely, care căzu în luptă. Devotat Impăratului german. La 1611, Gavril Bethlen al Transilvaniei intră și prădă Ț.-Rom., Radu trecu în Moldova (câteva luni în-

www.dacoromanica.ro

locuit cu Radu Mihnea); întors, atacă pe Bethlen și-l bătu la Brașov. Turcii aducând iar pe Radu Mihnea Radu fu silit să se refugieze la Viena: recunoștința Impăratului se mărgini la ospitalitate, și viteazul Domn muri acolo la 1620.

RADU X MIHNEA. Domn al Ț. Rom. 1601-2, 1611-16 și 1620-23; Domn al Moldovei 1616-19 și 1623-26. Fiu al lui Mihnea II turcul. Domnia lui liniștită fu favorabilă culturii. Grecii însă veniră în mare număr în țară, ocrotiți de el. In legături statornice cu Poarta, domni în ambele țări, iar în cea din urmă din Mold. stăpânea de fapt și în Ț.-R., unde făcuse să fie numit fiul său Alexandru. † la Hârlău, 1626.

RADU XI, fiul lui Alexandru Iliaș din Moldova, fu numit în Ț.-Rom. de Turci, în locul lui Leon-Vv. Domni nominal din Iulie-Nov. 1632, fiind înlăturat cu armele de Matei Basaraba.

RADU XII Leon. Domn 1665-69. Fiu al lui Leon Vodă Tomșa. Inconjurat de sfetnici greci, încărcă țara de biruri și provocând o mișcare a boerilor, fu mazilit. † 1669 la Const-pol.

RADU. Fiul lui Mircea II (ciobanul), numit Domn de Turci la 1591, n'a domnit.

RADU Banul, fiul lui Calotă. Boer mare din Ț.-R. în domnia lui Mircea și Mihail, în fruntea sfatului ca Ban și vornic, 1399-1418. La 1420 se afla refugiat la Londra, unde primea ajutoare de la regele Engliterei.

RADU vistierul. Boer din Ț.-Rom. în sec. 16. — (v. **Golescu**).

RADU Bidiviul. Boer din Ț.-Rom. în sec. 16. Fiu al lui Dragomir vistierul și al Mariei fiica lui Petrașcu Vodă. — (v. **Drăgoești**).

RADU zis POPA. La 1580, boeri din Mehedinți ridicară Domn pe Radu în potriva lui Mihnea Vodă, care-l învinse la Craiova.

RADU grămăticul. Secretar al lui Petru-Vodă Cercel, 1574. A scris cărți bisericești la Rhodos. (probabil din boerii Mărgineni).

RADU, Dumitru. Episcop unit de Lugoj, 1896-903, apoi de Oradea 1903-20 (n. 1861; asasinat în Senat).

www.dacoromanica.ro

RADU-VODĂ. Monăstirea „Sfintei Troițe", a fost întemeiată pe dealul cel mare din dreapta Dâmboviței, la marginea Bucureștilor, de Alexandru Voev. la 1568. Intărită ca cetate, fu stricată de Sinan-Pașa la 1595. Radu Vodă Mihnea, de la care i-a rămas numele, o rezidi la 1614 (mormântul lui, din 1626, în biserică). Erea una din cele mai bogate mon. ale Ţ.-Rom., exploatată de egumenii greci în sec. 17-18. De la 1863, a rămas numai biserică de mir. Biserica Bucur, de alături, e un paraclis al monăst. (din sec. 18). — Dealul de la R.-V. fusese unul din punctele întărite din jurul cetății de la București și probabil acolo erea în sec. 14-15 vechea cetățue, cum și o biserică.

RĂDVAN. Trăsură pe leagăn, caretă din sec. 16-18 (reitwagen).

RĂDULESCU, Ioan **ELIADE**. — (v. **Heliade**).

RADZIWILL, Ianus. Mare Hatman al Lituaniei; luà de soţie (1645) pe Maria, fiica lui Vasile Lupu al Moldovei.

RAFAILA. Sat în Jud. Vaslui. Așezare protoistorică scitică (obiecte de bronz, arme, podoabe). — Un schit dela 1834.

RAFFET, Denis-Auguste. Desenator francez (1804-60). A lăsat numeroase desenuri (tipuri, vederi) din țările românești (1837).

RAHOVA. Orășel în Bulgaria, pe Dunăre. Fortificat și apărat de Turci în 1877, fu evacuat (21 Nov.) și ocupat de trupele române.

RAHTIVAN (raftivan). Slujbaș la curte, care îngrijea de rafturile și vestmintele Domnului. (sec. 18-19).

RAIA. Cuvânt turcesc care înseamnă: supus turc, și prin extensiune provincie, teritoriu al Impărăției otomane. Așa erau în Ţ.-Rom. raialele Brăilei, Giurgiului, Turnului; iar în Mold., Hotin și Bender (Tighina), în afară de Bugiac; ocupate de Turci împreună cu ținutul din prejur, începând din sec. 16 (1540). Brăila, Giurgiu și Turnu au fost înapoiate Ţ.-Rom. prin tratatul dela Adrianopol la 1829. (Raiaua Brăilei

www.dacoromanica.ro

avea peste 120.000 ha., cu 55 sate; Giurgiu peste 50.000 ha. cu 35 sate; Turnu, 3 sate).

RAICHEVICH. Agent consular al Austriei la București. In „Osservazioni sulla Valachie e Moldavie" apărută la 1788, a lăsat amănunte prețioase asupra țării noastre.

RAKOCZY. Familie maghiară, care a dat câțiva principi ai Transilvaniei. — Sigismund R., Princ. Trans. în 1607, abdică pentru Gabor Bathori. — George R. fiul preced., Pr. Transilv. 1631-48. Sprijinitor al calvinismului în Ardeal. (1597-1648). — George II, fiul său, Princ. Trans. 1648-60. Destituit de Turci, muri în urma luptelor avute cu ei. (1621-1660). — Francisc, ales la 1652, — și Francisc II, fiul său, care la 1703 conduse răscoala din N. Trans. contra Austriei și fu ales Principe de partizani la 1707, n'au ajuns să domnească.

RALLET. Familie b. de orig. greacă; în Ț.-R. pe la sfârșit sec. 18. — Isac R., mare vornic și Ban, 1818.

RAMADAN. Familie greacă, în țară la încep. sec. 18. — Constantin R., mare vistier în Ț.-R. și postelnic în Mold., 1730.

RAMIDAVA. Localitate getică, menționată de Ptolomeu, prin partea de jos a Moldovei actuale (Vrancea?).

RARAU. Schit pe muntele R. în J. Câmpulung, Bucovina. Făcut de Petru Vodă și Doamna Elena în sec. 16, pe locul unei vechi sihăstrii Dodu, ruinată. Pe la 1800 risipindu-se, a fost mutat pe locul unde se află acum.

RAREȘ. Porecla lui Petru III Domnul Moldovei († 1546). — v. **Petru**).

RĂSBOAIE. Evenimentele cele mai dese în istoria popoarelor au fost răsboaiele. Dela începutul statelor românești, luptele cu vecinii se înșiră în timp, ca pretutindeni. Răsb. cu Ungurii (în sec. 13-16), cu Ardealul (s. 16-17), cu Polonia (ale Mold. în s. 15-16), cu Turci (s. 14-17). In al 15 și 16 și prima jumăt. din al 17, ambele țări surori mai sângerează și în lupte civile între pretendenții la tron, lupte cari le slăbiră

www.dacoromanica.ro

și le sărăciră. — Domni cari au purtat răsboaie mai de seamă cu străinii au fost: — In Ț.-Rom. Basaraba, Alexandru și Vladislav cu Tătarii și Maghiarii, în sec. 14; Mircea, Dan apoi Vlad Țepeș, Radu dela Afumați, cu Turcii; Mihai Viteazul, Radu Șerban cu Turcii și în Ardeal; Matei Basarab cu Moldovenii. In Moldova: Bogdan I; Bogdan II cu Polonii; Ștefan c. mare cu Turcii, Polonii, Ungurii și Românii; Bogdan III, Petru Rareș cu Polonii și Imperialii; Ion armeanul cu Turcii, etc. — Perioada de liniște din sec. 18 corespunde cu domniile supuse definitiv Turcilor, și cu suprimarea oastei naționale. — (Pentru campaniile mari moderne, 1877 și 1916, v. mai jos la **răsboiul...**).

RASBOAIE RUSO-TURCE (sec. 18-19), în legătură cu țările noastre: 1) 1710-11; 2) 1737-39, și austro-turc; 3) 1768-74; 4) 1787-91, și austro-turc; 5) 1806-12 ; 6) 1828-29 ; 7) 1854-56, al Crimeei ; 8) 1877-8 și româno-turc. — AUSTRO-TURCE : 1716-18; 1738-9. — (v. și **Tratate** și **Ocupațiuni străine**).

RASBOENI. Sat în Jud. Neamțu, pe locul numit odinioară Pârâul sau „Valea-Albă". I s'a zis astfel după răsboiul ce avu loc acolo la 1476 (v. **Valea-Albă**). — La 1496, Ștefan ridică acolo MONASTIREA în amintirea înfrângerii sale și a celor căzuți în luptă: Inscripția pusă de el pe zidul bisericei povestește aceasta. Biserica fără cupolă, rămasă azi satului.

RASBOIUL DIN 1877 pentru Independență. După isbucnirea conflictului ruso-turc, în urma unei convenții (16 Apr. 1877), România lasă trecerea armatei ruse prin țară, fapt care o puse în ostilitate cu Turcia. Rușii ajungând într'o situație critică în Bulgaria, Țarul chemă în ajutor pe Români, cari trecură Dunărea la 1 Sept. (20 Aug. st. v.) spre Plevna. Principele Carol fu numit comandant al armatei unite de operație. Românii luară reduta Grivița. Plevna, puternic investită, căzu la 28 Nov. : predarea lui Osman-Pașa însemnă înfrângerea Turcilor. Urmară operații secundare. In Feb. 1878, armistițiu. Pacea de la San-Stefano (2 Martie), închee răsboiul prin lua-

www.dacoromanica.ro

rea de Ruşi a Basarabiei de jos, cedarea Dobrogei, independenţa. Congresul de la Berlin consfinţi, în ce ne privea, tratatul dela S.-S. — (v. şi Plevna şi celelalte nume).

RĂSBOIUL CEL MARE (1916-18). Intervenţia României în marele răsboi isbucnit la 1914 între Germania-Austria de o parte, cu Franţa-Anglia-Rusia de alta, în urma stăruinţelor Rusiei şi Franţei şi a înţelegerei guvernului român cu grupul din urmă, avu loc la 27 Aug. 1916, prin declararea spontană de răsboi Austriei. Efectivul armatei române erea cam de 600.000 oameni, pregătirea (muniţii, artileria grea. aviaţie, material), neîndestulătoare. După pătrunderea în Transilvania (Septembrie), uşoară faţă de forţele slabe austriace, dezastrul de la Turtucaia-Dunăre şi apariţia armatelor germane pe un front prea întins, provocă retragerea trupelor noastre. Ajutorul Rusiei nu venea. Ţara românească şi Dobrogea fură ocupate de inimic, după lupte în cari armata fu decimată. Frontul fu stabilit, pe o iarnă neîndurată, la sudul Moldovei, de la Galaţi-Mărăşeşti-Tg.-Ocna, în Dec.-Ian. 1917. (Armata I şi II române; arm. IV şi IX ruse). Până în vară urmară lupte de transee. La 24 Iulie, armata II dela munte (Averescu), luă ofensiva, înaintând vremelnic în Vrancea (Mărăşti). In Aug. 1917, armatele germane (Mackensen) atacară frontul arm. I rom. şi resturile din a IV rusă pe Siret (Mărăşeşti), şi frontul arm. II rom. (Tg. Ocna-Oituz). Ruşii părăsiră poziţiile în desordine. Românii rezistară cu tărie până la capăt, silind pe inimic să renunţe cu grele pierderi la planul de a sparge frontul. — La 9 Dec. 1917 se închee armistiţiul. — Pacea de la Bucureşti (Mai 1918) puse capăt răsboiului, în care armata română pierduse peste 250.000 oameni, căzuţi în luptă, pieriţi de mizerii şi de boli. — Invingerea Puterilor centrale anulă efectele păcei separate, iar tratatele de pace ce urmară deteră Românilor ţările româneşti, până atunci provincii ale Austro-Ungariei. = EFECTIVUL trupelor române (2 armate, 5 corpuri, 15 divizii), erea în

www.dacoromanica.ro

1917: Infanterie: 60 regimente, 10 reg. vânători, 2 reg. grăniceri, 1 bat. vânători de munte. Cavalerie: 11 reg. roșiori, 10 reg. călărași, 1 reg. escortă, (2 reg. cavalerie pe jos). Artileria : 30 reg. (de 75 și 105 obuziere), 4 reg. artilerie grea, 2 reg. de munte, 1 reg. art. călăreață. Geniu : 18 batal. pionieri, 1 reg. căi ferate, 1 reg. pontonieri, 1 reg. specialități. — (v. la **Anexe**, ordinea de bătae, marile comandamente). — In 1919, sub altă formă, răsboiul reîncepu în Ungaria. (v. **Campania** din Ungaria).

RĂSCUMPĂRARE din rumânie. — (v. **rumân**).

RASTY. Familie boer. din București, în țară din s. 18.

RĂSURA. Banii strânși printr'un bir adițional, pentru plata slujbașilor : Constantin Mavrocordat înființă (1741) o casă deosebită pentru adunarea și plata lor.

RĂSVADU de sus. Sat în Jud. Dâmbovița. Biserica de la Socol Cornățeanul m. clucer, 1613.—R. DE JOS. Biserica și o cruce din piatră de la Cârstea Cornățeanu, din 1648.

RĂSVAN, Ștefan. Domn al Moldovei 1595. Hatman al lui Aron-Vodă, îl răsturnă ajutat de Sigismund Bathori și-i luă locul. Devotat lui Mihai-Vodă și lui Bathori, intră în luptă cu Polonii și Eremia Movilă, care-l învinse și omorî.

RĂȘCANU. Familie boer. din Moldova (Basarabia și Vaslui), cunoscută din sec. 16.—Iordache R., mare vornic la 1821.

RĂȘINARI. Comună mare românească, în apropiere și la sud de Sibiu. Popul. 5500 loc.

RAȘOVA. Sat în J. Constanța. Resturi de așezare romană cu cetățue pe dealul Germeli. Vechiul Scyrillus.

RĂTEȘTI. Monastire de maici în J. Buzău, sub muntele Șoimu lângă Rătești. Fondată în sec. 17 de famil. Grecianu. Reparată 1844 de episc. Chesarie.

RĂTESCU. Boerii dela Rătești, din Argeș, sunt cunoscuți din sec. 16. — Neagoe R., vornic, ispravnic al scaun. Craiovei, 1688.

RATIVOEȘTI. In J. Muscel. Biserica din 1516 de la

www.dacoromanica.ro

Valea mare Logofăt şi jupân. Chira ; reînoită la 1792 de boerul Drugănescu.

RATZ, Giurgiu. General de frunte al lui Mihai Vodă, de neam sârb. Ban al Craiovei la 1591 şi 1600. La 1603 comanda călărimea lui Radu Vodă contra lui Moise Szekely la Braşov. † 1611 în lupta de la Braşov cu Radu Şerban V.

RAŢIU de Nagylak. Familie din Ardeal. — Ioan R. om politic, luptător naţionalist (1828-1902).

RĂUT. Râu din Basarabia, afluentul principal al Nistrului.

RAZEŞ. Numele proprietarului de moşie, om liber, în Moldova; acelaş cu „moşnean" din Ţara-Rom. (de la maghiarul részes). — (v. moşnean).

RAZIM (turc: Razelm). Lagună mare, lac în Dobrogea; veche formaţiune a Dunării, comunicând cu Marea, şi la sud cu lacurile Zmeica şi Sinoe. Intindere 36.000 ha. Herodot îl numea „Preazimus", alţi vechi scriitori „Halmyris", după oraşul grec de acolo.

RAZU. Familie boer. din Moldova. — Costache R. Hatman şi Caimacam la 1750.

RAFOV. Sat în Prahova. Biserica din 1724, de la Chivu Căplescu.

RAFOV. Boerii de la R. (Prahova) erau cunoscuţi în Ţ.-Rom. în sec. 16-17. — Miroslav vistier şi m. Logofăt între 1580-1605.

RAIOASA. Sat în Teleorman, pe Olt, Movile. O întăritură de pământ „Gurguiul Nemţilor".

RÂMEŞTI. Sat în Vâlcea. Biserica zidită la 1658 de Mitropolitul Ştefan.

RĂMEŢI. In Jud. Alba, la munte. Monastirea de acolo fondată în sec. 15, a fost dărâmată la 1762. Biserica refăcută la 1792.

RAMNIC. Râu în Vâlcea, format din pâr. Cheia şi Olăneşti. Afluent al Oltului.

RAMNIC. Oraş din Ţ.-Rom., Oltenia. Aşezare frumoasă pe Valea Oltului. Târg vechiu din sec. 14; scaun al judeţului Vâlcea. Oraş domnesc din vremea lui Mircea. — Biserica episcopiei, veche fondaţiune de la sfârşitul sec. 14. Restaurată la 1585 de episc.

www.dacoromanica.ro

Eftimie și Mihai; arsă în s. 18, fu rezidită de Climent epis. care făcu și bolnița, și din nou refăcută la 1856. Un paraclis dela ep. Grigore 1750. O cruce de piatră dela Constantin V. Șerban. S-ta Paraschiva e de la Pătrașcu Voev. 1557 ; renovată în sec. 18. Biserica cu Sfinții de la Episc. Grigore și alții, 1764. Maica Precista dela Mircea Vv., sec. 16, arsă și refăcută la 1747 de logof. Radu. Sf. Gheorghe din s. 16, renoită la 1681 de Teodosie mitropolit. — Scaun de Episcopie. Populația (1930): 15.000 loc. (Până în sec. 17 găsim numele sub forma : Râbnic).—La marginea orașului dealul Cetățuia (v. aceasta).

RAMNIC. EPISCOPIA de R. și Noul-Severin, datează din sec. 14. La început, cu titlul de mitropolie, a doua a Ț.-Român., numită a Severinului (pe la 1370-80). Restabilită cu scaunul la Râmnic ca episcopie, la sfârșit. sec. 15 de Radu Vodă V. Eparhia cuprinde Oltenia întreagă. — EPISCOPI: In sec. 15-16: Ilarion, Ioasaf, Iosif, Grigore, Onufre, Mihail, Daniil, Luca, Grigore II, Leontie 1535, Paisie, Eftimie, Mihail II 1577-91, Efrem 1591-3, Teofil 1593-1605, Efrem 1606-19, Teofil II 1619-36, Ignatie 1637-53, Dionisie 1654-6, Ignatie II 1658-67, Serafim 1658-70, Varlaam 1671-2, Ștefan 1673-93, Ilarion II 1693-1705, Antim de la Ivir 1705-7, Damaschin 1708-25, Ștefan II 1726-7, Inocent 1728-35, Climent 1735-49, Grigore 1749-64, Partenie 1764-71, Chesar 1773-80, Filaret 1780-92, Nectarie 1792-1813, Galaction 1813-24, Neofit 1724-40, Nifon (locțiitor) 1840-50, Calinic 1850-65, Atanasie 1865, Inocent (locțiitor) 1865-73, Atanasie 1873-80, Iosif 1880-86, Ghenadie 1886-98. Atanasie II 1898-1909, Sofronie 1912-18, Antim Petrescu 1918-21, Vartolomei Stănescu 1921.

RAMNIC-SARAT. Râu; afluent al Siretului în Ț.-Rom. Ese din munții Buzăului. Lung. aprox. 120 k. Primește: Râmna.

RAMNIC-SARAT. Oraș în Ț.-Rom., pe Râmnic S. Exista ca sat în sec. 15. Târg în al 17. Biserica Sf. Paraschiva (domnească), azi refăcută, e de la Ștefan Vodă, din 1474; Adormirea Maicii Dom-

www.dacoromanica.ro

nului, de la Mihai Cantacuzino, 1697, în locul altei vechi; B. Bagdat de la Dum. Bagdat, 1758; Robeasca din 1704 de Asanachi Nicolescu. Reşedinţa Jud. R.-S. de la 1862. Populaţia (30): 15.000 loc.

RÂMNIC-SARAT, Judeţul. In Ţ.-Rom. Numit până la 1860, „Slam-Râmnic“ (slavon) după râu. Munţi; partea de jos şes întins; agricultură, podgorii, păduri. Ape: Buzău, Siret, Râmnic, Milcov. Inainte reşedinţa erea la Focşani româneşti, de la Unire la Râmnic. Intindere: 3324 k. p. Populaţia (1930): 185.000 loc.

RAMNIC-SARAT. Bătălii. La vadul Râmnicului, lângă oraş, Ştefan al Mold. invinse pe Radu Vodă la 1473. — Tot în apropiere de oraş, la 1481, Ştefan Vodă învinse pe Basaraba cel tânăr.

RÎMNICEANU. Familie din Ţ.-Rom. (Bucureşti), de la Râmnic-S.

RANCACIOV. Monăstire mică în J. Muscel; rezidită la 1647 de Arsenie Şoianul căpitanul şi soţia lui Ana.

RAŞCA. Monăstire în Jud. Baia, aproape de Bogdăneşti. Zidită la 1532 de Petru Vodă şi Macarie episcopul, în locul altei ruinate din sec. 15 de la Ştefan Voev. (In bis. morm. Anastasiei mama lui Alex. V. Lăpuşneanu). Clădirea bisericei e după modelul Probotei. Fresce exterioare. Renoită la 1615 de vornicul Băcioc. Arsă la 1923, a fost restaurată.

RAŞCA. Un schit lângă Ivănceni, Jud. Orhei. Biserica de la Darie Donici din 1776.

RAŞNOV (Rosenau). Sat mare în J. Braşov. Pe deal, cetatea, burg medieval al Saşilor, ridicat se crede la încep. sec. 13 de Ordinul teutonic; în parte ruinat. (Popul. 5500 loc.).

RAU DE MORI-Suseni. In J. Huniedoara. Urme dintr'o monăstire din sec. 15-17.

RAUL BĂRBAT. In J. Huniedoara. Vechiu sat de cnezi rom. în sec. 14-15. — Rămăşiţe romane pe deal.

RAUL VADULUI. Râu de munte, afluent al Oltului. Inainte însemna graniţa spre Transilvania (în J. Vâlcea); de acolo începe defileul Oltului. Vechi întărituri romane lângă Olt (Poarta traiană). — In apropiere spre N., Turnul roşu. (v. **Turnu-Roşu**).

www.dacoromanica.ro

RAURENI. La sud de Râmnic (Vâlcea). Târg anual (bâlciu) la Sf. Maria (8 Sept.), datând din vremea lui Matei Basaraba, 1636. Se ținea înainte și la Ocnița. In satul R. o biserică din sec. 18.

REBRIȘOARA. In Jud. Năsăud, pe Someșu mare. Arme din epoca de bronz (celte, dace).

REGHIN (germ. Regen; magh. Szàs-Regen). Oraș din Transilv. pe Mureș (J. Mureș). Vechiu târg sas. Popul. (1930): 9200 l.

REGHINARI. Sat în J. Buzău (Vintilă Vodă). Ruinele monăst. Menedec pe deal, și ale cetățuei lui Vintilă Vodă.

REGI AI ROMÂNIEI. — Carol I, Domn al României, suveran independent, fu proclamat Rege la 14 Martie 1881. — Ferdinand I îi urmă de la 1914 la 1927. Mihai, minor cu Regență, 1927-30. — Carol II, Rege de la 1930.

REGULAMENTUL ORGANIC. După răsboiul rusotuc, prin tratatul de la Adrianopol, Rusia devine „putere protectoare" a țărilor române, și până la împlinirea despăgubirilor impuse Turcilor, le ocupă din Feb. 1829 până în Apr. 1834. Sub administrația lui Kiseleff se promulgă la 1831 Regul. organic, pregătit de adunarea boerilor, un fel de constituție în care se prevedea și reglementa: Adunarea obștească (Camera), compusă din deputați boeri. Alegerea Domnului. Finanțele; recensământul; controlul. Raporturile între proprietari și țărani. Sfatul administrativ (guvernul); secretari de stat (miniștrii). Administrația. Comerțul, navigația. Carantina. Armata : „Oștirea pământească". Justiția. Boerimea. Funcțiuni și pensiuni. Invățământ; eforiile. Monăstiri. — De și prea puțin liberal, R. O. a fost o instituție bună, fiindcă punea ordine într'o administrație înapoiată și introducea principiile unei guvernări mai moderne. Reg. Org. a rămas în vigoare până la Convenția dela Paris, 1858.

REICHERSDORF, Georg von. Secretarul Regelui Ferdinand și solul acestuia la Petru Rareș. In 1514 a publicat: „Moldaviae, quae olim Daciae pars, Choreographia", importantă pentru istoria noastră.

www.dacoromanica.ro

REMAXOS. Rege al Geţilor, la început. sec. 2 a. Cr.; stăpânea în Sciţia mică.

REMETEA. Sat vechiu în J. Timiş-Torontal. Aşezare preistorică dacă.

RENI. Oraş şi port în Basarabia, J. Cahul, la Dunăre. Erea târg din sec. 16 (Tamirova, Tomarova) iar în sec. 16-17 avea şi o cetăţue turcească, care ţinea de Paşa de la Silistra. Popul. (30): 12.000 loc.

REPREZENTANŢA NAŢIONALĂ a Principatelor unite, compusă din Adunarea deputaţilor şi Senat, a fost înfiinţată la 1860. — (v. **Parlament**).

REPS. Numele german al vechiului târg Cohalm din Transilvania.

REPTA, Vasile Vladimir de. Mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei 1898-1924. (n. 1841).

REŞCA (Recica). Sat în J. Romanaţi. Ruinele oraşului roman Romula, cu multe resturi antice (v. **Romula**). — Biserica (fost schit) din 1781.

REŞIŢA. Oraş în Banat (J. Caraş). Mare centru minier (fier, cărbuni) şi industrial. Uzine metalurgice de la încep. sec. 18. Populaţia (1930): 20.000 loc.

RETORIDI. Familie boer. în Ţ.-Rom. pe la 1800, cu Petrache R., mare vornic.

REUS (Răus). Familie din Bucovina; în sec. 17 numită Mârza.

REUSENI. Sat în J. Suceava (Bucovina). Biserica zidită de Ştefan cel Mare la 1503, în amintirea părintelui său Bogdan Vv. ucis acolo de Petru Aron.

REÜSSMARKT. Numele german al comunei Mercurea din J. Sibiu.

REVISTE literare, istorice, de vulgarizare, generale, (Periodice). Cele d'intâi reviste în Ţ.-Rom. şi Mold. apar în prima jumăt. a sec. 19: „Albina românească" a lui Asaki, la Iaşi, dela 1829-50. „Curier de ambe sexe" al lui Eliade, la Bucureşti 1836-47. La Craiova, Const. Lecca scrie „Mozaicul" 1838-9. „Foaia sătească (Asaki), la Iaşi 1839-51. M. Kogălniceanu scoate la Iaşi „Dacia literară" 1840, şi apoi „Arhiva românească 1840-45. Mai târziu apar: „Revista română", a lui A. Odobescu, 1861. „Arhiva istorică", 1865, şi

www.dacoromanica.ro

„Columna lui Traian" ale lui Hașdeu. „Convorbiri Literare (Junimea: I. Negruzzi). la 1867. „Albina Pindului" (Gr. Grandea) 1868-75. „Rev. Contemporană" 1873-6. „Contimporanul" (I. Nădejde) la Iași, 1881. „Literatorul" (A. Macedonski) 1880. „Cimpoiul" (Damé) 1882-91. „Rev. pentru Istorie și Arheologie" (Tocilescu) 1882-1906. „Revista nouă" (Hașdeu) 1887-95. „Arhiva Soc. din Iași, 1889. „Viața" (A. Vlahuță) 1893-6. „Literatură și Artă română" (Ollanescu-Petrașcu) 1896-1905. „Semănătorul" (Vlahuță-Coșbuc, Iorga), 1901-10; „Viața nouă" (Densușianu) 1905-25. „Noua Revistă română" (Răd.-Motru), 1906-16. „Viața românească" (Stere) 1906. — In Transilvania și ținuturile din prejur: „Biblioteca românească" (Zaharia Karkaleki, 1787-1856), 1821 și 1829-34, cea dintâi revistă român. „Foaia pentru minte și literatură (G. Barițiu) la Brașov, 1838-65. „Foaia Poporului" (Russu Șirianu) Sibiu, 1892-7. „Familia" (Vulcan) la Oradia 1865-1906.

REVOLUȚII. Răscoale sau răsmerițe ocasionale, au avut loc adesea în trecutul țărilor noastre. Până la o vreme însă, nu avem cunoștință de mișcări populare, ci numai de acțiuni politice ale boerilor contra unor Domni, pe cari reușeau sau nu să-i răstoarne. Mișcări sociale sunt de însemnat în sec. 17 în Ț.-Rom. împotriva Grecilor prea mulți de cari se înconjurau unii Domni: La 1617-8 sub Alexandru Iliaș boerii Olteni conduși de Lupu Mehedințeanul fac cea dintâi răscoală, care se sfârși cu moartea lui Lupu. — Tot boerii Olteni, sub Matei Basaraba, se ridică la 1631 contra Grecilor lui Leon-Vodă care învinse pe boeri la Dudești, dar o nouă luptă a lor, 1632, răsturnă pe Radu-Vodă și aduse Domn pe Matei. — (In Mold. la 1634, o răsvrătire la Iași sub Alex. Iliaș, dete domnia lui Vasile Lupu). — O altă mișcare avu loc la 1668, în vremea lui Radu Leon. — Răscoala Seimenilor, care însângeră ultimul an al domniei lui Matei, avusese un caracter special (v. Seimeni). — In Ardeal o răscoală populară a fost condusă de Horia (v. Horia. — Revoluția grecească (Eteria) de la **1821**, a

www.dacoromanica.ro

turburat ambele țări prin venirea lui Ypsilante cu oaste adunată. Răscoala populară a lui Tudor Vladimirescu contra Grecilor începuse, și fu o piedică pentru planurile lui Y., care puse să omoare pe Tudor. Turcii puseră capăt aventurei lui Ypsilanti la Drăgășani.—Revoluția de la 1848. Mișcarea începută sub influența celei din Franța din acel an, se declară în Moldova, unde fu înăbușită de Mihai Sturdza. In Ț.-Rom. luând proporții în urma proclamației dela Islaz, Pr. Bibescu trebui să abdice după ce aprobă constituția revoluționarilor conduși de Heliad, Rosetti, frații Golești. Se formă un guvern provizoriu, înlocuit la cererea Turciei cu o locotenență domnească. Intervenția mai energică a trupelor turce și ruse suprimă mișcarea ai cărei capi fură exilați. O convenție rusă-turcă (Balta Liman) regulă la 1849 soarta principatelor și numirea noilor Domni.—In Transilvania, revoluția Maghiarilor din 1848, deslănțui pe a Românilor, cari se împotriveau alipirei Ardealului de Ungaria. Rezistența Rom. în munți, sub Avram Iancu, nu putu fi înfrântă de oștirea ung., și dete un ajutor neașteptat Austriei. Mișcarea nu aduse un folos imediat Românilor, dar pregăti cel puțin redeșteptarea lor națională.

RIBIȚA. In munții Apuseni (Hunedoara). Biserica de la Jupan Vladislav din Ț.-Rom., fiica lui Ana și jup. Miclăuș, la început. sec. 15 (zugrăvită 1417).

RINGALA (Maria). Doamna treia a lui Alexandru cel Bun al Mold. (1419), de care se despărți la 1421. Sora lui Vitold Ducele Litvaniei și vara Regelui Vladislav al Poloniei ; fosta soție a lui Henric de Mazovia.

RIOȘANU. Familie boer. din Ț.-Rom., stăpânind moșia Râioasa (Jud. Olt-Teleorman), din secol. 16. — Stoica R. vistier al lui Mihai-Vodă, † 1620.

RIPICENI. — Sat în Jud. Botoșani. Pe malul Prutului, într'o peșteră, urme preistorice paleolitice.

ROABA. Lângă Căciulătești, în Dolj, se afla altădată un schit R., numit în sec. 16 ZDRALEA, fondat de Barbu Craiovescul pe la 1500-10 ; refăcut sub Ma-

www.dacoromanica.ro

tei Vv. de Popa Robu, de la care poartă numele R. In sec. 18 numit și „Plopul". — O biserică ruinată.

ROBESCU. Familie boer. din Ț.-Rom. (Jud. Râmnic-Sărat) ; cunosc. din sec. 17.

ROBEȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica dela Const. Robescu vătaful, 1777.

ROBOTA. Se numea claca (lucrul datorit stăpânului de moșie) în Transilvania.

ROBII, ROBIA. În stare de robie (sclavie) se găseau în mod excepțional, în Ț.-Rom. și Mold., Țiganii, și la o vreme (în Mold. sec. 14-17) și Tătarii prinși. Țiganii apar ca robi în sec. 14 și fură liberați d'abia la mijlocul celui d'al 19. — Robul erea deplină proprietate a stăpânului, ca un bun mobil, putând fi vândut, schimbat, dăruit. Progenitura lui erea tot a stăpânului. In unele privințe însă, robul țigan se deosebea de sclavul antic : așa, proprietarul nu avea asupra lui dreptul de moarte ; condiția lui erea mai bună în general. — Robii ereau : domnești, boerești, monăstirești. R. a fost desființată definitiv prin actul de emancipare al Țiganilor la 1854. (v. și **Țiganii**).

ROBAIA. Schit, pe Valea R. la munte în Argeș. Fondat se pare la finele sec. 16 de Armega banul și neamul lui.

RODNA. Comună însemnată în Jud. Năsăud, la munte, pe Someș. Centru minier din vremea romană (aur, plumb, argint). Există din sec. 12: colonie săsească. La 1241 luată de Tătari. — In sec. 13 e amintit districtul rom. al R. (Vallis Rodnensis), alipit Bistriței la 1475.—Cetatea, ridicată poate la sfârșitul sec. 11, erea din sec. 13 proprietatea Reginei Ungariei. — Pop. 4700 loc.

ROEȘTI Peștena. In Jud. Vâlcea. Așezare preistorică.

ROGERIUS. Călugăr din sec. 13. A lăsat o descriere a năvălirei Tătarilor în Transilvania la 1241.

ROGOZ. Schit în Jud. Râmnic-Sărat, la Slobozia ; făcut la 1825 în locul altui de lemn de C. Ghimulea.

ROLES. Șef sau principe get, din partea de sud a Dobrogei actuale. Aliat al Romanilor la 29-30 p. Cr.

www.dacoromanica.ro

ROMALO. Familie b. din Mold., aflată acolo din s. 18 ; de orig. greacă.

ROMAN. Orașul. La 1391-2, Roman-Vodă ridică pe malul Moldovei cetatea Romanului (în documente slavone ale timpului: Novograd). De atunci datează și târgul, întocmit în preajma cetății, numit în sec. 15 și „Târgul de jos". Din cetate (arsă de Corvin și refăcută de Ștefan, 1483) n'a mai rămas nimic. Roman I își avea scaunul acolo și câteodată și alți Domni. — Biserici : S-ta Paraschiva pare a fi o fondațiune a lui Roman I (soția sa Anastasia fusese îngropată acolo) ; — Episcopia actuală e făcută din nou de Petru Rareș la 1542 și terminată de fiul său Iliaș. — Bis. Precista e de la Doamna Ruxanda a lui Alexandru-Vodă din 1568 (rezidit cu un spital, 1787) ; Bis. Albă (Sf. Voevozi) de la Ștefan Tomșa 1612, refăcută de Vasile Cantacuzen 1695 ; — Bis. catolică de la 1647 ; — o bis. armeană din 1609. — R. e din vechime reședința Jud. Roman și a episcopiei. — Populația (1930) : 29.000 loc.

ROMAN, CETATEA nouă de la. (v. **Smedorova**). — Cetatea veche (v. mai sus **Roman**, orașul).

ROMAN, Județul. Ținut din centrul Moldovei ; pe Siret și Moldova. Agricol. Numele de la cetatea și târgul Roman, reședința jud. — Câteva locuri istorice. — Intindere 2095 km. p. Populația (1930): 151.000 locuitori.

ROMAN. EPISCOPIA de R. e întemeiată de Alexandru cel Bun pe la 1410. — Episcopul de R., care până la finele sec. 16 se numea Mitropolit (al Țării de jos), venea în rang după Mitrop. Mold. și Sucevei. — EPISCOPII : Calixt 1444-56, Visarion 1456-66, Tarasie 1466-88, Vasile 1488-1511, Macarie 1514-28, Dosoftei 1528-31, Macarie I 1531-58, Anastasie 1558-72, Gheorghe 1572, Eftimie, Efstatie 1577-80, Nicanor, Agaton 1584-95, Grigore 1595-7, Agaton iar 1597-1606, Atanasie 1616-30, Dionisie 1630-3, Mitrofan II 1633-41, Benedict 1641-2, Evgloghie 1642-51, Anastase III, 1651-8, Sava 1658-9, Dosoftei 1659-72, Teodosie 1672-74, Sava 1685-92, Misail 1693-1701, Laurente 1701-7,

www.dacoromanica.ro

Pahomie 1707-14, Sava II 1714-18, Gheorghe II 1718-24, Atanasie II 1724-30, Daniil 1730-1, Atanasie iar 1733-4, Teofil 1746-7, Ioanikie 1747-69, Leon 1769-86, Iacob 1786-7, Antonie 1787-96, Veniamin 1796-1803, Gherasim 1803-26, Meletie 1826-44, Veniamin II 1844-65, Atanasie III 1865-8, Isaia 1868-79, Melhisedec 1879-92, Inocent 1892-5, Ieronim 1895-7, Ioanichie 1897-900, Safirin 1900-12, Teodosie 1912-23, Lucian 1923.

ROMAN. Sub numele de „Ramunc", poemul german medieval al Nibelungilor pomenește de un Voevod din țara Valachilor. — (v. **Niebelungen**).

ROMAN I, Domn al Moldovei 1391-94. Fratele și urmașul lui Petru I Mușat. Intemeetor al cetății și târgului Roman. In luptă cu Ștefan și cu Vitold al Lituaniei, pierdu domnia și fu închis în Polonia. Mormântul lui în bis. de la Rădăuți. Doamna lui erea Anastasia.

ROMAN II. Fiul lui Iliaș I și al Marinei de Polonia, ocupă scaunul Mold. ajutat de Poloni la 1447, tăiă pe unchiul său Ștefan usurpatorul și domni cam un an, în luptă cu unchiul său Petru. Refugiat la Cracovia, muri la 22 ani.

ROMAN pribeagul. Domnișor din Mold., venit cu oaste dela Radu al Ț.-Rom. în 1506, pradă ținutul Putnei. Bogdan V. intră la rându-i în Ț.-Rom.; răsboiul fu înlăturat prin sfatul Mitrop. Maxim.

ROMAN al lui Hierea (Hierescul). Boer al lui Mircea Vv. al Ț.-Rom., sol la Regele Poloniei, 1389.

ROMAN, Alexandru. Publicist din Ardeal ; om politic, naționalist (1826-97).

ROMANAȚI. Județ din Oltenia, la Dunăre. Unul din cele mai bogate în rămăsițe romane, pe teritoriul lui trecând drumul cel mare de la Dunăre spre munte : Antina Romula, Celei, Slăveni, Rusănești, Grojdibod, Hotărani, Rusănești, etc. Valul lui Traian. Monăstiri : Brâncoveni, Călui, Hotărani. — Râuri : Olt, Olteț, Teslui. Reședința la Caracal. — Suprafața 4577 km. p. Populația (1930) : 271.000 loc. — Numele, care apare în doc. din sec. 15, vine poate

www.dacoromanica.ro

dela Romula=Romuna, sau dela un nume personal Roman, Romanați.

ROMANE. Așezări, cetăți, orașe, ruine, resturi : — (v. **Abrittus, Abruttus**, Abrud, **Accidava**, Adam-Clissi, **Aegyssus**, Acrida, Albeni, Albota, **Amutrium**, Antina, Apele vii, **Arutela, Arrubium, Ausdec, Axiopolis, Acmonia, Ad Pontes, Ad Panonias, Ad Aquas**, Agnita, **Aiud, Azizis**, Alba-Iulia, **Ampelum, Angustia, Apold, Apo, Apulum, Argidava, Arcovadara, Alburnus**, Balotești, Ostrovu Banului, Batoți, Băsești, **Beroe**, Bisericuța, Bistreț, Bivolari, **Bizone**, Bobaița, Brabova, Brădești, Brastăvăț, Bresnița, Broscari, Bumbești, **Buridava**, Beclean, **Berzovia, Blandiana**, Brețcu, **Burticum, Candidiana**, Cacaleți, **Capidava, Castranova**, Căineni, Calafat, Călugăreni, **Carsium**, Celei, Cătunu, **Cius**, Ciovârnișani, Cetatea, Cioroiaș, Constanța, Corbu, Crivina, Călan, **Canonia, Caput Bubali**, Caransebeș, **Carsidava**, Cășei, Cașolț, **Cedonie**, Cenad, **Centum Putea, Cersie**, Cluj, **Comidava**, Costești, Cridvadia, Curtici; **Daphnae**, Dâlma, **Dinogetia, Dionysopolis**, Diosti, Dobra, Dobrogea, Drăgotești, Drajna, **Drobeta, Durostorum**, Drumuri romane, **Dakidava**, Dej, Densuș, Deva, **Ekrene**, Enlaca, Firizi, **Frateria**, Giurgiu, Gostavăț, Grojdibod, Govodarva, **Gagane, Germisara**, Ghelmaru, Gioagiu, **Halmyris**, Hinoc, Hinova, **Histria**, Hârșova, **Ibida**, Iglița, Islaz, Isvoare, Isaccea, Isvoru-frumos, **Idata**, Ieciu, Ilișna, Jidova (Berzovia), Luciu, **Largiana, Lederata**, Luncani, Măgurele, **Malva, Menți**, Gura-Motrului, Mueriș, Mangalia, **Macedonia**, Măidan, **Marcodava, Musclinis**, Mehadia, **Micia**, Moigrad ; **Noviodunum, Napoca**, Oltina, Oltenița, Orevița, Ostrovu-mare, Orăștie, Orlea, Ocna-Sibiu, Odorhei, **Optatiana**, Orșova, Pantelimon, **Pelendava**, Peri, Pietroasa, **Pons Aluti, Pons Vetus, Porolissum, Potaissa, Potula, Praetoria Augusta, Praetorio**, Răcari, Racovița, Radomir, Reșca, Râul Vadului, **Romula**, Rusănești, **Rusidava**, Rodna, Roșia, **Salmorude, Salsovia**, Scărișoara, Severin, Siliștea, Șișești, Spanțov, **Sucidava**, Socarici, Șopârlița, **Stoma, Sacidava, Salinae, Samum, Sangidava, Caput Stena-**

www.dacoromanica.ro

rum, Suceag, Surduc, **Teculicium**, **Tomi**, **Troesmis**, Troian, **Transmarisca**, **Tropaeum**, **Tsierna**, Turnu, **Tibiscum**, Turda, **Ulmetum**, Urlueni, Uioara, **Ulpianum**, Unguraș, Uroi, Vadastra, Valea Slavei, Vârciorova, Varadia, Vața, Vețel, **Zaldapa**, Zăvalu, Zimnicea, **Zeugma**, **Ziridava**, Zlatna, Zurovara.

ROMANE, drumuri. — (v. **Căile romane**).

ROMANESCU. Familie boerească din Oltenia, după moșia Românești (Vâlcea) ; cunosc. din sec. 16.

ROMANII. In urma expedițiunilor lui Traian in anii 101 și 105, Dacii fură subjugați și țara lor ajungând provincie romană, primi o suprapunere de elemente numeroase, aduse din întinsul împărăției. Colonizarea coprindea Oltenia, Banatul și Transilvania, ținuturi unde s'a format limba românească din cea latină, repede adoptată de populația băștinașă. Amestecul legionarilor și colonilor romani cu această populație, dete naștere în veacurile ce urmară poporului român. Viața românească pătrunsese de-alungul Dunării de jos în Dacia, cu doi-trei secoli înainte de cucerirea ei. Moștenirea romană rămasă Românilor de la R. e în primul rând limba (derivată din vorbirea rustică, care se întrebuința în toată împărăția) și oarecari obiceiuri și tradiții în viața socială. — Romanizarea unor părți din Dacia începuse înainte de cucerirea ei, prin extinderea puterii sau influenței romane la Dunăre. Moesia (de care ținea și Dobrogea actuală) erea provincie romană din prima jumătate a sec. I a. Cr. Cetăți și orașe se întindeau dea-lungul mării și pe dreapta Dunării. Influența romană atinsese și Dacia limitrofă, în primul rând prin negoț. Odată cucerită și colonizată, D. ajunge un centru de viață romană. Limba și tradiția romană se mențin între sec. 4-12 la populația daco-romană din munții Olteniei și Ț.-Rom. și plaiurile Transilvaniei și ale Banatului, de unde apoi, mai ferit de invaziuni, poporul român se răspândi în toate ținuturile ce ocupă acum. — (v. și **Românii**).

ROMANI, IMPERATORI. (Chronologia Imper. rom. de la Traian la Constantin) : — Traianus. 98-117 ;

www.dacoromanica.ro

Hadrianus 117-138 ; Antoninus 138-161 ; Marcus Aurelius 161-180 (între 161-69 cu Verus); Commodus 180-192 ; (Pertinax † 193, Dedius Julianus † 193, Niger 193-4, Albinus 196-7) ; Septimius Sever 193-211; Caracalla 211-217 ; Macrin 217-8 ; Heliogobal 217-22, Alexander Sever 222-235; Maximin 235-38; (Gordian II, 237) ; Gordian II 238-244 ; Filip Arabul 244-49 ; Decius 249-51 ; Gallus 251-3 ; Valerianus 253-60 ; Gallianus 260-68 ; Claudius 268-70; Aurelianus 270-75 ; Tacitus 275-6; Probus 276-82; Carus, Carinus, Numerianus 282-4 ; Diocletian 284-305 și Maximin 286-308; Constantius Chlorus 305-11; Maximin și Licinius 311-13; Constantin cel mare 307-337.

ROMANI. Sat în Vâlcea, pe Horez. Bis. din 1765.

ROMANUL, Miron. Arhiepiscop și Mitropolit rom. al Transilv., 1874-98.

ROMAN (rumân). Numele poporului nostru vine de la cel roman (Romanus). Forma modernă „român" e întrebuințată cam din secolul 17, cea veche erea: „rumân". — Acest cuvânt a avut multă vreme și un înțeles restrâns, minor, însemnând pe țăranul șerbit, neproprietar : „rumân". (v. **Rumân**).

ROMANII. După retragerea stăpânirei romane, populația din Dacia se desvoltă înainte, formând o națiune pe care, de pe atunci, putem să o numim „românească". Temelia dacică românizată a suferit în veacurile ce urmară înrâuriri de la neamurile ce trecură pe pământul ei. Viața Românilor din veacurile de mijloc nu ne e cunoscută din sec. 4 până în al 12, timp de cam un mileniu. Strânși prin văile și dealurile lor, Românii duceau o viață patriarhală, fără istorie, și vedeau pe rând trecând pe stăpânitorii vremelnici ai câmpiei și plaiurilor. Nu numai istoria poporului românesc, dar chiar acea a pământului locuit de el, e o pagină aproape goală până în sec. 13. La o vreme, Românii au fost coprinși de unii cronicari străini cari menționează țara noastră, sub numele Slavilor și Bulgarilor. In veacul 13, cei din Ț.-Rom. și Mold. de jos de astăzi, ereau confundați cu Cumanii. Intâiele alcătuiri de stat în Oltenia și Ț.-R.

www.dacoromanica.ro

dau în sfârşit prilej străinilor să pomenească de ei în documente şi cronici. — Până în sec. 14, România de azi n'a fost locuită de o potrivă pe întinderea ei. Astfel populaţia mai deasă erea în Oltenia, Ţ.-Rom. spre munţi, Banatul, Ardealul de apus şi mijloc. Câmpia de răsărit a Ţ.-Rom. şi Moldova de dincolo de Siret, la Nistru, ereau sărace de locuitori din cauza popoarelor rătăcitoare dela Răsărit cari treceau sau se aşezau acolo (în urmă Cumanii şi Tătarii). Cei dintâi Voevozi din sec. 14 se întind spre Dunăre şi răsărit (în Mold. spre Nistru şi Bugeac), curăţind ţara de resturile Tătarilor. Această colonizare erea îndeplinită la începutul sec. 15, odată cu unitatea etnică şi teritorială a celor două ţări. — In Ardeal pătrunderea Maghiarilor şi colonizarea Secuilor şi Saşilor a amestecat pe aceştia printre Români, cari însă s'au menţinut în grupuri masive, mai ales în unele regiuni : Făgăraş, Huniedoara ,munţii Apuseni, Maramureş.

ROMANIA. Cele două ţări, Ţara-Românească şi Moldova, alegând un singur domn (Alexandru Cuza) la 24 Ian. 1859, se uniră mai întâi sub numele de „Principatele-Unite", apoi la 24 Ian. 1862 sub cel de „România", cu capitala la Bucureşti. Noul stat erea un principat, având de suveran pe Domnul Rom. până la 1881 ; iar de atunci Rege al Rom. (Carol I).- Hotarele vechi rămân aceleaşi până la 1878, când R. pierde cele 3 judeţe ale Basarabiei, luate de Rusia, primind în schimb Dobrogea (două judeţe la Mare). In urma răsboiului balcanic, la 1913, câştigă quadrilaterul la sudul Dobrogei (azi două judeţe : Caliacra şi Durostor). — După răsboiul cel mare, în 1918, Basarabia întreagă revine Românilor prin votul obştesc. Intinderea Rom. se îndoi apoi prin alipirea Bucovinei, a Transilvaniei şi a ţărilor din prejur (Bihor, Maramureş) şi o mare parte din Banat, consfinţite prin tratatele de pace din 1919 şi votul Parlamentului, 1920. — Suprafaţa Regatului în 1916 erea de 138.000 km. p. cu 7.500.000 loc. în 1930 : 297.000 km. p. cu aproape 18 milioane loc. — Judeţele în cari

www.dacoromanica.ro

Rom. e împărțită sunt : 17 în Ț.-Rom., 13 în Moldova (+ 9 în Basarabia și 5 în Bucovina), 4 în Dobrogea, 19 în Transilvania și părțile din prejur, 3 în Banat. = ORGANIZAȚIE. R. e monarhie constituțională. O Cameră și un Senat formează Corpurile legiuitoare. Miniștrii diferitelor departamente constituesc Guvernul. Administrația județelor e condusă de Prefecți, fiecare având un consiliu județean. Comunele de consiliu comunal cu un Primar. Justiția e împărțită în fie-ce județ de un Tribunal și mai multe judecătorii ; de Curțile de apel depind mai multe tribunale; Curte de casație la București. Din punct de vedere militar, teritoriul R., cuprinde șapte corpuri de armată, a câte două divizii. Universități la București, Iași, Cluj, Cernăuți. — Orașe peste 100.000 loc.: București, Chișinău, Iași, Galați, Cernăuți, Cluj, Timișoara. — (v. și **Țara-Românească, Moldova, Transilvania**, ș. c. a.).

ROMANIEI, Casa Regală a. — (v. **Hohenzollern** și la **Anexe**, No. IV).

ROMULA. Ruinele Romulei, important municipiu apoi colonie romană, se află în Jud. Romanați, la satul Reșca (Reșcuța) de astăzi și se numesc de popor „Antina". Numele mai vechi, dac, al așezărei, erea probabil „Malva". Antichități numeroase (inscripții, sarcofagii, stele, obiecte diverse, monede), din care cea mai mare parte s'au risipit, ca și clădirile. Cimitirul roman e pe locul satului Hotărani. — Acolo se întâlneau drumurile de la Dunăre, gura Oltului și Drobeta spre munte. Valul coloniei, ale cărui urme se văd, a fost ridicat de Imp. Filip la 248. (v. **Antina** și Malva).

ROSENAU (Râșnov). Burg și comună săsească, în apropiere de Brașov. — (v. **Râșnov**).

ROSETTI. Familie stabilită în Moldova din sec. 17, venită din Constantinopol ; de veche origină italiană. — Constantin R., cuparul, avu un loc de seamă în politica Mold. după 1650, cu influență la Poartă († 1684). — Antonie, fratele său, fu Domn al Moldovei 1675-78. — Iordache, fiul lui Const., mare Postel-

www.dacoromanica.ro

nic, caimacam la 1674 († 1709). — Manolache, mare Vornic, fratele său, la 1700. — Răducan, Hatman la finele sec. 18.—Iordache R. Rosnovanu mare Visternic, Prezid. al Divanului M., † 1836. — Veniamin, episcop de Roman 1844 † 51.—Nicolae R. Bălănescu, om politic (1829-1884).—Teodor, magistrat, om palitic, Prezident al Consil. (1834-1923). — Radu, istoric, scriitor (1853-1926). — Mai multe ramuri ale familiei în Moldova (Bibica; Rosnovanu, Solescu, Bălănescu, Răducanu, Ciortescu, Tetzcanu, numite după moșie).

ROSETTI. Familia R. din Ț.-Rom. e o ramură a fam. R. stabilită în Mold., din care se despărți în sec. 18. — Nicolae R., comite, mare Logofăt, erea ginerele lui Constantin V. Brâncoveanu (1730). — Constantin (1816-1885), patriot, om politic, ziarist, scriitor, membru al guvern. dela 1848, unul din șefii partidului liberal. Soția sa, Maria Grant, † 1893.—Vintilă, fiul său, scriitor, ziarist (1853-1916).—(v. și **Literatura**).

ROSCA. Familie boerească din Mold., sec. 16-17. — Grigore R., Mitropolit al Moldovei, 1541-46, văr cu Petru Vodă Rareș. A făcut adaose și frescele exterioare de la mon. Voroneț. — Constantin, pârcălab de Hotin, mare Vornic, † 1640.

ROȘCANI. Sat în Jud. Covurlui, la apus de Cahul. La 1574 Iunie, după bătălia de la Cahul, Ion Vodă al M., se retrase acolo; predându-se Turcilor fu ucis.

ROȘIA (Verespatak). Comună mare în Jud. Arad. Mine, cunoscute din antichitate (aur, aramă, argint). Acolo erea Alburnus major pe vremea Romanilor.

ROȘII (Roșii de țară). Călărimea de frunte a Ț.-Rom. de altădată, erea compusă din boeri de țară, cari, după vestminte, se numeau Roșii, roșiori (Tunica roșie cu podoabe sau găitane de diferite culori, verzi, galbene. Tot ca R., dar deosebiți prin culoarea verde a hainei, ereau verzișorii). Din vechi, neamurile de țară dau contingente de roșii, la început miliție feodală care se aduna la chemarea Domnuui și erea răsplătită de acesta pentru fapte vitejești. Ei sunt călărimea care forma „Curtea“ la războI, alături cu boerii, în sec. 15-16. Comandantul lor

www.dacoromanica.ro

general erea marele paharnic, care avea sub ordine mai mulţi căpitani peste cete. Până în vremea lui Matei, R. ereau până la 6000 ; numărul lor scăzu apoi repede. In sec. 18 nu mai existau. In Moldova nu ereau Roşii. — Numele de ROŞIOR a fost reînviat în sec. 19, sub Pr. Carol (1869), cu înfiinţarea primului regiment, la reorganizarea armatei.

ROŞIORII DE VEDE (exact : ROŞII de V.) Oraş în Jud. Teleorman. Exista în sec. 16 ; târguşor pe vremea lui Mihai-Vodă. Până la 1829 a fost scaunul judeţului. In veacul 16-17 erea căpitănie de roşii de ţară, de unde îi vine numele. O biserică ruinată din sec. 17. — „La cetate" urme de şanţuri ; şi alte resturi romane la Urlui. — Populaţia (1930): 11.000 l.

ROTAREA. Lângă Cătina, în Jud. Buzău. Ruine de ziduri „biserica tătărească", ne determinate.

ROTBAV (Nádpatak). In Jud. Braşov. Resturi protoistorice (ep. de bronz şi fier).

ROTOMPAN. Familie de boeri din Mold., sec. 14-16. — Stanislav R., sub Ştefan I, 1387, apoi sfetnic fruntaş al lui Alexandru Voev., † pe la 1412. — Ştefan R., 1395. — Avram R., boer al lui Petru Rareş, ucis de acesta la 1540.

ROTOPĂNEŞTI. Sat în Jud. Baia (Suceava), datând din sec. 14 (de la fam. Rotompan).

ROVINARI. Sat în Jud. Gorj. Urmele unui lagăr roman.

ROVINE. Localitate în Ţ.-Rom., pe lângă Dunăre, unde Mircea Voev. birui pe Sultanul Baiazid la 1394 (prob. în Dolj, unde se află un loc Rovina lângă Scăeşti, pe Jiu, în jos de Craiova. Rovină înseamnă loc nomolos-mlaştină).

ROXOLANI. Popor sarmat de stepă, care prin veacul 1-2 p. Cr. se întinsese de peste Nistru în părţile Basarabiei de azi, spre Dunăre-Prut.

RUBIA. Monedă turcească. — (v. **monede**).

RUCĂR. Sat mare în Muscel, la munte. Din sec. 14-15 acolo erea vama spre Transilvania. Sat domnesc de paznici la graniţă. Tradiţii şi legende despre Negru-Vodă, pe vremea cărui ar fi fost înte-

www.dacoromanica.ro

meiat. R avea din vechi un pârcălab (județ) deosebit, un drept confirmat de Domnii din al 16 până în al 19 sec. (1802). Biserica din 1773, pe locul altei vechi. — La Posada, în apropiere, ruine romane și medievale.

RÜCKMANN, Petre, baron de. Agent și consul al Rusiei la București, între 1834-39.

RUDA. Sat în Argeș. Biserica din 1623 (fresce ale epocei).

RUDARI. Țiganii domnești, liberi, cari lucrau obiecte de lemn cioplit (albii, talere, linguri). Uneori se numeau astfel și aurarii.

RUDEANU. Boerii dela Ruda și Râmnic (Vâlcea-Argeș), sunt cunoscuți în Ț.-Rom. din sec. 15 și familia lor e printre cele puternice ale Ț.-Rom. în al 17. — Gheorghe dela R., mare Logofăt în sec. 16. — Fiul său Teodosie, mare Logofăt al lui Mihai-Vodă, unul din boerii de frunte ai timpului, † 1603 ; — erea frate cu Chirca m. Paharnic, cu Sima, soția lui Stroe Buzescul, și cu Vlad mare Logofăt † 1630. — Teofil, Mitropolitul Ț.-Rom. 1638-48, fiul lui Teodosie. — Chirca Rud., mare Ban de Craiova 1655-57. — Chirca dela Curtișoara, mare Ban 1674. — Diicul. clucer și m. Logofăt al lui Brâncoveanu-Vodă 1690. — Boerii dela DRAGOEȘTI au aceeași origină cu ei, în sec. 16.

RUDEȘTI. Sat în J. Dorohoi. Pod vechiu de piatră zis „al lui Tăut" (sec. 15-16).

RUFET. Cuvânt turcesc care însemna breaslă, corporație. Rufetaș = breslaș (în Mold.).

RUGHI. Un schit în Basarabia, J. Soroca. Biserică din sec. 17, ruinată.

RUGINEȘTI. Sat în Putna, pe Siret. Așezare din epoca de bronz, protoistorică (ceramică pictată).

RUGINOASA. Sat în J. Baia. Fosta moșie a Princ. Cuza (înmormântat în biserica de acolo), cu palatul său, acum un spital. — Așezare preistorică (eneolitic).

RUINE, de cetăți, clădiri, case, fortificații, din deosebite vremi, se află în multe localități ale țării. Mare

www.dacoromanica.ro

parte sunt reduse numai la urme de zidării sau de șanțuri, așa că nu se poate determina nici epoca, nici natura lor: unele sunt așezări daco-gete, altele romane, din epoca barbară, din veacurile de mijloc sau moderne.—(Pentru ruinele cetăților cunoscute, v. la **numele** fie-cărei. Pentru cele anonime sau neidentificate, numite obișnuit cetățuia, cetatea, grădiștea, v. numele localității unde se află).

RUMAN ; RUMANIA. Țăranul neliber din Ț.-Rom. (șerb, clăcaș) se numea în vechime „rumân", în Moldova „vecin". (In docum. slavone sunt numiți „vecini", uneori „vlahi", alte ori „poslușnici"). Rumân era lucrătorul de pământ, a cărui muncă aparținea stăpânului de moșie, boerului. Din sec. 14, de când e constatată în Ț.-Rom. până în al 17-lea, rumânia era fixată prin datină, în urmă (sec. 17) nu se mai dobândea decât prin vânzarea formală și închinarea omului ca rumân. Proprietarul moșnean, care își vindea pământul, devenea din obicei rumân. R. formau o clasă socială deosebită probabil înainte de alcătuirea Statului, oposabilă categoriei oamenilor liberi, proprietari (cnejii, judeci, moșneni, boeri-stăpâni). Rumânia era o situație moștenită. Eșirea din această stare, „iertare de rumânie" (judecire, megieșire), se prezinta ca o milă a stăpânului, se făcea prin răscumpărare de la acesta și era consfințită prin dobândirea unei proprietăți. Femeile toate erau libere. R. nu puteau părăsi moșia fără învoirea stăpânului, și atunci în schimbul despăgubirii „găleata". R. erau de obicei vânduți odată cu pământul, dar se puteau vinde și singuri (își vindeau „capul"). — R. nu puteau avea proprietate personală. Ei puteau fi cumpărați de aiurea pentru moșii pustii. — Emanciparea rumânilor (răscumpărarea) se înmulți în sec. 17, sporind numărul țăranilor liberi. Pe la mijlocul sec. 18, rumânia dispare. — Sub numele de „sat" și, uneori de „case", se înțelegea (sec. 15-16) colectivitatea rumânilor dintr'un sat. — Indatoririle rum. către stăpân constau în: claca sau lucru, dijma sau „găleata", adică parte din recolta de grâu și fân de

www.dacoromanica.ro

pe „delniță", și „datul", dijma vitelor și stupilor. — „Legătura lui Mihai Vodă" (1596) privitoare la rumânii fugiți din deosebite cauze, hotăra: „care pe unde va fi, acela să fie rumân veșnic unde se va afla". Foștii lor stăpâni nu-i mai putea astfel aduce cu sila înapoi. Acești rumâni se numeau „de legătură". — Prin reforma lui Const. Mavrocordat la 1746 (în Țara Rom., și peste 3 ani în Mold.) se decretă liberarea rumânilor: ei nu mai datorau decât o clacă stăpânului moșiei. In mod.practic însă, situațiunea lor rămase aceeași. (v. și **claca**, **vecin**).

RUNCU. Sat în J. Romanați. Biserica zidită de Dobromir marele Ban la 1586.

RUPTA. Contribuția fiscală a negustorilor, după învoială, cu rupta. — RUPTAȘII erau cei ce plăteau astfel de dare (sec. 18).

RUȘANEȘTI-de-câmp. In Romanați. Urme romane. (Intr'o măgură, stelă funerară și obiecte div.). Pe calea romană Romula-Islaz.

RUS (Oroszmező). In J. Someș. Stațiune cu obiecte din epoca de bronz.

RUSIA. Amestecul și influența Rusiei în țările române, începe dela Petru cel mare.—ȚARII R. în sec. 18 și 19: Petru cel mare 1682-1725,Caterina I 1725-27, Petru II 1727-30, Ana 1730-40, Ioan VI 1740, Elisabeta 1741-62, Petru III 1762, Caterina II, văduva lui, 1762-1796, Paul I 1796-1801, Alexandru I 1801-1825, Nicolae I 1825-1855, Alexandru II 1855-1881, Alexandru III 1881-94, Nicolae II 1894-1917.

RUSIDAVA. Stațiune romană lângă Olt, la Zlătărei, mai sus de Drăgășani. (Numele e al unei vechi așezări dace).

RUSSO, Alecu. Literat, patriot moldovean (1815-1859).

RUSU. Familie boerească din Moldova (Basarabia).

RUȘAVA. Cetate turcească într'un ostrov al Dunărei, mai jos de Orșova act. (v. **Ada Kale**).

RUȘI. Populația rusească din Basarabia e așezată acolo din vremea ocupației ruse 1812-1918. Rușii de nord sunt în număr restrâns; Ucrainenii (și malo-

www.dacoromanica.ro

ruşi) formează majoritatea. Aceşti din urmă sunt numeroşi şi în Bucovina. — (v. **Ruteni**).

RUŞI. Se zicea în româneşte oraşului bulgar Russe (numele turcesc : Rusciuk) din Bulgaria, la Dunăre, unde se afla şi un paşă turc. — La 1595, Ian. 25, Mihai Vodă atacă R. şi înfrânse pe Mustafa Paşa.

RUTENII. Ucrainenii şi Maloruşii (Rusnaci), coborâţi din Podolia şi Galiţia sunt numeroşi în Bucovina de sus, unde pătrunderea lor începuse din vechime, şi în Basarabia de sus. Numărul lor crescu mult în sec. 19, pe timpul stăpânirei austriace în Bucovina (cu deosebire în Jud. Cernăuţi, Storojineţ, parte din Rădăuţi) şi ruseşti în Basarabia. Huţanii sau Huţulii din sudul Bucovinei sunt R. amestecaţi cu Români.

RUXANDA. — Doamne şi Domniţe :

RUXANDA. Doamna lui Bogdan III al Mold. (1513), fica lui Mihnea Voev. al Ţării-Rom. ; † 1518. Fusese întâi soţie lui Dragomir Logofătul.

RUXANDA. A doua soţie a lui Radu Vodă de la Afumaţi, al Ţării-Rom. (1526) ; fica lui Neagoe Basaraba şi a Despinei. Mai târziu soţia vărului ei Basaraba pretendentul.

RUXANDA. A doua soţie a lui Radu Vodă VII (Paisie) al Ţ.-Rom.

RUXANDA. Fica lui Petru Rareş şi a Elenei. Logodită cu Joldea, fu luată de soţie de Alexandru Lăpuşneanu al Mold. (1554) ; tutoare în domnia fiului ei nevrâstnic Bogdan IV ; n. pe la 1534, † 1569 (mormântul în mon. Slatina).

RUXANDA. Fica lui Skarlatos din Constantinopol. Doamna lui Alexandru III Coconul al Ţ.-Rom. (1622); apoi soţia lui Mavrocordatos ; † 1648.

RUXANDA. Fica lui Vasile Lupu al Moldovei; soţia (1650) lui Timuş Hmielnitzki Hatmanul Cazacilor. † 1687, ucisă de tâlhari la Neamţu.

www.dacoromanica.ro

S

SAAC. Numele prescurtat al vechiului județ Secueni din Țara-Rom. (v. **Secueni**).

SABAR. (Răstoaca). Rîușor, în J. Dâmbovița-Ilfov, afluent al Argeșului.

SABIA. Nume obișnuit pentru arma de tăiere a călărimei. Cea dreaptă cu două tăișuri, întrebuințată în vremea mai veche s'a numit și „spată“ (în sec. 15 în Ț.-R. se numea și „corda“ și „meci“) sau paloș. Sabia încovoiată, după felul oriental, înlocui pe cea dreaptă, și din sec. 16 erea cea obișnuită în țările noastre.

SABINUS, Oppius. Proconsul în Maesia, pe vremea lui Domițian. Atacat de Daci și ucis la 85 p. Cr.

SACALUȘE. Se numeau în vechime tunurile scurte (mortiere) sau piulițe.

SACEA. Căpetenie a Cumanilor și Românilor din părțile Dobrogei, a 1090.

SĂCEL. In J. Gorj, pe dealul Jidovul, urme de zidării (romane).

SĂCELE. Sat românesc din J. Sibiu. In sec. 14 făcea parte din districtul Amlașului al Domnilor Ț.-Rom.

SACI. Erau Sciții din Asia, din cari unele triburi ajunseseră în Dacia. (v. **Sciți**).

SACIDAVA. Locaitate daco-romană la S. W. de Apulum în Transilv. ; pe la Sebeș sau la Miercurea actuală. (J. Sibiu).

SACNASIU. Odaie sau balcon închis cu geamuri, la casele vechi, loc de ședere sau de lucru al femeilor (după felul turc., sec. 17-19). La Curte, odaia de ședere a Doamnei.

SADOVA. Monăstire în J. Dolj ; fondațiune a Banului Barbu Craiovescu din s. 16. Biserica actuală zidită de Matei Vodă la 1633 (reînoită la 1792). Alături o bolniță părăsită din aceeași epocă. Zidurile mari de înconjur, ruinate. — In apropiere, la 1784 luptă între Austriaci și Turci.

SAFTA. Doamna lui Gheorghe V. Ștefan al Mold. Din neamul boerilor Boul ; † după 1665.

www.dacoromanica.ro

SAFTICA. Sat în J. Ilfov. Biserica din 1801 dela Radu și Safta Slătineanu.

SAFTOI. Familie b. din Gorj; cunoscută din sec. 16.

SAHARNA. Monăstire pe Nistru, J. Orhei din s. 18.

SAIT. Cuvânt turcesc care însemna : trimis, curier.

SAIVAN. (turc. : Saivant). Cortul de ceremonie al Domnului (sec. 18).

SAKELARI. Familie din București (s. 19). Baron Constantin S., bancher, consul al Prusiei, 1840. — Othon (1837-189.), colonel de cav., comandă o brigadă la Plevna 1877.

SALAJ. Județ în N. Transilvaniei. Apare ca comitat ungar din sec. 12 (Szilágy); a fost refăcut mai târziu (1876) din comit. Crasna și Solnoc de mijloc. După unirea cu România, jud. actual i s'a adăogat o parte din Satmar. — Râuri : Someș, Crasna. — Reședința la Zalău. Intindere 3816 k. p. Populația (30) : 346.000 loc.

SĂLAȘ. Ceată sau grup de robi țigani. (In înțeles vechiu obișnuit : așezare, locuință).

SĂLAȘU de sus. In J. Huniedoara. Ruinele unui castel din sec. 13-15 ; al familiei rom. Ungur. — Urme de așezare dacă. — Biserica din 1791.

SALCUȚA. Sat în Dolj. Așezare preistorică (neolitică și bronz : unelte, statuete, etc).

SALGO. Cetate în teritoriul Amlașului rom., lângă Siliște, de la începutul sec. 13. După 1453 rămasă orașului Sibiu. Ruine.

SALINAE. (Salinis). Localitate romană în Dacia superioară, unde se află azi Vințu de sus (în J. Turda), pe Mureș.

SĂLIȘTE. Comună românească în J. Sibiu, înfloritoare. Populația 4800 loc.

SALONTA (magh. Nagy Szolonta). Oraș în J. Bihor, la câmp. Centru maghiar. Populația (30) : 15.200 loc.

SALMORUDE. Cetate romană pe Dunăre (br. St. Gheorghe) aproape de satul actual Morughiol. Ridicată în primul secol p. Cr., ea a durat până spre sfârșitul sec. 5 (arme, monede, div.). In legătură cu Halmyris și poate identic cu acesta.

www.dacoromanica.ro

SALSOVIA. Oraş cu cetate antică lângă Dunăre (br. Sf. Gheorghe), unde e astăzi Beştepe, aproape de Mahmudia (J. Tulcea). Ruinele cetăţii romane din sec. I (şanţuri, apeduct, inscripţii, olării). Dărîmată de Goţi în sec. 4, se ridică iar şi mai erea în fiinţă în al 9.

SALZA, Hermann von. Vestit mare magistru al Ordinului cav. germani (Teutonic). După ce părăsi ţara Bârsei la 1225, cuceri Prusia. (1172 † 1239).

SAMA (seamă). Recensământ, statistică fiscală (sec. 17—19). De unde :

SAMEŞ. Funcţionar, ajutor al Ispravnicului, însărcinat cu administraţia fiscală, strângător al dărilor şi casier al judeţului (în sec. 18-19).

SAMARA. Sat în Argeş. La cătunul „Oraşu", urme dintr'un târg vechiu.

SAMUM. Localitate daco-romană pe Someş, la Căşei de azi, la N. de Dej.

SAMURCAŞ. Familie boer. din Ţ.-Rom. (Bucureşti). — Constantin S., vornic, caimacam la Craiova 1821-2.

SAMURCĂŞEŞTI (Ciorogârla). Monăstire în J. Ilfov. (v. **Ciorogârla**).

SANGIAC. Se numea steagul dat de Sultan Domnilor români la confirmarea în domnie (s. 17-18).

SANGIAC (liva). Districtele în cari erea împărţită Impărăţia turcească ; sub diviziune a vilaietului sau provinciei. Capul unui s. erea Mutaşeriful sau Sangiac-Bey (din sec. 16 paşă cu 2 tuiuri). Sangiacurile vecine cu Ţ.-Rom. şi Mold. ereau : S. de Vidin, de Nicopoli (de care ţineau raialele Giurgiu, Brăila şi Turnu), Silistra, Tulcea, Bender, Akkerman. (v. şi **vilaiet**).

SANGIDAVA. Localitate dacă, în Transilv., la Topliţa de azi. (J. Mureş).

SAN-STEFANO (Santo Stefano). Tratatul de la S. S., 3 Martie 1878. — (v. la **Tratate de pace**).

SĂRAC (sirac, sireac). In vechime se zicea „sărac", rumânului, ţăranului neproprietar (sensul : lipsit de orice avere). „Sărac" şi „rumân" ereau termeni sinonimi în Ţara-Rom.

SĂRACEI. Corp de călărime, oaste slabă, recrutat din Bucureşti (sec. 17), sub căpitanul spătăriei.

www.dacoromanica.ro

SARACINEȘTI. In J. Vâlcea. Schit din sec. 15 (exista la 1435). Refăcut și biserica zidită de boerii de la Sărăcinești și Păușești și de episcopul Ștefan la 1668.

SARACINEȘTI (com. Robești), în Vâlcea. Resturi de zidării romane.

SARARIT. Dijma de la sare din ocnele și munții județelor Secueni, Buzău și Vâlcea ; altă dată venitul Doamnei.

SARAȚEANU. Familie boer. din J. Buzău, unde stăpânea moșia Sărata. Dragomir postelnic 1580. — Constantin S., magistrat, Regent în 1929-30. (1862-1935).

SAREA. Din vechi timpuri sarea, unul din principalele produse ale țărilor rom., erea scoasă și exportată. Incă din sec. 14 (Mircea Vv.), salinele și ocnele (Ocnele Mari, Telega în Ț.-Rom., Ocna în Mold.), ereau proprietate și venit al Domnului, până la 1830 când se făcură venit statului, urmând să fie arendate ca înainte. De la 1860 sunt exploatate de stat în regie.

SARESAU (magh. Szarvaszó). Sat în Maramureș. Stațiune protoistorică din sec. 9-8 a. C. (obiecte de bronz și aur).

SARMAȚI. Vechii scriitori cuprindeau sub acest nume populațiile din Rusia sudică și apuseană de astăzi : un amestec de popoare scitice (iraniene), asiatice (mongolice), cu vechi Slavi din spre apus, amestec din care coboară o parte din Ruși, Ruteni. Triburile sarmatice ale Roxolanilor și Jazigilor, din sec. 2 și 3 p. Cr., au fost în atingere cu părți din Moldova de azi.

SARMISEGETUZA (Sarmategte, Sarmazega). La satul de azi Grădiștea, la S. W. de Hațeg în munții Sebeșului (J. Huniedoara), în localitatea dacă S. (probabil reședința Regelui Decebal), Traian întemeiă orașul rom. ULPIA TRAIANA Augusta Dacica Sarmisagetusa, rămasă capitala Daciei și reședința guvernatorului roman. Săpăturile, ce se urmează încă, au dat la iveală acolo construcții importante de piatră și ziduri puternice, forum, sedes Augustalium amfiteatrul, altare, terme, sculpturi. Cetatea, ale că-

www.dacoromanica.ro

rei ziduri de piatră închideau orașul, erea pătrată. Necropolă (sarcofagii). — In sat, muzău arheologic roman.

SARPEGA Carabied. După moartea lui Ion Vodă cel rău, doi frați ai lui după mamă, fură pretendenți la scaunul Moldovii : — Ion, poreclit „Potcoavă" și „Crețul", care venind cu Cazacii goni pe Petru Vv. în Dec. 1577. Urmărit de Turci, fugi în Polonia, unde i se tăiă capul. — Alexandru isgoni și el pe Petru Vv. dar fu ucis de acesta și de Turci în Feb. 1578. — Un al treilea frate Constantin, și Petru Cazacul fiul lui Alex., încercară în zadar să le urmeze.

SAS, fiul lui Dragoș, fu al doilea voevod în Țara Moldovei, pe la 1350-55. Luptă cu Tătarii rămași dincolo de Siret, apoi cu vărul său Bogdan care năvăli asupra lui și de care poate fu ucis. Scaunul lui erea în cetățuia dela Baia. Avu 3 fii : Balc Voevodul (v. Balc), Drag, voevod de Maramureș și Ioan, comite al Secuilor.

SĂSENI vechi. Sat în J. Buzău. Așezare preistorică pe dealul Panduru.

SAȘII. Colonizarea germană în Transilvania, începută de Regele Geza II la 1145, fu continuată de urmașii lui din sec. 12 și 13. Aduși din părțile Rinului și Moselei (Lotaringia) și alte regiuni ale Germaniei, colonii se așezară întâi în valea Oltului (ca centru Hermannstadt, Sibiul), în a Târnavelor (Schässburg-Sighișoara, Mediaș, Cinc), apoi în Țara Bârsei (aduși de Ord. teutonic) și la N. W. (Bistritza), alții prin deosebite părți (Turda, Dej, Cluj), și ridicară burguri și orașe. Acești coloni sunt cunoscuți sub numele de Sași (Sachsen), în mod impropriu, fiind că cea mai mare parte veneau din ducatele Lotaringiei și Franconiei, mai puțini din Saxonia veche și Suabia. — Sașii s'au bucurat de privilegii și de autonomie sub comiții lor, cari depindeau de Regele Ung. Andrei II dete la 1224 o diplomă prin care întărea drepturile lor, coloniile alcătuind un „fundus regius", comunitate deosebită. Comitele S. erea judecătorul înalt și comandant în răsboi. Drepturile de atunci

www.dacoromanica.ro

ale comunităţii din Sibiu fură întinse şi celorlalte din Ardeal. Sub regii angevini, S. fură împărţiţi pe scaune: „Provincia Cibinensis" avea 7 scaune, fiecare cu un jude regesc numit, şi cu juraţi aleşi (v. **scaune**). Matei Corvin le acordă drept de alegere al juzilor şi comiţilor şi de a avea adunare naţională, „universitas Saxonium". — După 1547, Saşii îmbrăţişară reforma luterană. — Sub stăpânirea austriacă, în secolul 18, privilegiile le fură restrânse; iar după 1848 constituţia lor fu suprimată; un nou statut fu aplicat la 1867. — Populaţia sasă a Transilvaniei e concentrată în Jud. Târnava mare, Sibiu, Năsăud, Braşov. — In sec. 13-14 Saşii se întinseră şi în Ţara-Rom. (Câmpulung, Argeş şi alte târguri), în Moldova (Baia, Siret, Neamtz), unde păstrară aşezarea lor comunală până mai târziu, dar unde s'au românizat cu timpul. De altă parte legăturile de comerţ ale Ţ.-Român. cu Braşov şi Sibiu, şi ale Moldovei cu Bistriţa au fost foarte strânse din sec. 14 până în al 19.

SAT (aşezări, comune, cătune). Documentele ne-au păstrat numele multor sate din secolul 14 şi 15 astăzi încă în fiinţă. Dispariţia altora se explică prin emigrare, năvăliri, loc neprielnic şi prin nevoile stăpânilor de moşii cari le strămutau. — Numele satelor vine dela împrejurări naturale, înfăţişare, formă, etc., sau dela nume omeneşti. (v. la **nume de localităţi**). — In vechime, până prin sec. 17 se înţelegea prin „sat" şi colectivitatea „rumânilor" dintr'o localitate. — „Slobozia" înseamnă sate cu locuitori liberaţi, sloboziţi de dări sau de rumânie. — „Silişte" e locul unde a fost un sat. — (Cuvântul sat derivă din latin. fossatum).

SĂTENI. In J. Dâmboviţa. Biserica zidită la 1669 de boeri Săteni, înrudiţi cu cei dela Doiceşti.

SATARGII. Oameni din garda Domnului (sec. 18), care purtau satâre sau halebarde. (turc.).

SATMAR (magh. Szatmár Németi). Oraş în N. României, pe Someş. Exista în sec. 12 şi fu unit mai târziu cu satul de coloni germani Nemet. Oraş liber

www.dacoromanica.ro

regesc în sec. 13. Reședința Jud. Satmar. Centru maghiar. — Populația (1930) : 50.000 loc.

SATMAR (inexact : Satu mare). Județ, la N. de Transilvania. Vechiul comitat ung. Szatmar. O parte din el a fost trecut mai târziu J. Sălaj. Străbătut de Someș. In sec. 14 ereau acolo mai multe knezate românești. (După 1380, comite de S. erea Drag de Maramureș). — Localități preistorice. — Reședința la Satmar, de unde și numele. Alte orașe : Baia mare și B. Sprie. — Suprafața 4902 k. p. Populația (930) : 294.000 loc.

SATU-MARE. In J. Rădăuți. Intr'o movilă s'a aflat un mormânt scitic (arme de bronz și fier).

SATU NOU. In J. Constanța. Pe dealul „la cetate", ruine și rămășițe antice.

SATURNINUS, M. Aponius. Guvernator al Moesiei ; în iarna an. 68 bătu pe Roxolani năvălitori peste Dunăre.

SAVA Gotul. Misionar creștin, ucis de Goții lui Atanaric în Ț.-R. (s. 4).

SAVA armașul. Boer de încredere al lui Mihai Vodă. Ucis la Cluj, 1600.

SAMBATA de sus. In J. Făgăraș. La 1688 Constantin Brâncoveanu zidi acolo o monastire, pe moșia lui donată de Pr. Apaffy. (Desființată 1785). Biserica ruinată în s. 18, e azi refăcută.

SAMBOTEANU. Familie boer. din Gorj, de la Sâmbotin.

SAMBUREȘTI. In J. Olt. Biserica din 1611, zidită de Marcu vel armaș și jup. Rada. Ruinele caselor lor. — Pe dealul Rudăria urme de ceramică antică.

SANGER. Sat în J. Prahova. Biserica din 1816 de la Alecu Văcărescu.

SANGIORGIU. Sat în Timiș-Tor. Monăstire sârbească fondată la 1487 de Ion Brancovici.

SAN MICLAUȘU mare. Orășel în J. Timiș-Torontal, unde s'a aflat un tezaur (vase de argint interesante) din sec. 10, considerat ca peceneg. (Muz. din Pesta).

SANT IMBRU. Comună în J. Ciuc, pe Olt, la sud de Miercurea C. La „Cetățuia", urme de castru roman.

www.dacoromanica.ro

SAN-PETRU (Petersberg). Sat aproape de Brașov. Pe deal ruinele unui burg medieval.

SANT (sfânt), **SANTĂ**. V. numele începând cu acest cuvânt, la ST., STA și mai sus.

SÂNTA MARIA Orlea. Sat în J. Huniedoara. Biserica rom. din sec. 13, cu fresce de atunci.

SÂNTILIE (Sf. Ilie). Sat lângă Suceava. Biserica zidită de Ștefan Vodă și Doamna Maria la 1483. Portrete ale ctitorilor, fresce exterioare. Fostă mănăstire.

SÂNZIENI. Sat aproape de Târgu Secuilor (Trei Scaune). Ruinele castelului Szent-Lélek, amintit din vremea năvălirei Tătarilor la 1241.

SÂRBII. Din veacul 13 se constată legături neîntrerupte între Ț.-Rom., Oltenia în special, cu regatul sârbesc : Influențe religioase, înrudiri domnești, treceri peste Dunăre. In timpul stăpânirei turcești (sec. 15-19), mulți locuitori de acolo au imigrat în Ț.-Rom. (Mehedinți, Dolj), alcătuind sate. — Câteva colonii sârbești se găsesc și în alte părți ale țării.

SÂRBI. Sat în Maramureș. Biserica ortod. din 1532, ruinată.

SARSCA. Sat în Dolj. Urme preistorice pe dealul „Cetatea".

SBIERA. Familie din Moldova de N. (Bucovina). Boerul Sbiera m. Stolnic, apoi la 1466-9, Pârcălab al Cet.-Albe. — Ionașco S., Postelnic apoi mare Vornic 1567-70, ucis de Ioan Vodă. — Ion S., profesor, publicist (1836-1916).

SCĂRIȘOARA. In J. Romanați. Urme antice, drumul roman ; trei măguri.

SCARLAT. — Numele a doi domnitori din sec. 18. In Moldova : Scarlat Ghika 1757-8 ; — Sc. Callimaki 1807-10 și 1812-19. — In Țara-Rom. : Sc. Ghika 1758-61 și 1765-6 ; — Sc. Calimaki 1821. — (v. la numele familiei).

SCĂUENI. Schit în J. Argeș, la munte. Biserica refăcută pe la 1790 de Teodosie egumen dela Cozia.

SCAUN. Reședință, așezarea Domnului, locul unde se află scaunul domniei (prin extindere dela scaunul,

www.dacoromanica.ro

tronul, jeţul domnesc). — In general se zicea şi reşedinţei unui dregător înalt (ca vornicul, capul unui judeţ), a episcopilor, etc.

SCAUNE (Scaun de judecată; latin: sedes; germ.: Stuhl; magh.: szék). In Transilvania comitatul Secuilor şi cel al Saşilor erau împărţite din vechime în scaune sau districte. — Scaunele SECUEŞTI ereau, până la 1874: Trei-Scaune, Odorhei, Ciuc, Mureş, cu subîmpărţirile lor. (In sec. 15: Mureş, Sepsi, Orbo, Kezdi, Cik, Odorhei, Arieş). — Scaunele SĂSEŞTI (comit. Sibiu: Hermannstadt, Mediash, Schässburg, Mühlbach (Sebeş), Broos (Orăştie), Leschkirch (Nocric), Reps (Cohalm), Gr. Schenk (Cinc), Reussmarkt (Mercurea), Birthälm (Biertan), la cari se adăogase Braşov şi Bistriţa. — Scaune ROMÂNEŞTI din Banat (v. **Districte**).

SCAUNUL DOAMNEI. Pe cărarea ce urcă dela Bistriţa la Arnota (Vâlcea) o scobitură în stâncă unde s'ar fi odihnit Doamna Elina a lui Matei Vv.

SCAUNUL LUI NEGRU VODĂ. La Ruginoasa, în J. Buzău, tradiţia locului de judecată al lui „Negru Vodă" (săpături în stâncă).

SCANTEIA. In J. Vaslui. Biserica satului din sec. 17 (refăcută). — Pe Rebricea un vechiu pod de piatră stricat.

SCHÄSSBURG. Numele german al oraşului Sighişoara.

SCHEI. Nume vechiu popular al Slavilor în Transilvania şi Ţara-Rom.

SCHEIA. Sat în Roman. In Marte 1486, Ştefan Vodă bătu cetele turceşti ale lui Hroiot. — Biserica dela încep. secol. 16, a lui Cosma Şerpe Postelnicul. Ştefan Vodă zidise înainte la 1486 o biserică (Sf. Nicolae), surpată de Siret.

SCHELA. Port, debarcader (scala=échelle). Vechile schele ale Ţ.-R. ereau la: Calafat, Celei, Turnu, Giurgiu, Olteniţa, Floci, Brăila: — a Mold. la Galaţi.

SCHELA. Sat în J. Gorj. Resturi preistorice. La locul „Haraboru", stâlpi megalitici.

SCHELA CLADOVEI. Aproape de Severin, la Dună-

30

www.dacoromanica.ro

re. Ruinele unei biserici. Mai departe, urme de întărituri. — In ostrovul Golul, resturi romane. — La 1828 lupta între Turci cu Rușii și pandurii români.

SCHENK, gross. Numele germ. al com. Cinc, Trans.

SCHILTBERGER. Cavaler german din Bavaria care luă parte la bătălia dela Nicopoli în 1396, unde fu robit de Turci. A scris asupra acelui războí.

SCHITU. In J. Olt. Biserica satului, a unui schit din 1684 dela Papa Brâncoveanu postelnicul (călugăr Pahomie).

SCHITU GOLEȘTI. In Jud. Muscel, la S. de Câmpulung. Biserica de la boerii Golești, zidită la 1680 în locul altei vechi. (Pietre mormânt. din s. 17). Imprejmuită cu ziduri.

SCHITU MARE. Monăstire în Pocuția (Galiția), fondată de Domnii Moldovei în sec. 16.

SCHWARTZBURG. Castel al Ordinului teutonic, dela încep. sec. 13, la Codlea, aproape de Brașov.

SCIȚI. Poporul vechiu al Sciților ocupa, în sec. 9 a. Cr., regiunea Moldovei de azi, întinzându-se pe câmpia Dunărei și în Dobrogea. Veniți din spre răsărit (Caspica-Oxus), Sciții luară locul Cimerienilor așezați aici mai de mult. — Cei adevărați, ereau „Sciții regești" (de cari vorbește Herodot) sau Socoloți, de rasă indo-iraniană, întru câtva amestecată cu alte neamuri asiatice. Scriitorii antici numeau Sciți și alte popoare dela răsărit, așa că trebue să considerăm totalitatea S. de cari se vorbește, ca un conglomerat de popoare. — Triburile rătăcitoare ale Sc. au ocupat părți din Dacia până prin sec. 2 a. Cr., când urma lor se pierde printre Geți. Sacii, Sageții, poate Siginii, ereau triburi scitice. — Dobrogea actuală erea numită de Romani „Scitia mică".

SCOREI. Sat în Făgăraș. Până la 1764, un schit.

SCORȚARU. Sat în J. Brăila. Intr'o movilă, mormânt scitic (un cazan sau crater de bronz la Muzeul Național).

SCULPTURA în arta românească veche se reduce la ornamentare. S. în PIATRA ne-a dat chenarele dela uși și ferestre (biserici, locuințe), pietrele de

www.dacoromanica.ro

mormânt frumos cioplite, începând din sec. 14, pisanii la biserici, cruci votive. (v. Cruci). — Cioplitorii în lemn ne-au lăsat uși prețioase la biserici (Cotmeana, Cozia, Snagov, din sec. 15, Tazlău din al 16), apoi iconostase (Arnota, Cotroceni, Văcărești), jețuri (Probota, Humor, Moldovița), strane (Voroneț), sfeșnice. Frumoase exemple la Muzăul Național din Buc. și prin biserici. De asemenea cruci și unele obiecte casnice. S'au păstrat și numele câtorva meșteri din s. 16-18. — SCULPTURA MODERNA, reprezentativă, statutară, nu începe să se desvolte decât în a doua jumăt. a sec. 19. Sculptorii: Carol Storck (1826-87), Ion Georgescu (1855-98) și generația nouă dinainte de războî: Fr. Storck, Paciurea, Spaethe, Han, Jalea.

SCUT. Armă de apărare, de obicei de lemn acoperit cu fier sau piele, scutul a servit ostașilor din cele mai vechi timpuri în răsboi. In țările noastre erea de obicei rotund, de formă orientală. In a doua jumăt. a sec. 17, nu se mai întrebuința. Se mai numea în vechime și „pavăză".

SCUTELNICEI. O oaste de călărime din București (cam 500), sub căpitanul spătăresc (s. 17).

SCUTELNICI. Locuitorii scutiți de bir, cu obligația să lucreze pe moșia boerească câteva zile pe an (în sec. 18 până la Regulam. organic). Aceşti sc. ereau rumâni liberați.

SCYRILLUS. Cetățue romană pe Dunăre, la Rașova actuală (Jud. Constanța).

SCYTHIA MINOR (Scitia mică). Pe vremea romană, teritoriul Dobrogei de azi, ținând de provincia Mesia.

SEACA. Sat în Gorj. Locul zis la „Cetate", cu urme de construcții. Tradiție despre „Tătari" (Romani).

SEACA. Lângă Seaca-Cornățel, în J. Olt, în păduri, o fostă monastire din sec. 15, reclădită la 1518 de Manea mare Vornic și soția lui Vlădaia (mormintele lor din 1528). Se numea și MUȘETEȘTI. Biserica renoită 1854.

SEACA. Un schit lângă Sălătrucel, J. Argeș, din sec. 17.

www.dacoromanica.ro

SEBEŞ. Râu din Transilvania ; afluent pe stânga al Mureşului.

SEBEŞ. (germ. Mühlbach ; mag. Szász-Sebes). Oraş în J. Alba, pe Sebeş. Vechiu centru sas. Burg şi biserica din sec. 15. — Populaţia (930) : 9300 loc.

SEBEŞ. Cetăţuia cu târgul de la S. din Banat (azi Caransebeş) erea însemnată din sec. 13. Centru al celui d'întâi distiert românesc şi din sec. 14 scaun al banului de Sevrin. Cetatea veche a fost reînoită în sec. 17 ; apoi s'a ruinat. — (v. şi **Caransebeş**).

SEBUSVAR. Numele magh. al cetăţei dela Sebeş sau Caransebeş, a Banatului de Severin.

SECU. Monastire în J. Neamţu. Fondată la 1595-1602 de Vornicul Nestor Urechia şi Mitrofana, alături de un schit de lemn al călugărului Zosin. (Odoare preţioase şi interesante. Morminte din sec. 17). Două paraclise. Intărită cu ziduri şi turnuri.

SECUENI. Judeţ de altă dată al Ţării-Rom. ; suprimat la 1844 şi împărţit între Jud. Prahova şi Buzău. Scaunul jud. erea din vechime la Bucov, în urmă la Văleni. Avea patru căpitănii (plăşi), iar târguri : Văleni, Bucov, Slănic. In hârtiile vechi e numit „Saac". — Numele îi venea dela satele de colonişti Secui din Ardeal, aşezaţi de prin sec. 13, în partea de munte a judeţului (unde se găsesc încă sate cu numirea de Ungureni spre deosebire de Pământeni).

SECUENI. Sat în J. Dâmboviţa. Biserica din 1655 dela jup. Neagoe Secuianul şi Zamfira. — Boerii dela SECUENI sunt cunoscuţi din sec. 16. Pădure dela S., banul, 1618. Neagoe Sec. mare Ban la 1678-79.

SECUI (Székelyek). — Populaţia din partea de S. şi de S. E. a Transilvaniei (în jud. Ciuc, Odorhei, Trei-Scaune şi Mureş), numită „Secuime", e formată în cea mai mare parte din Secui, coloni aşezaţi la marginea regatului de pe la începutul secolului 12, coborâtori din unul din vechile triburi maghiare. — Până în al 16 secol, S. s'au bucurat de privilegii şi drepturi deosebite dela Regii Ung., fiind consideraţi toţi ca liberi (nobili) sub conducătorii lor (rabon-

www.dacoromanica.ro

bani, apoi fișpani sau comiți). S. ereau priviți ca o „națiune“, ca și Sașii, și fuseseră împărțiți din vechime în 5 cercuri sau scaune. (v. **scaune**). Reduse în sec. 16, privilegiile lor fură suprimate de Austria în al 18. — Românii aflați în regiunea secuiască, s'au contopit cu ei. (La 1300 docum. vorbesc de satele românești „din mijlocul Secuilor“). — Incă din sec. 13 aflăm pe S. răspândiți prin partea de jos a Moldovei actuale (Bacău-Putna), în valea Trotușului. Ei țineau de episcopia catolică a Milcoviei din s. 13, apoi de a Bacăului. Sate secuești se întâlnesc mai târziu și pe valea Siretului, răspândite prin ținut. Bacău, Roman, Iași. Acești S. din Moldova sunt cunoscuți sub numele de „ciangăi“. — Satele din Ț.-Rom. numite Secueni și unele Ungureni, au fost formate de Secui emigrați.

SECULARIZAREA averilor monăstirești. Act politic și economic, prin care toate proprietățile bisericești din România închinate monăstirilor și patirarhiilor grecești, au fost trecute ca avere națională a Statului. (Legea din 15 Dec. 1863). Secularizarea e datorită Princ. Cuza și lui Kogălniceanu. Moșiile astfel recuperate au format domeniile Statului și parte s'a împărțit în loturi țăranilor (1864). — (v. **Monastiri închinate**).

SEGARCEA. Sat în J. Dolj. Stăpâni ai moșiilor S. și Băilești ereau în sec. 15 urmașii boerului Udriște. — Biserica fostei monăstiri dela Segarcea, fondată la 1547, fu refăcută sub Brâncoveanu Vv. — In împrejurimi urme preistorice neolitice.

SEIMENI. Matei Vodă organiză în Ț.-Rom., pela 1635, un corp de soldați numiți Seimeni, pușcași aleși, mai toți sârbi (2 până la 2500 oameni). In capul lor erea căpitanul, numit apoi polcovnic. Uniforma lor erea roșie. La 1654 o răscoală a S. contra lui Mihai Vodă și apoi alta la 1655 ,aduse suprimarea lor sângeroasă de către Constantin Vodă Șerban. Spre finele sec. 17 S. reapar câtva timp (1000 oameni la 1681). — In Moldova, pe aceeași vreme ereau cam zece companii de „S. hătmănești“. — (nume turcesc).

www.dacoromanica.ro

SEIZ (cuvânt turcesc). Insemna grăjdar domnesc secolul 17-19.

SENESLAV. Voevod din Transalpina (Țara-Rom.) la 1247, când îl amintesc diplome reg. maghiare. Urmaș al lui Mișlav, el stăpânea partea muntoasă a Ț.-Rom., poate cu scaunul la Argeș. Câmpia spre Dunăre erea încă locuită de Cumani și de Tătari. Pela 1270-72 se pare că Litean Voevodul de peste Olt își întinsese stăpânirea și în Ț.-Rom., după moartea sau înlăturarea lui Seneslau.

SEPENIC. Ținut vechiu la nordul Moldovei. — (v. **Șipeniț**).

SEPSI-SZENT-GYORGY. Numele maghiar al orașului Sf. Gheorghe din Transilvania.

SEPTIMIUS SEVERUS, L. Imperator roman (192-211). A îngrijit de propășirea Daciei, a ridicat castrul dela Drobeta (Severin) și alte castre și castele, și a mai adus o legiune în Dacia (I Macedonica).

SERACIN. Familie nob. de grăniceri din Banat. — Teodor de S., general austriac (1836-1901).

SERAFIM. Mitropolit al Ț.-Rom. 1575 † 1590. A pus să tipărească cărți religioase ; la 1588 a zidit un paraclis la Snagov.

SERAFIM. Episcop de Buzău 1649-68, apoi de Râmnic 1668-71.

SERASIR. Stofă de mătase împletită cu aur, în vechime (turcească).

SERASKIER. Comandantul de căpetenie al unei armate turcești.

SERBIA. Legăturile între Ț.-Rom. și Serbia ereau destul de strânse până la căderea acestei din urmă sub Turci. (v. și **Sârbii**). — REGII Serbiei din acea epocă, au fost : Ștefan III Nemania 1221-27 ; Radoslav 1227-34, Vladislav 1237-42 ; Ștefan Uroș I 1242-76 ; Dragutin 1276-81 ; Milutin 1281-1321 ; Ștefan Uroș Detcianski 1321-31, Ștefan Dușan cel mare 1331-55 ; Uroș V 1356-71 ; Vucasin rege în partea de sud 1366-71. — Despoți : Lazăr Brancovici Srebelanovici 1371-89; (Tartko rege 1377); Ștefan IX Brancovici 1389-1427, George Brancovici 1427-56; La-

www.dacoromanica.ro

zăr II 1456-8; (Elena 1458-9). Pașalâc turcesc la 1459. — Serbia modernă ; Principi și Regi:—Miloș Obrenovici 1830-39; Mihail Ob. 1839-42; Alexandru Karagherghevici 1842-48; Miloș Obren. din nou 1858-68; Milan Obr., Princ. 1868, Rege 1881-89 ; Alexandru Obr. 1889-1903 ; Petru Karagh. 1903-21 ; Alexandru K. 1921-35.

SERDAR. Rang militar în vechime. In Moldova erea cap al călărimei din Orhei, Lăpușna, Soroca, apărătoarea țării dinspre Tătari. Insemnat în sec. 17.— In Ț.-Rom., ereau serdarul cel mare, și serdarul de mazîli (introduși sec. 17) ; cel din urmă comanda călărimea formată de boerii mazîli din țară. Mai târziu (sec. 18-19) rămase un titlu secundar de boerie, onorific. (Imprumutat dela Turci).

SESCIORI. — Sat în Jud. Sibiu. Ruinele unei cetățui.

SERRORUM, MONTES. Un nume al munților noștri la istoricii romani (Ammian Marcelin, sec. 4).

SEULESCU. Familie boerească din Oltenia, numită (sec. 17) după moșia Săulești din Gorj. — Mihail S., om politic, economist (1859-1929).

SEVERIN. BANATUL DE S. (Sevrin, magh. Szöreny), a fost înființat de Regii Ungariei pe la 1230, ca țară de margine (marcă) de apărare spre Cumania și la Dunăre. Țara Severinului (Terra de Zevrin din docum. s. 13) coprindea la răsărit parte a Jud. Mehedinți și la apus o parte din Banatul de azi (J. Severin-Caraș) ; nu i se poate însă determina hotarele dela început. Demnitari mari regești cu titlu de Bani de S., cârmuiră acest teritoriu până la 1526. Intins spre apus, Banatul S. se confundă în cele din urmă cu al Timișoarei și numele de „Banat“ rămase întregei țări până astăzi. Reședința primilor bani era în castelul dela Severin, apoi din sec. 15 (pe la 1438) la Caransebeș, rămânând cu titlul de B. de S. — După căderea Ungariei la 1526, țara Sev. rămase sub Turci. — Câțiva Domni ai Ț.-Rom., începând cu Basaraba, apoi Vladislav I, Radu, Dan I, Mircea, au coprins cu armele partea răsăriteană a banatului, sau l-au căpătat dela Rege în stăpânire, de unde titlul lor de B. de

www.dacoromanica.ro

S. Pe vremea lui Vladislav (poate chiar a lui Basaraba) partea olteană, dela răsărit de Cerna, erea rămasă definitiv Ţării-Român. Pentru această parte numai, Vladislav şi urmaşii lui purtau titlul de Bani de S. Sub Mircea aflăm înfiinţat un Ban de Jiu (mai târziu al Craiovei), pentru apărarea şi cârmuirea acestei părţi. (v. **Ban, Banat, Oltenia**).

BANII DE SEVERIN (ai Regelui Ungariei): Luca 1233, Oslu 1240, Ştefan Csaki 1243; Pous (Pousa) 1249-52, Ştefan 1257-62, Laurenţiu Oslu de Ciorna 1263-72, Ponid 1270; Paul de Solmos comit de Doboka 1272-75 şi Albert, Paul cu Ugrin 1274-5, Micud 1275-79, Timoteu 1280-83, Makou de Cianad 1284-6, Rophoinus de Katha 1287-9, Laurent 1290-93, Pousa de Solymos 1294-6, Ladislau de Ratholt 1297-9, Andrei de Tárnuk 1299-1313, Andrei cu Martin 1308-13, Dominic Osl de Ciorna 1314-18, Ladislau Ratholt 1319-23, Dionisiu de Zeéch 1323-41, Ştefan de Lossoncz 1342-50, Nicolae de Zeech 1350-55, Dionis Bubek 1355-59, Gregore de Alsán 1360-63, Ladislau de Korog (cu Konya de Zéchen 1364) 1364-68, Benedict Hem 1368-71, Paul de Lisko 1372-75, Ioan Trentul 1376-78, Ioan de Alsán 1378-81, Ladislau 1381-3, Ştefan de Losonz 1384-87, Ioan de Kapla 1387-90, Nicola de Perén 1390-2, Ditrih Bubek de Pelseöcz 1392-3, Mircea 1394-5, vacant 1396-1408, Pipo de Ozora comitele de Timişoara 1409, Laurent 1410, Ştefan de Losonz, vacant 1410-30, Ştefan de Rozgon şi comite de Timişoara 1430-33, Nicolae de Radvitz 1433-5, Frank de Thaloucz 1436-7, Fraţii Ioan de Huniad 1438-43, Mihai şi Blasie de Ciarna 1443-4, Nicolae de Uylak şi Ioan de Huniad 1445-6, Nicolae de Uilak şi Ştefan de Chaak 1447-9, Osvald Korlathkeöy şi Mih. de Charna 1450-53, vacant 1453-65, Ioan Pongrácz de Dengelegh 1466, vacant 1467-71, Emeric Hedervára 1471-78, Bartholomeu Patóky 1479-80, cu Francisc de Harazth 1480-4, Francisc Harazth şi Andrei de Zakol 1485-89, Emeric de Ozora 1490, id. cu Andrei Banffy 1491-2, Georgiu More de Chula şi Francisc Balassa 1492-94, Petru Tarnok de Macicaci şi Iacob de Gerliste 1495-1503, id. Iacob şi Barnaba de

www.dacoromanica.ro

Bela 1504-7, id. Bela și Mihail Paksy 1508-13, id. Bela și Ioan Zápolya 1514-19, Ioan Zápolya 1520-23, Zapolya și Ioan Kállay 1524-26, Nic. Abrahámffy și Benedict Zékel 1526.

SEVERIN, CASTELUL de la. A fost zidit de Regii Ungariei lângă Dunăre pe la încep. sec. 13, pe urmele castelului roman de apărare al podului dela Drobeta, care a păstrat numele lui Septimiu Sever. Intrebuințat mai târziu și de Bizantini s'a ruinat, și a fost rezidit de Unguri. Dela el vine și numele Banatului de S.— Câte-odată stăpânit de Domnii români în sec. 13-14, a fost luat de Turci și stricat la 1524. Ruinele turnului mare (donjon) se află în parcul orașului T.-Severin, împreună cu urmele unei biserici gotice din sec. 13 și ale altei capele mai vechi (bizantine).

SEVERIN (Turnu-Severin). ORAȘ și port la Dunăre ; reședința Jud. Mehedinți. Poziție frumoasă, dominând valea fluviului spre Serbia. Un vechiu târgușor din jurul cetății S. a durat până prin sec. 16, când a fost risipit cu totul de Turci. Orașul actual, fondat la 1832-3, a început să se desvolte pe la 1840, înlocuind Cernetții de alături, fostul scaun al jud. Mehedinți. Urme de așezare preistorică. Muzău arheologic. Populația (1930) : 19.000 loc. — Vechiul oraș roman Drobetta se afla mai jos, în dreptul podului lui Traian. (v. **Drobetta**).

SEVERIN, PODUL roman de la. Ridicat de Traian, peste Dunăre, la 104-105 (vremea primei expediții dacice), în dreptul municipiului Drobetta. Podul erea de piatră și a fost construit de Apolodor dela Damasc. Capul pod., apărat de un castel (din care ruine), a fost reîntărit de Constantin cel mare și înzestrat cu un turn rotund în epoca lui Justinian. Ruinele capului podului au rămas mai jos de orașul Severin, iar picioarele lui se văd încă în Dunăre.

SEVERIN. EPISCOPII. — O mitropolie ORTODOXĂ, a doua a Țării-Rom., luă ființă pe la 1370 cu Antim, sub Vladislav Voev. Episcopul de acolo se intitula și „Mitropolit al Severinului" sau „al unei părți a Ungro-Vlahiei". Mai târziu, la începutul sec.

www.dacoromanica.ro

15, fu așezată la Râmnic (Episcopia Râmnic-Noul Severin). — In părțile Severinului (Banat) și ale Transalpinei (Oltenia) se înființă pe la 1380 o episcopie CATOLICA (cu ep. titulari), care dură până la mijlocul secol. 15. La 1382 erea episcop Grigore.

SEVERIN, JUDEȚ. Inainte forma un comitat în Banat, împreună cu Caraș; după unirea cu Rom., Jud. Caraș-Severin fu împărțit în două la 1925. — Vechie regiune dacă, cu multe resturi de așezări și castre romane. Cetăți medievale ale banatului de Severin, al cărui centru de rezistență (cu scaunele sau districte române) se afla aici. Țară curat românească. — Reședința la Lugoj. Alte orașe: Caransebeș, Orșova. In general muntos. — Intindere: 4950 k. p. Populația (930): 240.000 loc.

SFATUL DOMNESC. Domnul hotăra trebile țărei și judecățile înconjurat de boerii săi sfetnici. In sec. 14-15 și mai târziu, sfatul erea compus din boerii mari în slujbă (dregători) și din boeri fără slujbă, sau din boeri din „casa" Domnului, a căror vază, vârstă sau putere, îi punea adese-ori înaintea celor d'ântâi. Boerii sfatului figurau totdeauna ca martori la sfârșitul hrisoavelor domnești. Mai târziu, sfatul domn., orânduit ca o curte de judecată, erea compus numai din boeri demnitari (din sec. 16 înainte), și fu obișnuit numit DIVAN. Boerii martori n'aveau decât glas consultativ; Domnul hotăra. — Rangul boerilor mari de sfat sau divan, a variat cu vremea. Așa în sec. 15-16, în Țara-Rom. ordinea în care urmează în hrisoave erea de obicei: marii ban, vornic, logofăt, spătar, vistier, stolnic, paharnic, comis, postelnic. In sec. 17: Ban, vornic, logofăt, vistier, spătar, clucer, stolnic, comis, paharnic, postelnic, și câte odată alți boeri. — In Moldova, sec. 15: Logofăt, vornic (de Ț. de jos, de Ț. de sus), pârcălabii (Hotin, Neamț, Roman, portar de Suceava), spătar, vistiernic, postelnic, paharnic, stolnic, comis. In sec. 17: Logofăt, vornici (jos, sus), hatman, postelnic, spătar, paharnic, vistiernic, stolnic, medelnicer, etc. — (v. și **Divan**).

www.dacoromanica.ro

SFATUL ADMINISTRATIV care a funcționat sub regimul Regul. organic. erea compus din capii departamentelor (miniștri), de Interne (marele vornic) ca president, de Finance (M. vistier) și Secretarul de Stat (M. Postelnic), și alcătuia guvernul în țările rom. (1833-48). — Sfatul adm. „extraordinar" erea format din toți miniștrii pentru chestiunile speciale și erea prezidat la nevoe de Domn.

SFAT ORĂȘENESC se numea Consiliul comunal al orașelor sub Regul. organic. Se compunea din 4 membrii, și 5 în Capitală, cu un prezident ; aleși pe un an.

SFANTU (Sântu). Numele de localități începând cu „Sfântul" și „Sântu", la ST.

SFANȚ. Monedă de argint, în sec. 19 în țările rom. (v. **monede**).

SFERT. Birul pe cap de familie, înființat pe la mijloc. sec. 18, se plătea în sferturi (4 pe an).

SIBICIU. Sat în Buzău. Biserica din 1764, dela Clucer Gheorghe Sibiceanu.

SIBICEANU, familie boer. din j. Buzău.

SIBIȘELU vechiu. Com. în Huniedoara. Ruinele unui burg sas.

SIBIU (Hermannstadt ; magh. Nagyszeben). Oraș important al Transilvaniei. Fondat în secol. 12 de coloni sași din Franconia conduși de Hermann, în jurul cetății Cibinsburg (de unde numele de H. și de S.). Centru cultural și politic al comunității săsești din Ardeal și reședința veche a comitatului, azi a județ. Sibiu. De la 1703-91 și 1849-65, a fost capitala Transilvaniei. In vechime făcea comerț întins cu Țara-Rom. — Cetatea, care coprindea orașul, e din sec. 13. Turnuri și porți din zidurile vechi, interesante și bine păstrate. Biserica gotică, azi evanghelică, e din sec. 14. Catedrala român. modernă, sec. 19. Casă veche a Sfatului orașului. Muzăul Bruckenthal (galerie de tablouri, antichități, bibliotecă). Instituții române de cultură: Asociația pentru cultura pop. român, cu un muzău (Astra). Multe case și cartiere vechi, cari dau orașului o înfățișare deosebit de interesantă. — Mitropolie ortodoxă. Episcopia evanghelică. Comanda-

www.dacoromanica.ro

ment de corp de armată. — Populația (1930): 50.000 loc.

SIBIU. JUDEȚ în Transilvania. Corespunde cu vechiul comitat al S. Regiune bogată și pitorească; munții Sibiului Râuri: Olt, Cibin, Sebeș. Centre românești și săsești. Rămășițe daco-romane. Cetăți medievale. Reședința la Sibiu. — Intinderea: 3619 k. p. Populația 194.000 loc.

SIBIU. Episcopie apoi MITROPOLIE ortodoxă a Ardealului, cu scaun la S. La 1783 se înființă pentru Românii din Trans., o episc. atârnând de patriarhia dela Carlovaț, până la 1796. — Episcopi români dela 1810, apoi arhiepiscopi: Vasile Moga 1810-45, Andrei Șaguna 1847-53, mitropolit 1853-70, Procop Ivancicovici 1873-4, Miron Romanul 1874-98, Ion Mețianu 1898-1916, Vasile Mangra 1916-18. — Această M. are ca sufragante episc. de Arad, Caransebeș și Cluj. — (v. și **Mitropolii**).

SICU (Szik). Sat în jud. Someș. Urme romane.

SIDOVAR. Cetățue în Banatul Severinului, sec. 13-15 (numele maghiar). — (v. **Jdioara**).

SICULI. Numele Secuilor în documentele latine. — (v. **Secui**).

SIEBENBÜRGEN. Numele german al Transilvaniei. Vine dela Cibinburg, cetatea veche dela Sibiu.

SIGHET. (magh. Sziget). Oraș la N. Transilv.; reședința Jud. Maramureș. Pe Tisa și Iza. Populația în majoritate evreiască: 28.000 loc. (1930).

SIGHIȘOARA (Schässburg; magh. Segesvár). Oraș în Transilv., pe Târnava. Vechiu și important centru german fondat în secol. 13. Infățișare pitorească. Zidurile burgului și turnurile (între cari al ceasornicului cu poarta mare) interesante și bine păstrate. Biserica evanghelică veche e din sec. 15. Multe clădiri vechi. Pe dealul cetății liceul german; muzău. Reședința județului Târnava-mare. Populația (1930): 13.500 loc. — La Sighișoara a fost o cetățue dacă (ceramică și obiecte diverse din epoca Halstatt în muz. local).

SIGISMUND. Rege al Ungariei 1387-1437 și Impă-

www.dacoromanica.ro

rat al Germaniei 1411-37. Impreună cu Domnii români purtă mai multe răsboae cu Turcii și veni în trei rânduri în Ț.-Rom. : la 1395 pentru întărirea lui Mircea în scaun; la 1396 pentru cruciata dela Nicopoli, unde creștinii fură sdrobiți ; la 1427 în ajutor lui Dan II contra lui Radu II.

SIHĂSTRIA. Schit al monăst. Neamtzu; Fondat la 1725 de episcopul Ghedeon de Huși.

SIHASTRU. Schit la Buciumeni, Jud. Tecuci. Biserica din sec. 19, în locul altei vechi din sec. 15-16 (atribuită vornicului Șendre).

SIHLA. Schit în Neamtz, mai sus de Secu, în munte ; fondat de starețul Benedict prin sec. 17. Mai sus, o biserică de lemn. Tradiția S-tei Teodora.

SIHLEANU. Familie boer. din Ț.-Rom., dela Sihlele, Jud. Râmnic-Sărat.

SILION. Familie boer. din Mold. (ținut. Dorohoi).

SILISTRA (Drăstor). Oraș pe Dunăre, în Dobrogea nouă. Pe locul vechiului oraș și cetăți romane Durostorum, care a continuat în vremea bizantină (Doristolon, Dristra). In sec. 11-12 erea reședința provinciei sau ducatului Paristrion. Stăpânită de Mircea al Ț.-Rom. 1387, fu luată de Turci (1396) dela cari numele de S., și de atunci deveni o însemnată CETATE turcească și reședința vilaietului Silistrei, până în sec. 19. Au rămas zidurile fortificațiilor. — Urme preistorice, cari dovedesc vechimea neîntreruptă a acestei așezări. — Reședința jud. Durostor. Populația (1930): 17.500 loc. — (v. și **Durostorum**).

SILVAȘ. La monăstirea Prislop, lângă Silvaș, Hunidoara (v. **Prislop**), a ființat de la 1572-99 o EPISCOPIE român. cu titlu de a „Silvașului și a toată țara Ardealului și a părților ungurești". La 1599, mutată la Alba-Iulia. — Episcopi : Eftimie 1572, Cristofor 1574, Ghenadie 1579, Ioan de la Prislop 1585-99.

SILVAȘ. Sat în Jud. Alba. Așezare preistorică (mormânt celtic).

SIMA, jupâneasa. Soția lui Stroe Buzescu. Din boerii de la Drăgoești și Râmnic. † 1640.

www.dacoromanica.ro

SIMEON Voevod Movilă. Domn al Ț.-Rom., și al Mold. (v. **Moghilă).**

SIMEON Ștefan. Mitropolit de Alba-Iulia 1643-51. A tipărit întâia evanghelie în românește.

SIMERIA (magh. Piski). Sat mare în Jud. Hunedoara, în valea Mureșului pe Strei. — Resturi protoistorice (morminte, poate scite). — Cetate medievală.

SIMIDRENI (Sân-Mitreni). Localitate dispărută din Ț.-Rom. (Argeș) unde se afla, în sec. 15-16, un spital de bolnavi, pe lângă Mon. Sf. Dumitru. Vladislav Voev. îi hărăzi hrana cuvenită Domniei din județ, 1524.

SIN (snă), însemna „fiul lui". Termen slav.

SINADIN. Boer credincios al lui Vlad V. călugărul, cu care pribegise la 1480. Socru lui Basaraba Vv. bătrânul.

SINAIA. Orășel în Jud. Prahova, în munți, pe valea Prahovei. Satul fu început pe la 1700; comună urb. la 1880, de când Regele Carol alese S. ca reședință de vară, ridicând acolo castelul Peleș (1875-82). Populație act. 4500 loc. — MONĂSTIREA S., în jurul căreï s'a format satul, e fondată la 1695 de Mihai Cantacuzino și numită atunci Sinaia. — Stațiune preistorică dacă din epoca de bronz (topoare de br. de o deosebită importanță arheologică, la muzeul național).

SINAN. La 1595, Sinan-Pașa, mare vizir și general celebru, fu trimes de Sultan spre a scoate din scaun pe Mihai-Vodă al Ț.-Rom., care se resvrătise contra Impărăției. La Călugăreni, Turcii suferă o mare înfrângere (13 August). Sinan ocupă apoi Bucureștii și se întări la Târgoviște; atacat de Mihai și de Sigism. Bathori fu silit să se retragă peste Dunăre. † 1596.

SINEAȚA. Erea arma de foc portativă, numită azi pușcă, în sec. 16-17 (arquebuse, mousquet; büchse). Ostașii carï le purtau se numeau și sinetași.

SINET, înscris, dovadă (cuv. turcesc); în s. 17-18.

SINGEAP. Blană cenușie (de veveriță), întrebuințată la îmbrăcăminte în vechime (turc).

SINGIDAVA. Localitate dacă în Transilvania, pe valea Mureșului, pe la Deva actuală.

www.dacoromanica.ro

SION. Familie din Moldova; cunosc. din sec. 17. — Gheorghe S., scriitor (1821-92).

SIRET (Seret). Râul mare care străbate Moldova, tăind-o printr'o vale întinsă și bogată. Se varsă în Dunăre la 3 km. de Galați. In partea de jos a servit de hotar spre Ț.-Rom. Isvorește din muntele Lungu, în Bucovina. Lungime aprox. 610 km. Afluenți principali : Suceava, Moldova, Bistrița, Trotuș, Putna, Buzău, pe dreapta ; Bârlad pe stânga. — (In antichitate cunoscut sub numele de Tiarantos la Greci ; Hierasus, Gerasus, la Romani; la Sciți: Cearatz. La Bizantini : Seretos ; la Pecenegi : Sarat).

SIRET. Oraș în Bucovina, pe Siret. Târg din sec. 13 (se aflau acolo călugări minoriți la 1340), așezare a Sașilor. Scaun domnesc al lui Latzcu Voevod (1365-73). Episcopie catolică la 1371; cu o monăstire dominicană. Biserica catolică Sf. Ioan zidită pe la 1380 de Margareta, mama lu Petru I. Mușat (îngropată acolo) s'a risipit, și a fost refăcută în sec. 17 (acum ortodoxă). Bis. Sf-ta Treime, probabil dela Petru I. Voev., refăcută în sec. 17 și al 19. Lângă oraș bis. Sf. Onufrie de la Ștefan Voev. Petriceicu, 1673. — Din cetățuia din sec. 14 aflată pe dealul Sasca, n'a rămas nimic. — Populația (930) 10.000 loc., evrei jumătate.

SIRET. EPISCOPIA catolică de S. înființată la 1371 a avut 4 episcopi până la 1412 (apoi câțiva titulari până la 1435, fiindu-i substituită arhiepiscopia de Lemberg). Cel dintâi fusese Andrei Wasillo Iastrebicz 1371—87.

SISEȘTI. Sat în Mehedinți. Drumul vechiu și urme romane. Tradiție despre „Jidovi".

SIU. Rîușor în Jud. Olt și Teleorman ; afluent al Oltului mic, un braț din Olt.

SKENDER-PAȘA. Cu oaste turcească, puse capăt luptelor din Moldova la 1616. Polonii fură înfrânți, Elisabeta și Alexandru Movilă duși în Turcia. La 1620 din nou, bătu pe Poloni și pe Gaspar Graziani; în luptă pieri Hatmanul Zolkiewski.

SKIMNI-AGASI. Demnitar turcesc care însoțea de

www.dacoromanica.ro

la Țarigrad pe Domnul cel nou, și-l așeza în scaun (sec. 17-18).

SKINA. Familie boer. de origină greacă ; în țară la începutul sec. 19.

SLĂNIC. Orășel în Jud. Prahova, Saline vechi. Biserici : Sf. Gheorghe din 1732 ; Sf. Erarhi din 1800 de la Ion Hagi Moscu; Sf. Ioan din 1724. — Populația 8000 loc.

SLĂNIC. Localitate balneară în Jud. Bacău, la S. de Tg.-Ocna. Privilegiul domnesc pentru înființarea băilor, din 1824.

SLĂNICEANU, Gheorghe. General. In Oct. 1877 comanda trupele române la Rahova. (1835-85).

SLAȘOMA. Sat în Jud. Mehedinți. Stațiune protoistorică dacă (arme de bronz).

SLATINA. Oraș; reședința Jud. Olt; pe Olt. Localitatea e pomenită de la 1368 (vămuirea mărfurilor din Ardeal). In al 16 sec. erea moșia lui Vintilă-Vodă (1530). Târg din sec. 17. — Biserici : Sf-ta Troiță, de la Ghinea vistierul 1645 (reparată 1784) ; Ionașcu din 1782 ; S-ta Precistă, fostă monăstire, de la Nicolae Cămărașul 1736. — Populația (1930): 11.000 loc.

SLATINA. Monăstire din Moldova, în Jud. Baia, la munte. Fondată de Alex. Lăpușneanul la 1558, după modelul Probotei. Biserica mare (înăuntru mormintele lui Alexandru Voev., a Doamnei Ruxanda și fiicelor lor ; capul Sf. Grigore Bogoslov). Ziduri de apărare împrejur ; turn mare - clopotniță, altul la poartă. Case domnești de la Lăpușneanu.

SLĂTINEANU. Familie boer., din Ț.-Rom. ; numită după orașul Slatina, de la Iene vel vameș, 1735. — Radu S. mare vornic la finele sec. 18 († 1817). — Ioan S., om politic (1795-1864).

SLĂTIOARA. Sat în Romanați. Urme romane.

SLĂTIOARE. Sat în Vâlcea, aproape de Ocna. Biserica fostei monăstiri zidită de Doamna Caterina a lui Alexandru Voevod, pe la 1570. (Inzestrată de Doamna Elena la 1644).

SLAVA. Fiica lui Alexandru Basaraba Voev., soția lui Strasimir țarul bulgar de la Vidin (pe la 1350).

www.dacoromanica.ro

SLAVA rusească. Sat în Jud. Tulcea, lângă care sunt urmele unei așezări antice (v. **Ibida**). — In apropiere, o mânăstire a Lipovenilor : Uspenia.

SLAVENI. Sat în Jud. Romanați, la Olt. Ruine dintr'un lagăr roman (Ala I Hispan.). Un templu mitraic suteran. Sarcofagii, coloane. Drumul roman.

SLAVII. Privitor la convieţuirea cu Românii a unor popoare slave (Sclavini sau Slavoni) în țările române de azi, în primele veacuri de mijloc (sec. 6-9), ştim foarte puțin. Dovezile acestei convieţuiri se rezumă în aflarea în limba noastră a multe slavisme şi în toponimia (nume de localități) țărilor noastre. Acești Slavi, o ramură a Venzilor din regiunea Vistulei, au poposit câtva timp, și pe alocuri s'au așezat în regiunile noastre. Din scriitorii vechi (Iordanes), aflăm că în sec. 6 Sclavinii se întindeau în jos până la Dunăre şi Nistru. Cei rămași la noi, desprinși din cei trecuți la sud de Dunăre, s'au amestecat şi pierdut în populația românească. — Nu e nici o legătură între acești Slavi vechi, și limba slavonă introdusă în biserică şi parțial în vorbirea obişnuită, tocmai prin sec. 14 (v. mai jos).

SLAVITEŞTI. In Jud. Vâlcea. Biserica din 1752, de la Ion şi Bălaşa Slăvitescu. — **Slăvitescu**, familie boer. de acolo.

SLAVONA, LIMBA. De la cei dintâi Domni români (sec. 14), până târziu în sec. 17, limba slavonă erea oficială în cancelaria domnească a Ț.-Rom. și Mold. (hrisoave, titulatura, corespondența), după cum erea și limba bisericei (slujba, cărțile religioase). Introducerea slavonei (dialectul vechiu bulgar) în biserică, considerată fiind ca limbă sacră, e probabil din sec. 14. — Alfabetul chirilic erea întrebuințat şi pentru scrierea în românește (v. **alfabet**). — In românește se scriau ordine domnești și acte de hotărnicie, și bineînțeles zapisele și scrisori particulare. Chrisoavele domnești încep a fi redactate în românește pe la începutul sec. 17, iar mai târziu se scriu NUMAI în limba țării. — In biserică, limba slavonă fu înlocuită cu cea română pe la 1660. Cărțile bisericești cari se ti-

www.dacoromanica.ro

păreau la noi numai pe slavonește, încep a fi traduse în sec. 16 (cea dintâi tipărită în rom. care ne-a rămas, e din 1561 la Brașov).

SLAVONEȘTI. Pentru cuvintele sau termenii slav. întrebuințați în vorbire și în acte românești, v. la termeni.

SLĂVUȚA (Socoteni). Sat în Dolj. Biserică de lemn de la 1684.

SLIMNIC (Stolzenburg). Comună în Jud. Sibiu. Unul din vechile burguri săsești ale Transilv. Cetățuia de acolo a fost a Sibiului.

SLIMNIC. Sat în Jud. Râmnic-Sărat, lângă Tâmboești. Biserică de lemn din 1717.

SLOBOZIA. Târg în Jud. Ialomița. (Altă dată numit : Vai de ei). Biserica, fosta monăstire, refăcută la 1647 de Matei Basaraba (rezidită 1840).

SLOBOZIA. Sat în Prahova, lângă Poiana. Biserica de la Mihai Cantacuzino Spăt., pe la 1700.

SLOBOZIE. Se numeau astfel satele formate sau repopulate cu locuitori aduși sau veniți de aiurea, adesea străini, colonii cari se bucurau de scutire de bir pe un timp oarecare, de libertatea așezărei lor, a credinței și a limbei. Din sec. 15 până în al 19, asemenea S. s'au înființat prin hrisoave domnești. Colonizarea se făcea pe moșiile domnești, boerești și monăstirești. Slobozenii ereau uneori poslușnici ai monăstirilor, sau robi țigani liberați.

SLON. Sat în Prahova, mai sus de Cerașu, la munte. La Păducel, ruinele unei cetăți medievale, probabil din castelele Teutonilor ridicate în sec. 13. — Poate acolo a fost numita mai târziu „cetatea de la Teleajen“ din sec. 15 ; în orice caz, erea în legătură cu aceasta.

SLUGER mare (slugiar, sulgiar). Boerie în Ț.-R. și M. (apare în doc. din Ț.-Rom. în sec. 15), care avea ca sarcină aprovizionarea curței și oastei cu carne și alte provizii. Pe lângă el ereau alți slugeri. — In vremea din urmă un titlu onorific secundar.

SLUJITOR. Se înțelegea în genere prin slujitori toți ostașii și oamenii domnești, până în sec. 18.

www.dacoromanica.ro

SMARANDA. Soția d'ântâi a lui Mihnea V. cel rău (1500).

SMARANDA. Fica lui Șerban Vo. Cantacuzino, soție lui Grigoraș Băleanu ; † 1688.

SMARDAN. Dintre luptele din jurul Vidinului, la 1878, cea de la Smârdan fu cea mai importantă. Poziția fu ocupată de Români la 24/12 Ianuarie.

SNAGOV. Monăstire în J. Ilfov, pe un ostrov din balta Znagov. Fondațiune din sec. 14, poate de la Vladislav I (pe la 1370), veche ctitorie domnească, refăcută în sec. 15. Altă dată ereau trei biserici, din cari o singură a rămas. Una din bisericile vechi (Adormirea M. D.) s'a risipit, cum și alta (Buna Vest.) ridicată de Mitrop. Serafim la 1558. Cea actuală (Vovidenia), refăcută la 1517 pe temeliile celei mai vechi, fu isprăvită de Mircea Vo. (ciobanul) și fiul său Petru. Clopotnița-turn din față e de la Neagoe Vo. Zidurile dimprejur s'au dărămat. — După tradiție și cronici, S. erea ctitoria lui Vlad Țepeș, îngropat acolo : e probabil că fusese refăcută de tatăl său Vlad. Danii domnești prin hrisoave de la 1414, 1428 și 1441 de la Vlad Vo. Pietre mormântale din vremea lui Mircea și sec. 16 (Vornicul Pârvu, Ion Logof. ; fii lui Dragomir din Boldești și mama lor Marga).—O ușă frumos cioplită din 1453, de la biserica cea veche, se află la Muzăul național. Panaghiar cizelat, de la Drăghici stolnicul, 1438. — Lista stareților începe de la 1440. — Câtva timp, în clădirile monast., azi dispărute, a fost și temniță (s. 17-18), în care a pierit și Constantin Cantacuzen la 1663.

SNAGOV. Pe malul bălței, aproape de monast., așezare preistorică (resturi din epoca de bronz).

SOBIESKI, Ioan. Regele Poloniei. La 1686 ocupă Moldova, pe care voia s'o anexeze ; fu silit să se retragă însă în fața Turcilor. La 1691 încercă o a doua expediție.

SOCI. Localitate în ținutul Bacău, pe lângă valea Siretului. In Martie 1471 bătălie în care Ștefan Vodă respinse pe Radu Voev. al Țării-Rom.

SOCOL. Boer mare din Ț.-Rom. Fiul lui Benga și

www.dacoromanica.ro

nepot al lui Basaraba Vo. Mare Vornic al lui Pătrașcu Vodă, pe care se bănuia că l'ar fi otrăvit ; la 1557 ocupă scaunul domnesc, dar fu isgonit de Mircea V. cu Turcii. Căutând domnia la Constantinopol, fu ucis acolo, 1559. — Fiul său Radu, ucis de Alexandru Vodă la 1568. — (v. și **Benga**).

SOCOLA. Monăstire lângă Iași, fondată la 1564; refăcută în s. 17. Astăzi în curtea mon., un ospiciu.

SOCOLA. Tot la S. în J. Iași, „Schitul lui Tărâță" fondat 1730 de Grigore Vodă Ghika.

SOCOLOȚI (Scoloți). O ramură din Sciți; triburi aflate prin părțile noastre. (v. **Sciți**).

SOCOTENI. Sat în Dolj. Biserica de lemn din 1684.

SOCOTEANU. Boeri din Oltenia, stăpânind moșia Socoteni, la începutul secolului 17. — Grigore S. episcop de Râmnic 1749-64, numit mitropolit 1770 (neînscăunat), se opuse, ajutat de boeri, cotropirei Grecilor.

SOCU. Sat în Gorj, lângă Bărbătești. Așezare protoistorică (arme de bronz dace).

SOHODOL (Călugăra). Sat în Bacău, menționat în doc. dela 1408.

SOIMOȘ (magh. Solymos). Comună în J. Arad. Pe dealul ce domină Mureșul, ruinele cetății Solimoș, care exista în sec. 13 și care a fost refăcută de Huniadi în al 15. Regina Isabela șezu câtva timp acolo. In față, peste Mureș, erea cetatea Lipova.

SOLCA. Târg în Bucovina, J. Suceava. Satul exista la încep. sec. 15. — Biserica rămasă dela fosta monăstire fondată la 1612 de Ștefan Tomșa Voev.; împrejmuită cu ziduri.

SOLIMAN II, cel mare. Sultanul Turcilor 1520-66. Ca să pedepsească pe Petru Rareș pentru necredința, Soliman intră la 1538 în Moldova și o supuse. Petru Vodă fugi în Ardeal, S. îl înlocui cu Ștefan, și prefăcu în raia Bugiacul sau Basarabia și Tighina.

SOLIMAN PAȘA. Beglerbeg al Rumeliei. Trimes de Mahomed II cu o oaste puternică contra lui Ștefan Vodă; la 10 Ian. 1475 după o grea bătălie fu înfrânt de Domnul Moldovei la pârâul Racova lângă Vaslui.

www.dacoromanica.ro

SOLIMAN PAŞA. După isbucnirea revoluţiei dela 1848, trimes de Sultan comisar cu pline puteri la Bucureşti. Favorabil Românilor ; recunoscu guvernul provizoriu.

SOLNOC-DOBOCA (magh. : Szolnok-Doboka). Comitat în Transilvania, apoi judeţ al Rom. (redus după Unire), numit astăzi Someş. Erea format din vechiul comit. Doboca unit cu comit. Solnoc şi cu cercul Chioara. Vechiul com. Solnoc exista din sec. 12 ; Solnoc de mijloc, rămas din acesta, fu desfiinţat în sec. 18, prin contopirea cu Doboka.

SOLOMON, Ioan. Colonel ; om politic (1793-1865). — Familie din J. Dolj.

SOMEŞ. (magh. Szamos). Râu important în Transilvania de nord, afluent al Tisei. Someşul mare, de la răsărit (eşit din munţii Rodnei) primeşte Someşul mic (eşit din munţii Bihorului, din unirea S. cald cu S. rece). Lungime apr. 400 k.

SOMEŞ. Judeţ, în N. Transilvaniei. E vechiul comitat Solnoc-Dobăca, şi a purtat numele acesta şi după unirea cu Rom., până la 1925. Vechiu centru românesc, din evul mediu. Străbătut de Someş. Dealuri, munţi, mine, — Multe urme preistorice, dace şi antice pe marginea de nord a colonizărei romane. Reşedinţa la Dej. — Suprafaţa 4147 k. p. Populatia (1930) : 220.500 loc.

SOMMER, Ioan. Reformat german, adus de Despot Vodă în Moldova la 1552, spre a conduce şcoala ce înfiinţase la Cotnari. A lăsat o biografie a lui Despot.

SOMOSCHES (magh. Somoskesz). Comună în Jud. Arad. In sec. 14-15 erea reşedinţa unor kneji şi voevozi români.

SORNON (Sornum). Localitate în Dacia (prin Romanaţi-Teleorman prob.), menţionată de Ptolomeu.

SOROCA. Oraş în Basarabia, pe Nistru. Cunoscut ca sat din sec. 15 ; târg din al 17. Scaunul ţinutului S., şi în vechime al Serdarului de Soroca ai cărui arcaşi ereau vestiţi în luptele cu Tătarii. — Populaţia actuală 14.000 loc.

www.dacoromanica.ro

CETATEA Sorocei, în marginea târgului, a fost ridicată de Ştefan Vodă la 1499 sau înainte, în spre Tătari (poate pe locul unui fort genovez) ; refăcută de zid de Petru Rareş la 1543. E un castel pătrat cu 4 turnuri, fără alte ziduri exterioare, şi cu şanţuri cu apă ; încă bine păstrat.

SOROCA, Judeţ în Basarabia. Ca şi Orhei şi Lăpuşna, e vechiu ţinut de margine al Ţării de jos a Mold., în drumul năvălirilor tătăreşti. — Suprafaţa 4330 k. p. Populaţia (930) : 315.000 loc. Reşedinţa la Soroca.

SOROCA (stânca). Aproape de S., pe Nistru, o peşteră adâncă, adăpost pe vremuri de invazii.

SOVEJA. Monastire din J. Putna, în Vrancea. Fondată la 1644 de Matei V. Basaraba al Ţ.-Român., în urma păcii făcută cu Vasile V. al Mold. Azi biserica satului.

SPAHII. Formau garda călare a Sultanului.

SPÂLNACA. In Jud. Alba. Aşezare protoistorică (numeroase obiecte din epoca de bronz).

SPANCIOC Spătarul. Partizan al lui Tomşa, tăiat împreună cu acesta de Regele Poloniei la Lvov, 1565.

SPANŢOV. Sat în J. Ilfov, la Dunăre, lângă Olteniţa. Resturi din cetatea antică Daphnae Constantiniana. — (v. **Daphne**).

SPATA (spada). Armă de tăere, sabie dreaptă.

SPĂTAR mare. Rang boeresc militar. In Ţara-Rom. apare în doc. sub Mircea pe la 1390 (demnitate împrumutată de la Bizanţ). Comandant general al oastei în Ţ.-Rom. şi în deosebi al călărimei. Avea sub ascultarea lui pe ceilalţi şefi militari (aga, căpitani mari, serdar). La ceremonii purta spada lângă Domn (la prânzuri de curte o purta spătarul 2-lea, iar de obicei al 3-lea spăt.). Erea ajutat de alţi spătari, (2-lea şi 3-lea), ca locotenenţi ai lui. In Divan erea al 4-lea boer ca rang. (La venitul spătarului m. contribuiau călăraşii, în „cruci" de 1-4 după avere, cu câte 1 leu şi provizii). — In Moldova, Sp. apare pe la 1434. Comanda oastea o avea acolo Vornicul apoi Hatmanul, căruia Sp. erea subordonat, având apoi

www.dacoromanica.ro

numai atribuția de ceremonial la Curte ; cu însemnătate mai mică ca în Ț.-Rom. (Câtva timp fusese și staroste de Cernăuți). In sec. 19 titlu devine onorific.

SPĂTAREI, ereau oamenii Vel-Spătarului ; și oastea lui de țară. (Ț.-R.).

SPĂTĂRIA. Sala de arme, sala tronului la Curtea domnească. Mai târziu (sec. 17) ereau două : cea mare și cea mică. — Spătăria se mai numea reședința și oficiul marelui spătar.

SPINEANU. Boerii dela Spineni ,în Mehedinți, din s. 16-17, au aceiași orig. cu cei dela Coțofeni. — Dumitrașco, clucer m. pe vremea lui Matei-Vodă, 1635.

ST. GHEORGHE (Sepsi-Szent György). Oraș în Transilvania ; pe Olt. Vechiu centru secuiesc. Reședința Jud. Trei-Scaune. Muzeu archeologic. Populația (930): 11.000 loc. — La S.-G. și împrejur resturi de așezări preistorice și dace (vase, obiecte div.)

ST. GHEORGHE, castelul. — (v. la **Giurgiu**).

ST. GHEORGHE. Schit în Jud. Buzău, la Nucul, în munți. Fondat la 1587 de Mihnea Voev.; reparat 1844 ; astăzi părăsit.

ST. ILIE. Comună lângă Suceava. — (v. **Sântilie**).

ST. LADISLAU. Castel din sec. 13 la Dunăre, în Banat (jud. Caraș), în fața cetăței Golumbacz. Ruine.

ST. NICOLAE, Monăstirea, de la București, fu numită mai târziu a lui Mihai-Vodă. — (v. **Mihai-Vodă**).

S-TA MARIA DE PIATRA. Sat în Huniedoara, pe Strei. Așezare dacă și romană. Resturi preistorice.

S-TA MARIA Orlea, la S. de Hațeg (Hun.) Una din cele mai vechii biserici din Ardeal, cu fresce de la sfârșitul sec. 13. — Urme romane.

S-TA TROIȚA (S-ta Treime). Monăstirea de la București, numită a lui Radu-Vodă.—(v. **Radu-Vodă**).

STAICO. Boer din Ț.-Rom., m. Logofăt între 1483-1507; cumnat lui Radu-Vodă, † 1507. — (v. **Băjești**).

STAMATI, Iacob. Mitropolit al Moldovei, 1792-1803; patriot. — Familie din Basarabia.

STAN. — Voevozi și boeri :

STAN. Fratele lui Mircea Voev. al Ț.-R. ; donator al monast. Snagov, 1414.

www.dacoromanica.ro

STAN. Vistiernic al Moldovei sub Alexandru cel Bun, 1409-33.

STAN. Ban al Craiovei între 1546-53. Erea nepot lui Mircea Ciobanul, fiul surorei acestuia, Boba.

STANA. — Doamne din Țara-Rom. și Mold. :

STANA. Soția (a cincea) a lui Alexandru cel bun al Mold. Pare a fi fost din Ț.-Rom.

STANA. Soție a lui Bogdan III al Moldovei și mama lui Ștefăniță Voev. † 1518 (mormânt în biserica din Rădăuți).

STANA. Doamna lui Ștefan cel tânăr al Mold., fiica lui Neagoe Basarab și a Despinei, † tânără, 1531.

STANA. Soția lui Petru dela Argeș (Radu Vodă Paisie), înainte de domnie (1520).

STANA. Fiica lui Mircea Vo. (ciobanul) ; soția lui Datco stolnicul, apoi a lui Ion dela Pitești, logofătul.

STANCA Doamna. Soția lui Mihai-Viteazul (1583); erea fiica lui Stan spătarul dela Voinigești și Krețulești. (Fusese întâi soție a lui Dumitru banul dela Vâlcănești). † 1603.

STANCA. Soția lui Aron Vv. al Mold. † în Transilvania.

STANCEȘTI. Sat în Prahova. Ruine de case boerești, pimnițe (sec. 16-17) ; ruine de biserică (sculpturi).

STANCIUL. — Mai mulți boeri mari din Ț.-Rom. :

STANCIUL, fiul lui Mănilă și nepot de fiu al lui Dan III Voev. Venit cu oaste de peste munți contra lui Vlad-Țepeș, fu prins și ucis de acesta, 1456.

STANCIUL al lui Vlad, sfetnic domnesc între 1431-56 ; mare vornic al lui Vladislav II. — Contimporan cu el erea alt boer **STANCIUL** Hornoi.

STANCIUL dela Glogova, însurat cu Ana sora lui Basarabia Țepeluș (1479).—Nepotul său de fiu **STANCIUL** al lui Benga, m. spătar. — (v. **Benga**).

STANCIU, mare vistier; fiul Tomei banul. Insoțitor al lui Laiot pretendentul la 1544, fu tăiat cu acesta de Radu Vodă Paisie (mormânt în bis. de la Verbila).

STANCIUL paharnicul mare. Comandantul Roșiilor sub Radu Șerban; la 1611 răsturnă din scaun pe Radu Mihnea.

www.dacoromanica.ro

STANCIUL. Boer din Moldova ; pârcălab al Cetății Albe între 1449-70.

STANEȘTI. Schit în J. Vâlcea, mai jos de Drăgășani. Fondațiune dintâi a lui Mogoș banul și fiului său Mogoș spătarul pe la 1480. Refăcut de zid de urmașul lor Giura logof. și Vilaia la 1536. In biserică mormântul lui Stroe Buzescu, din neamul lor, de la 1602 (piatră interesantă pusă de soția lui Sima).

STANEȘTI. In Vlașca. La 1595 Ian. 16, oastea lui Mihai sub Buzești, bătu pe Hanul Tătarilor.

STANEȘTI. Sat în Gorj. Biserica din 1732 de la Constantin Obedeanu.

STANEȘTI. Sat în J. Muscel, la munte. Ruine de clădiri pe Valea-Lupului.

STANILĂ. Mare vornic ; capul boerilor pribegi din Ț.-Rom. sub Mircea Ciobanul ; ucis de acesta, 1558.

STANILEȘTI. Sat în Fălciu, pe Prut. Exista la 1400. La 1711, bătălia între Ruși și Turci sub marele Vizir, în care Țarul Petru fu învins și aproape să fie prins.

STANIȘOARA. Monăstioară, pe Olt, în fața Coziei, în jud. Argeș. Din sec. 17.

STAR CHIOJD. Sat vechiu în Prahova, la munte. Movila Gorganu. La Podu-Cotorgii, gropi „de la Tătari“ (preistorice?) — Biserica de lemn din sec. 18.

STAREȚ (slavon: De la „stař“, bătrân). Superiorul unei monăstirii. Cu influența grecească, St. se numi „egumen“. — Superioara mon. de maici : starița.

STAROSTE. Căpetenie, șef, prezident (de la slav. „star“, bătrân) : starostele unei bresle (uneori în Mold. numit și vătaf).

STAROSTE erea în Mold. un dregător administrativ, introdus spre finele sec. 14 (împrumutat de la Poloni), cu atribuțiunile pârcălabului de mai târziu (ereau St. de Sepeniț, Hotin, Cernăuți, Putna) care îl înlocui apoi, rămânând cu acest titlu numai cei doi St. de margine, Cernăuți și Putna, până în sec. 18. — In sec. 15 se întrebuința și un nume și celalt. — (v. și **pârcălab**).

STATESCU, Eugen. Om politic liberal ; jurist (1838-1906).

www.dacoromanica.ro

STATUTUL ORGANIC. La 1864, 2 Mai, Cuza promulgă sub acest nume, o lege fundamentală (constituție) a României, în locul dispozițiunilor din Convenția de la Paris. Domnul dispunea de puteri mai mari ; corpul legiuitor se compunea din Cameră și Senat. S. O. a fost abrogat la 1866.

STAVNIC. Un schit, azi ruinat, la sud de Iași ; din prima jum. sec. 18.

STAVRINOS. Vistierul lui Mihai Vodă ; de origină grec. A scris „Vitejiile lui Mihai Voevod", poem în grecește (tipărit la Venezia 1668). După moartea Domnului, fu închis la Orăștie. Ucis la 1623 de Ștefan Tomșa în Moldova.

STÂLPU. Sat în jud. Buzău. La „movila cailor" s'au aflat olării preistorice.

STÂNJEN. Măsură de lungime. — (v. **măsuri**).

STEAG. Prin extindere de la numele steagului însemn militar, cetele de ostași adunați sub un steag, formau o împărțire sau unitate militară. Incă dela încep. sec. 15, oastea se împărțea pe steaguri (regimente), după cum ereau banierele în Apus.

STEAGURI. Din steagurile vechi ale Domnului și oastei, nu s'au păstrat decât puține. Două ale lui Ștefan al Moldovei, dăruite de el monast. Zograf de la Athos (1496), poartă chipul S-tului Gheorghe, cu inscripția de invocare (unul din aceste steaguri la muzăul militar din Buc.). — La muzăul din Dresda, un steag, atribuit lui Șerban-Vodă al Ț.-Rom., luat de Saxoni sub zidurile Vienei (1683). — La muz. din Belgrad al lui Mihnea din 1658.

STEEGE, Ludovic. Medic (Mold.) ; ministru al lui Cuza. (1813-72).

STEINVILLE, Stefan, comite de. Feldmareșal german ; guvernator militar, 1710-21, al Transilvaniei, de care depindea și administrația Olteniei, † 1721.

STELIAN, Toma. Jurist, om politic (1859-1925).

STEMA sau **ARMĂRIILE.** In Țara-Rom., din vea-14, de când avem cea mai veche reprezentare a ei, stema țării erea vulturul cu crucea în cioc. Pe moneda lui Vladislav I (1365) d'asupra helmului sau coifului,

www.dacoromanica.ro

se vede ca podoabă (cimier) acest vultur, emblema neamului său. Mai târziu, vulturul de pe scutul Domnilor poartă crucea și e însoțit în colțurile de sus, de soarele și luna ca atribute. Tocmai în sec. 19 apar scuturi heraldice cu reprezentarea fondului (albastru) a vulturului (natural) și a celorlalte figuri sau „mobile" (aur), așa cum au rămas până astăzi în pătrarul Ț.-Rom. din armăriile României. — O chestiune încă nelămurită, a pus în discuție specia pasărei heraldice : vultur sau corb. Fie reprezintarea imperfectă, fie o tradiție păstrată de scriitori, au făcut pe unii să creadă că e vorba de corb. In orice caz, desenurile mai moderne (s. 18-19) nu mai lăsau îndoială; iar reglementarea armelor țării din 1864 enunță vulturul. — Pe sigiliile vechilor Domni Basarabi, de la începutul s. 15 până la Brâncoveanu, figurează, de obicei ne cuprinsă într'un scut, și o altă emblemă : un copac sprijinit de fie-ce parte de sfinții Constantin și Elena. Ereau patronii țării sau ai neamului domnesc ? Aci nu e vorba de o stemă (armorii, blazon), ci de reprezentarea unor protectori religioși, sau de o reamintire imperială constantinopolitană în domnia românească, fiindcă mai apoi găsim împreună în pecetiile domnești și această figurație, și vulturul d'asupra ei. — Aceste embleme (câteva excepții în s. 17), sunt reprezintate în afară de orice principii heraldice, și variază de la o domnie la alta. — Stema Moldovei a rămas de asemenea, dela finele sec. 14, capul de bour cu steaua între coarne. — (v. și **Armele țării**).

STENARUM (Caput Stenarius). Stațiune pe limesul roman, la Boita de azi pe Olt (sau la Ocna), j. Sibiu.

STERCA SULUȚU. Familie din Ardeal ; de Cărpeniș (jud. Alba).—Alexandru Episcop 1850-5, apoi Mitropolit de Alba-Iulia-Făgăraș 1855 † 67.

STIBOR. Voevod al Transilvaniei. La 1396 veni în Ț.-Rom. pentru Mircea Voev., asediă în Cetatea Dâmboviței pe rivalul acestuia Vlad și-l luă prins.

ȘTIRBEI. Numele orașului Călărași, după întemeierea lui. — (v **Călărași**).

www.dacoromanica.ro

STIRBEY (Știrbei). Familia S este a vechilor boeri de la Isvor (J. Olt), cunoscută în Ţ.-Rom. din sec. 15 (v. și **Isvoranu**).—Dragomir de la I. erea stolnicul lui Vlad-Voev. la 1494. Badea postelnic în sec. 16. — Cernica dela Isvor mare vornic (1600), fondă mon. Cernica lângă București. Urmașii lui purtară numele de St.:—Radu S. dela Isvor, m. comis în s. 17, avu fii pe: Radu vel armaș, și pe Constantin, m. Ban în vremea lui Brâncoveanu. — Ilie S. consilier imper. în Oltenia, 1720. — Constantin, mare logofăt în s. 18. — Barbu, mare vornic, în al 19. — Principele Barbu S., Domn al Ţării-Român. 1848-56. In domnia lui, care se deosebi printr'o bună administrație, se reorganizară modern serviciile publice și miliția (n. 1799 † 1869). — Alexandru S., om politic (1836-95).

STÎRCEA. Familie boerească; din s. 15 în Moldova de sus și Bucovina. — Stârcea, mare stolnic 1515-22 și m. logofăt sub Bogdan și Ștefan cel tânăr. — Ion S., Pârcălab de Hotin la aceeași epocă. — Eugen baron S., om politic (1835-901).

STOENEȘTI-BADENI. Pe valea Dâmboviței, în J. Muscel. Urme de așezare preistorică. — Pe un platou din apropiere, s'a retras Mihai Vodă într'o tabără la 1595. — Tot pe Dâmbovița, mai jos, lângă Cetățeni, ruinele cetății lui „Negru Vodă" din s. 13. (v. **Cetățeni**, **Dâmbovița** și **Negru Vodă**).

STOENEȘTI. In J. Romanați. Rămășițe romane și urmele drumului de la Dunăre la Romula. Veche așezare dacă (ceramică, etc.).

STOENEȘTI. In Vlașca. Boerii dela St.: — Oprișan, ucis de Mihnea la 1658 (cântat de poezia populară) ; ruine din casele lui la Strâmba de jos.

STOICA. Boeri din Ţ.-Românească :

STOICA, fiul lui Dragomir, fiul voevodului Laiot (sau de Loviște) împreună cu Danciul și alți boeri, pribegi la Regele Ludovic, pe vremea lui Vladislav I, 1374.

STOICA Vistierul, boer de credință al lui Mihai Vodă ; sol la Praga împreună cu Mihalcea Banul 1600.

www.dacoromanica.ro

STOICA. Familie nob. din Maramureş. — Iosif, episcop ort. de Maram. 1700—11.

STOICESCU. Familie din Ploeşti şi Bucureşti. — Constantin S., om politic, fruntaş al part. liberal, jurist (1852-1911). — (v şi **medicina**).

STOLIREA (a face stol), erea adunarea unui corp de oaste în formaţie de luptă. Sinonim cu tocmirea.

STOLNIC mare. Demnitate boerească, aflată în ambele ţări la finele sec. 14 (1390). Avea sarcina mesei domneşti şi a oaspeţelor (latin : magister mensarum). La ceremonii gusta cel dintâi şi servea bucatele Domnului. Erea în rang cu marele Paharnic. Avea de ajutor pe stolnicul al 2-lea, pe şiufar, şi alţi stolnici şi vătafi. — In Moldova cu aceleaşi atribuţiuni. — In urmă (sec. 19), titlu onorific.

STOLNICEI. Slujbaşi ai marelui stolnic. Serveau mâncarea la masa Curţii, sub un vătaf.

STOLNICENI. In J. Vâlcea. Urme de zidării romane (vechiul Ruconium ?).

STOLNICI. In J. Argeş. Biserica satului din sec. 18, dela boerii Bălăceni.

STOLOJIAN. Familie din Oltenia (Gorj).

STOMA (Ad Stoma, „Stoma Peucii"). Oraş roman la S. de braţul St. Gheorghe al Dunării, la vărsarea Dunavăţului (Peuci) lângă Razelm. Urmele lui se mai văd între satele Caraebil şi Sarinasuf. Exista în sec. II (ziduri, monede, obiecte div.).

STOROJINEŢ. Orăşel în Bucovina ; reşedinţa jud. cu acest nume. Populaţia 8500 loc.

STOROJINEŢ. Judeţ actual, format în Bucovina dintr'o parte a vechiului ţinut al Cernăuţilor. Suprafaţa 2166 k. p. Populaţia 166.000 l. (930).

STOSS, Veit, dela Braşov, fiul lui S. V. dela Nürnberg, meşter pictor şi sculptor ; a lucrat şi la mon. dela Argeş (după 1510).

STRAINI. Coloniile sau străinii izolaţi cari s'au aşezat din toate timpurile printre Români, s'au bucurat de deplină libertate, nefăcându-se nici-o deosebire între ei şi localnici, fie că ereau negustori sau muncitori de pământ, fie că intrau în rândurile boe-

www.dacoromanica.ro

rimei sau la oaste. D'abia în sec. 18 statutul lor va fi supus la oarecari regule. In orașele unde se aflau colonii de străini, își aveau starostele, judeţul sau şoltuzul : aşa găsim, încă din sec. 14-15, organizaţi pe Saşi, Armeni, etc. — (Pentru străinii aşezaţi în Ţ.-Rom. şi Mold. v. **Albanezi, Armeni, Bulgari, Cumani, Evrei, Greci, Germani, Maghiari, Poloni, Ruşi, Ruteni, Secui, Saşi, Sârbi, Tătari, Turci, Ţigani**).

STRAJA. Se numeau în vechime ostașii de pază, sentinelele (paza dela poarta cetăţei, a Curţei domnești), — iar în răsboi detașamentul de avantgardă (întâia și a doua strajă), cercetașii (eclerori), și paza din 'napoi (arier-garda).

STRASBURGH, Paul. Ambasador al lui Gustav-Adolf al Suediei la sultanul Amurat în 1632, când trecu prin Ţara-Rom. A lăsat o prea interesantă descriere a petrecerii sale la Curtea lui Leon Vodă la Bucureşti.

STRATT. Familie b. din Moldova (ţinut. Bacău). — Ioan S., om politic (1836-1879).

STRATORNIC. Nume vechiu (secol. 15) al Postelnicului în Ţara-Român. In sfaturile domnești de atunci figurau, după ceilalţi boeri, de obicei doi stratornici.

STREHAIA. Târg în Mehedinţi, pe Motru. Altă tă (secolul 15) la S. erea curtea întărită și scaunul banilor de Mehedinţi, şi se pare şi al Craioveştilor. (Tradiţia locală spune că ruinele de acolo sunt ale palatului lui Pătraşcu V. şi loc de naştere a lui Mihai). Populaţia (30) : 9000 l. — La S. a fost câtva timp (sec. 14) și scaunul episcopiei de Severin, mutată apoi la Râmnic. O episcopie a mai fost înfiinţată acolo între 1673-88.

STREHAIA, Monastirea dela Str., desfiinţată, erea o fondaţiune a Basarabilor Craioveşti în sec. 15, rezidită de Matei Vodă la 1645. Zidurile de cetate refăcute de Brâncoveanu (1690) cu turnurile, în fiinţă. Uşile bisericei, frumos cioplite de meşterul Ghinea (s. 17). — Pe dealul Straja erea o cetăţue de pază.

STREI. Râu în Transilv. (Huniedoara), afluent din stânga al Mureşului.

www.dacoromanica.ro

STREI. Comună în J. Huniedoara. Biserica interesantă, de la începutul sec. 13. Formă arhaică; pardosită cu cărămizi romane. Fresce ale meșterului Ambrosî (sec. 13). E cea mai veche bis. rom. din Ardeal.

STREI SANGIORGIU. Sat în Huniedoara. Rămășițe preistorice și daco-romane. Biserica zidită la 1408 de Lațcu Kendreș (Cândea) castelan de Hațeg și Nistora.

STRĂJEȘTI din deal. In J. Romanați. Biserica dela Constantin Buzescu din 1818. — La S. DIN VALE, biserica dela strămoșul său Const. Buzescu și jup. Maria, din 1733.

STREMȚ. (Aldyod). Cetate (burg) din Transilvania (Jud. Alba), concedată la 1508 de Regele Matei lui Radu Voev. al Ț.-Rom., ficei sale Anca și fratelui său Vlad. La 1517 fu din nou cedat lui Basaraba Neagoe, iar după 1521 Banului Pârvu.

STRIHAREȚ. Schit lângă Slatina, J. Olt. Zidit la 1672 de mitropolitul Varlaam.

STRAMBA. In J. Gorj, la munte. Schit ruinat, fonfondat la 1603 de Stoichiță Rîioșanul și jup. Dochia, în locul altui din sec. 15 (pomenit la 1520), ca metoc al Govorei.

STRAMBEANU. Familie boerească din Oltenia, dela Strâmba (Gorj) ; în doc. din sec. 16. — Constantin, Consilier imper. în Oltenia, 1719 († 1760).

STRAMBU. Numirea veche a monăstirei dela Găiseni (J. Dâmbovița) din sec. 16. Ctitorie a familiei Florescu. — (v. și **Găiseni**).

STROE. Boer din Ț.-Rom., m. Ban. Pribeag la domnia lui Radu Vodă (Paisie), veni în țară cu pretendentul Basarab Laiotă; învinși, fură tăiați de Radu V. la 1544, Oct.

STROESCUL. Familie boer. din Moldova (Basarabia) ; cunoscută sec. 17.

STROEȘTI. Sat în J. Baia. Biserica, după tradiția locală, ar fi fost făcută de Ștefan Vodă.

STROICI. Neam boeresc din Moldova, cunoscut în istorie din sec. 15. — Stroici mare Logofăt al lui Despot, 1562. — Lupu (Luca), mare Logofăt al Moldovei

www.dacoromanica.ro

între 1580-1607, partizan al Poloniei; cărturar, boer de frunte. Zidi biserica dela Dragomirna. — Simion, m. Vistiernic dela 1597-1607. — Vasile S., Logofăt, fu ucis de Ștefan Tomșa după înfrângerea Movileștilor la 1612.

STRUGALEA. O veche monăstire din Ț.-Rom., în sec. 14-15, cărei Mircea Voev. (poate fondatorul ei), îi făcu danii și scutiri la 1399. Dispărută de mult.

STRUNGA. Sat în j. Roman. Localitate balneară.

STRYKOWSKI, Matei. Cronicar polon, călător prin țările noastre la 1574-5, dela care au rămas informațiuni curioase și interesante.

STURDZA. Familie din Moldova, aflată printre boerii țării la început. sec. 15: — strămoșul ei Balița trăia sub Alexandru cel Bun. — Sturza, Pârcălab de Hotin, apoi Hatman; în fruntea boerilor contra lui Lăpușneanu, 1551. — Dumitru S. mare vornic, și fratele său Bărboi, uciși de Ștefan Tomșa la 1615. — Matei, mare vistiernic 1650. — Teodor, mare Spătar al cumnatului său Ghika V., în Ț.-Rom., 1672. — Ilie, mare paharnic, fu ales Domn la 1671, dar nu primi scaunul. — Sandu, M. Vist. și Logofăt în sec. 18. — Ion Sandu, Domn al Moldovei 1822-28, cerut de țară, începu domnia națională, înlocuită cu ocupația rusească.—Princ. Mihai (1795-1885), Domn al Moldovei 1834-49. Deși arbitrară în unele privințe, domnia lui realiză progrese însemnate. — Grigore, fiul său, om politic, învățat (1822-1903). — Vasile, om politic, Caimacam al Mold. la 1858 (1810-1882). — Dimitrie (1833-1914), om de Stat, liberal; scriitor, istoric.

SUBAȘ, (subașa). Slujbaș turcesc. Se zicea uneori astfel capilor de sate, administratori (s. 18, Ț.-R.).

SUB-CETATE. Sat în Huniedoara, lângă Hațeg. Pe dealul Orlea ruinele unui turn medieval refăcut din rămășițe romane. („Turnul lui Vece").

SUCEAG. Sat în J. Cluj. Resturi romane, probabil din stațiunea Macedonica.

SUCEAVA. Râu din Moldova, afluent al Siretului. Ese din muntele Lucina din Bucovina, intră în Siret la Liteni. Lungime apr. 140 k. Afluent: Sucevița.

www.dacoromanica.ro

SUCEAVA, CETATEA. Ridicată în sec. 14 (la 1388 erea cetatea lui Petru Mușat Domn Moldovei) pe o înălțime dominând valea S., a rămas până la urmă cea mai însemnată a M. Ștefan cel mare o prefăcu în forma actuală, cu ziduri puternice, și fu întărită în mai multe rânduri, ultima dată de Eremia Movilă (1596). — Cel mai vechiu Portar (pârcălab) al ei cunoscut e din 1442. Impresurată de Mahomed II-lea la 1476. Luată de Soliman II, 1538. La 1563, Despot fu asediat de Tomșa. Părăsită de Lăpușneanu, 1565. Gheorghe Ștefan asediă la 1653 pe Timuș Cazacul. Cetatea fu stricată de Dumitrașcu V. la 1675. In secol. 18 erea risipită. Ruinele permit astăzi reconstruirea planului ei. Un șanț adânc și râpe la N., apoi ziduri tari închideau prima împrejmuire. Castelul e de forma pătrată, întărit cu 7 turnuri ; al doilea rând de ziduri cuprindea curtea interioară cu locuințele și magaziile. Partea de N. cu casele domnești ale lui Ștefan, e surpată de mult ; la E. sunt apartamentele ocupate de Domni mai târziu și paraclisul, ruinate. — Sub Despot, și mai târziu sub Dabija în cetate erea și o monetărie. — (Lângă oraș spre apus, în partea opusă cetății, a rămas zidăria unui turn în legătură cu ea, numit „cetatea dela Apus").

SUCEAVA. ORAȘUL. Pe valea Sucevei. Erea scaunul Moldovei din vremea lui Petru Mușat (1375), care ridică cetatea, lângă târgul ce exista din'nainte. A fost reședință până la 1560. — Biserica Mirăuților, domnească, zidită de Petru Voev. pela 1380, refăcută pe la încep. sec. 17 ; reconstruită 1899 ; — Mon. Sf. Gheorghe (mitropolia) dela încep. sec. 15, refăcută de Ștefăniță Vo. 1514. Pridvor dela Mitrop. Mitrofan. Loc de pelerinagiu : moaștele Sf. Ioan cel nou. Un paraclis din 1627. — Bis. Sf. Dumitru e din 1475, dela Ștefan V., refăcută la 1534 de Petru Rareș, cu un turn dela Lăpușneanu. — Voscrisenia (azi a Rutenilor) e dela Doamna Elena, 1551. S-ta Cruce din 1512 ; Sf. Nicolae din 1611 ; Sf. Ioan, paraclisul Curții, dela Vasile Lupu 1643. Hagigadar, a Armenilor, e dela încep. sec. 16. — Din vechia Curte dom-

www.dacoromanica.ro

nească n'a rămas nimic (urme dela olanele pentru apă). — Lângă oraş, mon. Zamca şi mai jos Sf. Ilie (v. acestea). — La „dealul tătăresc", s'a aflat ceramică protoistorică. — Populaţia (930): 17.000 loc.

SUCEAVA. JUDEŢE. Ţinut vechiu dela munte, altă dată cel mai întins al Moldovei, coprinzând parte din J. Neamţ şi cea mai mare parte a Bucovinei actuale; redus mult la 1775 prin cedarea unei părţi din el Austriei. Leagănul domniei Moldovei. La 1920, micşorat cu partea dela munte, în profitul jud. Neamţ, i se dete numele de „Fălticeni" după oraşul de reşedinţă; iar dela 1929 fu schimbat în cel de BAIA. (v. **Baia**). — Numele de Suceava a rămas, după 1918, unui judeţ mai mic, format în Bucovina, şi vecin cu cel de mai sus, cu reşedinţa în oraşul Suceava. Suprafaţa 986 k. p. Populaţia (1930) : 121.000 locuitori.

SUCEVIŢA. Monăstire în J. Rădăuţi (Bucovina), pe valea Suc. Fondată la 1583 de Eremia Moghilă şi neamul lui. Biserică frumoasă şi bine păstrată. Fresce măestrite pe pereţii din afară. Inăuntru mormintele lui Eremia şi Simeon Voev. Aiere şi acoperăminte de mormânt admirabil brodate (s. 14-17) ; obiecte de preţ, manuscripte, etc. în muzăul monăst. — Zidurile de apărare şi turnurile, contemporane cu biserica, în bună stare.

SUCIDAVA. Cetate romană, din care au rămas ruine la Celei, pe Dunăre (J. Romanaţi). Inainte erea aşezare dacă. Castelul roman se afla la capul drumului spre Romula. Constantin cel mare făcuse acolo un pod de lemn, între Sucidava şi Oescus de pe malul drept al Dunărei, la an. 328. — (v. **Celei** şi **Malva**).

SUCIDAVA. Aşezare getică lângă Dunăre (Dobrogea), între Silistra şi Oltina actuale.

SULGER. Boerie. — (v. **sluger**).

SULINA. Orăşel, pe Mare, la gurile Dunărei. Menţionat ca schelă bizantină la 950, genoveză 1318. Pe la 1850 erea încă un sat de pescari, şi se desvoltă de atunci. Port la vărsarea în Mare a braţului S. Luat dela Turci şi Ruşi la 1813; după tratat. de la Akkerman

www.dacoromanica.ro

înapoiat Turciei; la 1878 al României. Populația (930): 6000 loc.

SULIȚA. Arma de împuns, lance. Sulița călărimei din țările rom. erea în general mai scurtă și mai ușoară ca în Apus. — Sulița lungă cu cârlig, a pedestrașilor, se numea fuștă. — Sulițaș erea ošteanul purtător de suliță.

SULTANA. In J. Ilfov, pe Mostiște (odaia Vlădichii). Urme de așezare preistorică și protoistorică getă (ceramică interesantă, felurite unelte).

SULZER, Franz-Iosef. Legist austriac, adus la București de Alex. Ypsilanti. A tipărit la 1781 o „Geschichte der Transalpinische Daciens".

SUNCIUȘ. Sat în J. Bihor; cunoscut din sec. 13. Ruinele unui castel „Tündervár", poate din sec. 11.

SUPPLEX LIBELLUS. Intâmpinarea sau petițiunea adresată la 1791 Impăratului Leopold II, prin episcopii Bob și Gherasim Adamovici, în numele Rom. din Ardeal, cerând îmbunătățirea stărei și obținerea drepturilor politice de cari erau lipsiți, e cunoscută sub numele de „Supplex libellus Valachorum".

SURA, Licinius. General roman și prieten al lui Traian. Comandant în expediția dacică.

SURANEȘTI. Sat în ținut. Vaslui; exista din secolul 14.

SURDUC. Un schit de odinioară (după tradiție al lui Nicodim), în defileul Jiului, J. Gorj.

SURDUCU mare. Sat în J. Caraș. Rămășițele dintr'un castru roman.

SURGUCIU. Cuca sau calpacul vechilor Domni, avea o podoabă de pene de struț sau egretă cu pietre scumpe, numită surguciu.

SURET. Copie după un act sau document (Moldova).

SURLĂ. Fluer cu sunet ascuțit, în vechea oaste a țării. Cel ce „zicea" din s. se numea surlar.

SURLA. Locuință primitivă, colibă conică de lemn sau arbori, rezemați la vârf și acoperită cu frunziș și crengi. In sec. 18 se mai aflau sate întregi din astfel de surle, față de cari bordeiul era un progres.

www.dacoromanica.ro

SURPATELE. In J. Vâlcea, pe valea Otăsăului, monăstire de călugăriţe, risipită. Fondată (bis. de lemn) de boerii Buzeşti în sec. 16; refăcută de Maria Doamna lui Brâncoveanu la 1706.

SURUGIU. Conducător, vizitiu al căruţei de poştă (poştalion); purta un costum oltenesc bogat înflorit. Sec. 18-19 în Ţ.-Rom. (cuv. turc.).

SUSAGUS. Căpetenie a Geţilor: pe vremea lui Domiţian făcu din spre Dobrogea o incursiune în Moesia.

SUSANA. Monăstire de călugăriţe în Prahova la munte, pe valea Teleajenului. Fondată la 1740 de stariţa Suzana Arsicu. Biserica refăcută din piatră la 1840.

SUSENI (Felsö-Ujfalu). Sat în J. Mureş. Aşezare dacă străveche (obiecte şi podoabe interesante de bronz, din sec. 9 a. Cr.).

SUTAŞ. Oficer subaltern în vechime, cap a o sută de oameni. In sec. 17-18 s'a numit şi iuzbaşa şi bulucbaşa.

SUŢEŞTI. Sat în J. Brăila, pe Buzău. Aşezare protoistorică (ep. de fier).

SUTZU. Familie originară din Constantinopol, în ţările rom. din sec. 18 : Constantin Draco Sutzo, Capukahaia şi Logofăt în Ţ.-R. 1725. — Din urmaşii lui au domnit: — Mihai S. „Draco" (1730 † 1802) Domn în Ţ.-Rom. 1783-86, 1791-93, 1802-3; în Moldova 1793-5. — Alexandru S. Domn în Mold. 1801; în Ţara-Rom. 1802, 1806 şi 1812-21 ; adversar al Eteriei (1758 † 1821). —Mihail II (1784 † 1864), Domn în Moldova 1819-21.— O ramură a familiei în Ţara-Rom., o alta în Mold. — Nicolae S., din Mold. m. Logof., om politic (1799 † 1871) — Mihail, din Ţ.-R., istoric, numismat (1841-1933).

SYLVA BLACORUM. „Codrul Românilor şi al Bisenilor" de care vorbesc documentele ung. din sec. 13, erea ţinutul muntos şi cu păduri din dreapta Oltului, la Sud de Sibiu, între Olt-Lovişte-Haţeg (Strei), spre Mureş, care în sec. 14 corespundea cu Amlaşul stăpânit de Domnii români.

www.dacoromanica.ro

SZAMOS - UJVAR. Numele maghiar al orașului Gherla.

SZEKELY, Moise, de Szemenfalva. Comite al Secuilor; partizan devotat al lui Sigismund Batori. Câtva timp general al lui Mihai în Ardeal, trecu apoi cu vrăjmașii lui (1600). Principe al Transilv. 1603, Sz. se luptă cu Imperialii și cu Radu Vodă al Ț.-R. și căzu în bătălia cu acesta lângă Brașov, 1603.

SZEKELY, Mihail. Căpitan al cetăței Satmar, numit de Rudolf II comisar imp. în Ardeal, pe lângă Mihai Vo., împreună cu Ungnad (1600).

SZEKELY-UDVARHELY. Numele maghiar al orașului Odorhei.

SZELESTEI, Ioan. Căpitan al lui Mihai Vodă ; maghiar. Prins și ucis de oamenii lui Csaky (1600).

SZENT-LELEK. Castel în ținutul Secuilor, la Sânzieni de azi (Trei Scaune). Câtva timp după 1530, în stăpânirea lui Petru Vodă al Moldovei. Exista la începutul sec. 13.

SZILAGY. Comitat ung. la nordul Transilvaniei, județul de astăzi Sălaj.

SZILAGY, de Horogzeg, Mihail, comite de Bistrița la moartea cumnatului său Ion Huniad. Voevod al Transilvaniei 1460-2.

Ș

ȘABA. Schit în J. Soroca ; risipit, apoi reînființat la 1770.

ȘARANGA (Coca). Sat în J. Buzău. Pe dealul Gruia ruinele „cetății lui Negru Vodă“, olărie, resturi de arme. După tradiția locală, Negru Vodă a mai avut o cetate la Maxen, pe apa Negreasca.

ȘARPE (Șerpe). Familie de boeri din Mold. (țin. Dorohoi), în sec 16. — Cosma S. mare Postelnic 1501-23, apoi pribeag în Polonia.

ȘARPELE. Deal la Viișoara, J. Olt. Măgură cu oseminte și div. obiecte.

www.dacoromanica.ro

ŞAVANEA. Imbrăcăminte veche a boerilor (s. 18), o mantie scurtă turcească.

ŞCOLI. In vechime, pe lângă monăstiri. episcopii, biserici, ereau şcoli pentru formarea de clerici, scriitori sau grămătici, şi pentru cei ce voiau să înveţe „carte". Cu învăţătură rudimentară, slavonă sau românească, aceste şcoli ajungeau nevoilor culturale de atunci. Unii boeri sau feciori de Domn învăţau la şcoli din afară (Transilvania, Polonia, de obicei). De şcoli mai înalte, cu dascăli aleşi, avem cunoştinţă d'abia în sec. 17. Aşa, în Ţara-Rom. Matei Vodă înfiinţă şcoala dela Târgovişte (1640). Sub Şerban Vodă (1685) se fondă la Bucureşti o „Academie" grecească la mon. S-tu Sava, pe care Brâncoveanu o mări, aducând dascăli greci renumiţi, cari profesară până în sec. 19. In Moldova, Despot Vodă înfiinţase la Cotnari (1512) o şcoală apuseană, condusă de Sommer, dar care pieri cu el. Lui Vasile Lupu se datoreşte şcoala de la Trei Sfetite (1641), cu tendinţă slavonă, apoi grecizată. Grigore Ghika făcu la 1788 o altă „academie" la Mitropolie în Iaşi. Şcoli elementare existau în sec. 18 în fiecare ţinut în Mold. Alexandru Ipsilanti în Ţ.-Rom. (1776) şi Const. Moruzi în Mold. (1803) reglementară şcolile. — La 1817, Gheorghe Lazăr începe cea d'ântâi şcoală românească la Sf. Sava în Bucureşti (fondată ca şcoală grecească de Ipsilanti la 1778), apoi numită „Colegiul naţional S. S.". — La 1820, Mitrop. Veniamin deschise seminarul român cu Gh. Asaki, care stărui pentru fondarea „Academiei Mihăilene" de către Mihai Sturdza (1835). — Regulam. organic înfiinţă Eforia Şcoalelor, cari ereau de 3 grade (primare, secundare şi complimentare sau speciale). La 1843 ereau în Ţ.-Rom. 2107 şcoli primare comunale. Progresiv şcolile se înmulţiră şi se creară şcoli înalte în timpul lui Cuza şi Carol I. Invăţământul primar fu decretat obligator şi gratuit prin legea instr. publice 1864. Universitatea din Bucureşti a fost înfiinţată la 1864; cea din Iaşi la 1860.

ŞEICA mică. In Jud. Târnava mare. Resturi din vremea Gepizilor (podoabe preţioase, sec. 5).

www.dacoromanica.ro

ŞELIMBERG (Schellenberg). Sat în Transilv. lângă Sibiu. — La 1599, Oct. 28 Mihai-Vodă înfrânse pe Pr. Andrei Bathori.

ŞEMLACU mic. Com. în Timiş-Torontal. O mănăstire („M. Săraca"), probabil din sec. 15, desfiinţată în al 18-lea. Biserica refăcută la 1740.

ŞENDREA. Neam boer. din Mold. în sec. 14-16. — Un boer Şendre la 1395. — Şendrea, Portarul de Suseava, cumnat al lui Ştefan Vodă, pieri în bătălia de lângă Focşani, cu Basaraba al Ţ.-Rom., la 1475.

ŞENDRENI. Sat în Covurlui. Urme de aşezare getoromană (olărie, urme, altar votiv, etc.) — (v. şi **Gherghina, Barbosi**).

ŞENDREŞTI. Un sat desfiinţat lângă Hurueşti, J. Tecuci. Biserica din 1707 a familiei Balş.

ŞEPTELICI. Familie din Mold., cunosc. din sec. 15. — Un boer Şeptelici fu tăiat de Petru Rareş la 1543. — Cosma S. Ghenghe, jicnicer de Suceava, sol în Polonia, 1545. — Şeptilici Hatmanul, boer al lui Gaspar Graziani, împreună cu Goia ucid pe Domn la 1621 ; la rândul lui fu tăiat de Alexandru Voev.

ŞERBAN VODĂ, Domn al Ţ.-R. — (v. **Cantacuzino**).

ŞERBAN Banul. Boer însemnat din sec. 16 ; mare Vornic 1531-5 apoi m. Ban al Craiovei sub Radu Vodă, 1535-39. La 1539 se ridică contra Domnului, care se întoarse în scaun cu ajutorul Turcilor iar Ş. se refugiă în Ardeal. Insurat cu Marga din Craioveşti, erea strămoşul lui Radu Vodă Şerban.

ŞERBAN. Mare Postelnic în Ţ.-Rom., în sec. 16, nepot de fiică precedentului. Boer dela Coiani ; tatăl lui Radu Şerban Basarab V. — (v. **Coiani**).

ŞERBAN diaconul. Zugrav de biserică şi icoane, în sec. 18, dela Câmpulung.

ŞERBĂNEŞTI. Schit părăsit în Vâlcea ; fondat la 1740 de Matei Morunglavu.

ŞERBĂNEŞTI-Domneşti. Sat în jud. Olt. Moşia lui Radu Şerban la 1600. — Biserică din 1747 dela jup. Safta Kretzuleasca.

ŞERBĂNEŞTI. In jud. Dorohoi. Biserica din 1788 de la Ion Stîrcea.

www.dacoromanica.ro

ȘERBEȘTI. Sat în jud. Neamtzu. — Biserică zidită de Vasile-Vodă Lupul la 1636.

ȘERBOTEȘTI. Sat în Vaslui ; apare în docum. dela finele sec. 14.

ȘERBI, ȘERBIE. In Ț.-Rom. și în Mold. șerbia feodală a existat ca și în Apus, cu oarecari deosebiri. Șerbul se numea „rumân“ în Ț.-Rom., „vecin“ în Moldova. Starea de serbie a țăranilor neliberi erea „rumânia“ sau „vecinia“. (v. **rumân**). — In Transilvania, ca în restul Ungariei, ș. erea „iobag“ (de unde „iobăgia“).

ȘERPĂTEȘTI. Localitate în jud. Vlașca. — La 1559 Oct., boerii pribegi fură învinși de Doamna Kiajna și Petru Voev. — La 1595, Ian., bătălie victorioasă a lui Mihai-Vodă cu Turcii și Tătarii.

ȘERPILOR, INSULA. In Marea Neagră, în fața gurilor Dunării, la 45 k. de Sulina. Vechea LEUKI (insula albă, numită așa din cauza mulțimei păsărilor de mare) și uneori ACHILEIA, fiind consacrată de Heleni lui Achille, din al cărui templu, construcție ciclopeiană, au rămas numai pietre. Ruinele acestui templu existau încă la 1817 (la 1841 Rușii au făcut cercetări arheologice : inscripții grece, fragm. de statui, coloane, monede, etc.). Numele de I. Ș. e modern și vine dela mulțimea șerpilor aflați acolo. — Suprafața 17 ha. (La Turci : FIDONISI sau Jilan-Adassi și Hina-Adassi ; Rușii o numesc : Zminios ostrov).

ȘESURI (Costeștii vechi). — Sat în jud. Bacău. Biserica din sec. 17.

ȘETRAR mare. Slujbă boerească veche. Ș. m. avea în sarcină corturile domnești și întocmirea taberei în vreme de răsboi (șeful cartierelor). Mai mulți șetrari ajutau pe cel mare. — Cu timpul rămase un rang secundar (sec. 18) și simplu titlu onorific. — In Mold. avea și supravegherea tunurilor. (De la șatră, cort).

ȘETRĂREI erau slujitori și oameni ai m. șetrar.

ȘIAGUNA, Andrei, baron. Mitropolit român ortod. al Transilvaniei, episcop, apoi arhiepiscop 1848-73. Unul din cei mai luminați apărători ai drepturlor Românilor și sprijinitor al culturei (1809-1873).

www.dacoromanica.ro

ȘIMAND. Comună mare în jud. Arad. Figurează în acte din sec. 14.

ȘIMIAN. Ostrov al Dunărei, în dreptul sat. Ș., jud Mehedinți. Așezare veche preistorică. Antichități dace (arme) și romane.

ȘIMLEU (Șimleul Silvaniei ; magh. Szilágy-Somlyô). Orășel în Trans., jud. Sălaj, pe Crasna. Cetatea lui Ștefan Bathori din sec. 16. Monăstirea Minoriților din 1532. Altădată scaun al comitat. Crasna. (Populația 7500 loc.). — Pe dealul Măgura resturi romane și din vremea Gepizilor, sec. 5 (tesaur de podoabe de aur, la muz. din Viena și Pesta).

ȘINCA veche. Comună în Făgăraș. In sec. 18 ereau acolo două schituri, arse la 1761.

ȘINCAI, Gheorghe, dela Șinca (în Făgăraș). Istoric. A scris prețioasa „Cronica Românilor" de la an. 86 până la 1739 (1754-1816). –

ȘIPENIȚ. (Șipinți, Sepenic). Ținut între Prut și Nistru ; la N. Bucovinei act. (jud. Cernăuți și parte din Hotin). In sec. 14 erea stăpânit de Voevozi români, vasali Poloniei, din cari sunt cunoscuți : Ștefan, la 1350, apoi fiul său Petru. La 1394 Regele Poloniei concedă acest ținut lui Ștefan I Voev., Mold., urmașul lor, și de atunci țara Ș. face parte din a Moldovei. O întărire de stăpânire a Sep. împreună cu Sniatin, fu făcută de Rege lui Ștefan II la 1433. Câtva timp apoi, ținutul fu cârmuit de un staroste. — In Bucov. numele e păstrat de satul Ș. la apus de Cernăuți, dela care îi venea numele.

ȘIPOTE. In jud. Iași. Biserica veche a satului erea din 1507 de la Luca Arbore - pârcălabul, pe lângă curțile lui de acolo. Cea actuală e dela 1780. — O fântână „a lui Ștefan-Vodă", se pare tot dela Arbore.

ȘIRIA. (Magh. : Világos). Târg din jud. Arad. Localitate cunoscută din sec. 11 ; comună la 1330. La 1196, Regele Bela al Ung. a fondat acolo o monăstire. Ruinele cetății Világos. (Populație 6500 loc.). — La 1849, la Ș. armata lui Görgey se predă Rușilor, punându-se capăt revoluției maghiare.

ȘIRINEASA. In jud. Vâlcea. Schit, metoc al Hore-

www.dacoromanica.ro

zului, fondat de Const. Brâncoveanu și Doamna Maria la 1694.

ȘITOAIA. In jud. Dolj. Biserica satului din sec. 18 dela medelnicer D. Socoteanu.

ȘMIG. In jud. Târnava-mică. Așezare protoistorică (obiecte div., ornamente de bronz și aur).

ȘOCARICIU și Oltina. Sat în jud. Ialomița. Cetate de pământ: tradiția unui „oraș tătăresc" (roman). Urmele unui pod roman, între Borcea și Dunăre, lângă Surcica. Movile.

ȘOIMAR. Cel ce învăța și purta șoimii pentru vânătoare, în vechime.

ȘOIMĂREȘTI. Sat în jud. Baia, pe Moldova. Biserică de lemn din 1762.

ȘOLDAN. Neam de boeri din Mold., sec. 15-17 (ținut. Sucevei). — Petru Șoldan, la 1410. — Petrașcu Ș., mare Logofăt al M., 1610. — Fiul său Dumitrașcu, mare Vornic.

ȘOLDĂNEȘTI. In J. Baia lângă Fălticeni; sat vechi al boerilor Șoldan. Biserica din 1798 dela Andrei Bașotă. — Târgu ȘOLDĂNEȘTI. (v. **Fălticeni**).

ȘOLTUZ. In Moldova, capul sfatului unui târg, ales de ceilalți pârgari. (Dela german. „Schultheiss"). — (v. și **pârgar**).

ȘOMĂNEȘTI. In jud. Gorj. Biserica din 1727, dela Dionisie Bălăcescu egumenul.

ȘOMARTIN (Martinsberg). Sat în jud. Târnava-mare. Obiecte numeroase din epoca de bronz.

ȘOMUZU mare. Gârlă în jud. Baia, afluent al Siretului. Pe dealurile de pe valea ei, mai multe așezări preistorice. — Șomuzu MIC formează o vale paralelă la nord. De asemenea, așezări neolitice.

ȘONȚU. Familie din Focșani.— Gheorghe S., maior, com. de batal., căzut în Aug. 1877 pe reduta Griviții.

ȘOPÂRLIȚA. Sat în jud. Romanați. Resturi romane. Troianul sau Brazda lui Novac. Movile. — Ruinele unei biserici din sec. 17.

ȘTEFAN. Voevod român de Șipeniț pe la 1350. —Fii săi, Petru și ȘTEFAN, devotat Polonilor, ereau în luptă pentru domnie, la 1359. — (v. **Petru și Șipeniț**).

www.dacoromanica.ro

ȘTEFAN. — Domni ai Moldovei :

ȘTEFAN I. Domn M., 1393-99. Ocupă scaunul răsturnând pe Roman, vărul sau fratele său. Inrudit cu Vladislav al Poloniei. La 1396 Ungurii intrând în Mold. Șt. îi bătu la Hintău. † la 1399 în luptă cu Tătarii, în Podolia.

ȘTEFAN II. Fiul lui Alexandru cel bun și a Stanei. Domn dela 1434-43 (în partea de jos a Țării-M.), împreună cu fratele său Ilie pe care, după moartea Regelui Vladislav al Pol., îl orbi, ocupând singur tronul până la 1447, când fu răsturnat și tăiat de Roman.

ȘTEFAN III CEL MARE. Domn al Mold. 1457-1504. Fiu al lui Bogdan II. Răsturnă pe Petru Aron, ajutat de Vlad-Țepeș. La 1461 luă Kilia de la Radu V. al Ț.-Rom. Matei Corvin venind contra lui, fu înfrânt la Baia (1467) ; mai apoi împăcați, Ștefan primi dela el Ciceiul și Cet. de baltă din Ardeal. La 1470 învinse pe Tătari la Nistru. La 1471 respinse pe Radu V. al Ț.-R. la Soci ; apoi din nou în răsboi cu el, îl bătu și intră în cet. București (1473). La Racovăț, Ian. 1475, într'o bătălie eroică înfrânse oastea lui Soliman-Pașa, trimes de Sultan. Spre pedeapsă, Mahomed II însuși veni în Mold. la 1476 și îl sdrobi la Valea-Albă. Victorios contra lui Basaraba Țepeluș la Râmna (1481); alipi Moldovei ținutul Putnei (82).— La 1484 pierde Cetatea-Albă și Kilia, luate de Turci, cu cari urmară lupte. Incheiând pace cu ei, consimți plata unui tribut (1491).—Ion Albert al Poloniei încercând să ocupe Mold. prin înșelăciune la 1497, Ștefan îl înfrânse la Cosmin ; și anul următor pustii Galiția. La 1501 ocupă Pocuția. — Viteaz și îndemânatic în politică, Ștefan organiză cârmuirea, oastea, refăcu cetățile, clădi numeroase biserici și, ținând piept Turcilor și tutulor vrăjmașilor, ridică Moldova la apogeul ei. E cel mai mare domn al Românilor. † 2 Iulie 1504. — (Soțiile lui : v. la Maria, Marușca, Evdochia).

ȘTEFAN IV, cel tânăr. Domn 1517-27. Fiul lui Bogdan III, începu domnia sub regența lui Arbore. Acesta făcu alianță cu Polonii și respinse pe Tătari. Certat cu Regele Sigismund al Pol., ucise pe Arbore

www.dacoromanica.ro

cu fiii lui și alți boeri devotați acestuia (n 1506). † la 14 Ian. 1527, se zice otrăvit. — Doamna lui erea Stana, fiica lui Neagoe Basaraba.

ȘTEFAN V, poreclit Lăcustă. Domn 1538-40. Pus de Sultan în locul lui Rareș, fu ucis de boeri la Suceava. Erea fiu al lui Alexandru, fiul lui Ștefan cel mare.

ȘTEFAN VI. Fiul lui Petru Rareș. Domni fără glorie 1551-2, și fu ucis și el de boeri.

ȘTEFAN VII Tomșa. Domn 1563-4. — (v. **Tomșa**).

ȘTEFAN VIII Răsvan. Domn 1595. (v. **Răsvan**).

ȘTEFAN IX Tomșa. Domnul Mold. 1611-18 și 1621-3. — (v. **Tomșa**).

ȘTEFAN X (Ștefăniță), fiul lui Vasile Lupul. — (v. **Lupu**).

ȘTEFAN XI Petriceicu. Domn 1672-74. — (v. **Petriceicu**).

— Domni în Țara-Românească :

ȘTEFAN (Bogdan), poreclit Surdul ; Domn 1591-2. Fiu natural al lui Ion Vodă al Mold., fu numit de Turci în locul lui Radu al Mircii.

ȘTEFAN Cantacuzino, Domn 1714-16. (v. **Cantacuzino**). — ȘTEFAN Racoviță, 1764-5. (v. **Racoviță**).

— Pretendenți ; feciori de Domn :

ȘTEFAN. Fiul lui Petru Vodă (Schiopul). Numit Domn de Turci la 1589 în M.; tatăl său urmă să domnească. † în pribegie. (1584-1602).

ȘTEFAN (DUMITRAȘCU). Fiu presupus al lui Petru V. Cercel. Pretendent la scaunul Ț.-Rom. în 1604. Refugiat la Timișoara. (Poreclit „porodicul“ sau „proticul“).

ȘTEFAN BOGDAN. Pretend. la început. sec. 17. Fiu al lui Iancu Sasul fost Domn al Mold. Pribeag în Ungaria.

ȘTEFAN. Un fiu al lui Ion Vodă al Mold. Pretendent la domnie spre finele sec. 16.

ȘTEFAN (Stepan). Boer din Ț.-Rom., probabil din neamul Craioveștilor. Mare Ban al Cr. Ginere al lui Mircea Vodă Ciobanul. Ziditor al mon. Bucovăț. † 1574.

ȘTEFAN. Mitropolit al U.-Vlahiei, 1649-53 și 1658-

www.dacoromanica.ro

68 (fost episcop de Buzău 1636-48). A dat avânt tipăririi de cărți bisericești. Pe vremea lui se introduse limba țării în biserică și se mută scaunul mitropoliei la București.

ȘTEFAN Lăcusteanu. Episcop de Râmnic 1673-93. Fondator și reziditor monăstiri; a dus o viață de ascet.

ȘTEFAN de Losonz. comite al Timișoarei. — (v. **Losonz**).

ȘTEFANA Mihailovna. Soție a lui Gheorghe Ștefan Vodă al Mold. pe când erea pribeag în Prusia, 1662-8.

ȘTEFANEȘTI. Târg din jud. Botoșani. Exista la 1500 când fu ars de Poloni. Biserica S-ta Paraschiva de la încep. sec. 17, pare dela Ștefan Tomșa. (Popul. 8000 loc.).

ȘTIINȚA. Până în sec. 19 nu se poate vorbi de cultivarea științelor propriu zise, în țările române. Câțiva dascăli greci din sec. 17-19 dedeau elevilor noțiuni elementare de matematici, fizică și istorie naturală, după nevoia și putința vremii. — Cei dintâi români care studiară în școlile Apusului, încep să răspândească știința modernă pe la jumăt. sec. 19. In cei din urmă 40-50 de ani, Știința în toate domeniile ei, a fost ilustrată de o pleiadă de savanți, profesori și scriitori. Fiziciani și chimiști: C. Istrati (1850-1918), P. Poni (1841-1925), Dr. Hurmuzescu (n. 1865). —Naturaliști: Gr. Cobălcescu (1832-92), Gr. Ștefănescu (1838-1911), D. Brandzia (1846-95), A. Vitzu († 1903), L. Mrazec (n. 1867), Gr. Antipa (n. 1867), N. Leon 1862 † 1931), E. Racovitză (n. 1868), I. Simionescu (n. 1873), M. Vlădescu (n. 1865), D. Voinov (n. 1867). — Bactereologi: V. Babeș (1854-1926), J. Cantacuzino (1863-1938). — Geografi: S. Mehedinți (n. 1868), Vâlsan (1885-1935), — Matematici și ingineri: S. Haret (1851-1912), A. Saligny (1854-1925), E. Radu (1853-1921), D. Emanuel (1853-1921), N. Coculescu (n. 1866), G. Țițeica (n. 1873). — Medici și fiziologi (v. **Medicina**). — Mai mulți savanți din generația nouă, cercetători de merit, contribuesc astăzi la înaintarea științelor.

ȘTIRBĂȚ. Sat în j. Baia. Urme preistorice neolitice.

www.dacoromanica.ro

ŞTIRBEI. Familie. — (v. **Stirbey**).

ŞUFAR (şiufar). Slujbaş boeresc la curte, în Ţ.-Rom. Supraveghetor al bucătăriilor (cuhniilor) domneşti: marele Ş. de la Târgovişte, sub ordinele marelui Stolnic (dispare în sec. 18).

ŞUICI. In jud. Argeş. Biserica satului din sec. 18, zidită de fam. Brătianu.

ŞUŞANEA. Puşcă lungă turcească, purtată de arnăuţi (sec. 18-19).

ŞUŞIŢA. Sat în Mehedinţi. Exista la început s. 15.

T

TABLA BUŢII. In j. Prahova-Buzău, la munte. Ruine de cetate. — (v. **Pasu Tătarului**).

TABLA-BAŞA. Calul de ceremonie al Domnilor fanarioţi, dar „împărătesc“ de la Sultan (sec. 18).

TABULA TRAIANA. Pe o stâncă, d'asupra drumului roman din defileul sălbatec al Dunărei (via Traiana), pe malul drept în Serbia, în sus de Orşova, se află săpată o inscripţie din an. 103, în amintirea răsboiului dacic: „Imp. Caesar. Divi. Nervae. F. Nerva. Traianus. Aug. Germ. Pont. Maxim. Trib.... Montis... Anfractibus Svperatis. Viam. Patefecit.“

TABORA. Un schit în j. Orhei (Bas.), din 1775.

TABULHANA. Muzică (orchestră) turcească a ienicerilor, introdusă la curtea domnească (sec. 17-18).

TACAM. Cuvânt turcesc ce însemna un serviciu sau grup complet: t. de lăutari (taraf); t. de masă.

TAIFALI. Triburi gotice înrudite cu Vizigoţii. Prin sec. 4 se aflau în regiunea Banatului şi Olteniei de astăzi

TALABA. Familie de boeri din Mold., sec. 15-17. Talaba, Pârcălab de Hotin 1515-27.

TALABA, Ioan. Boer din Făgăraş, sol al lui Franz Rákoczy la Turci.

TALER. Monedă, obişnuită în ţările rom. — (v. la **monede**).

www.dacoromanica.ro

TALMACI. Sat în j. Sibiu, pe Cibin. Odinioară erea acolo monăstirea catolică a S-tului Nicolae, pe care Vladislav al Țării-Rom. o arse la 1369. — In sec. 13 erea moșia comitelui Corlard, cu Loviștea. Cetatea de la Talmaci, din sec. 13, fu dărâmată din ordinul regelui Matei la 1489, fiind stricată.

TALPA. Sat în Teleorman. Așezare protoistorică (ep. de bronz).

TALPĂ. Famiile boer. din Mold. sec. 16-17. — Grigore P., mare stolnic, 1588-1607.

TALPAN. Familie boer. din Mold. în sec. 16-18.

TALPAȘI. Corp de soldați pedeștri, întocmiți după felul T. unguri din vechii dorobanți, de către Șerban Vodă în Ț.-Rom. Ereau cam 4000, ținând de Aga. In sec. 18 mai rămăseseră vre-o 100, ca oameni de pază.

TĂMĂȘENI. Sat în j. Roman. La 1449 Oct., luptă între Bogdan Voev. cu Alexăndrel.

TAMAȘI. O veche monăstire, despre care avem știinţe între 1460-1761, numită BUHOCIU, a existat la locul zis Cetățuie, între satele Tamași și Buhoci, în ținutul Bacău.

TAMASIDAVA. Localitate getică, poate în Mold. de jos, la Siret.

TANGARU. In Vlașca. Așezare preistorică (epoca neolitică și bronz).

TAPE (Tapae). Localitate pe valea Timișului (Banatul actual, probabil la confluența cu Bistra, mai sus de Caransebeș, sau pe Valea Bistrei), unde au avut loc două mari bătălii între Romani și Daci. Intâia la an. 89, când Decebal fu bătut de Tetius Iulianus, legatul lui Domitian. A doua la 101, când Traian înfrânse decisiv pe Decebal deschizând drumul cucerirei Daciei.

TAR. O măsură de greutate. — (v. la **măsuri**).

TARABOSTI. Oameni din clasa de sus, nobili daci.

TARCAN. Lucru scutit de vamă, termen vechiu (sec. 14-15) în Moldova.

TARCĂU. Un schit în j. Neamț, fondat la 1831.

TĂRICENI. Sat în Prahova. Biserica din 1735 dela Radu și Maria Filipescu.

www.dacoromanica.ro

TĂRAȚA. Schitul lui Tărâță, la sud de Iași, din sec. 17. Biserica zidită de Matei Ghika V. la 1755.

TĂRNĂUCA. Sat în Dorohoi. Pe dealul Zamca, amintirea unei cetățui, din care urme de întărituri.

TARNIȚA. Un schit de călugări sub Măgura, la Găgești, j. Putna.

TĂRTĂȘEȘTI. Sat în j. Ilfov. Biserica unui schit de pe la 1760.

TĂTĂRANI. Din Teodosie de la Periș mare Ban, fiul lui Neagoe vornicul, ucis la 1548 de Mircea Vodă, se coboară boerii de la Cislău și Tătărani din sec. 16-18 (Buzău). — Vlaicu de la Cislău, fiul lui, erea tatăl Doamnei Rada a lui Vintilă Vlad voev., și al lui Vlaicu clucerul dela Cislău, părintele Doamnei Neaga, a cărei amintire a rămas legendară în județul Buzăului. — Preda m. stolnic, avea moșia Tătărani la 1600. — Dumitrașcu de la Cislău fusese cerut Domn de boeri la 1606. — Matei T., m. vornic 1680. — (v. și **Periș**).

TĂTĂRANI. Sat în Prahova. Biserica dela 1730 (refăcută 1832).

TĂTĂRENILOR, Dealu. Lângă Iași. Polonii lui Wisnowiecki cu Movilă înfrâng pe Ștefan Tomșa la 1615.

TĂTARESCU. Familie din Oltenia (Gorj).

TĂTARII. Năvălirea cea mare mongolă a Tătarilor Ginghis-Kanului, avu loc la 1241. Conduși de Batu și de Subutai, T. atinseră și Țara-Rom. venind din Transilvania, și înfrânseră pe Voevozii Basaraba și Mișlav. Până mai târziu (sec. 14), în legătură cu Kanatul din Rusia meridională, cete de Tătari sălășluiră prin Ț.-Rom. de răsărit, în luptă cu Domnii noștri: Basaraba și Alexandru fiul său îi nimiciră. (v. **Negru Vodă** și **Basarabia**). — In Moldova, Dragoș și urmașii lui se luptară de asemeni cu Tătarii așezați acolo, cari fură împinși în părțile Basarabiei și Bugeacului. Tătarii-NOGAI, stabiliți în Rusia meridională, rămaseră vecinii Moldovei, care avu de suferit incursiunile și jafurile lor până în pragul vremilor noi (sec. 18). In Mold. aflăm și robi tătari, încă dela incep. sec. 15, ca represalii pentru robirea populațiunei. — Multe localități din ambele țări au păstrat amintirea lor (Tă-

www.dacoromanica.ro

tarca, Tătăruşi, Tătar, Tătăreşti, Tătărani, Tătărei).— Calificativul de „tătăresc" în tradiţia populară din Ţ.-Român., pentru unele construcţii vechi (ruine de cetăţi, întăriri, movile), atribuite unor oameni excepţionali din vechime, ca şi cel de „jidov", trebue raportat la Romani (Tătarii popor de stepă, nu clădeau zidării sau alte construcţii durabile). Ultimul eveniment care a impresionat adânc poporul român, a fost invazia cea mare a Tătarilor, căror cu timpul li s'a pus în seamă fapte şi lucrări vechi, mai toate datorite Romanilor. — (v. şi **Jidov**).

TĂTARULUI, Piatra şi pasul. In munţii Prahovei, rămăşiţe de castel. — (v. **Pasul** Tătarului).

TATOMIREŞTI. In j. Dolj. Biserica dela aga Matei şi jupan. Aniţa, din 1750 (reparată la 1826 de R. Filişanu).

TATUL. Căpetenie sau voevod al Cumano-Vlahilor de lângă Dunăre (Dobrogea de sus, în jurul Silistrei), amintit la 1090 de scriitorii bizantini.

TĂUT. Neam boeresc din Moldova (ţin. Dorohoi), însemnat în sec. 15. — Ion T. marele Logofăt între 1479-1510, boerul de frunte al lui Ştefan şi Bogdan Vodă; Sol la Ţarigrad şi în Polonia, † 1511. Ziditor al biser. din Bălineşti (mormântul lui) şi al celei de la Bogdan-Serai la Const-pol. — Un Tăut vistiernicul fu ucis la 1680 de Duca Vodă.

TAZLĂU. Mânăstire în j. Bacău la munte. Fondată la 1496 de Ştefan cel Mare, în locul altei mai vechi. Biserica refăcută la 1852 a rămas a satului, mon. fiind desfiinţată. (Uşi şi coloane frumos sculptate de Cosma meşterul, 1596). Intărire cu ziduri împrejur.

TAZLĂU. Râu, afluent al Trotuşului în j. Neamţ şi Bacău, Lung 60 km.

TAMBOEŞTI. Sat în j. Râmnic-Sărat. O biserică de lemn din 1720. — Lupte în Dec. 1916.

TAMPENII de jos. In j. Olt. Aşezare preistorică (oseminte, obiecte div.).

TANGANU. Sat în Ilfov, la S. E. de Bucureşti. Mănăstirea fondată de Radu cel frumos, 1460-70, s'a risipit. Biserica actuală e zidită la 1853. — La locul zis

www.dacoromanica.ro

„Cetăţuia fetei“, o movilă. Aşezare protoistorică getică (obiecte de bronz).

TÂRGOVIŞTE. Unul din vechile oraşe ale Ţării-Rom. Pe Ialomiţa, sub dealuri; reşed. judeţ. Dâmboviţa. De pe la 1430 până la 1660 a fost scaunul Ţării-Rom., după Argeş. Din sec. 14 „oraş al Domniei mele“ (Dan Voev. 1385). Ruinele palatului domnesc (menţionat dela 1420), reconstruit de Petru Cercel, mărit de Matei Vodă şi Brâncoveanu: turnul cel mare (chindia) în fiinţă, restul ruinat de mult. De asemenea resturi din zidurile cetăţei.—Biserica domnească actuală (în locul altei de la încep. sec. 15), frumos monument de stil bizantin a fost clădită de Petru Voev. la 1583; renoită de Brâncoveanu (1698). Mitropolia, zidită la 1518 de Neagoe Basaraba, sfârşită de Radu Paisie (1537), cu mormântul Doamnei Elena a lui Matei, care a reparat-o. Distrusă în sec. 19, a fost reconstruită modern, biserică mare şi interesantă (40 × 15 m.). Biserica Stelea (dărâmată) de la Vasile Lupu al Moldovei. 1646, în locul altei vechi. St. Nicolae de la Manea Vornicul, 1527, refăcută de Matei V. 1654. Sf. Vineri din s. 16, renoită de Doamna Bălaşa, înmorm. acolo (1657). Imprejur ruine din cetăţuia lui Sinan. Ruinele bis. Franciscanilor din sec. 14-15. O altă bis. catolică a existat până în sec. 17. Alte biserici: Sf. Constantin şi Elena, de la Matei Vodă 1650 (ref. 1713), ruinată. Bis. Sârbii de la Radu Voev. pe la 1500; refăcută de orăşeni 1854. Sf. Dumitru de la D. Buzinca vel sluger 1639; St. Nicolae Simuleasa de la Mircea căpitanu 1654; St. Gheorghe din s. 16; St. Atanasie de la fam. Văcărescu, 1768. Kretzulescu, dela încep. sec. 18. Stolnicul de la Const. Cantacuzin şi Safta 1705. Bis. din Mahalaua lângă T. sec. 16. — Oraşul a fost întărit în sec. 15. Din zidurile din afară ale cetăţei se mai văd temeliile turnului de la una din porţi (bariera Sârbilor). — După mutarea scaunului la Bucureşti oraşul T. căzu repede. Populaţia (1930) : 22.000 l.

TARGOVIŞTE. Bătălii. Preda m. Vornic, regentul Ţ. R. fu învins de Dragomir Radu şi căzu în luptă,

www.dacoromanica.ro

1521. Tot la 1521 Radu fu învins și prins de Mehmed Bey.

TÂRGȘOR. Sat în Prahova. Altă dată (1400-1600) TÂRG înfloritor și oraș în legături comerciale cu Ardealul. Scaun județului Pr. până în sec. 18. Căpitănie a Călărașilor în sec. 15-17. Biserici vechi ereau: una de la Vladislav Vo. pe la 1450 (monastire); a doua din vremea lui Vlad Țepeș 1461; a treia din sec. 16. Monastirea T., părăsită pe la finele sec. 18, fusese reclădită de Antonie și fiul său Neagoe la 1669, pe locul celei vechi. In sec. 15-16, T. fusese întărit ca cetate.

TÂRGȘOR. Boerii de la T., Negoești și Popești, ereau printre cei mai de seamă în Prahova. Vlad logof. din Neg. trăia la 1575. Mihai de la T., pretendent la domnie în 1608, avu de fii pe: Neagu de la Negoești, și el candidat la domnie la 1634;— Tudora, soția lui Mihai Vodă, apoi a lui Fiera Leordeanul; — și Antonie de la Popești, Domn al Țării Rom. 1669-72. Domn bun, dar slab; pedepsi pe Greci și condamnă pe Stroe Leordeanu. — Nepoata lui de fiu (a lui Neagoe vel portarul † 1678) erea Doamna Maria a lui Constantin Vo. Brâncoveanu. Pană, fratele ei, mare Vornic și Ban, 1716.

TÂRGU-FRUMOS. Orășel în j. Iași. Cunoscut ca târg în sec. 15 (mențiune din 1448). Altă dată și scaun al ținutului desființat al Cârligăturei. Biserica domnească (Sf. Paraschiva) zidită de Petru Rareș, pe la 1535, alături de curți domnești ce ereau acolo. (Popul. act. 5000 loc.).

TÂRGU-JIU (exact: Târgu-Jiului). Oraș pe Jiu, reședința jud. Gorj. Exista ca sat în sec. 14: la 1406 e menționat Brat județul de la Jiu. Stăpânire a strămoșilor Buzeștilor din sec. 15 până la 1550, când fu făcut târg de Mircea Voev. La 1603 o parte din T.-Jiu fu redată fraților Buzești. La 1631 Matei V. bătu acolo oastea lui Leon Vodă. Biserici puțin interesante din sec. 18 (1747 și 1748) și al 19. Un muzeu istoric al Gorjului. — Populația (1930): 13.000 loc.

TÂRGU-MUREȘ (magh.: Maros-Vásárhely; Oșorhei). Oraș din Transilvania, pe Mureș. Reședința jud.

www.dacoromanica.ro

Mureş. Cunoscut ca târg de la început. sec. 14: „novum forum Siculorum“, aşezare a Secuilor. Pe deal, cetatea. Biserica gotică. Muzău antic regional. Palatul Teleki (Biblioteca). Monastiri franciscană şi ursulină. Populaţia (1930): 38.000 loc. — La T. M. şi împrejurimi staţiune preistorică dacă (morminte, arme, vase, obiecte de bronz).

TÂRGU NEAMŢ. — (v. **Neamţ**).

TÂRGU OCNA. Oraş în j. Bacău, pe Trotuş. Cunoscut ca sat în sec. 16. Târg după 1700, când locuitorii de la Tg. Trotuş se mutară acolo, unde se afla breasla şalgăilor (mineri) de la Ocna veche. Monăst. Răducanu, azi biserică în oraş, fond. de Radu Racoviţă la 1762; împrejmuită cu ziduri. Biserica domnească dela Dediul spătarul, 1700. Lângă T. Ocna, salinele şi un penitenciar. Pe un munte vecin, schitul Măgura. Populaţia (1930): 12.000 l. — In August 1917 au avut la T. O. şi împrejurimi lupte mari susţinute de div. 7.

TÂRGU SECUILOR (magh. Kézdi-Vásárhely; în român. şi Kesdi-Oşorhei). Oraş în jud. Trei-Scaune; aşezare veche a Secuilor. Popul. (930): 5200 l.

TÂRGU TROTUŞ. Sat în j. Bacău. — (v. **Trotuş**).

TÂRGULUI, Râul. In Muscel. Afluent al Doamnei; ese din muntele Bătrâna, trece pe la Câmpulung.

TÂRGURI, oraşe. Origina tuturor oraşelor de astăzi o aflăm în alcătuirea unui târg în vechime (la întâlnirea drumurilor, la capătul văilor, la schele, la vad). Termenii târg şi oraş sunt sinonimi. Cele mai vechi de cari avem menţiune în Ţ. Rom. şi Mold. există din sec. 13 (Câmpulung, Argeş, Baia). In sec. 14, târgurile din Ţara Rom. ereau: Argeş, Câmpulung, Târgovişte, Târgşor, Brăila, Rucăr, Floci, Gherghiţa, Piteşti, Buzău, Râmnic, Văleni, Strehaia, poate Bucureşti. In Moldova: Baia, Siret, Rădăuţi, Suceava, Cetatea Albă, Neamţ, Hârlău, Iaşi, Roman, Trotuş, Bacău, Bârlad. In veacul 15-16 se desvoltară progresiv celelalte: Focşani, Cerneţi, Slatina, Craiova, Ocna, Jiu, în T.-Rom.; iar în Mold. Vaslui, Chilia, Piatra, Dorohoi, Galaţi, Huşi, Soroca, Botoşani, Tg.-Frumos, Cernăuţi, Tecuci. Câteva ereau întărite (cetate),

www.dacoromanica.ro

în deosebi cele „domnești" (Așa: Târgoviște, Câmpulung, Argeș, București, Baia, Suceava, Iași, etc.).— In Transilv., cele mai vechi târguri cunoscute sunt fondațiuni ale Sașilor din sec. 12-13, ajunse curând la înflorire ca centre comerciale: Sibiu, Sighișoara, Brașov, Cluj, Bistrița, Mediaș, Sebeș, etc. Și dincoace de munți unele orașe ereau așezări săsești (Câmpulung, Târgoviște, Argeș, Râmnic, Baia, Siret, Neamț).

Organizare. — Orașele sau t. din Ț.-R. și M. aveau în frunte, încă dela început, un județ (în Mold. șoltuz) și un sfat ales de orășeni (pârgari), cu atribuții administrative și de judecată. Mai multe din vechile târguri au avut privilegii, iar autonomia conducerii lor era recunoscută. — La 1833 Regul. organic reorganiză comunele urbane și „Sfatul orășenesc" compus din 4 membri. Consiliile comunale și primarul cu organizarea actuală, sunt dela 1864.

TÂRGURI PERIODICE. In orașe și în unele sate se fac din vechime târguri sau bâlciuri, cele mari odată pe an, altele la o lună sau săptămână, cu negustori veniți de departe. Principala transacție în aceste locuri sunt vitele, apoi lucruri casnice, îmbrăcăminte. In Ț.-Rom. numite BALCIURI (Râureni în Vâlcea, Moșii la București, Drăgaica la Buzău), în Moldova IARMAROC (dela germ. iahrmarkt).

TÂRNAVA. Sat în jud. Dolj. Biserica fostului schit Târnăvița din sec. 16 desființat în al 19.

TÂRNAVA MARE (germ. Kokel; magh. Küküllo.). Râu din centrul Ardealului, afluent al Mureșului. Lung. 170 k. Are afluent pe Târnava-MICĂ.

TÂRNAVA-MARE. Județ al Transilvaniei. Fost comitat al Ungariei de la începutul sec. 13. Numeroase așezări săsești. Localități preistorice și dace.— Râuri: Olt, Târnava. Reședința la Sighișoara. Alt oraș: Mediaș. — Suprafața 3338 k. p. Pop. (1930): 149.500 loc.

TÂRNAVA MICĂ. Județ în Transilvania, la N. de T.-Mare. Râuri: Târnavele, Mureș. — Regiune bogată în așezări preistorice. — Populație română și germană. Reședința la Blaj. — Intindere 1725 k. p. Populația (1930): 148.000.

www.dacoromanica.ro

TEATRU. Cele dintâi reprezentații teatrale românești au fost organizate de Soc. Filarmonică din București, la 1834. Teatrul Național din Buc. a fost ridicat la 1852. Societatea dramatică e înființată la 1877. — Printre actorii cari au ilustrat scena în sec. 19: M. Millo (1813-96), M. Pascaly (1829-82), S. Velescu (1836-903), Gr. Manolescu (1857-92), St. Iulian (1853-92), Aristizza Romanescu (1855-1918), C. Nottara (1861-1935), Agata Bârsescu (n. 1861), I. Petrescu, I. Brezeanu (n. 1869), Ar. Demetriad (1871-1930), Liciu, Livescu.

TEBEUCĂ. Mătase orientală sau de Italia; întreb. la acoperământ de șea; sec. 15-16.

TECUCI. Oraş din Mold., pe râul Bârlad. La 1434 e menționat ca târg, proprietate domnească. — Biserica domnească e din sec. 17 (refăcută 1828); Sf. Nicolae din aceiași epocă. Scaun din vechime al ținutului Tecuci. — Populația (930): 17.000 loc.

TECUCI, județul. După numele târgului, ținut al Moldovei din Țara de jos. — Râuri: Siret, Bârlad. — Monumente și locuri istorice puține. Vii. — Suprafața 2548 k. p. Populația (1930): 156.000 loc.

TEGULICIUM. Castru roman, din care au rămas zidării la satul Vetren pe Dunăre, jud. Durostor, în Dobrogea nouă.

TEI, la. Imprejurime a Bucureștilor, lacul Tei. Palat al lui Grigore Vodă Ghika (1820) ; loc de plimbare în sec. 18-19.

TEIUŞ. In jud. Vâlcea. Biserica satului dela 1720, de Nicolae ieromonah.

TEIȘANI. In Prahova. La 14 Sept. 1602 bătălie între Radu Vodă și Șerban cu Simeon Movilă și Tătarii, cari fură bătuți. — Urme de ocne exploatate până în sec. 17.

TEKE. Sat în jud. Caliacra, la N. de Ekrene. Vechi loc de pelerinagiu musulman. Altădată monăstire de derviși, cu mausoleul lui Akjazili-Baba ridicat de Soliman II.

TELCIU. In jud. Năsăud. In sec. 16 exista acolo o monastire, clădită la 1523 în locul alteia vechi.

www.dacoromanica.ro

TELEAJEN. Râu în jud. Prahova; afluent al Prahovei ; isvorît din munții Bratocea.

TELEAJEN, bătălia dela. In apropiere de Bucov, oastea polonă a lui Zamoisky înfrânse pe Mihai Vodă, 20 Oct. 1600.

TELEAJEN, Cetatea pe. Cetate a Domnilor Ț.-R., din sec. 14-15. Asediată și arsă de Ștefan cel Mare la 1474. Risipită de mult. Era așezată aproape de Văleni, la Drajna de jos unde se văd ruine de zidării la „cetate", sau poate chiar la Văleni. Cet. de la Drajna pare a fi ridicată pe urmele unui castru sau post roman, întrebuințat în sec. 13 și de Ordinul teutonic.

TELEGA. Aproape de Câmpina, în jud. Prahova. Vechi ocne de sare.

TELEORMAN. Județ din Ț.-Rom., la Dunăre. Apare în docum. din sec. 15. In vechime, o parte din el era coprinsă în jud. Olt, care ajungea la Dunăre ; o alta mai mică în raiaua turcească de la Turnu. — Regiune bogată, agricultură. Râuri: Olt, Vedea. Teleorman. — Orașe : Turnu Măgurele, reședința, Alexandria, Zimnicea, Roșiorii de Vede. — Urme romane. Stațiuni preistorice; foarte multe movile. Nume cumanic : Teli-Orman. — Suprafața 4685 k. p. Populația (1930): 348.000 loc.

TELEORMAN. Râu, afluent al Vedei. In jud. Argeș și Teleorman, cărui i-a dat numele.

TELEȘTI. Sat în Gorj, pe Bistrița. Măguri preistorice.

TELIU (Nyen). Sat în Țara Bârsei (jud. Brașov). La 1212, ordinul Teutonic ridică acolo cetatea care se crede a fi Kreuzburg.

TELIUC de jos. Sat la S. de Hunedoara. Urmele exploatărei romane a minelor de fier. — La T. de SUS era în sec. 15-18 o monastire: Plosca.

TELL, Cristian. Om politic, general și unul din capii mișcării revoluționare dela 1848 (1807-84).

TEMESVAR. Numele maghiar al Timișoarei.

TEOCTIST. Mitropolit al Mold. și Sucevei 1451-77, avu un rol politic însemnat în domnia lui Ștefan cel Mare. Un tetravanghel scris de el, la mon. Neamțu.

www.dacoromanica.ro

TEODOR. Boer moldovean (probabil frate al lui Petru Rareș); mare Logofăt între 1523-35 († 1539).

TEODORIC. Dominican. Episcop al Cumanilor, la Milcov, între 1227-1240. — (v. **Milcov** și **Cumani**).

TEODOSIE Voevod. Domn al Ț.-Rom. la 1521. Abia adolescent la moartea părintelui său Basarab Neagoe, rămase Domn sub tutela unchiului său Banul Preda. Dragomir călugărul se ridică împotriva lui, Preda fu ucis și T. refugiat peste Dunăre, muri pe drum spre Țarigrad (1522).

TEODOSIE banul. Boer mare din Ț.-Rom., sec. 16-17; Logofăt mare, 1600. A scris o cronică (pierdută) asupra lui Mihai Vodă, utilizată pare-se de B. Walter. — (v. **Rudeni**).

TEODOSIE (Tudose) spătarul, fiul lui Vintilă Vornicul; comandă călărașii în lupta dela Dudești, 1632. Mare Ban sub Matei V. — (v. **Corbeanu**).

TEODOSIE. Mitropolit al Ungro-Vlahiei („al Târgoviștei și Bucureștilor“), 1668-72 și apoi 1679; † 1709. Cărturar, tipăritor de cărți. El a suprimat limba slavonă din slujba bisericei, și a fost una din fețele de seamă ale bisericei rom.

TEOFAN. Mitropolit al Mold. 1565-72 și 1582-87.

TEOFANA (Teodora). Soția lui Alexandru, țarul dela Vidin, probabil fiică a lui Basaraba Voev., în sec. 14.

TEOFIL. Episcop de Râmnic 1619-37, Mitropolit 1637-49. Inființă tiparnița dela Govora, unde tipări pravile și cărți traduse în românește.

TEOFIL. Episcop de Alba-Iulia 1692-7, în timpul căruia s'a făcut unirea bisericii române ort. cu Roma.

TERCIU (Törzburg, Törcsvár). Nume rom. al Branului. — (v. **Bran**).

TERMENI și **FORMULE SLAVE** întrebuințate obișnuit în documente românești (acte, hrisoave) și uneori în vorbire: — AZ = eu. BRAT = frate. BIV = fost. BEZ = afară de. EGO = al lui, al său, el. FTORI = al doilea. GOSPOD = domnesc. GOSPODAR = domn. I = și LEAT = an. MEȘIȚA = luna. OT = de la PREZ = peste. PROCI (proci) = celelalte. SIN,

www.dacoromanica.ro

SNA = fiul lui. SLAM = sărat. STAR = bătrân, vechiu. SUD (prescurtare în loc de „judeţ“, din sădesvo). TAM = acolo (ot tam = de acolo). TIZ = asemenea, cu acelaş nume. TRETI = al treilea. VEL = mare. VNUC = nepot. ZA = de. ZET = ginere. ZEMLI = ţară.

TERVINGI. Triburile Visigoţilor aflaţi în sec. 4 în Ţara-Rom. de astăzi — (v. **Visigoti**).

TERZIMAN. Tâlmaci, dragoman, interpret (turc). La Poartă era un mare terziman al Divanului, şi un altul al Flotei. (v. **Dragoman**).

TESLUI. Râuşor, afluent al Oltului în jud. Dolj şi Romanaţi.

TEŞCHEREA. Cuv. turcesc: foaie de drum, pasport.

TETOI. In Vâlcea. Biserica din cătunul Vijoeşti, zidită la 1792 de Vlăduţ Tetoianu şi jup. Safta. In Valea Ruginoasei, o biserică în ruine din sec. 17. — Familie boer. TETOIANU, originară de acolo.

TETZCANI. Sat în jud. Bacău. Biserica zidită de Iordache Roset la 1769.

TEUTONIC, Ordinul. O. numit al „cavalerilor germani“ (Deutsche Ritterorden) sau ospitalieri ai St. Maria, primi la 1211 în concesiune dela Regele Andrei II al Ungariei, Ţara Bârsei, pentru a apăra marginea regatului din spre Cumania de peste munţi. O. ocupă ţara, o populă cu coloni germani şi ridică în scurt timp mai multe castele. Reşedinţa marelui-magistru, care era Hermann de Salza, era în cetatea Marienburg (Feldioara). Celelalte castele erau: Kreuzburg (Nien, sau Piatra Tătar.), Kapellenberg (Braşov), Rosenau (Râşnov), Zeiden (Codlea), Törzburg (Bran) şi întăririle dela pasul Bratocea (Altschantz) pe Tărlung. Trecând în văile de peste munţi la noi, ridicată cetăţi: pe Dâmboviţa (numită până azi „a Neamţului“) la Orăţii, mai jos la Cetăţeni pe Dâmbov., la Calvini pe Bâsca (Buzău), la Piatra Tătarului mai sus, la Slon, la Teleajen, Milcov, şi alte întăriri ale căror urme au pierit. Donaţiunea, revocată la 1221, fu reînoită la 1223, dar peste doi ani cavalerii teut. fură siliţi să plece, puterea sau usurpările lor ne-

www.dacoromanica.ro

mulțumind pe Rege.—In sec. 15, împăratul Sigismund aduse Ordinul T. în Banat, unde îl aflăm între 1429-35. Magistrul ordinului Nikolaus de Redwitz erea și ban de Severin.

TEURISCI. Triburi celtice din nordul Daciei.

TEUTSCH, Georg Daniel. Episcop evangelic al Transilv., 1867 † 93 (n. 1817). Indrumător al culturei Sașilor. — Fiul său, Friedrich T. episcop dela 1906.

TIA-MARE. In J. Romanați. Un așezământ roman (Antonina?) pe drumul spre Romula. Rămășițe din două cetățui romane.

TIERNA (Tsierna, Dsierna, Zerna = Cerna). Numirea dacă, păstrată până azi a rîului Cerna. — La gura Cernei pe Dunăre (Orșova actuală) se afla cetatea dacă apoi romană TIERNA, colonie pe vremea lui Traian (Zernensium, Tsiernensis Colonia), de unde pornea drumul prin Banat-Transilvania.

TIARANTOS. Nume al râului Olt, transmis de scriitori greci antici.

TIASON. Localitate getică, în Ț.-Rom. de azi (Prahova?).

TIBISCUM (Municipium Tibiscensium). Vechea așezare dacă Tibisco. Oraș roman în Banatul actual, la eșirea Timișului din munți și vărsarea Bistrei, lângă Caransebeș. Stațiune cu castru pe calea romană.

TIBISCUS. Numele antic, dac și roman, al râului Timiș din Banat.

TIGHINA (turcește: Bender). Oraș și cetate în Basarabia, la vadul Nistrului. Târg și vamă domnească a lui Alexandru Voev. la 1400. — CETATEA Domnilor Mold. de la începutul sec. 15, fusese un fort genovez din s. 13, în legătură cu Cetatea-Albă. Intărită de Ștefan Voev. c. mare, fu luată de Soliman II la 1538 și rămase unul din punctele strategice importante ale Turcilor, până la 1812 când trecu Rușilor. Refăcută de Turci la 1707, apoi de Ruși la 1791. Zidurile și clădirile mai noui, în ființă. La 1709 Carol XII al Suediei se retrăsese la Bender. — ORAȘUL se desvoltă lângă cetate, mai ales în vremea răsboaelor ruso-turce. Din sec. 16 până la 1812 a fost turcesc;

www.dacoromanica.ro

de la 1812-918 al Rușilor. Populație (930): 31.500 loc., foarte mulți evrei.

TIGHINA. Ținut vechiu al Moldovei, azi județ cu reședința la Tighina. De la luarea cetății (1538) până la 1812, cea mai mare parte a act. județ a fost raia turcescă. — Suprafața 6330 k. p.; Populația (930): 307.000 loc.

TIGHECIU (Chigheci). Vestitul de altă dată CODRU al T., se întindea de la ținut. Fălciului dincolo de Prut până la troian în Bugiac. Des și foarte întins, servea de apărare împotriva Tătarilor și forma, din sec. 15, un ținut deosebit al Moldovei. Tighecenii treceau în vechime de cei mai viteji locuitori și scoteau la oaste câteva mii de oameni. (Pe la 1700 nu se mai numărau decât până la 2000).

TIGVEANU. Familie boer. din Ț.-R.; de la Tigveni (Argeș) sec. 17.

TIHOMIR (Tuhomir, „Tocomerius"). Tatăl lui Basaraba Domnul Țării-Rom. A trăit în sec. 13-14, pe la 1300, dar nu știm dacă a domnit, neavând nici-o știre despre acest Voevod. (I s'a atribuit de unii istorici, domnia acelui Negru Vodă, de cari vorbesc unele cronici între 1290-1310). — (v. și **Basaraba**).

TIMBĂLARI. Cei cari sunau din timbale, tobe mici. In sec. 18 arnăuții domnești aveau t. lor.

TIMIȘEȘTI. Sat în J. Neamț, existând din sec. 14.

TIMIȘ (Temeș). Râu din Banat, afluent al Dunărei. Vechiul Tibiscus (nume dac). Străbate Jud. Severin, Caraș și Timiș. Defileu.

TIMIȘ-TORONTAL. Județ al Banatului. Format (1919) din fostul comitat Timiș (din care o parte mai mică la Sud a fost dată Serbiei) și din o parte a comit. Torontal. (Comit. Timiș din s. 13 a fost reînființat la 1873 din vechia „graniță" militară). Rîuri : Mureș, Temeș, Bega. Reședința la Timișoara. Regiune de câmp, bogată. — Suprafața 7314 k. p. Populația (930) : 500.450 loc.

TIMIȘANA. Numele popular al Banatului (dupa râul Timiș și cet. Timișoarei). Țară care a fost altă dată rezistența Ungariei spre Turci. — (v. **Banat**).

www.dacoromanica.ro

TIMIŞOARA (Temesvár). Orașul de căpetenie al Banatului; pe Bega. Desvoltat în jurul cetăţei din sec. 13, ocupat de Turci în al 16, T. luă avânt după liberarea Banatului. In sec. 19 ajunse un important centru comercial și industrial al Ungariei; azi unul din orașele principale ale României. Reședința Jud. Timiș-Torontal. Episcopie catolică (de Cenad). Populație (1930) : 92.000 loc. — CETATEA Timișoarei a fost mult timp una din cele mai însemnate ale Ungariei. Cunoscută în istorie dela încep. sec. 13, fu refăcută de regele Carol-Robert care şedea acolo (pe la 1315). Castelul fu mărit apoi de Huniad la 1443. Luată de Turci la 1552 fu reședința unui Pașă. La 1716 T. recucerită de Principele Eugen, cetatea fu refăcută modern de Mercy. Rămasă în mijlocul orașului.

TIMIŞOARA. COMIŢII de T., demnitari ai Reg. ungar, alături de Voevozii Transilv., apar în documente după încep. sec. 13. Ei aveau jurisdicție asupra celei mai mari părți a Banatului act. și adesea totodată (sec. 15—16) ereau și Bani de Severin. Reședința o aveau în castelul de la Timișoara. Cel din urmă comite de T. a fost Ștefan de Losonz, ucis de Turci după luarea cetății, 1552. — Dintre comiți și bani de Severin, au fost mai vestiți: Ștefan de Losonz Ban de S. 1342-50, Pipo de Ozora 1409 şi 1424-6; Ștefan de Rozgon 1430-3, Ioan Huniad, Ladislau de Huniad 1456, Pavel Chinezu 1478-94, Ștefan Bathori 1500, Petru Perenyi, Emeric Cibac episcop 1526-34, Petru Petrovici, Ștefan de Losonz.

TIMUȘ (Timotei Chmielnicki). Hatman al Cazacilor, fiul lui Bogdan Ch. In mai multe rânduri pustii sălbatic Moldova. Spre a-l împăca, Vasile Lupu îi dete de soție pe fiica sa Ruxanda (1652). Luă parte la lupta de la Finta, unde fu învins cu Vasile Vodă. Asediat de Gheorghe Ștefan în Suceava, pieri acolo (1653).

TINOSU. In J. Prahova, lângă Puchenii-mici. Așezare getică importantă. Movila „cetatea" (olării, fragmente de arme, podoabe, vase de bronz, obiecte div.); val cu șanțuri. (Poate „Tiason", amintit de Ptolomeu).

www.dacoromanica.ro

TINOSU. Pe gârla Tinosu, în J. Teleorman, la „cetate". O așezare preistorică.

TIPĂRITURI. Cărțile bisericești cele mai vechi tipărite în Ț.-Rom. și Ardeal, sunt de la încep. sec. 16. Călugărul Macarie a scos la Târgoviște, pe slavonește: Liturghiarul (1508), Ohtoihul (1520) și Tetravanghelul (1512). Mai târziu tot acolo, es: Molitvelnicul și Apostolul (1547). — In ROMÂNEȘTE, Coresi a tipărit la Sibiu: Psaltirea; Tetravanghelul; Evanghelia cu învățătura (1577-80). — Cărți românești din sec. 17 avem: Pravila de la Govora (1640); Cazaniile; Evanghelia, Invățătura pe toate zilele anului; Triodul; Indreptarea legii (1652). — In Moldova cele dintâi cărți românești sunt, la aceeași epocă, ale Mitrop. Varlaam: Cartea românească de învățătură (1643); Șapte taine; Răspunsurile.

TIPOGRAFII (tiparnițe). Cea dintâi tipografie a fost înființată la 1493 de Macarie în Țara Rom. la Târgoviște, unde s'au tipărit câteva cărți religioase în slavonește, dintre cari cea mai veche cunoscută e din 1508. Tot la Târgoviște lucră apoi tip. lui Liubovici, 1545-7. — La 1634, Matei Vodă așeză la Govora o tip., mutată apoi la Câmpulung (1640), Dealu (1644), în urmă la Târgoviște (1652). La 1678 se mai înființă la București tipogr. „domnească" a Mitropoliei, mai târziu numită „Nifon" (până la 1836), continuată cu T. Statului, de la 1860. In sec. 17 mai ereau tipogr. la Buzău (1691) și Snagov (1695). — In Moldova, Vasile Lupu întemeiă (1640) pe cea dela Trei-Sfetite, mutată apoi la Mitropolie. După 1680, o altă tip. se afla la Monast. Cetățuia. — (Pentru cărțile din sec. 16-17, v. **tipărituri**).

TIRIZIS (Tiriza). — (v. **Caliacra**).

TISA. Râu; cel mai mare afluent al Dunării. Atinge România în partea de Nord, urmând granița spre Cehoslovacia pe o distanță de cam 50 k.

TISĂU. In J. Buzău. La Haleș, pe muntele Cetățuia și Jidova rămășițe de întărituri. — Tradiție despre „Jidovi" (protoistoric).

TISMANA. Monăstire în munții Gorjului, mai sus

www.dacoromanica.ro

de Tism., cea mai veche și altă dată cea mai bogată din Țara-Rom. Fondată de Radu I Voev. și sfârșită de fiul său Dan Voev. la 1385. Călugărul Nicodim ridicase întâi acolo o biserică de lemn în vremea lui Vladislav I. Inzestrată de Domni cu moșii și danii, în sec. 14-15. (La 1404 și de Ștefan despotul Serbiei). Biserica refăcută de Radu Voev. la 1541 (zugrăvită la 1564); de Stanca și M. Glogoveanu la 1732; apoi restaurată de Pr. Bibescu la 1844 (se construiră atunci și casele palat din curtea mon.). Clopot de la Matei Voev. și o candelă. O frumoasă cădelniță din sec. 14 la Muzăul Național. In biserică mormântul Sf. Nicodim. In apropiere peștera în care a locuit). — Mon. întărită în sec. 15, refăcută de Matei Voev. cu ziduri puternice și turnuri.

TISMANA. Sat din Jud. Gorj. In sec. 15 erea targ și reședința banului de Tismana (de Gorj).

TISMANA. Râu de munte, în J. Gorj, afluent al Jiului (cu Bistrița și Jaleș).

TITEȘTI. Sat în J. Argeș. Resturi dintr'un lagăr roman.

TITIRECI (Titirez). Schit desființat, lângă Ocnele-Mari, în Vâlcea, fondat de Mihai spătar Cantacuzino la 1680, în locul altui vechi. Biserica cu zidurile din jur în ființă.

TITLUL DOMNESC. Voevozii noștri erau: Domni ai Țării Românești sau Domni ai țării Moldovei, în titulatura obișnuită. Cea de cancelarie, păstrată în hrisoave, scrisori, pecetii, monede, pisanii, variază după epoci și chiar de la un Domn la altul. — T. la câțiva Domni ai Țării-Român.: VLADISLAV I: „Ladizlaus Dei gratia Wojvoda Transalpinus et Banus de Zeurino, Dux de Fugras, novae Plantationis“ (1368). Pe monedă: „Ladizlaus Wajwoda Transalpinus“. — MIRCEA: „Miricius Woyvoda Transalpinus, Fogoras et Omlas Dux, Severini Comes“ (chrisov din 1390); „Io Mircea mare Voevod Domn stăpânitor peste toată țara Ungro-română și dincolo de Carpați și încă al țărilor tătărăști, Herzog în Amlas și Făgăras, Domn al banat. Severinului, stăpân al ambelor maluri ale

www.dacoromanica.ro

Dunărei până la Marea cea mare și stăpân al Silistriei". (doc. slav. dn 1406). — DAN I (1385): „Intru Cristos D-zeu bine credinciosul Io Dan Voevod cu mila lui D-zeu Domn a toată țara ungro-română". — DAN II (1431): „Io Dan marele Voevod și Domn a toată țara Ungro-Vlahiei și a părților de peste munți, Herzog de Amlas și Făgăraș". — RADU III (1462): „Cu mila lui D-zeu Io Radul Voevod și Domn a toată Țara-Românească, feciorul marelui Vlad Voev." — VLAD III (Țepeș): „Prea credinciosul Io Vlad Voevod și Domn, fiul marelui Vlad Voev. cu mila lui D-zeu stăpânitor și Domn a toată țara română și părților de peste munți, al Amlașului și Făgărașului Herțeg".— NEAGOE BASARABA (1512): „Din mila lui Dumnezeu Io Basarab Voevod și Domn al Țării-românești".— Pe mormântul lui Neagoe și pe al lui RADU de la Afumați: „Voevod și Domn a toată țara ungro-română și a părților dunărene". — MIHAI Viteazul. Pe o pecetie din 1600 (slav.): „Io Mihail Domn al Ț.-Românești, Voevod al Ardealului și al Țării Moldovei". Hrisov: „Io Mihail Voevod și Domn, cu mila lui D-zeu stăpânind toată Țara-românească și a părților de peste munte, Amlașului și Făgărașului duce". (1596). Hrisov din Ardeal (1600): Michael Valachiae Transalpinae et Moldaviae Voyvoda Sacrae Caesareae Ma-ttis Consiliarius et per Transylvaniam Locumtenens". — MATEI Basaraba (1636): „Cu mila lui D-zeu Io Matei Basarab Voevod și Domn a toată Țara-românească" (formula obișnuită a Domnilor din sec. 17). — La 1842: „Alexandru Dim. Ghika prin voia lui D-zeu Domn al Țării Român.". — Domni ai Moldovei: — PETRU I (1384): „Petrus Wojwoda Dei gratia Dux terrae Moldaviae". — ȘTEFAN CEL MARE: „Stephanus Voivoda Dominus terrarum Moldaviae"; — „Stephanus Dei gratia heres dominusque terrae Moldaviensis" (1474, 1502); — „Ștefan Voevod cu mila lui D-zeu, Domn a toată țara Moldovei" (slav.). — Formula obișnuită la toți Domnii în sec. 15-17: „...Voevod, cu mila lui D-zeu Domn al țării Moldovii". — România:—CAROL I: „Prin grația lui D-zeu și voința

www.dacoromanica.ro

națională, Carol I, Rege al României.—[Principii Transilvaniei în sec. 16 și 17 ereau: „Dei gratia Princeps Transilvaniae partium Hungariae Dominus et Siculorum Comes."]. — (v. și **Domn**; **inscripții**; **pecetia**).

TITLU DE BOERIE. Numele demnităților și funcțiilor boerești ajunseseră cu timpul și simple titluri de distincțiune, cari în sec. 19 au fost reglementate (Regulam. organic.) în mai multe categorii sau ranguri, desființate la 1859. — (v. și **boerie**).

TITULESCU Nicolae. Om politic. n. 1883. — Familia din J. Olt.

TOBAC. Sat în Jud. Ismail, pe Ialpug. Lângă valul roman din apropiere, tradiția unei cetăți numite în popor „Tintu".

TOCILESCU, Grigore. Profesor, archeolog, istoric (1845-1909). Opere: Dacia înainte de Romani; Rev. pentru Istorie și Archeologie; Istoria Românilor; Bis. de la Curtea de Argeș; Monumentul de la Adam-Clissi. A făcut primele cercetări ale monum. romane. — Familie din Buzău.

TOCSABĂ. Boer al lui Dan II din Ț.-R. în sec. 15. — Albul T. (v. **Albu**).

TODIRENI. Monăstire în Jud. Botoșani; azi biserica în târgul Burdujeni. Fondațiune a lui Toader Movilă, la 1597. — (v. **Burdujeni**).

TOIUL oastei, însemna grosul armatei la răsboi (se zicea și „temeiul" oastei).

TÖKÖLY, Emeric, comite. Boer ungur, pretendent numit de Sultan Principe al Transilv. La 1690, cu Turcii, ajută pe Brâncoveanu ca să atace și să bată pe gener. Heissler și pe Bălăceanu la Zărnești; fu silit apoi de imperiali să plece. † 1705.

TOLBA. Cutia, geanta cu săgeți (în Mold.: curcura). — (v. **arc**).

TOMA banul, boer din sec. 16 în Ț.-Rom., ucis de Radu Vodă la 1536, împreună cu Vlaicu logof.; înrudit cu Craioveștii; a fondat mon. Vărbila.

TOMENI. Boerii de la T. ,în Oltenia; sec. 16-17.

TOMIS (Tomi). Oraș greco-roman din antichitate, la Marea Neagră. Port și stațiune comercială a Gre-

www.dacoromanica.ro

cilor din sec. 7 a. Cr.; metropolă a cetăţilor din Scitia mică. Multe şi bogate rămăşiţe antice (ziduri, clădiri, statui, inscripţii, stele, sarcofagii, vase) la Constanţa, care ocupă azi locul vechiului T. — In sec. 4-6, se cunosc la T. mai mulţi episcopi.—(v. şi **Constanţa**).

TOMŞA. Neam domnesc din Moldova.— Tomşa hatmanul fiind ales Domn (Ştefan VI) de unii boeri la 1563, asediă în Suceva pe Despot şi apoi îl ucise. Neprimit de Turci, refugiat în Polonia, fu decapitat la Lvov (1564). — Ştefan II, fiul său, Domn al Mold. 1611-15 şi 1621-23. Bătu la Jijia pe Const. Movilă care pieri acolo, apoi luptă cu boerii şi cu Movileştii, de cari fu răsturnat. Domn crunt. Mai domni un an la 1621. — Leon, fiul lui Ştefan, Domn al Ţ.-Rom. 1629-32. Avu de luptat cu boerii olteni, conduşi de Matei Basarab, răsculaţi contra Grecilor, şi-i învinse la Dudeşti. Impăcat cu pribegii, în Iulie 1632 fu înlocuit de Turci. Pieri mai târziu la Ţarigrad. — Radu, grecizat ca şi tatăl său, domni în Ţ.-Rom. 1664-69. Provocând o nouă răscoală a boerilor, pierdu scaunul. Avu un fiu Ştefan, fără urmaşi.

TOPCII. Se numeau tunarii turci. Cuvânt întrebuinţat şi în ţările rom. în sec. 18.

TOPLICEANU. Familie boer. din Ţ.-Rom. (Râmnic-Sărat), din sec. 17. — Neagoe T., m. Clucer sub Brâncoveanu ,1712.

TOPLIŢA. In faţa schitului Nămăeşti (Muscel), o peşteră în care s'au găsit rămăşiţe romane (arme, zale, monede dace şi rom.).

TOPLIŢA. Comună importantă în J. Mureş. Pe râul Doamnei, biserica unei mănăstiri (de lemn) de la Doamna Safta a lui Gheorghe Ştefan v. al. Mold., din 1658.

TOPLIŢA. Schit in J. Neamţu, de călugăriţe. Fondat de Eremia Vodă Movilă la 1598. De acolo a luat naştere mai târziu monast. Varatic.

TOPOLNIŢA. Mănăstire în Mehedinţi. Fondată la 1645 de Lupu Buliga căpitanul şi fiul său Curea, îngropaţi acolo. — Tradiţie despre „jidovi“ la Grădişte. Resturi romane (pietre cu inscripţii).

www.dacoromanica.ro

TOPOLNIȚA. Râu în Mehedinți, afluent al Dunărei.

TOPOLOG. Râu, afluent al Oltului, în J. Argeș. Ese de sub muntele Negoi. Aprox. 100 k. lung.

TOPORAUȚI. Sat la N. W. de Cernăuți. Biserica zidită la 1629 de Miron Barnovski Voev., care își avea acolo moșia și casele. (In biserică mormântul hatman Barnovski).

TOPUZ. Sceptrul sau buzduganul domnesc, însemn al puterii (sec. 17-18).

TORONTAL. Comitatul T. al Ungariei (între Mureș-Dunăre-Tisa și comit. Timiș), a fost împărțit prin tratat la 1919: partea cea mai mare atribuită Jugo-Slaviei (Voivodina), și o parte de la răsărit României. Aceasta a fost alipită jud. Timiș, formând județul Timiș-Torontal.

TÖRZBURG (maghiar Törcsvár; rom. Terciu). Numirea germană a cetății de la Bran.

TOTEȘTI. Sat, aproape de Hațeg (Hunedoara). Resturi daco-romane (podoabe de aur, obiecte div.).

TOTLEBEN, Francis Eduard, comite. General rus celebru. La 1877, numit șef de stat-major al armatelor de operații la investirea Plevnei, grăbi căderea ei. (1818-1884).

TOTOEȘTI. Sat în J. Neamțu; exista la 1400.

TRACII. Poporul cu triburi numeroase care locuia la sudul Dunării (penins. balcanică) din vremea protoistorică, e cunoscut sub acest nume. Inrudit cu Geto-Dacii, avea și o civilizație asemănată cu a lor. In timpurile preistorice Tracii coborâseră din spre Nord ajungând până la Marea Egee. — Deși făcând parte din aceași rasă, având o origină străveche comună, Dacii nu ereau Traci, fiind de mult un popor deosebit.

TRADIȚII ISTORICE. Poporul a păstrat, transmisă de generații, amintirea unor fapte și a unor oameni cari s'au impus admirațiunei, cinstirei sau resentimentului său. — Așa în Țara-românească, amintirea Romanilor („Jidovi“, uneori „Novaci“, etc.), numele lui Traian (troian); apoi al lui „Negru Vodă“ întemeetor de țară și biruitor al Tătarilor (al T. din

www.dacoromanica.ro

sec. 13 cari sălășluiau încă prin țară în al 14, și în care tradiția confundă și alte popoare din nainte, ca Cumanii). Din vremuri mai apropiate, câteva personagii ale epopeei răsboinice de la sfârșitul sec. 16: Mihai, Buzeștii, sau regionale ca Doamna Neaga (în Buzău), Barbu banul (în Oltenia), Matei Vodă, au rămas fixate unor locuri și amintirea lor a devenit legendară. — In Moldova, Dragoș și mai ales Ștefan Vodă domină tradiția națională, care-i atribue de obicei evenimentele trecutului și construcțiile de seamă. — Aducerea aminte a năvălirilor turcești, a altor ocupații străine, a rămas încă în popor, însă toate aceste tradiții se șterg cu încetul, fie prin depărtare în timp, fie prin ivirea altor evenimente (răsboaele mai noi) sau figuri populare (Vladimirescu, Cuza), fie mai ales prin puținul interes ce prezintă pentru viața modernă. E păcat că tradițiile trecutului nu s'au cules și analizat cât mai erea timp. Un material istoric, nu mai puțin prețios ca textele, care desbrăcat de înfloriturile legendei, ar fi dat ajutor la lămurirea multor chestiuni istorice, e acum aproape definitiv pierdut.

TRAIAN. Marcus Ulpius Trajanus, Imperator roman de la 98-117. La 101 începu campania contra Dacilor, pe valea Dunărei și a Timișului în Banat; construi podul peste D. de la Severin. In a doua expediție (105-6), pornită în Valea Oltului, după lupte grele sdrobi pe Daci, luă Sarmisegetuza și anexă Dacia la Impărăție. Noua colonie fu organizată și întărită. Spre amintirea cucerirei ridică coloana care-i poartă numele pe o piață din Roma; iar în Dobrogea trofeul de la Adam-Klisi. A fost unul din cei mai mari împărați ai R. (n. 53 † 117). Numele lui a rămas în amintirea poporului românesc.

TRAIAN, valul sau calea lui. — (v. **Troian**).

TRAJANOPOLIS. Așezare romană în Dobrogea. Poate unde se află azi satul Nicolițel.

TRANSALPINA. Nume latinesc al Țării-Românești, în documente medievale ale Regilor Ungariei și ale Domnilor noștri din sec. 14-15. Mai apoi: „Valachia.

www.dacoromanica.ro

transalpina". Insemna țara de dincolo de munți (față de Ungaria, unde această denumire rămase până în sec. 17). — (v. și la **Titlu** domnesc).

TRANSILVANIA (Ardeal). Impreună cu Oltenia de azi și mare parte a Banatului, Trans. erea în antichitate țara Dacilor și formă după cucerirea lui Traian (sec. 2) o provincie romană (Dacia, Apulensis și Porolissensis). Acolo se afla și capitala provinciei, în țara de mai apoi a Hațegului care rămase până târziu un centru de rezistență al poporului român, după formarea lui. Epoca dacă-romană, ca și vremile preistorice, au lăsat pretutindeni în Trans. multe și importante urme. — Pe la sfârșit. sec. 10, Maghiarii din Panonia pătrund în Tr., pe care o ocupară întreagă în sec. 12. Părțile mai puțin locuite fură populate în sec. 12-13 cu coloni germani și cu așezările secuiești de la răsărit. Paza și administrarea țării erea în mâna Voevozilor numiți de Rege, cari apar la finele sec. 12 și cari urmară până în al 16. După căderea Ungariei sub Turci și Germani (1526), Transilv. scăpă de cotropirea turcească: Ion Zapolia se proclamă rege și de atunci țara (la care se adaose câteva comitate de la Nord) fu guvernată de principi naționali autohtoni, sub suzeranitatea Turciei, până la 1691, când deveni provincie a Imper. german, cu un guvernator și o dietă locală. De la 1765 (Maria-Tereza) Tr. avu titlul de „mare principat". Revoluția din 1848 pregăti reunirea ei Ungariei, îndeplinită la 1867 odată cu statutul dualismului austro-ungar. Răsboiul cel mare aduse, prin desmembrarea A.-U., alipirea Trans. și a țărilor vecine (Bihor, Satmar, Maramureș) la România (1919). — Trans. avu o soartă deosebită de a Ț.-Rom. și de a Mold. a căror evoluție paralelă e asemănată. Istoria politică și teritorială a Tr. se confundă cu a Ungariei (care de altfel în sec. 16-17, fiind supusă de Turci ,erea reprezintată numai prin Trans. și comitatele alăturate ei). Istoria Românilor de acolo e a unui popor trăit sub stăpânire străină, care le-a restrâns sau răpit drepturile. Clasa vechilor cneji și voevozi români dispăru de timpuriu

www.dacoromanica.ro

în nobilimea maghiară. Lipsiți de conducători, se înțelege dece la 1437 unirea celor „3 națiuni", Maghiari, Secui și Sași, nu coprindea și pe Români. Până la Ludovic cel mare Rom. avuseră egalitate de drepturi cu ceilalți; mai târziu le pierdură, menținându-se pe alocuri grupări românești cu voevozii lor, ca în Banat, în Maramureș, Satmar, Zarand, organizări cari pier și ele în prima parte a secolului 15. (v. **Voevozi**). — Populația Transilvaniei a rămas formată de Români în cea mai mare parte, de Unguri-Secui și de Germani (Sași), colonizați în unele regiuni. (v. **Maghiari, Secui, Sași**). — Granițele Tr. o mărginesc cu Țara-Român. la sud, Moldova la răsărit, despărțită de ele prin culmile munților, la W. cu Banatul și județele Arad, Bihor, la N. W. cu Satmar, la N. cu Maramureș. — Ca întindere (59.000 km. p.), Tr. cuprinde județele: Huniedoara, Alba, Sibiu, Târnavele, Trei-Scaune, Ciuc, Mureș, Odorhei, Turda, Cluj, Someș, Sălaj, Năsăud, Brașov (Țara Bârsei), Făgăraș (Țara Oltului). — Numele de „Ardeal", maghiar „Erdely", e al locuitorilor țării, cel de Transilvania (țara de dincolo de pădurile munților Apuseni) a rămas din actele latinești. Germanii o numesc „Siebenbürgen".

TRANSILVANIA, PRINCIPII. După căderea Ungariei, Voevozii Trans. devin, prin alegerea lui Zapolia, Domni sau Principi suverani, în legătură de vasalitate cu Turcii, ca și Domnii români. La început cu titlul de Rege, Ion Zapolia (Szapolyai), fu întâiul principe, 1526-40. Urmară: Ion Sigismund Zapolia 1540-71, Ștefan Bathori 1571-75, Cristof Bathori 1575-81, Sigismund Bathori 1581-99, Andrei Bathori 1599, Mihai al Țării-Român. 1599-1600, guvernare imperială 1600-3, Moise Szekely 1603, Ștefan Bocskai 1604-7, Sigismund Rakotzi 1607-8, Gabriel Bathori 1608-12, Gabriel Bethlen 1613-30, Ștefan Bethlen 1630, Gheorghe Rakotzi 1630-48, Gheorghe II Rakotzi 1648-57, Francisc Rhedei 1657-8, Agat Barcsai 1658-61, Ioan Kemenyi 1661, Mihail Apaffi 1661-90, Mihail II Apaffi (titular) 1690-1713. (Transilvania trecu sub stăpânirea Împăratului german la 1690).

www.dacoromanica.ro

TRANSILVANIA. VOEVOZII. Din sec. 12 până la 1540, Voevozii Trans. ereau demnitari numiți de Rege, fiind de obieci și comiți ai Secuilor. (Printre ei au fost și câți-va români): — Iula 1196-1203, Benedict 1204-9, Mihail 1209-12, Bertold episcopul 1212, Nicolae 1213, Iula Kean de Siklóș 1214-16, Ipouc comite de Zonuk 1216-7, Rophoinus 1217-18, Neuka 1219-20, Paul 1221-23, Hertwig de Záka 1224-26, Toma de Sadan 1227-29, Iula II fiul lui Leustahius 1230-32, Dionis 1233-36, Pousa, fiul lui Solomon 1236-39, Herbord de Lindwa 1240-43, Laurent de Guthkeled 1244-51, Nicolae 1252-55 și comite de Zonok, Henric de Thamasy 1256-60 și com. de Zonok, Ladislau frate lui Iula com. de Zonuk 1260-70, Nicolae Puk 1270-2, cu Matei de Megyes 1271-2, id. cu Ioan 1273-4, Matei singur 1275, Ugrin Csak și Ladislau 1275-77, Langveus de Guekeld 1277-8, Petru de Bana 1278-80, Nicolae de Poth-Harazta 1281-2, Rorand 1283-4, Opor (Apor) 1235-7, Pouka de Alap 1288-90, Roland 1290-1303, Nicolae de Puky și comite de Maramureș 1303-6, Ladislau de Rathold 1307-13, Nicolae de Medgyes 1314-19, Dausa (Teodosiu) de Debrezin 1320-1, Toma Kathiz de Zéchen 1321-42, Nicolae de Iobágy 1342-3, Ștefan Bubek de Pelseöcz 1344-51, Nicolae Konth 1351-56, Andrei de Debregezth 1356-59, Dionis Bubek de Pelseöcz 1359-67, Nicolae de Debregezth 1367-9, Emeric Bubek de Pelsöcz 1369-72, Ștefan Bubek de Pelsöcz 1372-77, Ladislau de Losoncz 1377-91, Emeric Bubek de P. 1392-3, Frank de Zéchen 1394, cu Stibor 1395-7, Stibor de Stiborich singur 1398-1401, Nicolae de Csaki și Nicolae de Marcsaly 1401-3, Ioan de Thamásy și Iacob Laczk de Zanto 1403-09, Stiborius de St. iar 1410-14, Nicolae de Chaak (Csaki) 1415-26, Ladislau de Chaak (Csaki) 1427-36, Petru Cheh de Léwa 1436-39, Desider de Losonz 1439, Ladislau Jakchy 1440, Nicolae de Ujlak comite de Telchak și Mihail Jakchy 1441-2, Nicolae 1443 și Ioan de Hunyad 1443-46, Emeric de Pelseöcz pentru Huniady 1446-51, Nicolae Ujlaky 1452, Nicolae Ujlaky și Ioan de Rozgon 1453-58, Sebastian de Rozgon 1458, cu Ladislau de Kanisa

www.dacoromanica.ro

1459, cu Ioan de Rozgon 1460, Mihail Zilágyi de Horogzeg 1460-1, Nicolae de Ujlak și Ioan Pongrátz 1462-5, Ioan și Sigismund de Sancto Georgio și Bozyn și Berthold Elderboch 1466-7, Ioan Pongratz de Dengelegh și Nicolae Csupor de Monoslo 1468-72, Nicolae de Ujlak 1472, Blasius Magyar și Ion Ungor de Nadasd 1473-5, Ioan Pongratz de Dengelegh 1475-6, Petru Gereb de Wingarth 1477-8, Ștefan Báthori 1479-93, Bartolomeu Drágffy de Beltheök și Ladislau de Losontz 1493-4, Bartolomeu Dragffy singur 1495-98, Petru comite de Sanct Georgiu și Bozyn 1499-1511, Ion Zapolya 1511-26. — Urmară apoi Principii neatârnați ai Transilvaniei (v. mai sus). — Sub Pr. Zapolya au mai fost Voevozi ai Transilv., numiți de el: Petru Paranyi și Ștefan Bathori 1529, Emeric Balassa 1533 și Ștefan Maillath 1535-40.

TRANSILVANIA, COMANDANȚI GENERALI imperiali în. — De la alipirea de Austria (1691), generalii comandanți ai trupelor din Trans. și regiunile vecine, avură de fapt în mână și guvernarea țării. Comandanții militari au fost: — Mareșal Graf Veterani 23 Apr. 1691-95, Gener. Donat Heissler 1695, Gen. Principe de Lotaringia 1695, Graf de Bussy-Rabutin mareș. 1696-1708, Gen. Bar. Kriechbaum 1708-10, Gen. și Mar. Graf Steinville 1710-21, Gen. Graf Viremont 1721-2, Gen. Graf. Königsegg 1722-26, Graf Tige Gen. 1726-29, Graf Franz Paul Wallis Gen. 1729-37, Principe Lobkowitz Gen. 1737-41, Graf Czernin Gen. 1741-47, Graf v. Abensberg-Traun Marș. 1747-8, Graf v. Plaz Gen. 1748-9, Graf Browne de Camus 1749-51, Graf Bernes Gen. 1751, Graf Fr. Wenzel Wallis Mar. 1751-60, Graf Sorbelloni mar. 1760-1, Bar. Buccow Gen. 1761-64, Graf Hadik Gen. 1764-67, Graf O'Donnell gen. 1767-71, Bar. von Preiss gen. 1771-84, Graf Fabris de Santo-Tomiotti Gen. 1784-88, Bar. von Raal Gen. 1788-90, Graf Mittrowski 1790-1806, Graf Kollowrat-Liebstein 1806-11, Bar. Stipsicz Gen. 1811-14, Bar. Kienmayer 1814-20, Bar. Schustekh v. Herve 1820-27, Bar. von Mohr 1827-30, Graf Hardegg 1830-1, 20-30, Graf v. Rothkirch 1831-3, Graf Mensdorff-

www.dacoromanica.ro

Pouilly 1833-4, Baron von Wernhardt 1934-46, Bar. von Puchner 1848-49, Bar. von Wohlgemuth (și guvernator) 1849-51, Princ. Schwarzenberg (și guvernator) 1851-59, Princ. Lichtenstein (și guvernator) 1858-61, Princ. Montenuovo 1861-66. — (Funcțiunea de comand. general urmează apoi numai cu atribuțiunea militară).

TRANSILVANIA. GUVERNATORII. — După 1691, Trans. stăpânită de Imper. german, fu administrată de guvernatorii numiți de împărat până la trecerea ei la Ungaria, 1867.— Guvernatorii:— Comite Gheorghe Banffy 1691 (confirmat 1693)-1707, Comit. Sigismund Kornis 1713-31, vacant 1732-3, Comite Iohann Haller 1734-56, vacant 1757, Comite Ladislau Kemény 1758-62, Baron A. von Buccow general 1762-4, Bar. Anton Baitay episcop al Trans. Prezident al administr. 1764-71, Comite Maria-Joseph von Auersperg 1771-74, Bar. Samuel de Bruckenthal 1774-87, Com. Gheorghe Banffy 1787-1822, Bar. J. de Josika-Branitskai, presid. al administr. 1822-34, vacant 1835-6, Comit Ioan Kornis 1837-40, Com. Iosef Teleky 1841-48; Bar. Geringer von Ödenburg comisar imperial 1848-9; — Bar. Ludvig v. Wohlgemuth Feldmar. Lt. comand. gener. și guvern. 1849-51, Principe K. v. Schwarzenberg com. gen. și guv. 1851-58, Principe Frederic zu Lichtenstein F. M. Lt. comand. gener. și guvern. 1858-60; — Comite Emeric Miko Presid. al guvernăm. 1860-1, Com. Folliot de Crenneville F. M. Lt. Presid. al guvern. 1861-67, Com. Emanuel Pechy comisar imp. și Pr. al guv. 1867-69.

TRANSILVANIA, Episcopi și mitropoliți ortodoxi pentru. (v. la **Sibiu**). — Mitropolia unită rom. (v. **Alba-Iulia-Făgăraș**).

TRANSMARISCA. Cetate romană în Moesia inferioară. — (v. **Turtucaia**).

TRAPSIA, Mihail de. General austriac; român din Banat. S'a distins în răsb. din Italia. (1838-96).

TRASCĂU. In Jud. Alba pe Arieș. Stațiune protoistorică (podoabe de argint dace).

TRESNEA. Familie boer., în București.

TRATATE DE PACE moderne, privind Țara-Romă-

www.dacoromanica.ro

nească și Moldova: — Trat. de la PASSAROVITZ (Pojarevaț în Serbia), încheiat după victoriile lui Eugen de Savoia contra Turcilor, între Impăratul Carol VI și Venezia, cu Turcii. Oltenia fu cedată Impărăției germane împreună cu Banatul și Belgradul; 21 Mai 1718. — Tr. de la BELGRAD, din 18 Sept. 1739. Germania silită să închee pace cu Turcia, după ce ajutase pe Ruși împotriva ei, trebui în urma acestui trat. să evacueze Oltenia. — Tr. de la KUCIUK-KAINARGI din 1774, închee al 3-lea răsboi ruso-turc. Rusia căpătă dreptul de control și protecțiune a țărilor române, trimețând și agenți la București și Iași. — Tr. de la ȘIȘTOV, între Austria-Turcia, 4 Aug. 1791; — urmat de cel de la IAȘI 1792 între Rusia-Turcia, după răsboiul din 1787-91. — La 1812, Mai 26, trat. de la BUCUREȘTI. După răsboiul victorios al Rusiei contra Turciei, Rusia luă întreaga țară dintre Prut și Nistru, numită apoi Basarabia. — La 1826, convenția de la AKKERMAN între Ruși și Turci, stabili un program de guvernare al țărilor noastre, cu clauza ca Domnii să fie numiți pe 7 ani și întăriți de Sultan și Țar. — 1829, Sept. 14, trat. de la ADRIANOPOL. între Ruși-Turci: Țările române rămân sub suzeranitatea Porței, dar sub protectorat rusesc. Brăila, Giurgiu, Turnu și ostroavele Dunării fură înapoiate Ț.-Rom. Mai multe scutiri pentru principate, drept de a avea miliție. Urmă ocupația rusească. — Convenția de la BALTA-LIMAN (Constantinopol) din 1849 între Ruși-Turci. Se prevedea pentru țările rom.: înființarea Divanurilor legiuitoare; ocuparea rusă-turcă până la organizare și trimeterea câte unui comisar rus și turc; numirea pe 7 ani ca Domni a lui Barbu Stirbey și Grig. Ghika. — Congresul de la PARIS, 30 Mart. 1856, după răsboiul din Crimea a hotărât: ridicarea protectoratului rus din țările române, neutralitatea și punerea lor sub garanția celor 7 puteri; înapoiarea unei părți din Basarabia (jud. Ismail, Cahul, Bolgrad); internaționalizarea Dunărei; consultarea dorințelor Ț.-Rom. și Mold. în ce privește Constituția și unirea lor, prin adunări. — Convenția de la Paris, la 1858, pre-

www.dacoromanica.ro

găti modalitățile unirei țărilor rom. sub garanția Puterilor. Se numi o comisiune de trei (caimacami) în fie-ce țară. — Trat. de la SAN-STEFANO (Hagios-Stefanos) din 13 Mart. 1878 recunoscu în art. 5 independența României. Acest trat. fu întărit de: — Congresul de la BERLIN întrunit de marile Puteri apusene ,2 Iulie 1878, a consfințit (prin art. 43) independența României, cedarea Basarabiei (dela 1856) către Rusia și anexarea în schimb la România, a gurilor Dunării și Dobrogei (art. 45). El închee răsboiul din 1877. (Delegați români ereau Brătianu și Kogălniceanu). — Trat. de la BUCUREȘTI, 28 Iulie 1913, puse capăt răsboiului balcanic. România câștiga quadrilaterul la sudul Dobrogei (Silistra-Bazargic). — BUCUREȘTI, 1918, Mai 7. Tratat între Puterile Centrale și România, în urma armistițiului care pusese capăt participărei României în marele război. Acest tratat n'a fost aplicat, Puterile Centrale fiind înfrânte de Aliați și între timp guvernul român neexecutându-i clauzele. Anulat la 18 Nov. 1918. — Tr. de la SAINT-GERMAIN, 10 Sept. 1919, între Statele aliate și Austria. România redobândi Bucovina. — Tr. de la TRIANON, din 4 Iunie 1920, între Aliați și Ungaria. România dobândi Transilvania cu părțile din prejur și Banatul. — TRATATE și convenții COMERCIALE mai vechi. (v. **Comerciul**).

TRAUSI. O parte din neamul Agatirșilor din Dacia erea cunoscut sub acest nume. — (v. **Agatirși**).

TREBUJENI. Sat în J. Orhei (Basar.). La locul Peștera, ruinele unui târg pe Răut.

TREI-SCAUNE. Județ în Transilvania. Vechiu comitat ungar (Haromszek). Centru secuesc. Numele îi vine de la trei scaune ale Secuilor (Sepsi, Kezdy, Orba). — Regiune muntoasă. Râuri: Olt, Buzău, Oituz. Numeroase localități cu resturi preistorice dace. — Reședința la Sf. Gheorghe. Suprafața 3889 k. p. Populația (1930) : 136.400 locuitori.

TRERI. Popor cimerian așezat la Dunărea de jos în vremuri preistorice, prin sec. 12 a. Cr. — (v. **Cimerieni**).

www.dacoromanica.ro

TRETINA. Amendă pentru furt. — (v. **Gloaba**).

TRIBUTUL țărilor române (haraciul) către Turci. Sub forma de „dar" (pescheș) la început, datează din vremea lui Mircea pentru Țara-Rom. (pe la 1415) și de la Petru Aron pentru Moldova (1457). — In sec. 15 câți-va Domni refuzară să plătească acest dar; în a doua jumăt. a sec. 16 însă, tributul fu impus cu tărie și de atunci crescu mereu. Pe lângă haraci, bacșișurile demnitarilor turci ajunse de regulă la finele sec. 16, sporeau sumele mari ce se scoteau din țară de către Domnii schimbați des de Poartă. — Tr. Țării-Român. care erea de 3000 galbeni sub Mircea și urmașii lui din sec. 15, se urcă pe vremea lui Vlad Țepeș la 8000 galbeni și apoi la 10.000. Al Moldovei erea de 4000 (cam 50.000 taleri) la Bogdan III. Se adăogau și 48 de cai (Mold. 24), șoimi și produse din țară. Petru Rareș plătea 12.000 galbeni. Lui Petru II în Ț.-Rom. i se impuse 30,000 galbeni, și Moldovei pe aceiași vreme 15.000. Birul se urca mereu. adesea chiar de pretendenți, cari ofereau mai mult ca să fie numiți sau menținuți în domnie. La venirea lui în scaun, Brâncoveanu plătea 250 pungi: el urcă haraciul la 520 pungi. Moldova plătea mult mai puțin : pe vremea lui Cantemir, trib. erea de 97.500 lei. — La sfârșit. sec. 17, pe lângă haraci se mai dau daruri de Bairam (bairam-pescheș): Sultanului 19.000 lei și blănuri scumpe, 7000 sultanei-valide, 7500 Vizirului, 11.000 lui Hizlar-Agasi, etc. La numire, Domnul mai da deosebit: Sultanului 38.000, Vizirului 23.000 și alte bacșișuri cam de 80.000. In total peste 600.000 lei vechi pentru haraci. — „Mucarerul" de înoire al Domnie, introdus în sec. 18, aducea alte taxe și cheltueli, iar înoirea de 3 ani costa ca și venirea în scaun. Darurile ocazionale pentru trimeșii Sultanului sunt de adăogat la haraci, care singur explică birurile ce apăsau țara în sec. 17 și 18. — Cu schimbarea felului de numire a Domnului (1829), trib. fu reglementat și bacșișurile dispărură. La 1842, Țara-Rom. plătea 2.000.000 de piaștri turcești (1.400.000 lei rom.); La 1857, 2.500.000 piaștri Ț.-R. și 1.500.000 Moldova. — Sub Princ. Carol

www.dacoromanica.ro

(1868-70), tributul României mai figura în buget cu 928.000 lei.

TRIFĂILĂ. In Feb. 1514, pretendentul Trifăilă, care se zicea fiu de Domn, veni cu oaste secuiască asupra lui Bogdan al Mold. Prins lângă Vaslui şi tăiat.

TRIPHULON. Localitate în Dacia, după vechii scriitori; prin Moldova de azi.

TRIVALEA. Schit desfiinţat lângă Piteşti (Argeş) ; Zidit de mitrop. Varlaam la 1698.

TROCAIA. Un schit, aproape de Greceşti (Mehedinţi), dispărut din sec. 18.

TROESMIS. Cetate antică în Dobrogea, la Igliţa actuală, pe Dunăre, la sud de Măcin (J. Tulcea). Ruinele municipiului şi ale cetăţei romane. Cetatea (castra stativa) dreptunghiulară, cu 4 porţi, unul din punctele cele mai importante la Dunăre, exista din sec. I; în al 4-lea sec. fiind distrusă de Goţi fu reconstruită puternic de Justinian. Garnizona Legiunei V Macedonica. Vechiu vad al Barbarilor. In sec. III municipiu. (Ruine, apeducte, numeroase pietre cu inscripţii, antichit. diverse la Muzăul Naţional şi la Bibliot. nat. din Paris).

TROIANUL (calea lui Troian). Numele popular al şanţului sau valului roman ce străbate în unele părţi Ţ.-Rom., numit şi „Brazda lui Novac" (în formă literară greşită: „calea lui Traian").— In special se chiamă Tr. şanţul care începe la Flămânda pe Dunăre, trece pe la Ruşii de Vede, pe lângă Piteşti, la Câmpulung, spre Bran-Râşnov, şi care datează de la Adrian sau Marc Aureliu (LIMES ALUTANUS). Lung cam de 230 km., erea apărat de 18 cetăţi de pământ (castella), din care s'au găsit urme la Flămânda, Valea Urlui, Săpata, Albota, şi mai ales la Jidova (castru de zid). Ridicătura vizibilă astăzi e cam de ½—2 m., lăţimea de 10—12, şi se recunoaşte bine în multe locuri. Pământul bătut şi ars erea întărit cu lemn. Valul forma linia de apărare în stânga Oltului. — Tot sub numele de v. lui Tr. se mai găseşte în Dobrogea (de la Cernavoda-Medgidia-Constanţa), în Moldova (Covurlui-Tecuci, peste valea Siretului) etc. — In Basarabia Tr.,

www.dacoromanica.ro

paralel cu Dunărea, merge de la Prut (Vadu lui Isac), la satul Troian. La Nord, de la Prut (Leova), un altul străbate Jud. Tighina la Nistru. Un alt Tr. de la Şendreni (J. Iaşi) peste Prut spre Nistru. Celelalte valuri din Bas. nu sunt datorite Romanilor, ci popoarelor barbare de la N. şi E., din epoci nedeterminate. — (v. **Val** şi **Brazda lui Novac**).

TROIAN. Deal lângă Râmnic, în Vâlcea. O bisericuţă de la 1838, a fostului schit întemeiat acolo.

TROPAEUM TRAIANI. Lângă satul Adam-Clisi, în Dobrogea (jud. Constanţa), a rămas până în zilele noastre, ruinat, măreţul MONUMENT pe care Traian îl ridicase (an. 108-109) în amintirea înfrângerii Dacilor, numit Tropaeum Tr., pe care-l consacrase lui Marte (Mars ultor).— 54 de blocuri de piatră cu basoreliefe interesante (scene de răsboi) încingeau monumentul; o mare parte din ele au fost transportate la Bucureşti. Diametrul monumentului erea de 31 m., înălţimea de 32. Trofeul (armătură) se înălţa deasupra cu 12 m. Lângă trofeu, Traian ridică un mausoleu pentru legionarii căzuţi în luptele cu Geţii şi Sarmaţii din Scitia. Monumentul fu refăcut şi mărit de Constantin în sec. 4. — In apropiere se desvoltă ORAŞUL roman, cu numele de Tropaeum T. înfloritor în sec. 2-3. Reconstruit de Constantin şi Licinius (316), „Civitas Tropaei“ fu distrus de Avari la sfârşitul sec. 6. (Ruinele cetăţii şi a patru basilici, numeroase monumente, sculpturi, capitele, stele funerare).

TROTUŞ, Râul. Afluent al Siretului. Vine din munţii Ciucului din Transilv., trece prin Jud. Bacău-Putna. Afluenţi : Uz, Oituz, Doftana, Slănic, Caşin; Tazlău. Lungime apr. 135 km. (Nume maghiar: Trotos). — Valea Trotuşului, cu înălţimile din dreapta, a fost teatrul unor lupte sângeroase în răsboiul din 1917.

TROTUŞ. Vechiu ţinut al Moldovei, în sec. 15-18, pe valea Trotuşului; din Vrancea spre Tazlău, partea de jos a jud. Bacău de astăzi.

TROTUŞ, Târgul. Sat în J. Bacău, pe Tr., aproape de Tg. Ocna. Altă dată târg, întemeiat şi locuit mai mult de Secui. Există din sec. 14. O veche biserică

www.dacoromanica.ro

catolică. Biserica ortodoxă din sec. 17. După 1650 târgul căzu, mutându-se la Târgu-Ocna.

TROTUŞAN. Neam de boeri din Moldova, în sec. 15-16. — Trotuşan vistiernic sub Bogdan V. — Gavril Tr., mare logofăt al M. 1517-25 şi 1538-41, conspiră contra lui Petru Rareş, care îi tăie capul, (1541) — Trotuşan m. Logofăt ,tăiat de Aron-Vodă la 1592.

TROTUŞANU. Un fost schit (sec. 17-19) în J. Putna, lângă Moviliţa.

TRUŞEŞTI. In Botoşani. Urme preistorice (neolitice)

TSELGU. Căpetenie sau rege al Pecenilor din părţile noastre (pe la an. 1000).

TSIERNA (Dierna, Tierna). Numele dac al râului Cerna dintre Oltenia-Banat. — Lângă vărsarea Cernei în Dunăre, unde e azi Orşova, se afla oraşul daco-roman Tsierna. (v. **Tierna**).

TUDOR. Fiul lui Radu III cel frumos al Ţ.-Rom.; † tânăr peste Dunăre.

TUDOR. Boer din sec. 16; după moşie de la Voiniceşti. Mare logofăt sub Neagoe, Radu VI şi Vlad VIII; tăiat de Radu Paisie la 1538. (v. **Drăgoeşti**).

TUDORA, Doamna. Soţia doua a lui Pătraşcu Voev. şi mama lui Mihai Viteazul al Ţ.-Rom. † 1606 (în călugărie: Teofana) şi înmormântată la Cozia.

TUDORA de la Târgşor. Iubita lui Mihai Viteazul. Din neamul boerilor de la T. şi Popeşti.—(v. **Târgşor**).

TUDOSCA. Doamna lui Vasile V. Lupu al Moldovei. Fiică a vornicului Bucioc, † 1637.

TUFECCII. Soldaţi din garda domnească (sec. 18-19), turci şi albanezi. Aveau cap pe „*tufeccibaşa*".

TUHUTUM. Duce al Maghiarilor, care în sec. 10 cuceri Transilvania, după înfrângerea lui Gelu Voevodul Românilor.

TUI (turceşte: tug). Steagurile generalilor (paşi) şi demnitarilor turci ereau, după rangul lor, compuse din 1, 2 sau 3 cozi de cal (*tuiuri*). Vizirii, seraskirii, muşirii, ereau paşi cu 3 tuiuri. Domnii ţărilor noastre aveau (sec. 17-18), drept la 2 tuiuri. (Unii au avut, în mod deosebit, 3 *tuiuri*: aşa Duca al Mold. 1680, Grigore Ghika în Ţ.-Rom. 1822).

www.dacoromanica.ro

TULCEA. Oraş şi port pe Dunăre (br. Sf. Gheorghe); reşedinţa Jud. Tulcea. Până la 1830, oraşul vechiu erea pe deal. Sub stăpânirea turcească, la T. erea reşedinţa mutaşerifului Dobrogei (sangiacul de Tulcea). — Acolo, la Dunăre, se afla cetatea traco-romană Aegyssus, în sec. 1 p. Cr. — Populaţia (1930) . 20.000 l.

TULCEA. Judeţ al Dobrogei, cuprinzând şi delta Dunării. — Antichităţi şi ruine greco-romane numeroase. Dealuri în partea centrală. Delta; pescării. — Numele după oraşul reşedinţă. — Intindere 8627 k. p. Populaţia 183.000 l.

TULUMBAGII. Nume turcesc al pompierilor în sec. 18. Aveau cap pe „tulumbagi-başa".

TUN. Intrebuinţarea acestei arme de foc începu în ţările noastre din sec. 15. Erea de diferite forme şi nume: balimez, pivă, săcăluşe, huşniţă, şi în general PUŞCA (nume care fu înlocuit, prin sec. 18, cu cel de „tun"). — Altă dată puscaşii, mai târziu tunarii slujeau tunurile. — (v. **puşcă**).

TUNUSLI, Fraţii. De origină greci, locuind în Ţara-Rom. Au scris Istoria Valachiei (tipărită la Viena 1806): amănunte geografice şi politice asupra ţării.

TURBAŢI. Sat în J. Ilfov (pomenit în doc. de la 1440), aproape de Snagov. Pe un ostrov al Ialomiţei, zidării şi ruinele unei biserici, atribuită de tradiţie lui Vlad Ţepeş. Uşile de la altar, din sec. 15, măestrit sculptate, aduse mai târziu la vechea biserică risipită de la Snagov, sunt la Muzeul Naţional. — Aşezare protoistorică getică (epoca de bronz).

TURCII osmanlii. Prima atingere cu Turcii o luară Românii, puţin timp după pătrunderea lor în Europa, la 1369, când Vladislav Domnul Ţ.-Rom. se luptă la Vidin cu oastea turcească adusă de Şişman de la Târnova. Sultanul Baiazid trecu cel dintâi Dunărea la 1396. După mai multe lupte cu Turcii, Mircea spre a-i împăca sfârşi prin a le plăti tribut (pe la 1415). Nesupunerea sau necredinţa Domnilor români din sec. 15 şi 16, fură cauza multor lupte cu T. veniţi să-i pedepsească. Supunerea definitivă datează de la So-

www.dacoromanica.ro

liman II. Domnii începură să fie confirmaţi, mai târziu chiar numiţi de Turci; în sec. 17 Domnii ereau de regulă instalaţi de Poartă, iar în al 18 vor fi simpli demnitari turceşti. — In Moldova, atingerea cu T. fu mai târzie. Intâiul pescheş fu plătit la 1455. Luptele eroice ale lui Ştefan nu împedicară închinarea ţării, care în sec. 16 (de la Petru Rareş), va fi în aceleaşi raporturi cu T. ca şi Ţ.-Rom. — Emanciparea ţărilor rom. de suzeranitatea turcă e progresivă în sec. 19. Ultima legătură de dependenţă, nominală, fu ruptă la 1877. — Ţările române n'au fost provincii otomane, ci vasale, situaţiuni cu totul deosebite. Turcii nu aveau nici garnizoane (în afară de raialele lor: Brăila, Giurgiu, Turnu, şi în Mold. cetăţile din Basar.), nici nu locuiau decât întâmplător ţara. Exceptând expediţiile militare, stăpânirea turcească n'a fost mai greu simţită de populaţie decât a multor Domni, români sau străini.— Ca influenţe turceşti, am avut unele cuvinte rămase în limbă, şi oare-cari obiceiuri ce s'au pierdut cum erea în primul rând portul.

TURCIA. SULTANII otomani, de când Românii au venit în atingere cu Turcii, au fost : — Murad I 1359-89 ; Baiazid I 1389-1402 ; Suleiman, Musa, Mahomed (lupte pentru tron) 1403-13 ; Mahomed I 1413-21 ; Murad II 1421-51 ; Mahomed II 1451-81 ; Baiazid II 1481-1512 ; Selim 1512-20 ; Soliman II cel mare 1520-66 ; Selim II 1566-74 ; Murad III 1574-95 ; Mahomed III 1595-1603 ; Ahmed 1603-17 ; Mustafa I 1617-18 ; Osman II 1618-22 ; Mustafa I iar 1622-3 ; Murad IV 1623-39 ; Ibraim 1640-48 ; Mahomed IV 1648-87 ; Soliman III 1687-91 ; Ahmed II 1691-95 ; Mustafa II 1695-1703; Ahmed III 1703-30; Mahmud I 1730-54 ; Osman III 1754-57 ; Mustafa III 1757-74 ; Abdul Hamid I 1774-89 ; Selim III 1789-1807 ; Mahmud II 1808-39 ; Abdul Megid 1839-61 ; Abdul Azis 1861-76 ; Murad (detronat) 1876, Abdul Hamid II 1876-1909 ; Mehmed V 1909-18.

TURCINEŞTI. Sat în Gorj ; exista la 1400.

TURCŞMIL (Turk-Esmil). In Dobrogea nouă, la S. de Turtucaia. Altă dată târg mare turcesc, azi căzut.

www.dacoromanica.ro

TURCULETZ. Familie boer. din Mold., sec. 16-17. — Un Turculetz, viteaz căpitan, servea în oastea polonă secolul 17.

TURDA (Torda; Thorenburg). Oraş din Transilvania, pe Turda şi Arieş. Centru maghiar; cu importanţă politică în sec. 16. Cetate a Regilor Ung. din sec. 14, amintită dela 1075. Reşedinţa jud. Turda. — La T. fusese oraşul roman Potaissa. Lângă T., pe deal „Cetatea zânei“ (Tünderhegy), ruine din cetatea veche de piatră a Dacilor. — Populaţie (1930): 20.100 loc.

TURDA. Judeţ al Transilvaniei. Inainte se numea Turda-Arieş (comitat ung. din s. 13: Torda Aranyos). Râu: Arieş. Munţi şi dealuri; mine metalice. Reşedinţa la Turda.—Suprafaţa 3514 k. p. Populaţia 182.000 (1930).

TURDAŞ. Sat în J. Huniedoara, lângă Orăştie. Resturi de aşezare dacă protoistorică. — In sec. 16 au stat acolo episcopi români calvini numiţi de Princ. Transilvaniei: Pavel „episcop al Românilor“ 1567-77; Mihail 1577.

TURIA. Sat în J. Olt. O biserică ruinată, zidită la 1793 de C. Racoviceanu.

TURNAVITU, Alexandru. Dascăl grec din Bucureşti, † 1761. — Pantazi, profesor la Academia domn. 1780.

TURNU. Din vremea Romanilor, lângă Dunăre, aproape de vărsarea Oltului, exista a cetăţue (turn mare rotund): TURRIS. In evul mediu a servit Bizantinilor (numit Pirgos), iar în sec. 14 (refăcut poate de Vladislav), erea al Domnilor români. Se numea atunci Nicopolul mic sau turnul de la Nicopoli, fiind în faţa cetăţii de la N., cărei sluji de fort înaintat pe malul stâng, după luarea lui de către Turci de la Mircea Vo. (1396). La 1546 T. cu teritoriul din jur deveni raia. Garnizoana lui ţinea de Paşa de la Nicopoli până la 1829. Ruinele turnului se află la sud de oraşul T.-M.

TURNU-MĂGURELE. Oraşul T.-M. din Ţara-Rom. a fost fondat după înapoerea raialei Turnului la 1829, cu locuitorii din satul alăturat Măgurele, luând numele vechiului turn (v. mai sus). Dela 1839 e capitala J. Teleorman. Port la Dunăre. — Pe locul oraşului

www.dacoromanica.ro

urme de așezare ante-romană (tesaur getic din sec. 5 a. Cr. descoperit la 1880). — Populațiune (1930) : 17.500 loc.

TURNU. Monăstire în J. Argeș ,la Olt. Fondată de Mitrop. Varlaam la 1676. Arsă în 1932.

TURNU ROȘU (Verestorony; Landskrone, Rothenthurm). Ridicat de Regele Ludovic la 1370 pentru supravegherea defileului Oltului, T. Roșu se află în apropiere de vechea graniță, J. Vâlcea-Transilvania, lângă Boița (J. Sibiu). Ruinele încă întregi ale turnului rotund între albia Oltului și drum, și întăriri pe munte; pe malul stâng, sus se afla cetatea, pe locul celei romane.

TURNU SEVERIN. — (v. Severin).

TURTUCAIA (Bulgar : Tutracan). Orășel pe Dunăre (J. Durostor) în fața Olteniței. Acolo erea vechiul TRANSMARISCA, fortăreață din vremea lui Dioclețian (sec. 3). Cetatea se menținu în epoca bizantină (în sec. 10 avea un episcop). — Din secol. 15 cetate turcească. Prădat și ars de Mihai V. la 1594. T. fu teatrul înfrângerei armatei române în Aug. 1916.

TUȘNAD. Comună și stațiune balneară în Transilv. Jud. Ciuc, pe valea Oltului la munte.

TUTANA. Schit în J. Argeș, pe Argeș. Fondat de Alexandru Voev. la 1577 și isprăvit de Mihnea la 1582. Metoh al mon. de la Mihai Vodă din București.

TUTOVA. Județ din Moldova ; vechiu ținut al Țării-de-jos. Numele de la râușorul T. afluent al Bârladului. La început se numea și ținutul Bârlad. Reședința la Bârlad. — Suprafața 2391 k. p. Populația 144.000 loc. (930).

TUZLA-Techirghiol. Sat la mare, în J. Constanța. Resturi de la o așezare antică greco-romană.

TYRAGEȚI. Triburi getice din anticitate, prin părțile Basarabiei de astăzi.

TYRAS. Oraș antic grecesc, așezare maritimă și comercială la gura Nistrului (pe Liman), pe locul unde e acum Cetatea-albă. Veche colonie milesiană din sec. 5 a. Cr. Cetate romană în sec. 1 p. Cr. (Cercetările au scos la iveală ziduri, sculpturi, inscripții, o-

www.dacoromanica.ro

biecte felurite). Stricat de invaziuni, orașul supraviețui și fu refăcut în sec. 6. Apoi ,pe rând, ocupat de diferiți stăpâni: sub Bizantini cetatea se numea Maurokastron ; Genovezii o stăpâneau în sec. 13-14 ; căzută sub Tătari, Moldovenii o dobândiră de la ei.— (v. Cetatea-albă).

Ţ (Tz)

ŢARA-ROMANEASCĂ. Statul întemeiat între munți și Dunăre în sec. 13-14 de întâii lui Voevozi, s'a chemat de atunci „Ţ.-Rom.". — Pentru străini, în general erea VALACHIA; în documente latinești încă din secolul 14 : TRANSALPINA. Grecii și apoi Slavii o numeau „Ungro-Vlahia", și cu porecla de „neagră" : „Mauro-Vlachia", „Kara Vlaska", care la Turci erea „Kara-Iflak". (După numele Domnului Basaraba din sec. 14, unii o numeau : Basarabia, Ţara-Basarabească). De Moldoveni și de Poloni a fost numită „Muntenia". Titlul Domnilor erea: „Domn al Ţării-Românești", și nici o altă numire n'a fost întrebuințată de locuitorii ei. — Geografic, coprinde teritoriul (cam 77.000 k. p.) dintre Dunăre, Munți și Moldova. Partea de la apus de Olt, e OLTENIA (Valachia mică la străini). Ţ.-Rom. e împărțită din vechi în 17 județe rămase până astăzi (la cari se mai adaogau : J. Secueni desființat în sec. 19; Motru, Gilort, Jaleș, Balta, numiri dispărute din sec. 15). — Scaunul țării a fost pe rând la Argeș, Câmpulung, Târgoviște, București. — Odinioară Domnii Ţ.-R. au stăpânit și alte țări : Făgăraș, Severin, Amlaș, Basarabia cu Kilia, partea de jos a Moldovei de mai târziu.(Vrancea-Putna spre Trotuș) și parte din Dobrogea, până în a doua jumăt. a sec. 15. — Domnia Ţ.-Rom. luă ființă în sec. 13, cu Voevozi ținând de Regele Ungariei și stăpânind regiunea dealurilor din dreapta și stânga Oltului (v. Liton, Mișlav, Seneslav. Domnii de la Argeș își întinseră puterea, așa că la începutul sec. 14 dom-

www.dacoromanica.ro

neau pe ambele părţi ale Oltului: Basaraba I erea pe la 1320-30 singur stăpân al Ţ.-Rom. Pe atunci, şi până mai târziu, câmpia spre Dunăre (Ialomiţa-Brăila) erea puţin locuită, bântuită fiind de Tătari pe cari îi risipi Basaraba şi urmaşii lui. Sub Vladislav (1370), ţara ajunse la cea mai mare întindere, adică Ţ.-Rom. întreagă, „părţile tătăreşti“ spre Basarabia, Banatul Severinului (partea răsăriteană dincoace de Cerna), ţara Făgăraşului şi Amlaşul, — pe cari Domnii din sec. 15 le pierdură pe rând. Afară de îndreptări de hotar neînsemnate, teritoriul Ţ.-Rom. a rămas neschimbat de atunci. Turcii numai, ţineau în stăpânire (raiale), cetăţile de la Dunăre (Brăila, Giurgiu, Turnu) înapoiate la 1829 (tratat. Adrianopol). — Ţara-Rom. ca şi Moldova, n'au fost provincii otomane, ci state atârnate sau vasale, păstrându-şi cârmuirea şi legile lor. Inchinarea la Turci se făcu pe timpul lui Mircea ,însă până în sec. 17 mulţi Domni se răsvrăteau sau nu îndeplineau cererile Porţei (Mihai I, Dan, Vlad, Radu de la Afum., Mihai Viteazu, Radu Şerban). Legăturile politice cu Ungaria şi mai târziu cu Impărăţia germană ereau, alături de dorinţa de a lepăda un jug, cauza acestei atitudini. — Domnii din sec. 18, cei mai mulţi străini de ţară, pot fi priviţi ca funcţionari ai Porţei. Situaţia se mai schimbă după 1821 prin tratatele de pace şi deschiderea drumului către autonomie şi independenţă. — Numeroase rămăşiţe pre şi protoistorice (geto-dace) se află mai pretutindeni în Ţ.-R., iar în Oltenia resturi importante ale vieţei romane (ruine, drumuri, antichităţi, valul care brăzdează ţara). Din evul mediu şi timpuri mai noi, biserici, câte-va cetăţi şi curţi ruinate. — Unită cu Moldova la 1859-62, Ţ.-Rom. formă cu ea România. — (v. şi **Oltenia**).

ŢARA-ROMANEASCĂ. DOMNII (Chronologia). — Voevozii din sec. 13: Basaraba, pe la 1230-45; Litean 1245-72; Barbat 1273-85; (poate apoi Dan 1285), în dreapta Oltului. — Mişelav (Mihai) -1240; Seneslau 1245-, în stânga Oltului.—Ai INTREGEI ŢARI ROMÂNEŞTI (Dinastia lu Basaraba): Tihomir pe pe 1300-

www.dacoromanica.ro

-1315 ; Basaraba I 1315-40 († 1352) ; Alexandru 1340-64; Vladislav 1364-74; Radu (Negru) 1375-84; Dan I 1384-86; Mircea cel mare 1386-1418; Vlad I 1394-96; Mihai 1418-20; Dan II 1420-31; Radu II (cu întreruperi) 1420-27; Alexandru Aldea 1431-35; Vlad II Dracul 1435-46; Dan III 1446-47; Vladislav II 1447-56; Vlad III Țepeș 1456-62; Radu III cel frumos 1462-74; Basarab II Laiot 1474-79; Basarab III cel tânăr (Țepeluș) 1477-81; Vlad IV călugărul 1482-96; Radu IV (cel mare) 1495-1508; Mihnea cel rău 1508-10; Vlad V (Vlăduț) 1510-12; Basaraba IV (Neagoe) 1512-21, Teodosie 1521; (Vlad VI Dragomir 1521), Radu (Bădica) 1521-24, (Mehmed 1521); Radu VI de la Afumați 1521-29; Vladislav III 1523-25; Moise 1529-30; Vlad VII 1530-32; Vlad VIII (Vintilă) 1532-35; Radu VII (Paisie) 1535-45 ; Mircea II (Ciobanul) 1545-54 ; Radu VIII (Ilie) 1552-3 ; Petrașcu cel bun 1554-57 ; Mircea II din nou 1558-9 ; Petru II 1559-68 ; Alexandru III 1568-77 ; (Vintilă 1574) ; Mihnea II turcul 1577-83; Petru III (Cercel) 1583-85; Mihnea II iar 1585-91 ; (Ilie 1591) ; Ștefan (surdul) 1591-2 ; Alexandru (cel rău) 1592-3 ; Mihai II cel viteaz 1593-1601 ; Simeon Movilă 1601-2 ; Radu VIII Șerban Basaraba 1602-11 ; Radu IX Mihnea 1611-16; Gavril Movilă 1616; Alexandru V. Iliaș 1616-18 ; Gavril Movilă iar 1618-20 ; Radu IX Mihnea 1620-23 ; Alexandru VI (Coconul) 1623-27 ; Alexandru Iliaș 1627-29 ; Leon Tomșa 1629-32 ; Matei Basaraba 1633-54 ; Constantin Șerban Basaraba 1654-58 ; Mihai Radu (Mihnea) 1658-9 ; Gheorghe Ghika 1660-64 ; Radu X Leon 1664-69 ; Antonie 1669-72 ; Grigore Ghika iar 1672-74 ; Gheorghe Duca 1674-78 ; Șerban Cantacuzino 1678-88 ; Constantin Brâncoveanu 1688-1714 ; Ștefan Cantacuzino 1714-16.

Epoca zisă fanariotă (sec. 18) : Nicolae Mavrocordat 1715-16 ; Ion Mavrocordat 1716-19 ; Nicolae Mavrocordat 1719-30; Mihai Racoviță 1730-1; Constantin Mavrocordat 1731-33 ; Grigore II Ghika 1733-35 ; Const. Mavrocordat 1735-41 ; Mih. Racoviță 1741-4 ; Const. Mavroc. iar 1744-48 ; Grig. Ghika iar 1748-52 ;

www.dacoromanica.ro

Matei Ghika 1752-3 ; Const. Racovită 1753-56 ; Const. Mavrocordat iar 1756-8; Scarlat Ghika 1758-61; C. Mavrocordat iar 1761-3 ; C. Racoviță iar 1763-4 ; Ștefan Racoviță 1764-5 ; Scarlat Ghika 1765-6 ; Alexandru Ghika 1766-8 ; Grigore Ghika 1768-9 ; Manole Giani-Roset 1770-1 ; (Ocupația rusă 1769-74) ; Alexandru Ipsilanti 1774-82 ; Nicolae Caragea 1782-3 ; Mihai Șutzu 1783-6 ; Nicolae Maurojeny 1786-90 ; (ocupația austriacă 1789-91) ; Mihai Șutzu 1791-3 ; Alexandru Moruzi 1793-96 ; Alexandru Ipsilanti iar 1796-7 ; Const. Hangeri 1797-9 ; Alex. Moruzi 1799-1801 ; Mihai Sutzu 1801-2 ; Const. Ipsilanti 1802-6 ; Alex. Sutzu 1806 ; (ocupația rusă 1807-12) ; Ioan Caragea 1812-18 ; Alex. Sutzu 1818-21 ; Scarlat Callimah 1821; (ocupația turcă 1821-2). — „Domni pământeni" secolul 19:—Gregore IV Ghika 1822-28; (ocupația rusă 1828-34); Alexandru Ghika 1834-42; Gheorghe Bibescu 1842-1848; (Revoluția și Caimacamia 1848-49) ; Barbu Știrbei 1849-56 ; (ocupația rusească 1853-5 ; Caimacamia (Alex. Ghika) 1856-59 ; — Alexandru Ioan Cuza 1859. — (v. și **numele** fiecărui ; iar pentru filiația vechilor Domni Basarabi, la **Anexe**, No. I și II).

ȚARA DE JOS și **ȚARA DE SUS**. Din sec. 16 Moldova fu împărțită în două regiuni cârmuite fiecare de un mare vornic. Țara de jus, la răsărit, coprindea ținuturile: Iași, Cărligătura, Vaslui, Roman, Tutova, Tecuci, Putna, Fălciu, Covurlui, Lăpușna, Orhei, Soroca. Iar Ț. de Sus : Bacău, Neamțu, Suceava, Hârlău, Dorohoi, Cernăuți, Hotin. (Ținutul Basarabiei, cu cetățile Cetatea-albă și Ismail, erea din sec. 16 în mâna Turcilor și Tătarilor (Bugiac). — Spre sfârșitul sec. 18, Ipsilanti înființă și în Țara-Rom. un vornic de Ț. de sus și altul de jos, cu jurisdicție pe o grupare convențională a județelor (de la munte și de la câmp).

ȚAMBLAC, Grigore. Cleric trimes la 1401 în Moldova de Patriarh pentru trebile bisericei („mare dascăl al bis. Mold."). Apoi mitropolit de Kiew. A luat parte la conciliul de la Constanța. — Ioan Ț., ambasadorul lui Ștefan Vodă la Dogele Veneziei, 1477.

www.dacoromanica.ro

ȚĂRANII. Acest termen generic pentru oamenii de la țară, cultivatori de pământ, cuprinde două categorii, două condiții sociale bine deosebite în vechime: — de o parte moșnenii (răzeși în Mold.), oameni liberi, stăpânitori de pământ cari alcătuiau oastea țării (v. **moșnean, knej**), — de alta „rumânii" (vecini în Mold.), lipsiți de pământ și supuși unor legături de moșia unui om liber, cnej sau boer. (v. **rumân**). — E probabil că origina clăcașilor erea deosebită de a moșnenilor încă înainte de întemeerea statului românesc. Se pare că cei dintâi reprezintau populația de la câmp, peste care s'ar fi suprapus prin sec. 12-13 un grup de cuceritori coborâți de la munte și care au împărțit între ei pământul, supunând la munca lui pe cei aflați acolo. — Târziu (sec. 17), deosebirea de stare materială între ț. liberi și rumâni, aproape nu mai exista, din cauza sărăcirei celor dintâi. Totuși tradiția originei lor s'a menținut, moșnenii constituind un fel de aristocrație rustică. — Improprietărirea țăranilor fără pământ s'a făcut întâi la 1864 din moșiile secularizate de la monăstiri, apoi la 1872; în sfârșit în mai largă măsură, din averile particulare și publice la 1919.

ȚARIGRAD. Numele slav al Constantinopolei (turcește Stambul) întrebuințat și de Români în vechime.

ȚANȚĂRENI. In J. Dolj. Biserica unui fost schit, ridicat pe la 1630 de Mihai spătarul Coțofeanu.

ȚEBEA. In munții Apuseni, Huniedoara. Mine exploatate din vremea Romanilor. — Stejarul lui Horia și mormântul lui Avram Iancu.

ȚEICA. Ruinele unui schit, pe deal, la Ocnele mari (Vâlcea), întemeiat pe la 1680, refăcut 1726.

ȚESĂTURI. Țesăturile, broderiile, alesăturile, borangicuri și pânzeturi românești, — vechea artă a femeilor, — sunt caracteristice prin măestria lucrului. Ni s'au păstrat din fericire bucăți admirabile chiar din sec. 14-16 : aere, dvere, învelitori de mormânt, patrafire, văluri, țesute cu fir și mărgăritar (ca la mon. Putna, Sucevița, la Muzăul Național din Buc.), stofe și broderii cari au nevoit ani de lucru. Orna-

www.dacoromanica.ro

mente casnice de acelaş fel, scoarţele (covoarele), pânza, alcătuiau zestrele şi făceau mândria casei. — Lucrături de îmbrăcăminte nu ne-au rămas din vremea veche, însă putem uşor să ni le închipuim prin comparaţia cu cele actuale, de oarece portul femeilor dela ţară nu s'a schimbat. Cu lână, bumbac, mătase, fir şi fluturi, se ţeseau şi se împodobeau fotele şi catrinţele, maramele, iile şi cămăşile cu altiţe, betele, în cari culorile tradiţionale sunt roşu şi negru. Portul simplu şi potrivit înfăţişării svelte a româncelor noastre, s'a născut pe pământul acesta. Regiunile unde se mai lucrează şi se păstrează nealterat portul de altă dată, e mai ales partea de munte a Ţării-Rom. In Moldova (afară de munte), obiceiul de a lucra s'a pierdut sau a degenerat. In Transilvania port românesc caracteristic : în Făgăraş, în regiunea Sibiu (negru domină), în Huniedoara; în Banat. — (v. şi **arta, portul**).

ŢEŢINA. Lângă Cernăuţi au rămas ruinele unui turn al cetăţii ridicate la vadul Prutului pe vremea Regelui Casimir III al Poloniei în sec. 14 şi care mai târziu fu stăpânită de Domnii Moldovei. Cetatea Ţ. (polon : Czeczyn) fu recunoscută la 1443 de Regele Vladislav lui Ştefan II al Mold.

ŢIBAN. Neam boeresc din Mold., în sec. 14-17 (ţinut. Vasluiu). Un Ţiban trăia la 1399.

ŢIFESCU. Familie boer. din Mold. sec. 17. — Ilie Ţ. vel spătar sub Const. Cantemir ; † 1704.

ŢIGĂNEŞTI. Sat în Teleorman. Pe o măgură staţiune preistorică neolitică (ceramică interes.).

ŢIGANEŞTI. Mânăstire de călugăriţe în Ilfov. Fondată de Banul Radu Golescu la 1812 pe locul unui schit vechiu. Bolniţa de la Log. N. Pârscoveanu, 1817.

ŢIGANEŞTI. Sat în J. Tecuci. Biserica din sec. 18, rezidită de Costache Konaki. Casele lui ruinate.

ŢIGĂNEŞTI. In Jud. Orhei. Un schit din 1740.

ŢIGANII. Popor originar din India, de unde a pornit nomad poate din sec. 8-9, rătăcind prin Persia, Asia mică, Imperiul bizantin. In ţările noastre primele cete de Ţ. au venit de peste Dunăre în sec. 14 (în

www.dacoromanica.ro

Serbia ereau semnalați la 1348) și trecerea lor a urmat cât-va timp. De când îi aflăm în docum. în Țara-Rom. (pe la 1365-70), apoi în Moldova (1418), ereau în stare de robie, situațiune în care nu se poate ști cum au ajuns (probabil din cauza vieții lor nomade în cete) și care a durat până la mijloc. sec. 19. — Țiganii robi ereau stăpâniți de Domn, de boeri și de monăstiri. „Domnești“ ereau : aurarii, rudarii, ursarii și lăeții, nomazi liberi dar supraveghiați. Ț. boerești ereau „vătrași“ stabili, proprietatea stăpânului, la curtea cărui îndeplinea diferite meserii : lăutari, fierari, bucătari, slugi în casă, etc. Stăpânul îi putea vinde sau schimba în voe (v. **Robi**). — Țig. ereau destul de numeroși și în unele curți boerești sau monastiri, sălașele lor formau adevărate colonii. După emancipare unii au rămas în orașe, alții s'au așezat la țară ca meșteșugari. Emanciparea Ț. s'a făcut între 1837-1856. — Țig. ziși „turcești“ sau căldărari, veniți mai de curând sunt încă nomazi. — Numele de țigan (vechiu: „ațigan“) vine dela Grecii bizantini: ἀτζίγκανος (la Turci: cinghiane). Țiganii însăși se numesc Romi (rom = om).

ȚIGLINA (Gherghina). Localitate între Siret și Galați, la Dunăre, lângă Barboși. Urmele cetăței romane Dinogetia. In sec. 18 și 19 (1838), s'au aflat acolo pietre cu inscripții, statui, vase, sarcofagii, etc. Zidăria cetăței ridicată de Traian s'a risipit. Orașul se întindea sub platoul pe care erea așezat castrul.

ȚINUT. Moldova erea împărțită în vechime în ținuturi (ca județele în Ț.-Român.), având de cârmutior pe staroste sau pe pârcălab. Numele lor erea luat de obicei de la târgul de reședință ; câteva de la râuri (Putna, Suceava, Covurlui). — Ținut. Cârligătura și Hârlău au fost desființate din s. 18. In Basarabia și Bucovina împărțirea actuală nu mai corespunde celei vechi. După unire, ținuturile au fost numite județe ca și în Țara-Rom., și de atunci sunt administrate de un Prefect.

ȚINUTUL SECUILOR, „Secuimea“ sau „scaunele Secuilor“ din colțul jud. estic al Transilvaniei, au fost

www.dacoromanica.ro

stăpânite vremelnic (s. 15-16) de Ștefan cel mare și Petru Rareș. — (v. **Secui** și **Scaune**).

ȚIȚEȘTI. Sat în Muscel, lângă care e Valea monastirea lui Radu Vodă Paisie. — (v. **Valea**).

ȚUFALĂU (magh. Czofalva). In J. Trei-Scaune. Importantă stațiune protoistorică dacă (arme, securi, podoabe de aur, etc.).

ȚUȚORA. Sat în J. Iași, la Prut. Luptă între Turci și Polonii lui Zolkiewski sprijinind pe Gaspar Voev.

TZIGARA, Zoto. Boer grec în Mold. însurat cu Maria fica lui Petru Voev.; † 1590. — **Familia** în Ț.-Rom.

ȚOPUS (Zopus; „Terra Tzopus"). Numire veche a unei părți din munții apuseni în jurul Crișului negru, dela N. de Beiuș spre Crișu alb. Un Ambrosie voevod de Z. trăia la 1345.

U

UBICINI, Jean H. Publicist francez, filo-român. A scris asupra țărilor noastre, susținând Unirea (1818-84).

UCEA de sus. Sat în J. Făgăraș. Riune dintr'o mănăstire.

UCRAINA. Partea de sud a Rusiei, stepele Ucrainei, a fost totdeauna un isvor nesecat de invazii spre țările noastre, în special în Moldova, de care o despărțea Nistrul. Tătarii, apoi Cazacii, au prădat sălbatic țara în nenumărate rânduri până în sec. 18. — La 1678 Duca Vodă al Mold. fu numit de Turci și Hatman sau stăpânitor al Ucrainei.

UDREA Banul. Căpitan al lui Mihai Viteazul. — (v. **Băleni**).

UDRIȘTE. Boer din sec. 14 (1390) în Ț.-Român.; — Fiul său Manea Udr., mare vornic după 1450; — și fiul acestuia Dragomir Udr., mare vornic, † 1493. Ereau boeri olteni de la Segarcea și Băilești, înrudiți cu Domnii Ț.-R.

www.dacoromanica.ro

UDRIŞTE. Boer din Ţ.-Rom. Sfetnic şi vornic al lui Basaraba cel tânăr. Intre 1465-83 stăpânea Făgăraşul ce-i fusese concedat de regele Matei ; † 1483.

UDRIŞTE de la Mărgineni, boer din Ţ.-Rom. † 1548. — (v. **Mărgineni**).

UDVARHELY. Comitat maghiar din Transilvania, azi judeţul Odorhei. — (v. **Odorhei**).

UESCU. Familie boer din Argeş (sec. 17).

UGRINUS, magistrul. Nobil român ; stăpânitorul moşiilor Făgăraş şi Sâmbăta, 1291. Ban de Severin la 1274-5.

UGHI. Unitate monetară din vechime, galbenul. — (v. **monede**).

UIOARA (Maros-Ujvár). Sat în Jud. Alba lângă Ocna-Mureş. Ocne de sare. Acolo erea localitatea daco-romană Marcodava. — Aşezare protoistorică cu resturi dace.

ULFILAS (Wulfilas). Episcop al Goţilor din dreapta Dunărei (regiunea Silistrei), trăitor în sec. 4. A predicat creştinismul de sectă ariană la nordul Dunărei, în părţile noastre. † 381.

ULMETUM. Oraş roman, în Dobrogea la satul de azi Pantelimon. Ruine din zidurile cetăţei, numeroase şi de preţ resturi arheologice (pietre, inscripţii, obiecte diverse).

ULMI. Sat lângă Târgovişte. Acolo erea locul de execuţie al osândiţilor din târg cu furcile (spânzurătorile). Două movile.

ULPIA TRAIANA. Numele dat de Romani, după cucerire, vechei Sarmisegetuza, care rămase capitala Daciei : „Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmisagetuza". — (v. **Sarmisagetuza**).

ULPIANUM. Localitate romană la N.-Vestul Daciei superioare (regiunea Crişului).

ULTRANSILVANIA. Un nume, rar întrebuinţat, în cancelaria reg. ungară (sec. 12-13), pentru Transilvania.

UMBLĂTORII de Soroca şi de Hotin, ereau în vechime un corp de curieri ai Domnilor moldoveni, pentru Polonia şi Ucraina, (până în sec. 18).

www.dacoromanica.ro

UNCEŞTI. Sat în J. Vaslui. Biserica din 1742.

UNGARIA. Legăturile politice dintre Domnii români şi Regii Ung. datează de la constituirea ambelor noastre state (sec. 13 şi 14) şi au urmat până la căderea Ungariei în sec. 16. Voevozii pe cari îi aflăm în sec. 13 în Ţara-Rom. ereau vasali ai Regilor şi legăturile de vasalitate au continuat, cu întreruperi (pentru stăpânirile de peste munţi) şi mai mult nominal până în a doua jumăt. a sec. 15 când suzeranitatea Turcilor se impuse. In Mold., unii Domni din sec. 14 şi 15 recunoscuseră vremelnic suzeranitatea Reg. Ung., în loc de a Polonilor. — Ungaria a fost pentru Ţ.-Rom. puntea de legătură cu Apusul. Influenţa ungară în unele aşezăminte sociale şi în felul de trai al boerimei şi Domnului în Ţara-Rom. se constată în sec. 14-16. — Ardealul cucerit de Maghiari în sec. 10-11, urmează istoria Ungariei până în vremea apropiată. — (v. **Transilvania, Maghiari**).

REGII Ungariei, începând din secolul XI: — Ştefan cel sfânt 997-1038. Petru (şi Samuel) 1038-46); Andrei 1047-60; Bela I 1060-63; Solomon 1064-74; Geza 1074-77; Ladislau cel Sfânt 1077-95; Coloman 1095-1114; Ştefan II 1114-31; Bela II 1132-41; Geza II 1141-61; Ştefan III 1161-73; (Ştefan IV 1163-5); Bela III 1173-96; Emeric 1196-1204; Ladislau copilul 1204-5; Andrei II 1205-35; Bela IV 1235-70; Ştefan V 1270-2; Ladislau IV cumanul 1272-90; Andrei III 1290-1301; Venceslas 1301-4; Othon 1304-7; Carol Robert d'Anjou 1308-42; Ludovic cel mare 1342-82; Maria 1382-85; Carol II de Neapol 1386-7; Sigismund 1387-1437; Albert 1437-9; Elisabeta 1439-40; Vladislas al Poloniei 1441-4; Ion Huniadi regent 1444-53; Ladislau V postumul 1445-57; Matei Corvin 1458-90; Vladislas II 1490-1516; Ludovic II 1516-26; — Ion Szapolyai în Transilvania, 1526-40 şi Ferdinand în U. de apus 1527-64. — Apoi Principii Transilvaniei şi dela 1690 Impăraţii Germaniei (casa de Austria), ca Regi ai Ungariei.

UNGNAD, David. Comisar împărătesc în Ardeal

www.dacoromanica.ro

(1600) împreună cu Mihai Szekely, pentru supravegherea acțiunei lui Mihai Vodă. † 1601.

UNGRA. Sat în J. Târnava mare. Urme de așezare dacă (arme, obiecte de bronz).

UNGRO-VLAHIA. Numirea Țării-Românești în acte oficiale grecești și slavonești, începând din sec. 14. Intrebuințată întâi de Patriarhia grecească însemna Vlahia din părțile ungurești, spre deosebire de Vl. mare de la sud, (Macedonia). — Rămasă încă în titlușul mitropolitului Țării-Rom., „al Ungro-Vlahiei". (v. **Mitropolia**).

UNGUR de Nadast. Familie din Huniedoara, în sec. 15-17 ; de orig. român. — Ioan U. credincios și viteaz căpitan al Regelui Matia.

UNGURAȘ. Sat în J. Someș din Ardeal. Pe locul localității romane Cersie. — In sec. 13 Regii Ung. ridicară acolo un castel. La 1527 Zapolia îl dărui cu moșiile dimprejur lui Petru Rareș, care-l stăpâni câtva timp.

UNGURENI. Nume ce se da din vechime Maghiarilor în Țara-Rom. și Mold. — Mai multe sate de coloni din Ardeal s'au numit astfel și uneori sate alăturate cu acelaș nume se deosebesc cu calificativul de „U.", în oposiție cu „pământeni"'

UNGURENI. In Jud. Tecuci. Pe „dealul mare", urme de șanțuri de la o întărire. — Alt sat U. în Jud. Bacău, menționat la încep. sec. 15.

UNGURII. — (v. **Maghiarii**).

UNIREA Țării-Românești cu Moldova se îndeplini întâi sub forma personală a alegerii aceluiaș Domn (Alexandru Ioan Cuza) la 24 Ian. 1859 ; apoi prin unirea efectivă (Guvern și Parlament comun), proclamată la 24 Ian. 1862. — Intregirea României prin unirea Tarnsilvaniei și celorlalte ținuturi românești pierdute sau stăpânite de state străine, s'a făcut între 1918-20 sub Regele Ferdinand, prin dorința obștească, astfel : — Basarabia la 9 Aprilie 1918 ; — Bucovina în Noembrie 1918 ; — Transilvania cu părțile Crișanei și Banatul la 1 Dec. 1918. Parlamentul a ratificat alipirea lor la 29 Dec. 1919. Tratatele de la

www.dacoromanica.ro

Trianon (cu Ungaria) şi de la Saint-Germain (cu Austria) au consfinţit în 1919 şi 20 aceste schimbări teritoriale faţă de politica internaţională.

UNIVERSITĂŢI. Bucureşti, fondată la 1864; Iaşi la 1860; Cluj, 1872; Cernăuţi, 1875. — Şcoli politehnice superioare: Bucureşti 1850; Timişoara.

URDĂREANU. Familie boer. din Gorj; numită după moşia Urdari.

URDARI. Sat în Gorj. Urme preistorice (neolitice). — Ruine de case vechi.

UREADNIC. In Moldova, un nume al vornicului sau vătafului de târg. Se numea aşa şi capul unui sat monăstiresc ori boeresc. (s. 15-17).

URECHE (Urechiă). Familie de boeri moldoveni. — Pan Oană Ureacle 1442. — Nestor U. mare vornic 1590-1610, sfetnic al Movileştilor, cronicar, † 1617; — Fiul său Grigore (1590-1647), mare Logofăt, a continuat cel mai vechiu letopiseţ al Mold., început de tatăl său, care e şi cea mai importantă cronică a ţării.— Vasile Alex. Ureche, istoric, literat, profesor: Istoria Românilor (docum. din s. 18); scrieri asupra literat. rom. vechi. (1834-1901).

URIA. Sat în J. Olt. Biserică de la 1735.

URIC. Cuvânt vechiu slav, care însemna hrisov, act, document domnesc, în Moldova. — URICAR erea scriitorul actelor domneşti în Mold. (sec. 14-18).

URLAŢI. Târguşor în Prahova. Menţionat pe la 1670. Biserica galbenă din s. 18. — Urme preistorice neolitice (arme, unelte).

URLUENI. Sat în Teleorman. Urme de lagăr roman (întărituri de pământ, ceramică, arme). Cele două valuri romane (Brazda lui Novac şi troianu) se întâlneau acolo.

UROI (Arany). Sat în J. Huniedoara la răsărit de Deva, pe Mureş. Rămăşiţe din aşezarea romană, lângă care fusese un castru, pe Dealul măgurei. Pe acelaş loc se afla în veacurile de mijloc o puternică cetate a Regilor Ungariei, dispărută în sec. 17.

URS de Marginea. Familie nob. din Făgăraş. — David, baron U., colonel austriac; s'a distins prin bra-

www.dacoromanica.ro

vură în bătălia de la Solferino. Fondator de așezări culturale (1816-97).

URSAKI. Familie din Mold., sec. 17. — Ursaki, mare vistiernic, 1670.

URSEANU. Familie b. din Vâlcea.

URSOAIA. La Pițigăești, în Olt, pe „dealul cetății", urme de întăriri romane, lângă troian.

UTIDAVA. Localitate dacă, prin Moldova actuală (Bacău-Neamț).

URZICENI. Târg în J. Ialomița. Până la 1832 erea reședința Ispravnicului județului. — Popul. (1930) : 8000 loc.

UZI. Popor ; ramură a Cumanilor cari au ocupat Țara-Rom. și Mold. de jos în sec. 12-13. (Numele a rămas râușorului Uzu și unui munte în J. Bacău, și sub forma Oituz).

V

VĂCĂRESCU. Boerii de la Văcărești (Dâmbovița), stăpâneau acea moșie din sec. 15-16. (După tradiție erau veniți din Făgăraș). — Radu de la V. comisul, în sec. 16. — Patrașcu vornicul zidi biserica de la V. pe la 1590. — Neagoe spăt., capucehaia lui Șerban Vodă la Țarigrad. — Ienache V. mare clucer, credinciosul lui Brâncoveanu, fu ucis împreună cu el la 1714. — Barbu V., mare Ban, † 1756. — Enăchiță, mare Ban ; scriitor (1720-96). — Ștefan, M. Ban, 1760. — Barbu, mare Ban, Caimacam la 1827. — Iancu V., mare Vornic, literat ; om politic (1786-1863). — Teodor („Furtună"), mare Ban, Caimacam al țării (1774-1853).—Teodor, mareșal al Curței, diplomat, g-ral; a scris Istoria războiului din 1877. (1842-1913).— (v. și **Literatura**).

VACĂREȘTI. Sat în J. Dâmbovița. Biserica de la Enache Văcărescu vel Agă, 1680.

VACĂREȘTI. Monăstire lângă București. Fondată la 1722 de Nicolae Mavrocordat Vv. (înmormântat

www.dacoromanica.ro

acolo). Arhitectură interesantă; coloane ale peristilului (iconostas sculpt. la Muzăul Naţ.). Reşedinţa Domnului; întărită cu ziduri. Casele domneşti şi chiliile au fost transformate în închisoare.

VĂCULEŞTI. In J. Dorohoi. Sat domnesc al Doamnei Ana, 1412. — Biserica din 1712.

VAD. Mânăstire în Transilv. la Vad, aproape de Dej (J. Someş). Fondată se pare la finele sec. 14 de Balc şi Drag, voevozi de Maramureş. Reînoită cu biserica de Petru Rareş al Mold. pe la 1530. — Acolo a fost înfiinţată în sec. 15, de către Ştefan Domnul Moldovei, o EPISCOPIE ortodoxă pentru partea de sus a Ardealului, ai cărei episc. sunt cunoscuţi între 1523-1622. Apoi fu urmată, în sec. 17, cu întreruperi, de episcopii de Maramureş.

VADAS (Vadász). Sat în J. Arad; amintit în doc. la 1214.

VĂDASTRA. Sat în J. Romanaţi. Aşezământ preistoric neolitic şi din epoca de bronz. La „Măgura fetelor" necropolă de incinerare (ceramică ornată, statuete, unelte de piatră şi os) ; şi la „Măgura Cetatea" (ceramică, unelte de bronz). — Resturi romane, zid, şanţuri, monede, urme de aşezare.

VĂDENI. Sat în J. Gorj, aproape de Târgu Jiu. Biserica zidită de Banul Cornea Brăiloi pe la 1695. Alături casele (cula) acestui boer.

VADRA. Măsură de capacitate pentru lichide. — (v. **Măsuri**).

VADUL-PAŞII. In J. Buzău. La câmp, în movila Ciocârlia s'au găsit oseminte de om şi de cal, cu arme şi fiare; mormânt scitic.

VADU-ROŞCA. Sat în Putna, pe Siret, unde pare a fi fost o cetăţue a lui Radu cel frumos, în faţa cărei Ştefan al Mold. ridică o alta (1471).

VADUL SOREŞTILOR. In Buzău. Locul unei aşezări getice (poate Ramidava ?). La cătunul Ciociţi s'a aflat un tesaur de monede romane.

VAIDA-VOEVOD. Familie nob. din Transilvania. — Alexandru V., om politic, naţionalist ; prezident al Consiliului de Min. în 1919. (n. 1872).

www.dacoromanica.ro

VAIDEI. Sat în Huniedoara. Resturi preistorice.

VAILLANT, Jean A. Profesor francez stabilit în București între 1829-4. Filo român. A scris „La Romanie“, o istorie a țărilor noastre, și „Poésies de la langue d'or“.

VĂITOIANU, Artur. General, comandant de corp și de armată în campania 1916-18. Prezid. al Consil. de miniștri în 1919 (n. 1864).

VAJDA-HUNYAD. Numele maghiar al orășelului Huniedoara.

VALACHI (Valahi). Românii, în special cei din Țara-Rom., au fost cunoscuți înainte de străini numai sub acest nume (Wallachen germ., Valacchi ital., Valaques franc., Wallachians engl., Vlahos grec, Olah magh., Volosin polon, etc.). E vechiul cuvânt german „wallach“ (de unde și „walsch“) care însemna la început pe roman sau latin, apoi în genere neamurile de limbă romanică. Trecut la Slavi, s'a răspândit la toate popoarele, sfârșind prin a însemna în sens restrâns numai pe Români.

VALACHIA. Străinii cunosc Țara-Românească sub acest nume (germ. Wallachei, ital. Valacchia, franc. Valaquie și Valachie, engl. Wallachia, slav Vlaska, etc.), Turcii o numeau „Iflak“ și „Kara-Iflak“ (Valachia neagră) ca și Slavii de la sud „Kará Vlaska“ și Grecii bizantini: Maurovlahia. (Acest calificativ de negru a rămas de la „Cumania neagră“, cum se numea câmpia românească pe vremea când sălășluiau Cumanii). — „Ungro-Vlahia“ e altă numire a cancelariilor grecești și slavone, rămasă în titulatura bisericească. — Prin confuziune sau din neștiință, unii numeau V. și Moldova. — Cuvântul vine de la valah = român. — (v. **Țara Românească, Valachi**).

VALASUT. In Jud. Cluj. Așezare dacă protoistorică (arme, obiecte de bronz).

VALEA. In Muscel, la Desrobiți-Țițești. Fostă mănăstire, azi biserica satului, zidită de Radu Vodă la 1534 și întărită cu ziduri în jur. (Zugrăvită la 1548 de Mircea Voev.). In vechime se numea **GURA** sau Gura-Văei.

www.dacoromanica.ro

VALEA-ALBĂ. In Neamţu. — (v. **Pârâul alb** şi **Răsboeni**).

VALEA BOEREASCĂ. Sat în Mehedinţi. La „Jidovinele“ şi la Dealu-Bisericei, urme romane.

VALEA CU APĂ. Sat în Gorj. „Aninoasa“ un schit fondat la 1709.

VALEA DANULUI. In Argeş. Biserica din 1810 (în locul altei vechi), în care se află tâmpla veche a Mon. Argeşului.

VALEA GRĂDIŞTII (Grădiştea). In J. Vâlcea. Pe dealul Vinerii, la locul „Cetatea“, rămăşiţe de lagăr roman.

VALEA HOGII. Sat în J. Tulcea. Ruine antice. — (v. **Beroe**).

VALEA MARE. In J. Muscel. Biserica satului (fost schit), zidită la 1735 de Grigore Vv. Ghika.

VALEA NEAGRĂ. Schit lângă Herestrău, în J. Putna; fondat la 1755 de călugări ruşi.

VALEA SCHEILOR. In J. Buzău. Ruinele unor case domneşti ale lui Brâncoveanu, la vie (1706).

VALEA SEACĂ. Sat în J. Ialomiţa. La „Cetatea fetei“ în apropiere, urme de aşezare preistorică (neolitică).

VALEA SLAVEI. In Jud. Constanţa. La „Cetatea fetei“, urmele unui castru roman.

VALEA TĂTARILOR. Deal la Pietraru-Trestia în J. Buzău. Urme de aşezare preistorică.

VĂLEANU. Familie boer. din Oltenia (Craiova); cunosc. sec. 17.

VĂLENI. In J. Argeş, lângă Şuici. Schit fondat de Bunea Grădişteanul în sec. 17. Zidurile din prejur ruinate.

VĂLENI. Sat în J. Roman. Biserica din 1519 zidită de Cosma Şerpe postelnicul (pietre de mormânt din sec. 17).

VĂLENI. Sat în J. Neamţu, aproape de Piatra. Schit cu biserică interesantă de lemn din prima jum. a sec. 16. (sculptură, icoane din s. 16-19).

VĂLENI DE MUNTE. Orăşel în J. Prahova, pe Teleajen. Târg cunoscut din sec. 15, în legături cu

www.dacoromanica.ro

Brașovul. Altă dată scaun al jud. Secueni. Mănăstire, fondată în sec. 15-16, reconstruită la 1686 de Hagi Stoian clucerul (rezidită 1746). Universitatea populară Iorga și muzău istoric. Populația (1930) : 4500 l. — La Văleni sau la Drajna se afla în sec. 15 cetatea de pe Teleajen.

VALUL ROMAN (Limes, vallum). Șanțuri cu ridicături de pământ, pe alocuri zidite, ridicate de Romani ca semn de hotar al stăpânirei lor și ca apărare spre miază noapte și răsărit. Valul străbate Ț.-R. Se poate încă bine urmări valul de la miază-zi paralel cu Dunărea (Teleorman-Vlașca), și cel mare care străbate Oltenia și Ț.-Rom. de la Severin spre Brăila, numit de popor „Brazda lui Novac". In stânga Oltului ele sunt tăiate de valul care mergea de la Turnu de pe Dunăre la Câmpulung spre munte (limes alutanus). In general poporul le-a numit „troiane" sau brazda lui N. — In Nordul Banatului un val pleca de la Mureș spre S. V. până la Tisa. Un altul, spre Sud de Timișoara la Versovia. Un al treilea la Dunăre. — In Transilvania, la N., din Someș pe la Porolissum la Crișu repede. — In Moldova, valuri probabil pre-romane ereau: de la Siret (gura Trotușului) peste Prut și prin Bugiac la limanul Nistrului, — în legătură cu altul care pornea de mai jos (la răsărit de Galați). Un altul la N. de cel d'întâi. — Două alte valuri romane paralele, în Dobrogea între Dunăre și Mare (Tomis). — (v. **Troian** și **Brazda lui Novac**).

VAMA. Vămile țărilor rom. ereau organizate (probabil după sistemul tătăresc) în sec. 14. Din vechime V. ereau venit al Domnului și se arendau (une-ori se concedau „de milă", adică cu dania venitului) vreunui credincios al Domnului. Venitul sau parte din venitul unei vămi se da uneori la mănăstiri.—Pentru taxele de import și export, Domnii aveau convențiuni cu vecinii (Vladislav al Ț.-R. la 1368, apoi Mircea și urmașii lui cu Brașovul; în Moldova Alexandru cu Lembergul, 1406). — VĂMILE Țării-Român. mai vechi (cunoscute din sec. 13-14) ereau: Bran (Ru-

www.dacoromanica.ro

căr) spre Ardeal-Brașov, Buzău, Calafat, Brăila, Giurgiu, Floci, și alte schele ale Dunării (La 1480 se mai pomenesc : Vama de la Jil (Jiu), și a Prahovei). — In Moldova la 1400, mărfurile treceau vamă la Baia, Moldovița, Bacău, Trotuș, Siret, Cernăuți, Câmpulung, Bistrița, Dorohoi, Hotin, Tighina, și alte târguri. — „Vama cea mare“ se plătea după tariful hotărât pentru mărfuri la vânzarea lor în târguri; iar „vama cea mică“ erea pentru transit și se plătea de car sau căruță.— Venitul vămilor mai vechi nu ne e cunoscut. La 1767, în Ț.-Rom. erea de 115.000 lei; la 1843 de 2.600.000 lei. — Prin Regulam. organic se făcu venit al Statului, în loc de personal al Domnului. De la 1860, vămile până atunci arendate, sunt administrate de Stat.

VAMA. Târgușor în Jud. Câmpulung (Bucovina). La 1409 erea loc de vamă spre Ardeal. — Pe drumul la munte, un stâlp al lui Mihai V. Racoviță, 1717, în amintirea luptei cu o ceată de unguri.

VAMEȘ. Administrator al vămilor în Ț.-R. și Mold. erea vameșul cel mare, concesionar în schimbul unei arende plătite Domnului. La început (sec. 14-16) slujbaș domnesc, mai apoi simplu arendaș (de obicei străin, grec), care căuta să câștige cât mai mult din această situațiune bănoasă, dar pe care o plătea scump. Mai mulți vameși ajutau pe cel mare.

VANCEA de Buteasa, Ioan. Mitropolit de Alba Iulia-Făgăraș 1868-92, Episcop de Gherla 1865-8.

VĂRADIA. Sat în J. Caraș. In apropiere resturi din Argidava, oraș dac și castru roman. — Biserica unei foste monăstiri din sec. 14, refăcută 1839.

VĂRĂȘTI. Lângă balta Boian (Ilfov); stațiune getică. — (v. **Boian**).

VĂRATEC. Monăstire de călugărițe în J. Neamțu. Fondată la 1789 de starița Olimpiada de la Toplița. Biserica din 1807.

VĂRBILA. Monăstire în Prahova. Fondată la 1539 de frații Dragomir spătarul și Toma banul. Refăcută de Radu Vodă la 1610. Din nou la 1850. (In biserică piatra mormântului lui Stanciu vistier fiul Tomei,

www.dacoromanica.ro

1539, și al jup. Calea). Bis. înoită 1805 de egumen Paisie.

VĂRGĂLUI. Un schit dispărut, ce se afla la satul de azi Ploscaru, în J. Muscel.

VARLAAM Moțoc. Mitropolit al Moldovei 1632-53. Prelat vestit; a scris cărți religioase, tipărind pe cea dintâi în limba rom. în Mold.; a făcut școala și tipografia de la Trei Erarhi (n. pe la 1590 † 1657).

VARLAAM, Dumitru. Stolnic. A scris o cronică a Ț.-Rom. dintre anii 1769-74.

VARDALAH, Constantin. Profesor grec, director al Academiei din București (1775-1830).

VARNIȚA. Sat lângă Tighina (Bender) la Nistru, unde Carol XII al Suediei șezu câtva timp (1711-13) după răsboiul cu Rușii, și unde clădi curți.

VARNA, în Bulgaria. La 1444, Nov. oastea maghiară a Regelui Ladislau cu Ioan Huniad și cu ajutor de la Vlad al Ț.-Rom., fu sdrobită de Turci lângă Varna. Ladislau căzu în luptă.

VARTIC. Familie de boeri din Mold. în sec. 16-17. Petru Portar de Suceava, tăiat de Iliaș Vv. la 1548.

VĂRZARU. Familie boer. din Ț.-Român. — Radu V. mare armaș al lui Matei Vodă, ucis la 1654 de Seimenii răsvrătiți. — Constantin m. paharnic, † 1664 în lupta de la Leven.

VĂRZĂREȘTI. In Râmnicu-Sărat, la Slobozia, schit fondat de Radu Vărzaru vel armaș la 1644.

VĂRZĂREȘTI. Monăstire (de la 1815 de femei) lângă satul V. în J. Lăpușna. Fondată pe la încep. sec. 15 și pomenită la 1420 ca „monastirea lui Vărzar“. Părăsită, fu reînființată în sec. 18. Biserica act. din 1796.

VASILE Vodă, Domnul Moldovei 1634-53. — (v. **Lupu**).

VASLUI. Oraș din Moldova. Târgușor pe vremea lui Alexandru Vodă la 1418, și reședință domnească a lui Ștefan, care făcu curțile de acolo la 1470. (Moșia Vaslui a fost făcută de el danie oștenilor după bătălia cea mare de la 1475). — Biserica Sf. Ioan, zidită de Ștefan Vv. la 1490 în amintirea acelui răsboi (re-

www.dacoromanica.ro

parată 1520 și azi restaurată). Din curtea domnească au rămas temeliile. — Reședința județului V. Numele de la pârâul Vaslui, lângă care e așezat la împreunarea cu Bârladul.—Populația (1930): 15.500 loc.

VASLUI. Bătălia de la V. (zisă de la Racova sau de la Podul înalt), în care Ștefan învinse pe Turci, a avut loc aproape de târg, spre S și W., la 10 Ianuarie 1475. (v. și **Racova**).

VASLUI. Ținut vechiu din Țara-de-jos în Moldova; azi județ. Numit după orașul de reședință. Dealuri, păduri. Locuri istorice (bătălii ale lui Ștefan Vodă); biserici vechi; monastiri: Dobrovăț, Scânteia, Fâstici. — Intinderea 2294 k. p. Populația: 139.000 loc.

VATAF. In general: conducător, mai mare peste o categorie de slujitori. — In oaste, oficer (în vechime, sec. 16, cap a 500 oameni) : Vătaful de VÂNĂTORI comanda vânăt. domnești (s. 15-17); — vătaful de COPII, peste copii de casă (pagi, garda); — v. de APROZI, șef al gardei aprozilor; mai târziu (s. 17-18) executor al hotărârilor civile ale Divanului. — Ca slujbe civile: vătaf de PLAI sau de plasă, administrator sub ordinele ispravnicului (s. 18); vătaf de pușcărie; etc. La Craiova, un vătaf al Caimacamiei, corespunde cu v. de aprozi. — In Moldova se numeau odată vătafi și unii cârmuitori de târg (ca pârcălabii), la Iași și Dorohoi.

VATAMAN. Capul unui sat domnesc, însărcinat cu împlinirea dărilor, în Moldova (= vătaf, vornic de sat), în sec. 15-17. — Sălașele de Tătari robi ascultau de un V.

VATRA DORNEI. Târg și stațiune balneară în Bucovina (J. Câmpulung). Biserică din 1670, de la Anton Vodă Ruset. -- Popul. act. 9500 loc.

VALCEA. Județ de munte al Olteniei. Unul din vechile centre istorice ale Țării-Rom. — Munți mari, dealuri; poziții mărețe: Valea Oltului. Ape: Olt, Olteț, Lotru, Cerna. Păduri, ocne de sare; podgorii. Reședința la Râmnic. — De-a lungul Oltului trecea calea romană, cu numeroase castre și stațiuni. Din evul mediu tradiția primilor voevozi și a luptelor cu

www.dacoromanica.ro

Tătarii. Multe și însemnate monastiri și biserici: Cozia, Govora, Bistrița, Arnota, Horez, Cornet, Dintr'un lemn, Surpate, etc. (Numele jud. V. apare în docum. din vremea lui Mircea I). — Suprafața 4081 k. p.; Populația (1930): 246.000 loc.

VALCEA de la Lipnic. Boer din sec. 15, vistiernic și vornic al Mold. de la 1400-39.

VALCELE (Elöpatak). Stațiune cu ape termale, lângă Sf. Gheorghe (Jud. Trei-Scaune).

VALCOV. Târg de pescari, pe brațul Chilia al Dunărei. Sat întemeiat de Cazaci pe la 1775. (Jud. Ismail). Popul. 7000 loc.

VALSAN. Râu; afluent al Argeșului; isvorît din muntele Scărișoara. (J. Muscel-Argeș).

VALSANEȘTI. Boerii de la V., din Romanați, în sec. 16-17.

VANATOAREA. Ca și în alte țări, vânătoarea erea altă dată petrecerea de căpetenie a Domnului și boerilor. V. domnească se făcea cu alai mare; gonaci ereau țăranii din loc. Vânatul erea prins sau ucis de Domn și de boerii lui, însoțiți de vânători domnești. (v. **vânători**). Se vânau de obicei mistreți, cerbi, căprioare, urși, vulpi, lupi, iepuri (cu câinii, cu arcul și sulița, cu lațul, până la răspândirea armelor de foc).

VANATORI. Din sec. 15 găsim în Țara-Rom. pe Vânătorii domnești orânduiți în ceată și alcătuind o trupă aleasă de călări și pedeștri (la Târgoviște și București) sub vătaful, mai târziu căpitanul de vânători, care avea și paza scaunului sau reședinței domnești. Mai ereau și vânăt. de plai, și vânăt. de Olt. La finele sec. 17 aceste corpuri nu mai existau. — In Moldova, ceata v. se recruta din ținutul Neamțului (de unde satul V. de astăzi). Ei procurau vânatul Domnului și serveau la oaste, ca și în Țara-Rom. — In organizarea modernă a armatei sub Cuza și Carol I, se înființară batalioane de VANATORI, infanterie de elită, după modelul apusean. In 1916 ereau 9 regimente. (La 1864 se formase un regiment de „vânători călări", cavalerie, suprimat în urmă).

VANATORII Neamțului. Sat vechiu în J. Neamț,

www.dacoromanica.ro

sub cetate în vale, al vânăt. domnești (sec. 15). Biserica din vremea lui Eremia Vodă Moghilă.

VANJULEȘTI. Sat în Mehedinți. Așezare dacă, din epoca de bronz.

VARCIOROVA. Sat în Mehedinți, la Dunăre, lângă vechia graniță. — Ruine romane. — Ruine medievale la Oreava. — Ruinele monast. Vodița din sec. 14 în apropiere. — (v. **Oreava și Vodița**).

VARFU CAMPULUI. Sat în Dorohoi. La locul zis „Câmpul luptei", trei movile. Amintirea luptei lui Ștefan Vodă cu Polonii, 1492.

VARFU OLTENILOR. La valea Scheilor-Tohani, în Buzău, ruine din casele și crama lui Brâncoveanu Vv.

VARFU LUI PETRU. In Jud. Sibiu, pe Valea Oltului spre Turnu Roșu, pe munte, ruine de cetate dacă.

VARNAV. Familie boerească din Mold. de sus, unde e aflată din sec. 16. — Constantin V. Dr., protomedic al Mold. 1848 ; † 1877.

VARȚU. Sat în Gorj. Măgura Cioca cu antichități și urmele unui castel roman de pământ, pe Tismana.

VECHIL. Imputernicit, locțiitor în slujbă. (cuv. turcesc).

VECIN. Rumânul (sau omul neliber) din Țara-Rom., se numea în Moldova „vecin". (In Ț.-Rom. acest termen erea întrebuințat numai în acte slavonești). — (v. **rumân**).

VEDEA. Râu din Ț.-R. în jud. Argeș-Olt-Teleorman; afluent al Dunării. Numit în vechime și „apa vânătă". Lung. aprox. 180 k.

VEISA. Fam. boer din Moldova. s. 16-17.

VEL (din veliki). Termen slav. = mare : vel vornic, vel ban. De la vel vine „veliți", boerii Divanului (s. 17-18).

VELEAT și **LEAT**. Termen slav care înseamnă anul, data: veleatul 7050 (1542).

VELICA. Doamna lui Petru Vodă zis Cercel al Țării-Rom. Fiica vornicului Ivan; † după 1590.

VELICA. Fiica lui Ion Norocea logof. și a Domniței Stana; soția lui Fabio Genga sfetnic al Pr. Bathori (1599) și favorită a lui Mihai Vodă.

www.dacoromanica.ro

VELLELI, Constantin Baptista. Itailan. Boer în Țara-Rom. 1611-15, ginere lui Radu Vodă Mihnea. Ucis la Iași 1633 de răsvrătiții contra lui Alexandru VI.

VENETIC. Insemna în vechime: din Venezia, venezian; mai târziu prin extindere: străin, om din alte părți; termen ajuns la urmă pejorativ.

VENIAMIN Kostaki. Mitropolit al Moldovei 1803-43; înainte Episcop de Huși 1792-6 și de Roman 1796-1803. Patriot și protector al culturei, a lăsat scrieri religioase și a înființat școli. (1768-1846). — (v. și **Kostaki**).

VENIN. Familie de boeri din Mold., în sec. 16-18.

VENITURI domnești și ale țării. — Veniturile domnești se trăgeau din cele mai vechi timpuri de la vamă, ocne, diferite dijme, bir de la străini, venit de la târguri, confiscări, etc. și serveau Domnului și casei lui. Nu avem date asupra acestor venituri până în sec. 18 (La 1700 în Mold. ereau aproxim. de 900.000 lei). — Veniturile Doamnei ereau în Țara-Rom. din aurul adunat de rudari prin râuri (1000 dramuri pe an în sec. 18) și din dajdia sărăritului din jud. Secueni și Buzău. In Mold. Doamna avea venitul târgului Botoșani. (v. și **Cămara**). — Veniturile țării din dări și biruri nu se pot evalua până în sec. 18, din lipsă de date. De altfel până târziu, ereau în confuziune cu cele domnești, Domnul dispunând de visterie cum vrea. Aceste v. serveau pentru întreținerea oastei, plata haraciului și altor cereri turcești și unele lucrări obștești. Venitul erea cât se putea strânge de la birnici. Vistierul cel mare administra vistieria, iar cheltuelile se aprobau de cei șapte mari boeri. (ven. Țării-Rom. la 1767 erea de 2.100.000 lei). Un buget de venituri-cheltueli n'a existat până în sec. 19, când fu prevăzut de Regul. Organic. (Așa la 1840 venitul Ț.-Rom. erea de 18.125.000 lei vechi și cheltuelile asemenea). — Boerii mari (demnitarii) aveau venitul slujbei lor din dări deosebite.

VENTURA. Familie din Moldova; de origină levantină. sec. 18.

VENZI (Venedi). Vechiul popor din cari se trăgeau

www.dacoromanica.ro

prin diferite amestecuri, Slavii de mai târziu, ereau Venzii din regiunea Vistulei. — ANȚII ereau o ramură a lor, în atingere cu părțile Moldovei de azi prin sec. 5—6.

VERANCIUS, Anton. Arhiepiscop de Strigon și regent al Ungariei. Istoric; a scris despre expediția lui Soliman II și despre țările române în s. 16 (1504-73).

VERBIA. Sat dispărut, la locul zis Siliștea Verbia din Jud. Dorohoi. Bătălie între Despot și Laski cu Lăpușneanu, Nov. 1561.

VERBICIOARA. Sat în Dolj. „Cetatea", șanțuri de așezare preistorică.

VERCICANI. Localitate pe Siret, J. Baia-Botoșani. La 1561 Tomșa bătu pe Wisnowiecki cu Cazacii veniți în Moldova.

VERNESCU. Familie din Ț.-Rom. (Buzău).— George V., om politic (1833-99).

VERNEȘTI. In Jud. Buzău. Biserica satului din 1714, de la Jipa și Stanciu Vernescu.

VETERANI, Frederic comite. Mareșal imperial, comandant al Transilvaniei. Luptând în Banat contra Turcilor, căzu în bătălia de la Lugoș 1695.

VETREN (Vetrina). Sat în J. Durostor. Stațiune preistorică. Resturi de lagăr roman: vechiul Tegulicium.

VEȚA. Sat în J. Mureș, aproape de oraș. Rămășițe dintr'un castru roman.

VEȚEL. Sat în Hunedoara, la apus de Deva. Pe Mureș, spre Mintia erea orașul daco-roman și castrul MICIA (inscripții, morminte, altare, statui, ceramică).

VEVERIȚĂ. Neam boeresc din Mold., în sec. 16. — Iosif V. Pârcălab de Roman 1552, mare Post., † 1564 în Polonia cu Tomșa. — Dumitru V. Pârcălab de Roman, 1597.

VEZINA. Căpetene a Dacilor, sub Decebal ; comandă în bătălia de la Tape (89).

VIA CAROLINA. Drumul prin defileul Oltului, făcut la 1718 de trupele împăratului Carol VI sub Steinville. — (v. **Câineni**).

www.dacoromanica.ro

VICINA. Târg și port la Dunăre din epoca bizantină ; în Dobrogea act. — La 1086 erea stăpânit de Sestlav, șef slav. — Se afla probabil la Isaccea de mai târziu sau poate la Tulcea (anticul Aegysius). Reședința unui episcop grecesc din a doua jum. a sec. 13. până la mijlocul sec. 14. O mon. franciscană la aceeași epocă. Erea schelă genoveză la 1281. După 1460 nu mai e amintit.

VICOMERCAT, Atilio. Căpitan și sol al lui Radu V. Șerban al Ț.-Rom., 1602-5. Italian din Cremona.

VICTORIA. Doamna lui Leon Vodă Tomșa (1629). Din Constantinopol.

VIDIN. Oraș în Bulgaria, la Dunăre. Cetate bulgară, coprinsă de Vladislav al Ț.-Rom. la 1369. — Luată de Turci, fu mărită și puternic întărită de ei; reședința unui Pașă în sec. 15-19. Asediată de Români, se predă în Febr. 1878. — Numit în vechime DIIU.

VIDRA. Sat în Ilfov, pe Sabar. Așezare pre și protoistorică (neolitic și eneolitic). S'au descoperit importante obiecte din mileniul II a. Cr.: ceramică ornată, statuete, idoli, vase antropomorfe, morminte (La Muz. municipal București).

VIDRAȘCU. Familie boer. din Moldova de jos.

VIEROȘ. Monăstire în Muscel, pe râul Doamnei. Zidită la 1573 de Ivasco de la Golești marele vornic; reparată în sec. 17 de Stroe Leordeanul. Bis. refăcută la 1834 de arhim. Samoil Tărtășescu. — Morminte în biserică: Albul de la Golești (1573) și soția lui Irina a lui Miloș Voev.; al Leordenilor din sec. 17. Sculpturi.

VIFORATA. Monăstire de călugărițe în Dâmbovița. Zidită la 1530 de Vlad Voevod. O icoană din 1630 de la Victoria Doamna lui Leon Vodă.

VIG. Măsură pentru stofe, care se socotea cu bucata (sec. 15-17).

VIIȘOARA. Sat în Romanați. Brazda lui Novac. Măguri. — La 1530 bătălia între Moise voev. venit cu oaste din Ardeal și Vlad voev.: Moise și cumnatul său Barbu banul căzură în luptă.

VIJNIȚA. Orășel de munte, la N. Bucovinei, pe Ceremuș. — In sec. 18 erea acolo un schit de călugărițe.

www.dacoromanica.ro

VILAGOS. Cetate regească din sec. 13. Ruinele la Şiria în Jud. Arad.

VILAIET (turc EYALET) sau paşalâc, se numeau provinciile în cari erea împărţită împărăţia otomană. Guvernatorul erea un paşă (cu 3 tuiuri) sau „vali". — Peste Dunăre ereau V. de Vidin şi de Silistra. — (v. şi **Sangiac**).

VILAR. Bucată de catifea (de lungime nedeterminată) în sec. 14-15 (Ţ.-R.). Se importa din Flandra şi Germania.

VILARA. Familie greacă, în Ţ.-Rom. din sec. 18.— Alecu V. mare vornic, om politic între 1812-48, partizan al Ruşilor.

VINĂRICI. Impozitul vechiu pe vin. — (v. **dări**).

VINTILĂ sau Vlad Vodă VII ,Domn al Ţării-Rom. 1532-35. (v. **Vlad**). — Tradiţia lui Vintilă Vodă a rămas vie în Jud. Buzău, unde a ridicat mon. Menedec şi unde îşi avea şi curţi. Poporul îi atribue unele clădiri (ruine) şi aşezăminte vechi. Doamna lui erea Rada fiica lui Mitrea din Cislău.

VINTILĂ-Voevod. Fiul lui Pătraşcu cel bun. Cu ajutorul lui Ion al Mold. ocupă scaunul Ţ.-Rom. în Mai 1574, în vremea lui Alexandru Vodă; fu prins fără veste şi ucis peste câteva zile la Bucureşti.

VINTILĂ. Boer din sec. 16. Mare vornic sub Radu VII şi Mircea Ciobanul, contra cărui se ridică în fruntea boerilor: fu învins şi ucis la 1547.

VINTILĂ-VODĂ (Menedec). Monăstire în munţii Buzăului, pe Slănic, în vechime numită „de la Menedec". Fondaţiune din 1532 a lui Vlad Vintilă Voev., înconjurată cu ziduri de cetate. Ruinându-se, biserica a fost rezidită mai la vale la 1748 de Metodie episcop, sub numele de Vintilă-Vodă; şi a fost iar refăcută la 1846 de episc. Chesarie. — (O cruce a lui Vintilă V., de lemn sculptat, la muzăul nation.).

VINŢU de jos (Alvincz). Târg în jud. Alba. La 1522 Regele Ludovic cedă lui Radu de la Afumaţi Domnul Ţ.-R., în schimbul cetăţei de la Argeş, posesiunea castelelor de la Vinţul de jos şi de la Vurper din Ardeal, până atunci ale Saşilor. La moartea lui

www.dacoromanica.ro

Radu Vodă (1529) reveniră Regelui, iar dela 1535-45 fură concedate lui Radu VII Paisie. Ruinele castelului au rămas la V. de jos. — Acolo fu ucis cardinalul Martinuzzi și pieri Aron Vodă al Mold.

VIOREȘTI. Sat în Vâlcea. Biserica zidită la 1781 de Ion Urseanu, vătaf de plai. Zugrăveli interesante.

VISERI (Deutschweisskirche). Sat în Târnava Mare. Biserica sasă interesantă, întărită cu ziduri și turnuri bine păstrate.

VISTERIA. Tesaurul Statului, deosebit de al Domnului (cămara), se numea V. și erea alcătuit din dările obișnuite. V. erea administrată de marele vistier.

VISTIER MARE. Funcțiune boerească însemnată. Apare în Ț.-Rom. sub Mircea Voev. (1394), când se numea și „proto vistier". El administra veniturile țării și da socotelile Domnului. Un vistier al doilea și un al treilea îl ajutau. Venitul lui îl avea din zeciuiala dărilor. In rang venea de obicei după m. spătar. „Logofeții de vistierie" țineau scrisele vistieriei și trebile cancelariei. — In Moldova (apare sub Alexandru cel bun, 1404) se numea VISTIERNIC și avea aceleași însărcinări. — După Regul. organic, vistierul era Capul departamentului financelor (Visteria). —

VISTIERNIC (visternic), se numea în Moldova vistierul.

VISTIEREI (vistiernicei) de țară. Slujbași ai marelui vistier; agenți pentru adunarea dărilor.

VIȘA. Soție d'întâi a lui Mihnea Vodă Turcul, Domnul Ț.-Rom. și mama lui Radu Mihnea Voev. † pe la 1580.

VIȘAU. Râu de munte în Maramureș, afluent al Tisei.

VIȘINA. In sec. 16 pe vremea lui Neagoe Voev., exista o monastire cu acest nume, fondată de Mircea V. la finele sec. 14, din care au rămas ruine pe dreapta Jiului, între Porceni și Bumbești în J. Gorj.

VISNEVAȚ. Monăstirea lui Kiprian, de la Visnovăț (Basarabia) e dela încep. sec. 15 (v. **Chipriana).**

VITEAZ. Insemna altădată (sec. 14 și următ.) oștean fruntaș, tovarăș al Domnului, boer, căpitan, ca-

www.dacoromanica.ro

valer (miles). Vitejii formau călărimea aleasă, cu oamenii lor. Ca și în Apus, viteji se făceau oștenii sau voinicii pentru fapte deosebite în războI, răsplătindu-se de Domn și cu pământ sau moșie.

VITO PILUTIO de la Vignanello. Misionar catolic în Moldova (1653), apoi Vicar și Episcop de Bacău 1679-87. A tradus în românește „doctrina creștină", tipărită la Roma (1677).

VITOMIREȘTI. In Argeș. Biserica din 1820, de Mihai Lahovary.

VIZANTEA. Monăstire în Vrancea (J. Putna), fondată de Eremia Vv. Movilă și Doamna Elisabeta pe la 1595-1600, de lemn. Biserica nouă zidită la 1850.

VIZIGOȚII. Goții apuseni, ramura Tervingilor, au stăpânit câtva timp, până la 376, Țara Rom. regiunea Buzăului ca centru, de unde porniră spre Apus, în urma năvălirii Hunilor. — (v. **Goți** și **Athanaric**).

VIZIRU. In Jud. Brăila. După tradiție satul e înființat cu locuitorii robiți din județele vecine și liberați acolo din ordinul Sultanului (s. 16-17).

VLAD. — Domni ai Țării-Românești:

VLAD I, Voevod 1394-95. Fiu al lui Vladislav I sau al lui Radu I. Sprijinit de Turci ocupă scaunul lui Mircea. Atacă pe Regele Sigismund în munți la eșirea din țară ; învins de Mircea și de Unguri, fu dus la Buda (1395). La 1399 se afla pe lângă Impăratul bizantin. La 1395 și 1403 făcuse închinare Regelui polon.

VLAD II zis Dracul. Domn al Ț.-Rom. 1435-46. Fiu al lui Mircea. Domn viteaz și destoinic, prieten al Reg. Sigismund care-l ajută să ia domnia. Intre 1431-35 în luptă pentru scaun cu Alexandru Aldea, ocupând tronul vremelnic la 1433, și urmându-i la 1435. Aliat cu Huniad în războaele contra Turcilor, trimese acestuia la Varna (1444) un ajutor de oaste cu fiul său Vlad. La întoarcerea lui Hun. din expediția nenorocită, îl opri prizonier. Huniad se răzbună (Dec. 1446) intrând în Ț.-R. cu Dan III; Vlad fu prins și decapitat la Bălteni împreună cu fiul său Mircea. — Doamna lui, Maria, erea fiica lui Iliaș Vodă al Mold.

www.dacoromanica.ro

VLAD III „Draculea“, numit de cronicari ȚEPEȘ. Domn al Ț.-Rom. 1456-62 și apoi 1476. Fiul lui Vlad II. Luă domnia cu ajutorul lui Huniadi și tăia pe Vladislav Voev. Omorî apoi pe pretendentul Danciul. La 1457 prădă pe Sașii din Ardeal, apoi la 1461 Șiștovul din Bulgaria ; prinse și ucise pe Hamza Pașa de la Vidin. Mahomed II veni în țară ca să-l pedepsească, la 1462, aducând pe fratele său Radu ca Domn. După o isbândă Vlad fu silit să fugă peste munți ; Regele Matei îl închise 12 ani la Buda. Liber, la 1476 veni cu oaste ung. și goni pe Laiot, care apoi îl prinse la Târgoviște și-l omorî cu fiul său Mircea (Ian. 1477). Om de o cruzime anormală. Doamna lui erea rudă a lui Matei Corvin.

VLAD IV zis Călugărul. Domn al Ț.-R. 1482-96. Fiu al lui Vlad dracul. Călugărit, apoi pribeag 25 de ani în Ardeal, căpătă scaunul la 1482. Devotat Turcilor. La 1496 lăsă domnia fiului său Radu și se retrase în Transilvania, unde muri în acelaș an.

VLAD V cel tânăr (Vlăduță). Domn 1510-12. Fiu al lui Vlad călugărul, urmă lui Mihnea. Neagoe Basarab venind asupra lui cu Turcii, Vlad fu prins în luptă și decapitat la București (29 Ian. 1512). Avea 23 ani.

VLAD. Dragomir călugărul, numit și Radu, pretendent la 1521, luă numele de domnie Vlad. Fiu al unui Vlad Voev. Ridicat în scaun de boerii Buzăului, bătu pe regentul Preda la Târgoviște, dar fu prins de Mehmed Bey și ucis de Bădica Radu V. (1521).

VLAD VI, fiul lui Vlad V (Vlăduță). Domn Ț.-R. 1530-32. Luă domnia învingând pe Moise Vo. la Viișoara. † Sept. 1532 înecat în Dâmbovița.— Insurat cu Anca (Chiajna) fiica lui Petru Rareș al Mold.

VLAD VII (VINTILA de la Slatina); fiu al lui Radu V cel mare. Domn Ț.-Rom. 1532-35. Nemulțumind pe boeri, fu ucis de aceștia la o vânătoare lângă Craiova. (v. și **Vintilă**).

— Fii de Domn ; pretendenți :

VLAD, zis Țepeluș, fiu al lui Vlad Țepeș. Adversar al lui Vlad călugărul și pretend. la domnia Ț.-R. la 1495. († pe la 1500).

www.dacoromanica.ro

VLAD, fiu nevârstnic al lui Radu VI de la Afumați. Ucis împreună cu el de boeri haini, lângă Râmnic la 1529.

VLAD. Pretendent în vremea lui Mircea V. Ciobanul. Susținut de Isabeta Regina Ung., merse la Poartă ca să capete tronul Ț.-R. Fu exilat de Turci la Rhodos, apoi înecat.

VLAD Voevod, fiul lui Miloș Voev. (nepotul de fiu lui Mihnea Vodă). Numit de Turci Domn în Ț.-Rom. în Iulie 1589, muri înainte de a pleca din Constantinopol.

VLAD. — Boeri:

VLAD (Vladislav). Vornicul Țării-Rom. și cel dintâi sfetnic al lui Mircea Voev. între 1389-1409..

VLAD. Mare vornic al Ț.-Rom. Se ridică să ia domnialui Vlad Vodă Călugărul și fu tăiat, 1483.

VLAD. Mare Vornic al Mold. între 1393-1410.

VLAD. Pârcălab de Hotin ; în capul oastei lui Petru Rareș cu Barnovski, învinși de Polonii la Gwodziec, 1531.

VLAD de Seliște. Familie n. din Maramureș ; cunoscută din s. 15. — Alois V., om politic (1822-88).

VLĂDESCU. Familie din Ț.-Rom. Boerii de la Aninoasa apoi în sec. 17 de la Vlădești în Muscel, se coboară din jupân Albul (1430), prin Dragomir Vornicul † 1526. — Pârvu V. vel vistier, fu ucis la 1657 de Mihnea Radu V. — Șerban V., comis mare, sol al lui Șerban Vodă la Viena, 1688 ; ispravnic al scaun. Craiovei, 1703. — Mihail, profesor, om politic.

VLĂDESCU. Familie b. din Vâlcea. — Matei V., general, ministru (1835-1902).

VLĂDEȘTI. Sat în J. Muscel. Biserica din 1657.

VLĂDEȘTI. Sat lângă Râmnic în Vâlcea. Schitul Arhanghelii fondat în sec. 15 de neamul boerilor Pârâeni (desființat). Biserica zidită 1718 de Stoica Pârâianu; refăcută 1817.

VLADICĂ. Numele obișnuit înainte pentru episcopi și arhierei.

VLADIMIRESCU Tudor. Din Vladimir, în Mehedinți; vătaf de plai la Cloșani. Promotor și conducător al răscoalei patriotice de la 1821, ridică cete de

www.dacoromanica.ro

panduri împotriva Grecilor și a Eteriei. In vrăjmășie cu Ypsilanti și trădat de ai săi, fu prins într'o cursă și ucis. (1770-1821).

VLADISLAV. — Domni ai Țării Românești:

VLADISLAV I (Laicu). Domn al Ț.-R. 1364-75. Ban de Severin, Herțog de Amlas și Făgăraș. La 1365, împăcat cu Regele Ludovic, până atunci în neînțelegere cu el, primi ca feude Făg. și Amlaș cum și Severinul (partea de răsărit). La 1366 bate pe Șisman de la Târnova, venit cu Turcii asupra Regelui. La 1370 ocupă Vidinul, pentru care Ludovic îl atacă în două părți: regele ia Vidinul, dar oastea lui Nicolae Voevodul Transilvaniei e înfrântă de Dragomir comitul de la Dâmbovița, în munții pe Ialomița, și Nicolae cade în luptă (1370). — Primi pe călugărul Nicodim, sârb, care întemeiă mai multe schituri. De la Vl. a rămas cea dintâi monedă a Ț.-Rom. El e unul din întemeetorii statului, care ajunse la o mare întindere (Ț.-Rom. întreagă, părțile Dunării (Basarabia), Severin, Făgăraș, Amlas).

VLADISLAV II. Domn al Ț.-R. 1447-56. Fiul lui Dan II, urmă în scaun fratelui său Dan III. Sprijinit la început de Huniadi, acesta îl deposedă apoi de țara Făgărașului și de Amlaș. Vlad, fiul lui Dracul veni cu oaste de la Huniad, bătu și tăiă pe Vladislav în primăvara 1456. Mormântul lui în mon. de la Dealu.

VLADISLAV III. Domn Ț.-R. 1523-25 Dec. Fiul lui Vladislav și nepot de fiu precedentului. Trimes de Turci în locul lui Radu VI. In luptă cu Bădica apoi cu Pârvu Banul de care fu isgonit și care după întronarea lui Radu, îl bătu din nou în Mehedinți și îi tăiă capul (1526).

— Feciori de Domn:

VLADISLAV Voev. Un fiu al lui Basaraba cel mare, † pe la 1340.

VLADISLAV voev., fiul lui Vladislav II și tatăl lui Vl. III. Soția lui era Doamna Neacșa (1488).

VLĂDOIANU. Familie boerească din Oltenia (Dolj), stăpânind moșia Vlădaia în sec. 17. — Coandă că-

www.dacoromanica.ro

pitanul, pe vremea lui Brâncoveanu. — Fota m. paharnic, † 1777.

VLADNIC-CORNI. In J. Fălciu. La „Cetățuia", urme de întărituri (nedeterminate).

VLĂDICENI. Sat în Vâlcea, lângă Păușești. Biserica din 1744, de la călugărul Onisifor.

VLAH. In documentele slavonești, cuvânt care însemna rumân, șerb sau sărac. — (v. **rumân**).

VLAD-SERAI. Palatul Țării-Românești, servind pentru reședința Domnilor când mergeau la Stambul și pentru trimeșii lor. Avea și un paraclis cu hramul Sf. Fecioare. Așezat în apropiere de Cornul de aur.

VLAHUTZI. Familie b., în Ț.-Rom. la încep. sec. 19.

VLAICU. Mare Vornic al Ț.-Rom. sub Radu dela Afumați, ginerele său. Ucis de Radu Voev. la 1535. — (v. **Mogoșești**).

VLAICU Starostele. Boer din Mold., venit din Țara-Rom., unchiu despre mamă lui Ștefan Vodă. Pârcălab de Cetatea Albă 1457 și de Hotin 1467-75 († 1475).

VLĂSAN. Boer din Ț.-Rom.; mare Vistier și Logofăt. Tăiat la 1534 de Vlad Vintilă Voev. Erea din neamul sau aliat al Craioveștilor.

VLĂSIA. Pădure veche și întinsă în J. Ilfov, între București-Ploești. Vestită în sec. 17-19 prin tâlharii cari o cutreerau, în majoritate țigani din împrejurimi.

VLASTO, Grigore. Boer dela Craiova, de origină grec. Consilier imper. al Olteniei (1718), vel serdar, baron austr.; ginere lui Șerban Vv. Cantacuzino.

VLAȘCA. Județ la Dunăre. Până la 1829 o parte din el se afla cuprins în raiaua turcească a Giurgiului. Câteva colonii bulgărești, asimilate astăzi în populațiune; partea de jos a județului erea puțin locuită până în sec. 19 din cauza raialei de la Giurgiu. Scaunul vechiu al jud. erea la Găești; de la 1830 la Giurgiu. — Monăstiri: Glavacioc, Comana. Locuri istorice: castelul Giurgiu, Călugăreni. (Numele vine de la slavon. Vlaska). — Intindere 4488 k. p. Populația (1930): 296.000 loc.

VODĂ. Numirea obișnuită și populară a Domnului altădată. Prescurtare din Voevod.

www.dacoromanica.ro

VODIȚA. — In J. Mehedinți, lângă Vârciorova. Cea mai veche monăstire din țară, fondată pe la 1365-70 de Vladislav Voevod cu hramul Sf. Anton, din îndemnul călugărului Nicodim care i-a fost stareț, pe ruinele unei mai vechi biserici din veacul 13. Clădirea bisericei mai exista la 1660. Părăsită la venirea Turcilor la Ada-Kale, s'a ruinat de atunci (au rămas câteva ziduri și temeliile).

VOEVOD. Grupările românești în evul mediu, începând dela o epocă ce nu se poate determina, stau sub ascultarea Voevozilor (cuvânt de origină slavă = căpetenie, stăpânitor), cari în Ardeal înainte de cucerirea maghiară și în Țara-Rom. înainte de alcătuirea Statului (sec. 13) erau stăpânitorii unei regiuni, capi ai knejilor și conducători ai poporului (ereditari sau aleși). — Insemnătatea Voevozilor fiind foarte inegală în timp și după loc, trebue să distingem categorii ai celor ce purtau acest titlu : 1. Voevozi mari, Domni cu drepturi suverane ca Voev. Țării-Rom. și mai târziu al Mold. 2. Demnitar (guvernator, dux, duce, al cărui nume erea rămas dela ai vechilor stăpânitori români) al Regelui Ungariei: Voevodul Transilvaniei (sec. 12—16). 3. Voev. regionali (comiți), depinzând de Rege, ca în Maramureș; și 4. Voev. locali, pe districte, grupe de comunități, uneori numai căpetenii de sate, simpli nobili ,în Transilv. și Banat.

In ȚARA ROMANEASCA documentele nu ne descoperă voev. decât în sec. 13 ca stăpânitori de teritorii importante (1247), predecesori imediați ai Domnilor, voevozi suverani dela încep. sec. 14. Voevod al Țării-Românești" și „Voevod al Țării-Moldovei" erea titlul oficial al Domnilor dela întemeerea statelor (s. 13 și 14). In prescurtare populară se zicea „vodă" (v. **Domn** și **Titlu** domnesc).

In ARDEAL și Banat, aflăm în sec. 12—15 pe de o parte unii voevozi ca cei din Maramureș, conducătorii sau comiții Românilor din unele regiuni, — pe de altă capi de așezări mai mici (câteva sate) ținând de comitele regesc. Sub ascultarea lor erau cnejii (judecătorii satelor). Documentele pomenesc ast-

www.dacoromanica.ro

fel de voevozi în Bihor, Hatzeg, Ugocea, Satmar, Bereg, Solnoc, Beiuș, Zarand, Sălaj, Huedin și alte centre românești, din cari unii s'au menținut până în sec. 17. (O scrisoare papală din 1345 amintește 5 voevozi din Trans. cari par a fi fost cei mai de frunte). — (v. și **cneji, nobili, districte rom.** — Pentru Voevodul Transilvaniei, stăpânul țării pentru Rege, v. la **Transilvania**).

VOGORIDIS. Ștefan V., dintr'o familie bulgară grecizată din Rumelia, fu numit de Turci Caimacam în Moldova la 1821. — Nicolae, fiul său, Caimacam al Mold. 1857-59, fu un admnistrator abuziv și adversar înverșunat al unirei țărilor. (1821-63).

VOICA Doamna. Soția doua a lui Mihnea Vodă al Ț.-Rom. ; † după 1515.

VOICA, Doamna lui Patrașcu Vodă al Ț.-Rom. (1550), sora lui Petru slugerul din Băleni.

VOICA. Fica lui Iancu Vodă Sasul al Mold., soția lui Ioan Zanne din Venezia.

VOICU. Boer din Ț.-R. sub Dan II, apoi vornic al lui Vlad dracul 1431-9.

VOINEȘTI. Sat în Dâmbovița. Biserica din 1796.

VOINIC. In vremea mai demult (sec. 14-17) însemna ostaș, luptător în termen general.

VOISLAV voevod. Fiu al lui Alexandru Basaraba al Ț.-Rom. în sec. 14, † tânăr (mormânt în biserica dela Argeș).

VOIT. In unele târguri din Moldova găsim altă dată această numire în loc de șoltuz (germ. vogt).

VOLCINSKI. Familie boer. din Mold. de sus (Bucovina), cunosc. din sec. 16.

VOIVODINA. Partea sârbească (apusul) Banatului. La 1844 Austria organiză sub numele de „Voiv. sârbească și Banatul Timișoarei“, teritoriul Banatului, coprinzând comitatele Timiș Torontal și Bodrog din Ungaria.

VOLOCA. Pe Ceremuș, în Bucovina, o monăstire desființată, fondată la 1742.

VOLOVAȚ. Sat în J. Rădăuți. Biserică interesantă de la Ștefan Vodă din 1500, zidită pe locul altei vechi

www.dacoromanica.ro

de lemn (după tradiție a lui Dragoș), pe care el o mută la Putna. — Ruine de cetățue.

VORNIC. Numele unor dregători sau slujbași de diferită importanță din vechime, în Țara-Românească și Moldova :

VORNIC MARE. In Țara-Român. erea cea d'ântâi boerie sau demnitate (după marele Ban), încă de la finele sec. 14 (Judex Curiae, Palatinus). Avea sarcina de cârmuitor și judecător înalt, în stânga Oltului (dincolo erea Banul Craiovei). Altă dată erea și unul din comandanții generali în războI, în fruntea „Curții" (s. 14-17). In documente apare în Țara-R. la 1389. Ca ajutor avea doi sau mai mulți vornici și de el țineau căpitanii, vornicii și ispravnicii județelor. — In sec. 18 se înființară și în Ț.-Rom. de Const. Mavrocordat (1761) un m. V. de țara de sus și altul de jos. In s. 19, m. Vornic rămase („M. Vornic din năuntru" prin Reg. Organic) capul departamentului de interne (ministru), funcția cea mai însemnată în Ț.-Rom. (De care depindeau vornicii orașului, al temnițelor, Aga și ocârmuitorii județelor). — In Moldova (cunoscut dela 1393), M. V. venea în rang după Logofătul mare. La început unul singur, din sec. 16 ereau doi : V. de Țara de jos (a doua boerie a Mold.) cu scaunul la Bârlad, și V. al Ț. de sus, la Dorohoi. Sarcinele lor ereau aceleași ca în Ț.-R. In sec. 15-16 M. V. fusese și comandant de căpetenie al oastei. — Venitul M. V. erea după gloabe (amenzi judiciare).

Un mare vornic al 3-lea și al 4-lea se înființară în Ț.-Român. la 1793, ca judecători ai Divanului înalt. — Tot în sec. 18 și 19 ereau : VORNICUL ORAȘULUI, capul administrației la București (până la 1848); — V. DE POLIȚIE; — V. AL OBȘTIILOR, — V. AL TEMNIȚELOR, sub Reg. Organic, cu supravegherea închisorilor, — V. DE CUTIE, înființat de Alex. Moruzi, pentru conducerea casei de binefacere a săracilor (cutia milelor).

VORNICI, cârmuitori și judecători de județe în Ț.-Rom. ca și căpitanii, până în sec. 18 de când se numiră Ispravnici. (Sub ocupația germană a Olteniei,

www.dacoromanica.ro

județele de acolo ereau administrate de Vornici). — (v. **căpitan, ispravnic, pârcălab, ban**).

VORNICI, cârmuitori, judecători ai târgurilor domnești din Moldova (V. de Suceava a fost la început titlul Portarului de S. de mai târziu), ca: Roman (1400), Dorohoi, Botoșani (Vornicul Doamnei).

VORNIC DE GLOATE, (în Moldova din sec. 15), cu slujba poliției la Divan. Se mai numea și V. DE POARTĂ. Judeca pricini mici, făcea hotărnicii, etc. In sec. 17 ereau 12. — In M., sec. 17, ereau și „Vornici de curte“, un fel de intendenți la curtea domnească.

VORNIC. Capul unui sat în Moldova, înainte „vătăman“ (ca pârcălabul din Ț.-Român.), slujitor domnesc, cum ar fi primarul de astăzi.

(Cuvântul vornic vine de la slav. dvor = curte, și fusese împurmutat în sec. 14, probabil de la Serbocroați). — VORNICIA erea calitatea de vornic într'un sens; scaunul sau reședința marelui Vornic într'altul.

VORNICEI. Boerinași, ostași de țară (în Ț.-Rom.) cari țineau de M. vornic și răspundeau la chemarea lui la oaste în vremea veche. — Slujitori sau agenți ai M. Vornic, cari strângeau și gloabele (amenzile) pentru vite, venitul vornicului. Desființați de Ypsilanti la 1776, din cauza abuzurilor.

VORONA. Monăstire în J. Botoșani. După tradiție fondată în sec. 17 de călugări ruși și de Hatmanul Jora. Bisericele actuale sunt moderne (1803 și 1835).

VORONEȚ. Monăstire în Jud. Bucovinei, la munte, aproape de Gura-Humorului (J. Câmpulung). Zidită la 1488 de Ștefan cel mare în locul unei capele de lemn (schit) a călugărului Daniel, pomenită la 1472. Biserica, bine păstrată, e împodobită cu fresce prețioase și unice în interior (naos), din vremea fondărei. Reparată și mărită cu pronaosul la 1547, de Grigore Roșca Mitropolitul Mold., de la care admirabile fresce exterioare. — Uși, iconostas, strane, policandru sculptate din sec. 16, icoane. Un clopot de la Ștefan Vodă. — Ruine din casele monăstirești.

VORUMLOC (Wurmloch). In J. Târnava mică. Sat sas. Biserica, întărită ca cetate, de la incep. sec. 15.

www.dacoromanica.ro

VRANCEA. Vechiul ținut al Vrancei erea toată partea muntoasă a Jud. Putna de astăzi. (De la Cașin — văile Putnei, a Sușiței și Zăbalei — la Milcov; munții Vrancei). In sec. 15 ținea de Țara-Românească, iar dela Ștefan cel mare (1482) de Moldova. — Altă dată Vrâncenii aveau pravile deosebite, satele lor păstrând o organizare patriarchală, și plăteau Domnului numai o dare hotărîtă. — Vrancea coincide cu diocesa Episcopiei catolice a Cumaniei și a Milcoviei din sec. 13 și e probabil „Țara Brodnicilor" pomenită mai înainte. (La încep. sec. 16 se înființă din nou un decan catolic „Varaczensis" pentru Secuii de acolo). — Numele de Vrance apare în docum. de la încep. sec. 15.

VULCAN. Familie din Ardeal. — Samoil, episcop unit din Oradia 1806-39. — Iosif V., scriitor (1841-1907).

VULTURESCU. Familie b. din Jud. Olt. (de la Vulturești), cunoscută sec. 17.

VURPER (magh. Borberek). Stăpânire din Ardeal (Jud. Sibiu) a Domnilor Țării Rom. din sec. 16, Radu VI și Radu VII Paisie, concedată lor de Regele Ungariei. — (v. și **Vințu**).

W

WALSCH, R. Englez, din suita amabasadorului Lord Strangford la Const-pol. A scris „Călătoria în Turcia" (1823), în care se găsesc informații și descrieri interesante asupra Țării-Rom.

WALTHER, Balthasar. Medic silesian, din Glogau, aflat pe la 1597 la curtea lui Mihai Vodă. A tipărit (Görlitz, 1599) în latinește o entusiastă descriere a faptelor viteazului Domn.

WASSILKO de Serecki. Familie boer. din Bucovina; coborând din Vasile Cazacul din fam. Kesko (s. 17). — Alexandru, comite W., om politic, șeful partid. național rom., căpitan al țării (1827-93).

www.dacoromanica.ro

WAVRIN, Jehan de ; sire de Forestel. Senior franc. din Flandra. In cronica lui „anciennes chroniques d'Engleterre", vorbește de Țara-Rom. și de cetatea Giurgiului pe care o vizitase la 1445.

WEISS, Michel. Județ vestit al orașului Brașov. † 1612.

WEISSENBURG. Cetatea veche (burgul) de la Alba-Iulia, din evul mediu. In locul ei fu zidită cea nouă, Karlsburg, la 1716. — (v. **Alba-Iulia**).

WISNOWIECKI, Dimitrie, Voevodul Podoliei, veni chemat de boeri la 1562, cu puțini Cazaci, ca să ia domnia Moldovei. Prins de Tomșa, pieri ucis de Turci la Constantinopol. — Mihai W., Staroste de Obruci boer mare polon, ginerele lui Eremia Movilă al Mold., ajută la 1615 pe cumnatul său Alexandru Mov. să ocupe tronul. † la Iași 1616.

WOLFGANG. Aventurier din sec. 16; trăitor în Germania, pretendent la scaunul Mold. Fiu al pretendentului Constantin Bogdan.

WULFILAS. — (v. **Ulfila**).

X Y

XENOPOL, Alexandru. Istoric; profesor la Iași : Istoria Românilor ; Teoria lui Roesler. (1847-1920).

YPSILANTI (Hypsilantis). Familie grecească, din care Poarta numi doi Domni în țările noastre, în sec. 18-19: — Alexandru, Domn al Ț.-Românești 1774-82 și 1796-7. Făcu mai multe înbunătățiri în administrație, suprimând abuzuri. Incercă o organizare a oștirii de pază; publică o condică de legi. Domni și în Moldova 1786-88. — Constantin, fiul său, Domn Mold. 1799-1801 și în Țara Rom. 1802-6 († 1816). — Alexandru, fiul lui Constantin; capul Eteriei grecești. Venit din Rusia, proclamă revolta contra Turcilor la 1821. Ucise pe Tudor Vladimirescu și jefui Țara-Rom. Bătut de Turci, fugi peste munți. † 1828.

www.dacoromanica.ro

Z

ZAHAREA. Cuvânt turcesc, care însemna provizii, subsistență pentru oaste.

ZĂHĂREȘTI. Sat lângă Suceava (Bucov.). Biserica zidită la 1542 de Nicoară Hârovici, pârcalab de Hotin.

ZAIDEN. Numele german al comunei Codlea din J. Brașov.

ZALDAPA. Stațiune traco-romană pe teritoriul Dobrogei de jos (J. Caliacra), poate la Alacichioi; pierită de pe vremea Avarilor. Acolo stăpânea în sec. 6 Vitalianus, care atacă cu oaste mare pe Anastase împăratul bizantin.

ZALE (singular: zea, za). Pentru apărarea pieptului și membrelor, luptătorii călări se îmbrăcau în zale de fier (inele de sârmă împletite, sau solzi de fier). Vestmânt întrebuințat în răsboi din vremuri străvechi. Mai târziu zalele fură înlocuite cu armura de fier, cu platoșă. (s. 15-17).

ZALLONY, Marcu Filip. Medic grec de la Tinos. A scris asupra Fanarioților o carte interesantă pentru cunoașterea lor și a trecutului nostru. (1760-1822).

ZALMOXIS. Zeu principal sau unic al Geto-Dacilor. După scriitorii antici fusese un profet al lor, divinizat după moarte.

ZALĂU (magh. Zilah). Oraș la N. Transilvaniei. Exista în sec. 13; cetatea amintită la 1240.— Reședința județ. Sălaj. Populația (1930): 8.200 l.

ZAMCA (slav. zamok = cetate). Nume ce se dă în nordul Moldovei la locuri cu cetățui sau întărituri pe deal.

ZAMCA. Mânăstire ruinată a Armenilor lângă Suceava, pe un deal. Un paraclis și o casă mare din sec. 15 cu un turn-poartă. Ziduri de cetate, întărite din nou de Sobieski (1691). Biserica din curte e din 1550.

ZAMFIRA, Doamna. Fiica lui Radu Vodă de la Afumați și a soției sale, fiica lui Vlaicu logofăt. Soția lui Moise Voevod, Domn al Țării Rom.

www.dacoromanica.ro

ZAMFIRA, Domnița. Fiica lui Moise Voevod; soția lui Ștefan Keserü, boer din Ardeal, vice-Palatin; apoi a lui Stanislav Nisovski, comite de Arad și Zarand. (1516 † 1580).

ZAMFIRA. Mânăstire de femei în Prahova. Fondată de jup. Zamfira, soția lui Manuel Apostol, și sfârșită de Smaranda, nora ei (n. Bălăceanu) la 1743. Biserica nouă din 1857.

ZAMFIRESCU. Familie din Focșani. — Duiliu Z. (1858-1922), literat, diplomat.

ZAMONA. Neam de boeri din Oltenia, în sec. 15. — Petru Z., sfetnic al lui Radu II, 1421. — Danciu Z., 1464; — un alt Zamona la 1481.

ZAMOȘTEA. Schit în Bucovina, fondat 1723 de Dumitru Pâru, staroste de Cernăuți; desființat 1784.

ZAMOYSKI, Ioan. Mare Cancelar al Poloniei și general. La 1600, în timp ce Mihai Vodă erea încurcat în Ardeal, ocupă Moldova și reîntronă pe Eremia V., apoi trecu în Ț.-Rom. cu Simeon Movilă și-l așeză în scaun după ce învinse pe Mihai (1541-1605).

ZĂNOAGA. Sat în J. Olt. Biserica din 1730.

ZAPCIU (cuv. turc = administrator). In sec. 18-19, cârmuitor al unei plăși, în locul vătafului dinnainte.— Z. se mai numeau și unii slujbași, cu caracter administrativ și polițienesc: „Z. de divan“, „de spătărie“, „de conac“.

ZAPIS. Inscris, contract, act între două părți.

ZAPOLYA (Szapolyai). Familie domnească maghiară, ilustrată din sec. 14. (cu numele vechiu Heems). — Ion Z., Voevod, apoi Principe al Transilv. și Rege al Ungariei 1526. In luptă pentru coroană cu Arhiducele Ferdinand; aliat cu Petru Vo. al Mold. (1487-1540). — Fiul său Ion Sigismund, Principe al Trans. (1541 † 71).

ZARAND. Comună din J. Arad. Ruinele unui castel din sec. 11-12. — De la acea cetate își luase numele în sec. 19, un vechiu COMITAT numit și „al Crișului“, desființat în sec. 18, apoi reînființat, iar la 1876 împărțit între comitatele Arad și Huniedoara. E țara Moților; regiune bogată în mine de aur și păduri.

www.dacoromanica.ro

ZARGIDAVA. Localitate getică, menționată de scriitorii antici prin părțile Moldovei (Basarabia act.).

ZARMACLIÙ. Monedă turcească (în sec. 18 = 5 lei). (v. **monede**).

ZĂRNEȘTI. Sat aproape de Bran (J. Brașov). Brâncoveanu și comitele Tököly, cu oaste turcească, înving pe generalul Heissler, 21 Aug. 1690. In luptă căzură Const. Bălăceanu și comit. Mihai Teleki.

ZĂTREANU. Familie din Oltenia. Boerii de la Zătreni (Vâlcea) stăpâneau moșia din sec. 15 și se trăgeau din boerii de la Drăgoești. — La 1450 Stan și Vladimir din Z. — Stanciu, mare comis, 1520; barbu de la Z. banul, 1550. — Cârstea Z., stolnicul în sec. 17. — Preda, căpitanul, ispravnic al Craiovei 1704.

ZĂTRENI. Sat în Vâlcea. Biserică de lemn (sculpturi meșteșugite), făcută la 1755 de Ion Zătreanu. — Biserica de zid de la Preda Zătreanu vornicul, din 1734.

ZĂVAL. Sat în J. Dolj. Resturi de întărire cu șanțuri romane la „Cetățuia". Movila Ostrii.

ZAVERA. Răscoală, revoluție; în special revoluția grecească de la 1821 (Eteria). — „Zavergii" erau părtașii la zaveră, revoluționarii greci de atunci.

ZAVESCĂ. Amenda (în capete de vite) pentru cei cari cu rea credință redeschideau o pricină de judecată. (Mold.).

ZDRALEA. Schit fondat pe la 1500, de Barbu Craiovescul (în Dolj); numit mai târziu ROABA; risipit.

ZEFCARI. Familie din București. de orig. greacă (s. 18). — Alexandru Z., general (1830-95).

ZERVES. La scriitorii antici, o deformare a numelui orașului Tierna (Tsierna, Cerna), la Dunăre.

ZEUGMA (Zevgma). Localitate dacă, prin Ț.-Rom. actuală, în stânga Oltului.

ZGARCIȚI. Sat în Râmnicul-Sărat. Biserica fondată de boerii Dedulești în sec. 17; refăcută.

ZILAH. Numele maghiar al orașului Zalău.

ZILIȘTE. Sat în J. Râmnicul-Sărat. La vadul Râmnei, Ion Vodă al Mold. cu vornicul Dumbravă, bătu pe Petru și Alexandru Vodă cu Turcii, în Mai 1574.

www.dacoromanica.ro

„ZILOT ROMÂNUL“ a scris o cronică a evenimentelor dela 1800-21 în Țara-Rom.; domnia lui Hangeri, etc. Pseudonim al lui Ștefan Fănuță.

ZIMNICEA. Oraș în J. Teleorman, la Dunăre. Târgușor din sec. 18, populat cu refugiați bulgari, din cari parte trecură la Alexandria la 1835. Populație (930) : 11.000 loc. — La apus de Z., ruinele unei așezări getice, cu o necropolă (ceramică greacă și locală, obiecte de podoabă, etc.) din epoca de bronz și cea de fier. Șanțuri. Acolo a fost apoi stațiunea bizantină DEMNITZIKON.

ZIMBRU sau bison (Bos bison). O specie de bou sălbatic păros, trăitor altă dată și prin pădurile Moldovei. Poate capul zimbrului (dar mai probabil al bourului, altă specie) a rămas ca stemă a Moldovei. — (v. **bour**).

ZINGHIRLIU. O monedă turcească. — (v. **monede**).

ZIRIDAVA. Localitate în partea de apus a Daciei (poate la Cenad act., pe Mureș).

ZLĂTĂREI. Sat lângă Drăgășani, în Vâlcea. Urmele vechei Rusidava. — (v. **Rusidava**).

ZLATNA (Zalatna, Gross-Schlatten). Comună în jud. Alba. Mine exploatate din antichitate: acolo era Ampelum pe vremea romană. Popul. 4500 l. — (v. și **Ampelum**).

ZLOT (de la zlat = aur). Monedă din vechime, sec. 15-16. — (v. **monede**).

ZLOTICA. Sat în J. Iași. Biserică de lemn din sec. 18, dela Ștefan Bosii. — Un pod vechiu de piatră (s. 16-17).

ZMUCILĂ. Familie boer. din Moldova de sus, în sec. 17-18.

ZOTTA. Familie boerească din Moldova (Bucovina). Din Mândrea de la Bănila, trăitor în sec. 16. — Un Zotta pârcălab de Hotin, 1549.

ZUGRAVI de biserici și de icoane (pictura religioasă). Cei mai mulți din autorii frescelor religioase vechi sunt necunoscuți. Numele câtorva ni s'a păstrat. Așa: Dobromir, care a lucrat la Mân. Argeș și Bistrița, 1525-26. (La Argeș a zugrăvit și sculptat și Vitus

www.dacoromanica.ro

Veit din Brașov). David și fiul său Radoslav la Cozia (bolnița). Jitian e cunoscut pe la 1585, Mina (Mile) sub Mihai-Vodă a zugrăvit mân. Călui. De la Stoica din Târgoviște au rămas icoane (1615). Popa Vlaicu din Târgșor lucra de asemeni pe la 1600.— Pârvu Mutu a zugrăvit la Filipești și Bordești. Zugravii lui Brâncoveanu erau: Andrei. Marin, Preda. Radu din București, fiul lui Mihai, e cel mai de seamă în sec. 18 între 1720-50; contimporan cu el, Ilie. — In Moldova, Ștefan sub Alexandru Vo. 1425. In sec. 16 Marcu a zugrăvit frumoasele fresce de la Voroneț; Dragușin, din Iași la Arbora; Toma, din Suceava, curtean al lui Petru Vodă, la Probota și alte mânăstiri ale acestui Domn. Dragusin, 1541. Frescele de la Golia și Hlincea, în vremea lui Vasile Lupu, sunt făcute de Ion Mihai. Tot atunci trăia și Nicolae zugravul. Gheorghe din Ianina și fratele său Mihail, zugrăveau sub Duca-Vodă. — Autorii celor mai frumoase fresce bizantine din vremea mai veche (sec. 14-16), ce admirăm încă la unele biserici (Bis. domnească din Argeș de exemplu) sunt încă anonimi. Erau de obicei străini (Greci, Sârbi), dar desigur și Români. In Trans. frescele de la Strei, cele mai vechi, sunt făcute de Ambrosie, 1210. Simion Szilagi e cunoscut în sec. 18. — Tradiția, dacă nu și măestria zugravilor, se mențînu până târziu. — Pictorii moderni au ornat și ei cu fresce multe biserici. (v. și **pictura**).

ZUROVARA. Localitate dacă în Banatul actual, regiunea Timișoarei.

ZUSIDAVA. Localitate getică pe la răsăritul Ț.-Rom. de azi, menționată de Ptolomeu.

ZVORIȘTEA. In Jud. Dorohoi. Biserica satului de la Petru Keșco, din 1782.

ZYRAXES. Căpetenie sau rege al Geților din Scitia mică (Dobrogea actuală), învins și gonit de Crassus, la 28 p. Cr.

www.dacoromanica.ro

ANEXE

www.dacoromanica.ro

I

DOMNII ȚARII ROMANEȘTI

Dinastia națională a lui Basaraba

A.

(Ramura lui Dan).

TIHOMIR
voevod pe la 1300

BASARABA
Domn al Ț.-Rom. 1315-52

ALEXANDRU I
Domn 1340-64

VLADISLAV I
1364-75

RADU I
(Negru) 1375-84

DAN I
1384-86

VLAD
1396

***MIRCEA**
1386-1419
(v. pl. I, B)

DAN II
1420-31

DAN III
1446-7

VLADISLAV II
1447-55

BASARABA
1443

?
BASARABA II
Laiot, 1474-79

DAN
(1460)

VLADISLAV

BASARABA III
cel Tânăr
1477-81

NEAGA
= Pârvu Craiovescul

VLADISLAV III
1523-25

BASARABA IV
(Neagoe) 1512-21

MOISE
1529-30

TEODOSIE
1521

www.dacoromanica.ro

I

DOMNII ȚARII ROMANEȘTI

Dinastia lui Basaraba

B.
(Ramura lui Mircea;
linia lui Vlad III).

- ***MIRCEA** cel mare 1386-1418
  - **MIHAI I** 1418-20
  - **RADU II** 1420-7
  - **VLAD II** Dracul, 1436-46
    - **MIRCEA**
    - **VLAD III** Țepeș 1456-62; 1476
      - **MIHNEA I** 1508-10
        - **MIRCEA**
          - **ALEXANDRU** 1568-77
            - **MIHNEA II** (Turcul) 1577-1591
              - **RADU IX** 1611-16; 20-3 și D. Mold. 1616-26
                - **ALEXANDRU** (Coconul) 1623-27
                - (?) **MIHNEA** Mihai 1658-9
          - **PETRU** (Schiopul) D. Mold. 1574-91
            - **ȘTEFAN**
    - **RADU III** cel frumos 1462-74
    - ***VLAD IV** 1482-96 (v. pl. I, C)
  - **ALEXANDRU II** (Aldea) 1431-35

www.dacoromanica.ro

DOMNII ȚARII ROMANEȘTI

Dinastia lui Basaraba

C.
(linia lui Vlad IV).

- ***VLAD IV** (Călugărul) 1482-96
  - **RADU IV** 14 5-1508
    - **RADU V** dela Afumați 1521-29
      - **VLAD** 1529
    - **VLAD VII** Vintilă 1532-35
    - **RADU VII** (Petru Paisie) 1535-45
      - **MARCU**
      - **PĂTRAȘCU I** 1554-57
        - **VINTILA**
        - **PETRU III** (Cercel) 1583-1585
          - **MARCO**
        - **MIHAI II** Viteazul 1593-1601
          - **NICOLAE-PETRAȘCU**
    - **RADU VI** Bădica 1521-4
    - **MIRCEA II** 1545-54; 58-9
      - **PETRU II** 1559-68
      - **RADU**
    - **RADU VIII** (Ilie) 1552-3
  - **VLAD V** (Vlăduț) 1510-12
    - **VLAD VI** 1530-32

www.dacoromanica.ro

II

BASARABI—CRAIOVEŞTI
ŞI BRANCOVENI

Domni ai Ţării Româneşti

NEAGOE
dela Craiova

PÂRVU = NEAGA
mare v rnic — sora lui
† 1512 — Basaraba III

NEAGOE
BASARABA IV
Domn 1512-12

MARGA = ŞERBAN
mare Ban

TEODOSIE
Domn 1521

VLASAN
dela Caracal

ANCA = NEAGOE
mare Ban

DANCIUL
dela Brâncoveni

RADU
dela Brâncoveni

ŞERBAN

MATEI
Basaraba
Domn 1633-54

MARIA
= David
post.

RADU VIII
(Şerban)
Domn 1602-11

PREDA

CONSTANTIN I
(Şerban)
Domn 1654-58

PAPA

CONSTANTIN II
Brâncoveanu
Domn 1688-1714

www.dacoromanica.ro

III

DOMNII MOLDOVII

A.

Dinastia națională a lui Bogdan și Mușat

Voevozi de Maramureș — *Voevozi din Moldova*

DRAGOȘ Voevod în Ț.-M. 1340 — (veri) — **ȘTEFAN**

SAS Voevod în Mold. — **BOGDAN I** Domn al Ț.-Mold. 1350-65

BALC 1350 — **LAȚCU** Domn 1365-1372 — **MARGARETA** = **COSTEA MUȘAT**

ANASTASIA = **JURG** Koriatovici — **PETRU I** 1378-91 — **ROMAN I** 1391-94 — **ȘTEFAN I** 1394-99

IUGA 1399 — ***ALEXANDRU I** (v. pl. **III, B**)

www.dacoromanica.ro

B.
(urmare).

DOMNII MOLDOVII

Dinastia lui Muşat

- **ALEXANDRU I** cel Bun, 1400-32
  - **ILIE** 1432-43
    - **ROMAN II** 1447-48
    - **ALEXANDRU II** 1448-9; 51-55
  - **ŞTEFAN II** 1434-47
  - **PETRU II** 1447; 48-9 (Aron) 1451-7
  - **BOGDAN II** 1448-51
    - **ŞTEFAN II** cel mare 1457-1504
      - **ALEXANDRU** † 1496
        - **ŞTEFAN IV** 1538-40
      - **BOGDAN III** 1504-17
        - **ŞTEFAN III** cel tânăr 1517-27
          - **ION** cel cumplit 1572-4
            - **ŞTEFAN** Domn Ţ.-Rom. 1591
        - **ALEXANDRU III** (Cornea) 1541
        - **ALEXANDRU IV** Lăpuşneanu 1552-61; 1564-68
          - **BOGDAN IV** 1568-72
            - **ALEXANDRU** Domn Ţ.-Rom. 1592-3
      - **PETRU III** Rareş 1527-46
        - **ILIE II** 1546-51
          - **ALEXANDRU V** Iliaş 1620-1; 31-2
            - **RADU** Ţ.-Rom. 1633
            - **ILIAŞ III** 1666-1668
        - **ŞTEFAN V** 1551-2
        - **IANCU** Sasul 1579-82

www.dacoromanica.ro

IV

CASA REGALA A ROMANIEI

(din Casa de Hohenzollern)

CAROL ANTON
Principe de Hohenzollern S.
(1811-1885)
= **Iosefina Pr. de Baden**

LEOPOLD
Principe de Hohenzollern Sigmaringen
(1835-1905)
= **Antonia-Pia de Portugalia**
(1845-1913)

FERDINAND I
Rege al României
1914-1927
= **Maria Principesă de Marea Britanie**
Ducesă de Saxa-Coburg

CAROL I
Domn și Rege al României
1866-1914
= **Elisabeta Pr. de Wied**
(1843-1916)

MARIA
(1870-1874)

CAROL II
Rege al României
= **Elena Pr. de Grecia**

MIHAI
Mare Voevod

ELISABETA
= **George II**
Regele Greciei

MARIA
= **Alexandru**
Rege al Jugoslaviei

NICOLAE
Principe de Rom.

ILEANA
= **Anton**
Arhiduce de Austria

www.dacoromanica.ro

V

MARI BANI DE CRAIOVA

după 1735

(Pentru M.-Bani până la 1730, v. **Banii Craiovei**, pag. 51-52).

Matei Bălăcescu (numit de Turci) 1737-8, (Radu Comăneanu, numit de Domn 1737, n'a funcționat); Constantin Argetoianu, locțiitor 1737-39; Grigore Grecianu 1739; Matei Cantacuzino 1739-41; Anton Caliarh 1742; Iordache Moruzi 1744-5; Grig. Grecianu 1745-6; Const. Dudescu 1748-9; Ienache Hrisoscoleu 1749-50; Barbu Văcărescu 1751-3; Const. Năsturel 1753-4; Ion Hrisoscoleu 1754; Barbu Văcărescu 1755; Const. Kretzulescu 1758-9; Ștefan Văcărescu 1760; Dumitrașcu Sturdza 1760; Const. Dudescu 1761-3; Toma Kretzulescu 1764-66; Pârvu Cantacuzino 1767-8; Ien. Hrisoscoleu 1768; Dumitru Geanoglu 1770; Mihai Cantacuzino 1771; Dim. Geanoglu și Ștefan Pârșcoveanu 1772-4; Dumitru Ghika 1775-6; Toma Kretzulescu 1776; Scarlat Caragea 1777; Nicolae Dudescu 1777-9; Ienache Hrisoscoleu 79; Dumitru Ghika 1779-80; Nic. Dudescu 1781; Pană Filipescu 1781-2; Dumitru Ghika 1782-4; Pană Filipescu 1785; Dumitru Ghika 1786-7; Nicolae Brâncoveanu 1788-9; Pană Filipescu 1791-2; Dim. Ghica 1792; Dumitru Racovitză 1793-4; Nic. Brâncoveanu 1795-6; Ienache Moruzi 1796; Enache Văcărescu-1796; Dum. Racoviță 1797; Alex. Hangeri 1798; Dim. Ghika 1798-9; Scarlat Ghika 1800-1; Manolache Brâncoveanu 1801; Nicolae Brâncoveanu 1802; Manl. Kertzulescu 1803; Man. Brâncoveanu 1804-7;

www.dacoromanica.ro

Manol. Krețulescu 1807-12; Const. Varlam 1812; Dinu Filipescu 1812; Gheorghe Argyropol 1813; Radu Golescu 1813; Const. Krețulescu 1814-16; Radu Golescu 1816-17; Isac Rallet 1818; Radu Golescu 1818; Const. Krețulescu 1819-20; Grigore Brâncoveanu 1822; Const. Krețulescu 1822-23 ; Constantin Bălăceanu 1825-6; Costache Ghika 1827; Barbu Văcărescu 1827.

MARI VORNICI AI ȚĂRII ROMANEȘTI

până la mijlocul sec. 17

Vladislav (Vlad), 1389-1400; ... Radu 1412-15 (și Ban); Albu 1416-20; Borcea 1421-31 ; Albu 1431-37 ; Voicu 1437-8; Tatul 1439; Manea Udriște 1439-43; Tudor 1444-7; Manea Udriște 1449-51; Stanciu 1451-57; Stan al lui Negru 1458 ; Dragomir Udriște 1463-66; Neagoe de la Craiova 1467-74; Dan 1475-79; Stănilă 1477; Vlad 1480-81; Pârvu, Drăghici 1482-3; Cârstian 1483-86; Pârvu Craiovescu 1487-1503 (și Drăghici 1495, Stroe 1502); Cârstian 1504-7; Pârvu 1508; Stroe 1509-10; Danciul 1510; Bogdan 1511-12; Calotă 1512-20; Udrea 1521-24; Jigoianul 1525; Neagoe 1528-9; Stoica Bălțatu 1529-30; Drăghici 1530-1; Șerban 1531-4; Drăghici 1533-35; Vintilă 1535-7; Staicu 1538; Coadă 1541-45; Vintilă 1545-47; Oprea 1548; Belciu 1549--52; Stănil 1533; Socol 1554-56; Burtea 1558-9; ....; Nedelcu 1562-68; Dragomir 1564-74; Neagoe; Ivașcu de la Golești 1576-8; Mitrea 1579-81; Ivașco 1582-84; Mitrea 1585-86; Chesar 1587-8; Mitrea 1589-90; Danciul 1592; ... Dumitru de la Mogoșești 1597-99; Cernica de la Isvor 1604-11; Vintilă de la Corbi 1612-14; Gheorghe 1615; Cârstea 1616-17; Vintilă 1618; Ivașcu 1619-20; Vintilă 1621-22; Papa de la Brâncoveni 1623-28; Hrizea de la Bălteni 1628-32; Ivașcu Băleanu 1632-38; Hrizea 1638-42; Dumitru Dudescul 1642-3; Dragomir Corbeanul 1643-56; Gheorghe 1657-9; Preda Bucșanu 1659-64; Stroe Leordeanul 1665-68.

www.dacoromanica.ro

MARI LOGOFEŢI AI MOLDOVEI

până în sec. 17

Neagoe Micul 1424-36; Denis Hropotovski 1436-39; Neagoe Micu 1439-43; Oancea 1443-48; Mihail 1448-54; Petru Şandru1454-6; Dobrul 1457-68; Toma 1468-75; Ion Tăutul 1478-1510; Isac 1512-16; Trotuşan 1517-25; Teodor 1526-37; Totruşan 1538-41; Gavrilaş 1541-45; Mateiaş 1546-51; Ion Movilă 1552-58; Dumitru 1559; Stroici 1561-2; Gavril 1562-70; Berheci 1572; Ion Golăi 1573-77; Gheorghe 1579; Lupu Stroici 1580-91; Ureche 1592; Bârlădeanu 1592-96; Drăghici Bogza 1597-99; Petriceico 1601-2; Lupu Stroici 1602-9; .... Pătraşcu Başotă 1611-12; Ionaşcu Ghianghie 1612-24; Dumitru Ştefan 1624-30; Ionaşcu Ghianghie 1631-33; Petraşcu Ciogole 1634.

www.dacoromanica.ro

VI

ARMATA ROMANA IN CAMPANIA 1877-78

Comandantul armatei de operații la PLEVNA: G-ral Cernat.

DIVIZIA II. Col. M. C. Cerchez: Brigada I (col. M. Vlădescu): Reg. 3 Linie, 5 Dorobanți, Bat. 1 Vânători. — Brigada II (Col. C. Budișteanu): Reg. 6 Linie (apoi și 4 L.). Reg. 7 și 8 Dorobanți. — Brig. Cavalerie (col. V. Crezianu): Reg. 1 Roșiori, 3 și 4 Călărași. — Artilerie: Reg. 2.

DIVIZIA III. Colonel G. Anghelescu: — Brigada I (Col. Gr. Ipătescu): Reg. 3 Linie, 10 Dorob., Bat. 3 Vânători. — Brigada II (Col. A. Gramont): Reg. 2 Linie, 9, 11 și 12 Dorob. — Brigada Cavalerie (col. C. Formac): Reg. 5 și 6 Călărași. — Artilerie: Reg. 3.

DIVIZIA IV. Colon. Al. Anghelescu; apoi Col. G. Anghelescu: — Brig. I (Col. Gr. Cantilli): Reg. 7 Linie, 14 și 16 Dorobanți. — Brig. II (Col. Gr. Borănescu): Reg. 5 Linie, 13 și 18 Dorob.; Batal. 1 și 2 Vânăt. — Brig. Cavalerie (col. G. Rosnovanu): Reg. 2 Roșiori, 7 și 8 Călărași. — Reg. 4 Artilerie.

DIVIZIA I (rezerva generală): Col. M. Cerkez; apoi Col. D. Lecca. — Brig. I (Col. O. Sakelarie): Reg. 1 Linie, 1 și 4 Dorob. — Brigada II (col. I. Papadopol): Reg. 4 linie, 2 și 3 Dorob. — Brig. Cavalerie (Col. P. Cernovodeanu): Reg. 1 și 2 Călărași. — Artilerie: Regimentul 1.

DETAȘAMENTUL de operații la RAHOVA (Brig. mixtă): Col. Slăniceanu: 5 batal. inf., 8 escadroane călărași, 4 baterii art.

CORPUL DE VEST (format în Oct. 1877 la Vidin): G-ral N. Haralamb.

STAT-MAJORUL GENERAL: Col. G. Slăniceanu; apoi Col. I. Fălcoianu.

www.dacoromanica.ro

VII

RĂSBOIUL CEL MARE 1916-17

A. COMANDAMENTUL SUPERIOR AL TRUPELOR ROMÂNE LA 15 AUGUST 1916

Şef de stat-major: Gener. div. V. Zotta. (Sub-Şef: Gen. D. Iliescu).

Comandanţi de armată. — Armata I: General div. I. Culcer. — Armata II: Gen. div. A. Averescu.— Armata III: Gen. div. M. Aslan. — Armata IV de nord: Gen. div. Presan.

Corpul I armată: Gen. div. I. Popovici. Divizia I: Gen. Dragalina. Div. II: Gen. C. Manolescu - Ml. Div. 11: Gen. I. Muică. Brigada I Călăraşi.—**Corpul II:** Gen. div. D. Cottescu. Div. 3: Gen. M. Niculescu. Div. 4: Gen. G. Burghele. Div. 12: Gen. T. Găiseanu. Brig. 2 Călăraşi. — **Corpul III:** Gen. div. C. Tănăsescu. Div. 5 (Gen. Frunză). Div. 6 (Gen. div. C. Costescu). Div. 13 (Gen. A. Socec). Brig. 3 Călăraşi.— **Corp. IV:** General div. C. Presan. Div. 7 (Gen. I. Istrate). Div. 8 (Gen. I. Pătraşcu). Div. 14 (Gen. P. Vasilescu). Brig. 4 Călăraşi. — **Corpul V:** Gen. de div. I. Georgescu. Div. 10 (Gen. A. Văitoianu). Div. 15 (Gen. E. Grigorescu). Brigada V Călăraşi. — **Corp. VI:** Gen. G. Văleanu. Div. 16 (Gen. Anastasiad). Div. 17 (Gen. C. Teodorescu). Div. 18 (Gen. A. Referendaru). — **Corp. VII:** Gen. div. I. Raşcu. Div. 9 (Gen. I. Basarabescu). Div. 19 (Gen. Arghirescu). Div. 20 (Gen. D. Praporgescu).— Brigada de Grăniceri. — **Cavaleria armatei:** Div. 1 (Gen. I. Herescu). Div. 2 (Gen. Gr. Basarabescu).

www.dacoromanica.ro

B. COMANDAMENTUL SUPERIOR AL TRUPELOR ROMÂNE IN IUNIE-AUGUST 1917

Șeful Stat-majorului general: General de corp C. Prezan (Sub-șefi: Gen. A. Lupescu, Colonel N. Alevra. — Șef birou operații: Maior I. Antonescu).

Armata I: Gen. de div. C. Christescu; apoi Gen. E. Grigorescu. (Șef St.-major Col. N. Samsonovici). — (Luptele della Mărășești).

Corpul III arm. Gen. div. C. Iancovescu	Div. 5 (Gen. A. Razu) Div. 9 (Gen. C. Scărișoreanu) Div. 10 (Gen. E. Cihoski)
Corpul V arm. Gen. div. I. Istrati	Div. 13 (Gen. I. Popescu) Div. 14 (Gen. Gr Bunescu) Div. 15 (Gen. P. Angelescu)
Cavaleria	Div. 2 (Gen. P. Grecianu)
Rezerva Armatei	Div. 2 (Gen. I. Vlădescu) Div. 11 (Gen, E. Broșteanu) Div. 4 (Gen. G. Ghinescu)

Armata II: General de corp A. Averescu (Șeful St.-major Gen. Mărdărăscu). — (Luptele della Mărăști, apoi Oituz-Ocna).

Corpul IV arm. Gen. div. Ar. Văitoianu	Div. 6 (Gen. N. Arghirescu)* Div. 7 (Gen. N. Rujinski) Div. 8 (Gen. I. Pătrașcu)
Corpul II Arm. Gen. G. Văleanu	Div. 1 (Gen. I. Stratilescu) Div. 3 (Gen. A. Mărgineanu) Div. 12 (Gen. T. Moșoiu)
Cavaleria	Div. 1 (Gen. A. Skina).

(*) (Șef de St.-maj. Lt. col. Stângaciu); compusă din Brigada 11 Inf. (Gen. Sănătescu, apoi Col. I. Macri): Reg. 10 (col. G. Bottea) și 11 (Lt. col. Botez); — Brig. 12 (Col. L. Foișoreanu; apoi Col. Stoenescu): Reg. 12 (Col. Voiculescu) și 24 (Lt. col. Bădescu); Reg. 7 Vânători; — Brig. 5 Artil. (Col. D. Rujinski, apoi Col. Mironescu): Reg. 16 și 11; — divizie din care autorul acestei cărți (căpitan apoi maior Octav Lecca) a avut cinstea să facă parte ca comandant al escadronului de cavalerie divizionar.

www.dacoromanica.ro

VIII

CAMPANIA DIN UNGARIA, 1919

Comandantul trupelor de operație: Gen. div. G. Mărdărescu.

COMANDAMENTUL SUP. IN BĂTĂLIA DELA TISA:

Grupul de manevră (nord). Gen. Tr. Moșoiu: — Div. 1 inf. (gen. Obogeanu), Div. 6 (gen. Olteanu); Div. 2 caval. (gen. Davidoglu).

Detașamentul Est, gen. Papp: — Brig. 2 vânăt.; brig. inf. Ardeal; regim. pe jos din Div. 2 cav.

Detașamentul Sud, gen. A. Lecca: Brig. 1 vânăt., o brig. din Div. 18; Brig. 4 roșiori.

COMANDAM. SUP. IN OPERAȚIILE TISA-BUDAPESTA:

Grupul de avantgardă gener. Șt. Holban: — Div. 1 vânători; Brig. 1 și 2 roșiori.

Grupul de manevră centru, gen. Moșoiu: — Div. 1 inf.; Div. 2 vânători.

Grupul dreapta, gen. Dumitrescu: — Div. 7; Reg. vânăt. munte; Brig. 1 roșiori.

Grupul stânga, gen. Olteanu: — Div. 6, Brig. 4 roșiori.

La N. grupul gen. Davidoglu.

(Budapesta a fost ocupată la 3 și 4 August de Brig. 4 caval. Rusescu și Divizia gen. Holban, numit guvernator).

www.dacoromanica.ro

IX

ONOMASTICA

Nume proprii, de botez

A. De bărbaţi: Adam, Adrian (Andrian), Afteni, Aga, Albu, Aldea, Alăman, Alexandru (Alexe, Sandu, Şandru, Lisandru, Alecu, Lică), Alionte, Aldomir (Aldimir), Ambrosie, Amza, Anastase (Nastase), Anghel, Antohie (Antioh), Andimir, Andrei (Andreiaş, Andreică, Andreian, Udrea, Udrea, Andriţă), Antonie (Anton, Andone), Androne (Andronic), Anania, Antim, Apostol, Arie, Arghir, Ariton, Aron, Arsenie Asan. Atanasie (Tanase), Avram, Avel, Avesalon, Aver, Axinte. — **De femei:** Aftinia (Aftemia), Agafia, Agilia, Aglaia, Aglica, Agatia, Agatona, Agripina, Agnita,, Acriviţa, Alexandra (Luxandra, Lisandra, Sanda, Alexandrina, Dida, Didia. Didina), Ana (Anca, Anuţa, Aniţa, Ancuţa, Anişoara, Anica), Anastasia (Nastasia, Sia, Sica), Anisia, Anghelina, Antemia, Andreiana (Andreia, Andrica, Andruşca), Anexia, Arca, Arfa, Arghira, Aristia (Aristiţa), Armina, Arona, Aspra, Aspasia, Avramia, Axinia.

B. — De bărbaţi: Badea (Bădica, Badu), Baciu, Băcil, Bălan, Balea (Balu, Balica), Balaban, Balomir, Baldovin, Baia, Balaur, Balu, Balc, Banu (Bănilă, Bănică), Barbat Barbu, Bărcan, Basarab, Bratu, Bejan, Belotă, Benedict, Berivoi, Berislav, Bernat (Bernard), Bilţu, Bilan, Bârsu (Bârsan), Bledu, Bobea, Bogdan, (Bogdea), Boldea (Boldu), Borcea, Bordea, Borzea, Bora, Bota, Bran Brat B(ratosin), Bucur, Bucşa, Buia, Bujor, Bunea (Bunu, Buncea), Buzea, Buzdugan. — **Femei:** Baba, Balea, Balaşa, Bălana, Bica, Biţa, Boba, Bogdan, Bolosina, Boghina, Buda.

C. — Bărbaţi: Călin, Catălin, Calotă, Calcea (Calciu), Căliman, Caloian, Calomfir, Cânda (Cândreş), Cântea, Caran, Cazimir, Cârstian (Cârstea, Cristea, Cristian, Ristea), Căzan, Cernea (Cernat, Cernica), Chiriac (Chirea, Chirian, Chiriac, Chiriţă, Chira), Chirca, Chisar (Chesar, Cesar), Chiprian, Chiţu, Ciolca, Climent, Colţea, Coman, Conda (Condea), Coadă, Codrea (Condrea), Coica, Corlat, Corbea (Corbu, Corban), Cosnea, Constantin (Costea, Costin, Costan, Costache, Codin, Dinu, Dincă, Costică), Comşa, Cosma, Cornea, Crăciun, Cra-

www.dacoromanica.ro

cea, Crețul. Curea. — **Femei**: Calea (Călina, Calița), Caplea, Caliopa, Catrina. Caterina, Catalina, Ecaterina, Catinca. Tinca), Callinikia, Călțuna, Casandra, Candakia, Chera (Chira, Chirana. Chiriana, Chirața), Chiajna, Chița, Chiriaca. Cârstina (Cristina), Clara, Cleopatra, Comana, Condeșa, Cocona, Crăciuna. Crasa. Creața.

D. — **Bărbați**: Dan (Danciul, Dancu), Dabu, Dade, Dalban, Damian, Dărman, Daniil, Darie, Detco, Delea Deftea, Dediu, Dima (Dumitru), Dinu (C-tin), Diicu, Dionisie, Dimir, Dobromir (Dobrișan, Dobre. Dobrislav, Dobrin), Donea, Dorofteii (Dorotei), Dragomir, Drag. Dragușan, Dragoș, Dragușin, Dragotă, Dragodan, Dragu, Dragan. Drăghicean, Drăghici, Drăgoi. Drăgulin, Drăgulici, Drăghie. Dragnea, Dracea, Dulea, Drumea. Dumitru (Dimitrie, Mitrea, Mitru), Dumitrașco, Dima, Tache. Mitică), Dușman. — **Femei**: Dafina, Daica, Dana, Datca, Despina (Despa). Deva, Dima, Dimiana (Dămiana), Domnica Doia. Dolca (Dolcina), Doda, Dobra (Dobrina, Dobrița), Doina (Doinița), Dochia, Dorotia, Dragna (Drahna), Draga (Dragana, Dragomira, Druma, Dumitra (Dumitrana, Mitrana, Mitra).

E. — **Bărbați**: Eremia, Eftimie (Iftimie), Enea (Ene. Iane, Enache, de la Ion), Emanoil (Manole. Manea), Eracle, Evghenie (Eugen), Eustatie (Istrate, State), Esia. — **Femei**: Elena (Elina, Ileana, Ilinca, Lena, Leanca, Lina), Elca, Elisaveta, (Elisabeta, Elisa, Safta. Veta), Evdochia (Dochia, Odochia, Evda), Ecaterina (Catrina, Catinca), Eudoxia, Erina (Irina), Eftinca, Eufimia, Eftimia. Efrosina (Frusina, Frujina, Frosa), Eva, Evda, Evghenia (Eugenia), Ezla.

F. — **Bărbați**: Farcaș, Fărtat. Fătu, Fiera (Hiera, Fierea), Filcea. Finat, Finta, Fiat, Filip, Florea (Florin, Florian). Fota, Frătilă (Frățian, Fratea, Frateș), Frâncu, Franțea (Franz, Frănsilă). Fronea (Sofronie), Fedco. — **Femei**: Filotia (Filoftea) ,Floarea (Florica, Florina), Frusina (Efrosina), Fronia.

G. — **Bărbați**: Gavril (Gabriel, Gavrilaș), Galea. Gaspar, Gancea, Ganea, Gheorghe (Giurgiu, Jurj, Gherghe, Gherghina, Giurea, Jurg, Iorgu, Iordache. Geonge), Gherman (Ghiorman, Ghiorma), Ghețea, Ghioca, Ghinciu, Ghirea, Gherasim, Giula (Giura. Ghiure. Ghiula, Giurcan), Giurman, Gârdoman, Goran, Gonte (Gonțea), Goga, Gostea (Gostilă, Goștean), Golea, Grigore (Grigoraș, Gligore, Guță. Gogu), Grozea (Grozav), Gruia, Goban, Guga. — **Femei**: Gaia, Gafia (Agafia), Gavrila, Gherghina, (Gherghița, Ghina), Grajdana, Granda, Greaca, Grozava.

H. — **Bărbați**: Hamza, Hariton, Haralamb, Harvat, Hărbor (Hraborea), Hasan, Herea (Fiera), Herba. Hiju, Hârgot, Hristea (Cristea), Hrizea (Hrizan, Rizea), Husu. — **Femei**: Haida, Haridia, Haritina, Hârsova, Hrana, Hrisafina, Hrisia. Hrusana.

I. — **Bărbați**: Iacov (Iacob), Ion-Ioan (Ionașcu, Oană, Iane,

www.dacoromanica.ro

Iene, Ianuş, Ionaş, Ivan, Iovan, Enache, Iancu, Niţă, Nică), Ilie (Iliaş, Iliuţă), Ignat, Ilarie, Ioachim (Ichim), Iosif, Iordan, Iov (Iovan), Ipatie, Iracle, Isac, Isar, Isaia, Ispas, Istrati, Iscru ,Iscu, Iuga (Iurg, Gheorghe), Iuliu (Iulian), Iurie, Ivan (Ivaşco, Ivanco, Ivanciu, din Ion). — **Femei**: Ileana (Elena, Ilinca, Ilincuţa), Ilea, Ilca, Idita, Ioana (Ivana, Iana), Iovca, Irina, Ista, Ismenia, Iura.

J. — **Bărbaţi**: Jipa, Jitea (Jitian), Jiga, Jima, Jifco, Jurgea (din Gheorghe). — **Femei**: Jiva (Jivana), Joiţa (Zoe).

L. — **Bărbaţi**: Laiu (Laiotă, Leaotă), Lal, Lambru (Lambu), Lăudat, Ladislav (din Vladislav, Laslău, Laţco, Laicu), Lascar, Lazăr, Leon, Leţea, Lepădat, Litu, Lie, Loghin (Lovin, Loghie), Lupu (Lupea, Lupaşcu), Luca. — **Femei**: Leana (Leanca, Lina, din Elena), Lepa, Lişa, Liţa, Lica, Lilana, Lola, Luchiana, Luxanda (din Alexandra, Luxiţa). Lupa .

M. — **Bărbaţi**: Macarie, Manea (Man, Măinea, Mănăilă, Maniu), Marcu, Malca, Mărgărit, Mantea, Mareş, Maxin (Maxim), Marin, Manole (Manoil, Emanoil), Matei (Mateiaş, Maftei), Maţil, Mihai (Mihnea, Mihalcea, Mihu, Mihalea, Mihăilă, Miloş, Mişu), Mihnea (din Mihai), Mircea (Marcea), Milea, (Milu, Miloş, Milco), Mina, Mirea. (Mirică), Miron, Miroslav, Mitrea (Dumitru), Miclea (Miclăuş), Mincu, Micul, Miu, Mirea, Mândru (Mândreş), Mlad (Mladin), Micud, Mogoş, Moise, Moian, Moşu, Murgu, Muşat. — **Femei**: Magdalena (Magda, Magdina), Maria (Mara, Măriuca, Marica, Mariana, Măriuţa, Mărcuţa, Mariţa, Uţa), Maina, Marina, Marga (Marghita, Margarita), Maida, Mândra, Măcrina, Mana, Manuşca, Marta, Manda (din Smaranda), Mala, Melania, Mina, Mileana (Milica), Mira, Mierla, Muşa, Muşata.

N. — **Bărbaţi**: Nan (Nanciu, Neniu), Naum, Nastea, Neagu (Neagoe, Neagomir, Negoslav, Negoiţă), Nedea (Nedelea, Nedelcu), Neacşu, Negotă, Negre, Nicolae (Necula, Nicoară, Nica, Nichita, Nicu, Miclăuş), Nistor, Nicodim, Nichifor, Novac. — **Femei**: Nastasia (Anastasia), Nastea, Nanzana, Nofta, Neda, (Nedelea), Negrita, Neacşa, Neaga (Neguţa, Negoslava), Nica (din Ana), Niculina.

O. — **Bărbaţi**: Oană (Oancea, Oanea. Onciu, din Ion, Odisei, Oprea (Oprişan, Opran, Oprin), Onofrei, Oxapie, Orăş. **Femei**: Olena(Elena), Olimpia, Oltea, Oprina (Oprişa), Odochia.

P. — **Bărbaţi**: Pană, Panait, Pârvu (Pârvan), Paraschiv, Papa, Para, Păun, Pascal (Pascu, Paşca), Pavel (Paul, Pavlache), Pandele, Pamfil, Pancea, Pantazi, Petru (Petre, Petrea, Petraşcu, Petruţ, Petruş, Petrican, Petrică), Piperea, Pobrat, Porfir (Profir), Procop (Procopie, Pricup), Proca, Pravăţ, Preda, Prodea (Prodan), Puiu. — **Femei**: Păuna, Para, Pârva (Pârvana), Pasca, Paraschiva (Paraşca, Chiva), Petra (Petrana, Petrina, Petrica), Pecana, Pena, Profira (Porfiria, Fira, Rafira), Pulcheria.

www.dacoromanica.ro

R. — **Bărbaţi**: Radu (Radomir, Radoslav, Răduţ, Răducan, Duţă (Cănuţă), Rativoe (Radivoi), Rafail, Răsvan, Rizea, Rodea, Român (Romaşcu), Romolea, Rusin. — **Femei**: Rada (Răduţa, Rădiţa), Rafira, Raia, Raluca (Raliţa, Rariţa), Radoslava, Racoviţa, Răsmeriţa, Reveica, Ruxanda, (Ruxandra), Ruja, Rusa, Rusca.

S. — **Bărbaţi**: Saulea (Saul), Sahat (Sahac), Sava (Savu, Savin, Savel), Sandru (din Alexandru), Saru, Samoil, Samson, Sarchis, Scarlat, Semen, Seneslav, Serghie (Sergiu), Serafim, Setea, Sevastian, Simion (Simeon, Sima), Sişa, Sin. Slava (Slave), Soare, Socol, Solomon, Sofronie (Fronea), Spiridon (Spiru, Spirea), Stelea, Stroe, Stratulat, State (Eustaţie), Strana, Stan (Stanislav, Stanimir, Stanciu, Staico, Stănilă, Stanco), Stamate, Stavăr, Stoian (Stoica, Stoia, Stoian, Stoicea, Stoichiţă). — **Femei**: Sanda, Sandra (din Alexandra), Salomia, Saponia, Sasinca (din Allexandrina), Safira (Zamfira), Sevasta (Savestina, Sevastia), Safta (Elisaveta), Serafina, Scripca, Sima (Simina), Silca, Siica (Anastasia), Sinzeana, Slava (Slavna, Slaviţa), Smaranda (Manda, Măndica), Smeada, Sora, Sofia (Sofica), Speia, Stana (Stanislava, Stanca), Stoiana, Sultana.

Ş. — **Bărbaţi**: Şerban (Şerbu, Bănică), Şeian, Ştefan (Stepan, Ştetcu, Sfetcu, Ştefu, Ştefea, Fănuţă, Nuţă, Fănică). — **Femei**: Şerbana, Şarica, Ştefana, Şuica.

T. — **Bărbaţi**: Tatu (Tatomir), Tamaş, Tanase (din Atanase), Tarasie, Teodosie (Tudose), Tempea, Teofan (Tofan), Timofte (Timotei), Ticuci, Tigomir, Tigu, Tihu, Teodor (Tudor, Toader, Tudoran, Tudorin, Tudoraşc, Tudoriţă), Tocsabă, Torlabă, Toma, Trifan (Trifu, Trihon), Traian, Trandafir, Tros, Tzalapie, Tzintea. — **Femei**: Teofana (Tofana, Trofana), Tina, Tiia, Tinca (Catrina), Tiţiana, Titea, Tomina, Tudora (Teodora), Tudosia (Tudosca).

U. — **Bărbaţi**: Udrea (Udrişte, Udrican, Andrei), Ulan (Olan), Ursu (Ursan), Utmeş. — **Femei**: Uţa (diminutiv), Ursa.

V. — **Bărbaţi**: Vasile (Vasie, Vasiu, Vlasie, Vasco, Vascan), Valea, Valtazar (Baltazar), Vană, Vartolomei (Bartolomeu), Vanghele, Varlam, Vâlcan (Vâlcea), Vâlsan (Vlăsan, Vlăcsan), Vârlan (Varlam, Vrelam), Veziu, Vlad (Vladislav, Vlaicu, Vladimir, Vlăduţ, Vlădiţă, Vintilă, Vladin), Veniamin, Vergu, Velicu (Velicico), Velizar (Belizarie), Vintilă, Visarion, Vişan, Vitold, Voia (Voilă, Voinea, Voi, Voineag), Voicu (Voiciu), Vorontar, Voisilă. Vulpe (Vulpaş). — **Femei**: Vasilica, (Vasilisa, Vasilichia), Varvara (Barbara), Velica, Verona, Vilaia, Vişa (Vişana), Victoria, Vinia, Vidra, Viorica,, Vlada (Vlădaia), Voica (Voiţa, Voichiţa).

Z. — **Bărbaţi**: Zaharia, Zamfir, Zosim (Zosân). — **Femei**: Zamfira (Safira), Zina, Zota, Zoe (Zinca, Zoica, Zoiţa).

www.dacoromanica.ro

HĂRŢI

www.dacoromanica.ro

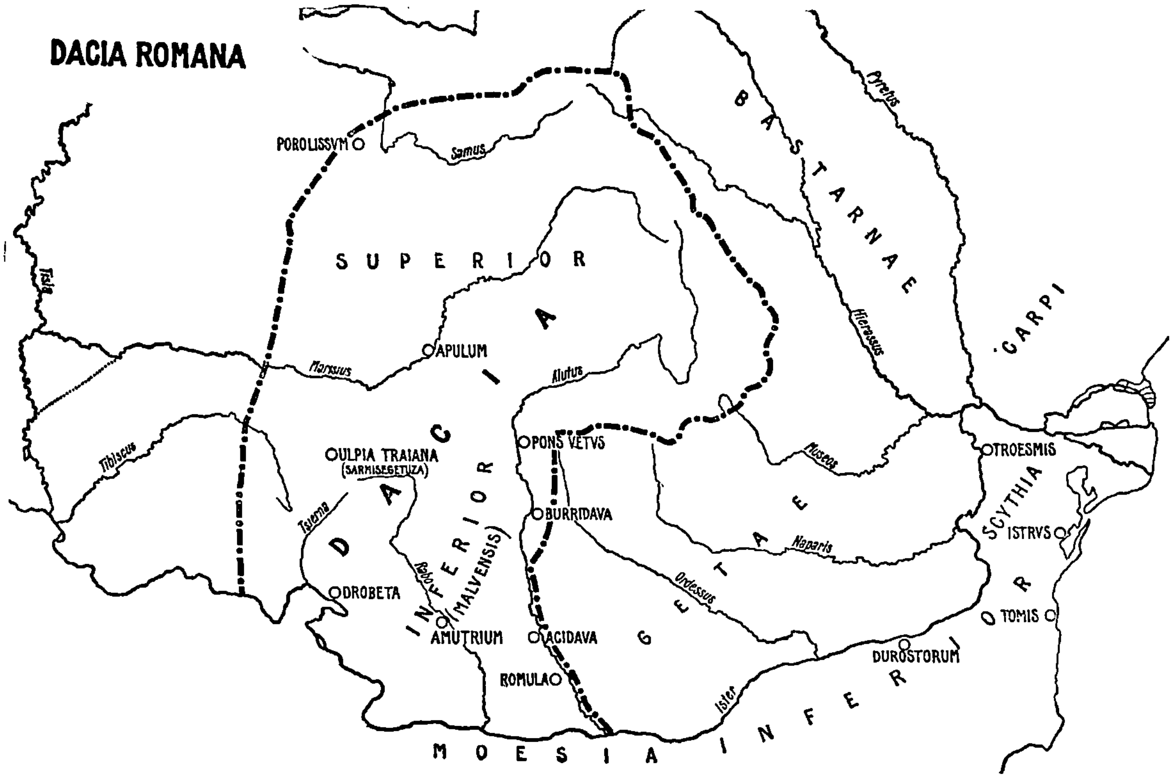
DACIA ROMANA
POROLISSVM
Samus
BASTARNAE
Pyretus
SUPERIOR
DACIA
APULUM
Marisus
Alutus
Hierasus
CARPI
Tisia
Tibiscus
PONS VETUS
ULPIA TRAIANA
(SARMISEGETUZA)
TROESMIS
Tsierna
INFERIOR
(MALVENSIS)
BURRIDAVA
GETAE
Naparis
SCYTHIA
ISTRUS
DROBETA
Rabo
Ordessus
AMUTRIUM
ACIDAVA
TOMIS
ROMULA
DUROSTORUM
Ister
MOESIA INFERIOR

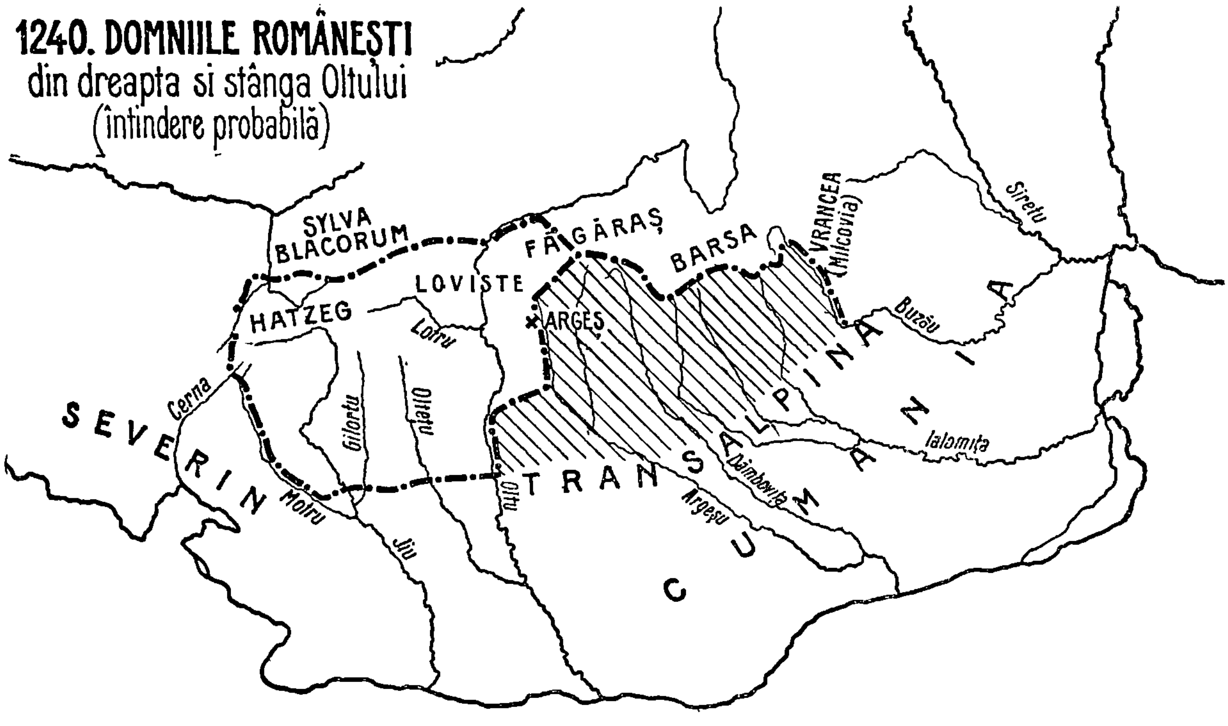
1240. DOMNIILE ROMÂNEȘTI
din dreapta si stânga Oltului
(întindere probabilă)
SYLVA
BLACORUM
FĂGĂRAȘ
BARSA
VRANCEA
(Milcovia)
Siretu
LOVIȘTE
HATZEG
ARGEȘ
Lotru
Buzău
Cerna
Gilortu
Oltețu
SEVERIN
TRANSALPINA
CUMANIA
Ialomița
Dâmbovița
Motru
Oltu
Argeșu
Jiu

ȚARA ROMÂNEASCĂ și ȚARA MOLDOVEI în vremea lui Vladislav I, 1365-75

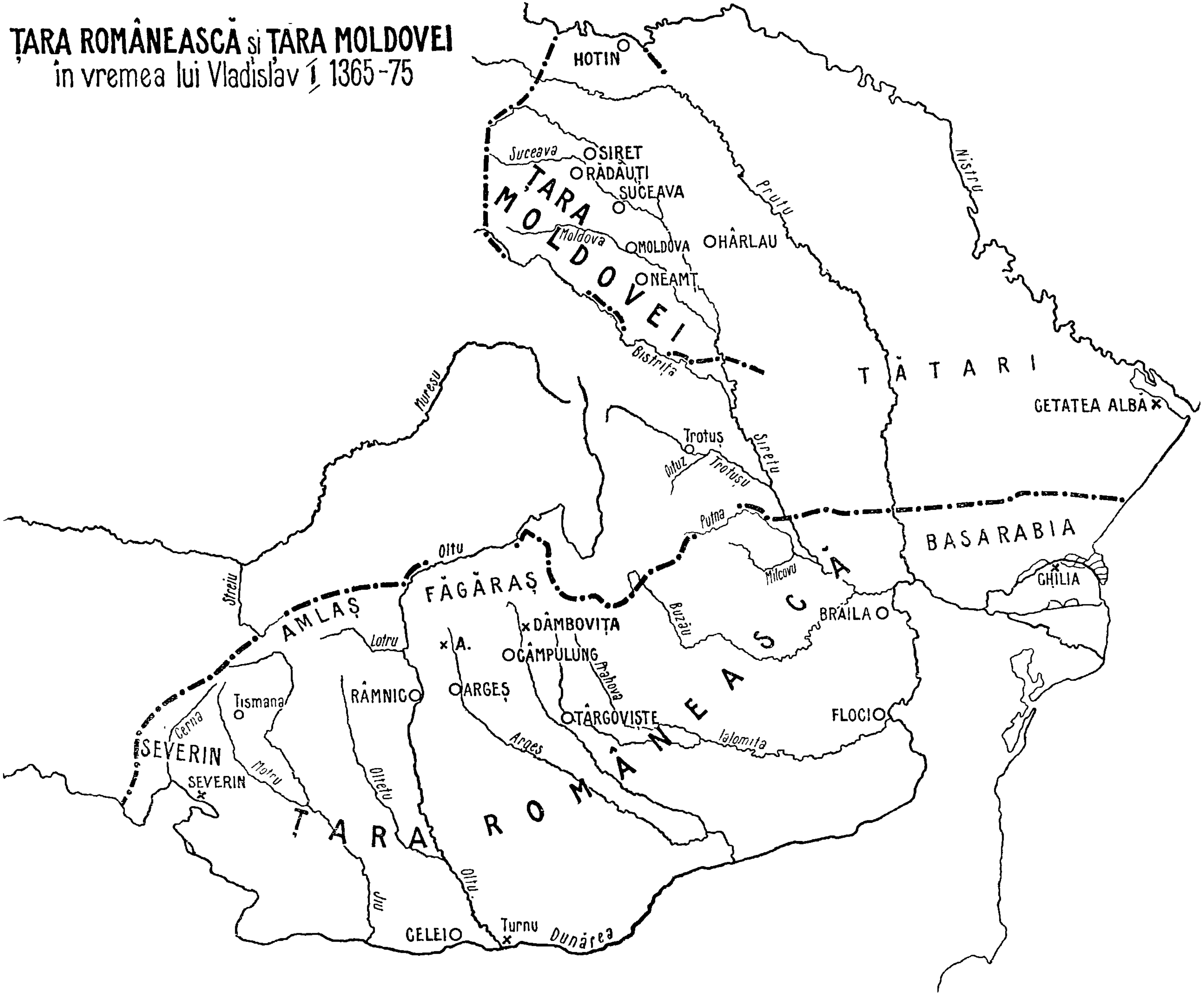

www.dacoromanica.ro

ȚARA ROMÂNEASCĂ și MOLDOVA la sfârșitul secolului XIV

www.dacoromanica.ro

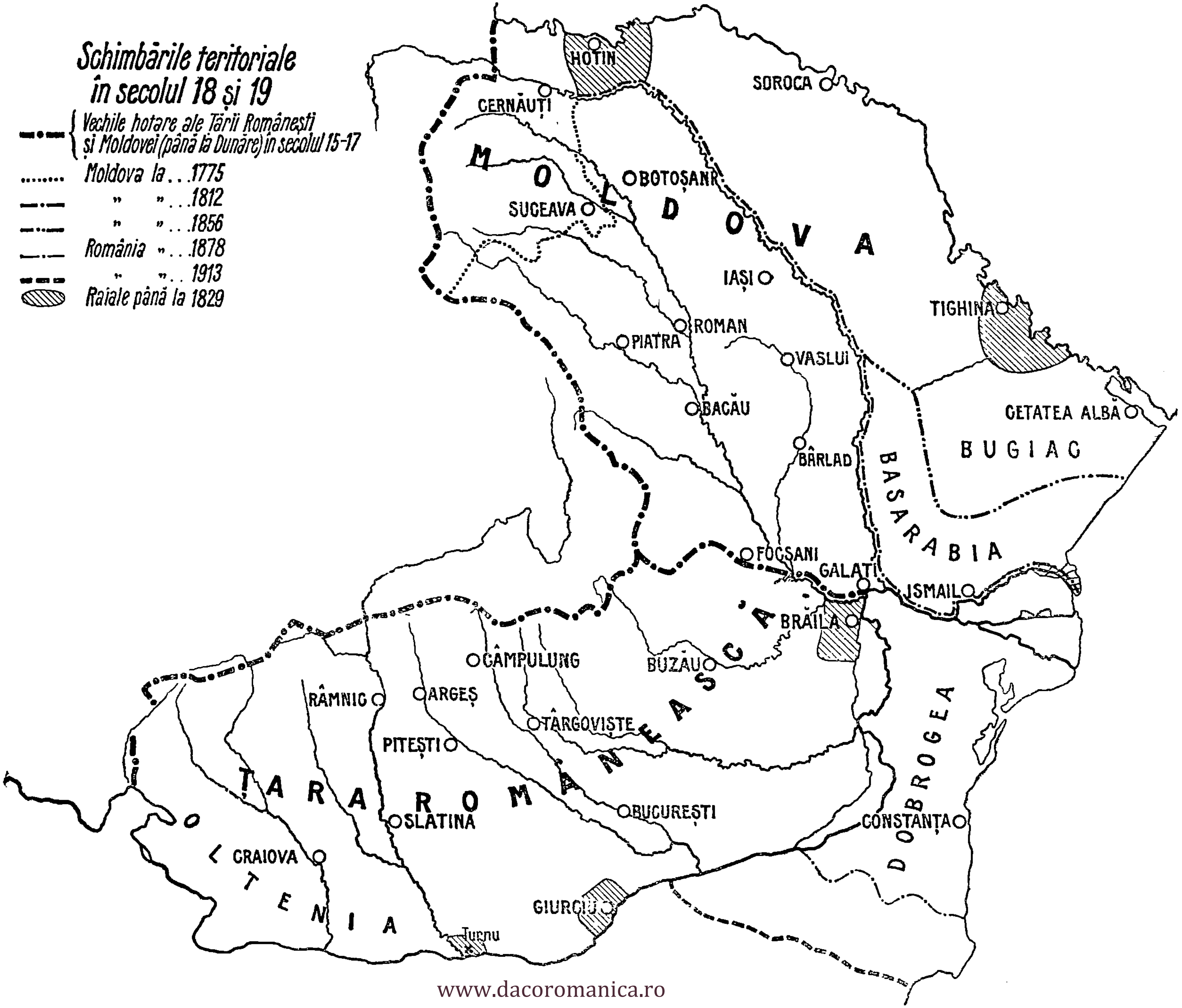

www.dacoromanica.ro

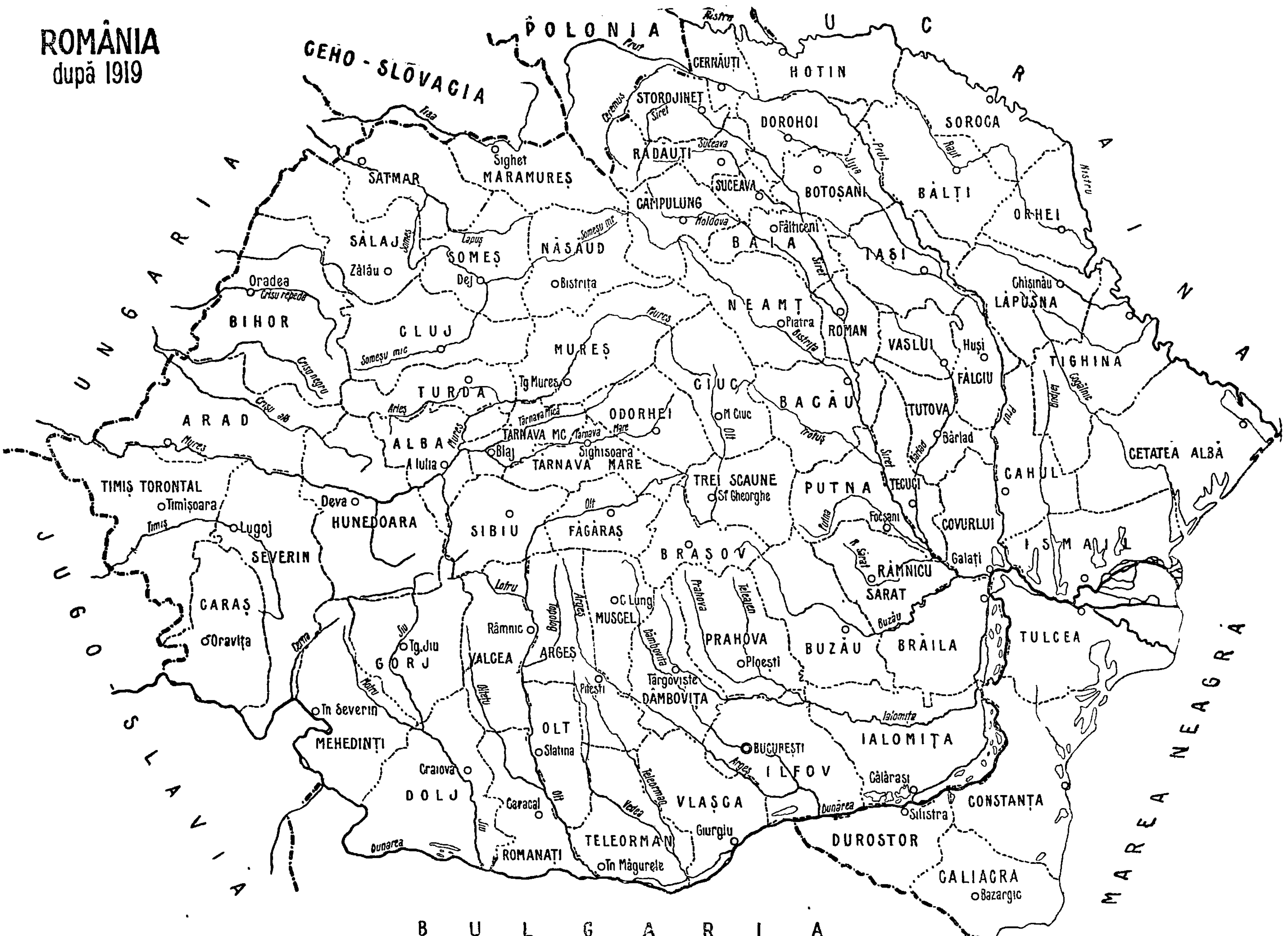

www.dacoromanica.ro

ROMÂNIA
la 1916

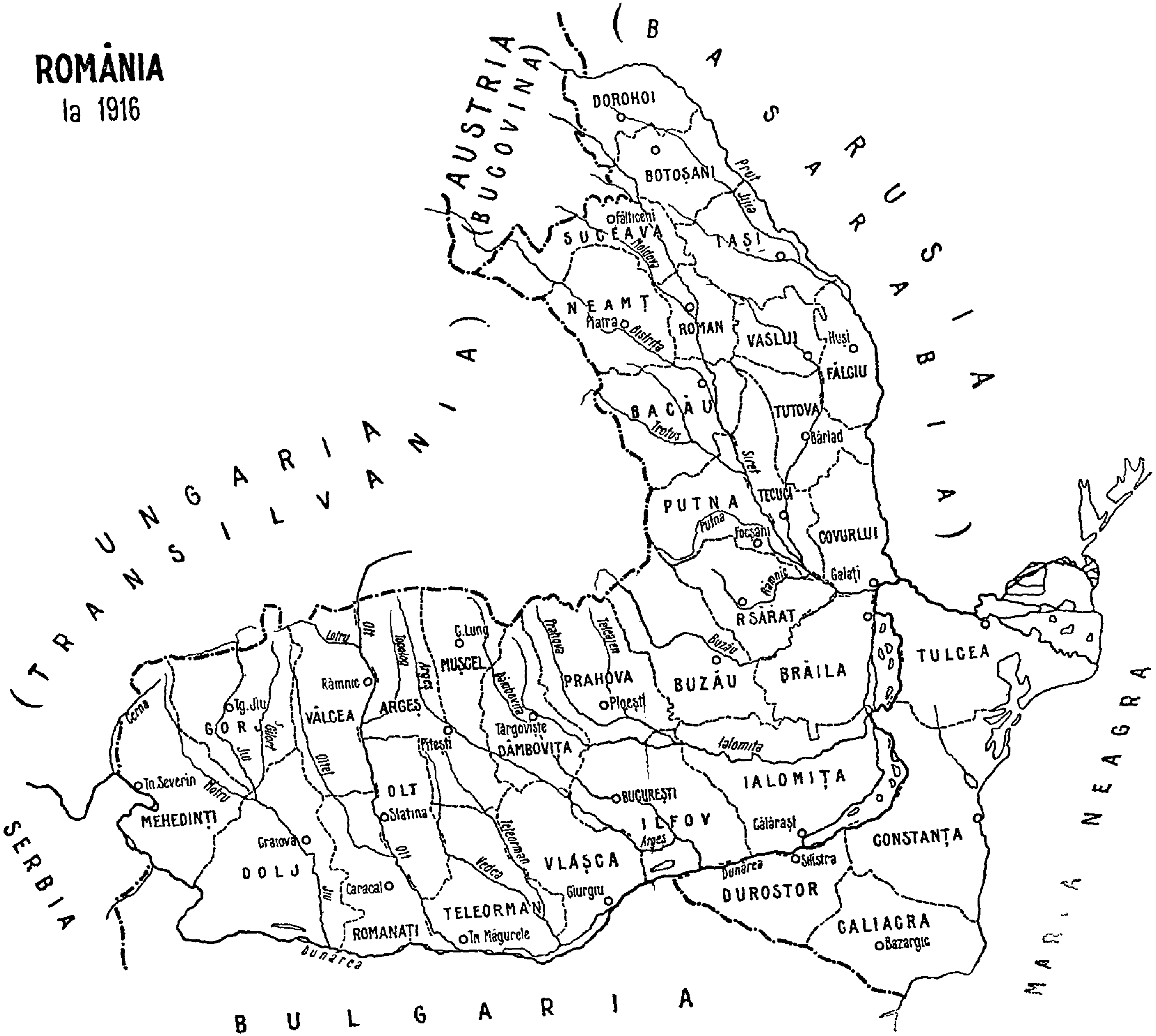

www.dacoromanica.ro

INDREPTĂRI

Cititorul e rugat că treacă cu vederea greşelile de tipar (litere, semne de punctuaţie, cifre lipsă sau schimbate, cuvinte incomplete, etc.) ce s'au strecurat cu toată grija noastră. Notăm aici câteva mai importante:

Pag. 19, articol „Alexandru Cuza"; în loc de 1856, se va citi: *1859*.
Pag. 20, art. Alfabet cirilic; în loc de: (â, î, î), se va citi: *(în)*.
Pag. 21, art. Aman; în loc de 1981, trebue: *1891*.
Pag. 72, art. Bistriţa; în loc de Nösserland. trebue citit: *Nösnerland*.
Pag. 90, art. Bresle; în loc de: (sec. 1-19), trebue: *(sec. 18-19)*.
Pag. 118, art. Carpaţi, în loc de Marcel, se va citi: *Marcelin*.
Pag. 123, art. Cavaleria, rândul ultim; în loc de 9, se va citi: *10* de Căl.
Pag. 127, art. Cârţa (Kerz); în loc de: în sec. 13, se va citi: *din sec. 12-15*.
Pag. 135, art. Chilia Veche; în loc de: în sec. 14-15, se va citi: *după 1405*.
Pag. 188, art. Districte româneşti. Rândul 9: „alte districte în partea de apus", urmează după Berzava. Rândul 11 urmează după 9. Textul trebue citit astfel: „...Berzava. Mai sunt amintite şi alte districte în partea de apus. Reese din privilegiul Regelui Ladislau V din 1457...".— Idem, rândul 9; în loc de Ludovic VI, se va citi: *Ladislau V*.
Pag. 199, art. Dragomir. In loc de: (v. Radu), se va citi: *(v. Vlad)*.
Pag. 204, art. Dumbrava (al doilea). Rândurile 22 şi 23 trebue suprimate şi înlocuite cu: *„Dumbrava Roşie. Tradiţia păstrată de cronicarii moldoveni, spune că Ştefan Vodă învingând pe..."* (urmează rândul 24).
Pag. 216, art. Feodalitate. Rândul 10, după „suliţe", în loc de: „se va citi: *şi*.
Pag. 218, art. Ferdinand; în loc de 1566, trebue: *1556*.
Pag. 234, art. Giurgiu, rând. 6-7; în loc de: luat, recăpătat, se va citi: *recăpătată*.
Pag. 250, art. Haromszek; în loc de Hàromszég, se va citi: *Hàromszék*.

www.dacoromanica.ro

Pag. 254, art. Herman, se va citi *Hărman* și trebue pus la pag. 250.
Pag. 271, art. Incsripții ; rândul 7 : „Jo Nicolae Alexandru Voevod, fiul marelui Basarab", trebue înlocuit cu : *Dumnezeu, Domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan*.
Pag. 275, art. Io (Iw), din eroare aflat acolo, în loc de pagina 272.
Pag. 277, art. Joldea. In loc de 1562, trebue : *1552*.
Pag. 289, art. Kiseleff. In loc de Dimitreivici, trebue *Dimitrievici*.
Pag. 297, art. Legi, rândul 7. In loc de 1810, trebue *1816*.
Pag. 328, art. Mehedințianu, rând 5. In loc de adică, se va citi : *ridică*.
Pag. 338, art. Mitropoliții Ț.-Rom., rând. 2. Se va citi : *Antim 1381—1401 (Atanasie la Severin)*.
Pag. 345, art. Moldovița, rând. 7. In loc de R., se va citi : *Rădăuți*.
Pag. 348, art. Monede, rând. 5. In loc de : aceea, se va citi : *accea*.
Pag. 356, art. Munții. Rândul 15 întors.
Pag. 359, art. Muzica. Rândul 14 trebue șters.
Pag. 369, art. Nocrich. Se va citi : *Nocrichi*.
Pag. 373, art. Nyen. De suprimat : Năeni.
Pag. 412, art. Polonia, rând 1 și 2. In loc de 1697, trebue *1696* ; — și în loc de August I, *August II*.
Pag. 421, art. Preistoria, rând 11. In loc de Giumelnița, trebue *Gumelnița*.
Pag. 421, art. *Prezan* în loc de Presan.
Pag. 424 sus, art. Prut : — Pyretos grec, Pyretus roman.
Pag. 430, rând. 3: de pus o virgulă după Mihnea.
Pag. 437, art. Râmnic, rând. 16: în loc de 1724, trebue *1824*.
Pag. 440 : în loc de Reüssmarkt, trebue *Reussmarkt*.
Pag. 444, art. episc. Roman, rând. 10, intercalează: *Anastasie Crimca 1606—12, Mitrofan 1612, Pavel 1613—16* ; — și la rând 13 intercalează: *Ioan 1674—85*.
Pag. 447, art. Romanii, rând. 10. In loc de viață românească citește : *viața romană*.
Pag. 447, rândul 12 ; șterge „romană".
Pag. 448, art. Romani, rând. 7: Gordian I, 237; în loc de III.
Pag. 449, art. România, rândul penultim, punct și virgulă în loc de „și". Se va citi: *loc.; în 1930*.
Pag. 455, Rușava, rând. 2, a se citi: (v. Orșova și Adakale).
Pag. 462, art. Sașii. In loc de : „Universitas Saxonium", se va citi : *Universitas Saxonum*.
Pag. 462, rând. 12: Târnava mare *și mică*.
Pag. 470, art. Serbia; adaogă: *în sec. 14—15*.
Pag. 483, art. Snagov, rând. 7 trebue citit: *ridicată la 1453 de Vladislav II, renoită de Mitr. Serafim*.

www.dacoromanica.ro

Pag. 521, art. Teutonic, rând. 14 ; în loc de: ridicată, trebue *ridicară*.
Pag. 546, art. Turtucaia. In loc de : August, se va citi : Septembre.

ADAOSE

La **ANINOASA** din Gorj: — Schit din 1709 lângă satul Valea cu apă.

BĂBENI, în Vâlcea. Un schit al mon. Bistrița în sec. 16.

BIRTHÄLM (Birtan). Comună în Ardeal; numele german, (v. **Biertan**).

BRANIȘCA. In j. Huniedoara. Castel din sec. 14. Dărâmat de Martinuzzi la 1550, fu reclădit de familia Jozsica.

La **CARANSEBEȘ**. A se adăoga: — (v. și **Sebeș**).

CHINEZ (kinez, chenez). Numire a cnejilor în Banat unde se mai chiamă astfel și azi primarul satului.

La **CINCIȘ** în Huniedoara: — Biserica românească din secol. 15.

La **DRENCOVA**, în Banat: — Castel al cnezatului românesc Almaș până în sec. 16.

La **JEUD** în Maramureș: — Biserica veche amintită la 1364.

KOSLINSKI. Familie din Ț.-R., de veche orig. polonă.

La **LEGI**: — Un nou cod penal „Carol II" e azi în vigoare.

La **LOGOFĂT**: — **M. Logofăt de străini**, în Ț.-Rom. în sec. 18—19, însărcinat cu supravegherea și ocrotirea străinilor.

LUȘARDEA. Sat în j. Someș. Biserica de la Mihai Viteazul, 1600.

La **MUZEE**: — Muzee arheol. în Transilvania, la: Sibiu (M. Bruckenthal: artă, etnografie, antic.); la Cluj (M. Național și Etnografic); St. Gheorghe (al Secuilor); Brașov (sas, al Țării-Bârsei); Sighișoara; Alba Iulia; Sighet (etnogr.), Târgu-Mureș, Bistrița,

www.dacoromanica.ro

Deva, Turda, Arad, Oradia. In Banat la: Timișoara (bănățean), Lugoș, Băile Herculane. — La București: m. Saint-Georges.

La **PIATRA-ROȘIE:** — Ruine de cetățue dacă.

PODUL COLENTINII, monăstire de la. — (v. **Plumbuita**).

La pag. 408, **PORTA ORIENTALIS**, numită astfel de Austriaci.

La **RĂȘINARI**, lângă Sibiu: — Biserica rom., după tradiție zidită de Radu I la 1383.

La **REVOLUȚII:** — In Transilvania: La 1437 răscoala iobagilor români și maghiari contra stăpânitorilor, provocată de impilările episcopului Lepeș și începută în comit. Someș, avu de urmare legătura defensivă între nobilii Unguri, Secui și Sași: Unio trium Nationum. — La 1514 răscoala țărănească a lui Doja secuiul în Banat, în urma proclamărei cruciatei, fu crunt înăbușită de Voev. Transilvaniei (v. **Dozsa**).—La 1784, Horia ridică pe iobagi din părțile de apus ale Ardealului contra stăpânirilor asupritori (v. **Horia**).

TISA. Bătălia de la T., 24-86 Iulie 1919, avu ca rezultat sdrobirea trupelor maghiare ale guvernului comunist și deschise armatei române calea spre Budapesta. — v. Campania din Ung.).

La **ANEXE**, No. VII **b**. — GRUPAREA MARILOR UNITAȚI IN OCT.-DEC. 1916.— **Armata I de Sud, Prezan** (luptele din Ț.-Rom., Olt și Argeș): Grupul de manevră: Div. 9/19 (Gen. Scărișoreanu), Div. 21 (Gen. Lambru), Div. 2/5 (Socec), Div. 13 (Col. Cihoski), parte din Div. 14 (Col. Colori). Grupul de apărarea Dunării (Gen. Iancovescu) : Div. 18 (Gen. Referendaru), Brig. art., trei Brig. Cavalerie: Grupul Jiu (rest din arm. I): Div. 11 (Gen. Cocorăscu), Div. 1/17 (Col. Neculce). Rezerva: Div. 10 (Gen. Văitoianu, apoi Costescu), Div. 1 Cav. (Gen. Sinescu). — Grupul Nord: Div. 7 (Gen. Istrate), Div. 8, Div. 15 (Gen. Grigorescu).

Armata II, Averescu (Apărarea trecătorilor) : — Div. 22 (Gen. Razu), Div. 12 (Gen. Găiseanu), Div. 16, rest din Div. 4, Div. 3 și Div. 6 (Gen. Arghirescu).

www.dacoromanica.ro

INDEX

DE TABLOURI ȘI LISTE SPECIALE

Table genealogice

Pag.

Dinastia lui Basaraba, a Domnilor Țării Românești 593
Dinastia lui Bogdan și Mușat, a Domnilor Moldovei 597
Basaraba-Craiovești 596
Casa Regală a României 599

Liste cronologice de Domni și demnitari

Domnii Țării Românești 548
Domnii Moldovei 343
Principii Transilvaniei 533
Voevozii Transilvaniei 534
Guvernatori germani ai Transilvaniei 536
Comandanți generali ai Transilvaniei 535
Banii de Severin 472
Banii Craiovei până la 1730 51
Banii Craiovei după 1735 600
Mari Vornici ai Țării Românești 601
Mari Logofeți ai Moldovei 602
Guvernele României de la 1864 (Presidenții de Consiliu) 246
Mitropoliți ai Ungro-Vlahiei 338
Mitropoliți ai Moldovei 339
Mitropoliți ai Transilvaniei 476
Episcopi, Arhiepiscopi și Mitropoliți (la numele fiecărei episcopii sau mitropolii)

www.dacoromanica.ro

Comandamente

Pag.

De mari unități în răsboiul 1877 603
De mari unități în răsboiul 1916-19 604

Articole generale (persoane)

Literatură 302
Știință 509
Pictura, Medicina, Filosofia etc., etc.

Nume personale (Onomastice) 606

Hărți

Dacia 613
Domniile românești în sec. 13 614
Țara Românească și Țara Moldovei în sec. 14 615
Țara Românească și Moldova la 1400 617
Schimbăriie teritoriale ale Țării Românești și Moldovei în sec. 18-19 619
România la 1916 621
România actuală (județe) 623

Indreptări 625
Adaose 627
Index 629

www.dacoromanica.ro